TIDSSKRIFT

FOR

LANDØKONOMI

UDGIVET AF

DET KGL. DANSKE LANDHUSHOLDNINGSSELSKAB

REDIGERET AF

RUDOLF SCHOU

1903

KJØBENHAVN
DET SCHUBOTHESKE FORLAG
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE
1903

INDHOLD.

Side

Landbruget i 1902 af Rudolf Schou 1

Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:

Bestyrelsesmødet den 17. December 1902 20

Anvendelsen af Julius Skrikes Stiftelses Midler til Agerbrugets Fremme 21

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 17. December 1902 23

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol med Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn i 1902 ved Inspektør James Høyer 46

Sprit af Rodfrugter. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Rudolf Schou 57

Diskussion herom 77

Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:

Mejeristatistik 91

Bøtteudstillingerne 93

Den russiske Fællesrejse til Danmark i 1902 94

Landhusholdningsselskabets Mejerikonsulent 96

Mælkeribruget i Danmark 1902 af Professor B. Bøggild 97

Prøve med bredfælgede og smalfælgede Arbejdsvogne ved Forpagter Bokelmann og Emil Jørgensen 113

Arbejdsprøve med smaa selvrensende Tærskeværker paa Ragnesminde og Marselisborg ved Statskonsulent C. V. Birk 139

Prøve med Redskaber til Roekultur i Vestjylland ved Emil Jørgensen 201

Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:

Assistent i Kontrolfyring 206

Fra fremmede Tidsskrifter 207

Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:

Forpagter Bokelmanns Legat 209

Gammeleje-Legatet 209

Fra fremmede Tidsskrifter 210

Laan og Livsforsikring af H. Hertel 213

Side
Planteavlen 1902 af Statskonsulent K. Hansen 218
Dagsorden for Bestyrelsesmødet i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 19. Juni 1903 241
Prisopgave angaaende hensigtsmæssig Indretning af Kostalde 242
Prisopgave vedrørende Svinets Rogt og Pleje 243
Husdyrbruget i 1902 med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget af Statskonsulent Axel Appel 244
Hesteavlen i 1902 af Statskonsulent J. Jensen 271
Laan og Livsforsikring af cand. juris Chr. B. la Cour 284
Kapitelstaxter for Aaret 1902 296
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Bestyrelsesmøde den 19. Juni 1903 297
Om Landbruget i England 307
Kreaturforsikringen i Danmark. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Professor Harald Westergaard 310
Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1902 af Fuldmægtig N. C. Christensen .. 365
Gennem afsides Egne paa Island af Daniel Bruun 417
Agerdyrkningsberetning (indtil Slutningen af Maj Maaned) 535
Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1902 af Professor V. Stein 558
Beretning fra de i Henhold til Lov om Handel med Gødnings- og Foderstoffer af 26. Marts 1898 autoriserede Laboratorier 582
Bevægelserne i Kvæg- og Kødhandelen i 1902. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Veterinærkonsulent Johannes Arup . 589
Diskussion herom 603
Bekæmpelsen af Kalvedødeligheden. Foredrag i Landhusholdningsselskabet af Professor C. O. Jensen 605
Diskussion herom 626
Thomas Riise Segelcke af A. Svendsen. (Med Portræt) 629
Landbolove af Justitsraad H. Wulff 665
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Assistent i Kontrolfyring 684
Tilsætning af Konserveringsstoffer til Næringsmidler 686
Lov angaaende Oprettelsen af Fagforeninger for Landmænd af H. Hertel 687
Meddelelse til Medlemmerne af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 689
Meddelelser fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab:
Hans Majestæt Kongens Regeringsjubilæum 692
Udforselen af dansk Kød til Sverig 692
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1902—1903 af cand. math. V. Willaume-Jantzen 695
Danmarks Smørexport 1902—1903 af Professor B. Bøggild 712
Agerdyrkningsberetning (indtil Slutningen af Oktober Maaned) ... 724

REGISTRE.

a) Æmner.

Side

Agerdyrkningsberetning ... 535, 724
Agrikulturkemisk Virksomhed ... 558
Alderdomsunderstøttelse, Lov om — ... 675
Analyser af Godnings- og Foderstoffer ... 582
Arbejderboliger, Præmiering af — ... 211
Arbejdsvogne, Prove med — ... 113
Arealets Benyttelse, Forskydninger i — ... 222
Avlscentrer for Kvæg ... 265

Bokelmanns Legat ... 209, 306

Dyrskuer ... 263

England, Landbruget i — ... 307
Esbjærg, Udførsel fra — ... 18

Faareavlen ... 269
Fagforeninger for Landmænd ... 687
Flæsk, Udførsel og Indførsel af — ... 381
Flæskepriser ... 12
Foderstoffer, Indførsel af — ... 246, 407
Foderstofpriser ... 17
Foldudbytte ... 536
Fritfluen ... 95
Fæste-, Leje- og Tjenestehuse, Lov om — ... 672

Gødningsforsøg, Lokale — ... 235
Gødningsstoffer ... 574

Halmrystere ... 165
Hesteavlen i 1902 ... 271
Hesteforsikring ... 321
Hestegange, Prøve med — ... 163
Husdyrbruget i 1902 ... 244

Side

Husdyrlov, Den nye — ... 274, 667
Høsttidens Varighed ... 221

Island, Gennem afsides Egne paa — ... 417

Kalvedødelighed, Bekæmpelse af — ... 605
Kapitelstaxter ... 296
Kødpriser ... 255
Kongens Regeringsjubilæum ... 692
Konserveringsstoffer til Levnedsmidler ... 686
Kontrolfyring ... 109, 206, 684
Kontrolforeninger ... 260
Kornpriser ... 13
Kornvarer, Ud- og Indforsel af — ... 407
Kreaturforsikringen i Danmark ... 310
Kreaturer, Ud- og Indførsel af — ... 381
Kvægavlen og Kvægavlsforeninger ... 257, 258
Kvæg- og Kødhandel i 1902 ... 14, 15, 254, 589
Kværke ... 625

Landbolove ... 665
Landboskoler, Lov om — ... 674
Landbruget i 1902 ... 1
Landbrugskursus ... 671
Landbrugsprodukter, Danmarks Omsætning med — ... 365
— Værdi af — ... 378
Landhusholdningsselskabet ... 20, 23, 91, 206, 241
Landmandsforsamlinger ... 300
Landøkonomisk Aarbog ... 299
Legater, Bokelmanns, Gammeleje — ... 209, 306
Livsforsikring og Hypotheklaan ... 43, 213, 285

Maskinudvalg ... 31, 40, 305
Mejeristatistik ... 91
Mælkeribruget i 1902 ... 97
Mælkeudbytte ... 248

Nedbør ... 709

Planteavlen 1902 ... 218
Planteavlens Fremme, Foranstaltninger til — ... 31, 39, 236, 239
Prisopgave, Indretning af Kostalde ... 242
— Svinets Røgt og Pleje ... 243

Remonteheste ... 280
Renholdelse af Jorden ... 228
Rodfrugtarters Dyrkningsmaade ... 225
Roekultur, Redskaber til — ... 201

Side
Rusland, Avlsdyr til — 32, 41
Rustsvampe, Lov om — 240

Segelcke, Th. R. 10, 110, 304, 629
Smør, Ud- og Indførsel af — 398, 712
Smørpriser og Smørmærkning 16, 105, 721, 722
Sprit af Rodfrugter 57
Sukkerforbrug 208
Sverig, Udførsel af dansk Kod til — 692
Svinepest 626

Tyskland, Told paa Heste 273
Tærskeværker, Prøve med — 139, 172

Udførslen 18
Udførsel af Hornkvæg 253
— - Heste 274
Ukrudt, Bekæmpelse af — 232

Vandingsanlæg i Ægypten 207
Vejrforholdene 695

Æg, Udførsel og Indførsel af — 398

b) Forfattere.

Appel, Axel. Husdyrbruget i 1902 244
Arup, Johannes. Bevægelserne i Kvæg- og Kødhandelen i 1902. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 589

Birk, C. V. Arbejdsprøve med smaa selvrensende Tærskeværker (2 à 3 Heste) 139
Bokelmann og Emil Jørgensen. Prøve med bredfælgede og smalfælgede Arbejdsvogne 113
Bruun, Daniel. Gennem afsides Egne paa Island 417
Bøggild, B. Mælkeribruget i Danmark 1902 97
— Danmarks Smørexport 1902—1903 712

Christensen, N. C. Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1902 365
la Cour, Chr. B. Laan og Livsforsikring 284

Hansen, K. Planteavlen 1902 218
Hertel, H. Laan og Livsforsikring 213
— Lov angaaende Oprettelsen af Fagforeninger for Landmænd 687
Høyer, James. Kontrol med Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn i 1902 46

Side

Jensen, J. Hesteavlen i 1902 271
Jensen, C. O. Bekæmpelsen af Kalvedødeligheden. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 605
Jorgensen, Emil. Prøver med Redskaber til Roekultur i Vestjylland 201
Jørgensen, Emil, og Bokelmann. Prøve med bredfælgede og smalfælgede Arbejdsvogne 113

Schou, Rudolf. Landbruget i 1902 1
— Sprit af Rodfrugter. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 57
Stein, V. Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1902.... 558
Svendsen, A. Thomas Riise Segelckes Biografi 629

Westergaard, Harald. Kreaturforsikringen i Danmark. Foredrag i Landhusholdningsselskabet 310
Willaume-Jantzen, V. Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1902—1903 695
Wulff, H. Landbolove 665

c) Tegninger.

Arbejdsvogne 120, 121
Grafisk Fremstilling af Kraftforbruget for en Vogn 136
Tærskeværker (16 Afbildninger)..... 150—189
Island (47 Afbildninger)..... 418—532
Grafisk Fremstilling af Bevægelserne i Kvæg- og Kødhandelen 595, 597
Thomas Riise Segelcke (10 Billeder)..... 629—663

Landbruget i 1902.

Af *Rudolf Schou.*

Aaret 1902 vil staa for Erindringen som et Aar med sent Foraar, en kold, solfattig og vaad Sommer og sen Høst, pludselig Indtræden af fortrinligt Høstvejr, et mildt Efteraar og en pludselig stærk og vedvarende Frost sidst i November Maaned. Det var Dagvarme, der manglede, og Solen viste sig sparsomt. Vejrliget var saa usædvanligt, at Landmanden ikke fra tidligere Erfaringer kunde slutte sig til, hvordan det vilde gaa med Udbyttet af Høsten. Det blev dog et helt godt Middelaar og det maa man være særlig tilfreds med, naar man ser paa Forholdene i Nabolandene, som have haft en mere eller mindre mislykket Høst.

I det hele have de danske Landmænd Grund til at tænke paa, hvor begunstiget Landet er fra Naturens Haand, derved at de skjæbnesvangre Svingninger, som andre Landes Høstudbytte er underkastet, ere saa usædvanlige her i Landet. Man hører om aarelange Tørker i Australien og i Sibirien, de to Lande, som skulle være Faren for vor fremtidige Existens. Australien faldt hurtig af, og den sibiriske Fare er næppe saa stor, som det ofte fremstilles; thi kun Lande, som i aarevis arbejde under saa nogenlunde ensartede Vilkaar, kunne drive Landbrugsindustri (Smør, Flæsk, Kjød o. s. v.). Kommer der store Svingninger i Grundlaget — Høstudbyttet — tabes, hvad man har begyndt at bygge op, og Tilliden til, at

man er paa den rigtige Fremtidsvej til Velstand, svækkes. Her turde en Hovedgrund findes til, at vi Aar for Aar kunne arbejde fremad.

Som anført blev Høstudbyttet helt godt i Gjennemsnit. Selvfølgelig var der — som altid — Forskjel, endog meget betydelig, Landet over, nogle fik mere, andre mindre i Lade og Stak, næsten alle fik for lidt Rodfrugter, dog undtaget Kartoflerne, som gave godt.

Aaret har været ganske livligt i den landøkonomiske Diskussionsverden, som sender sine Dønninger langt ud i Befolkningen; ja man kan vel sige, at de Principspørgsmaal, som ere oppe til Behandling, for hvert Aar der gaar, have flere interesserede Deltagere og Tilskuere; kun faa Landmænd ere uberørte deraf, om end de fleste med ret stor Ro i Hovedsagen vedblivende følge de tilvante Spor, maaske noget mere paavirkede af de nye Tanker og Erfaringer, end de ville være ved; dog kun, hvis det nye, som fremkommer, er saa umiddelbart indlysende, at enhver kan se, at det er god, sund Fornuft. I den daglige Bedrift skal der meget til at faa den danske Landmand til at gjøre en hurtig Vending, og det turde være en stor Lykke, at det er saa. Thi Landbruget taaler mindre end noget andet Erhverv at sætte meget ind paa Experimenter, dertil er Udsigten til stor Vinding for ringe.

De Spørgsmaal, som have interesseret Landbruget, ere, foruden Priserne, som vi senere skulle komme ind paa, af ret forskjellig Natur.

Diskussionen om Principerne i Kvægavlen er fortsat og det endda med Højtryk og med Anvendelse af kraftige Udtryk. Det store Landbrug har næppe ladet sig paavirke til at slaa ind paa Principer, som helt tage Afstand fra Dyrenes Udseende; det mener, at man er gaaet godt frem og har taget Hensyn til Ydeevnen og vil ikke bort fra, at en mangeaarig Øvelse i at bedømme Tillæget efter Afstamning og Ydre, ikke er at foragte. Og Landmændene ville nok have Lov til at gaa i Staldene og se paa Dyrene, sammenligne hvad de give og hvordan de

se ud. Det synes ogsaa vanskeligt at forstaa, at dette er af det Onde. Medens denne Sag af de fleste er taget med forholdsvis Ro, kan det samme næppe siges i lige Grad om Fodringsspørgsmaalet. Ikke at det har skilt gamle Venner, men man har sine daglige Udgifter til Indkjøb af Foderstoffer, og man ser hver Dag, hvor meget Mælk der kommer ud af Yveret, og derfor gaar enhver Landmand og spekulerer paa, om der dog ikke kan spares ved en anden Foderblanding og dog faas det samme Udbytte. Finesserne kommer man ikke saa stærkt ind paa som paa Diskussionen om, hvor vidt man skal fodre stærkt eller svagt samt om Anvendelsen af Rodfrugter. Det videnskabelige lader man andre om, man ønsker en Recept, hvorefter man kan gaa, og saa faar det være andre forbeholdt at forhandle om nye Erstatningstal og om Foderenheder.

I Efteraaret 1902 blev der af Forsøgslaboratoriet holdt et Møde, ved hvilket Landbrugets Institutioner vare tilstede, ligesom Forsøgsværterne, Landbohøjskolen, Landbrugsskolerne og Konsulenterne; her blev givet en udførlig Fremstilling af Laboratoriets Forsøg. Ved Mødet konkluderede Laboratoriet i følgende Udtalelse: at Erstatningstallene ere relative og intet udsige om Foderets absolute Værdi, saa Forsøgene kunne ikke besvare et Spørgsmaal om, hvor meget Foder Landmanden skal give sine Køer for en vis Mælkemængde, ejheller hvorledes Mælken produceres billigst eller hvorledes der skal fodres for at naa det økonomisk bedste Udbytte.

Disse Spørgsmaal ville nu blive tagne op til Besvarelse, og efter at der er blevet Enighed herom i en saa fyldigt repræsenterende Forsamling, turde der være Anledning til at falde i Ro og for Landbrugets Vedkommende arbejde videre, uden at spekulere for dybt over andet, end at holde Kontrol med, hvor meget Foder man, byggende saa vidt muligt paa de nu anvendte Erstatningstal, giver sine Husdyr, hvad det koster og hvad det indbringer.

Af mere almindelige Spørgsmaal, som ere tagne op til forberedende Behandling, mærkes bl. a. Undersøgelse af Realkredit og Livsforsikring, hvorom Landhusholdningsselskabet har nedsat et Udvalg. Naar Udvalgsbetænkningen foreligger, og for saa vidt den anviser fremkommelige Veje, turde det ikke være udelukket, at der herved kan sættes et nyt Skud paa Kreditforeningernes frodige Stamme, som kan faa stor Betydning for Landbrugets Stabilitet. Det svage Punkt i Landbruget er den bristende Evne til Kapitalopsamling, og man har mange sørgelige Exempler paa, at de dygtige Landmænd, de som ville holde deres Bedrift paa Højden, have overmaade svært ved at holde Pengene sammen til de gamle Dage. Ved det omtalte Foredrag af Sekretær Hertel er der rørt ved en Sag, hvis Udvikling man maa afvente med Interesse.

En Bevægelse, som er kommet frem særlig i det forløbne Aar, er Dannelsen af Husmandsforeningerne; hvorledes disse ville udvikle sig, er det for tidligt at have nogen Mening om. Foreløbig synes der Tilbøjelighed til at forme dem som Landboforeninger for mindre Landbrugere. Ligesom Landbrugets andre Fællesforeninger, tage de ved deres Sendemandsmøder sociale og økonomiske Spørgsmaal op. Hvis Foreningerne sætte sig Landbruget som Hovedopgave, have de sikkert en Mission, som kan blive af betydelig landøkonomisk Værdi.

Endelig er man kommet ind paa at diskutere den uhyggelige Ejendommelighed ved dansk Landbrug: de mange Ildsvaader og Midler til at forebygge dem; i Rigsdagen er forelagt Forslag til en ny Lov, som tager Sigte paa en mere betryggende Ordning af Brandsyn, Bygningernes forsvarlige Indretning, Skorstensfejning m. m. Endvidere søge Forsikringsselskaberne at fremme Indførelse af Lynafledere. Men mere end alt andet vilde det hjælpe, om det gik op for Befolkningen, at man maa omgaas Tændstikker og Tobaksrygning med en ganske anden Forsigtighed, end man nu er vant til; særlig Børns Leg med Tændstikker er en Uting, hvis sørgelige Følger burde

ramme de Forældre, som lade Tændstikæsker staa fremme overalt.

En meget interessant Undersøgelse, som passende kan omtales her sammen med Brandsikringsforanstaltninger, er foretaget af Professor H. Westergaard, omhandlende Kreaturforsikring. Man fik et Indblik i vort Kulturliv og i hvorledes Landbruget med stor Forsigtighed og næsten uden Administrationsudgifter samt i Begyndelsen paa Grundlag af mundtlige Overenskomster har fundet Vejen til at sikre sig indbyrdes imod Enkeltmands Tab ved at miste Husdyr. I og for sig er Ordningen vist gjennemgaaende meget fornuftig, men Foredragsholderen havde utvivlsomt Ret i, at der tiltrænges en vis Grad af Samvirken imellem disse 7—800 Forsikringsforeninger, navnlig med det Maal at finde Former for Gjenforsikring og ensartet Fremgangsmaade ved Beregning af Erstatning.

Endvidere kan nævnes en Sag, der i Aarets Løb har vakt nogen Opmærksomhed: Anvendelse af Sprit til teknisk Brug. Landhusholdningsselskabet har ogsaa gjort dette Spørgsmaal til Gjenstand for et Foredrag med ledsagende Diskussion og ved flere af Delegeretmøderne har det ligeledes været oppe. Resultatet har været negativt, men det har altid sin Betydning at blive klar over en Sag, selv om det viser sig, at man bliver klar over, at den ikke kan gjennemføres som Forholdene nu ere. Man kom til, at for det første maa den indenlandske Afgift paa Sprit til teknisk Brug ophæves, og for det andet maa der, hvis Brændevinsindustrien skal gaa fra at være et Byerhverv over til at være et Landbrugserhverv, foretages en meget indgribende Forandring af Beskatningslovgivningen. Tillige viste det sig, at man ikke kan sammenligne Forholdene med Tyskland, hvor denatureret Sprit sælges til en Pris, som ligger betydelig under, hvad den kan fremstilles til.

Vi skulle dernæst gaa over til kortelig at omtale Landbrugets enkelte Grene, hvorom der som sædvanlig vil fremkomme Specialartikler.

Det er allerede berørt, at Høstudbyttet gjennemgaaende var helt godt. Rodfrugterne vare det mørke Punkt, vel særlig Sukkerroerne, som ikke have givet mere end $^2/_3$ af normalt. Interessen for Planteavlen er stigende i Landboforeningerne, man er endog kommet til at foreslaa en »Planteavlslov« parallel med Husdyrloven. Endnu er Tanken ikke udformet, men vil vel samle sig om Bekæmpelse af Ukrudt, Forædling af Stammer af Kulturplanter samt Staldgjødningsforsøg. Ogsaa Anvendelse af Præmiering af hele Landbrug har — nærliggende som det er — været foreslaaet som en Statsopgave. En Episode har her særlig Interesse, idet en Rigsdagsmand, som er en af Landbrugets bedste Venner, er blevet beskyldt for at være en Forræder imod Landbrugets Sag, fordi han mente, at Landbruget ikke skal gaa med alle sine Opgaver til Staten og forlange dens Støtte, og blandt disse nævnte han Præmiering af hele Landbrug som en Foreningsopgave. Svaret kom rent og kraftigt fra selve Landbrugsministeren, som afviste Bebrejdelsen imod Forræderi og hævdede hver Mands Ret til at udtale sin Mening, selv om den gaar imod mange andres.

Gjødningshandelen har der gjentagne Gange været taget fat paa af en af Statens Planteavlskonsulenter og med god Grund. Der bruges stadig forvrængede Fremstillinger saa af en, saa af en anden Sort af Kunstgjødning, og man kan kun glæde sig over, at de virkelige Forhold belyses og haabe paa, at Landbruget retter sig efter den fremkomne Kritik og navnlig i stort Omfang lader foretage Analyser.

Husdyrbruget har den nye Husdyrbrugslov at glæde sig over. Hesteavlen har haft nogen Modgang i vanskelige Salgsforhold, Kvægavlen er gaaet sin rolige Gang, Svineavlen har fremkaldt Diskussion, endog særlig kraftig, og Udvalg er nedsat til at angive Linierne for den fremtidige Ledelse. Faareavlen synes at vække mere Interesse, Foredrag herom er holdt i Landhusholdningsselskabet, en fortrinlig Bog er udgivet, en Forening til

Faareavlens Fremme er dannet — alt tydende paa, at der vil blive taget fat med Kraft for at fremme Produktionen af Faarekjød.

I det Hele turde der være adskilligt, som tyder paa, at der kommer en Svingning henimod Kjødproduktion som delvis Afløsning af Mælkeproduktionen i de Egne af Landet (det vestlige og sydvestlige Jylland), for hvilke Mejeridriften ikke ligger saa godt. Det afgjørende bliver selvfølgelig Priserne, og hvis Fremtiden bringer de samme Priser for gode Kreaturer, som det forløbne Aar, og Kjødexporten organiseres paa mere forretningsmæssigt Grundlag end hidtil, vil der komme Vind i Sejlene, vel at mærke, hvis de importerende Lande ikke lægge os Hindringer i Vejen.

Det turde være belejligt her at berøre Forholdet til Udlandet lidt nærmere, thi vor Udførsel omfatter omtrent udelukkende Husdyrbrugets Produkter.

England har i 1902 vedtaget Told paa Korn og Produkter heraf samt forhøjet Sukkertolden. Grunden hertil er Kravet til forøgede Indtægter for Statskassen og at Landet ikke kan gaa videre med direkte Beskatning; meget tyder paa, at det allerede er gaaet for langt og maa gaa ned med Indkomstskatten og holde sig mere til indirekte Beskatning. Af Fortiden at ville drage Slutninger angaaende Englands Finanspolitik, vil næppe give os nogen paalidelig Vejledning, navnlig da man ikke deraf kan udlede nogen Oplysning om, hvor mange Penge den engelske Statskasse fremtidig vil faa Brug for, og dette bliver det afgjørende. Det turde være det sikreste i denne Sag aabent at erkjende, at man mangler Midler til at bedømme, hvordan den vil udvikle sig, og haabe paa, at den ikke udvikler sig til Skade for os. Videre kan man ikke for Tiden komme og videre er maaske ikke en Gang de ledende engelske Statsmænd naaet, hvis nuværende Opgave er at bygge det store britiske Rige op til en udadtil saa kraftig Magt, som dets enorme Landomraade, dettes forskjellige Interesser og uhyre rige Hjælpekilder kan skabe.

I Tyskland træder Kjødsynsloven af $^{3}/_{6}$ 1900 i Kraft den 1. April 1903. Efter denne skal fersk Kjød indføres med vedhængende Mellemgulv, Lunger, Nyrer og Hjerte samt Køer med Yveret vedhængende. Endvidere maa saltet Kjød, hvorunder Levere, ikke indføres i mindre Stykker end 8 Pd., hvorved vor Udførsel af Affald og Svinelevere til Tyskland standser. Kjødudførselen til Tyskland vil hæmmes i høj Grad, hvis der ikke findes en Ordning af Kontrollen, som delvis bortrydder Hindringerne. Om hvorledes det vil stille sig med Udførselen af levende Kreaturer, tør man ikke have nogen endelig Mening endnu.

Mælkeribruget er gaaet som de senere Aar. Konkurrencen fra Rusland paa Smørmarkedet i England har næppe været særlig følelig for os. Man maa forundre sig over, at man ikke har mærket mere til den store Smørmængde, som sendes til England. Det antages, at meget af det erstatter Margarine og andre Fedtstoffer og at meget bruges til Bagerbrug i Stedet for animalsk Fedt og Plantefedt, som i det forløbne Aar har været højt i Pris; i alt Fald er det russiske Smør konsumeret og næppe i direkte Konkurrence med os.

Smørnoteringen har givet Anledning til Klager fra Mejeriverdenens Side, som finder, at Overpriserne stige for livligt. Midlet til at blive uafhængig heraf — bl. a. ikke at sælge paa Aarskontrakt — er ikke bragt til Anvendelse i stort Omfang.

Angaaende Vejning af Smør ere nye Regler under Behandling som Afløsning af de nugjældende meget forældede Regler.

Ændring af Paabudet om Pasteurisering af Mælk, som udleveres til Dyreføde, har været meget drøftet, ligeledes Mulktbestemmelserne for Overtrædelse af Paabudet og hvor vidt Ansvaret bør paahvile selve Mejeriet eller dettes Bestyrer. Det i Slutningen af Aaret herom fremsatte Lovforslag foreslaar Pasteurisering af al Fløde, hvoraf der laves Smør til Export, samt Pasteurisering af Valle, hvilken sidste Bestemmelse har vakt Modstand.

Et Paabud i England om et Maximumsindhold af 16 pCt. Vand i Smør synes ikke at have nogen Betydning for danske Afsendere, derimod synes det at der tiltrænges Reformer med Hensyn til de saakaldte »Bøtteudstillinger«, navnlig at Smørret først bedømmes, naar det har henstaaet det samme Tidsrum, som der almindelig hengaar fra dets Tilvirkning og til det konsumeres i England.

For en bedre Behandling af Mælken, inden den naar Mejeriet, arbejdes der fremdeles Landet over, ligesom Driftsstatistiken atter i det forløbne Aar har givet Oplysninger af betydelig Værdi, navnlig vedrørende den store Forskjel i Driftsudgifter. En interessant Oplysning er fremkommet om den betydelige Besparelse, der er opnaaet ved Anvendelse af Tørv i Stedet for Kul, et Fingerpeg i Retning af Ophjælpning af en national Industri, som forhaabentlig vil støtte »Moseindustriforeningen«, der endnu har en alt for ringe Tilslutning i Forhold til de Opgaver, som rettelig høre ind under den.

Af Betydning for den fremtidige Udvikling, ikke alene af Andelsmejerierne, men af Andelsvirksomheden i det Hele, er Diskussionen om »Andelsdrift og Lønarbejde«, som aabnedes af Lærer Jens Johansen ved Ladelund. Utvivlsomt er her fremdraget et Forhold, som tager Sigte paa et overordentlig vigtig Punkt, nemlig at lade Lederne af vor Landbrugsindustri faa en passende Andel i det Udbytte, de fremskaffe, og at ligeledes Arbejderne faa deres Part, noget, som iøvrigt i noget Omfang allerede er Tilfældet. Hensigten hermed skulde være at hindre, at Andelsselskaberne optræde som »Kapitalister« overfor sine Arbejdere og derved at hindre Strejker blandt disse, som i det Hele derved skulde føle sig som mere ansvarlige Deltagere i Virksomhederne. Mejeribestyrelserne have ikke udtalt sig om denne Tanke, som har givet Anledning til nogen Omtale. En Ordning i den angivne Retning er som sagt ikke ganske ukjendt, saa det turde være rimeligt, om der fortsattes med Forsøg i det mindre inden der mere almindeligt tages fat derpaa. Et væsentligt

Punkt er strax fremhævet, nemlig, at en saadan Plans Gjennemførelse kræver som Grundlag en for en Aarrække fastslaaet Overenskomst, altsaa et varigt Samarbejde. Det synes utvivlsomt, at Landbruget vilde staa sig ved, som andre Virksomheder, at tænke paa Alderstillæg, thi derved belønnes Dygtigheden og Stedvantheden, begge af lige stor Betydning for det endelige Facit.

Fornøjeligt er det at se den voxende Interesse for Ostetilvirkning, som har givet sig Udslag i samvirkende Forsøgsostninger, til hvilke der er udsat en overordentlig smuk Vandrepokal, som ikke kan blive noget Mejeris Ejendom. Dog, ikke alene Mejeriet, men ogsaa Mejeribestyreren faar Ære og Anerkjendelse, idet der tildeles ham et Belønningsbæger, der kan ombyttes med et Hædersbæger. Denne Ordning indrømmer hver af Parterne, hvad der bør tilkomme dem.

Tanken at give Ære og Hæder i Stedet for Pengepræmier, er saaledes fra Landhusholdningsselskabets Sølvbæger for Landboflid overført paa en bestemt Gren af Landbruget, ganske vist under en noget ændret Form, og turde være egnet til at benyttes i endnu videre Omfang.

Disse faa Bemærkninger gjaldt vort Mejeribrug og omfatte ikke de store Begivenheder, de som sætte Mærke i Erindringen.

For Landbruget vil 1902 mindes som det Aar, da Danmark mistede Thomas Riise Segelcke, den Mand, som har skabt vor Mælkeriindustri og derigjennem bygget Grundpillen for vor Udvikling i de sidste 25—30 Aar og ventelig langt ud i Fremtiden. Ofte trækker man paa Smilebaandet ved at læse svundne Tiders Mindedigte ved store Menneskers Bortgang. Og nu, da et saadant Dødsfald staar frisk for Blikket, forstaar man, at de gamle Sørgekvad vare mente, snirklede som de lød, thi der er ikke i Sproget Ord, som i Prosa udtrykke Savn, Sorg og Taknemmelighed kort og fyndigt. Noget Fællesudtryk herfor skulle vi ikke søge at finde, vor Tid er ikke Poesiens. — I Foraaret 1901, ved Segelckes 70-aarige Fød-

selsdag, faldt der mange gode Ord om denne Mand, hvis Minde nu staar hæderomkranset og uforgjængeligt.

Andelsvirksomhederne have gaaet sin vante Gang uden at skyde store Skud; interessant er dog et Andelsselskab til Dyrkning af gode og sikre Frøstammer af Roer, altsaa en ny Gren, som mulig kan voxe sig kraftig.

Andelsslagterierne tage i stigende Omfang Æggeexporten op og have fundet Anledning til at hævde, at de ikke derved gribe ind i en for andre privilegeret Handel.

En Begivenhed i Andelsvirksomheden er indtruffet paa Slagteriernes Omraade, nemlig Etablering af et Selskab med det Formaal at gjøre Slagterierne uafhængige af den af Agenter opretholdte Ring for Salg af dansk Flæsk i London. Det første Halvaars tilfredsstillende Regnskab foreligger og vil ventelig give Anledning til, at danske Andelsslagterier sammen med Englands mest ansete Forretningsmænd overtage Salget af Andelsflæsk i London og danne et begge Parter — mulig tillige den tredie Part, Kjøberne — repræsenterende Selskab med Domicil i England. Dette Skridt har sin overordentlig store Interesse, dels ved at vise Klarhed og Dristighed fra de Slagteriers Side, som have gjort Begyndelsen, dels ved at bevise den Anseelse, som velledet Andelsvirksomhed nyder hos Englands Handelsstand. Selvfølgelig ere mange Midler anvendte for at hindre Gjennembruddet af en ny Tid for vor Afsætningsmethode af Landbrugsprodukter, men det lykkes næppe at sætte en Bom her. Skulde dette ske, tør man vel tage det som et Tegn — og det et meget sørgeligt Tegn paa, at vort vidtberømmede Andelsvæsen savner Bevægelighed og den vedvarende Ungdoms Kraft og Evne til yderligere Udvikling.

Ved Aarets Slutning bleve Andelsslagterierne overraskede ved Krav om at betale Indkomstskat i England af den Fortjeneste, de have ved Salg af Varer dersteds. Hjemmel hertil skulde findes i en gammel Lovparagraf, som kun er blevet lidet anvendt. Det er næppe muligt, at den engelske Regjering, saaledes som hævdet fra en

enkelt Side, har sat Skatteväesenet i Virksomhed for at straffe det Udland, som under Transvaalkrigen holdt med Englands Fjender. Om overhovedet den engelske Finansstyrelse har haft noget hermed at gjøre, er endnu uoplyst, det kan meget godt være Skatteopkræverne, som paa egen Haand have taget fat. Muligvis vil denne Sag give Anledning til, at Andelsslagterierne lave deres Udbetalingsmaade om saaledes, at der intet Overskud fremkommer, eller at Flæskehandelen sker frit ombord, ligesom det er Tilfældet med andre Varer.

Vi skulle dernæst gaa over til at give en Oversigt over Omsætningsforholdene og som sædvanlig hertil anvende Priserne for de sidste 4 Aar.

Kornpriserne (Tabel I) vare i Aarets første Kvartal ret betydelig højere end i 1901, hvorimod sidste Kvartal viser en Nedgang. Gjennemsnittet af hele Aaret var lidt højere end 1901, hvilket for Landbruget dog væsentlig har Betydning ved Indkjøb.

Om Kvæg- og Kjødpriser findes Oplysninger i Tabel II, hvoraf man vil se, at Priserne have været i Stigning.

Smørprisen (Tabel III) har været lidt (c. 2 Øre) lavere. Overprisen er stigende, navnlig mod Slutningen af Aaret. Den engelske Statistik viser nøjagtig samme Prisnedgang som Smørprisstatistiken, hvorimod Kjøbenhavns Notering viser en lidt større Nedgang. Vor Udførsel til England er steget c. 10 Mill. Pd., som vist alt falder paa dansk Smør.

Flæskepriserne have været lidt højere end i 1901, nemlig 1 Øre efter den engelske Statistik og c. 2 Øre efter de danske Noteringer. Mærkelig nok viser Londonnoteringen en Nedgang af c. 2 Øre. Da det ikke er en Notering for dansk Flæsk, kan man ikke bruge den som Rettesnor. Slagterisvinene have udbragt c. 2 Kr. mere pr. Stk. i 1902 end i 1901, hvortil en betydelig Prisstigning paa Levere og andet »Affald« har bidraget.

Æg er gaaet ubetydelig op i Pris.

Tabel I.

		Hvede	Rug	Byg	Havre
1899	1. Kvartal	579	538	521	493
	2. —	568	545	501	498
	3. —	533	517	535	502
	4. —	514	530	532	512
	Hele Aaret.....	549	533	522	501
1900	1. Kvartal	509	505	536	498
	2. —	527	548	535	556
	3. —	545	525	525	546
	4. —	517	473	498	496
	Hele Aaret.....	525	513	524	524
1901	1. Kvartal	547	473	510	512
	2. —	622	484	545	548
	3. —	596	469	529	539
	4. —	588	481	519	541
	Hele Aaret.....	588	477	526	535
1902	1. Kvartal	625	521	543	600
	2. —	628	537	550	639
	3. —	601	540	570	667
	4. —	533	480	508	526
	Hele Aaret.....	597	520	543	608

Udførslen over Esbjærg fremgaar af Tabel V.

Det er umuligt allerede nu at udfinde, hvor meget Mængden af Smør, Flæsk og Æg, som er exporteret herfra i 1902, er steget. Regner man med England alene, finder man 10 Mill. Pd. Smør, 20 Mill. Pd. Flæsk og 4 Mill. Snese Æg til samlet Værdi af c. 20 Mill. Kroner.

Foderstofpriserne (Tabel IV) have gjennemgaaende været høje. Nordamerikansk Majs var udsolgt noget hen paa Aaret og afløstes af Odessa-Majs.

Tabel II.

	1899				
	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret
Tilført Kjøbenhavns Kvægtorv:					
Kreaturer ..... Tusind	18.5	16.7	15.6	20.4	71.2
Kalve ..... —	13.5	16.3	13.2	13.0	56.0
Kroner pr. 100 Pd. slagtet					
Bedste Stude	40.5	43.4	40.5	42.2	41.6
— Tyre	36.0	37.8	36.1	35.9	36.5
— Køer	35.3	34.7	34.9	35.8	35.2
— Sødmælkskalve	51.5	51.5	47.1	54.0	51.0
Odense Kvægmarked:					
Antal tilført ..... Tusind	.....	.....	.....	.....	17.0
Kroner pr. Stk.					
Unge Lødekøer	207	220	228	214	217
Ældre Køer	155	160	163	155	158
Kvier med Kalv	167	162	170	158	165
Aalborg Kreaturmarked:					
Antal tilført ..... Tusind	3.8	3.3	2.2	4.2	13.5
Esbjærg Fedekvægmarked:					
Antal tilført ..... Tusind	7.4	6.8	5.9	7.1	27.2
Kr. pr. 100 Pd. levende Vægt:					
1. Kl. Stude og Kvier	21	23	22	22	22
Gode do. - do.	19	20	20	19	19.5
Gode, svære Tyre	21	21	21	21	21
Ringere do.	19	19	19	18	19
Gode, unge Køer	18	19	20	19	19
Ældre do.	15	17	16	16	16
Antal slagtet til Export i Esbjærg ..... Tusind	4.8	3.4	2.1	3.4	13.7

1900					1901					1902				
1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret	1. Kv.	2. Kv.	3. Kv.	4. Kv.	Hele Aaret
19.7	17.1	15.9	18.9	71.6	20.0	16.7	13.9	17.1	67.7	18.8	16.4	14.2	17.6	67.0
14.4	17.8	14.7	13.5	60.4	14 8	17.7	14.5	12.4	59.4	15.7	17.2	15.3	13.2	61.4
43.1	45.1	47.1	47.2	45.6	44.3	45.2	46.1	46.4	45.5	43.9	48.5	49.5	50.1	48.0
36.7	36.4	38.1	38.1	37.3	35.8	36.4	40.0	38.9	37.8	36.2	38.0	40.3	39.0	38.4
38.1	38.2	41.1	41.4	39.7	39.0	38.5	40.1	38.3	39.0	37.6	40.6	40.6	41.6	40.1
51.4	53.3	51.0	53.9	52.4	51.2	53.0	50.5	52.9	51.9	50.4	52.5	48.4	52.7	51.0
.....	.....	.....	.....	15.4	.....	.....	.....	.....	14.3	.....	.....	.....	.....	21.0
199	213	220	227	215	224	223	224	233	226	226	235	237	239	234
131	137	142	160	142	160	147	165	171	161	163	169	171	173	169
141	138	150	157	147	162	143	160	158	156	144	156	157	160	154
4.0	3.1	2.4	4.3	13.8	5.2	3.7	2.9	4.6	16.4	5.8	4.7	3.7	5.3	19.5
10.1	5.8	4.7	4.7	25.3	10.3	8.2	3.8	3.2	25.5	5.8	4.8	3.0	3.2	16.8
22	23	22	23	22.5	22	23	24	23	23	23	24	24	24	24
19	20	19	20	19.5	20	20	21	21	20.5	21	22	21	22	21.5
21	22	23	23	22	22	22	22	22	22	22	23	23	24	23
19	19	20	20	19.5	19	19	19	19	19	19	20	20	22	20
19	20	19	19	19	19	20	20	19	19.5	19	21	20	21	20
16	17	16	16	16	16	16	17	17	16.5	17	18	17	18	17.5
5.2	4.2	2.9	2.7	15.0	7.0	3.8	2.0	2.4	15.2	4.4	6.4	3.2	4.6	18.6

Tabel III.

		Kjøbenhavns Smørnotering	De samv. danske Landboforeningers Smørprisstatistik
1899	1. Kvartal	95.5	95.7
	2. —	83.2	83.9
	3. —	99.5	97.2
	4. —	104.8	105.7
	Hele Aaret	95.7	95.6
1900	1. Kvartal	93.5	94.7
	2. —	88.9	88.4
	3. —	97.5	97.6
	4. —	104.1	103.1
	Hele Aaret	96.0	95.9
1901	1. Kvartal	100.6	101.7
	2. —	89.2	90.0
	3. —	95.3	94.4
	4. —	103.7	104.3
	Hele Aaret	97.2	97.6
1902	1. Kvartal	96.2	96.9
	2. —	91.5	92.7
	3. —	91.4	91.5
	4. —	100.1	101.7
	Hele Aaret	94.8	95.7

Tiltrods for de høje Priser paa indkjøbte Foderstoffer maa man sige, at Aaret 1902 har været gunstigt for Landbrugets Omsætning i det Hele.

Et mørkt Punkt har Sukkerpriserne været; de naaede et Minimum, som ingen har tænkt sig Muligheden af. Udsigten til Ophævelsen af Exportpræmierne giver noget Haab for Fremtiden. Dog vilde det være sangvinsk at bygge for meget herpaa, thi man maa regne med Nord-

Tabel IV.

		Hvedeklid	Palmekager	Hørfrøkager	Rapskager	Bomuldsfrøkager	Solsikkekager	Majs
1899	1. Kvartal . . .	506	560	629	710	512	550	408
	2. — . . .	500	560	594	700	495	505	395
	3. — . . .	503	556	606	690	524	550	404
	4. — . . .	500	561	662	615	571	569	402
	Hele Aaret . .	502	559	623	681	526	544	402
1900	1. Kvartal . . .	517	561	652	610	577	571	400
	2. — . . .	513	560	672	610	582	547	459
	3. — . . .	495	560	685	610	592	560	454
	4. — . . .	485	560	688	610	627	573	475
	Hele Aaret . .	503	560	674	610	595	563	447
1901	1. Kvartal . . .	489	560	676	585	578	572	422
	2. — . . .	497	560	648	567	551	567	448
	3. — . . .	466	560	660	598	567	571	484
	4. — . . .	498	560	685	596	583	592	544
	Hele Aaret . .	488	560	667	587	570	576	475
1902	1. Kvartal . . .	529	525	710	590	609	592	562
	2. — . . .	530	533	708	590	620	590	590
	3. — . . .	496	535	700	590	618	598	477*)
	4. — . . .	492	527	692	587	610	621	528
	Hele Aaret . .	512	530	703	589	614	600	539

*) Fra 3. Kvartal 1902 »Prima Odessa«.

amerikas stigende Roesukkerproduktion, som sandsynligvis i Løbet af nogle Aar vil dække Forbruget i dette meget importerende Land.

— Medens Forholdene i det forløbne Aar maa siges at have været gunstige for det danske Landbrug, kan

Tabel V. **Udførslen fra Esbjærg til Parkeston og Grimsby.**

	1899	1900	1901	1902
Smør:	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Parkeston, Tirsdag	9.2	7.9	8.5	9.4
— Onsdag	3.9	3.4	2.9	3.1
— Lørdag	7.7	7.5	9.2	10.1
Ialt til Parkeston...	20.8	18.8	20.6	22.6
Grimsby, Tirsdag	2.2	2.6	3.1	3.2
— Fredag	14.8	18.1	22.7	26.2
Ialt til Grimsby...	17.0	20.7	25.8	29.4
Flæsk, saltet:				
Parkeston, Tirsdag	57.4	51.9	49.1	50.1
— Onsdag	5.3	5.2	5.9	11.7
— Lørdag	41.9	38.2	37.0	44.2
Ialt til Parkeston...	104.6	95.3	92.0	106.0
Grimsby, Tirsdag	0.4	0.4	0.4	0.7
— Fredag	2.2	2.7	3.1	3.8
Ialt til Grimsby...	2.6	3.1	3.5	4.5
Æg:	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese
Parkeston, Tirsdag	0.3	0.5	0.7	0.8
— Onsdag	0.2	0.2	0.3	0.3
— Lørdag	2.0	2.0	3.0	3.6
Ialt til Parkeston...	2.5	2.7	4.0	4.7
Grimsby, Tirsdag	0.2	0.3	0.5	0.6
— Fredag	1.0	1.3	1.8	1.7
Ialt til Grimsby...	1.2	1.6	2.3	2.3
Fersk Kjød af Hornkvæg:	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Parkeston, Tirsdag	1.7	2.1	1.7	3.4
— Onsdag	»	»	»	0.5
— Lørdag	3.0	2.7	2.2	4.8
Ialt til Parkeston...	4.7	4.8	3.9	8.7
Grimsby, Tirsdag	0.5	1.9	1.0	0.9
— Fredag	0.7	1.4	1.2	0.8
Ialt til Grimsby...	1.2	3.3	2.2	1.7

det ikke nægtes, at Udsigterne for Fremtiden ere ret usikre. Ikke alene den tyske Kjødsynslov og Toldloven staa som mørke Skygger, men hele Verdensudviklingen antager Former, i hvilke man ikke kan finde faste Udgangspunkter for en Spaadom. Kampen imellem Nationerne bliver mere og mere økonomisk. Ville de store eller de smaa sejre? Vi ere tilbøjelige til at tro, at de smaa Lande i denne Kamp staa ret stærkt, naar de afpasse sig efter Forholdene. I økonomiske Spørgsmaal er man tilbøjelig til at regne med de smaa Kjøbere. Man vil nødig miste Afsætning og foretrækker at rette sig efter Kravene samtidig med at man ved nye Arrangementer søger at udvide Afsætningen paa andre Punkter. De store Industrilande taale ikke at miste noget, thi deres Produktionsevne er stigende. At oprulle mørke Billeder af Fremtiden er derfor lige saa uberettiget som at benægte, at den hurtige Udvikling ikke paa følelige Punkter kan bringe os ubehagelige Overraskelser. Landbruget har ingen Grund til nu at forberede sig paa noget, som svæver ganske i det uvisse. Først naar Priserne forandre sig, er der Anledning til at gjøre Forandring, og saa vil den Tungtbevægelighed, som man er tilbøjelig til at finde i Landbruget, afløses af maalbevidst Bevægelighed, thi da bliver Indsatsen intet mindre end Hjem og Arne for de danske Landmænd og for det hele Land.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Bestyrelsesmødet den 17. December 1902.

Til Stede vare: Præsidenterne Kammerh. K. Sehested og Lehnsgreve B. Wedell. Af Bestyrelsesraadets Medlemmer vare mødte: Godsejer A. Bech, Hofjægermester C. Bech, Lærer Christensen, Forpagter Fonnesbech-Wulff, Hofjægermester J. Friis, Proprietær Grüner, Forpagter Høffding, Gaardejer Jensen (Gl. Sole), Proprietær Jespersen, Gaardfæster Laub, Godsejer de Lichtenberg, Gaardejer A. Nielsen, Direktør M. Nielsen, Forstander N. Pedersen, Proprietær P. C. Petersen, Proprietær O. Rasmussen, Lehnsbaron H. C. O. Rosenkrantz, Professor, Dr. phil. Rostrup, Forpagter Skov, Forpagter Sonne, Forpagter Thalbitzer og Professor Westermann.

Den ledende Præsident, Lehnsgreve B. Wedell, aabnede Mødet med at byde Velkommen og at mindes Professor Segelcke, Godsejer Ahlmann, Forpagter Bokelmann, Proprietær Barner (Mørdrupgaard), Sekretær, Cand. Meincke og fhv. Forpagter Jansen, som blandt de i Aarets Løb døde Medlemmer have haft Betydning for det danske Landbrug.

Præsidentens Udtalelser samt Udfaldet af den foretagne Stemmeafgivning, de af Bestyrelsesraadet foretagne

Valg af Medlemmer til forskellige Udvalg og Decision af Selskabets Regnskab for 1901—1902, ligesom ogsaa en Del Beretninger vedrørende forskellige Virksomheder findes omtalte i Referatet af Forhandlingerne paa Generalforsamlingen, der afholdtes samme Dags Aften Kl. 7, hvorfor der henvises dertil (se Side 27).

Efter Meddelelsen om Valgenes Udfald udtalte den ledende Præsident sig saaledes: Som man vil have lagt Mærke til, er Rentier C. Valentiner udtraadt af Bestyrelsesraadet; han ønskede ikke at modtage Genvalg. Hans Virksomhed som Medlem af Bestyrelsen strækker sig over et Tidsrum af en halv Snes Aar og har navnlig været af Betydning i de Udvalg, hvori han har haft Sæde. For denne Virksomhed, som nu er afsluttet, takke vi ham.

Anvendelsen af Julius Skrikes Stiftelses Midler til Agerbrugets Fremme.

Selskabets Indstilling angaaende Midlernes Anvendelse for Aaret 1903 gaar ud paa, at der bevilges til

a) Plantekulturens Fremme: 600 Kr. til Undersøgelser vedrørende Ordningen og Bearbejdelsen af Dyrkningsforsøg med Landbrugsplanter;
b) Husdyrbrugets Fremme: 600 Kr. til et Prisskrift angaaende hensigtsmæssig Indretning af Kvægstalde;
c) Mælkeribrugets Fremme: 600 Kr. som Tilskud til Kursus i Malkning paa Landbrugsskoler;
d) Landbrugets Bierhvev: 600 Kr. til Husflidens Fremme (efter nærmere Forhandling med sagkyndige);
e) Andre til Landbrugets Fremme sigtende Formaal:
   1) Til Videreuddannelse af Landhusholdningsselskabets veludtjente Lærlinge: 1000 Kr.
   2) Til Præmier for Tjenestetyende for lang og tro Tjeneste: 200 Kr.
   3) Tilskud til Foreningen for Oprettelse af Landbrugskolonier for fattige Børn: 1000 Kr.

4) Tilskud til Forstander S. C. A. Tuxen til fortsat Virksomhed ved Ledelsen af »Vandrende Kursus«: 800 Kr.

f) Agerbrugets Fremme i Danmarks Bilande: Tilskud til Landbrugskandidat Gudmundsson for at sætte ham i Stand til at undersøge Husdyrracerne paa Island: 600 Kr.

Ialt ville disse Bevillinger andrage 6000 Kr.

De paa Bestyrelsesmødet den 9. Juni 1902 forhandlede Indstillinger til Landbrugsministeriet. Med Bestyrelsesraadets Tilslutning indgik Selskabet til Landbrugsministeriet med Anmodning om, at det vilde søge gennemført en almindelig Lønningslov for Statskonsulenterne, og paa Finansloven en Forhøjelse med 1500 Kr. af Svineavlsassistenternes Lønning og en Bevilling af 2500 Kr. til Lønning af og Rejseudgifter m. m. for en Assistent hos Statskonsulenten for det røde danske Kvæg. Der foreligger imidlertid ikke endnu fra Ministeriets Side noget Forslag i de nævnte Retninger.

Det af Selskabet nedsatte Udvalg angaaende en Kombination af Livsforsikring og Hypotheklaan, ligesom ogsaa det af Andelsudvalget og Selskabet nedsatte Udvalg angaaende en Revision af landøkonomiske Fællesforetagenders Regnskaber findes omtalte under Generalforsamlingen (se Side 00).

Udenfor Dagsordenen henstillede Præsidiet til Bestyrelsesraadet at give Samtykke til, at Selskabet retter en Opfordring til dets Medlemmer til at yde Bidrag (5 Kr.) til en Buste af Professor Segelcke. Henstillingen fandt enstemmig Tilslutning.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

den 17de December 1902.

Lehnsgreve Wedell aabnede som ledende Præsident Mødet med at byde Velkommen og udtalte sig derefter saaledes:

Forinden vi gaa over til de paa Dagsordenen opførte Sager, vil jeg efter Sædvane mindes de i Aarets Løb afdøde, som have været Medlemmer af vort Selskab og indtaget en mere fremtrædende Plads blandt disse.

Jeg skal da først nævne Professor Segelcke. Det er et stort og smerteligt Tab, som ikke alene Landhusholdningsselskabet, men som hele det danske Landbrug har lidt ved hans Død. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa hans Livsvirksomhed, det vilde jeg anse for unødvendigt ved denne Lejlighed, eftersom den er omtalt i forskellige Biografier og Nekrologer. Men jeg skal tillade mig at minde om, at Professor Segelcke var en lykkelig Mand, fordi han var fuldstændig opfyldt af Interesse for sin Gerning, en Gerning, som er kommen hans Fædreland tilgode i ualmindelig Grad og var til Ære for det og for ham selv. Lykkelig den Mand, som kan virke saaledes, og lykkelig den, der som Professor Segelcke, trods sin høje Alder, bevarer sin Kundskabstrang, sine Interesser og sin Arbejdskraft til sin Død!

Da Professor Segelcke blev valgt til Præsident i det kongelige danske Landhusholdningsselskab, optog han det dermed forbundne Arbejde med stor Interesse og udrettede et

stort Arbejde i Selskabets Tjeneste, og vi, der have staaet ved hans Side, mindes med største Glæde de 2 Aar, vi have arbejdet sammen med ham; det var et lyst, et behageligt Samarbejde. Den Virksomhed, som Professor Segelcke har udøvet til Gavn for det danske Landbrug, og hvorfor vi maa være ham taknemmelige, vil længe bevares i frisk Minde.

Vi have dernæst at mindes tre Mænd, hvis Virksomhed ligeledes har været til Gavn for det danske Landbrug, men som Døden desværre ogsaa har berøvet os i det forløbne Aar, nemlig Godsejer Ahlmann til Langholt, Forpagter Bokelmann og Proprietær Barner til Mørdrupgaard. De to førstnævnte vare lige til deres Død Medlemmer af Bestyrelsesraadet, og Proprietær Barner har været det tidligere, saa vidt jeg erindrer i en halv Snes Aar. Disse Mænd sluttede sig alle med stor Hengivenhed til Selskabet. Vi mindes Godsejer Ahlmann som den overordentlig dygtige Opdrætter af Husdyr og som en elskværdig Personlighed, der nød Paaskønnelse i vide Kredse og Tillid i fuldeste Udstrækning, og vi mindes Forpagter Bokelmann som et dygtigt og indsigtsfuld Medlem af Maskin- og Redskabsudvalget. I over 30 Aar var han Medlem af dette Udvalg og har ved den Iver og Dygtighed, hvormed han kastede sig over den dermed forbundne Virksomhed, udrettet et stort og særdeles gavnligt Arbejde for det danske Landbrug. Endvidere ville vi mindes Proprietær Barner som mangeaarig og dygtig Formand for Frederiksborg Amts Landboforening. Det er et stort og nyttigt Arbejde disse Mænd have udrettet for det danske Landbrug.

Endvidere ville vi mindes Sekretæren for de samvirkende sjællandske Landboforeninger, Cand. Meincke. Han var en dygtig Mand, havde stor Interesse for sin Gerning og var derhos en elskværdig og behagelig Person at forhandle med.

Endelig skal jeg nævne, at vi i de sidste Dage have faaet Meddelelse om, at forhenværende Forpagter Jansen (Hverringe) er afgaaet ved Døden. Denne Mand har vel ikke staaet Landhusholdningsselskabet saa nær som de før nævnte, men jeg finder Anledning til at nævne ham, fordi han har gavnet Landbruget gennem de store humane Interesser, som han nærede, og som førte ham til at faa en

stor Del Børn anbragte paa Landet og søge dem opdragne til den Gerning, som der ligger for.

Ære være disse Mænds Minde.

(Samtlige tilstedeværende tilkendegave deres Tilslutning til Præsidentens Udtalelser ved at rejse sig.)

Præsidenten gjorde dernæst opmærksom paa, at der med Bestyrelsesraadets Samtykke vilde blive udsendt en Opfordring til Selskabets Medlemmer om i Lighed med, hvad der tidligere er sket med Hensyn til særlig fortjente Mænd af Selskabet, at yde et Bidrag af 5 Kr. for ved Hjælp af den derved indkomne Sum at faa udført en Buste af Professor Segelcke, hvilken Buste da vil blive opstillet i Selskabets Lokale.

Derpaa foretoges de paa Dagsordenen opførte Sager.

Udfaldet af de foretagne Valg.

Sekretæren, Cand. polit. Hertel meddelte, at den i Bestyrelsesmødet samme Dag foretagne Optælling af Stemmesedler havde givet følgende Resultat, idet der ialt var indkommet 226 Stemmesedler.

Til Præsidenter genvalgtes Kammerherre, Hofjægermester, Lehnsgreve B. Wedell med 221 Stemmer og valgtes Hofjægermester, Direktør F. Friis med 204 Stemmer til at indtræde i den ved Professor Segelckes Død ledigblevne Plads.

Til Medlemmer af Bestyrelsesraadet vare genvalgte: Etatsraad H. Valentiner med 193 St., Greve L. Reventlow med 188 St., Kammerherre, Hofjægermester, Greve Ahlefeldt-Laurvig-Bille med 182 St. og Godsinspektør Tilemann med 178 St. samt valgtes Hofjægermester A. Tesdorpf med 154 St. og Kammerherre, Hofjægermester, Lehnsgreve Ahlefeldt-Laurvig med 111 St.

De to sidstnævnte træde saaledes i Stedet for Forpagter Bokelmann, som er død, og Rentier C. Valentiner, som ikke ønskede at modtage Genvalg.

Til Revisor er valgt Kammerherre Oxholm til Rosenfeldt med 100 Stemmer.

Den afgaaende Revisor, Kammerherre J. de Neergaard, ønskede ikke at modtage Genvalg.

Til Medlem af Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse« genvalgtes Professor O. T. Christensen med 174 St.

Ifølge Landboforeningernes Stemmegivning ere følgende valgte som Amtsrepræsentanter i Bestyrelsesraadet:

for Ringkøbing Amt: Prop., Landbrugsk. P. Olufsen, Qvistrup,
– Ribe — Forstander N. Pedersen, Ladelund,
– Vejle — Gaardejer J. P. Jensen, Gl. Sole,
– Maribo — Proprietær O. Rasmussen, Gaabense,
– Sorø — Godsejer A. Bech, Krusesminde,
– Præstø — Forp. G. P. Thalbitzer, Turebyholm,
– Aalborg — Hofjægermester E. Skeel, Skeelslund.

Det sidstnævnte Valg er Suppleringsvalg for Aarene 1903 og 1904, idet Godsejer Ahlmann er afgaaet ved Døden.

Bestyrelsesraadet har valgt:

Til Medlemmer af Belønningsudvalget: Proprietær Grüner, Forpagter Skov og Forstander N. Pedersen. De to førstnævnte ere genvalgte, den sidstnævnte valgt i Stedet for Rentier Valentiner, der er udtraadt af Bestyrelsen.

Til Medlemmer af Bogudvalget: Etatsraad H. Valentiner (Genvalg) og Professor, Dr. phil. Rostrup (i Stedet for Forpagter Bokelmann).

Til Medlem af Redskabs- og Maskinudvalget: Gaardfæster Laub (i Stedet for Forpagter Bokelmann).

Til Bestyrelsen for Korn- og Foderstofkontrollen: Grosserer W. H. Smith, Grosserer G. Hage og Landbrugsministeriets Tilsynsførende med Landbrugets Udførselsforhold, Landbrugskandidat R. Schou (Genvalg).

Præsidenten: Jeg tillader mig nu at byde Hofjægermester Friis Velkommen og at udtale saavel paa Kammerherre Sehesteds som paa egne Vegne Glæde over at skulle fortsætte det en Tid afbrudte Samarbejde med, Hofjægermesteren i Selskabets Tjeneste.

Hofjægermester Friis: Jeg skal have den Ære at modtage det paa mig faldne Valg, idet jeg takker for den Tillid, der er vist mig ved igen at vælge mig til Præsident i Selskabet.

Sekretæren oplæste Navnene paa de i Aarets Løb indmeldte og optagne Medlemmer, hvis Antal var 33.

Selskabets Medlemstal stiller sig derefter saaledes:

Ved forrige Generalforsamling havde Selskabet. . .	783	Medl.
Optagne i Juni og December.	33	—
	816	Medl.
Afgaaede ved Døden eller udmeldte inden $^{17}/_{12}$ ere	34	—
Derefter havde Selskabet d. $^{17}/_{12}$	782	Medl.

Det reviderede Regnskab for Regnskabsaaret 1901—1902 fremlagdes med tilhørende Bilag til Medlemmernes Gennemsyn. Regnskabet var fuldstændig i Orden og Bestyrelsesraadet havde i sit Møde forud for Generalforsamlingen givet Decharge.

Den 18de danske Landmandsforsamlings Regnskab med tilhørende Bilag fremlagdes til Efterretning.

Beretninger.

Om Selskabets almindelige Virksomhed aflagdes følgende Beretning af

Sekretær H. Hertel: For Landhusholdningsselskabet har det forløbne Aar været et roligt Arbejdsaar. Hovedvirksomheden er ført ad Baner, af hvilke mange ere afstukne for et halvt hundrede eller hundrede Aar siden, enkelte ny Opgaver ere tagne op, enkelte Arbejder ere afsluttede. Dette sidste gælder saaledes Udarbejdelsen af den ny Fortegnelse over Bøger, passende for Sogne- og Landbrugsbibliotheker, som blev vedtaget paa Bestyrelsesmødet i Juni 1900, og hvis Fremme overdroges til et Udvalg, bestaaende af Forpagter Bokelmann, Adjunkt Steenberg, Justitsraad Wulff og mig. Dette Udvalg, hvis energiske Formand Hr. Steenberg har været, er altsaa nu opløst. Et andet betydeligt Arbejde er delvist blevet afsluttet i Aar. Som det vil erindres blev der paa Bestyrelsesmødet i December Maaned 1900 nedsat et Udvalg med den Opgave at tilvejebringe Oplysninger om Landbrugets Forsikringsforhold. Udvalget, der bestaar af

Hr. Rud. Schou, Etatsraad Direktør Tvermoes og Professor Dr. H. Westergaard, har afsluttet den ene og største Del af sit Arbejde, nemlig en Redegørelse for Kreaturforsikringen i Danmark, om hvilken Professor Westergaard den 26de November holdt et meget interessant Foredrag i Landhusholdningsselskabet. Bistaaet af Selskabet »Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger« arbejder Udvalget nu paa Opgavens 2den Del: at belyse Landbrugets Brandforsikring.

To ny Udvalg ere nedsatte i Aar. Det ene vil undersøge Spørgsmaalet om Revision af landøkonomiske Fællesforetagenders Driftsregnskaber, og det andet vil overveje Spørgsmaalet angaaende en Kombination af Hypotheklaan og Livsforsikring. Der vil senere paa Aftenen blive gjort nærmere Rede for disse 2 Udvalgs Sammensætning m. m.

Som vel bekendt har Landhusholdningsselskabet lige fra dets Oprettelse lagt en Hovedvægt paa at fremme Oplysningen i Landbefolkningen, og dets Arbejde herfor har i det forløbne Aar været meget betydeligt. Oplysningsarbejdet søges fremmet ved Udgivelsen af Bøger, ved Afholdelsen af Foredrag og ved Uddeling af Skrifter. Af de »Landboskrifter«, der udgives med Understøttelse af det Raben-Levetzauske Fond, er der udkommet følgende 3: »Praktisk Vejledning i Frugtavl« af H. Gram, »De danske Redskabs- og Maskinprøver« af Selskabets Maskinudvalg ved Emil Jørgensen og »Faareavl og Faarehold« af Axel Appel. Endvidere har Selskabet udgivet »Anvisning til Nedplukning, Opbevaring og Anvendelse af Frugt« af C. Matthiesen og »Kortfattet populær Vejledning i Dyrkning af Asparges« af Ove Elberg. Disse 2 Skrifter ere de præmierede Besvarelser af de af Landhusholdningsselskabet ved Midler fra Julius Skrikes Stiftelse udsatte Prisopgaver. I Marts Maaned udsendte Selskabet til sine Medlemmer »Landøkonomisk Aarbog«, hvis Udgivelse det nu overtager, i Juni Maaned udsendte det sin »Aarsberetning« og i Juli »Konsulentberetningen«. Endelig udkom i Oktober Maaned Selskabets »Fortegnelse over Bøger, passende for Sogne- og Landbrugsbibliotheker«. Denne Fortegnelse, ved hvis Udarbejdelse en Række fremragende Fag-

mænd har bistaaet Selskabet, er Fortsættelsen af et Arbejde, som Landhusholdningsselskabet tog op for 100 Aar siden, idet det i Aaret 1807 lod udarbejde en Fortegnelse over Bøger, »passende for den dansk-norske Landalmue«; Selskabet har nu i Alt udgivet 5 saadanne Fortegnelser. — I Aarets Løb har Landhusholdningsselskabet saaledes omsendt 9 Bøger til Medlemmerne, der endvidere have modtaget »Tidsskrift for Landøkonomi« og »Tidsskrift for Landbrugets Planteavl«. — Af Foredrag er der i Aar afholdt 11, og endelig er der i Aarets Løb til Laanebibliotheker, inden- og udenlandske Selskaber, til Lærlingerne og til Personer udenfor Selskabet uddelt ca. 1100 Bind.

Øverst paa Selskabets Virksomhedsplan staa de her nævnte 3 Foranstaltninger: Udgivelsen og Uddelingen af Bøger samt Afholdelsen af Foredrag. Man vil sikkert indrømme, at disse Foranstaltninger heller ikke ere røgtede sidst og mindst i 1902.

I Maj Maaned udsatte Selskabet for Midler fra Julius Skrikes Stiftelse følgende Prisopgave: »En kortfattet, populær Fremstilling af de vigtigste Forhold vedrørende Svinets Røgt og Pleje«, for hvilken Indleveringsfristen udløber den 1ste Februar n. A. Og sammen med Teknisk Forening har Selskabet udsat 2 Prisopgaver vedrørende Betydningen af en udvidet Kartoffeldyrkning og en Beskrivelse af de moderne Kartoffelstivelsefabriker. For disse Opgaver slutter Indleveringsfristen den 31. Decbr. 1903.

Hvad Selskabets Lærlingeinstitution angaar, skal jeg tillade mig at meddele, at der i Aar har meldt sig 4 Majlærlinger og 11 Novemberlærlinger (2 af disse ere dog senere faldne fra) og 2 Foderlærlinger. Der tjener for Tiden 39 Landvæsenslærlinger paa større Gaarde og 6 Foderlærlinger. I Juni Maaned bedømtes 10 udtjente Landvæsenslærlinger, af hvilke 1 fik første Karakter med Udmærkelse, 6 første og 3 anden Karakter. Atter i Aar har Selskabet fra Julius Skrikes Stiftelse modtaget et Beløb af 1000 Kr. til Videreuddannelse af dets vel udtjente Lærlinger. 6 af disse ansøgte om Understøttelse, og da de alle vare kvalificerede, erholdt de en

Hjælp fra 125 til 200 Kr. til at gennemgaa Kursus paa Landbohøjskolen eller paa en Landbrugsskole.

I det foregaaende har jeg gentagne Gange nævnt Foranstaltninger, der ere i Værk satte ved Midler fra Julius Skrikes Stiftelse. Saa vel fra denne Stiftelse som fra det Classenske Fideikommis og den Raben-Levetzauske Fond ydes der aarlig Selskabet betydelige Midler til Fremme af nyttige landøkonomiske Foranstaltninger, for hvilke Tilskud Selskabet maa være de 3 Institutioner i høj Grad taknemlig.

For Landboflid er der i Aar uddelt 5 Belønninger, og Statskonsulent Mørkeberg har i Aar som i de foregaaende Aar modtaget et Tilskud til fortsat Familjestambogsføring, for hvilken Hr. Mørkeberg vil gøre Rede i næste Aarsberetning.

Selskabets Virksomhed paa Plantekulturens, Maskinvæsenets, Mejeribrugets og andre Omraader skal jeg kun omtale kort her, da de omdelte Bilag gøre fyldigt Rede for denne flerdelte og omfattende Virksomhed.

Paa Mejeribrugets Omraade er det et betydeligt Arbejde, Selskabets Konsulent udfolder som Foredragsholder og Dommer ved Smørudstillinger, som Raadgiver for Mejerier og Landmænd, som Forfatter og paa anden Maade. Særlig kan det fremhæves, at Landhusholdningsselskabet i Forening med Konsulenten forestaar det meget omfattende Arbejde vedrørende Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse, baade hvad Tilsynet med Lærestederne og Stipendiaterne, og hvad Kontorarbejdet angaar.

Maltbyg- og Hvedeudvalget har haft sine Forsøg installerede paa de sædvanlige 5 faste Forsøgsstationer: Brattingsborg, Gjorsløv, Knuthenborg Avlsgaard, Kristiansminde og Wedellsborg. Bygdyrkningsforsøgene have omfattet sammenlignende Dyrkning af ganske de samme Bygformer som i Fjor, medens de uheldige Vejrforhold i Foraaret 1901 bevirkede, at det var umuligt at tilvejebringe fornødent ublandet Saasædsmateriale af et større Antal af de Hvedesorter, som i en Aarrække have været dyrkede i Udvalgets Forsøgsmarker, og Aarets Hvededyrkningsforsøg have derfor kun omfattet 25 Hvedesorter. Udvalgets Beretning slutter med en Skrivelse, det i Januar Maaned sendte Selskabet, og i

hvilken det meddeler, at det, da der nu bestaar »en vel organiseret Plantekultur-Forsøgsvirksomhed«, anser det for rigtigst, at Udvalget opløses med Udgangen af indeværende Finansaar — under den Forudsætning, at den Virksomhed, som det saaledes afgiver, maa i det Omfang og under den Form, som maatte skønnes hensigtsmæssigt, blive fortsat. I den Anledning henvendte Selskabet sig til

Statens Planteavlsudvalg og udbad sig et Forslag fra dette til en formaalstjenlig Fortsættelse af den paagældende Virksomhed. I Planteavlsudvalgets omdelte Beretning findes et udførligt Forslag om, at Virksomheden indordnes under det alt bestaaende Planteforsøgsvæsen og fortsættes paa følgende Maade: a) sammenlignende Dyrkningsforsøg med de forskellige Byg- og Hvedesorter, som i større Mængde udbydes paa Saasædsmarkedet, b) Forædlingsforsøg, c) Uddeling af gode Stammer til Sædefrø og d) Dyrkning af kontrolleret Stamsæd. Af Planteavlsudvalgets Beretning vil det endvidere ses, at ved Midler fra Landhusholdningsselskabet og Foreningen af jydske Landboforeninger har Udvalget i den forløbne Sommer fortsat med Anbringelsen af unge Landmænd paa Gaarde med veldrevne Roemarker. Udvalget har ligeledes fortsat med Udsendelsen af foreløbige »Meddelelser« om forskellige Forsøgsresultater, og det har udarbejdet en Plan for Opbevaringsforsøg med Rodfrugter. Af Udvalgets udførlige Beretning skal jeg endnu blot henlede Opmærksomheden paa, at efter de ca. 750 Pd. Havre, der paa Udvalgets Foranstaltning udsendtes i Foraaret 1900 til ca. 1500 Jordbrugere, vil der i 1902 være høstet omkring 1 Million Pd.

Selskabets Redskabs- og Maskinudvalg har i Aar bl. a. foretaget Prøver med Pigtærskeværker, og i Tilslutning til de tidligere foretagne Prøver med Roesaamaskiner er der foretaget Forsøg med Plantning af Roer paa 3 Steder i Vestjylland. Endvidere har Udvalget undersøgt flere af Mergellejerne herhjemme for at komme paa det rene med, om Ophejsningsapparater i dybe Mergellejer ere tjenlige hos os, det har prøvet Willemoes' Roeoptager, Korsgaards Kartoffeloptager og Junckers Kartoffellæggemaskine, og det har atter i afvigte Høst foretaget Kraftmaalinger med Mejemaskiner for

at konstatere Kraftens Stigning efterhaanden, som Kniven slides.

Af den af Justitsraad Friis afgivne Beretning om Udførselen af danske Avlsdyr til Rusland fremgaar det, at Udførselen i Aar har været noget mindre end i de foregaaende Aar; efter Hr. Friis' Mening er der eksporteret 143 Stkr. Hornkvæg, 10 Faar og 19 Svin. I Sommer fandt den første russiske Fællesrejse til Danmark Sted, og en ny Fællesrejse i Forsommeren 1903 er alt planlagt. Det maa haabes, at der af disse Rejser maa resultere en forøget Afsætning af danske Landbrugsprodukter til Rusland.

Beretningen om den agrikulturkemiske Virksomhed i 1902 vil Hr. Professor Stein afgive noget ind i det ny Aar, saaledes at Beretningen kan komme til at omfatte ogsaa Aarets 2 sidste Maaneder. Beretningen vil blive offentliggjort i »Tidsskrift for Landøkonomi«. Her ved Generalforsamlingen vil Professor Stein senere give en foreløbig Meddelelse om den nævnte Virksomhed.

I et af Tidsskriftets første Hefter vil der ogsaa blive redegjort for Kontrollen med Korn og Foderstoffer i 1902. Af Oplysninger, som Inspektør James Høyer har tilstillet mig, fremgaar det, at der er en stærk og glædelig Fremgang i Kontrollen. Medens der i 1896, det første Aar Kontrollen virkede, kun kontrolleredes 33,000 Centner Korn og Foderstoffer, er der i Aar kontrolleret ikke mindre end 3,338,000 Centner, og medens der i 1897 kun blev udstedt 55 Certifikater, er der i Aar indtil ultimo November udstedt ikke mindre end 9000 Certifikater.

I det forløbne Aar er den Del af Statskonsulentvirksomheden, der administreres af Landhusholdningsselskabet, gaaet sin sædvanlige Gang. Jeg skal derfor ikke komme ind herpaa eller paa Landbrugsmusæets Forhold, paa Selskabets Arbejde for vore nordlige Bilande eller andre Forhold, for hvilke der er gjort Rede i Aarsberetningen, og til hvilken Redegørelse der ikke er noget væsentlig nyt at tilføje. Endnu skal jeg blot oplyse, at Selskabets Korrespondance med Foreninger og Institutioner i Ind- og Udland, med Landmænd og med Udlændinge er meget betydelig. Landbrugsmini-

steriet har f. Eks. i Aarets Løb æsket ca. 50 Betænkninger af Selskabet.

Forinden jeg nu slutter min Omtale af det forløbne Aar, vil jeg, med det høje Præsidiums Tilladelse, kort omtale det store Tab, som ogsaa vi paa Selskabets Kontor have lidt ved Professor Segelckes Død.

Da vi kom til at samarbejde med Professor Segelcke, havde han naaet den Alder, da de Fleste betragte deres Livsgerning som afsluttet. Om ham gælder dette ikke. Og vi lærte efterhaanden at beundre den ungdommeligt levende Interesse, som den gamle Professor nærede for alt indenfor Nutidslandbrugets vidt forgrenede Omraade, den Samvittighedsfuldhed og Grundighed, der prægede hans Arbejde, den sejge Flid, der aldrig forlod ham. Han udrettede en Dags Gerning som Faa, og først ved Midnatstid eller senere endte hans Dag. Det vil tjene os til Forklejnelse, hvis vi ikke tage Lære heraf eller af hans Lyst og Iver til at udrette godt og gavnligt Arbejde for vide Kredse og af hans Fortrøstning til, at godt Arbejde ogsaa vil give godt Resultat.

Dernæst lærte vi Professor Segelcke at kende som den Mand, i hvis Sind der ikke var Skygge af Svig, ikke Gnist af Illoyalitet. Intet, absolut intet, kunde drive ham til at gøre noget, han fandt var urigtigt eller ufint.

Endelig lærte vi Professor Segelcke at kende som en mild og hensynsfuld Foresat. Han, der stillede saa store Fordringer til sig selv, var tolerant i sine Fordringer til os. Han var overbærende, naar et Arbejde ikke var lykkedes for os, og hans Blik var mildt og venligt, naar Arbejdet tilfredsstillede ham.

Et gammelt Ord siger: *de mortuis nil nisi bene.* Det er let for mig at følge dette Ord, thi jeg har i Sandhed kun godt at sige om vort Samarbejde med Professor Segelcke. I ham mistede vi en Foresat, til hvem vi saa op med Ærbødighed og Hengivenhed. I ham mistede vi en Vejleder, hvis Raad det var godt at følge.

Om »Fond til Landmænds Uddannelse« aflagde Kassereren, Landbrugskandidat Larsen Beretning vedrørende det 33te Forretningsaar. Denne var saalydende:

Angaaende de ledige Stipendier indkom der 15 Ansøgninger, som alle gik ud paa, at vedkommende var uformuende og ønskede Understøttelse til Studium ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole for derefter at søge Ansættelse som Lærer ved en Landbrugsskole, som Konsulent eller i en lignende Virksomhed.

En ifjor tilstaaet Understøttelse paa 180 Kr., som paa Grund af Sygdom ikke blev udbetalt, er overført til Anvendelse i Aar.

Det til Raadighed staaende Beløb udgjorde saaledes 974 Kr. 74 Øre. Der blev tilstaaet en Ansøger 25 Kr. maanedlig i 9 Maaneder, en Ansøger 20 Kr. i 12 Maaneder, en Ansøger 20 Kr. i 9 Maaneder, en Ansøger 15 Kr. i 12 Maaneder og en Ansøger 15 Kr. i 9 Maaneder.

Understøttelserne ville tilsammen udgøre 960 Kr., og der vil saaledes blive et Overskud af 14 Kr. 74 Øre at overføre til næste Aars Regnskab.

I Henhold til hvad Sekretæren meddelte i sin Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed gav

Professor Stein nogle foreløbige Meddelelser om den agrikulturkemiske Virksomhed i det forløbne Aar.*)

Konsulent Bøggild spurgte, om der i de forskellige Melassefoderstoffer var fundet Tørvesmul.

Professor Stein: Tidligere har det været ret almindeligt, i Aar er der ikke fundet noget.

Konsulent Bøggild: Hvor vidt har Blodmelasse fundet nogen praktisk Anvendelse?

Professor Stein havde kun haft faa Prøver til Undersøgelse. Det Stof har maaske nok faaet nogen Anvendelse, men det har ikke faaet den Betydning, man havde ventet. Noget bestemt turde Taleren imidlertid ikke udtale derom.

Gaardfæster Laub: Ved forrige Generalforsamling anbefalede Professor Stein at have Opmærksomheden noget mere end hidtil henvendt paa Rapskager, fordi de i Forhold til

*) Se Side 32.

Indholdet var et dyrt Foderstof. Ifjor havde Taleren købt Kager, som vare slaaede af indisk Frø, i Aar var der tilbudt ham Kager af rent evropæisk Frø, vistnok fransk Frø, til 4 Kr. 50 Øre. Taleren vilde nu gerne vide, om det, at disse Kager vare slaaede af rent evropæisk Frø, var en tilstrækkelig Garanti — eftersom man ikke faar nogen Analyse som Garanti — for, at Kagerne ikke vare sundhedsfarlige for Kvæget. Talerens Spørgsmaal var fremkaldt af en Udtalelse, som Professor Stein fremkom med i sit Foredrag, og hvoraf man kunde faa Formodning om, at sydrussiske Rapsfrøkager ikke vare saa heldige som Kager af andet Rapsfrø og ikke maatte betegnes som slaaede af rent Rapsfrø.

Professor Stein: Evropæisk Rapsfrø er en Handelsbetegnelse, som er fremkommen i Modsætning til indisk Rapsfrø. Senere har man fra evropæiske Rapsfrøkager udskilt de franske Rapsfrøkager, hvilket maa siges at være mærkeligt. Naar man derfor taler om evropæiske Rapsfrøkager, mener man, troede Taleren, Kager fra Sydrusland. Med Hensyn til det Spørgsmaal, hvor vidt man kan stole paa Garantien for, at Kagerne ere slaaede af rent evropæisk Rapsfrø, da maatte Taleren sige, at man ikke kunde stole meget paa denne Garanti. Naar man nemlig taler om rent hjemmeavlet Frø i franske Kager, kan det maaske være indisk Frø, der er avlet i Frankrig. Hvad angaar Skadeligheden af fremmed Indblanding i Rapskager, da kan man i Almindelighed kun gøre gældende, at saadan kan være til Stede, naar Kagerne indeholde skarpe Stoffer.

Efter nogle Bemærkninger af Assistent A. Christensen og Forsøgsbestyrer K. Hansen, som besvaredes af Professor Stein, bemærkede

Jægermester Sporon-Fiedler, at han i Aar havde ment at maatte købe en Del brune Rapskager, fordi deres Indhold syntes at være godt, ligesom de i det hele taget saa tiltalende ud og gjorde Indtrykket af at være sunde Kager. Taleren vilde derfor spørge, hvilken Fare der laa i den brune Farve.

Professor Stein: Gode, sunde Kager skulle være grønne. Naar Farven er brun, tyder det paa, at Kagerne ere brankede, og saa ere Æggehvidestofferne gaaede over i en anden Form.

Kammerherre K. Sehested havde med Interesse hørt Professor Steins Meddelelse, som vistnok ogsaa af Landmændene rundt omkring i Landet vil blive modtaget med stor Interesse, naar den kommer til at foreligge trykt i hele sit Omfang. Særlig interessant er det, at det af denne Meddelelse fremgaar, sammenholdt med Meddelelserne fra de nærmest foregaaende Aar, at der er fremkommet en betydelig større Sikkerhed i Foderstofhandelen end for nogle Aar siden. Det var nu interessant at faa at vide, hvor vidt det er Foderstofloven, der har haft Indflydelse i saa Henseende. For imidlertid i det hele taget at kunne bedømme Betydningen af de fremkomne Oplysninger, vilde det vistnok være interessant at erfare, hvorledes Udtagningen af Prøver, som ere undersøgte, er foregaaet. Er Udtagningen af Prøver foregaaet paa en saadan Maade, at man er sikker paa, at Prøverne virkelig svare til de Partier, som sendes her ind i Landet? Tilfældet fra Frederikshavn tyder paa, at der i den Retning kan ske noget, som ikke er rigtigt.

Professor Stein: Indsenderne af Prøver ere hovedsagelig Handlende og Indkøbsforeninger. Hvad Prøveudtagningen angaar, da er det anordnet i Loven, hvorledes den skal foretages, og naar det viser sig, at Prøven er af en saadan Beskaffenhed, at det deraf fremgaar, at Udtagningen ikke er sket efter de fastsatte Regler, afvises den. Naar man følger Ministeriets Anvisning, faar man, saa godt som det er muligt, en Gennemsnitsprøve, og det ligger i de Handlendes Interesse, at Prøverne udtages paa den bestemte Maade. Mange Gange er det saa smaa Prøver, de Handlende faar hjem — smaa Prøver i Breve — hvorefter de købe, men der gøres da opmærksom paa, at det ikke er fyldestgørende.

De efterfølgende Beretninger, som alle forelaa trykte og vare omdelte til Medlemmerne, gave ikke Anledning til Diskussion. De ville in extenso blive optagne i Selskabets Aarsberetning og skulle derfor her kun gengives i deres Hovedtræk.

Virksomheden paa Mælkeribrugets Omraade.

Konsulent Bøggild meddeler, at han har været 113 Dage paa Rejser, deraf 11 Dage i Norge ved Landmandsforsamlingen

i Trondhjem. Endvidere har Konsulenten holdt en stor Mængde Foredrag, været Dommer ved Forsøgslaboratoriets sammenhængende Smørudstillinger og ved forskellige andre Smørudstillinger samt deltaget i en stor Del Møder af forskellig Art. Derhos har Konsulenten modtaget og besvaret en stor Del Forespørgsler fra Mejersker og Mejerister og Landmænd og afgivet Betænkninger til Landhusholdningsselskabet samt gennemset Dagbøgerne fra de under Selskabet tjenende Foderlærlinge og været Censor ved Afgangsprøverne for Mejerister paa Ladelund og Dalum Mælkeriskoler.

En ikke ringe Del af Konsulentens Tid har været optaget af at modtage Besøg ikke alene af Mejerister og Landmænd, men af Fabrikanter, Opfindere o. s. v. for at raadspørges om mange forskellige Forhold vedrørende Mælkeribruget, og ofte foranlediger saadanne Besøg en Del skriftlig Arbejde.

Sammen med Gaardejer Jens Jensen, Nordskov, og Sekretær Appel, Dalum, har Konsulenten besøgt de 12 i Konkurrencen mellem Mælkerier paa Fyen deltagende Mejerier, og fik det Indtryk, at Besøget var velkomment, og at der var Interesse for Sagen.

Dernæst har Konsulenten skrevet en Del Afhandlinger i forskellige Tidsskrifter og som sædvanlig sammen med Selskabet haft Arbejdet vedrørende Uddelingen af Understøttelserne til Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse. Der var hertil i Aar bevilget 20,000 Kr., hvoraf 8,000 Kr. skulde anvendes til Ophold paa Mælkeriskoler. Der indkom 343 Ansøgninger om Understøttelse, hvoraf 124 bevilgedes. Til 55 Ansøgere bevilgedes Understøttelse til Ophold paa Mælkeriskoler; 3 Bestyrere fik Understøttelse til at gennemgaa et Kontrolkursus og 1 Bestyrer fik Understøttelse til at studere ved Landbohøjskolen. Arbejdet med denne Sag har i Aar været større end tidligere, men er i det hele taget gaaet godt, og der er god Tilslutning til og Interesse for Sagen.

Paa Island gaar Arbejdet godt for Mælkerilærer Grønfeldt. Der er nu 10 Mælkerier i Virksomhed paa Øen, og fra Midten af Juni til Midten af September er der udført mellem 42 og 45,000 Pund Smør til England mod 20,000 Pund forrige Aar. Det nye Vinterkursus paa Mælkeriskolen,

Hvanneyri i Borgarfjord Syssel, som Hr. Grønfeldt forestaar, er nu begyndt med 7 kvindelige Elever.

Maltbyg- og Hvedeudvalgets Virksomhed.

Forsøgene have været installerede paa de samme 5 Forsøgsstationer som hidtil og have omfattet Dyrkningsforsøg med Byg og Hvede i det sædvanlige Omfang.

Bygdyrkningsforsøgene have omfattet 34 Sorter og Stammer 2-radet Byg, der har været raadsaaet med en Saamængde af 175 Pd. pr. Td. Land. Paa hver Station udsaaedes Bygprøverne i 4 Fællesparceller à $^1/_{100}$ Td. Lands Størrelse.

Endvidere er der gjort Forsøg med 4 Sorter og Stammer 6-radet Byg, og Forsøg med Lyngby Prenticebyg, dels upræpareret og dels præpareret med Ceresbejse efter Anvisning af Direktør J. L. Jensen. Disse sidste Forsøg omfattede paa hver Station 2 Serier à 6 Forsøgsparceller. Ialt var der 860 Forsøgsparceller.

Der er uddelt 150 Portioner à 50 Pd. og 120 Portioner à 25 Pd. (til Husmænd) af Lyngby Prenticebyg paa de sædvanlige Betingelser. — Som sædvanlig ere de fra Forsøgene hidrørende Bygprøver blevne underkastede en kvalitativ Bedømmelse.

Hvededyrkningsforsøgene have i Aar kun omfattet 25 Sorter paa Grund af Vanskeligheden ved at skaffe det fornødne Saamateriale, hvilket skyldes de uheldige Forhold ifjor. Paa Hvedeforsøgsarealerne har der endvidere været foretaget Forsøg med 4 Vinterbygstammer. Samtlige Hvedesorter udsaaedes paa 4 Fællesparceller à $^1/_{100}$ Td. Ld., og Saaningen foregik i Midten af September med en Saamængde af 250 Pd. pr. Td. Ld. af Hvede og med en Saamængde af 175 Pd. pr. Td. Ld. af Vinterbyg. Ialt var der 510 Forsøgsparceller. Til Bestridelse af Udgifterne har Udvalget haft 8000 Kr.

Udvalget har i Januar Maaned meddelt Landhusholdningsselskabet, at det har vedtaget at afslutte sin Virksomhed den 1. April 1903. De Grunde, der førte til, at Udvalget i 1881 blev nedsat, ere ikke længere til Stede, og derhos bestaar der en velorganiseret Plantekulturforsøgsvirksomhed, der

maa anses for at være det naturlige Forum for fremtidige Hvede- og Bygdyrkningsforsøg.

Statens Planteavlsudvalgs Virksomhed.

Bevillingen til at foretage Forsøg i Plantekultur og den dertil knyttede Konsulentvirksomhed er 72,870 Kr. Heraf ere 15,000 Kr. overførte til lokale Markforsøg og Forevisningsmarker. Af denne Sum er der imidlertid bevilget Forstanderen for Klank Højskole 100 Kr. og derhos er der tilstaaet Folketingsmand Patursson 200 Kr. til Anlæg og Drift af en Forevisningsmark paa hans Ejendom paa Strømø. Resten, 14,700 Kr. er derefter fordelt mellem de 4 Fællesforeninger og Bornholms landøkonomiske Forening.

Under Planteavlsudvalgets Virksomhed er derhos fra 1. April 1903 henlagt de af Maltbyg- og Hvedeudvalget hidtil udførte Forsøg, og foreslaas Virksomheden fortsat paa følgende Maade: Der foretages sammenlignende Dyrkningsforsøg og Forædlingsforsøg, endvidere Uddeling af gode Stammer til Saasæd og Dyrkning af kontrolleret Stamsæd, og her gælder det da ikke alene Byg og Hvede, men ogsaa Havre og Rug. Udgiften anslaas til 8,000 Kr.

Udvalget har forrige Aar udsendt 1,478 Havreprøver, hver paa $^1/_2$ Pd.s Størrelse, ledsaget af de fornødne Oplysninger om Fremgangsmaaden ved Anvendelsen for efter 3 Aars Forløb at kunne have den fornødne og gode Udsæd til en mindre Lod. Man har derefter i Aar udsendt Spørgeskemaer til alle dem, der erholdt disse Prøver, for at se, hvor vidt det er lykkedes at faa disse Prøver formerede, og tillige erholde Oplysning om forskellige andre Spørgsmaal, som det har Interesse at blive bekendt med.

Udvalget har i Aarets Løb afgivet Betænkning over en Række af Sager og udsendt »7de Meddelelse« omhandlende Resultaterne af forskellige Rugsorters Ydeevne.

Ved Midler fra Landhusholdningsselskabet og Foreningen af jydske Landboforeninger er der fortsat med den under Forsøgsbestyrer Helwegs Ledelse paabegyndte Anbringelse af unge Landmænd fra Egne af Landet, hvor Rodfrugters Dyrkning drives mindre rationelt, paa Gaarde med veldrevne

Roemarker. Ialt er der saaledes anbragt 28 Roelærlinge, som alle ere i Jylland. Endvidere er der afholdt en Del Møder med Forsøgsbestyrerne, og paa Foranledning af Statens statistiske Bureau har Udvalget behandlet Spørgsmaalet om Bestemmelsen af Sommergræsningens og Staldfoderets Værdi.

Endnu skal bemærkes, at i Stedet for Godsejer Ahlmann, som er afgaaet ved Døden, have de samvirkende danske Landboforeninger valgt Gaardejer A. Nielsen, Svejstrup Østergaard, til at indtræde som de paagældende Foreningers Repræsentant i Udvalget.

Prøver med Landbrugsredskaber og -Maskiner.

De ifjor paa Ragnesminde med selvrensende Tærskeværker til Hestekraft afholdte Prøver have vist, at disse Maskiner nu ere udviklede saaledes, at de med Fordel kunne anvendes i det mindre Landbrug.

I Aar har der været afholdt Prøve med Pigtærskeværker paa Marselisborgs Avlsgaard, og Beretningen om denne vil udkomme samtidig med Beretningen om Prøverne paa Ragnesminde.

Udvalget har i Aar mistet to af sine Medlemmer, nemlig Professor Segelcke og Forpagter Bokelmann, men Rammerne for Prøverne vare allerede lagte og Prøverne saa vidt fremmede, før de nævnte Mænds Død, at Resten af Arbejdet i det væsentlige vil kunne fuldføres i det paabegyndte Spor.

I Anledning af Maskinprøvernes 30-aarige Bestaaen fejrede Landhusholdningsselskabet den 7. Juni Forpagter Bokelmann og overrakte ham en Ærespokal, og ved samme Lejlighed udgaves en Ekstrakt af de i dette Tidsrum afholdte Prøver.

Prøven med Radrensere i Jylland førte Maskinudvalget ind paa at prøve Roesaamaskiner, som ere egnede for de særlig vanskelige Forhold, som fandtes i Jylland paa Prøvestederne, og Udvalget har ved disse Prøver været assisteret af Forpagter Westergaard, Petersdal.

Sammen med Fabrikant Plov har Forpagter Bokelmann foretaget en Rejse til Tyskland for at se, hvilke Sikkerhedsforanstaltninger man der har truffet for at undgaa

Ulykker ved, at Folk, som staa paa Damptærskeværker, skulle falde i Ilæggeraabningen. Fabrikant Plov blev derefter anmodet om at forsyne en af sine Maskiner med et saadant Apparat, men endnu er der ikke foretaget nogen Prøve dermed.

Endvidere er der foretaget Kraftmaalinger og Forsøg med en Roeoptager, som ved Kaalrabi viste sig ganske fortrinlig, idet den med en Hest og to Mand kan optage $4^1/_2$ Td. Land Roer om Dagen. Et Forsøg med en Kartoffeloptager viste, at dens Brugbarhed er noget betinget, og et Forsøg med en Kartoffellæggemaskine viste, at den var upraktisk, men Prøven vil blive gentagen, naar Maskinen er bleven omændret.

De nuværende Damptærskeværker præstere ved forsvarlig Brug et godt Arbejde, men naar Maskinen er »presset«, bliver Renrystningen ikke god. Foreløbige Forsøg have vist, at Tabet af Korn kan endogsaa paa en enkelt Tærskedag beløbe sig til 15 Kr. For at komme til et nøjagtigt Resultat har man ment at burde fortsætte Forsøgene.

Endnu skal kun nævnes, at der gøres stadig Forsøg med Midler til at beskytte blanke Maskindele — f. Eks. paa Plove — mod Rust.

Afsætning af danske Husdyr i Rusland.

Justitsraad Friis har bestræbt sig for, hvad man har udtalt Ønske om her hjemme, at faa Russerne til at komme herover for at købe Dyr, og i det hele taget som hidtil søgt at udbrede Kendskab til de danske Heste- og Kvægracer, Faar og Svin, dels ved Samtale, dels ved Uddeling af Beskrivelser og Billeder. Ved meget Arbejde er det lykkedes ham at faa et lille Selskab af russiske Landmænd m. fl. til at komme herover, og skulde det lykkes, at det blev mere almindeligt, turde det anbefales at samle Dyr efter forudgaaet Aftale paa nærmere fastsatte Steder, hvor da eventuel Handel kunde foregaa.

Herhjemme har Justitsraad Friis været optaget af Møder, Afholdelse af Foredrag, Korrespondance — modtaget 245 Breve og afsendt 312 —, Udarbejdelse af Smaaskrifter samt

af at give Raad i forskellig Retning, og endelig have unge Landmænd og Mejerister, som ønskede Pladser i Rusland, henvendt sig til ham desangaaende; han maatte imidlertid bestemt fraraade at rejse derover, naar Vedkommende ikke foreløbig kunde finde Optagelse hos derboende Danske for at komme lidt ind i Sproget og i Forholdene derovre.

Foraarsrejsen i Rusland havde varet 36 Dage, og det i Moskow af det derværende Landbrugsselskab afholdte Foraarsdyrskue var besøgt; kort Tid efter denne Rejses Tilendebringelse ankom det før nævnte Selskab af Russere hertil. Det blev vist om i 19 Dage, og særlig vakte det mindre Landbrug samt det jydske Kvæg stor Interesse; man fandt det jydske Kvæg bedre egnet for adskillige russiske Provinser end Østfrieserne. 5 jydske Tyre benyttes i Omegnen af Omsk. I Odense overværede de russiske Gæster det der afholdte Dyrskue, som de mente var arrangeret for deres Skyld. Efter alt at dømme have disse Folk faaet et godt Indtryk af, hvad de have set her.

Den 17de Rejse, som Justitsraaden foretog til Rusland, begyndte i September, og paa denne besøgtes Landbrugsmødet og Dyrskuet i Wilna. Det syntes her, som om man havde i Sinde at ville benytte jydske Hingste. Mulig kommer der Folk derfra og herover for at besøge vore store jydske Hestemarkeder. For at søge Handelen med Landbrugets Husdyr koncentreret, har det kejserlige Landbrugsselskab i Moskow paa sin derværende Dyrskueplads ladet opføre store, murede Stalde, idet det er Meningen, at Dyr, der ikke blive solgte paa Dyrskuerne, kunne blive opstaldede der, indtil de paa en eller anden Maade kunne blive solgte. Ogsaa Svineavlen og Svineslagterier begynder man i Rusland at faa Øje for.

Eksporten til Rusland har i Aar været mindre end tidligere, idet der kun er eksporteret for 40,000 Kr. Foruden at virke for det, der er Justitsraad Friis' Hovedopgave, nemlig Afsætning af Avlsdyr til Rusland, har han ogsaa virket for Afsætning af andre danske Landbrugsprodukter. En Del Hvidkaal er saaledes i de senere Aar sendt derover, og den roses meget for Holdbarhed.

Meddelelser fra Præsidiet.

Udgivelsen af »Landøkonomisk Aarbog«.

Lehnsgreve Wedell: Udgivelsen af »Landøkonomisk Aarbog« er fra 1903 overtaget af Landhusholdningsselskabet. Det er af stor Betydning at holde dette Foretagende vedlige, og da det ikke har kunnet ske paa anden Maade, har Landhusholdningsselskabet ment at burde træde hjælpende til. Udgivelsen af Bogen vil naturligvis være forbunden med ikke saa ringe Udgifter, men det maa jo antages, at der ogsaa vil indkomme noget ved Salg af Bogen.

Det af Selskabet nedsatte Udvalg angaaende en Kombination af Livsforsikring og Hypotheklaan.

Kammerherre K. Sehested: Forrige Vinter holdt Selskabets Sekretær, Cand. Hertel i et af Selskabets Møder et interessant Foredrag, hvori han fremførte og udviklede Tanken om en Kombination af Livsforsikring og Hypotheklaan i faste Ejendomme, og i Bestyrelsesmødet i Juni Maaned blev det besluttet at søge denne Tanke nærmere udviklet ved at overgive den til et af Selskabet nedsat Udvalg, væsentlig bestaaende af sagkyndige paa de heromhandlede Omraader. Udvalget kom til at bestaa af de Herrer Direktør, Dr. phil. Gram (Hafnia), Direktør V. E. Gamborg (Nordisk Livsforsikrings-Aktieselskab af 1897), Godsejer Hoppe (Pallisbjerg, Direktør for den vest- og sønderjydske Kreditforening), Hofjægermester Bech (Engelholm), Gaardejer Jacob Hansen (Forsinge), Sekretær Hertel og Taleren. Udvalget har konstitueret sig med Taleren som Formand og Sekretær Hertel som Udvalgets Sekretær, og har optaget Arbejdet paa dette interessante Spørgsmaal, som imidlertid er meget omfangsrigt, og derfor næppe i en nærmere Fremtid vil kunne foreligge løst fra Udvalgets Side.

Det af Andelsudvalget og Selskabet nedsatte Udvalg angaaende Revision af landøkonomiske Fællesforetagenders Driftsregnskaber.

Lehnsgreve Wedell: Det er lykkedes at faa et Udvalg dannet af Repræsentanter dels for Andelsselskaberne og dels for Landhusholdningsselskabet. Udvalget bestaar af de Herrer: Folketingsmand Blem, Formand for Andelsudvalget, Severin Jørgensen, Formand for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, og Carl Hansen, Formand for de samvirkende jydske Mejeriforeninger, som Repræsentanter for Andelsselskaberne, og af de Herrer: Grosserer Chr. Erichsen, Direktør for dansk Andels-Æg-Eksport Fr. Møller og Regeringskonsulent R. Schou som Repræsentanter for Landhusholdningsselskabet.

Forslag fra Præsidiet.

Virksomhedsplan for Aaret 1. April 1903 til 31. Marts 1904.

Sekretær Hertel gennemgik Virksomhedsplanen, som indeholder Hovedtrækkene for Selskabets Virksomhed. Den var i Hovedsagen overensstemmende med, hvad der var vedtaget tidligere og var godkendt af Bestyrelsesraadet.

Forslaget vedtoges enstemmig.

Budget for Regnskabsaaret 1. April 1903 til 31. Marts 1904.

Sekretær Hertel gennemgik Budgettets enkelte Poster. Ogsaa dette Forslag havde, som Lovene foreskrive, været behandlet i et Bestyrelsesmøde og var godkendt til Fremlæggelse for Generalforsamlingen.

Ogsaa dette Forslag blev uden Forhandling vedtaget enstemmig.

Generalforsamlingen hævedes.

Budget for Regnskabsaaret 1. April 1903—31. Marts 1904.

	Specialsum		Hovedsum	
I. Løbende Indtægter og Udgifter *vedrørende Selskabets ordinære Virksomhed.*	Indtægt	Udgift	Indtægt	Udgift
Konto.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Medlemskontingenter	15800	»		
2. Renter og Depositogebyr	10600	140		
3. Statens Tilskud til Selskabets alm. Virksomhed	3200	»		
4. Bidrag fra det Classenske Fideikommis	1600	»		
5. do. fra den Raben-Lewetzauske Fond	1000	»		
6. do. fra Etatsraad Schou og Hustrus Stiftelse	200	»		
7. Plantekulturen (fra Staten 8000 Kr.)	8000	9000		
8. Husdyrbruget	»	400		
9. Mælkeribruget (fra Staten 3000 Kr.)	3000	4100		
10. Agrikulturkemisk Virksomhed	»	200		
11. Udarbejdelse og Trykning af landøkon. Skrifter	800	4000		
12. Anskaffelse og Uddeling af Skrifter	»	6000		
13. Selskabets Foredrags- og Diskussionsmøder	»	600		
14. Selskabets Bestyrelses- og Udvalgsmøder	»	200		
15. Undersøgelsesrejser m. m.	»	600		
16. Selskabets Lærlinger	»	200		
17. Hædersbelønninger for Landboflid	»	400		
18. Landbrugets Binæringer	»	100		
19. De nordlige Bilande	»	500		
20. Lønninger og Enkeunderstøttelser	»	10010		
21. Husleje og Inventarium (fra Staten 2000 Kr.)	2400	4500		
22. Regnskabernes Revision	»	120		
23. Bekendtgørelser	»	150		
24. Fragt og Porto	»	1400		
25. Kontoret	»	2500		
26. Forskelligt	5200	200		
27. Ledelsen af den landøkonomiske Konsulentvirksomhed (f. Staten 6000 Kr.)	6000	6000		
28. Kontrol med Lagre af dansk Korn og Foderstoffer i Frihavnen	3000	3000		
29. Udgivelsen af Tidsskrift for Landøkonomi	2400	2400		
			63200	56720
II. Kapital-Indtægter og -Udgifter *vedrørende Selskabets selvstændige Formue.*				
Forventet Kassebeholdning $^1/_4$ 1903	167	»		
Indfriet Laan	»	4000		
Nyt Laan	»	»	167	4000
Ialt			63367	60720
Forventet Kassebeholdning $^{31}/_3$ 1904			»	2647
Balance			63367	63367

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontrol
med
Korn og Foderstoffer i Kjøbenhavns Frihavn.

Beretning om Virksomheden i 1902

af Inspektor *James Høyer.*

Naar Kontrollen hermed fremlægger Beretningen om Virksomheden i Aaret 1902, kan den se tilbage paa et Aar, der med Hensyn til Virksomhedens Omfang i alle Retninger stiller de tidligere Aar fuldstændig i Skygge. Medens saaledes Virksomheden i 1901 udviste, at de kontrollerede Varers Kvantum oversteg Aaret 1900 med ca. 36 pCt., udviser denne Beretning, at 1902 overstiger 1901 med ca. 180 pCt.

Med Hensyn til Kvaliteten af de i 1902 kontrollerede Varer maa det siges, at Kontrolleringen har frembudt ikke faa Vanskeligheder; dette gjælder dog navnlig Majs og Bomuldsfrøkager, særlig sidstnævnte Foderstof, hvorom udførlig Omtale vil findes længere fremme i Beretningen.

Majs. Hvad denne Artikel angaar, da indtager 1902 jo en Særstilling i Modsætning til foregaaende Aar, idet amerikansk Majs ikke var i Markedet som Følge af, at Amerikas Majshøst 1901 var saa lille, at Hjemmeforbruget saa at sige konsumerede det Hele. Noget egentligt Overskud til Export har der næppe været; men i alt Fald har Amerika, dersom der har været et saadant, holdt Priserne saa højt oppe, at Importørerne her vare henviste til Syd-

rusland og Donau-Majsdistrikterne, hvor Høsten til Gjengjæld var stor og Offerterne derfor rigelige.

De 3 første Maaneder af Aaret kom Majsen — særlig fra Odessa — daarlig frem, idet der i hver Ladning fandtes mere eller mindre varm og muggen Majs. Majsen var i det Hele taget i nævnte Periode meget vanskelig; selv den tilsyneladende gode Del af Ladningerne viste sig mindre holdbar og beredte derfor ogsaa Kontrollen mange Vanskeligheder og et stort Arbejde. Efter denne Tid blev Majsen imidlertid god, og Aarets øvrige 9 Maaneder have derfor givet et ganske roligt Arbejde hvad denne Artikel angaar. Majsens Renhed har været saa temmelig upaaklagelig; thi selv om man hist og her i Ladningerne har kunnet paavise Ansamlinger af Majs-Kolber og -Avner, saa har dette dog ikke været Tilfældet i højere Grad, end hvad der altid kan paavises ogsaa i de allerbedste Ladninger, og da Majs jo aldrig sælges som velrensede Varer, har Kontrollen ikke fundet Anledning til at kassere for Urenhed, men derimod mange Gange for Usundhed.

I Slutningen af December fremkom amerikansk Majs af Høst 1902. Kvaliteten var god, og forhaabentlig vil de gode Løfter, denne Majs saaledes giver, ogsaa holde sig, naar Tilførslerne senere blive større.

Importen af Majs til Frihavnen i 1902 androg ca. 129,800 Tons. Heraf blev der kontrolleret og taget Prøver til Arbitrage i Udlandet af ca. 100,600 Tons eller ca. 78 pCt. af det importerede Kvantum.

Bomuldsfrøkager. Som foran antydet frembød denne Foderkage betydelige Vanskeligheder, idet ikke alene Høsten 1901, men ogsaa Høsten 1902, hvoraf de første Ladninger kom frem i November, gav en mørk og haard Kage, tildels stærkt inficeret af Skaller. Medens man ret ofte kunde paavise usunde — d. v. s. sure — Kager af Høsten 1901, synes derimod Kagerne af sidste Høst at være fuldstændig sunde, hvilket er værd at lægge Mærke til, idet en Foderkages Sundhed vel nok bør sættes i første Række i Forhold til Farven, naar da

ellers Kagens Indhold opfylder de Fordringer, som i Almindelighed maa stilles til en god Foderkage.

Kontrollen har hidtil uvægerlig kasseret Kager naar disse vare mørke, haarde og stærkt skalholdige, idet en frisk Kage, slaaet af godt, sundt Frø, bør have en livlig, lys Farve og ikke indeholde Skaller i særlig iøjnefaldende Grad. Kontrollens Standpunkt har imidlertid nu, da Kagerne fremdeles fremkomme mørke og haarde, tildels med mange Skaller, ført til en Uendelighed af Disputer og en Del Arbitrager, og det skal her særlig pointeres, at ikke en eneste af Arbitragens Kjendelser har givet Kontrollen Medhold. Dette Forhold, som for udenforstaaende maatte synes ganske mærkeligt, kan dog tildels forklares, thi medens Kontrollen kun har kunnet dømme paa Basis af sit foran anførte Standpunkt og paa Grundlag af Loco-Slutsedler, som lød paa »gode, sunde Varer« uden særlige Betingelser, saa har Arbitragen sikkert afsagt Kjendelserne med Henblik paa de fremmede Kontrakter, som udtrykkelig siger »good merchantable quality of the season at time and place of shipment«. Denne særlige Betingelse giver Sælgeren Ret til, uanset at Kontrakterne ogsaa have indeholdt Ordene »prime decorticated«, at levere Varen saaledes, som denne forefindes paa Produktionsstedet ved Afskibningstidspunktet, Usundhed naturligvis undtagen.

Disse uendelige Disputer i Forbindelse med Arbitragens stadige Gaaen imod Kontrollen, maatte nødvendigvis skabe et meget uheldigt Forhold. Kontrollen stilledes saa at sige ganske isoleret og private Kontrollører, som en Del Kjøbere begyndte at benytte, anerkjendte Kagerne. Dette Forhold tvang Kontrollen til at tage under alvorlig Overvejelse, hvad der kunde gjøres for at komme i mere Overensstemmelse med de virkelige Forhold, og for at faa Klarhed angaaende de mørke og haarde Kagers virkelige Indhold, lod Kontrollen to forskjellige Partier Kager af sidste Høst, begge mere eller mindre mørke, haarde og skalholdige, undersøge saavel kemisk som mikroskopisk; Resultatet ses her. Til Sam-

menligning anføres to af Professor V. Steins Gjennemsnits-Analyser af gode Kager:

	Kvælstofholdige Stoffer	Fedt	Kvælstoffri Extraktstoffer	Træstof	Uorganiske Stoffer	Vand	Kvælstof
	%	%	%	%	%	%	%
Professor V. Steins Gjennemsnits-Analyse for 1898—1900	45.8	11.1	21.7	6.5	7.0	7.9	7.33
Professor V. Steins Gjennemsnits-Analyse for 1901	44.8	9.6	24.3	6.8	6.7	7.8	7.17
Kontrollens to analyserede Prøver af Høsten 1902	42.6	10.22	24.14	10.33	6.55	6.70	6.73
	48.13	8.22	22.94	7.66	6.75	6.30	7.70

Sammenligningen viser, at ogsaa mørke, haarde Kager kan være gode. Med Hensyn til Renhedstilstanden af Kontrollens to Prøver udtaler Professor Stein, at:

»Ved mikroskopisk Undersøgelse fandtes i ingen af Prøverne fremmede Indblandinger; der fandtes ikke Skimmel og Fedtet udviste ikke nogen Surhed af Betydning.«

De to anførte Gjennemsnits-Analyser gjælde ligeledes Prøver, som ved den mikroskopiske Undersøgelse have udvist en tilfredsstillende Renhedstilstand.

Det fremgaar saaledes klart, at Kagens Farve ikke bør spille nogen afgjørende Rolle med Hensyn til Kagens Godhed, og Kontrollen har derfor ikke alene troet at kunne forsvare, men ogsaa anset det for ligefrem nødvendigt — i alt Fald foreløbig — nu at se noget bort fra Farven. De to nævnte Analyseprøver ville blive benyttede som Standardprøver ved Kontrollens Bedømmelse saa længe der ikke kommer Kager frem af lysere Farve.

Til Belysning af det kolossale Opsving Importen af Oliekager, hvoraf langt den overvejende Del er Bomuldsfrøkager, har taget siden 1897, hidsættes følgende Tal:

1897	var	Importen	til	Frihavnen	ca.	33,900	Tons	à 2000 Pd.
1898	—	—	-	—	-	57,500	—	à 2000 —
1899	—	—	-	—	-	54,800	—	à 2000 —
1900	—	—	-	—	-	43,700	—	à 2000 —
1901	—	—	-	—	-	65,500	—	à 2000 —
1902	—	—	-	—	-	58,900	—	à 2000 —

Af sidste Aars Import blev der dels kontrolleret, dels taget Prøver af ialt ca. 40,300 Tons eller ca. 68 pCt. af Importen.

Bomuldsfrømel. Kontrolleringen heraf omfatter 1902 ca. 39,000 Centner mod ca. 6500 Centner 1901. Kvaliteten har sikkert 1902 været tilfredsstillende. I alt Fald udviser de Analyser, som Kontrollen er bekjendt med, et godt Indhold. Farven har ogsaa gjennemgaaende været ret lys; dog har der været Partier fremme af temmelig mørkt Udseende.

Hampefrøkager (fra Rusland) kom ogsaa i Aar frem i god Kondition; dette skyldes formentlig, at Kagerne ere slaaede af tørret Frø. Men ogsaa det tynde Format har sikkert gjort sin Indflydelse paa Opbevaringstilstanden gjældende. De meget tykke Kager, som tidligere fremkom ret ofte, er en langt vanskeligere Kage, som tilsyneladende udviser en god Kvalitet, men indvendig kan være i høj Grad befængt med Skimmel. Det tør derfor tilraades ved Kjøb af Hampefrøkager altid at betinge tynde Kager.

Der kontrolleredes ca. 9700 Centner imod ca. 6900 Centner i Fjor.

Solsikkekager, hovedsagelig fra Sydrusland, ere ogsaa kontrollerede i forøget Omfang, nemlig ca. 149,400 Centner imod 119,300 Centner forrige Aar. Kvaliteten

har i det Hele taget været god og Skimmel er ikke bemærket i nævneværdig Grad.

Rapskager. Heraf ere ca. 23,000 Centner passerede Kontrollen mod ca. 14,000 Centner i Fjor. Det har hovedsagelig været sydrussiske Kager, som ere fremkomne i god, sund Kondition. Der klæber den Ulempe ved denne Kage, at den er temmelig skjør og derfor ankommer med stort Brud, som øges under Lagringen og vanskeliggjør Forsendelsen ud i Landet. Men paa den anden Side letter dette Forhold jo Arbejdet for Landmanden, idet Kagens Knusning forinden Fodringen maa gaa saa meget nemmere fra Haanden, og den Uvillie, som i Almindelighed næres mod Kager med meget Brud, er derfor ikke ganske forklarlig.

Jordnødkager, afladede fra Marseille, importeredes der nogle Ladninger af. Ogsaa denne Kage giver meget Brud som Følge af hele Kagens Beskaffenhed. Kagerne have alle været »haarfri«, thi selv om der hist og her har kunnet paavises dels de sædvanlige Gedehaar, dels Plantehaar, tilsyneladende Hampetrevler, som alt fandtes udenpaa Kagerne, saa har det dog kun været Tilfældet i saa ringe en Grad, at der ikke har været Anledning til af den Grund at maatte nægte Modtagelse.

Palmekager fra Liverpool har kun i ringe Grad været Gjenstand for Kontrol, nemlig kun 2400 Centner, som dog er mere end i Fjor, hvor ca. 1800 Centner passerede Kontrollen.

Hvedeklid. Kontrol og Prøvetagning har omfattet dels sydrussiske, dels engelske Klid. Medens 1901 udviser ca. 34,000 Centner, er Kvantummet betydeligt større i Aar, nemlig ca. 365,000 Centner. Importen androg 1902 ialt ca. 34,000 Tons. Der passerede Kontrollen ca. 18,000 Tons eller ca. 53 pCt. af Importen. Klidene have gjennemgaaende været sunde og af ret tilfredsstillende Kvalitet.

Tabel I. Oversigt over kontrollerede Vare

1902	Majs	Amerikansk Hvede	Fremmed Rug	Sortehavs Byg	Amerikanske Bomuldsfrø-kager	Amerikansk Bomuldsfrømel	Fremmed Strømel	Odessa Rugklid
Januar	6,930	718	1,925	754	3,623	88	....	....
Februar	12,012	.....	60	58	2,635	14	....	30
Marts	9,069	8	73	178	2,275	4	....	....
April	61,308	216	1,100	1,551	7,279	23	....	50
Maj	14,701	80	138	407	2,938	42	5	....
Juni	23,930	215	2,890	320	2,461	.....	....	....
Juli	31,648	1,430	6,307	919	868	70	....	....
August	26,116	533	1,688	584	7,418	610	....	....
September	6,278	976	40	.....	632	166	....	....
Oktober	4,980	880	199	2,235	7,571	2,783	....	....
November	3,612	160	844	558	5,855	31	....	....
December	724	20	20	131	13,147	84	....	....
Ialt...	201,308	5,236	15,283	7,695	56,703	3,916	5	80

Tabel II. Oversigt over kontrollerede Varer i Aaren

Aar	Majs	Fremmed Hvede	Fremmed Rug	Sortehavs Byg	Fremmed Hvedemel	Dansk Havre	Amerikanske Bomuldsfrø-kager	Amerikansk Bomuldsfrømel	Diverse Strømel	Majs-Gluten-Foder	Odessa Rugklid
1896	2,982	....	.....	.....	....	...	230	....	..	....	..
1897	76,410	....	.....	4	....	...	495	....	..	....	..
1898	37,060	138	210	1,368	....	...	6,692	....	..	....	..
1899	91,302	....	24	516	140	...	13,783	275	..	....	..
1900	74,628	35	1,611	99	....	100	5,419	1,048	..	....	..
1901	50,323	3,225	2,594	5,586	....	11	46,228	653	23	....	..
1902	201,308	5,236	15,283	7,695	....	...	56,703	3,916	5	240	80
Ialt...	534,012	8,634	19,722	15,267	140	111	129,551	5,892	28	240	80

Ialt 811,103,119 Pund

Aaret 1902 (anført i Tusinde Pund).

Fremmede Hvedeklid	Russiske Solsikkekager	Fremmede Rapskager	Russiske Hampefrøkager	Engelske Palmekager	Franske Jordnødkager	Div. fremmede Foderkager	Majs-Gluten-Foder	Bremer Ris-Affald	Engelske Maltspirer	Rapsfrø	Hørfrø
2,063	889	450	47	.....	....	....	....	....	....	....	1,269
1,489	850	31	15	.....	10	....	....	....	....	....	.....
1,570	1,203	289	34	6	566	....	....	....	....	....	.....
11,763	2,538	200	323	19	5	....	....	....	....	....	.....
1,122	454	.....	218	10	....	....	....	....	....	....	.....
1,391	2,012	201	161	15	....	....	....	....	....	....	.....
1,419	593	155	.....	.....	....	....	240	....	....	....	.....
2,116	57	295	.....	.....	2,718	....	....	35	....	396	.....
4,459	248	261	10	124	1,644	....	....	....	....	....	.....
3,710	3,718	92	195	9	352	16	....	....	11	....	.....
2,285	1,061	165	.....	48	124	3	....	....	....	....	.....
3,075	1,319	211	13	18	71	72	....	....	....	....	848
36,463	14,943	2,349	971	247	5,491	91	240	35	11	396	2,117

896—1902 (begge Aar inclusive) anført i Tusinde Pund.

Fremmede Hvedeklid	Russiske Solsikkekager	Fremmede Rapskager	Engelske Palmekager	Russiske Hampefrøkager	Franske Jordnødkager	Sesam-Cacao og Bibby-Cakes	Engelske Maltspirer	Bremer Ris-Affald	Fremmede Vikker	Rapsfrø	Hørfrø
.....	90	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	...	....
62	67	12	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	...	....
1,257	269	213	61	.....	.....	.....	.....	.....	.....	...	....
2,784	649	1,354	105	.....	.....	.....	.....	.....	.....	...	....
3,498	4,672	1,428	112	.....	.....	.....	.....	.....	10	...	....
3,426	11,939	1,427	185	692	.....	.....	.....	.....	.....	...	....
36,463	14,943	2,349	247	971	5,491	91	11	35	.....	396	2,117
47,489	32,629	6,783	710	1,663	5,491	91	11	35	10	396	2,117

eller 8,111,031.19 Centner.

Af fremmede Kornsorter er der kontrolleret og udtaget Prøver af:

Hvede	ca.	52,000	Ctr.	mod	ca.	32,000	Ctr.	i Fjor
Rug	-	153,000	—	—	-	26,000	—	—
Byg	-	77,000	—	—	-	56,000	—	—

Det vil af det foran anførte ses, at der er Fremgang overalt og at Fremgangen endogsaa er ganske betydelig.

Foruden de alt nævnte Varearter har Kontrolleringen omfattet diverse andre Arter, angaaende hvilke henvises til Tabel I (Side 52—53) og den samlede Fortegnelse (Side 54—55).

Af nye Artikler, som ere indgaaede under Kontrollen hvad Prøvetagning angaar, maa nævnes: Majs-Gluten-Foder, Rapsfrø og Hørfrø.

I Aarets Løb blev der udfærdiget 9855 Certifikater og Attester og de enkelte Forretningers Antal udgjorde 11,591. Naar Aarets Arbejdsdage regnes til 300, giver disse Tal henholdsvis 33 og 39 pr. Dag. Til Sammenligning noteres, at der i 1901 udfærdigedes 4336 Certifikater med 5776 enkelte Forretninger, eller henholdsvis 14 og 19 pr. Dag. Tallene vise altsaa over dobbelt saa mange saavel Certifikater og Attester som enkelte Forretninger i 1902 mod 1901.

Uoverensstemmelsen mellem de udstedte Certifikaters og Attesters Antal i Forhold til de enkelte Forretninger skyldes, at der fra enkelte Sider ikke er forlangt eller ønsket Certifikater.

Den samlede Kontrol i 1902 har omfattet følgende Varer og Kvantummer, heri indbefattet Prøvetagning:

Majs	201,307,686	Pund
Hvede, fremmed	5,235,736	—
Rug, do.	15,282,820	—
Byg do.	7,695,228	—
Majs-Gluten-Foder	240,400	—
Bomuldsfrøkager, amerikanske ..	56,703 335	—
Bomuldsfrømel, do. ..	3,916,188	—
Solsikkekager	14,942,598	—

Rapskager, fremmede	2,349,480	Pund
Hampefrøkager, russiske	970,792	—
Palmekager, engelske	247,403	—
Jordnødkager, franske	5,491,025	—
Foderkager, diverse fremmede	91,102	—
Hvedeklid, fremmede	36,462,834	—
Rugklid, russiske	79,665	—
Strømel, fremmed	5,173	—
Ris-Affald, Bremer	35,290	—
Maltspirer, engelske	10,533	—
Hørfrø	2,117,470	—
Rapsfrø	395,822	—
Tilsammen	353,580,580	Pund

eller ca. 180 pCt. mere end foregaaende Aar.

Betegnelsen »diverse Foderkager« omfatter Sesamkager, Cacaokager og engelske »Bibby Cakes«.

Paa Aarets enkelte Maaneder fordele de kontrollerede Varer sig saaledes, se Tabel I (Side 52—53).

* * *

Ved Sammenligning mellem hvad der blev kontrolleret i Aarene 1896—1901 og Aaret 1902 ses, at Kvantummet 1902 udgjør ca. 77 pCt. af Kvantummet i hele ovennævnte Tidsrum. Dette viser jo en meget betydelig Fremgang af Kontrollens Virksomhed og illustrerer bedst Kontrollens mægtige Arbejde 1902.

Ogsaa dette Aar ere enkelte Klager indgaaede til Kontrollen, dels om Majs, som mentes at være for uren, dels vedrørende Bomuldsfrøkager, som ansaas være for mørke eller hvori var funden enkelte beskadigede Kager. Angaaende Majsens formentlige Urenhed og de mørke Bomuldsfrøkager henvises til hvad der foran i denne Beretning er udtalt vedrørende disse Punkter. Med Hensyn til, at der kan findes enkelte beskadigede Kager i Sække med kontrollerede Bomuldsfrøkager, da hævder Kontrollen, at dette absolut er ganske undtagelsesvis. Og det sker ikke som en Følge af manglende Aarvaagenhed hos Kontrollen, men kun fordi en emballeret Vare er langt vanskeligere at inspicere end en Vare, som er uden Em-

ballage. Skal en emballeret Vare undersøges med fuldstændig betryggende Garanti, maa man forlange paagjældende Varers Udstyrtning af Emballagen; men dette lader sig af nærliggende Grunde ikke praktisere.

Idet Kontrollen hermed slutter Beretningen for 1902, skal den, ligesom i Fjor, udtale, at Arbejdet bliver udført saa omhyggeligt og samvittighedsfuldt, som det overhovedet er muligt; noget materielt Ansvar for Uheld, som indsnige sig, kan ikke paalægges Kontrollen.

Sprit af Rodfrugter.

Foredrag holdt i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 8. Oktober 1902 af Hr. *Rudolf Schou.*

I den senere Tid har Landmændenes Opmærksomhed ved Artikler i Fagpressen været henledet paa, hvorvidt denatureret Sprit kan antages i større Omfang at ville afløse Elektricitet, Gas, Petroleum, Kul og andre Lys- og Varmegivere. Og Grunden til, at Landbruget har interesseret sig for at faa dette Spørgsmaal besvaret er, at der herved synes at aabne sig en Mulighed for en ny Landbrugsindustri.

Det turde derfor være det rigtige ved et Foredrag om denne Sag at begynde med at sammenligne Omkostningerne ved Anvendelse af Sprit samt Erfaringen herom fra andre Lande.

Medens der i Danmark betales den samme Afgift til Staten, hvad enten den fremstillede Sprit drikkes eller anvendes til teknisk Brug, er i de fleste andre europæiske Lande Sprit til teknisk Brug fritaget for at svare Afgift, og af denne Grund er Forbruget af denne Sprit i Stigning, om end i meget forskjellig Grad. Man anslaar vort Forbrug af teknisk Sprit til c. $1^1/_5$ Pot 8^0 pr. Individ, medens der i Tyskland bruges c. $4^1/_2$ Pot og i Frankrig c. $1^1/_5$ Pot, altsaa det samme Kvantum som i Danmark og det endskjøndt teknisk Sprit i Frankrig er afgiftsfri.

Der arbejdes stærkt — dog særlig i Tyskland og Frankrig — paa at udvide Brugen af teknisk Sprit, som

til Kogning, Opvarmning og Belysning i Sammenligning med Petroleum frembyder den meget betydelige Fordel ikke at ose og i det Hele er renligere at bruge.

Hvor der er let Adgang til Gas har man dog allerede disse Fordele; hvor man — som paa Landet — ikke har Gas, kan man til Belysning, Kogning, Opvarmning samt til Motorer anvende almindelig denatureret Sprit, hvorimod denne ikke lader sig bruge til Eddikefabrikation, i kemiske Fabriker m. m. Det er dog i de fleste Lande tilladt at anvende Sprit, som ikke er denatureret, til teknisk Brug, og afgiftsfrit, naar der føres et nærmere fastsat Tilsyn med Virksomhederne, som forhindrer Misbrug. Til Denaturering anvendes navnlig Træspiritus og Pyridinbaser, som gjøre Produktet udrikkeligt.

Sprit anvendes væsentlig i følgende Industrier: Forniskogerier, Møbelindustri (Polering), Celluloidfabrikation, Hattefabriker, Eddikefabrikation, Farverier, Parfumerier, kemiske Fabriker (Chloroform, Collodium Chloral), Garverier og til Fremstilling af Æther, som bruges i stor Mængde ved Fabrikationen af Sprængstoffer. I Frankrig anvendes 0.33 Pot absolut Alkohol pr. Indbygger til Opvarmning og Belysning og 0.25 Pot til egentlig teknisk Brug. Ejendommeligt er det, at Frankrig med sin høje Petroleumstold ikke bruger mere, og at der ialt afgiftsfrit pr. Individ ikke er brugt mere end man for Tiden anslaar Forbruget til i Danmark.

De Behageligheder, som ere forbundne med Benyttelse af Spiritus i Stedet for Petroleum, ere meget store og maa værdsættes ret højt af de bedrestillede Befolkningslag; foruden den større Renlighed har man den Fordel, at Apparaterne ikke ere dyre i Anskaffelse.

Man kjender gjennem mange Aar her i Landet Sprit til Kogebrug i det mindre, hvortil enten anvendes direkte Forbrænding eller en almindelig Væge. Tilsætter man 25—30 pCt. Benzin og bruger man Væge faar man noget mere Nyttevirkning og lidt billigere Varme, men en saadan Flamme kan ose, og den direkte Forbrænding uden Tilsætning af Benzin eller uden særlige Forbrændings-

apparater er nogenlunde økonomisk, foruden at der er den Fordel, at Apparaterne ere meget billige.

En helt anden Sag er Belysning ved Sprit eller hvis man til særligt Brug som f. Ex. Lodning eller Strygning vil have høje Temperaturer, saa maa man anvende særlige Apparater, i hvilke Spritten bringes i Gasform og forbrændes som Gas. Her anvendes baade til Belysning og Opvarmning den samme Konstruktion. Spritten fordampes i en lille Kjedel, i hvilken den suges op med en Væge eller presses op med et Trykapparat. Under Kjedlen er da anbragt en lille Lampe — en Vaagebrænder — som udfører Fordampningen. Den fordampende Sprit undviger med Voldsomhed gjennem en Injektør ind i en almindelig Bunzensk Brænder, hvor den fornødne Luft tilføres. Da Sprit brænder med en blaalig, meget varm Flamme, maa man til Belysning bruge Glødenæt.

De i Frankrig udførte Undersøgelser have givet følgende Hovedresultater angaaende Alkohol til Belysning, naar der regnes med en Pris af 36 Øre pr. Pot.

Olie koster 5 Gange saa meget som Alkohol og kan ikke give et saa intensivt Lys.

Elektricitet koster i Kjøbenhavn 4.2 Øre pr. Time for en 25-Lys Lampe. Der er Tale om en Prisreduktion paa 20 pCt., hvorved en 25-Lys Lampe vil koste 3.4 Øre pr. Time.

Spiritus koster $1^1/_2$ Øre pr. Time for en 25-Lys Lampe.

Gas koster med Glødelys 1 Øre pr. Time for en 35-Lys Lampe.

Hvor der er Adgang til Elektricitet og Gas vil førstnævnte Lys bruges som Luxuslys til almindeligt Brug og sidstnævnte vil bruges, hvor Billigheden tages mere i Betragtning. Men baade ved Elektricitet og Gas er der den Ulempe, at der kræves indlagt Ledninger i Husene. Elektricitet er kostbar i Indlæg og i Udstyrelse, og Gas vil man ikke gjerne bruge i hele Huset af Sundhedshensyn.

Den Belysning, som bruges mest her i Landet, er Petroleum, hvorfor en Sammenligning mellem Petroleum

og Sprit har særlig Interesse; det er imidlertid ikke ganske let, da her er Tale om et forskjelligt Lys. I den sidste Tid har man faaet Petroleumslamper med Glødenæt, men de ere for stærke i Lyset til de Tusinder af Hjem, hvor der bruges Petroleumslamper med en Styrke af c. 10 Lys.

En Sammenligning er saaledes vanskelig, thi den almindelige Spritglødelampe er c. 23 Lys; dog arbejdes der stærkt paa at konstruere en mindre Spritlampe. De sidste franske Forsøg udvise en Udgift af $1^1/_2$ Øre pr. 25-Lys Spritlampe mod 2 Øre for Petroleum, regnet til 17 Øre pr. Pot.

Til Kogning kan man regne, at en Pot Sprit har samme Varmeevne som 32 Kubikfod Gas, der — til en Pris af 3 Kr. pr. 1000 Kubikfod — koster 9.6 Øre og altsaa er meget billigere end Sprit.

Hvor der ikke findes Gas og man til Kogebrug har Valget imellem Petroleum og Sprit, vil man vælge Petroleum, naar man tager Hensyn til hvad der er billigst, idet Petroleum giver næsten dobbelt saa mange Varmeenheder og ikke koster mere end det halve. Behageligheden ved Sprit ere imidlertid saa store, at man i mange Tilfælde vil se bort fra Udgiften, og da der allerede bruges en Del Sprit til Kogning, baade i By og paa Land, har man Ret til at gaa ud fra, at dette Forbrug vil stige ret betydeligt, hvis den denaturerede Sprit bliver afgiftsfri.

Tilbage staar at omtale Sprit til Motorer. Det er lykkedes at konstruere Motorer til Sprit, som finde en Del Afsætning i alt Fald i Tyskland og Frankrig, saavel til denatureret som til karbureret Sprit. Den franske Bedømmelse udtaler dog, at inden man faar en fuldt tilfredsstillende Spiritusmotor, er det uundgaaelig nødvendigt at foretage en Mængde videnskabelige og praktiske Undersøgelser, som skulle opklare fuldt ud, hvad der virkelig foregaar i disse Maskiner. Til Automobiler og Baade funktionerede Motorerne meget godt og Resultatet var, at karbureret Sprit kan erstatte Petroleum. Her

maa man dog erindre, at Petroleum er betydelig dyrere i Frankrig end i Danmark, idet Tolden for renset Petroleum er 9 Øre pr. Pund imod 2 Øre i Danmark.

Beretningerne fra Tyskland gaa mere end den franske Beretning ind paa en Sammenligning med Petroleum.

I 1895 prøvedes det første Spritlokomobil; Udgiften var som 15.12 imod 9.48 for Petroleum, naar der regnes med en Petroleumspris af $22^1/_2$ Mark pr. 100 Kgr. og en Spritpris af 18 Mark. Denne Spritpris er meget lav. Regner man, hvad endda er for billigt, at Sprit kan faas for samme Pris som Petroleum, vil Sprit som Drivkraft herefter blive dobbelt saa kostbar som Petroleum. Den omtalte Maskine (11.26 HK) brugte 0.839 Kgr. 93 pCt. Sprit pr. HK-Time imod 0.429 Kgr. Petroleum. Ved Forsøg er man i 1897 kommet ned paa 0.39 Kgr. 93 pCt. Sprit; i 1899 fandt man 0.42 Kgr. 90 pCt. Sprit pr. Time og endelig fandt man i 1901 et Forbrug af 0.455 Kgr. ved 16 HK, 0.425 Kgr. ved 24.8 HK og 0.405 Kgr. ved 23.6 HK; der anvendtes i Maskinerne 90 pCt. Sprit. Nyttearbejdet af Spiritus var 24—28 pCt., medens det var for: Benzinmotorer 14—18 pCt., Petroleumsmotorer 13 pCt., smaa Dampmaskiner 1.8 pCt., middelstore Dampmaskiner 5 pCt., bedste store Dampmaskiner 12 pCt. og Gasmotorer 18.31 pCt.

Denne Opdagelse, at Varmemængden i Spiritus i Maskiner udnyttes dobbelt saa godt som i Petroleum, har givet Stødet til, at Fabrikanterne med megen Energi have kastet sig over Konstruktion af Spiritusmotorer.

Dog ligesom det elektriske Lys gav Stødet til en epokegjørende Forbedring af Gaslyset kan man vente, at Sprit vil give Stødet til Forbedring af Petroleumslys og Petroleumsmaskiner. Iøvrigt har man fundet langt større Udnytning af Varmeevnen i Petroleumsmaskiner end 13 pCt., endog 37 pCt. skal være naaet. Kampen mod de gamle Kraftmaskiner hører ikke op fordi der findes noget Nyt; saaledes ere Dampmaskinerne blevne meget mere økonomiske end tidligere, bl. a. ved Anvendelse af overhedet Damp. Allerede nu er der opfundet saadanne Forbedringer ved Petroleumslamper, at man kan vente sig

noget epokegjørende. Det er derfor forsigtigst ikke at bygge for meget paa Sprittekniken s nuværende Overlegenhed.

I Tyskland var der den betydelige Ulempe, at Prisen paa denatureret Sprit svingede meget stærkt, saaledes at en Hestekrafttime kunde variere fra 8—10 til 18 Pf. En 20 Hestes Maskine kunde altsaa i daglige Driftsomkostninger svinge 16 Mark. For at overvinde dette, besluttede Spritfabrikanterne at garantere Levering af 90 pCt. Sprit til en Pris af 18 Øre pr. Pot indtil Udgangen af September 1908. Senere er Prisen i Partier paa 5000 Kgr. gaaet ned til 15—16 Mark. Ved en saa lav Pris er der selvfølgelig kommet meget Liv i Forbruget. Fra Foraaret 1900 til December 1901 har Fabriken Oberusel leveret 450 Spiritusmaskiner af alle Slags, dog hovedsagelig Lokomobiler eller stationære Maskiner til Landbruget. De bruges ogsaa til Vandhævning, til elektriske Centraler, Teglværksbrug o. s. v. Pasningen er overordentlig simpel og Udgifter til Kul- og Vandtransport bortfalder. Tilsætning af Benzin har ikke givet væsentlig Besparelse, udtaler Beretningen. (Der bør dog tages Reservation overfor denne Paastand.)

Man har begyndt at bruge Spiritus til Lokomotiver og overvejer dens Anvendelse til Plove og andre Markredskaber. Til Baade anvendes ligeledes Sprit, som blandt andre Fordele frembyder den at være betydelig mindre brandfarlig end Petroleum. Angaaende den fremtidige Anvendelse af Sprit til Automobiler udtales, at det beror paa, at Automobilfabrikationen kommer ind i et nyt Spor, nemlig fra at bruges til Sport til at bruges til virkelig nyttebringende Brug i Handel og Industri samt i Samfærdslen. Hensynet til Driftsudgiften er ikke traadt saa meget i Forgrunden endnu, men Fremtiden vil bringe dette Moment stærkere frem og derved forøge Spritforbruget.

Der regnes i Tyskland med en aarlig Afsætning af 500—1000 Spiritusmotorer, som anslaas til at bruge $4^1/_2$ Mill. Liter. Man maa dog tage de af Spiritusfabrikanterne

opstillede Fremtidsperspektiver med et vist Forbehold, idet man ikke kan forundre sig over, hvis deres Syn paa Sagen er for lyst.

Der er i Tyskland gjort meget for at fremme Brugen af denatureret Sprit, saaledes kræver Handel hermed ikke siden 1894 Brændevinsbevilling, hvorved Antallet af Udsalgssteder steg stærkt, og endvidere fastsattes, at Kjøberne skulle gjøres bekjendt med Styrken af den falbudte denaturerede Sprit. I 1896 bestemtes, at denatureret Sprit skulde holde mindst 80 Vægtprocent eller 85.6 Volumenprocent. Navnlig den sidste Bestemmelse er af megen Betydning for at sikre varig Tilfredshed med Anvendelse af denatureret Sprit. Det er vanskeligt for Sælger og Kjøber at kontrollere Styrken, og ved Henstand — ofte i aabne Beholdere — gaar Styrken ned og man bliver utilfreds med at anvende det som Erstatning for den kvalitetssikre Petroleum.

Forbruget af afgiftsfri Sprit var i 1897—98 meget forskjellig i de enkelte tyske Stater. I Preussen svingede det fra 0.31 Liter (Westfalen) til 2.91 Liter (Brandenburg), i de andre Stater fra 0.27 Liter i Oldenburg til 3.68 Liter i Sachsen. Dette staar i Forbindelse med Produktionsforholdene i de enkelte Stater; hvor der er mange Rektifikationsanstalter er Forbruget størst, thi som Regel sendes Varen raa til Rektifikationsanstalterne og Konkurrencen mellem disse holdt Prisen nede.

Denatureret Sprit er ved disse Foranstaltninger gaaet varigt ind i de store Klassers Forbrug. Hovedpunktet er: lav Pris, ensartet Pris hele Aaret, Organisation af Detailsalget og ensartet god Beskaffenhed af Varen. Prisen er nu næsten den samme over hele Tyskland. Dette har Sammenslutningen af Spritfabrikanter sørget for, ligesom for at de større Forbrugere — som omtalt — for længere Tid kunne sikre sig deres Forbrug til fast Pris indtil Aaret 1908. Detailprisen er reguleret ved at Prisen for en Del sættes paa Flasken, og da Varen sælges i lukkede Beholdere, kan Styrken garanteres. Prisen i Detail er nu 25—28 Pf. pr. Pot af 90 Volumenprocent. Der sælges

2 Kvaliteter: 90 og 95 Volumenprocent, medens der i 1887 betaltes 85 Pf. for en daarlig Vare.

Hvor der er god Adgang til god Sprit til rimelig Pris, er Forbruget stigende og Anvendelsen mangeartet. Men Varen skal være god, thi en Lampe eller et Strygejern tilfredsstiller ikke, naar daarlig Sprit anvendes.

Apparaternes Konstruktion er selvfølgelig af megen Betydning. »Centralstelle der Spiritusfabrikanten« har i 1 Aar solgt 11,000 billige Kogeapparater til en Pris af 1 Kr. pr. Stk.; ialt er der solgt 55,000 Apparater, hvoraf 47,000 af de smaa.

Spritlamper maa som andre Lamper passes godt. Vanskeligheden har ligget i at fremstille en Lampe af samme Lysstyrke som en almindelig Petroleumslampe. Dette siges at være lykkedes, og saaledes, at en Pris paa Sprit af 25 Pf. pr. Pot skal kunne konkurrere med Petroleum. »Centralstelle« har solgt 12,000 Lamper.

Endvidere anvendes Sprit til Strygejern, Ovne, Loddelamper og lignende Motorer.

I Tyskland leveres altsaa Sprit til teknisk Brug meget billigt. Da Exporten til Spanien standsede, blev der nemlig en stor Produktion, som der ikke var Afsætning for og den tog man fat paa at anvende som denatureret Sprit. Det er ogsaa lykkedes for saa vidt som det Kvantum, som tidligere gik til Export ud over hvad der nu exporteres, anvendes til teknisk Brug, men medens dette stod paa, trykkedes Prisen paa Grund af Overproduktionen. Fabrikanterne dannede da en Ring ved kunstigt forhøjede Priser og disse Priser fremkaldte yderligere Overproduktion, som stadig volder Vanskeligheder. Endvidere maa Brænderierne til Udredelse af Exportpræmien, 6 Mark pr. Hektoliter, indbetale en Afgift til Staten. Paa Grund af den mindre Export har der ikke været Brug for hele det indbetalte Beløb, som er fordelt imellem Fabrikanterne som Præmie paa den Sprit, de have denatureret, hvorved det er muligt at sælge denatureret Sprit under Produktionsprisen. Hertil kommer, at Drikkesprit er saa højt i Pris i Læ af Toldbeskyttelsen, at den yder-

ligere kan bære noget af Underprisen for den denaturerede Sprit.

Indførselstolden er saa høj i Tyskland, at Spiritusfabrikanterne, saa længe de ere enige, kunne beherske Priserne i Indlandet og fremtvinge Forbrug af teknisk Sprit ved at sælge det under Produktionspris; Hensigten hermed er at søge at faa brugt mest mulig af den enorme Overproduktion, som efterhaanden har ophobet sig; alene i Berlin ligger der over 200 Mill. Liter, hvorfor det vil blive ganske nødvendigt at begrænse Produktionen*).

Tiltrods for alle Anstrengelser er Sprit ikke naaet til en saadan Anvendelse til teknisk Brug, at der, hvis de samme Forhold overføres paa Danmark, kan bygges en ny Industri herpaa.

Vi producere c. 37 Mill. Potter 8° Brændevin om Aaret; komme vi op paa Tysklands Forbrug, vil Produktionen stige med c. 8 Mill. Potter, og det vil tage adskillige Aar, og Betingelsen herfor er Adgang til billig denatureret Sprit samt de andre Lettelser, som ere gjennemførte i Tyskland.

Selv om man regner med en meget stor Stigning, vil denne Industri ikke komme Landbruget til Gode under vore nuværende Beskatningsforhold; det afhænger af, om Rodfrugter ved vor nuværende Ordning af Beskatningen kunne konkurrere med de nu anvendte Raastoffer: Majs og andet Korn, eller rettere, hvilken Pris der kan betales for Kartofler og Sukkerroer i Sammenligning med en Majspris af 4 Øre, en Rugpris af $5^1/_4$ Øre og en Bygpris af ligeledes $5^1/_4$ Øre. Med disse Priser vil en Pot 8° Raasprit i Produktionspris koste 13 Øre uden Brændevinsafgift, men iberegnet alle andre Omkostninger, og skal man til den Pris tilvirke Raasprit af Kartofler, vil en Tønde Kartofler kunne betales med 2 Kroner og et Centner Sukkerroer med 58—65 Øre

*) Fabrikanterne ere nu blevne enige om at tilvirke 18 pCt. mindre end normalt.

uden Bærme eller Affald frit tilbage. I Frankrig betales, naar Prisen for Raasprit er 13 Øre pr. Pot 80, 58 Øre pr. 100 Pd. Roer. Affaldet betales med 8 Øre pr. 100 Pd. Roer. Ved denne Beregning er Kvaliteten, altsaa Anvendeligheden af Produktet, ladet ude af Betragtning. Herom skal bemærkes, at Roesprit ikke vil falde i den danske Smag og at der til Kartoffelsprit maa sættes Kornsprit i en vis Mængde, omtrentlig i Forholdet 1 Td. Kartofler til 12 Pd. Byg.

Foruden paa et stort Brænderi i Jylland anvendes der Kartofler paa et Par mindre Landbrænderier paa Sjælland, men Resultatet af disse sidste synes ikke at være opmuntrende, i hvert Fald gaar det meget smaat og det er snarere i Tilbagegang end i Fremgang. Grunden hertil er sikkert, at der i Danmark er saa let og billig Adgang til Korn, at Kartoffelbrændingen ikke kan betale en tilfredsstillende Pris; i alt Fald vil en Nedgang i Majsprisen gjøre Afsætningen af Kartofler usikker, saa der ikke for en længere Aarrække kan bygges noget herpaa, og den angivne Pris 2 Kroner pr. Tønde, leveret paa Fabrik, er næppe lønnende, naar der heraf skal udredes Bane- eller Skibsfragt.

Nedenstaaende vil man finde en Oversigt over det her i Landet til Brænderibrug anvendte Raamateriale i Aarene 1897—1901 i Mill. Pd.

	Majs	Andre Kornsorter	Kartofler	Melasse	Tdr. Ølbærme	Sukkerroer	Gjennemsnitspris pr. 100 Pd.		Oktober Kvartal
							Majs	Byg	Majs
1897	62.1	39.4	10.7	2.8	10937	»	3.45	4.91	3.80
1898	64.5	37.9	3.6	1.1	11070	»	3.99	5.38	4.26
1899	70.5	39.6	1.0	»	10543	0.13	4.02	5.22	4.02
1900	62.7	38.6	13.98	»	10134	»	4.47	5.24	4.75
1901	65.2	38.6	17.3	»	9025	»	4.75	5.26	5.44

Gjennemsnitsprisen for hele Aaret for Majs og Byg findes ligeledes anført, men har ikke fuld Betydning, da Brænderierne kunne have kjøbt Majs betydelig billigere, nemlig naar Noteringen har været lavere end Gjennemsnittet. Betragter man Forbruget af Kartofler, som jo finder Sted om Efteraaret, vil man finde, at Majsprisen i det sidste Kvartal i alle de 3 Aar 1897—1900—1901, hvor der er brugt mange Kartofler, har været særlig høj, hvoraf det større Kartoffelforbrug formentlig forklares. Man vil af Tabellen se, at Forbruget af Majs og andet Korn er meget stabilt, medens Kartoffelforbruget er stærkt svingende, i 5 Aar svingende fra 1 Mill. Pd. = 5000 Tdr. til 17 Mill. Pd. = 85,000 Tdr. Kartofler kunne altsaa til Tider konkurrere med Majs og Korn, men der er ingen Stabilitet og der kan saaledes ikke bygges herpaa, og skal man ind paa i størst muligt Omfang at bruge Kartofler til Afløsning af Korn, maa Lovgivningsmagten sættes i Bevægelse.

Vi skulle ikke her komme nærmere ind paa vort Beskatningssystem i Sammenligning med andre Landes, idet det vil føre for vidt og ikke i Øjeblikket behøver at behandles nærmere. Herom findes blandt andre Steder nogle Oplysninger af J. Winkel i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1902, 3. Hefte, hvoraf vi angaaende benyttet Raamateriale skulle fremdrage følgende Oplysninger: I Sverrig anvendtes som Raamateriale 60 pCt. Majs, endvidere $^1/_2$ Million Tønder Kartofler, 11 Millioner Pd. Melasse og 760,000 Tdr. Roer; i Tyskland anvendtes c. 56 Millioner Tdr. Kartofler, c. 1.2 Mill. Centner hjemlige Kornsorter, c. 600,000 Centner Majs og c. 2.2 Mill. Centner Druer og Frugt; i Frankrig 510,000 Tdr. Korn, 570 Tdr. Kartofler, 480,000 Tdr. Melasse, c. 802,000 Tdr. Roer og 55,000 Tdr. Vin, Frugtvin o. s. v. Endvidere kan oplyses, at der i Rusland anvendtes i 1897—98 8 Mill. Tdr. Kartofler, 1.26 Mill. Tdr. Rug, 0.82 Mill. Tdr. Malt, 0.48 Mill. Tdr. Majs, 11.8 Mill. Pd. Melasse fra Sukkerroer. I Danmark anvendtes endelig 65 Mill. Pd. Majs, 38.6 Mill. Pd. andre Kornsorter, 86,000 Tdr. Kar-

tofler (= Udbyttet af c. 860 Tdr. Land) og c. 9000 Tdr. Ølbærme. Tyskland og Rusland anvende saaledes hovedsagelig Kartofler, Frankrig bruger en betydelig Mængde Sukkerroer og Melasse og Danmark langt overvejende Korn, medens Sverrig anvender alle tre Hovedraaprodukter i betydelig Mængde. Der er herved et udmærket Grundlag for nærmere Studium af de forskjellige Beskatningsformers Virkning, og selvfølgelig vil det ikke være nogen vanskelig Opgave at konstruere en Beskatningslov, som tvinger Brænderierne til at bruge et bestemt Raamateriale.

Vor nuværende Produktion af Spiritus andrager c. 36.8 Mill. Potter 80. Tænker man sig dette Forbrug som stabilt, hvad man har Grund til, og vil man hertil anvende Kartofler som Raamateriale, vil der med et Udbytte af 100 Tdr. Kartofler pr. Td. Land blive Anvendelse for c. 19,500 Tdr. Land med Kartofler, og vil man anvende Sukkerroer, bliver der Brug for c. 18,000 Tdr. Land. Som bemærket kan man ikke helt udelukke Korn af Hensyn til, at der forlanges en bestemt Smag. Hvad der turde ligge nærmest for os, er til Drikkebrændevin at bruge Kartofler og noget Korn, og til teknisk anvendt Spiritus at anvende Melasse samt Affaldet fra Kartoffel- og Kornbrænderierne. Tænker man sig Spiritus til teknisk Brug frigivet for den indenlandske Afgift, vil Forbruget stige. Det sættes nu til $1^1/_5$ Pot 80 pr. Individ og vil antagelig ret hurtigt kunne ventes at gaa op til 4 Potter pr. Individ, hvorved Forbruget af Spiritus stiger til ialt 43 Mill. Potter 80. Heraf vil c. $9^1/_2$ Mill. Potter 80 bruges til teknisk Brug, hvortil kan dyrkes 3800 Tdr. Land med Kartofler og til Drikkebrændevin kan bruges Kartofler efter Forholdet 25 : 7.2, altsaa af de 33.6 Mill. Potter 80, som drikkes, kan bruges c. 24 Mill. Potter Kartoffelsprit à 80 = 9560 Tdr. Land med Kartofler, altsaa ialt 13360 Tdr. Land med Kartofler, hvoraf dog maa gjøres et Afdrag, hvis der bruges Melasse og en Del af den tekniske Sprit fremstilles af Sukkerroer*).

*) Petroleumsindførslen til Danmark andrager 47 Mill. Potter; er-

Regner man $^1/_6$ af det dyrkede Areal med Rodfrugter, faar man, at c. 80,000 Tdr. Land kan drage Nytte heraf, hvis Rodfrugterne kunne betales med en tilfredsstillende Pris.

Her kommer et meget væsentlig Punkt. Om Udførsel af Spiritus uden Udførselspræmie kan der ikke blive Tale, vi have kun vort indenlandske Marked, som er meget begrændset, hvorfor man maa finde Midler til at begrændse Konkurrencen. Nu kunde man sammenligne med Roesukkerfabrikationen, som har reguleret sig selv; her maa man dog ikke glemme, at Roesukkerfabriker kun kunne trives i Landets bedste og mildeste Egne, at de kræve store Anlæg med særlig gode Kommunikationer og Forbindelse med Raffinaderi, som er kostbart at anlægge, og at der til Anlæg af Roesukkerfabriker kræves meget store Kapitaler, medens Landbrænderier til Roer og Kartofler ikke koste meget mere end et Andelsmejeri. Et Sukkerroebrænderi, som i 72 Arbejdsdage skal behandle Afgrøden af 40 Tdr. Land, koster c. 30,000 Kr., og et Kartoffelbrænderi, som i 72 Arbejdsdage skal behandle Afgrøden fra 70 Tdr. Land, koster ligeledes c. 30,000 Kroner. Der er saaledes Grund til strax at overveje, om ikke Konkurrencen let kan drive Prisen paa Spiritus ned, saa der ingen Fortjeneste bliver paa Raamaterialet. Den Sukkerroe, som anvendes til Spiritus, stiller ikke saa store Fordringer som den til Sukker, og Kartofler trives, som bekjendt, godt paa de tarvelige Jorder. Findes der ikke en Regulator, vil det gaa som i Tyskland, hvor der er en fuldstændig Spiritusmisère, en Overproduktion, som bliver i høj Grad ødelæggende for denne Industri og for hvilken den eneste Redning er en Reduktion af Produktionen, hvorom det dog selvfølgelig

---

stattes denne af Sprit og man regner den dobbelte Nyttevirkning, faar man, at der hertil kræves 38,000 Tdr. Land med Kartofler. Med lige Nyttevirkning bruges 19,000 Tdr. Land. Dette er dog kun et Tankeexperiment, thi Sprit vil ikke kunne fortrænge Petroleum helt.

er vanskeligt at blive enig og vel endnu vanskeligere at bevare Enigheden.

Det bedste System er vist at monopolisere Brændevinsbrændingen under Statens Kontrol, saaledes at Staten fastsætter, hvor meget Spiritus der maa tilvirkes, hvilken Betaling der vil være at erlægge for Rektifikationen samt Prisen paa den færdige Vare. Der kunde da dannes Andelsselskaber for Tilvirkning af Raasprit og denne sendes til Rektifikationsanstalter, hvortil de nuværende Spritfabriker kunne anvendes, ligesom disse til Tider kunne anvendes som Brænderier i stort Omfang, navnlig hvis Rodfrugthøsten maatte slaa fejl. Det vanskeligste bliver at afgjøre, hvor Landbrænderierne skulle ligge, thi — som oplyst tidligere — kan der langt fra blive nok til hele Landet. Ved Fordelingen turde det være berettiget at tage Hensyn til Hartkornet, altsaa til Jordens Bonitet. Af det besaaede Areal dyrkes følgende Procentdel (i 1896) med Kartofler: Kjøbenhavns Amt 3.4 pCt. (10.1), Frederiksborg Amt 8.3 pCt. (14.0), Holbæk Amt 2.9 pCt. (12.1), Sorø Amt 1.9 pCt. (10.9), Præstø Amt 0.7 pCt. (10.6), Bornholms Amt 6.5 pCt., Maribo Amt 0.7 pCt. (9.8), Svendborg Amt 2.0 pCt. (10.8), Odense Amt 2.1 pCt. (10.2), Vejle Amt 2.7 pCt. (18.9), Aarhus Amt 2.1 pCt. (18.1), Randers Amt 3.3 pCt. (17.6), Aalborg Amt 8.4 pCt. (28.5), Hjørring Amt 4.3 pCt. (31.6), Thisted Amt 5.9 pCt. (22.1), Viborg Amt 4.4 pCt. (28.1), Ringkjøbing Amt 6.3 pCt. (45.0) og Ribe Amt 5.3 pCt. (39.5). I Parenthesen er anført Tdr. Land pr. Tønde Hartkorn. Der er saaledes allerede en udpræget Tilbøjelighed til at dyrke Kartofler i de magrere Egne og disse trænge ogsaa mest til noget, som kan tilføre dem Gjødningskraft og Indtægt. De her i Landet til Brænderibrug anvendte Kartofler ere langt overvejende benyttede i Jylland. Hvor Kartoflerne skulle dyrkes, kan der herske afvigende Meninger om, hvorimod man formentlig vil være enig om, at det bliver ganske nødvendigt at regulere Produktionsmængden, hvis man vil indrette sig paa i saa stort Omfang som muligt at benytte Rodfrugter som Raamateriale for Brændevinstilvirkningen.

En saadan Regulering er iøvrigt ingenlunde ukjendt i Udlandet, idet Monopol er indført baade i Rusland og Schweitz — i Czarriget og i Republiken.

Ved Lov af 1897 bestemtes det at indføre Monopol i Rusland, først i 4 Gouvernementer og efterhaanden i hele Landet. Tidligere var Brændevinsbrændingen en Landbrugsindustri, som var privilegeret for Adelen og udgjorde et Led af de større Landbedrifter. Ved Indførelse af Accisen i 1863—64 blev der ikke taget Forholdsregler, som sikrede denne for Produkternes Værdiforøgelse og for Jordens Forbedring betydningsfulde Industri, idet der blev givet saadanne Begunstigelser til de større Brænderier, at de mindre havde vanskeligt ved at konkurrere. Antallet af Landbrænderier faldt fra 4017 til 2708 i 1872—73 og til 2091 i 1882—83. I 1890 blev der givet de mindre Brænderier nogen Begunstigelse og i 1897 blev Monopolet vedtaget, som yderligere styrkede Landbrænderierne.

Denne Lov bestemmer, at Staten opkjøber og rektificerer eller lader under sin Kontrol rektificere alt Alkohol og Brændevin, som gaar ind i Forbruget. $^2/_3$ af Forbruget tages fra de lokale Brænderier og til Priser, som aarlig fastsættes af Finansministeren, som herved tager Hensyn til Høstudbytte af Korn og Kartofler og til Fabrikationsudgifter. For at begunstige de smaa Brænderier er det bestemt, at saadanne Brænderier, som i Aarene $18^{92}/_{93}$ —$18^{94}/_{95}$ ikke have produceret mere end 61,500 Liter 40° Alkohol (= Udbyttet af c. 24 Tdr. Land à 100 Tdr. Kartofler) have Ret til at sælge hele deres Produktion og de større Brænderier have Ret til at levere 61,500 Liter. Resten af de to Trediedele af den til Forbruget nødvendige Mængde fordeles mellem de større Brænderier i Forhold til den største Produktion, de have haft i et af de 3 Aar, som gik forud for Monopolets Indførelse. Den sidste Trediedel kjøbes ved Licitation. Siden Monopolets Indførelse er Antallet af Rektifikationsanstalter med Destillationsapparater forøget, dog særlig i de Gouvernementer, hvor Monopolet er indført.

Den Alkohol, som Staten kjøber, leveres til Rektifikationsanstalter, som tilhører Staten, eller til private Anstalter, som Staten kontrollerer. Hele Rektifikationen udføres under Kontrol af Accisebestyrelsen, som kun modtager 90° Alkohol og af en nærmere bestemt Renhedsgrad. Det rensede Produkt afleveres til Statens Oplag, hvor det omdannes til Brændevin og efter Kulfiltrering aftappes paa Flasker og sælges under Navn af »Vodka«. Taffelbrændevin renses yderligere.

Der ydes en Støtte til Export af rektificeret Spiritus; denne Støtte i Forbindelse med de forbedrede Fremstillingsmaader har forøget Exporten af rektificeret Spiritus fra 2 Mill. Hektoliter 40° i 1888—1897 til 3 Mill. Hektoliter i 1898, medens den samlede Export — navnlig paa Grund af at Spanien i 1892 forbød Anvendelsen af Sprit, fremstillet af Korn, til Vinfabrikation — er faldet fra 8.6 til 5.7 Mill. Hektoliter. Hvor Monopolet er indført, sælges Brændevinen væsentlig i Regjeringens Udsalg, men den maa ikke nydes i disse. Den maa enten konsumeres i Hjemmene eller i Udskjænkningssteder, hvor den leveres i forseglede Flasker og til en af Regjeringen fastsat Pris, som findes paatrykt Etiketten. Herfra gjøres Undtagelser for de bedste Hoteller, som maa sælge til Priser, som de selv bestemme, men de maa betale den fastsatte Detailpris for Varen. Derimod have de Privatforretninger, som have Ret til at sælge Brændevin, en Rabat paa deres Forbrug, og Statens Brændevinsudsalg sælge tillige Øl, Porter o. s. v. for private Producenter, hvorpaa der tages en Fortjeneste. Tilladelse til Udskjænkning af Brændevin og til Salg af Øl m. m. er underkastet et særligt Reglement og ligeledes er der et Reglement for, hvilke Tider paa Dagen og hvilke Dage Salget maa finde Sted. Disse ere som Regel de samme for alle Statens Udsalg. Efter Indførelsen af Monopolet er Antallet af Udsalgs- og Udskjænkningssteder for Brændevin gaaet tilbage, medens Antallet af Udsalgssteder for Øl og Porter er steget. I 1886—95 var der et Udsalgssted for hver 826 Indbyggere og i 1898 kun et for hver 1295. Før Monopolet var der

i de 4 Gouvernementer, hvor det først indførtes, et Udsalgssted for hver 1587 Indbyggere, nu er der et for hver 2261.

Forbruget af Brændevin (40°) var i 1889 7.75 Liter pr. Individ, i 1898 var det 6.15 Liter.

Monopolet tilsigter at støtte de mindre Landbrænderier, og altsaa at ophjælpe en betydningsfuld Landbrugsindustri og tillige at formindske den skadelige Virkning af daarlig renset Brændevin; endvidere forøger det Statens Indtægter ved, at den Salgsavance, Konsumenten betaler, omtrent fuldtud kommer Statskassen tilgode. Inden Monopolet indførtes solgtes der daarlige Varer, indeholdende megen Fusel og ofte tilsat Stoffer, som ere behagelige at drikke, men skadelige for Sundheden. Antallet af Udsalgssteder var i uhyggelig Stigning og Brændevin solgtes paa Kredit, fortyndedes med Vand, ligesom det i det Hele laa i Privatfolks Interesse paa enhver Maade at opmuntre Drikkeriet og at tage den størst mulige Fordel ud af Brændevinssalg og Produktion.

Forskjellen imellem Rusland og Danmark er dog i alle Retninger saa stor, at det har mindre Interesse at studere Monopolets landøkonomiske og moralske Virkninger i Rusland, hvorfor vi ikke skulle gaa nærmere ind herpaa. Derimod har selve Monopolets ovenfor omtalte Konstruktion betydelig Interesse.

I Schweitz bemyndigedes Forbundsregjeringen ved Lov af 1895 til at træffe Foranstaltninger til at indskrænke Misbrug af stærke Drikke. I Kraft af denne Lov har Forbundsregjeringen siden 1887 haft Monopol paa destillerede Drikke, hvilket er gjennemført paa følgende Maade:

Brænderiernes hele Produktion kjøbes af Regjeringen og sælges til en højere Pris. Regjeringen sælger Varen i store Partier (mindst 150 Liter) og Brænderierne ere under Regjeringens Kontrol. Baade de tidligere existerende store og smaa Brænderier ere ophævede og erstattede af Brænderier af Middelstørrelse, afpassede efter Produktionsevnen i det Distrikt, hvor man anser det for formaalstjenligt at

oprette saadanne. En Fjerdedel af den Alkohol, som konsumeres, kjøbes i Indlandet og fremstilles af Korn eller Kartofler, Resten kjøbes fra Udlandet ved Administrationens Foranstaltning. Alkohol til teknisk Brug sælges uden Fortjeneste efter at det er gjort udrikkeligt. Der gjøres Forskjel mellem Alkohol destilleret af Frugt eller Vin og Alkohol fremstillet af Korn eller Kartofler. Den første Kategori er kun beskattet, hvis Raamaterialet kjøbes fra Udlandet og der ingen Afgift er at betale udover Indførselstolden. For den sidstnævnte Kategori betales der altid Afgift. Grunden til denne Forskjel er, at Alkohol, fremstillet af Frugt eller Vin, altid vil falde saa dyr, ogsaa uden Afgiften, at Prisen alene forhindrer Misbrug, og Lovens Hensigt er at indskrænke Forbruget af den billigere og mere skadelige Kartoffelbrændevin. Kvaliteten af Korn- og Kartoffelbrændevin kontrolleres af Regjeringen, medens andre destillerede Drikkevarer er under Tilsyn af Kantonernes Administration. Den tidligere Afgift for at føre Varen fra et Kanton til et andet er ophævet. Erstatning for denne Indtægt udredes til Kantonerne ved Hjælp af den Indtægt, Monopolet giver Staten.

Bevillingen til Udskjænkning og Salg gives af det paagjældende Kantons Administration og Afgiften gaar i disses Kasse. Derved er Prisen paa destilleret Drikke gaaet i Vejret. Salg af over 40 Liter er fri for Kontrol.

Ved Behandlingen af dette Spørgsmaal har Forbundsregjeringen maattet tage Hensyn til de Følger for Landbruget, Finanserne og Sundhedstilstanden, som Monopolets Indførelse vilde medføre. Tidligere vare Brænderierne enten saa store, at de ikke kunde forsynes med Raamaterialier fra deres naturlige Opland, hvorved Import af fremmede Varer opmuntredes, eller de vare saa smaa, at de vare uden Betydning som Forbrugere af Raamaterialier; Fordelen ved det ny System er, at Forholdet mellem Tilbud og Efterspørgsel er langt bedre reguleret og Affaldsstofferne fra Brænderierne komme langt bedre til Nytte end hidtil, hvor Tilbudet enten var for stort eller for lille efter Egnens Behov.

Omtrent 70 Brænderier af Middelstørrelse have erstattet de hidtidige 1450 store og smaa Brænderier og de maa kun bruge indenlandske Raavarer, idet den Pris, Staten betaler dem for deres Fabrikat, sætter dem i Stand til at betale en tilfredsstillende Pris for de Raavarer, de bruge. Da de hidtidige Brænderier nedlagdes, blev der herfor udbetalt en Erstatning af c. 2.7 Mill. Kroner. Erstatningen er ikke stor, begrundet i, at der Intet beregnedes for Forretningens Værdi, kun Ejendommens Værdiforringelse og Værdien af Bygninger og Inventar udbetaltes.

Nedgangen i Alkoholproduktionen har givet Stødet til en Fremgang af Bryggerivirksomheden.

Ved Forandringen har Statskassen mistet en betydelig Toldindtægt ved Alkohol, som dog er erstattet ved den forøgede Import af Cider, Øl og Vin. Kantonernes mindre Indtægt ved selve Brændevinsafgiften kompenseres ved deres Andel i Overskudet ved Monopolet. 10 pCt. af Indtægten skal af Kantonerne anvendes til Indretning og Opretholdelse af Instituterne til Bekjæmpelse af Alkoholisme.

Resultatet af Monopolets Indførelse er en meget betydelig Nedgang i Forbruget af stærke Drikke, og Kvaliteten af disse er gaaet betydelig frem. Detailavancen er gaaet ned paa Grund af, at de til Regjeringen betalte Priser skulle publiceres.

De enkelte Kantoner have en vis Frihed med Hensyn til Reglerne for Salget og den Betaling, der udredes for Udskjænkning og Salg. Indtægten gaar i Kantonets Kasse, som udbetaler en Del af den til Kommunerne. Som Exempel paa de Afgifter, som opkræves, kan anføres Kanton Bern. Tilladelse til Udsalg betales med 22—360 Kroner for Spiritus og 36—216 Kroner for Øl og Vin. Kroer og andre Udskjænkningssteder betale 144—1440 Kroner og Spisehuse, som ikke sælge Spiritus, betale 36—216 Kroner. Salg af Udskjænknings- eller Salgsbevilling uden særlig Tilladelse er forbudt og Indehaveren skal bo paa Stedet. Der er Forskrifter, som sikre Be-

tjeningen den fornødne Hviletid, og Kvinder under 18 Aar maa ikke varte op. Lovgivningen i de andre Kantoner er omtrent den samme som i Kanton Bern.

Ved Lov af 1900 ere disse Bestemmelser undergaaet nogen Forandring, hvoraf skal nævnes følgende: Forbruget af indenlandsk tilvirket Alkohol nedsættes til $^1/_4$ og maa ikke overstige 3 Millioner Potter absolut Alkohol. Dog kan Produktionen et enkelt Aar forøges mod tilsvarende at formindske den i det følgende Aar. Forbundsregeringen bestemmer Beliggenheden af Brænderierne. Leveringen udbydes i Partier paa mindst 15,000 og højst 100,000 Potter absolut Alkohol pr. Brænderiaar. Der maa ikke betales højere Pris end hvad der svarer til Udgiften i et godt indrettet Brænderi, dog uden at Bærmen regnes med, idet denne regnes som Brænderiets Fortjeneste (Kartoffelprisen i Schweitz var i Gjennemsnit af Aarene 1887—93 c. 4 Kr. pr. Tønde og i Tyskland 2 Kr. 40 Øre pr. Tønde). Et Brænderi kan ikke faa mere end ét Parti at levere. Der maa kun bruges indenlandske Raastoffer, dog kan Forbundsraadet i Tilfælde af Misvæxt dispensere herfra. Tilbud fra særlig kartoffeldyrkende Egne skulle foretrækkes, ligeledes have Andelsbrænderier en Forret til at komme i Betragtning. Forbundsraadet fastsætter den Pris, Monopolbestyrelsen skal tage for Alkohol, som dog ikke maa være under 86 Øre og ikke over 108 Øre pr. Pot absolut Alkohol. Forbundsregjeringen skal drage Omsorg for, at den til Salg udbudte Alkohol er tilfredsstillende renset.

Alkohol til teknisk Brug, Eddikefabrikation, Rengjøring, Opvarmning og Belysning sælges af Monopolbestyrelsen uden Fortjeneste. Prisen fastsættes for 5 Aar ad Gangen paa Grundlag af det tidligere Femaars Priser.

Indtægten ved Monopolet fordeles mellem Kantonerne efter hvert Forretningsaars Udløb i Forhold til Folketallet.

I Schweitz har saaledes Regjeringen overtaget en-gros Salget af Alkohol, idet Staten kjøber hele Forbruget og sælger det med en Fortjeneste, som dog er begrændset

ved Fixeringen af Salgsprisen. Hele Overskudet gaar til Kantonerne, idet Staten kun har Toldindtægten ved indført Spiritus. Monopolforvaltningen maa dog forrente og afdrage til Statskassen de Udgifter, som Monopolets Indførelse har paaført denne. Der sælges kun absolut Alkohol, som af Mellemhandelen omdannes til Drikkevarer. Ganske mærkeligt er det, at kun en mindre Del af Forbruget maa fremstilles i Landet. Imellem Rusland og Schweitz er der den betydelige Forskjel, at i Rusland er der ikke ved Lov paabudt Nedlæggelse af Brænderier, hvad Schweitz har paabudt imod en — som det synes — ringe Erstatning. Endvidere er der den Forskjel, at den russiske Brændevinsadministration kjøber rektificeret Spiritus, hvorimod Rektifikationerne i Schweitz besørges af Producenterne, som levere den rektificerede Vare til Monopoladministrationen.

Til Foredraget knyttedes følgende Diskussion:

Landsthingsmand la Cour var enig med den ærede Foredragsholder i meget af det, han havde fremsat. Brændevinsbrænderierne i Aalborg og Hobro have brugt overordentlig store Mængder af Kartofler, men Kartoffelavlen er gaaet tilbage, siden Majs er kommen til, eftersom Kartoflerne ikke kunne optage Kampen med Majs til Produktionen af billig Sprit. Det er umuligt for Landbruget at faa en virkelig Indtægt ud af Kartoffelafgrøder. Det staar derfor klart for Taleren, at skal Kartoffelavlen fremmes, maa der lægges større Vanskeligheder i Vejen for Brænderierne i Retning af at skaffe sig Adgang til billig Majs, end der hidtil har været. Der maa ligefrem, som Landbrugstoldkommissionen har udtalt, lægges en forsvarlig Skat paa Majs; derved vilde Kartoflen stige i Pris. Kommissionens Udtalelser med Hensyn til dette Spørgsmaal ere saa klare og fyldige som vel mulig. Naar man frygter for, at en stærk Kartoffelavl skulde bidrage til,

at man her i Landet fik oprettet en Del Brænderier, som mulig vilde producere mere Sprit, end Markedet kunde forbruge, saa vilde Taleren her overfor sige, at Landmændene, som jo ere interesserede i at faa et saa stort Udbytte som mulig af deres Kartofler, ikke behøve at blive ængstelige, hvis der skulde blive produceret en Del flere Kartofler, end Brænderierne kunne udnytte til Spritfabrikation, eftersom Kartoflerne jo ogsaa kunne finde Anvendelse paa anden Maade. Taleren kunde saaledes meddele, at i hans Egn har det stillet sig saaledes, at samtidig med, at Brænderierne gik ned til kun at ville betale 160 Øre pr. Td. Kartofler, tilbød de største Federe at betale 2 Kr. pr. Td. og anvendte Kartoflerne med Fordel, og denne Pris holdt sig gjennem flere Aar. Man behøver altsaa, som sagt, ikke at være ængstelig, om ogsaa Kartoffelavlen skulde blive saa stor, at den ikke alene kunde udnyttes til Brænderibrug, eftersom der er andre Maader at anvende den paa.

Hvad angaar Sprit til industrielt Brug, da troede Taleren, at den Sag burde tages op, naar Lejlighed dertil gaves, eftersom det var ønskeligt, at der deraf blev anvendt mere her i Landet end hidtil har været Tilfældet. Et Spørgsmaal, der imidlertid maa tages Hensyn til, er Affaldet fra Brænderierne, og der er da ikke Spørgsmaal om, at Bærmen af Majs er langt at foretrække for Bærmen af Kartofler, og her er altsaa en Fordel for den, der bruger Majs, idet han har lettere Adgang til at faa Affaldet afsat end den, der bruger Kartofler.

Toldinspektør Moltzen: Hvis man vil opelske Landbrænderier, er der kun to Veje at gaa, enten at lægge Told paa Majs, som den ærede foregaaende Taler bemærkede, eller at gaa over til en Monopolisering af Brænderidriften. For c. 8 Aar siden fik Taleren den Opgave at undersøge, hvad det vilde koste at gaa over til Monopol, og han kom da til det Resultat, at det vilde koste, højt anslaaet, 11 à 12 Mill. Kroner. Taleren havde nemlig tænkt sig, at det skulde gaa for sig paa den Maade, at Staten skulde kjøbe samtlige Rettigheder til Brændevinsbrænding for en ved Taxation bestemt Sum, samt tillige kjøbe de bedste af de største Brænderier i

et saadant Antal, at det kunde anses tilstrækkeligt til Produktionen af den Sprit, som det kunde antages, at Landet havde Brug for. Landbrænderierne skulde derimod ikke kjøbes. Endvidere var det Talerens Mening, at Staten ikke selv skulde drive de Brænderier, den havde kjøbt, men derimod forpagte dem bort, ligesom ogsaa Rektifikationsanstalterne skulde drives af Forpagtere. Staten skulde da fastsætte en Pris for den Sprit, som Brænderierne skulde levere til Rektifikationsanstalterne, som ikke maatte sælge Sprit underhaanden, og for den rektificerede Sprit skulde der ogsaa af Staten fastsættes en bestemt Pris. Statens Indtægt var da Forpagtningsafgiften minus de eventuelle Udgifter ved den hele Foranstaltning.

Hvad Landbrænderierne angaar kunde man f. Ex. give dem nogen Begunstigelse lige over for Fabrikdriften, og efterhaanden som der opvoxede flere og flere Landbrænderier, kunde Staten da nedlægge et eller flere af dem den tilhørende Brænderier, saa at Driften efterhaanden gik over til Landbrænderierne.

Taleren troede, det vilde have lange Udsigter med at komme til et Brændevinsmonopol, men den Tid maa komme, da Staten bliver nødt til at gaa over til Monopoldrift; muligvis kan der nemlig med Tiden dannes et privat Monopol, som kan udnytte Forbrugerne paa en unaturlig Maade, saa at Staten maa træde til. Brænderiernes Antal er aftaget betydeligt, hvad der skriver sig fra, at de smaa Brænderier ikke have kunnet konkurrere med de store. Nu vil man have fuselfri Akvavit eller bayersk Øl, eller ogsaa slet ingen af Delene, idet mange ere gaaede over til at blive Afholdsfolk. Højskolerne virke ikke saa lidt i den Retning, og dernæst synes der at hæve sig Røster blandt Arbejderne for Afholdenhed, eller i det mindste for Maadehold, og navnlig det sidste, syntes Taleren, havde udøvet sin Virkning, hvad man kunde mærke paa Ølforbruget. Det er nemlig ikke alene den kølige Sommer, som vi have haft i Aar, der har bevirket en Tilbagegang i Ølforbruget; Agitationen mod overdreven Nydelse af Øl paa Arbejdspladserne har ogsaa, som sagt, udøvet sin Virkning. Naar den ærede Foredragsholder stillede i Udsigt, at der vilde blive brugt 9 Mill. Potter Sprit til teknisk Brug, saa betvivlede Taleren

det, baade naar man saa hen til Sverrig og til Tyskland. Hvad det angaar at bruge Kartofler til Spritfabrikationen, da beror det hovedsagelig paa Størrelsen af Kartoffelavlen. I Tyskland er det saa godt som udelukkende Kartoffelavlen, der bestemmer Spritfabrikationen. Herhjemme bruger man ogsaa Kartofler til Spritfabrikationen, men naar de ere slupne op, bruger man Majs.

Direktør Olesen: Det er vistnok, som Toldinspektør Moltzen sagde, vanskeligt i Forvejen at udtale noget om, hvor stort Forbruget af denatureret Sprit vil blive, hvis den bliver frigivet for Told; men det er givet, at der vil finde en Stigning Sted. Det har man set i de Lande, hvor den er bleven frigiven for Told, og Danmark er jo det eneste Land, der har Told paa det Produkt. Spørgsmaalet, som det her drejer sig om, er: Har det nogen væsentlig Interesse for Landbruget at faa Kartoffeldyrkningen fremmet ved Hjælp af Brænderier og at faa disse ført ud paa Landet, i Stedet for at Brænderierne nu ligge i Byerne og væsentlig drives som Industri? Naar man imidlertid ser hen til Tyskland og Rusland, vil dette Spørgsmaal vistnok blive besvaret bekræftende. Man lægger der en overordentlig Vægt paa at have Brænderierne liggende paa Landet, og her i Danmark har man ogsaa tidligere haft Brænderier liggende paa Landet, men medens Toldlovgivningen her i Danmark er gaaet i en saadan Retning, at de smaa Brænderier paa Landet slet ikke have kunnet konkurrere med de industrielt drevne Brænderier og saaledes ere forsvundne paa Landet, har man i de nævnte Lande vedblivende beholdt dem paa Landet, og Forholdet vil, hvis der skal ske en Forandring herhjemme, da blive dette, at man paa en Maade maa gaa tilbage igjen, og det vil blive noget besværligt. Med Landsthingsmand la Cour var Taleren enig i, at det vilde hjælpe noget for at fremme Kartoffeldyrkningen, hvis man indførte en Majstold, men det vil næppe være tilstrækkeligt, og navnlig ikke tilstrækkelig til at faa Brænderierne førte ud paa Landet, idet Kjøbstadbrænderierne ville vedblive at have Overtaget, og dertil kommer, som ogsaa er blevet bemærket, at naar man kan faa Majsbærme,

vil man ikke saa gjerne have Kartoffelbærme, i ethvert Tilfælde er Bærmespørgsmaalet et stort Tryk for Kartoflernes Vedkommende, og man er nu engang afhængig af Bærmesalget.

Med Hensyn til denne Sag har man det nærmeste Forbillede i Tyskland. Der har man, som den ærede Foredragsholder udtalte, taget Boniteten af Jorden i Betragtning. Den daarlige Jord, Mose- og Hedejord, skyder man til Side, og den gode Jord, der egner sig til Roedyrkning, skyder man ogsaa til Side; den Jord derimod, som egentlig kan give Kartofler, men ogsaa kun den, begunstiger man og hjælper paa ved Anlæg af Brænderier. Taleren troede, at det, man nærmest skulde se hen til, men hvad der er vanskeligt at faa gjennemført, er Monopolet. I Tyskland har man efterhaanden forandret og forandret paa Forholdene. Allerede i 80erne foreslog Bismarck, som havde et Par Brænderier paa sine Godser, at man skulde gaa til Monopol, som den eneste Udvej, der kunde føre Sagen fremad, men det lykkedes ham ikke at gjennemføre Sagen. Det har imidlertid senere vist sig, at man stadig er misfornøjet med, hvad der er sat i Stedet, og i Tyskland ligger man i et stort Uføre med Overproduktionen. Hvis der imidlertid herhjemme skulde være et alvorligt Ønske hos Landbruget om at benytte sig af Brænderidriften til at faa Kartoffeldyrkningen fremmet, vilde det vistnok kunne gjøres. Man skal ikke betragte Monopolet paa den Maade, at det er Regjeringen, der skal optage Driften af Brænderierne, men Regjeringen skal være den kontrollerende og ved Siden af have en anden Opgave, som egentlig er Hovedopgaven for Monopolet i Rusland, nemlig Reguleringen af Salget, men dette ligger udenfor, hvad der her er Tale om, og derfor skulde Taleren ikke komme ind derpaa.

Direktør Caroc: Der er blevet udtalt, at man ikke troede, at der vilde blive Anvendelse for 9 Mill. Potter Sprit til teknisk Brug, men Taleren mente, at dette ikke kunde siges saa lige, naar man saa hen til de Bestræbelser, der i Udlandet gjøres for at anvende Spritten i forskjellige Øjemed. I Tyskland er der i de sidste to Aar truffet Bestemmelser, der ordner og regulerer Salget af Sprit i teknisk Øjemed, og og-

saa i Frankrig har man faaet Øjnene op for dens Anvendelse i forskjellige Retninger, men det er dog først efter Udstillingen i Paris i Fjor, at man er kommen til at indse, at der opnaas betydelige Fordele ved at anvende Sprit til Belysning, til Varme og som Kraftkilde i Stedet for andre Brændstoffer. Alene af Spritlamper er der i Frankrig solgt 40,000 Stkr., og naar man regner, at en Lampe gjennemsnitlig forbruger 100 Liter i Løbet af 1 Aar, vil det altsaa sige, at der er Anvendelse for 4 Mill. Liter Sprit aarlig alene til Belysning. Paa samme Maade stiller det sig i Tyskland. I de sidste halvandet Aar er der solgt ikke mindre end nogle og halvtredsindstyve Tusinde Kogeapparater og 10,000 Lamper, hvorved altsaa Spritforbruget er blevet betydelig forøget. Hvad Motorerne angaa, da ere de i den allersidste Tid naaede til en stor Fuldkommenhed i teknisk Henseende, saa at de, naar man lægger den tyske Enhedspris for Sprit til Motordrift til Grund — 15 à 16 Pf. pr. Liter — kun forbruge for 6 Øre pr. Hestekraft i Timen. Det er altsaa en overordentlig billig Kraftkilde, der her haves. Paa de bayerske Jernbanestationer er man gaaet over til Spritbelysning, og man er godt i Gang med at indføre Spritglødelamper paa de preussiske Statsbaner. Lamper til Belysning i det Fri ere bragte til stor Fuldkommenhed og ligne i det Ydre næsten elektriske Buelamper; de give et smukt og billigt Lys. Lamper, der have en Lysstyrke af 60 Normallys, bruge ikke mere end $^1/_8$ Liter i Timen; Lamper, der have en Lysstyrke af 45 Normallys, bruge kun $^1/_{14}$ Liter i Timen, og der er smaa Lamper til Stuebelysning, der kun bruge $^1/_{24}$ Liter i Timen, eller med andre Ord for kun 1 Pf. i Timen. Dertil kommer, at denne Belysning er renlig og ikke explosionsfarlig i Sammenligning med Petroleum, oser ikke og Lamperne ere lette at paafylde med Vædske. Taleren mener, det vil være en overmaade fordelagtig Belysning at have paa Landet, og hvad Motorerne angaa, da ville Petroleumsmotorerne blive skudte til Side af Spiritusmotorer; i det mindste er det saaledes, at man i Tyskland er kommen til den Erkjendelse, at Spritmotorerne ere i alle Henseender, uden Undtagelse, Petroleumsmotorerne overlegne.

Af disse i al Korthed fremsatte Oplysninger fra Udlandet, vil man vistnok have faaet det Indtryk, at Sagen sikkert er noget større, end man er tilbøjelig til at antage efter det Kjendskab, man har til Sprittens Anvendelse herhjemme.

Professor Maar: Alle ere vistnok enige om, at der ikke vil være meget at gjøre ved denne Sag, med mindre Lovgivningsmagten tager fat paa den, og for saa vidt kan det have lange Udsigter med dens Realisation. Men naar Præsidiet har sat denne Sag paa Dagsordenen, tør man formode, at det dermed har haft for Øje at faa Udtalelser frem angaaende Sagen og da navnlig med Hensyn til det Spørgsmaal: Hvilken Betydning har det for Landbruget at faa Driften forandret paa den Maade, som man har gjort i Tyskland, nemlig at man har Brænderier paa Landet, saa at Landmanden har let ved at faa Bærmen tilbage. Det var herom Taleren vilde gjøre et Par Bemærkninger, og han haabede, at de maatte blive supplerede fra anden Side.

Hvis man vil gjøre sig en Forestilling om, hvorledes det vil stille sig, hvis denne Sag gjennemføres, maa man se hen til andre og lignende Forhold. Gaar man da ud fra, at den Spritmængde, som for Tiden produceres, blev produceret paa Landet, og tænker man sig fremdeles, at Forbruget af Sprit i teknisk Øjemed vil gaa op som af Foredragsholderen antydet, vil man komme til et Kartoffelareal saa stort som det nuværende Sukkerroeareal; og tænker man sig endvidere Muligheden af at fordrive Petroleum som Belysningsvædske og Kraftkilde, vil man komme langt højere op med Kartoffelarealet. Efter alle de fra Tyskland foreliggende Erfaringer, maa man tilskrive den her fremdragne Sag meget stor Betydning for det praktiske Landbrug, og denne Betydning ligger i, at man kan dyrke et stort Areal med Kartofler og have alle de Fordele, som følge med en betydelig Rodfrugtkultur. Man faar derved Midler i Hænde til at bringe den lette Jord i Gjødningskraft og vedblivende holde den deri, idet man faar Affaldet tilbage, og der er endvidere den særegne Omstændighed ved Kartoffelavlen fremfor Sukkerroeavlen, at man maa indføre Korn, hvis gjødende Bestanddele gaa over i den

øvrige Gjødning og bidrage til at frugtbargjøre Jorden. Taleren fandt, det var rigtigt, at dette ikke henstod uomtalt, men han haabede, at tilstedeværende praktiske Landmænd vilde give deres Mening tilkjende.

Professor Steenberg troede ikke, at de Bestræbelser, der i Tyskland ere fremme for at afløse Petroleum med Sprit som Drivkraft i Motorer, vilde kunne optages herhjemme i det Omfang som i Tyskland. Sprit har en Brændeværdi af en lille Smule over 4000, Petroleum har derimod en Brændeværdi af noget over 9000. Petroleum har saaledes $2^1/_4$ Gange Sprittens Energi, og naar man skulde bruge dem lige fordelagtig, skulde man altsaa ikke give mere end det halve eller knapt saa meget for Sprit, som man giver for Petroleum. Naar man sammenligner Glødenetlyset af Sprit med Lyset af Petroleum, kan det være, at det balancerer. Konsulent Schou mente, at Kartoffelsprit skulde være langt at foretrække for Roesprit, men i saa Henseende ere Forholdene vistnok ens. Avlen af sukkerholdige Roer er vistnok fordelagtigere end Avlen af Kartofler; der kan vistnok paaregnes et Udbytte af c. 300 Centner pr. Td. Land, og det er ikke saa lidt over, hvad der kan avles af Kartofler.

Fabrikant Christensen vilde slutte sig til Direktør Carocs Bemærkninger angaaende Sprittens Anvendelse til Belysning. Taleren havde arbejdet hermed i en Række af Aar og derved haft Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med Konstruktionen af Spritlamper. Den første af disse Lamper fremkom i Tyskland for 12 Aar siden og vakte stor Opmærksomhed. Det gik imidlertid med denne Industri som med saa meget andet, at den havde sine Børnesygdomme at overvinde; men de ere nu overstaaede, og man er nu naaet til at konstruere en Spritlampe, der giver et smukt og intensivt Lys og derhos et Lys, der er roligere end Petroleumslyset. Der er kun Et, der staar tilbage for at saadanne Lamper kunne vinde Indgang her i Landet, og det er Prisen paa selve Brændematerialet. Saa længe det er saa dyrt, som Tilfældet er nu, ville Spritlamper kun kunne blive Luxuslamper. Taleren

har set, at man i Tyskland i industrielle Etablissementer har afskaffet Gasbelysningen og er gaaet over til Anvendelsen af Sprit til Buelamper. Foruden til Belysning anvendes Sprit, som tidligere nævnt, ogsaa til Kogeapparater. Naar man lægger alt dette sammen, vilde man vistnok, hvis Forholdene ellers vilde tillade det, komme til et større Forbrug af Sprit, end Professor Steenberg er tilbøjelig til at tro.

Regjeringskonsulent R. Schou skulde indrømme, at det var umuligt at udtale nogen bestemt Mening om Størrelsen af det Kvantum Sprit, der her i Landet vilde blive anvendt i teknisk Øjemed. Taleren havde bygget paa det tyske Forbrug, saaledes som det er fremkommet i Løbet af de sidste 13—14 Aar, og udtalt, at det vilde tage mange Aar at naa hertil. I Sverrig er man ikke højt oppe med Forbruget af Sprit i teknisk Øjemed, men man maa her tage i Betragtning, at i Sverrig er Petroleum ikke belastet med Told. Det er meget vanskeligt at anstille Sammenligninger, da Forholdene de forskjellige Steder ere yderst forskjellige.

Hvad Spritlamperne angaar da har Taleren selv haft en saadan, og han maa indrømme, at disse Lamper give et godt Lys, men Glødenettene ere skjøre, og det er derfor bekosteligt at have dem i en almindelig Husholdning. Man kan ikke flytte en saadan Lampe ret mange Gange uden at Nettet gaar i Stykker. Derimod skal det indrømmes, at saadanne Lamper egne sig udmærket til Luxusbelysning i Stedet for elektriske Lamper. I det Hele taget kan man sige, at naar der fremkommer en ny Industri, bevirker det, at der tages fat paa Forbedringen af det tilsvarende gamle. Da det elektriske Lys fremkom, søgte man at forbedre Gasbelysningen, og Resultatet er de Auerske Brændere. Nu er Spritten kommen til at spille en Rolle i Belysningens Tjeneste, og man arbejder da paa at faa Petroleumslamperne forbedrede ved Anvendelse af Glødenet. Ogsaa paa Motorernes Omraade arbejdes der paa at faa Drivkraften forbedret. Man har derfor vanskeligt ved at dømme om, hvorledes det Hele vil udvikle sig i Praxis.

Hvad Anvendelsen af Sprit til Motorbrug paa Landet

angaar, da antager Taleren, at der ikke vil være Tale derom i noget større Omfang, da man jo f. Ex. i Mejerierne er nødsaget til at have Dampkraft. I Anledning af den Sammenligning, som Professor Maar anstillede mellem Sukkerroeavlen og Kartoffelavlen, da vilde Taleren blot bemærke, at i Toldbeskyttelsesforeningen fremdrog Hofjægermester Tesdorpf for nogle Aar siden dette Spørgsmaal og udtalte, hvad der er fuldstændig berettiget, at Landbrænderier, anlagte paa Benyttelse af Kartofler, vilde faa en lignende Betydning for den magre Jord som Sukkerindustrien for den bedre Jord. Dette er en god Sammenligning, og derhos ere Kartoflerne mindre tilbøjelige end Roerne til at slaa fejl.

Det er ganske rigtigt, som der er sagt, at der her i Landet drikkes en Del Roesprit i Form af indført Spirituosa: Cognac o. l,, men det kan ikke give nogen Vejledning med Hensyn til denne Sag. Det afgjørende er: Ser Landbruget nogen større Fordel ved at faa Brænderiindustrien ført ud paa Landet, og vil Landbruget interessere sig for at faa den Sag gjennemført? Dette er det centrale i det hele Spørgsmaal. Efter de Oplysninger, som Taleren havde faaet af d'Hrr. Olesen og Moltzen, troede han imidlertid ikke, at man kunde vente, at Folk vilde anvende Roesprit som Drikkesprit, og herhjemme er man jo ikke videre perfekt i at lave Cognac som i Frankrig.

Direktør Caroc gav en Del Oplysninger om Anvendelsen af Petroleum og af denatureret Sprit og illustrerede disse Oplysninger med en Række Tal. Derhos bemærkede Taleren, at Sprit ogsaa havde fundet Anvendelse ved Lokomobiler.

Landsthingsmand la Cour var af den Mening, at kunde man ikke faa højere Pris for Kartoflerne end den, der faas for Øjeblikket, vilde Kartoffelavlen ikke blive udvidet, om der saa bruges nok saa meget Sprit. Det vil blive Majs, der faar Overtaget. Sagen vilde altsaa ikke faa den Betydning, som man antager. Det var det Resultat, som Taleren var kommen til.

Regjeringskonsulent R. Schou: Naar man mener, at et Brændevinsmonopol ligger fjernt, kan man ogsaa sige, at Told paa Majs til Brænderibrug ligger lige saa fjernt. Ved Monopolet siger man blot, at Produktet skal sælges til den og den Pris, og saa er man Herre over, hvilken Pris der skal betales for Raamaterialet. Naar der derimod brændes Sprit saa meget som man lyster, bliver der Overproduktion, og Landbruget faar saa en meget ringe Pris for Kartoflerne. Der er ikke andet at gjøre end at finde en Regulator for Produktionen. Det maa hedde: Saa meget maa brændes og saa meget maa der tjenes, og derved kan man komme til at faa en tilstrækkelig høj Pris for Kartoflerne.

Ingeniør Zahrtmann: I Frankrig er Forholdet det, at for denatureret Sprit betales ikke en Afgift lig med Afgiften for Drikkesprit.

Generaldirektør Rubin havde forstaaet Regjeringskonsulent Schou saaledes, at Prisen paa Sprit skulde under Forudsætning af, at Staten fik Monopol, sættes saa højt, at det kan betale sig at dyrke Kartofler (Schou: Ja!). Men selv om nu Staten ogsaa sætter Prisen paa Sprit til en vis Højde — lad den være 100 — saa at det kan betale sig at dyrke Kartofler, saa er det dog ikke de samme Mennesker, der baade lave Spritten og dyrke Kartoflerne. Hvis man faar 100 for Sprit, og det ikke er forbudt at indføre Majs, og man kan tjene blot 1 Øre ved at tage Majs i Stedet for Kartofler, tager man Majs, og naar man derfor her bruger Ordet »Landbrug«, lader man sig narre. Regjeringskonsulent Schou gaar ud fra, at Staten sætter Prisen saa højt for de Brænderier, der levere Sprit, at Brænderierne kunne staa sig ved at kjøbe Kartofler (Schou: Brænderierne skulle kjøbe Kartofler). Brænderierne kunne altsaa ikke kjøbe deres Varer, hvor de ville; det bliver altsaa ikke et Statsmonopol, men — ja, hvad skal man kalde det — en Forpligtelse for Landbruget til at dyrke en vis Vare og for Brænderierne en Forpligtelse til at kjøbe den samme Vare. Men et saadant Monopol troede Taleren ikke, man vilde faa indført. Taleren kunde tænke

sig, at man vilde indføre et Tobaksmonopol o. s. v. af finansielle eller af sanitære Grunde, men at indføre et Statsmonopol, hvis Hovedhensigt ikke er af fiskal Interesse, ikke er af hygiejnisk Interesse, men kun har til Hensigt at skabe en saadan Pris for en Vare, at en vis Samfundsklasse kan staa sig ved at dyrke et vist Produkt og tvinge Folk til at betale en saadan Pris, kan man vanskelig tænke sig. Landbruget siger altsaa nu, det kan ikke betale sig at dyrke Kartofler til Brænderibrug, fordi Kartoffelsprit skal konkurrere med Majssprit, men da det gjælder om, at Landbruget kan faa sin Kartoffelavl forøget og en bedre Pris for Varen, skal Staten overtage Brænderidriften, og hertil maa ikke bruges andet end Kartofler, for hvilke der skal sættes en saadan Pris, at det kan betale sig for Landbruget at dyrke den Vare. Det forekom Taleren, at det var noget af det mærkeligste, han endnu havde hørt.

Taleren kunde godt tænke sig et Brænderimonopol til Fordel for Statskassen eller for at hæmme eller standse Brændevinsdrikning, men det, som Monopolet her skulde bevirke var, at der blev fastsat en bestemt Pris paa den Vare, Brænderierne skulle bruge, og den skulde fastsættes med det for Øje, at Landbruget skulde kunne dyrke en vis Vare, som det ellers ikke dyrker, og som det øvrige Samfund skulde betale uafhængig af, om der ellers er Mening i den hele Foranstaltning. Men et saadant Monopol vil sikkert ikke kunne gjennemføres.

Regjeringskonsulent R. Schou: Er det ikke det samme, der finder Sted ved Toldbeskyttelsen?

Generaldirektør Rubin: Nej! der er den Forskjel, at naar man engang for alle har bestemt Tolden paa en Vare, saa bliver det den indenlandske Producents Sag, om han vil fremstille Varen, og om han overhovedet kan klare sig ved at fremstille den; kan han ikke det, maa han standse sin Virksomhed. Her stiller Forholdet sig derimod anderledes. Den Told, som Staten fastsætter, skal rette sig efter, hvad Landbruget fortæller at Kartoflerne koste. I Aar kan Tolden alt-

saa være saaledes, næste Aar anderledes o. s. fr.; den vil stadig vexle, og det vil være uudholdelig. I det ene Tilfælde er Beskyttelsen en fast Størrelse, noget man har at regne med, i det andet Tilfælde bestemmer Producenten det Hele fra Aar til Aar.

Toldinspektør Moltzen: De Herrer, der have talt, staa hver paa sin Fløj. I Tyskland gaar man en Middelvej. Man har der 3 Slags Brænderier: Landbrænderier, Melassebrænderier og Fabrikdrift. Landbrænderierne betale en vis Afgift, Melassebrænderierne — og dem har man været svært paa Nakken af — betale en noget højere Afgift, og endelig kommer Fabrikdriften, som betaler en endnu højere Afgift. Paa en lignende Maade kunde man tænke sig at beskytte Landbrænderierne herhjemme, men dog kun paa den Betingelse, at de kun maatte benytte Produkter af egen Avl og anvende Gjødningen paa egen Jord.

Professor Maar: I Tyskland har man i stor Udstrækning benyttet sig af de der Landbruget tilstaaede Fordele. Der anvendes i Tyskland c. 35 Kv.-Mil Jord til Dyrkning af Kartofler til Brænderibrug.

Regjeringskonsulent R. Schou: Naar der fremtræder en Industri, stiller man den i Reglen under saadanne Vilkaar, at den kan trives. Det er her ikke Meningen, at Landbruget i Stedet for at faa 160 Øre for Tønden af Kartofler skal have 3 à 4 Kr. pr. Td.; men Meningen er, at denne Industri skal kunne afsætte sine Produkter til en rimelig Pris og saaledes, at der er Mulighed for, at Produktionen kan betale sig og at samtidig Staten faar Betingelserne for at benytte Monopolet fiskalt. Hvis Kartoffelhøsten slaar fejl, skal det tillades at bruge Korn. Iøvrigt maatte Taleren bemærke, at han ikke holdt paa Statsmonopol; derimod var han kommet til den Anskuelse, at et Statsmonopol blev Løsningen, hvis Landbruget ønsker Brændevinsbrænding gjort til en Landbrugsindustri, Det var langt fra tilstrækkeligt at gjøre teknisk Sprit afgiftsfri.

Præsidenten (Professor Segelcke) vilde paa Selskabets Vegne bringe Regjeringskonsulent Schou en Tak, fordi han havde draget dette Spørgsmaal frem og belyst det saa alsidigt og objektivt. Det var et Spørgsmaal, som vilde kunne faa stor Betydning for Landbruget, og derhos vilde Taleren rette en Tak til de Herrer, der havde beæret Selskabet med deres Nærværelse her ved Mødet og deltaget i Diskussionen, og saaledes ydet Bidrag til Sagens nærmere Belysning.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Mejeristatistik.

Efter Anmodning af Landbrugsministeriet afholdt Selskabet i afvigte Efteraar et Møde med Repræsentanter for de samv. danske Landboforeninger, de samv. danske Mejeriforeninger og Dansk Mejeristforening for at drøfte og vedtage Forslag til en Sammenslutning af Smørpris-statistiken og Mejeridriftsstatistiken.

Ugentlig Indsamling og Offentliggørelse af Meddelelser fra Mejerier om de virkelig betalte Smørpriser, den saakaldte Smørprisstatistik, blev i 1894 paabegyndt af de samvirkende danske Landboforeninger og har under disses og Mejeriforeningernes Ledelse gennem et Fællesudvalg efterhaanden faaet en ikke ringe Betydning for Smørnoteringens Ansættelse og som Vejledning for Mejerierne ved Smørhandel.

Driftsstatistiken, der beskæftiger sig med Forhold vedrørende Mejeriernes økonomiske Drift og henter sit Materiale fra de enkelte Mejeriers Regnskaber, blev paa Initiativ af Mejeriforeningerne paabegyndt i 1898 og har været ledet af et af disse og Selskabet nedsat Udvalg.

Til begge Foranstaltninger er der bevilget Statstilskud, der i de senere Aar tilsammen har andraget 13,000 Kr. aarlig. Ministeriet ønskede imidlertid denne Bevilling

indskrænket til 9000 Kr. aarlig og forudsatte, at en hertil svarende Besparelse vilde kunne opnaas gennem en Sammenslutning af de to Virksomheder.

Af Forhandlingerne ved Mødet fremgik, at dette til en Begyndelse, ved stor Sparsommelighed, formentlig ogsaa vil vise sig muligt, men at Bevillingen paa 9000 Kr., efterhaanden som der inddrages et stedse større Omraade under det statistiske Arbejde, ikke vil kunne strække til.

Repræsentanterne for de samvirkende danske Mejeriforeninger og for Dansk Mejeristforening ansaa en Sammenslutning af de to Arter af Statistik for at være naturlig og ønskelig, medens Repræsentanterne for de samvirkende danske Landboforeninger vel fandt en Fællesledelse af Virksomhederne under eet Udvalg formaalstjenlig, men mente, at det vilde være mindre heldigt at samle de forskelligartede Arbejder ved Udarbejdelsen af de to Arter af Statistik paa een Haand.

Imidlertid vedtoges det — med de samvirkende danske Landboforeningers her nævnte Forbehold — at foreslaa Ministeriet følgende Ordning af Mejeristatistikens Ledelse for Fremtiden:

1) Udarbejdelsen af Smørpris- og Driftsstatistiken samt Udførelsen af andre statistiske Arbejder vedrørende Mejeribruget overdrages en dertil af nedennævnte Udvalg udnævnt Mand, der tillige fungerer som Udvalgets Sekretær. Valget indstilles til Landbrugsministeriets Godkendelse.
2) Til at virke for Tilvejebringelsen af Materialet til Statistiken samt til at føre Tilsyn med de statistiske Arbejders Udførelse nedsættes et Udvalg paa 7 Medlemmer.

   Tre Medlemmer vælges af de samvirkende danske Mejeriforeninger, eet Medlem vælges af Dansk Mejeristforening, to Medlemmer vælges af de samvirkende danske Landboforeninger, medens Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Mejerikonsulent er Udvalgets 7de Medlem.

3) Medlemmerne vælges paa 3 Aar. Hvert Nytaar foranlediger Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, at en af de tre nævnte Institutioner foretager Valg til Udvalget. Ordensfølgen for Valgenes Fornyelse fastsættes første Gang ved Lodtrækning. Genvalg kan finde Sted.
4) Udvalget vælger blandt sine Medlemmer Formand og Næstformand for et Aar ad Gangen, fastsætter sin Virksomhedsplan og meddeler Mejeristatistikens Leder fornøden Instrux.
5) Mejeristatistikens Regnskab, der omfatter Tiden fra 1. April til 31. Marts, indsendes gennem Udvalget inden 15. Juni til Landbrugsministeriet.
6) Ophævelse af eller Forandringer i nærværende Forretningsorden kunne kun foretages med Ministeriets Samtykke.

I Overensstemmelse med dette Resultat af Forhandlingerne ved Mødet indsendte Selskabet under 15. Oktober f. A. Indstilling om Sagen til Ministeriet.

Ministeriet akcepterede Forslaget, og ved 2den Behandling af Finanslovforslaget vedtog Folketinget et Tilskud af 9000 Kr. til den sammensluttede Smørpris- og Driftsstatistik.

Bøtteudstillingerne.

Under 25. Juli f. A. indsendte De samvirkende danske Mejeriforeninger til Landbrugsministeriet et motiveret Andragende om, at der paa Finanslovforslaget for Aaret 1903—04 maatte blive optaget en Bevilling paa indtil 5000 Kr. som Tilskud til Afholdelsen af de med de lokale Smørprøveudstillinger — de saakaldte Bøtteudstillinger — forbundne Udgifter.

Om dette Andragende har Landhusholdningsselskabet haft Lejlighed til at udtale sig i en Indstilling af 17de September f. A. Under Henvisning til disse Udstillingers store vejledende Betydning for Mejeribruget og den virk-

somme og offentlige Kontrol, som der gennem dem udøves med Kvaliteten af Landets Eksportsmør, anbefalede Selskabet, at Staten støtter dem. Et eventuelt Statstilskud vilde efter Selskabets Anskuelse mest formaalstjenligt kunne ydes til Bestridelsen af de med Udstillingerne forbundne Udgifter, altsaa til 1) Leje af Lokaler, 2) Dommerne og 3) Assistance ved Udstillingernes Ordning. Disse Udgifter ville gennemsnitlig andrage ca. 30 Kr. pr. Udstilling, ligegyldigt om der deltager flere eller færre Mejerier i Udstillingen.

Antallet af Bøtteudstillinger er vokset og var i sidste Finansaar 140. Da man sikkert tør gaa ud fra, at Antallet yderligere vil vokse noget, indstillede Selskabet, at der paa Finanslovforslaget for 1903—04 optoges en Bevilling paa 4,500 Kr. i det nævnte Øjemed.

— I Skrivelse af 12. Novbr. f. A. til Folketingets Finansudvalg anmodede Landbrugsministeren Udvalget om paa hans Vegne til 2den Behandling i Folketinget af Finanslovforslaget for Aaret 1903—04 at stille Forslag om en Bevilling af 4000 Kr. til Afholdelse af lokale Smørprøveudstillinger. Forslaget blev tiltraadt af Udvalget og vedtaget af Folketinget.

Den russiske Fællesrejse til Danmark i 1902.

Et Selskab af russiske Godsejere og Embedsmænd fra Finans- og Landbrugsministeriet foretog, som bekendt, i Fjor Sommer under Justitsraad L. Friis' Ledelse en 3 Ugers Rejse her i Landet for at lære dansk Landbrug at kende. Rejsen har været omtalt i forskellige russiske Aviser og Tidsskrifter, og Deltagerne synes med megen Interesse at have gjort sig bekendt med Danmarks Befolkning og dansk Landbrug. Særlig synes vort Bondelandbrugs Standpunkt at have slaaet dem med Forbavselse. Selskabets eneste kvindelige Deltager, Godsejerinden Fru Kurutas, skriver i sin Beretning bl. a. følgende: »Alt hvad vi saa omkring paa Bøndergaardene vakte vor Beundring ved den herskende Orden, Hensigts-

mæssighed, Properhed og Omsigt. Vi vilde gerne forsøge at finde ogsaa noget uordentligt, og vi holdt derfor flere Gange udenfor en eller anden Gaard, som ikke stod paa vort Program, men trods al vor Efterforskning fandt vi intet at udsætte.« Og den russiske Kontorchef Hr. Karathyguine, der paa Ministeriets Vegne deltog i Rejsen og har beskrevet den i et af Ministeriet udgivet Dagblad, skriver bl. a.: »Den danske Bonde behøver aldrig at tabe Hovedet, naar han staar overfor tvivlsomme Tilfælde, da han har mange Midler til Raadighed, som kunne hjælpe ham over Forlegenhederne, og der staar til hans Disposition erfarne Folk i Foreningerne, Konsulenter og Bøger, som gennemgaaende ere meget ansete i Danmark.« Han fremhæver »de glimrende Resultater«, der i forholdsvis kort Tid ere naaede i Husdyrbruget — »Opmærksomheden er særlig henvendt paa at opdrætte sundt Kvæg« — og i Mejeribruget, Resultater der have ført til, at »1 dansk Ko giver samme Mængde Smør som 4—5 sibiriske Køer«.

— Til den kommende Sommer er en ny Fællesrejse af russiske Landmænd til Danmark under Forberedelse. Disse Fællesrejser ere Led i de Bestræbelser, som udfoldes af Justitsraad L. Friis for at henlede Russernes Opmærksomhed paa vort Landbrug i Almindelighed og vort Husdyrbrug i Særdeleshed og for at søge dannet Grundlaget for en Eksport af Landbrugsprodukter til Rusland. At dømme efter de om Fællesrejsen i 1902 afgivne Beretninger synes det ogsaa, at disse Fællesrejser kunne blive meget nyttige Led i de nævnte Bestræbelser.

Fritfluen.

Paa Grund af den betydelige Skade, Fritfluen i de senere Aar har foraarsaget vort Landbrug, anmodede Landhusholdningsselskabet Fru cand. mag. S. Rostrup om i Selskabet at holde et Foredrag om Fritfluens Op-

træden her i Landet samt Midler imod den. Da det af Foredraget og den efterfølgende Diskussion fremgik, at forskellige Forhold vedrørende Fritfluens Levevis og Optræden ikke ere tilstrækkelig undersøgte, har Selskabet efter Forhandling med Fru Rostrup stillet Midler til Fruens Raadighed, foreløbig til Undersøgelse af følgende tre Forhold: 1) Kan Fritfluens Larve overvintre i Udsæden? 2) Angriber Fritfluen her i Landet Vintersæden? 3) Skyldes »Hvidax« fornemmelig Angreb af Fritfluen?

Landhusholdningsselskabets Mejerikonsulent Hr. cand. polyt. B. Bøggild

er fra den 1. Februar d. A. udnævnt til Lærer i Landbrugsfagene ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Fra samme Tidspunkt har Hr. Lektor B. Bøggild fratraadt Stillingen som Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Mejerikonsulent. Indtil den 1. Maj d. A. vil dog Hr. Lektor Bøggild bistaa Landhusholdningsselskabet med Administrationen af Statsbevillingen paa 20,000 Kr. til Mejerskers og Mejeristers Videreuddannelse.

Mælkeribruget i Danmark 1902.

Af Professor *B. Bøggild.*

Aaret 1901 var et meget godt Aar for det danske Mælkeribrug. Aaret 1902 blev ikke fuldt saa godt. Særlig karakteristisk for disse to Aar har det været, at Sommeren 1901 var ualmindelig varm og Sommeren 1902 i Modsætning dertil ualmindelig kold. — Flæskepriserne have været særdeles gode begge Aar, men Gjennemsnitsprisen paa Smør har i 1902 ikke været saa høj som i 1901.

I de fleste Egne af Landet havde Efteraaret 1901 været temmelig græsfattigt, men mange Landmænd tøvede dog længst mulig med at binde hele Besætningen paa Stald, fordi Foderbeholdningerne ingenlunde vare store, om end alt Foderet gjennemgaaende var bjærget i god Stand i den varme Sommer. — Allerede i November indtraf der en pludselig og streng Vinterperiode med saa stærkt Snefald i det nordlige og vestlige Jylland, at Jærnbanerne bleve ufarbare i flere Dage, og Transporten af Mælken til Mælkerierne blev meget besværlig og uregelmæssig. Sneen smeltede dog hurtig bort igjen, og Is havde der næsten intet været af, saa Mælkerierne stode ved Aarsskiftet næsten alle med fuldstændig tomme Ishuse, og da hele Januar havde mildt Vejr, begyndte mange Mejerister at nære Frygt for Ismangel.

Heldigvis bragte Februar smukt Frostvejr, der varede ved saa længe, at alle Ishuse bleve godt fyldte med klar Is af passende Tykkelse, som bjærgedes i tørt og smukt

Vejr, saa Isen var let at arbejde med. — I Marts blev det atter mildt Vejr, og man begyndte at haabe paa tidligt Foraar for at faa en Del af Besætningen ud, saaledes at der kunde spares noget paa det dyre Kraftfoder, der maatte bruges i ret stor Mængde for at faa det hjemmeavlede Foder til at slaa til; men der kom ingen Græs i April og endnu langt ind i Maj havde Græsmarkerne omtrent samme Udseende, som de havde haft i Marts, saa Folks Taalmodighed blev haardt prøvet. Vejret vedblev at være koldt, saa Græsset voxede ikke, og da Køerne midt i Maj begyndte at komme ud, var det de fleste Steder, fordi Beholdningerne af Vinterfoder vare opbrugte, og desværre ingenlunde fordi Græsningen og Vejrliget indbød til at sætte Køerne ud.

Danmarks Overskuds-Indførsel i Millioner Pund af

Landbrugsaaret	Kornvarer uformalede og formalede	Oliekager og Oliekagemel	Klid
1898—1899	1208.2	289.2	127.1
1899—1900	1249.7	412.9	98.6
1900—1901	999.6	431.6	67.3
1901—1902	1211.8	477.5	158.5

Forbruget af indkjøbte Foderstoffer har været stort, ja større end nogensinde tidligere, hvilket belyses ved Tallene i hosstaaende Tabel over Overskudsindførselen. Af de indførte Kornvarer var kun knap Halvdelen Majs, saaledes at Indførselen heraf blev meget mindre end de foregaaende Aar, hvilket hidrørte fra, at Prisen hele Aaret igjennem var saa høj, 5—5½ Øre pr. Pd., at man maatte søge saa vidt mulig at undvære den. Særlig i Amerika var Majsen dyr, og hvad der indførtes, kom for en stor Del fra det sydlige Rusland. — Formedelst den høje Pris paa Majs og tildels ogsaa paa al anden Sæd, blev Klid

atter forholdsvis meget benyttet, idet Prisen paa dette Foderstof holdt sig den største Del af Aaret omtrent som i 1901 paa c. $4^3/_4$ Øre pr. Pd. — Tabellen viser, at medens Forbruget af Klid de nærmest foregaaende Aar var stærkt aftagende, er Overskudsindførselen nu pludselig stegen stærkt. Den pludselige Tilvæxt i Forbruget af Klid skyldes vel ogsaa for en Del den Omstændighed, at Oliekagerne og særlig Bomuldsfrøkagerne, som nu benyttes mest ved Siden af Roerne, vare i stigende Pris. — Efterspørgslen gjælder jo nu særlig de mest kvælstofrige Kager, og man har derfor i 1902 haft det Særsyn, at medens Bomuldsfrøkager og Solsikkekager ere stegne i Pris til 6 Øre og derover, er Prisen paa Rapskager, der tidligere vare saa meget efterspurgte, gaaet ned til 5 Øre pr. Pd.

I sin Helhed var Mælkeproduktionen i Vinterhalvaaret meget stor, om end Vinterfodringen maatte begynde tidlig og vare længe, samtidig med at Foderet var dyrt. Mælkerierne fik meget Mælk at arbejde med, og Overskudsudførselen af Smør var meget større end nogen tidligere Vinter, — et Vidnesbyrd om, at Køernes Malkeevne er i god Fremgang.

Endelig i Slutningen af Maj kom der et Par varme Dage. I de fleste Egne af Landet kom Plantevæxten nu hurtig frem, og der blev pludselig rigelig Græsning til Køerne samt mange Steder en Del Kløver til Høslet. I Begyndelsen af Juni faldt der en ret god Regn, og Slutningen af Juni bragte dog nogen Varme. Men Jordskorpen blev nu tør, og da Vejret fremdeles blev koldt i Juli, vilde Græsset ikke komme igjen, hvor Køerne havde afgræsset det. Der var stærk Blæst og koldt Vejr for Køerne at staa paa Marken i. Agerhøet blev hurtig vejret; men Græsningen paa Markerne blev meget sparsom, og Engene saa ret tarvelige ud formedelst Mangel paa Sol og Varme.

Den egentlige Sommertid syntes helt at udeblive. I Juli og August udviklede Plantelivet sig kun meget langsomt. Græsningen var vedvarende sparsom; Vejret var

stadig koldt og hyppig blæsende for Køerne at ligge ude i, og paa mange Mælkerier fik man ikke saa meget Mælk at arbejde med, som man havde ventet. Det foregaaende Aars Avl var opbrugt i Løbet af den lange Vinter, og man betænkte sig paa at tage Køerne paa Stald, da Afgrøderne saa smaa ud for den kommende Vinterfodring. Mange Køer fik kun en utilstrækkelig Sommerforplejning, og Resultatet blev da ogsaa, at Overskudsudførselen af Smør her fra Landet blev mindre i Sommerhalvaaret 1902 end i de tilsvarende 6 Maaneder af 1901, nemlig 61.0 Mill. Pd. i 1902 imod 62.7 Mill. Pd. i 1901.

Vil man dernæst søge Aaret belyst ved at undersøge nogle enkelte Mælkeriers Aarsregnskaber og sammenligne disse med de samme Mælkeriers Regnskaber fra det foregaaende Aar, kan det først meddeles, at det samme sjællandske Andelsmælkeri, hvis Regnskab har været omtalt i de nærmest foregaaende Aar, og som i 1901 havde 5550 Pd. Mælk pr. Ko, et Mælkeforbrug af 24.89 Pd. Mælk til 1 Pd. Smør, en Salgspris af 97.12 Øre pr. Pd. Smør og en Driftsudgift med Renter og Afdrag af 392 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, i Aaret 1902 har haft 5478 Pd. Mælk pr. Ko, ialt 4,048,235 Pd. Mælk, Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør har været 24.79 Pd., Salgsprisen har været 96.28 Øre pr. Pd. Smør og Driftsudgifterne med Renter og Afdrag 389 Øre pr. 1000 Pd. Mælk. — Resultatet er altsaa en lille Nedgang i Mælkeudbytte pr. Ko og i Smørpris, men heldigvis ogsaa en lille Nedgang i Mælkeforbrug til 1 Pd. Smør og i Driftsudgifterne; og det endelige Resultat bliver, at Mælken er betalt med en Nettopris af i Aaret 1900 3.42 Øre pr. Pd., i 1901 3.53 Øre og i 1902 3.51 Øre pr. Pd., medens der hvert Aar er leveret Andelshaverne 95 pCt. Skummetmælk og Kjærnemælk gratis tilbage, — eller hvis den tilbageleverede Mælk sættes til 1 Øre pr. Pd., have de faaet 17.84 Øre fuldstændig Netto pr. Kande Sødmælk hjemme ved deres Stalddør i 1902, medens de i 1901 fik 17.92 Øre pr. Kande.

Fra det samme meget mønsterværdige jydske Andelsmælkeri med stor Osteproduktion, der er omtalt i de foregaaende Aarsberetninger, foreligger omstaaende Regnskab for Tiden 1. November 1901 til 31. Oktober 1902. — Der er modtaget 6,812,110 Pd. nymalket, medens der i 1901 blev indvejet 6,141,200 Pd., altsaa er Mælkemængden noget forøget, hvilket her for en Del skyldes, at der endnu af og til er nogen Tilgang af nye Andelshavere, der hidtil have leveret Mælk til et Par nærliggende Fællesmælkerier. — Driftsudgifterne, der i 1901 var 413 Øre pr. 1000 Pd. Mælk, har i 1902 været 383.5 Øre pr. 1000 Pd. — Mælkeforbruget, der i 1901 var 26.0 Pd. Mælk til 1 Pd. Smør, har i 1902 været nøjagtig det samme; men Salgsprisen for Smør, der i 1901 var 98.78 Øre pr. Pd., er i 1902 gaaet ned til 97.11 Øre pr. Pd.

Der er i Aarets Løb til Ostelavningen medgaaet 663,019 Pd. nymalket Mælk, og der er tilvirket c. 60,000 Pd. Gouda- og Edamost, over 85,000 Pd. Ost af $^1/_4$ Sødmælk og $^3/_4$ Skummetmælk og Kjærnemælk samt en mindre Del Ost alene af Centrifugemælk og Kjærnemælk. — Nettoprisen, hvortil hele den store Mælkemængde er udbragt, der i 1900 var 4.422 Øre pr. Pd. og i 1901 4.516 Øre, har i 1902 været 4.479 Øre pr. Pd., altsaa Andelshaverne, alle de mange større og mindre jydske Bønder, have i dette Mælkeri faaet Mælken betalt med en Nettopris af 17.92 Øre pr. Kande hjemme ved deres Stalddør, medens de i 1901 fik 18.06 Øre pr. Kande.

For det vestjydske Andelsmælkeri, hvis Regnskab ogsaa offentliggjordes sidste Aar, har Udbyttet været, som det fremgaar af omstaaende Regnskab. Der er indvejet 8,719,346 Pd. Mælk imod 8,133,081 Pd. i 1901, saaledes at der her har været en god Stigning i Mælkemængden. — Mælkeforbruget til 1 Pd. Smør, der i 1901 var 26.60, har i 1902 været 26.62, og Smørprisen er gaaet ned fra 97.5 til 95.5 Øre pr. Pd. — Driftsudgifterne pr. 1000 Pd. Mælk er gaaet ned fra 443 Øre til 384 Øre, dels fordi der i Aar ingen større Anskaffelse af Inventar har været

Udgifter

paa et jydsk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 Pd. Mælk
Kjørsel	6,739.56	98.9
Brændsel	2,809.25	41.2
Lønninger	4,795 53	70.4
Bødkerarbejde	222.51	3.3
Is	132.50	1.9
Olie	101.10	1.4
Salt, Farve, Kalk, Soda m. m.	1,109.46	16.3
Bygningernes Vedligeholdelse	180.70	2.6
Mælkevognenes Vedligeholdelse	635.80	9.3
Inventarets Vedligeholdelse	2,238.53	32.8
Papir, Porto o. l.	492.46	7.2
Nyt Inventar	1,651.75	24.2
Afdrag og Renter	4,535.79	66.6
Andre Udgifter	504.72	7.4
Ialt...	26,149.66	383.5

Indtægter

paa et jydsk Andelsmælkeri med stor Osteproduktion.

235,351 Pd. Smør à 97.11 Øre		228,486.24 Kr.
Salg af Ost, 157,879 Pd.		49,562.41 —
Andelshaverne for Ost, 17,368 Pd.		3,221.55 —
Salg af Mælk og Fløde		2,754.46 —
Andelshaverne, Skummet- og Kjærnemælk	4,142,966 Pd.	41,429.66 —
— Valle	2,124,671 —	5,311.67 —
— Fløde		34.73 —
Andre Indtægter		470.06 —
Ialt...		331,270.78 Kr.

Der er ialt indvejet 6,812,110 Pd. Mælk, altsaa er
Mælken udbragt i ..... 4.863 Øre pr. Pd.
Der er udbetalt Andelshaverne for Mælk 245,583 Kr.
52 Øre, altsaa ..... 3.605 — —

Difference..... 1.258 Øre pr. Pd.
Driftsudgift ... 0.384 — —

Overskud ..... 0.874 Øre pr. Pd.

Udgifter

paa et vestjydsk Andelsmælkeri.

	Ialt Kroner	Øre pr. 1000 Pd. Mælk
Kjørsel af Mælk	15,597.44	178.9
Kjørsel af Kul og Smør	261.16	3.0
Lønninger	4,465.14	51.2
Brændsel	2,284.17	26.2
Is	157.50	1.8
Smørtræer, Pergament m. m.	4,640.12	53.2
Salt, Farve, Løbe, Olie	859.27	9.8
Vedligeholdelse af Bygninger og Vej	159.95	1.8
Vedligeholdelse af Inventar	1,308.03	15.0
Renter og Afdrag	2,519.88	28.9
Andre Udgifter	1,208.44	13.8
Ialt	33,461.10	383.7

Indtægter

paa et vestjydsk Andelsmælkeri.

327,551 Pd. Smør à 95.5 Øre pr. Pd.	312,199.38 Kr.
8,190,964 Pd. Skummetmælk og Kjærnemælk à $^1/_2$ Øre	40,954.82 —
51,400 Pd. Skummetmælk og Kjærnemælk á 1 Øre	514.00 —
18,397 Pd. Ost à 1 Øre pr. Pd.	183.97 —
Affald	364.00 —
Andre Indtægter	429.66 —
Ialt	354,685.83 Kr.

Der er ialt indvejet 8,719.346 Pd. Mælk, altsaa er Mælken udbragt i ..... 4.062 Øre pr. Pd.

Der er udbetalt Andelshaverne for Mælk 295,316.56 Kr, altsaa ..... 3.387 — —

Difference ..... 0.675 Øre pr. Pd.

Driftsudgift ... 0.384 — —

Overskud ..... 0.291 Øre pr. Pd.

nødvendig, og dels fordi der har været mere Mælk at fordele Udgifterne paa, hvorhos særlig Udgiften til Brændsel er bragt godt nedad.

Som den store Kjørselsudgift tyder paa, ligger dette store Mælkeri i en noget tyndt befolket Egn. Der er 330 Andelshavere, og Ostelavningen er her ordnet saaledes, at hver Andelshaver kan faa en vis Mængde Mælk lavet i Ost daglig i Sommermaanederne mod at betale 1 Øre pr. Pd. Ost, medens Vallen leveres dem gratis, og Mælken, som laves i Ost, bogføres til samme Pris, nemlig $^1/_2$ Øre pr. Pd., som den Skummetmælk og Kjærnemælk, der udvejes direkte til Andelshaverne. — Regnskabet viser, at her er hvert Pund Sødmælk udbragt i 3.387 + 0.291 Øre = 3.678 Øre, altsaa 14.712 Øre pr. Kande; men saa maa det erindres, at Skummetmælken kun bogføres til 2 Øre pr. Kande. For 1901 var det tilsvarende Tal 14.924 Øre pr. Kande, altsaa noget større. — At Resultatet er mindre godt her end paa de to andre Mælkerier, skyldes ikke alene den noget lavere Smørpris, men mere, at Mælkeforbruget til et Pund Smør her er større; og bemærkes maa det, at det er noget, som er meget almindeligt i Vestjylland, at Mælken dér er magrere end i de fleste andre Egne af Landet.

De her anførte ere vel kun tre tilfældig valgte Regnskaber fra forskjellige Egne af Landet, men de belyse dog formentlig nogenlunde Aarets Udbytte i Sammenligning med de nærmest foregaaende. — Mælken er i 1902 gjennemgaaende ikke udnyttet til saa høj en Pris som i 1901, — men her kan der være Anledning til at bemærke, at i alle de tre foreliggende Regnskaber ses Driftsudgifterne at være blevne bragt noget nedad. I sin Helhed kan det uden Tvivl med Rette siges, at man nu paa adskillige Mælkerier har faaet Opmærksomheden henvendt paa Betydningen af at faa Rede paa, hvorledes det forholder sig med Driftsudgifterne. Hertil har »Driftsstatistikken« bidraget; men endnu er der meget at udrette paa dette Omraade.

Grosserersocietetets Topnotering.

Gjennemsnitspris i Øre pr. Pd.

	1896-97	1897-98	1898-99	1899-1900	1900-1901	1901-1902
November ..	98.0	97.3	99.0	101.0	104.6	103.0
December...	100.0	96.8	104.0	104.0	106.8	100.0
Januar	98.5	92.5	96.0	98.0	105.4	94.0
Februar	93.8	94.0	95.0	94.0	99.3	99.0
Marts	89.0	92.0	95.6	89.6	96.0	96.0
April	83.4	84.8	87.5	88.0	91.8	95.0
Maj	79.5	77.5	81.3	87.2	88.0	90.0
Juni.....	79.5	76.0	81.4	92.0	88.0	90.0
Juli	82.0	74.3	87.5	92.0	88.5	90.0
August	88.3	80.0	100.2	100.8	95.2	88.3
September ..	96.0	91.6	110.5	99.0	102.3	96.5
Oktober	93.0	99.5	110.3	100.8	107.2	101.0
Gjennemsnit for heleAaret	90.1	88.1	95.65	95.5	98.0	95.1

Som alle de tre her meddelte Regnskaber viser, er Smørret i 1902 bleven betalt med en noget mindre Pris end i 1901. Hvor stor Nedgangen har været, kan være noget forskjellig for de forskjellige Mælkerier, men sikkert er det, at den ingen Steder har været saa stor, som hosstaaende Tabel over Grosserersocietetets Topnotering synes at udvise. Tabellen angiver, at Smørprisen skulde have været næsten 3 Kr. lavere, men enhver, der kjender lidt til de virkelige Forhold, véd, at det ikke forholder sig saaledes. Det er den saakaldte Topnotering, der ikke længere svarer til sit Navn, og der er nu kun meget faa Mælkerier, hvis Smør ikke betales over Top. Vi staa i Begreb med at komme ind i det samme Uføre som før 1894, og skal det blive ved at gaa som i det sidste Aars Tid, at Noteringsudvalget ikke vil notere den virkelig betalte Pris, men stadig lader Noteringen synke mere og mere under de virkelige Markedspriser, saa maa Note-

ringen siges at være et absolut usolidt Grundlag for enhver ærlig Handel, og Producenterne ville i saa Tilfælde vist nok være bedre tjente med, om denne falske Notering ophørte med at existere.

I 1901 fik et ret betydeligt Antal Mælkerier $^1/_2$—1 Øre pr. Pd. over Noteringen; men ved Slutningen af 1902 fik mange Mælkerier 1—2 Øre over Top, og gjennemgaaende viste det sig, at jo længere man ventede med at sælge sit Smør, jo nærmere man kom November, desto højere Overpriser blev der tilbudt; men iøvrigt maa der her angaaende Smørhandelen og Smørexporten henvises til Artiklen »Danmarks Smørexport 1901—1902«, der blev trykt i Tidsskriftets sidste Hæfte for 1902, og som kom Læserne i Hænde i Slutningen af December Maaned.

Englands Indførsel af Smør i Cwts.

(101.6 Pd. dansk.)

Fra	1898	1899	1900	1901	1902
Rusland	.....	.....	209,738	378,452	489,091
Sverrig	294,962	245 509	196,041	180.212	191,591
Danmark	1,465,030	1,430,052	1,486,342	1,597,186	1,703,032
Tyskland	41,231	36,953	36,042	26,983	26,418
Holland	209,324	384,810	282,805	298,912	393,261
Frankrig.....	416,821	353,942	322,048	311,601	414,141
N. S. Wales	34,391	43,561	83,061	59,650	17,641
Victoria	124,223	211,744	264,603	186,141	62,819
New Zealand.....	69,949	111,639	162,871	167,343	157,993
Kanada.....	156,865	250,083	138,313	215,588	285,765
Forenede Stater . .	66,712	159,137	56,046	150,126	54,458
Andre Lande	269,585	262,331	139,606	130,696	177,967
Ialt...	3,209,093	3,389,851	3,378,516	3,702,890	3,974,177

Her skal kun Opmærksomheden henledes paa de meget interessante Tal i hosstaaende Tabel over Englands

Indførsel. Disse Tal omfatte Kalenderaarene, og Tabellen forelaa derfor ikke, da forannævnte Artikkel om Smørexporten blev skreven. — Først ses, at Rusland, hvori saavel Finland som Sibirien er indbefattet, har en betydelig Stigning at udvise. Sverrigs i de foregaaende Aar ret store Nedgang ses at være standset. Her fra Danmark er der en Stigning omtrent af samme Størrelse som Stigningen fra Rusland. Endvidere er der Stigning baade fra Holland og Frankrig; men dernæst er der stor Nedgang baade fra N. S. Wales og Victoria. Det ses, at disse store australske Kolonier, om hvilke det for faa Aar siden i Handelsberetningerne hed, at deres Produktion af Mælk og Smør var i rivende Udvikling, i 1902 næppe har sendt en Fjerdedel af, hvad der kom i 1900. Aarsagen angives at være Mangel paa Græs, hvoraf der tidligere blev sagt at være ubegrænset Overflod.

Den samlede Indførsel af Smør til England ses at beløbe sig til næsten 4 Millioner Cwts., og i de to sidste Aar har der været en ret betydelig Stigning i Sammenligning med 1899 og 1900. — Værdien af Englands Indførsel af Smør angives for 1902 til 20,527,934 Lst., og af dette Beløb er 9,302,362 Lst. gaaet her til Danmark, altsaa her fra Landet er der i 1902 exporteret Smør alene til England til en Værdi af c. 169 Millioner Kroner.

Osteproducenterne have haft et forholdsvis godt Aar i 1902. — Sommeren 1901 var jo meget vanskelig formedelst den stærke og langvarige Varme; men da man i Løbet af Efteraaret og Vinteren kom af med de mange Vragoste, bedrede Forholdene sig, idet Svinepriserne stadig vare saa høje, at de fleste Andelshavere vare villige til at tage meget Mælk hjem, saaledes at Osteproduktionen paa de fleste Mælkerier kunde holdes indenfor passende Grænser i Forhold til Lokalernes Størrelse og de forhaandenværende Afsætningsforhold.

Da Foraaret kom, hed det sig, at Ostehandlerne vare tilbageholdne med at gjøre Indkjøb, og Producenterne,

som havde det foregaaende varme Aars Vanskeligheder i frisk Minde, vare vistnok ogsaa mere end almindelig forsigtige med Fyldningen og Pasningen af Ostelagrene. Og da Sommeren saa slet ikke bragte Varme, gik det meget let at holde Skik paa Ostene, saaledes at man ved Aarets Slutning i usædvanlig Grad var fri for Vragoste, og gjennemgaaende kun havde en mindre Mængde Ost paa Lager, end man ofte tidligere Aar har haft.

Det er et ret betydeligt Antal Mælkerier i Landets forskjellige Egne, hvor man nu laver en større eller mindre Mængde Ost af delvis Sødmælk, og mange Steder er Afsætningen af disse halvfede eller kvartfede Ost i Tiltagen, men paa andre Steder synes Beboerne endnu ikke at være komne til Erkjendelse af, at god Ost til 25—30 Øre pr. Pd. er meget billigt Paalæg, som det betaler sig at bruge i ret stor Udstrækning. — En Del Ost laves som Efterligning af Edam- og Goudaost, og af sidstnævnte Sort siges en større Producent at have exporteret ret betydelige Mængder i ugentlige Sendinger til London og ogsaa til Hamborg. Prisen har imidlertid været hemmeligholdt, og Mængden kan næppe have været ret stor, da hele Landets samlede Udførsel kun beløber sig til 208,310 Pd., medens den sædvanlige Export til Kolonierne, Skibsproviantering o. l. Aaret før var 160,000 Pund. — Indførselen var 2,042,701 Pd., saaledes at Overskudsindførselen blev 1,834,391 Pd., medens den Aaret før var 1,873,151 Pund.

De samvirkende Forsøgsostninger, der nu omfatte baade Jylland, Fyn, Sjælland og Lolland-Falster, har i Aar ved Hjælp af en Statsbevilling iværksat en Konkurrence mellem Ostelagre, ved hvilke Folkethingsmand Rosleff, Overassistent Lunde og Statskonsulent Dall have overtaget Dommerhvervet. Men dernæst er der ogsaa i flere af de jydske Amter foranstaltet en Bedømmelse af Ostelagre, idet Statskonsulent Hørlyck sammen med forskjellige Mælkeribestyrere gjentagne Gange har besøgt alle de Mælkerier, der have anmeldt Deltagelse. — Som et Vidnesbyrd om den store Tilslutning de samvirkende

Forsøgsostninger har faaet, kan det nævnes, at ved den aarlige Fællesudstilling, der afholdtes i Odense den 28. Novbr., var der fremstillet 191 Numre Ost, nemlig 100 af Centrifugemælk og 91 af Blandingsmælk.

Som en ny Foranstaltning til Mælkeribrugets Fremme, der i Aarets Løb er bleven bragt i Anvendelse, kan det nævnes, at Fyns Mejeriforening ved Statskonsulent Birk og Landbrugskandidat Skov har iværksat en saakaldet »Kontrolfyring«, hvormed der tilsigtes ved grundig Undersøgelse af alle Forholdene paa de Mælkerier indenfor Foreningen, der ønske det, at faa konstateret Kulforbrugets Størrelse samt Tilstedeværelsen af mulige Fejl ved Anlægget eller dettes Brug, saaledes at man ved Afhjælpningen af disse Fejl kan søge Forholdene forbedrede. — Sagen har vundet fortjent Opmærksomhed og vil ventelig ogsaa blive taget op i andre Egne af Landet.

Malkekursus og Foredrag om Malkning har været fortsat i 1902 i de fleste Egne af Landet og have vel ogsaa haft særdeles god Tilslutning, men det synes dog som om Interessen for den ene Del af Husdyrbruget, selve Malkningens Udførelse, næppe i Længden vil kunne holde Interessen fangen, og den burde næppe saa stærkt være sondret ud fra de øvrige Forhold, der vedrøre Mælkens Produktion; thi den ene Side af Sagen skal vel passes, men de andre Sider maa derfor ikke forsømmes, om Resultatet i Længden skal blive tilfredsstillende.

Mælkens Betaling efter Flødeprocent, som der ved Kontrolforeningernes Arbejde begyndte at blive fornyet Interesse for, gaar det kun smaat med at faa indført i de Egne, saasom Maribo Amt, hvor man fra tidligere Tid kun har haft Ukjendskab og Mistillid til Sagen. — Det vil være meget ønskelig, om der fra Landboforeningernes og Mælkeriforeningernes Side maa blive gjort fornyede Anstrængelser for at retlede Befolkningen paa dette meget vigtige Omraade.

Professor la Cour paa Forsøgsmøllen ved Askov har fortsat sine tidligere begyndte Kursus i Elektricitet, ved

hvilke mange Mælkeribestyrere have været Deltagere, og det er ikke faa elektriske Lysanlæg, der i Aarets Løb ere blevne installerede paa de større Mælkerier saavel i Jylland som paa Øerne.

Pasteuriseringsloven har ligesom i de foregaaende Aar hyppig været Gjenstand for Omtale, og i Aar har den særlig været fremme til Drøftelse, fordi den ifølge sin § 10 skal revideres i indeværende Rigsdagssamling. — Det kan formentlig siges at være et almindeligt Ønske blandt Fagmænd, at de faa tilbageværende Herregaardsmælkerier maa blive inddragne under Loven, at den lovbefalede Varmegrad for Flødens Pasteurisering maa blive nedsat fra 85 til 80° C., at Kontrollen kun maa tage Hensyn til Udfaldet af den af Prof. Storch angivne kemiske Prøve og ikke til Aflæsningen af Thermometre, der hyppig blive unøjagtige, samt at Kontrollens Udførelse og Fastsættelsen af Mulkterne maa blive ordnet paa en mere betryggende og ensartet Maade Landet over, end det hidtil har været Tilfældet.

* * *

Endelig skal der her mindes om, at ved Aarets Slutning døde efter et forholdsvis kort Sygeleje den af det danske Mælkeribrug saa overordentlig højt fortjente Professor Th. R. Segelcke. Han er med Rette bleven kaldet det danske Mælkeribrugs Fader, og medens hans Liv og betydningsfulde Arbejde andetsteds vil blive gjort til Gjenstand for udførlig Omtale, skal her i denne sammentrængte Aarsoversigt kun lige nævnes de vigtigste Data. — Thomas Riise Segelcke blev født den 2. Maj 1831 paa den gamle Herregaard Kjærsgaard, Nordvest for Hjørring. Som Dreng gik han i Aarhus Realskole og kom derfra til polyteknisk Læreanstalt. Her uddannedes han som Kemiker, tog polyteknisk Examen i anvendt Naturvidenskab med bedste Karakter, og senere fortsatte han sine Studier i Kemi paa en treaarig Rejse i

Tyskland og England, hvor han samtidig fandt rig Lejlighed til at iagttage Landbruget og Handelen med Landbrugsprodukter.

Saaledes udrustet overdroges det ham 1860 af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab at foretage Undersøgelser over alle Mælkeribruget vedrørende Forhold, og derefter virkede han indtil 1880 som Selskabets Konsulent. Tidligere havde der vel været nogen Smørproduktion her i Landet, men Muligheden for Fremskridt var kun ringe. Paa Herregaardene arbejdede de holstenske Mejersker rent erfaringsmæssigt, idet de ofte søgte ved Hemmelighedsfuldhed at dække over deres Mangel paa Forstaaelse af Arbejdet, og omkring i Landsbyerne stod Mælkefadene endnu paa Hylder under Loftet i Bondens lave og beklumrede Stue. Segelcke begyndte strax med den ham karakteristiske Grundighed at tage Del i alle forefaldende Arbejder i nogle af de mest ansete Herregaardsmælkerier. Ved Hjælp af Thermometer, Vægt og Maaleglas trængte han møjsommelig til Bunds i Fagets Hemmeligheder, nedskrev sine Erfaringer og bragte dem lidt efter lidt til Nytte paa andre Steder. Han lærte Mejerskerne at føre Regnskab og at gjøre Optegnelser. Han fik unge, intelligente og oplyste Mænd oplærte i Faget, saaledes at nogle af dem kunde virke som Mælkeriassistenter omkring i Landboforeningerne. Han fik indrettet Vand- og Ismælkerier. Han fik afholdt talrige Smørudstillinger. Han var utrættelig til at virke for det danske Smørs Anseelse i Udlandet, og af særlig stor Betydning blev det, at det lykkedes ham 1879 at skaffe Danmark den højeste Udmærkelse for salt Smør paa den internationale Udstilling i London.

Allerede 1873 udnævntes Kandidat Segelcke til Professor, og fra 1874 og lige indtil sin Død underviste han i Mælkerilære og Landbrugsbogholderi ved Landbohøjskolen. Stor Fortjeneste indlagde han sig ved Margarinelovgivningen, hvorved det danske Smørs Ægthed og Anseelse er bleven bevaret. For to Aar siden valgtes han til Præsident for det Kgl. danske Landhusholdningssel-

skab og med usvækket Interesse stod han midt i sin Gjerning, da han blev angreben af den tyfoide Feber, som udslukte hans Liv den 12. November 1902. —

Professor Segelckes Arbejde vil mindes med den største Hæder og Anerkjendelse, saa længe Smørproduktionen vedbliver at være de danske Landmænds bedste Indtægtskilde.

Prøve med bredfælgede og smalfælgede Arbejdsvogne.

9de Beretning om de statsunderstøttede Redskabs- og Maskinprøver, foranstaltede af det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maskinudvalg
ved Forpagter *Bokelmann* og *Emil Jørgensen*.

Fra forskellige Sider er Maskinudvalget blevet opfordret til at undersøge Kraftforbruget ved bred- og smalfælgede Arbejdsvogne, og dette Spørgsmaal er jo i og for sig bleven aktuelt i de senere Aar, idet de fleste Amter i Landet have paabudt brede Fælg ved sværtbelastede Vogne. Maskinudvalget har taget Opgaven op, og vilde her, som ved de andre Redskabs- og Maskinprøver, have indbudt til en almindelig Konkurrenceprøve, hvis man her i Landet havde haft større Vognfabrikanter, saa der kunde være Tale om at faa forskellige virkelige Typer af Vogne til Landbruget frem at vælge imellem, men som Vognene forfærdiges for Tiden, hvor Smed og Hjulmand hver følger sit eget Hoved, ere Vognene af saa højst forskellig Konstruktion i alle Detailler, at en Konkurrenceprøve med dem næppe vil give noget paalideligt Resultat. Vognene staa med Hensyn hertil omtrent paa samme Standpunkt som Svingploven i den første Tid da den blev indført her i Landet. Da var det ogsaa Smedene og tildels Hjulmændene, der efter bedste Skøn gave dem deres Form.

Der er imidlertid mange Ting ved Vognene, der bør undersøges, og da Vognen ligesom Ploven hører til de

Redskaber, hvortil Hestene bruges mest, er det altid Spørgsmaalet om, hvorledes Kraftforbruget stiller sig ved de forskellige Konstruktioner af Vogne og under de forskellige Forhold, der træder i Forgrunden. Og her er det igen Kraftforbruget ved forskellig Fælgbredde og under forskellige Forhold, der paatvinger sig den største Interesse, især efter at flere Amter have paabudt brede Fælg for sværtbelæssede Vogne.

Men Spørgsmaalet: smal- eller bredfælgede Vogne er tillige et decideret Vejspørgsmaal, og den Opgave, at skaffe Klarhed i disse Forhold, er ingenlunde let, idet man stadigt under disse Undersøgelser maa holde sig Vejspørgsmaalet for Øje, da det jo er klart, at havde man kun med bredfælgede Vogne at gøre, vilde Vejbanen være en ganske anden end nu, hvor smal- og bredfælgede Vogne kører i Flæng paa Vejen.

For at faa fuld Klarhed over, hvilke Bestemmelser der ere trufne i de forskellige Amter vedrørende Hjulfælgbredden, rettede det kgl. danske Landhusholdningsselskab en saalydende Forespørgsel til samtlige Amtmænd:

»Under Udførelsen af forberedende Arbejder til en »forestaaende Vognprøve, som Selskabets Maskinudvalg »foretager, har det vist sig ønskeligt, at faa Klarhed »over de Regler og Bestemmelser, der findes i forskel»lige Amter angaaende Bredden af Hjulfælg og deslige.

»Man tillader sig derfor at rette Anmodning til ». . . . Amt, om godhedsfuldt at vilde opgive Selskabet, »om der i Amtet findes nogen Bestemmelse om Fælg»bredde for Fragt- og andre deslige Vogne, og om der, »for saa vidt som dette er Tilfældet, i Tidens Løb har »været Anledning til at ændre tilsvarende tidligere gæl»dende Bestemmelser, og i hvilken Retning Udviklingen »da er gaaet.«

Kjøbenhavn, 10. Oktbr. 1899.

Af de indkomne Svar (se Tabeloversigten Side 116—117) fremgaar det, at Bestemmelsen om brede Fælg som Regel

kun gælder sværtbelæssede Vogne til særligt Brug, som Vogne fra Bryggerier, Møller, Teglværker, Bagerier o. l. samt Mælkevogne forspændte med 2 Heste, medens ellers Vogne fra Landbruget, selv om de ere sværtbelæssede, i Almindelighed ikke ere tvungne til at have brede Fælg.

I Thisted Amt gælder Bestemmelsen om brede Fælg kun Mælkevogne.

I Maribo Amt, hvor man har 4 Sukkerfabriker, blev der i Amtsraadet stillet Forslag om at paalægge Roevognene at køre med brede Fælg, da man med Rette gjorde gældende, at Roetransporten til Fabrikerne ødelagde Vejene mere end al den øvrige Færdsel hele Aaret rundt, særligt da denne Kørsel finder Sted paa en for Vejene ugunstig Aarstid, Efteraaret. Forslaget blev ikke vedtaget; det synes, som om der hersker en ikke ringe Frygt for de brede Fælg, vistnok næppe fordi man mener, at de ere tungere, men vistnok fordi man mener, at Bekostningen ved Anskaffelsen og Vedligeholdelsen bliver større end ved smalle Fælg.

I Maribo Amt har man sat Fælgbredden til 4", og det er rimeligt, at saa brede Fælg er noget kostbarere baade i Anskaffelse og i Vedligeholdelse end de alm. smalle Fælg.

I Odense, Assens, Svendborg, Præstø og Bornholms Amter gælder Paabudet om de brede Fælg alle Vogne med en vis Belastning, i de 3 første Amter og Bornholm gælder Paabudet for alle Vogne med over 3000 Pd.s Belastning, i Præstø Amt 2600 Pd. Da der paa Fyen er 2 Sukkerfabriker, er det et Spørgsmaal, om dette Paabud ogsaa rammer Vognene under Roetransporten; dette er ikke sandsynligt, thi gennemgaaende kører Roevognene næppe med over 3000 Pd., og iøvrigt turde det vel ogsaa have sine store Vanskeligheder at kontrollere og overholde et saadant Paabud.

Af Tabeloversigten vil det endvidere ses, at Amterne have meget forskellige Bestemmelser i Politivedtægterne vedrørende Hjulfælgbredden.

Af Landets 18 Amter have de 6 — Hjørring, Aal-

	Amterne	Vedtaget	Traadt i Kraft
1.	Viborg Amt	$^{7}/_{7}$ 1891	$^{1}/_{1}$ 1894
	ændret	$^{4}/_{7}$ 1893	$^{1}/_{1}$ 1894
2.	Randers Amt	$^{13}/_{10}$ 1892	$^{1}/_{1}$ 1895
	ændret	$^{13}/_{12}$ 1893	$^{1}/_{1}$ 1895
3.	Vejle Amt	$^{6}/_{7}$ 1898	for nye Vogne $^{1}/_{1}$ 1899 for gl. Vogne $^{1}/_{1}$ 1904
4.	Thisted Amt	—	$^{1}/_{10}$ 1900
5.	Ringkøbing Amt	$^{20}/_{4}$ 1892	$^{1}/_{1}$ 1896
6.	Ribe Amt	$^{1}/_{8}$ 1897	$^{1}/_{1}$ 1900
7.	Odense og Assens Amter	$^{17}/_{1}$ 1893	$^{1}/_{10}$ 1894
8.	Svendborg Amt	$^{2}/_{1}$ 1890	$^{1}/_{10}$ 1892
	ændret	$^{26}/_{11}$ 1892	$^{1}/_{10}$ 1893
9.	Sorø Amt	$^{12}/_{7}$ 1893	$^{1}/_{10}$ 1894
	ændret	$^{18}/_{6}$ 1894	$^{1}/_{10}$ 1894
10.	Præstø Amt	—	for nye Vogne $^{1}/_{1}$ 1900 for gl. Vogne $^{1}/_{1}$ 1905
11.	Maribo Amt	$^{1}/_{6}$ 1891	$^{1}/_{1}$ 1893
12.	Bornholms Amt	$^{22}/_{10}$ 1895	$^{22}/_{10}$ 1898

Hjørring, *Aalborg*, *Aarhus*, *København*, *Frederiksborg* og *Holbæk* Amte

Fælgbredde i Tommer					Bemærkninger
Forspændt med 2 eller flere Heste				Forspændt m. 1 Hest	
Mælkevogne	Fragt-, Bryggeri-, Bageri-, Mølle- og Teglværksvogne samt Dagvogne til mere end 5 Personer	Særlige Bestemmelser for Belastningen	Særlige Bestemmelser for Sporvidden		
4	4	—	—	3	
3	3	naar Sporv. er mindst 42″		3	
$3^1/_2$	$3^1/_2$	—	—	3	
3	3	—	—	$2^1/_2$	
4	4	—	—	—	Have Vognene Fjedre, fordres kun 3″ Fælgbr.
$3^1/_2$	—	—	—	$3^1/_2$	Kun Mælkevogne
$3^7/_8$	$3^7/_8$	—	—	3	
$3^1/_2$	$3^1/_2$	—	—	3	
4	4	ov. 3000 ℔ 4″	er Sporvidd. mindst 40″, fordres kun $3^1/_4$″	—	
4	4	—	—	—	
4	4	ov. 3000 ℔ 4″	er Sporvidd. mindst 40″, fordres kun $3^1/_4$″	—	
$3^1/_2$	$3^1/_2$	—	—	—	
3	3	—	—	—	
3	3	ov. 2600 ℔ 3″	—	—	
4	4	—	—	—	
3	3	ov. 3000 ℔ 3″	—	—	

ıave ingen Bestemmelser vedtagne vedrørende Hjulfælgbredden.

borg, Aarhus, København, Frederiksborg og Holbæk — ingen Bestemmelser om Fælgbredden.

4 Amter — Viborg, Randers, Ringkøbing og Ribe — foreskriver forskellig Fælgbredde for to- og for enspændige Vogne.

3 Amter — Vejle, Sorø og Maribo — have kun Bestemmelser om Fælgbredden for Vogne med Forspand af 2 eller flere Heste.

I 4 Amter — Odense og Assens, Svendborg, Præstø og Bornholm — gælder Bestemmelsen om Fælgbredden, foruden de nævnte Vogne til særligt Brug, tillige alle Vogne med en vis Belastning.

I 1 Amt — Thisted — gælder Bestemmelsen om Fælgbredden kun Mælkevogne.

Bestemmelsen om 4" Fælgbredde er kun fuldt ud bibeholdt i Maribo Amt, i Vejle Amt gælder Bestemmelsen om de 4" Fælg kun stive Vogne, have Vognene Fjedre, fordres kun 3" Fælgbredde; i de fynske Amter: Odense, Assens og Svendborg er Fælgbredden nedsat til $3^1/_4$", naar Vognenes indvendige Sporvidde er mindst 40", og i Viborg Amt er Fælgbredden nedsat til 3" for Mælkevogne og iøvrigt for alle andre Vogne, naar Sporvidden er mindst 42". Endelig har Randers og Sorø Amter nedsat Fælgbredden fra $3^1/_2$" til 3".

I Skrivelsen til Amterne havde man ogsaa rettet det Spørgsmaal, om der i Tidens Løb har været Anledning til at ændre de givne Bestemmelser om Fælgbredden, og som man af det førnævnte vil se, har der vist sig Tendens til at nedsætte Fælgbredden. Dette er selvfølgelig ikke til Gavn for Vejene, men man kan paa den anden Side heller ikke undre sig over, at der er fremkommet Besværinger over den store Fælgbredde, thi det er jo ikke gunstige Vilkaar, der bydes de bredfælgede Vogne, naar smalfælgede og bredfælgede Vogne køre i Flæng paa Vejene. Bleve Vejene kun befærdede af bredfælgede Vogne, vilde Vejbanen holde sig i en fortrinlig Stand, men som Forholdene nu ere, maa de bredfælgede

Vogne stadigt jævne de Spor, som de smalfælgede have opkørt.

Det er ganske betegnende, at Vejmænd paa Amtsvejene, hvor der er stærk Transport med Roer, saavel paa smal- som paa bredfælgede Vogne, nøje passe at fylde Spor paa de Dage, hvor de véd, at der fra en eller anden leveres Roer paa bredfælgede Vogne. De kende saa godt den Nytte disse Vogne gøre ved at jævne de nyfyldte Spor.

Til Brug under Prøverne lod Maskinudvalget forfærdige 2 Vogne. De bleve bestilte hos Vognfabrikant Johannes Fog i Roskilde, og det blev forlangt, at de skulde laves saaledes som de i Fabrikantens Egn bleve brugte i det alm. Landbrug. I selve Detaillerne i Vognenes Bygning har Maskinudvalget ikke foreskrevet Fabrikanten noget, og disse Vogne maa altsaa aldeles ikke betragtes som Mønstervogne fra Maskinudvalgets Side. Man vilde netop have Prøverne udførte med Vogne af ganske almindelig Konstruktion, og desuden mente man sig heller ikke kompetent til at foreskrive, hvorledes de enkelte Dele af en Arbejdsvogn burde være. To Billeder af en af disse Vogne findes Side 120 og 121.

Da det efter de indkomne Besvarelser fra Amterne maatte anses for rigtigst at prøve Hjul med flere forskellige Fælgbredder, bestilte man til den ene Vogn 2 Sæt Hjul — 1 Sæt med $2^1/_4$" Fælg og 1 Sæt med 4" Fælg — senere lod man yderligere lave et Sæt Hjul til med 3" Fælg til denne Vogn. Den anden Prøvevogn blev lavet med $3^1/_2$" Hjulfælg; man havde saaledes 4 Fælgbredder indenfor $2^1/_4$" og 4" at arbejde med.

Yderligere fik man af Sognefoged Kristensen i Sørup overladt en af hans almindelige Arbejdsvogne til Prøven. Til denne Vogn, som havde Hjul med almindelige $2^1/_2$" Fælg, lod man lave et nyt Sæt Hjul med 4" Fælg. Skulde nemlig Bestemmelsen om, at Vogne til Roetransport til Sukkerfabriker ogsaa skulde have brede Fælg, en Gang blive gennemført, eller man iøvrigt skulde finde de brede Fælg formaalstjenlige, vil det mest praktiske sandsynlig-

vis være, at Folk anskaffede 4 bredfælgede Hjul til deres almindelige Vogne, for saa at benytte snart de smalfælgede, snart de bredfælgede Hjul, alt efter som Forholdene i den daglige Gerning ere heldige for den ene eller den anden Slags Hjul.

Prøvevognene og de nye Hjul til Sognefoged Kristensens Vogn bleve bestilte i saa god Tid, at man i nogen Tid før Prøven kunde køre med dem dels i det daglige Arbejde og dels og navnlig ved Roetransport til Saftstationen, for at Kanterne paa Hjulringene kunde slides af og Vognene i det Hele slides til, før man benyttede dem til Prøverne.

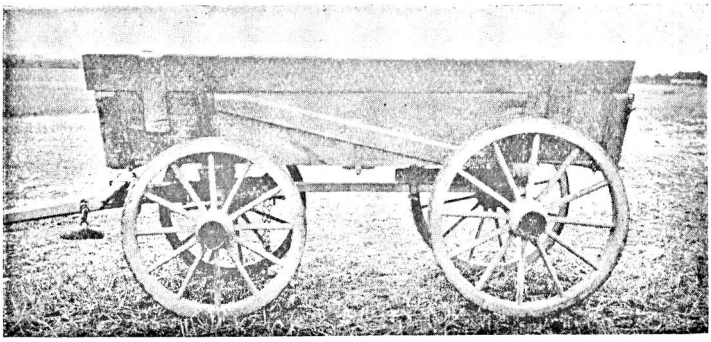


Fig. 1.

Maskinudvalget kunde ved denne Lejlighed tillige ønske at gøre Forsøg paa at finde en mere bekvem og smørelsebesparende Maade at smøre vore Arbejdsvogne paa end den almindeligt brugte. Den almindelige Maade er jo hverken hurtig eller bekvem og der ødsles ofte i utrolig Grad med Smørelse, ligesom det sjældent undgaaes, at der falder Jord og Snavs i Smørelsen paa Axlen, og en saadan Blanding afgiver jo ikke det bedste Smøremateriale, og endelig er man jo heller ikke altid sikker paa, at Smøringen bliver udført forsvarligt.

Man enedes om at forsøge en af Hr. Statskonsulent Birk foreslaaet Fremgangsmaade. Paa den ene Prøvevogn lod man bore en $^1/_2$" vid Kanal fra Axlens ydre

Ende $^3/_5$ af Sliddets Længde op i Axlen, hvor Kanalen saa bøjer opad og udmunder paa Axlens Overflade. Kanalens Munding paa Axlens yderste Ende lukkes med en Skrueprop. Smøremidlet er almindelig konsistent Fedtsmørelse, og Smøringen foregaar paa den Maade, at Skrueproppen skrues af og ved Hjælp af en almindelig stor Stauffers Smørekop presses Smørelsen gennem Kanalen ind imellem Axlen og Bøsningen. For at lede Smørelsen ud paa Axlen er der fra Smørekanalens Udmunding paa Axlens Overflade indmejslet en Smørerille paa Axlen ud til Axelenden.

Hensigten er altsaa at søge at undgaa den omstænde-

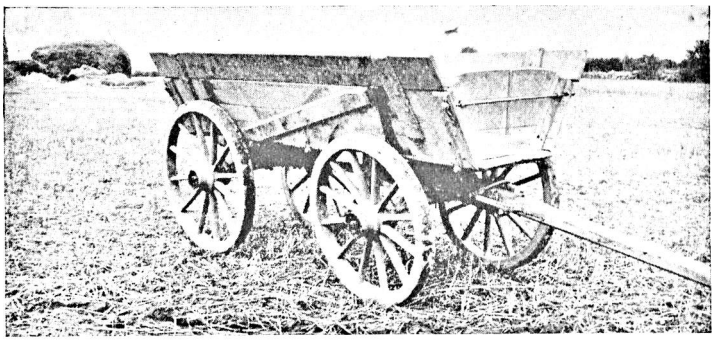


Fig. 2.

lige Trækken-Hjul-ud paa Axlen for at smøre og at spare Smørelse. Hvor vidt dette opnaaes efter den her angivne Fremgangsmaade kan imidlertid kun længere Tids Brug af Vognen, smurt paa denne Maade, afgøre, og da der endnu er forskellige Smaating at rette, bliver denne Vogn fremdeles prøvet.

Priserne for Prøvevognene ere følgende:

1 Vogn	med	$2^1/_4$"	Hjulfælg	.....	225 Kr.
1 —	—	$3^1/_2$"	—	.....	250 -
1 Sæt Hjul	—	4"	—	.....	132 -
1 — —	—	3"	—	.....	132 -

Vognene ere med alm. Kasse af 1" Bord og med Kæpskinner baade for Enderne og Siderne.

De $3^1/_2$" Hjul ere beslaaede med $^5/_8$" Jern, de 4" Hjul med $^1/_2$" Jern og hele Vognen er malet med Oliefarve. Man vil se, at Prisforskellen mellem en smalfælget og en bredfælget Vogn kun er 25 Kr.

Udboringen af Axlerne for at kunne smøre paa den ovenfor omtalte Maade, har, inklusive Skrueprop og Skruekniv til disse, kostet 6.50 Kr. for de 4 Axler til en Vogn. Da man imidlertid til dette Forsøg har maattet lave særlige Bor, vil Prisen for Udboringen for Eftertiden blive en Del billigere og kan sættes til 75 Øre for nye Axler med Skrueprop. En Stauffers Smørekop Nr. 8 med Forbindelse passende hertil koster 3 Kr.

De 4 Hjul med 4" Hjulfælg, der bleve anskaffede til Sognefoged Kristensens Vogn, ere beslaaede med $^1/_2$" Jern og kostede 130 Kr., overstrøget en Gang med Oliefarve.

Som før nævnt overlod man de nye Vogne til et Par Landmænd, som særlig skulde bruge dem til Roetransport for at Vognene kunde blive tilkørte før Prøverne, og som tillige skulde afgive et Skøn over Vognenes Bygning i Almindelighed. De vare snart enige om, at disse Vogne gik mere støt og vare betydelig mere letgaaende end deres egne Vogne og Vogne i Almindelighed paa Egnen, uden at man derfor er i Stand til at eftervise Grunden hertil i Vognenes Konstruktion i sin Helhed eller i Detailler. Grunden til at de gaa saa let, maa nærmest søges i den akurate Udførelse, saa alle Dele passer og arbejder saa godt sammen.

Som Stedet, hvor Prøverne med Vognene bedst kunde foretages, valgte man Nærheden af Saftstationen i Stokkemarke paa Lolland, hvortil der er en meget betydelig Roetransport og hvor man kunde vente at finde alle de Vejforhold, hvorunder man ønskede Prøverne afholdte.

For Prøverne satte man sig følgende Opgaver:

1) At undersøge Kraftforbruget ved de forskellige Hjulfælgbredder:
   a) Paa god fast Landevej (Chausé).
   b) Paa god Bivej.
   c) Paa gruset Bivej.

d) I Roemarken, naar Jorden er tør, og
e) i Roemarken, naar Jorden er vaad og opkørt.

Paa Vejene prøves med 2500 Pd.s og 4000 Pd.s Belastning og i Roemarkerne med 2500 Pd. eller mindre efter Jordens Beskaffenhed.

2) At undersøge hvorledes Kraftforbruget forholder sig ved smalfælgede og bredfælgede Vogne paa en opkørt og pløret Vej og ligeledes senere, naar Vejen er bleven tør.
3) At undersøge Kraftforbruget for et stort Læs, f. Eks. 5000 Pd. paa en Vogn og det samme Læs fordelt paa to Vogne, bundne bagefter hinanden.
4) At undersøge hvilken Indflydelse Snelæg (Snesjap) har paa Vognenes Kraftforbrug.

Prøverne paabegyndtes Tirsdag den 24. Oktober 1899 og foretoges af

Hr. Hofjægermester Friis, Maskinudvalgets Formand,
– Landsthingsmand C. Breinholt,
– Forpagter Bokelmann og
– Godsinspektør Tilemann,

assisterede af Hr. Forstander Emil Jørgensen, Abed.

Som Besøgende overværedes Prøverne af Hr. Docent, cand. phil. Sjöström fra Alnarp Landbrugsinstitut, Sekretær ved de svenske Maskinprøver.

Kraftmaaleren — Berg-Winstrups Krafthammel — der velvillig var overladt Maskinudvalget af Hr. Professor Maar, Landbohøjskolen, var forud justeret og prøvet ved at tage en Del Diagrammer paa en Roemark til gentagne Maalinger, gav et paalideligt Resultat.

De tomme Vogne bleve vejede og Vægtene vare:

Prøvevogn Nr.	1	med	$2^1/_4$"	Hjul	1045 Pund.
—	- 1	—	4"	—	1205 —
—	- 2	—	$3^1/_2$"	—	1155 —
Sognefogdens Vogn		—	$2^1/_2$"	—	944 —
—	—	—	4"	—	1150 —

Vognene belæssedes med Roer, 2500 Pd. paa hver Vogn, og for hurtigt og let at kunne bringe Læsset op

til 4000 Pd., vare en Del Roer afvejede i Sække, 100 Pd. i hver Sæk.

Første Prøve foretoges paa Chauseen lidt øst for Stokkemarke. Vejen var i en fortrinlig Stand, aldeles plan og uden Grusbelægning. Stedet var valgt her, fordi her er en meget stærk Færdsel med Roevogne til Saftstationen, og man ventede at finde Vejen meget sporet. Dette var imidlertid ikke Tilfældet; det tørre Efteraar havde gjort, at Vejen, som nævnt, var kørt fast sammen, og saa jævn og glat, at ikke en Damp-Vejtromle kunde have gjort det bedre.

Der foretoges Prøver med Prøvevognene med $2^1/_4$"—$3^1/_2$" og 4" Fælg og med Sognefogdens Vogn med $2^1/_2$" og 4" Fælg, og hver af disse igen med 2500 Pd.s og 4000 Pd.s Belastning. Ved hver Prøve kørtes en Omgang frem og tilbage over en Vejstrækning paa 600 Alen.

Vejret var meget tørt og stærkt blæsende, Vejen gik i Øst-Vest og den stærke Vestenvind undlod ikke at vise sin Virkning i Kraftmaalingerne. Alle Diagrammerne vestpaa viste et betydeligt større Tryk end de østpaa, for Vognene belæssede med 2500 Pd. 15—25 Pd. mere og for de noget højere læssede Vogne med 4000 Pd. 30—48 Pd. mere.

Som beregnet Gennemsnit for hele den tilbagelagte Vejlængde frem og tilbage har man følgende Kraftforbrug:

	Belastning		Sættes 2500 Pd. Belastning = 100, bliver Forholdet til 4000 Pd. Belastning:
	2500 Pd.	4000 Pd.	
Prøvevogn Nr. 1 med $2^1/_4$" Fælg	114	159	100 : 139
— - 2 — $3^1/_2$" —	112	145	100 : 129
— - 1 — 4" —	143	156	100 : 109
Sognefogdens Vogn m. $2^1/_2$" —	172	202	100 : 117
— — - 4" —	178	189	100 : 106

Som det var at vente er Kraftforbruget paa en saa haard, glat og jævn Vejbane overhovedet ikke stort; selv med 4000 Pd. er Kraftforbruget ikke større end ved almindelig let Pløjning. Heller ikke er der væsentlig Forskel i Kraftforbruget mellem de smalle og de brede Hjul. Derimod er der ret betydelig Forskel paa Prøvevognene og Sognefogdens Vogn, der er ikke saa lidt tungere end Prøvevognene.

Den næste Prøve blev foretaget i en Roemark, som velvillig var stillet til Raadighed af Gaardejer Kristensen i Stokkemarke. Her kørte man med en Belastning af 2500 Pd. Man kørte 2 Omgange med hver Vogn. Vejret havde hele Efteraaret været usædvanlig tørt, og medens man ellers under almindelige Forhold ser, hvorledes Roemarkerne pløjes og æltes op under Roekørselen, saa Hestene tilsidst næppe formaa at slæbe den tomme Vogn af Marken end sige med noget væsentligt Læs, var Opkørslen fra Roemarkerne dette Efteraar meget let imod det normale, idet den tørre Roejord lod sig køre sammen som et Logulv.

Resultatet af de foretagne Maalinger er følgende:

Prøvevogn Nr. 1	med	$2^1/_4$"	Fælg.....	371	Pund.
— - 2	—	$3^1/_2$"	—	312	—
— - 1	—	4"	—	281	—
Sognefogdens Vogn	—	$2^1/_2$"	—	392	—
— —	—	4"	—	301	—

Vognene vare, som nævnt, belæssede med 2500 Pd. Roer, det er hvad der kan rummes i Vognkassen med Sættefjæl paa, og det er kun naar Jorden er saa tør og fast, at man kan køre saa store Læs af Marken; under almindelige Forhold, naar Efteraaret er vaadt og sludfuldt, læsser man mindre eller sætter 4 Heste for et saadant Læs, naar man kører ud af Marken.

Kraftforbruget er her stort, 2—3 Gange saa stort som samme Belastning paa Chauseen, det er alt, hvad man tør byde Hestene, men der er meget stor Forskel i Kraftforbruget mellem de smalfælgede og de bred-

fælgede Vogne til Fordel for de bredfælgede Vogne. Prøvevognen med $2^1/_4$" Fælg er 90 Pd. — næsten $^1/_3$ — tungere end samme Vogn med 4" Fælg, og det samme er ogsaa Tilfældet med Sognefogdens Vogn, hvor de bredfælgede Hjul ere betydelig lettere end de smalfælgede.

Under saadanne Forhold, naar Jorden ikke er fedtet paa Overfladen, saa den hænger ved Hjulene, er det en stor Fordel at have de brede Hjul, man kan saa køre med fuldt Læs ud af Marken og behøver ikke at læsse om.

En Sammenligning mellem Kraftforbruget for 2500 Pd.s Belastning paa Chauseen og her paa Roejorden, som i nedenstaaende Sammenstilling viser den store Forskel der er, enten man kører med 2500 Pd. paa god Landevej eller i Roejorden, selv om denne, som her, er tør og fast. Man ser tillige, at medens de smalle $2^1/_4$" Fælg ere 3 Gange saa tunge i Roejorden som paa Landevejen, ere de brede 4" Fælg knapt dobbelt saa tunge.

	Chause	Roejord	Sættes Kraftforbruget paa Landevejen = 100, er Forholdet:
Prøvevogn Nr. 1 med $2^1/_4$" Fælg	114	371	100 : 325
— - 2 — $3^1/_2$" —	112	312	100 : 279
— - 1 — 4" —	143	281	100 : 196
Sognefogdens Vogn — $2^1/_2$" —	172	392	100 : 228
— — — 4" —	178	301	100 : 169

Den næste Prøve, en Prøve i vaad og opkørt Roejord, saaledes som den som Regel er under Roekampagnen, maatte opgives, men da Hr. Forpagter Plesner, Knuthenlund, velvilligst lovede, at lade et Par Agre af sin Roejord ligge upløjet en Tid, ventede man, at man noget senere hen paa Efteraaret kunde faa saa megen Fugtighed, at Forholdene vilde nærme sig de normale, for saa at foretage denne Prøve. Dette lykkedes imidler-

tid ikke og Prøven maatte helt udsættes til kommende Efteraar.

Det usædvanlig tørre Efteraar hindrede ogsaa Gennemførelsen af Prøverne paa opkørte Biveje; alle Biveje vare saa tørre, faste og jævne, at der intet var at gøre; men for dog at gøre et Forsøg paa at faa nogle Momenter frem til Belysning af dette vigtige, men lige saa vanskelige Spørgsmaal om, hvorledes de smalfælgede og bredfælgede Vogne forholde sig paa opkørte Biveje, baade i Henseende til Kraftforbruget og overfor Vejen selv, fik Maskinudvalget af Hr. Forp. Plesner Tilladelse til at benytte et Stykke stenlagt Markvej ved Paarupgaarden. Dette Stykke Vej, ca. 125 Alen lang, var i god Stand, og blev saa foreløbig afspærret for anden Færdsel, og det gjaldt nu om at faa Vejen opkørt. Dette fik man udført paa den Maade, at man først kørte nogle Tønder Vand paa Vejen og lod en fuldtbelæsset (smalfælget) Vogn køre frem og tilbage paa Vejen nogle Timer, og da Vejen alligevel ikke lod sig køre op i Spor — den blev kun sjasket og pløret i Overfladen — lod man et Par Mand med Spidshakker hakke et Dobbeltspor op. Nu lod Vejen sig ved nogle Timers Kørsel køre op, hvorefter man lod Prøvevogn Nr. 1 med de $2^1/_4$" Hjul og belastet med 3000 Pd. køre 7 Omgange frem og tilbage, idet man stadig tog Kraftmaalinger.

Resultatet var følgende:

1.	Omgang	383	Pund,
2.	—	419	—
3.	—	428	—
4.	—	404	—
5.	—	412	—
6.	—	413	—
7.	—	417	—

Vejen var stærkt opkørt og pløret, Vognen gik noget tungt.

Derefter skiftedes Hjulene paa Vognen, idet man satte de 4" Hjul paa og kørte ligeledes 7 Omgange med samme Belastning.

Kraftforbruget var:

1.	Omgang	486	Pund,
2.	—	474	—
3.	—	453	—
4.	—	468	—
5.	—	503	—
6.	—	486	—
7.	—	516	—

De brede Hjul skulde først jævne de Spor, de smalle havde lavet, derfor er Kraftforbruget først meget aftagende, men derefter arbejder de brede Hjul Vejmaterialet ud i et stærkt Pløre, Sten og Vejsnavs hænger stærkt ved Hjulene og Kraftforbruget stiger. I den plørede Vej er Vognen med de brede Hjul uhyre tung.

Nu skiftedes Hjulene igen, de $2^1/_4$" Hjul sattes paa og man kørte hermed 3 Omgange:

1.	Omgang	372	Pund,
2.	—	377	—
3.	—	382	—

Det er meget paafaldende, at nu gaar den smalfælgede Vogn en Del lettere end før, og Diagrammerne ere meget ensartede. Den bredfælgede Vogn har aabenbart jævnet Vejen og lavet en fast og nogenlunde jævn Vejbane under Pløret, som nu ligger som en jævn Vælling over Vejen.

Det næste Skridt i denne Undersøgelse, at se hvorledes de bredfælgede Vogne forholdt sig, naar Vejen var bleven saa tilpas tør, at den kunde lade sig køre sammen, kunde først foretages senere. Det gjaldt nu om at træffe Vejen i den rette Tørhedstilstand, hverken for vaad eller for tør, og dette lykkedes først kommende Foraar, og skønt der i Mellemtiden er foretaget forskellige andre Prøver, skal man dog for Sammenhængens Skyld referere Slutningen af denne Prøve.

Efter adskillige Gange at have set til Vejen uden at have fundet den som man ønskede den, og foretaget enkelte Prøvekørsler, foretoges Prøven den 9. April. Vejen

var hvad man nærmest vilde kalde halvtør, ikke saa vaad, at der kunde hænge noget ved Hjulene, og ikke mere tør, end at den lod sig trykke noget sammen.

Prøvevogn Nr. 1 med 4" Hjul blev belastet med 3000 Pd. og man kørte saa længe frem og tilbage, til man kunde se, at der ikke var væsentlige Variationer i Diagrammerne og Kraftforbruget altsaa blevet konstant.

For at fremskynde dette Tidspunkt, kørte man aldeles nøjagtig i samme Spor hele Tiden, og Diagrammerne vise følgende:

1.	Omgang	303	Pund,
2.	—	265	—
3.	—	256	—
4.	—	247	—
5.	—	247	—
6.	—	247	—

Man ser heraf, at Vognen gaar tungt den 1. Omgang, men derefter bliver lettere, indtil man naar det Tidspunkt, at Vejen er trykket saa stærkt sammen, som den kan blive. Vejen i Sporet er nu saa fast og glat, som var den tromlet med en Vejtromle, og Hestene gaa meget let med de 3000 Pund.

Hvad der her er opnaaet i et enkelt Spor paa Vejen, vilde selvfølgelig ogsaa kunne være naaet for hele Vejens Vedkommende, naar man havde kørt over hele Vejens Bredde, Spor ved Spor, et tilnærmelsesvis Antal Omgange. Vejen vilde da være blevet »forbedret«, tromlet fast og tæt sammen, Kraftforbruget for Vognen aftagende til et vist Minimum, og man kan saa godt forstaa, at Vejmændene paa Amtsvejene, som tidligere berørt, betragter og søger at benytte for Haanden værende bredfælgede Vogne som en Slags Vejtromler efter Sporfyldningen.

Er en Vej saaledes kørt til af bredfælgede Vogne, vil den holde sig i denne Forfatning, saa længe den kun befærdes af saadanne Vogne, men man vil af Tallene i denne Prøve kunne se, hvor uheldigt de bredfælgede Vogne ere stillede, naar Vejen befærdes af bred- og smal-

fælgede Vogne i Flæng, og de bredfælgede stadig skulle jævne de Spor, som de smalfælgede have kørt op.

Prøverne i opkørt, vaad Roejord maatte, som før nævnt, opgives og udsættes til kommende Efteraar, ligesom Prøverne paa gruset Bivej, og efter at have foretaget en Prøve paa Hovedlandevejen med et stort Læs, 5000 Pd. læsset paa to Vogne bundne bagefter hinanden, og som nedenfor bliver refereret sammen med et Par andre lignende Prøver, maatte Arbejdet indstilles.

I Maj Maaned 1900 fandt man Lejlighed til at fortsætte Prøverne for Bivejenes Vedkommende. Man valgte hertil en god, fast stenlagt Bivej og en anden noget gruset Vej (let gruset, men ellers fast Vej) i Nærheden af Nørregaard. Paa den grusede Vej foretoges Prøver med alle Fælgbredder, paa den faste Bivej, som ikke var sporet, tog man kun nogle Prøver med Sognefogdens Vogn og med to Vogne bundne bagefter hinanden.

Der kørtes 2 à 3 Omgange over en Strækning af 200 Alen, og de beregnede Gjennemsnitsresultater ere da følgende:

2500 Pd.s Belastning	Gruset Vej	Fast Bivej
Prøvevogn Nr. 1 med $2^1/_4$" Fælg	229	—
— - 2 — $3^1/_2$" —	235	—
— - 1 — 4" —	245	—
SognefogdensVogn — $2^1/_2$" —	246	211
— — — 4" —	222	207

Forskellen i Kraftforbruget for de forskellige Fælgbredder paa Grusvej er ikke stor, men hvad der falder stærkt i Øjnene er, at Vognene her gaa betydeligt tungere, næsten dobbelt saa tungt, som med den samme Belastning paa Hovedlandevejen, noget der viser, at Vejbanens Beskaffenhed har en — alt andet — overvejende Betydning for Vognenes totale Kraftforbrug.

Den føromtalte Prøve med et stort Læs, 5000 Pd. fordelt paa to Vogne bundne bagefter hinanden, og som blev foretaget i Efteraaret 1899 paa Hovedlandevejen, blev her fortsat med en lignende Prøve paa den faste Bivej og paa Grusvejen. I Jylland, særlig i Vestjylland, er det meget almindeligt, at man binder to Vogne bagefter hinanden, naar man kører Sten, Grus, Mergel o. l. over lange Vejstrækninger og man har gode, faste Veje at følge. Man véd der erfaringsmæssig, at Hestene gaa lige saa let med et stort Læs — f. Eks. 5000 Pd. — naar dette er fordelt paa to Vogne, som paa én Vogn, og man foretrækker da de to Vogne, man kan jo slippe for en Del Omlæsning, ligesom der jo heller ikke er Tvivl om, at man faar mere udrettet i lige Tid.

Saa vidt vides har der imidlertid ikke tidligere foreligget Tal for Prøver over dette Forhold, og man besluttede at foretage 3 Parallelprøver, en paa Hovedlandevej, en paa god, fast Bivej og en paa gruset Bivej.

Man benyttede hertil de to Prøvevogne med $3^1/_2$" og 4" Hjul, og efter at have maalt Kraftforbruget, deltes de 5000 Pd. paa de to Vogne, som bandtes bagefter hinanden, og Kraftforbruget maaltes.

Paa Hovedlandevejen kørte man en Omgang — frem og tilbage — over en Vejstrækning af 600 Alen, paa Bivejen 2 Omgange over 200 Alen, og Resultatet var følgende:

	5000 Pd. paa 1 Vogn:	5000 Pd. paa 2 Vogne:
1. Hovedlandevej (Chausé)	229	213
2. Fast Bivej	254	247
3. Gruset Bivej.....	357	400

Som det ses ere de 2 Vogne paa Hovedlandevej og god, fast Bivej aldeles ikke tungere end det samme Læs paa 1 Vogn, og vi se, at 2 Heste gaa meget let med 5000 Pd.

Paa Grusvejen bliver derimod de 2 Vogne en Del tungere, rimeligvis fordi de 2 Vogne ikke nøjagtigt følge samme Spor.

Dette Forhold, at 5000 Pd. fordelt paa 2 Vogne bagefter hinanden, ikke er mere end hvad 2 Heste let gaa med paa god, fast Vej, vil, mere end noget andet Sted, have sin særlig store Betydning ved Roetransporten. Boer Roedyrkeren langt fra Fabriken, men ellers i Nærheden af en god, fast Landevej, skulde det synes naturligt, at han kører mindre Læs, f. Eks. 2000 à 2500 Pd., ud af Marken og ud til Landevejen og derefter binder 2 Vogne bagefter hinanden til Fabriken. Han slipper derved for den sædvanlige Omlæsning ved Landevejen og sparer derved ikke saa lidt Tid.

Efteraaret 1900 var i Henseende til Fugtighedsforholdene ikke væsentlig afvigende fra det Normale, og man besluttede at søge Prøverne afsluttede med den Prøve i opblødt og opkørt Roejord, som var udsat fra Efteraaret 1899. I Sukkerroeegnene er Opkørslen af Roerne fra Marken paa de lerede Jorder, naar Efteraaret er regn- og sludfuldt, et meget strengt Arbejde. Hestene maa døje meget ondt i den Tid og ofte slæbe over Evne. Ved Prøven i Efteraaret 1899 havde man faaet Tal for, hvad man kan byde Hestene, naar Roejorden er tør, nu gjaldt det om at faa Tal frem, der kunde illustrere det strenge Arbejde, naar Jorden, som den jo almindeligvis er, er vaad, fedtet og opkørt, og tillige se, om man kunde vente sig nogen Lettelse ved at benytte de bredfælgede Hjul under dette Arbejde.

Skønt den Landevej i Stokkemarke, hvorpaa man afholdt den forrige Landevejsprøve, ogsaa dette Efteraar var tør, fast og god, besluttede man dog at tage hele Landevejsprøven om paa samme Vejstykke, dels for Kontrollens Skyld og dels for at faa Tal til Sammenligning med Prøverne i Roemarken.

I Mellemtiden havde man anskaffet et nyt Sæt Hjul med 3" Fælg til Prøvevogn Nr. 1 for ogsaa at inddrage denne Fælgbredde under Prøverne; men — saa utroligt det end lyder — Hjulene, der vare bestilte hos samme Fabrikant som begge Prøvevognene, passede ikke paa Akslerne; da man havde faaet dem sat paa Vognen og

begyndte at køre, klemte det ene Baghjul sig saa fast, at det stod helt stille, og et af Forhjulene gnavede stærkt paa indvendig. Hjulene vare komne for sent frem til at man forud for Prøven kunde faa dem kørte til, og da de nu krævede et indgaaaende Eftersyn i Smedien, maatte man skyde dem ud af Prøverne.

Til denne Prøve havde man yderligere faaet overladt en Vogn af Forp. Plesner, Knuthenlund, en almindelig stor Kassevogn med $2^1/_2$" Hjulfælg, saaledes som de almindeligvis bruges paa de større Gaarde.

Prøven paa Landevejen blev foretaget dels med 2500 Pd.s og dels med 4000 Pd.s Belastning. Der kørtes en Omgang med hver Vogn over 600 Alen, og som forrige Gang er her paa en saa god og fast Landevej ingen væsentlig Forskel i Kraftforbruget mellem smalfælgede og bredfælgede Hjul, og Resultaterne ere i nøje Overensstemmelse med de tidligere Prøver.

Da Prøverne i Roemarken bleve foretagne næste Dag, regnede det lidt, dog ikke mere, end at man ved at tage sine Forholdsregler kunde tage de nødvendige Kraftmaalinger. Jorden var fugtig og stærkt opkørt og Forholdene vare netop saaledes som de oftest ere under Roeopkørslen fra Marken. Vognene vare belæssede med 2500 Pd. Roer, men det viste sig allerede ved første Prøve, at Hestene umuligt kunde trække saa stort et Læs, hvorfor man læssede af til der var 1500 Pd. i Vognene.

Kraftmaalingen gav følgende Resultater:

Sognefogdens	Vogn	med	4"	Fælg	2500 Pd.	437 Pd.
—	—	—	4"	—	1500 -	370 -
—	—	—	$2^1/_2$"	—	1500 -	480 -
Forp. Plesners	—	—	$2^1/_2$"	—	1500 -	579 -
—	—	—	tom		.....	242 -

Man ser hvor strængt det er at slæbe Roerne fra Marken, selv et saa lille Læs som 1500 Pd. (Vognkassen fuld, uden Sættefjæl) er rigeligt for et Par Heste. Spørgsmaalet om, hvor vidt man kan have nogen Fordel af at bruge bredfælgede Vogne til dette Arbejde under disse

Forhold, faar i og for sig sin Løsning ved Prøverne med Sognefogdens Vogn; med 4" Hjul er Kraftforbruget 370 Pd., med $2^1/_2$" Hjul 480 Pd. (over 100 Pd. mere).

Men iøvrigt vil dette jo bero paa, hvorledes Jorden er i det Øjeblik, man kører paa den. Er Jorden tør, saa ville de brede Hjul være de letteste, og jo blødere Jorden er, saa de smalle Hjul skære dybt i denne, des større er Fordelen ved de brede Hjul. Kun naar Jorden er meget vaad, fedtet og klæbrig, vil den hænge saa stærkt ved de brede Hjul, at disse blive de tungeste, med mindre Jorden tillige er meget blød, thi saa vilde de smalle Hjul, derved at de skære dybest i, blive de tungeste.

Prøvevogn Nr. 2 med $3^1/_2$" Fælg viste her i den vaade Roejord et Kraftforbrug af 441 Pd., i tør Roejord 312 Pd., paa Grusvej 235 Pd. og paa Hovedlandevej 112 Pd. Sætter vi Kraftforbruget paa Hovedlandevejen = 100, saa se vi, at Kraftforbruget paa Grusvej, tør og vaad Roejord stiger efter Forholdet: 100 : 210 : 279 : 396. Naar vi saa her yderligere tage Hensyn til, at Vognen i den vaade Roejord kun belæsses med 1500 Pd. (de andre Steder 2500 Pd.), ser man hvilken uhyre Betydning Vejbanens Beskaffenhed har for Kraftforbruget.

Forpagter Plesners Vogn var uhyre tung, kun nogle faa Skridt og Hestene kørte fuldstændig fast, hvad der dog ikke forundrer, naar man ser, at den tomme Vogn alene her i den vaade Roejord fordrede lige saa megen Kraft som et Læs paa 5000 Pd. paa Hovedlandevejen.

At denne Vogn gik saa tungt, skyldtes øjensynligt den Omstændighed, at den ikke var rigtig indsporet. Afstanden mellem Forhjulene var større, maalt fortil end bagtil, saa Vognen kommer til at gaa hvad man kalder »fransk«, hvorved Hjulene arbejde i Jorden ikke ulig Tallerknerne paa en Tallerkenharve.

Det laa imidlertid udenfor disse Prøvers Opgave at paavise mulige Fejl ved Vognenes Bygning, hertil fordres et langt større Prøvemateriale og at Prøverne sætte sig en saadan Undersøgelse som Maal, men da man under

alle de nu foretagne Prøver med smalfælgede og bredfælgede Vogne har faaet Formodning om, at mange Ting ved vore almindelige Vogne næppe ere som de burde være, har Maskinudvalget paatænkt en nærmere Undersøgelse af disse Forhold, idet man da vil søge at anvende et større Antal brugte Vogne fra større og mindre Landbrug, underkaste dem en Kraftprøve og en nærmere kritisk Undersøgelse for om muligt at paavise Fejlene og hvorledes de lade sig rette.

Der var endnu en Prøve tilbage, den, at undersøge hvilken Indflydelse Snelæg (Snesjap) har paa Vognenes Kraftforbrug. Ligger Sneen i et tommetykt Lag paa Vejen og er ved at tø, saa den klampes haard under Hestenes Hove og under Vognhjulene, blive Vognene meget tunge, og særlig Mælkekuskene jamre sig stærkt under saadanne Forhold.

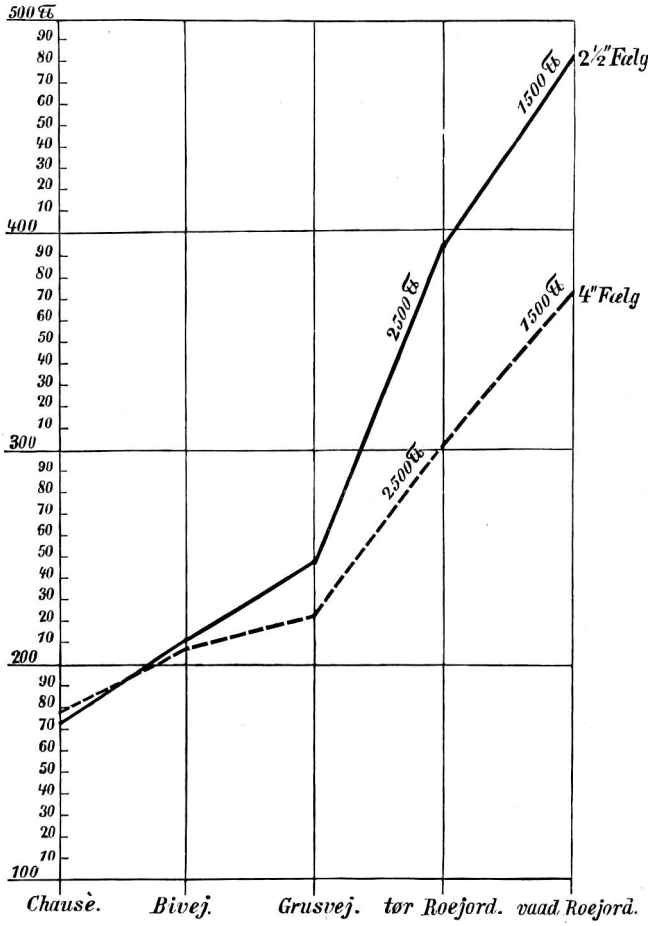
I Marts 1901 fandt man Lejlighed til at gøre nogle Prøver i denne Retning paa Hovedlandevejen noget Øst for Stokkemarke. Der var falden et godt Lag Sne, Solen skinnede varmt hele Dagen, saa Sneen tøede rask.

Man valgte at foretage Prøverne paa et Stykke af Landevejen, hvor den gaar igennem en Skov, her laa Sneen i et ensartet og jævnt 2—3" tykt Lag; i Sporene midt paa Vejen var Sneen lige smeltet bort, men paa den brede Landevej var der Plads nok i den ene Side til at køre et nyt Spor i Sneen uden at komme ud paa den bløde Rabat.

Vognene belæssedes med 2500 Pd. og man kørte først en Omgang midt ad Vejen i det optøede Hjulspor ca. 150 Alen, og derefter et lige saa langt Stykke ude ved Siden i Sneen, idet man selvfølgelig valgte et nyt Spor for hver Vogn. For Kontrollens Skyld gentoges Prøverne og nedenstaaende gengives Gennemsnittet af Resultaterne:

	Midt i Vejen:	I Sneen:	Mere i Sneen:
Prøvevogn Nr. 1 med $2^1/_4$" Fælg.....	225	320	95
— - 2 — $3^1/_2$" —	223	377	154
— - 1 — 4" —	258	388	130

Som man ser er Forøgelsen i Kraftforbruget ganske betydeligt — mest for de bredfælgede Hjul — og der var god Grund til, om man i de Amter, hvor de bredfælgede



Grafisk Fremstilling af Kraftforbruget for Sognefogdens Vogn med bredfælgede og smalfælgede Hjul under forskellige Forhold.

Hjul ere paabudte, gav Vedkommende Dispensation for dette Paabud under saadanne vanskelige Forhold, og gav dem Lov til at køre med hvad de selv vilde og fandt mest skaanende for Hestene.

Det vil næppe heller skade Vejene meget at give en saadan Dispensation, selv om Snelæget skulde udstrækkes over nogle Maaneder.

Som Hovedresultat af disse Undersøgelser fremgaar:

1) At for Vognenes Kraftforbrug spiller Vejbanens Beskaffenhed den allerstørste Rolle, i Forhold hertil er Fælgbredde, Belastning og selve Vognens Konstruktion (naar der da ikke er alt for grove Fejl i den) af underordnet Betydning.
2) At der kun er en uvæsentlig Forskel i Kraftforbruget mellem de smalfælgede og de bredfælgede Hjul paa Hovedlandevej, god, fast Bivej og tørre Grusveje, men bliver Vejbanen saa vaad og pløret, at der finder en Vedhængning Sted ved Hjulfælgene, ville de bredfælgede gaa tungere end de smalfælgede.
3) At i Roejord ville de brede Hjul under de fleste Forhold være de letteste, kun naar Jorden er meget vaad, fedtet og klæbrig, vil den hænge saa stærkt ved de brede Hjul, at disse blive de tungeste, med mindre Jorden er saa blød, at Hjulene skære i, thi saa ville de smalle Hjul skære dybest i og blive de tungeste.
4) At paa god Landevej og paa god, fast Bivej vil et Læs paa 5000 Pd. fordelt paa 2 Vogne, bundne bagefter hinanden, ikke koste mere Kraft end det samme Læs paa 1 Vogn.

   Paa Grusveje vil Kraftforbruget derimod være større for 2 end for 1 Vogn med samme Læs.
5) At de bredfælgede Vogne i Snesjap og paa fast Vej fordre et langt større Kraftforbrug end de smalfælgede.
6) At Spørgsmaalet om den for Praksis heldigste Fælgbredde maa afgøres under behørig Hensyn saavel til Vejbanen som til Trækkraften, og da, ret beset, den bedst mulige Beskyttelse af Vejbanen i Virkeligheden i Længden vil komme Trækkraften tilgode, tyde de ved disse Prøver indvundne Resultater paa, at Praksis

vilde være vel tjent med, at der, gennem en passende Overgangsperiode, blev normeret en bestemt Fælgbredde for alle stive Arbejdsvogne og svært-belæssede Fjedervogne, forspændte med 2 Heste, som færdes paa offentlig Vej. I saa Tilfælde maa en Fælgbredde af mindst 3" formentlig anses for mest passende.

Arbejdsprøve med smaa selvrensende Tærskeværker til Hestekraft (2 à 3 Heste).

10de Beretning om de statsunderstøttede Redskabs- og Maskinprøver, foranstaltede af det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Maskinudvalg.

Af Dommerudvalget ved Statskonsulent *C. V. Birk.*

Tærskeprøven paa Ragnesminde.

Ved den 14. danske Landmandsforsamling i Svendborg blev der, som bekendt, afholdt en meget omfattende og indgaaende Prøve med Hestegange, Tærskeværker, Kaste-, Rense-, Kørne- og Sorteremaskiner. Ikke alene som sammenlignende Prøve har denne Arbejdsprøve haft stor Betydning, men i fuld saa høj Grad har den haft Betydning derigennem, at man blev i Stand til at undersøge de enkelte Elementer og derved skabe et Materiale, der har den allerstørste Betydning ved Konstruktionen af nye Maskiner af denne Art. Resultaterne fra denne Beretning synes dog ikke at være blevne tilstrækkelig kendte hos det store Publikum, hvilket vel tildels skyldes at der kun har været gjort meget lidt for at udbrede Kendskab til denne Prøve, og der synes hos Maskinfabrikanterne ikke at være stor Tilbøjelighed til at søge Oplysning i den foreliggende, noget ældre Literatur. Ikke desto mindre har Prøven haft sin store Betydning ved at analysere de enkelte Elementer ved disse Maskiner, og der findes i forskellige Afsnit, f. Eks. det om Halmrysteren, Oplysninger, som ikke findes noget andet Sted, og som, om

de end nu ere 24 Aar gamle, dog indeholde meget værdifulde Oplysninger. Man var saaledes i Stand til allerede den Gang at angive, hvorledes en fejlfri Halmryster skulde være konstrueret, men trods dette ser man endnu fejlagtige Konstruktioner paa dette Omraade, øjensynlig fordi man ikke er kendt med Resultaterne af Prøven i 1878. I Tider, hvor alt skifter saa hurtigt, navnlig paa det maskinelle Omraade, er det næsten utænkeligt, at Resultaterne fra en Prøve skulde kunne holde sig i et saa langt Aaaremaal uden at svækkes i Betydning, og nægtes kan det heller ikke, at den Betydning, som Prøven i Svendborg havde som sammenlignende Prøve og som maaske til en Begyndelse var af største Betydning, efterhaanden er afdæmpet en Del derigennem, at Maskinerne i Tidernes Løb have forandret sig, ligesom flere af de daværende Firmaer nu ikke mere ere til, derimod staar saa godt som alt, hvad der vedrører den analyserende Del, lige saa gældende nu som den Gang, og da det navnlig er denne, som har Betydning for Fabrikanterne, kan det ikke nok som tilraades disse, at gøre sig bekendt med Prøven af 1878, selv om der nu findes Maskiner, som ikke kendtes den Gang.

Der gaves den Gang ikke selvrensende Maskiner, som vare egnede for det mindre Landbrug, fordi man i dette maa stille Krav om, at Maskinen kan trækkes af to à tre Heste, og saadanne fandtes ikke.

Den Gang var det almindeligt ved smaa Tærskeværker at nøjes med at forbinde disse med en Halmryster, idet man da foretog Kastning, Kørning og Rensning efter at der var tærsket. Senere har man undtagelsesvis anbragt Skumsold under Halmrysteren, men i Almindelighed fandtes kun Halmryster, og de fleste Forsøg paa at kombinere Maskinerne, maatte nærmest betragtes som mislykkede.

Først for nogle faa Aar siden fremkom der en enkelt Konstruktion af et lille selvrensende Tærskeværk til Hestekraft, der formaaede, foruden Tærskning og Rystning, at besørge Kastning og tildels Kørning og Rensning. Til en

Begyndelse var denne Maskine vel mindre fuldkommen, men den har i Løbet af de sidste Aar udviklet sig meget fordelagtigt, og den er straks bleven efterfulgt af andre Maskiner med nogen varierende Konstruktion, saaledes at der nu er bleven ret stor Fart i denne Udvikling.

Paa Udstillingen under Landmandsforsamlingen i Odense fandtes der allerede en Del forskellige Variationer af saadanne Maskiner, men nogle af disse vare dog saa store, at de nærmest vare beregnede paa Motorbrug, og derfor ikke kunde siges at være egnede til Hestekraft paa Gaarde, hvor man højst kan afse 3 Heste til Tærskningen. Ved at præcisere denne Fordring, søgte enkelte Fabrikanter at bygge mindre og mere letgaaende Maskiner, og man stod ved Arbejdsprøven saaledes, at man mente i denne at burde medtage 4 Maskiner fra 4 forskellige Fabrikanter.

Forinden vi gaa over til at referere Prøven og dens enkelte Resultater, er der dog et Par Forhold, som nærmere bør omtales. Ved det hidtil typiske Tærskeværk til Hestekraft er Tærskemaskinen kun forbunden med en Halmryster. Kastningen og Rensningen maa derfor foregaa senere, og kræver ofte et saa betydeligt Arbejde, at man paa mange Steder regner dette for at være lige saa sent og tidsspildende overfor Haandkraften som det egentlige Tærskningsarbejde. Dette Hensyn har i høj Grad gjort det ønskeligt for det lille Landbrug at erholde en kombineret Tærskemaskine, selv om denne kun var i Stand til at udføre Kastningen og mulig en saa grov Rensning, at Godset var tjenligt til Foderbrug.

I flere mindre Jordbrug opfodres nu en saa stor Del af den indavlede Sæd, at man mulig mener at kunne nøjes med en saadan grovere Behandling, men ved Valg af nye Maskiner maa man dog erindre, at Forandringer i Foderstofpriserne kunne forrykke Forholdet saaledes, at Ønsket om at kunne fremstille en god Handelsvare, let kan opstaa.

Et andet Forhold, som bør omtales forinden man gaar over til at undersøge de smaa kombinerede Maskiner

til Hestekraft, er Vilkaarene, hvorunder Gaarde af den nævnte Størrelse ere i Stand til at anvende de almindelige større Tærskeværker, som trækkes ved Lokomobil.

I de senere Aar er det nemlig ikke ualmindeligt, at selv ret smaa eller endog ganske smaa Gaarde indmelde sig i et Andelsselskab, som ejer et transportabelt Damptærskeværk, eller at de benytter et saadant, som kan faas til Leje.

For smaa Gaardes Vedkommende ligger der allerede en ret betydelig Udgift i Lejen og Transporten af et saadant Værk, men dertil kommer, at der, naar der tærskes paa denne Maade, skal fremskaffes en meget stor Arbejdshjælp i Efteraarstiden, og denne kan ofte være baade dyr og vanskelig at skaffe til Veje. Dette Forhold bidrager sikkert til yderligere at vanskeliggøre Arbejdshjælpen paa Landet, idet man efter endt Udtærskning om Efteraaret ikke har nogen passende Beskæftigelse til Arbejdskraften om Vinteren. Dette sidste gælder ogsaa ofte for Hestenes Vedkommende. Det værste ved Damptærskningen for de smaa Gaarde er dog sikkert det store Spild, som der foregaar ved, at det hele udtærskes paa en Gang, uden at man er i Stand til at udnytte Smaafoder og Avner paa en saa økonomisk Maade, som hvis Tærskningen foregaar lidt efter lidt hele Vinteren igennem. At den intensive Tærskning om Efteraaret i mange Tilfælde bringer Prisen langt ned, idet der kastes saa meget Korn i Markedet, og i enkelte Tilfælde vel ogsaa frister den enkelte til at sælge mere end han kan undvære, ere Forhold, som kun skal nævnes.

Angaaende selve Tærskningen med store transportable Værker, sammenlignet med de bedste af de nyere smaa kombinerede Hestekraftsmaskiner, da er Forholdet saaledes, at disse sidste kunne tærske lige saa rent og endogsaa ryste renere, det vil sige med mindre Spild, end de engelske Værker, hvorimod disse i Almindelighed vil kunne kørne, rense og sortere bedre end de smaa kombinerede Maskiner til Hestekraft endnu ere i Stand til. De bedste af de nyere smaa Maskiner ville dog,

selv under vanskelige Forhold, kunne fremstille Salgsæd ved at lade Godset gaa en Gang over en Blæsemaskine.

Der er næppe nogen Tvivl om, at den stærke Fremkomst af Tærskeselskaber, som navnlig har fundet Sted i de sidste 10—15 Aar, ikke har været til Gavn for det mindre Landbrug, om end mange Tærskeselskaber have kunnet opvise et ret fordelagtigt Regnskab i pekuniær Henseende.

Efter at være bleven bekendt med de nyere Konstruktioner af smaa selvrensende Tærskeværker til Hestekraft, havde Landsthingsmand Breinholt, Forpagter Bokelmann og jeg paa Maskinudvalgets Vegne foretaget forskellige Forundersøgelser saavel i Jylland som paa Øerne paa saadanne Steder, hvor man havde anskaffet disse Maskiner, og Udvalget har her ikke alene haft Lejlighed til at se Maskinerne i Arbejde, men ogsaa de Forhold, hvorunder de vare anbragte og anskaffede. Paa disse Rejser saa man i Jylland nogle Værker trukne ved Elementarkraft, som f. Eks. Vind- eller Petroleumsmaskiner, og dette var da i Reglen noget større Maskiner end dem, som man ellers hyppigst saa trukket ved Hestekraft.

Beskrivelse af de i Prøven paa Ragnesminde deltagende Maskiner.

I Prøven deltog 4 Maskiner, og den foretoges saaledes, at Hestegangene indgik som et Led i selve Prøven. Fabrikanterne havde derfor efter Opfordring alle leveret en Hestegang i Forbindelse med de til Prøven opstillede Tærskemaskiner.

Prøven foretogse paa Ragnesminde ved Glostrup, hvor man, ved Velvillie fra Ejeren Hr. Proprietær Lawaetz's Side, havde faaet fortrinlige Betingelser for en saadan Prøves Afholdelse, idet en Lade med 2 Tværloer var stillet til Maskinudvalgets Disposition. Opstillingen var foretaget saaledes, at hver af de 4 Maskiner var anbragt umiddelbart indenfor en af Portene i Laden, og Hestegangene vare da opstillede lige udenfor Portene, og saa-

ledes, at man efter Behag kunde undersøge snart den ene Maskine og snart den anden.

Der prøvedes kun en Maskine fra hver af de Fabrikanter, hvis Maskiner vare udstillede og udtagne i Odense. Dette var man nødt til at fastholde for ikke at gøre Prøven for omfattende, og da Opgaven var at holde sig til Maskiner, der ikke vare tungere end at de kunde trækkes af 2 à 3 Heste, saa blev et Par af de mødende Fabrikanter noget ugunstigere stillet, end de formentlig ellers vilde være blevet, idet de nemlig kun havde tilvirket enkelte Maskiner af den prøvede Størrelse, medens de havde leveret flere Maskiner af noget større Dimensioner.

De mødte Maskiner vare fra: H. C. Lunge, Sorø, H. C. Petersen, Præstø, N. R. Petersen, Holbæk, og P. Nielsen, Hillerød.

For Kortheds Skyld er i det efterfølgende Maskinerne betegnede ved Fabrikanternes Hjemsted.

Sorø-Maskinen. Hestegangen var en af Fabrikens almindelig anvendte til 2 Hestes Maskiner. Bommelængden var 11″. Der fandtes et konisk Hestegangshjul med 68 Tænder, der indgreb i et Drev med 13 Tænder. Den næste Udveksling i Hestegangen bestod af et cylindrisk Tandhjul med 106 Tænder og et Drev hertil med 15 Tænder. Saavel Stubben som samtlige Lejer i Hestegangen vare fastgjorte paa en solid Støbejernsramme, hvorved Lejerne vare sikrede mod Forskydning. Slidstedet paa Stubben var 8″ højt, der fandtes en Roulet, men denne hvilede i en kraftig Bøjle, der var stilbar i Højden. Lejerne vare af Støbejern, forsynede med gode Dæksler, alle vare beskyttede godt og Hestegangen var iøvrigt vel udført, undtagen at det koniske Drev var for spidst og derfor kun paavirkedes af Hestegangshjulet i Tændernes yderste Ende. Der var 3 Par Koblinger, hvoraf den ene med Pal. Krydsene i hver Koblingspart vare forsynede med 2 gennemgaaende Bolte, og disse vare ikke saa tæt paa hinanden, som man kunde ønske. Den indløbende Aksel var 8′ lang og havde ca. 17″ Stig-

ning. Den ene Koblings Gaffel er sammenstøbt med Stjernehjulet, som sidder paa en Aksel i Tærskemaskinen. Dette Stjernehjul har 173 Tænder, Drevet paa Cylinderakslen har 13 Tænder og disse indgribe i det omtalte Stjernehjul. Paa samme Aksel som dette er anbragt en 18" Remskive, som driver Halmrysteren og derved Kastemaskinens øvrige Dele. Remskiven paa Halmrysterakslen er 8". Paa Cylinderakslen sidder endvidere en 8" Remskive, som trækker en Blæser, der er anbragt i Tærskemaskinens Fodstykke. Remskiven paa Blæserakslen er 9". Tærskecylinderen er $14^1/_2$" i Diameter, den har 6 Slagler af Vinkeljern, som ere fastgjorte til 2 støbte Skiver. Slugets Bredde er 9".

Paa Stjernehjulsakslen til modsat Side af Hestegangen er der anbragt et Elevatorhjul 42" i Diameter og med Knaster af 1" højt Vinkeljern. Afstanden imellem Knasterne er ca. $5^1/_8$". Dette Hjul er Elevator for den rensede Sæd, idet det fører denne fra Kastemaskinen, som ligger under Halmrysteren, op til Sækken, der ved Kroge fastgøres til en Tud, som findes paa den Side af Tærskeværket, som vender fra Hestegangen. Der er ikke Blæst paa Sæden efter at denne har passeret Elevatoren.

Blæseren er 17" i Diameter og $11^1/_2$" lang.

Broen er støbt med skraa riflede Lister og er til at efterspænde i 2 Dele. Den er gennemhullet, men til at lukke med en Smedejernsplade for at behandle Godset haardere til Gunst for Kørningen. Denne Plade kan fjernes. Broen omfatter ca. den halve Omkreds.

Halmrysterens indvendige Bredde er $20^3/_4$". Dens Længde er 4 Alen og 15" og Stigningen paa hele Længden ca. 26". Den har 4 Kasser med 7 Lister paa 12". Listerne ere trekantede, ca. 1" høje og $1^1/_4$" brede. Mellemrummene ville derved blive ca. $^3/_4$". Bevægelsen kommer fra en Krumtap paa Midten, der har ca. $3^1/_8$" Slag. Der findes Nikketøj for og bag.

Godset, som falder gennem Halmrysteren, falder paa en Skraaplan, der bagtil er ophængt i 2 af Halmrysterens Kasser og fortil ophængt i 2 korte Træfjedre. Derfra

føres Godset til en Kastemaskine, der hænger under Halmrysteren. Kastemaskinen er fortil fastgjort til denne, men er forøvrigt ophængt i 4 noget længere Træfjedre. Længden af Kastemaskinen er 3 Alen 6", Bredden 19". Der findes et Skumsold af Træ 1 Alen 4" langt og 19" bredt. Hullerne variere fra $^7/_8$" til $^3/_4$". Blæseren virker under Skumsoldet, under dette findes et Sold og derunder et Frøsold. Fra Oversiden af Frøsoldet føres Godset igennem en Kasse, som ryster dette ud i Elevatorens nederste Del, hvorfra Elevatorhjulet fører dette til Udløbet ved Sækkene.

Cylinderakslen var forsynet med Rullelejer, men Maskinen var mindre godt udført end dette Fabrikat plejer at være; saaledes gik Stjernehjulene ved Tærskemaskinen mindre godt, ligesom de nævnte Hjul ved Hestegangen ikke passede sammen, og disse Forhold menes at have deres væsentlige Andel i, at Maskinen gik saa tungt som Tilfældet var.

Hastigheden var af Fabrikanten opgivet saaledes, at Hestene skulde gaa 3 Omgange pr. Minut.

Udvekslingen var for en Omdrejning:

$$\frac{68}{13} \cdot \frac{106}{15} \cdot \frac{173}{13} = 492.$$

Cylinderen vendte altsaa 492 Omgange pr. Omgang af Hesten, eller ved normal Hastighed 1476 Omdrejninger pr. Minut.

Ved normal Hastighed havde Blæseren 1312 Omdrejninger pr. Minut og samtidig gjorde Halmrysteren og Kastemaskinen 250 Dobbeltslag pr. Minut. Den indløbende Aksel, hvorpaa Elevatorhjulet fandtes, gjorde under samme Vilkaar 111 Omdrejninger pr. Minut.

Prisen paa Tærskeværket, inklusive Halmryster og Renseapparater m. m. er af Fabrikanten opgivet til 350 Kroner. For Hestegangen er Prisen 185 Kroner med Fradrag af 10 pCt. for kontant Betaling.

Præstø-Maskinen. Hestegangen var en af Fabrikant H. H. Petersens (Præstø) almindelig anvendte til 2 Hestes Tærskeværker. Bommelængden var $11^1/_2$ Fod.

Der fandtes et konisk Hestegangshjul med 62 Tænder, der indgreb i et Drev med 13 Tænder. Den næste Udveksling i Hestegangen bestod af et cylindrisk Tandhjul med 84 Tænder og et Drev hertil med 13 Tænder.

Hestegangen var monteret paa en solid Ramme af Egetræ. Der fandtes kun en Roulet til Støtte for det koniske Hestegangshjul. Lejerne vare af Støbejern og forsynede med Dæksler. Koblingerne vare fremstillede ved Opspaltning af Akslerne. Ved Hestegangen fandtes en støbt Koblingshalvdel, som tillige var forsynet med Pal. Stigningen af den indløbende Aksel var ca. 9" paa 8'.

Den indløbende Aksel driver et Stjernehjul paa Tærskemaskinen; dette er forsynet med 198 Tænder og staar i Forbindelse med et Drev med 17 Tænder, som findes paa Cylinderakslen.

Paa Stjernehjulsakslen, altsaa Forlængelsen af den indløbende Aksel, findes tillige en Remskive paa 17", denne trækker ved en Rem en 10" Skive, der atter bevæger Halmrysteren og de øvrige Apparater.

Cylinderen er 17" i Diameter og Sluget er 15". Der findes 6 Stkr. riflede Slagler. Broen var i to Dele, men stiv paa Midten. Den omfatter $^1/_3$ af Omkredsen. Broens første Fjerdedel er lukket, medens dens øvrige Del ved Huller er gjort meget aaben. Der findes 9 Rækker Huller $^3/_4$" brede og $1^3/_4$" lange. Broen er forsynet med en Mængde korte, skraatstillede Knaster, der stadig skifte Retning. Ved Cylinderens Lejer fandtes der Metal i begge Lejernes Halvdele.

Halmrysteren var forsynet med 6 Kasser, den var $9^1/_2$ Fod lang og 2 Fod bred. Der fandtes 1" høje, $1^1/_4$" brede trekantede Lister paa Kasserne i et Antal af $6^3/_4$ for 12" Længde.

Slaget af Halmrysteren kunde varieres fra 3" til 4". Under Prøverne var det 3". Der fandtes Nikketøj for og bag af en ikke almindelig Konstruktion, idet Krumtap ikke fandtes. Skraaplanet under Halmrysteren er lige-

ledes for og bag fastgjort til et Nikketøj. Stigningen af Halmrysteren var 2' paa $9^1/_2$'.

Skraaplanet fører Godset til en Elevator, der ved Rem trækkes fra en $4^3/_4$" Remskive, som drejer sig samtidigt med den før omtalte 10" Remskive.

Elevatoren rejser ca. 7 Fod paa 21". Den har fingerformede Kopper af Staalplade, som ere anbragte paa amerikanske Kædeled. Afstanden imellem Kopperne er 17". Elevatoren slæber Godset op ad Beklædningens skraa Side og fører det til Kastemaskinen, som findes ovenover og tværs over Halmrysteren. Elevatorens Remskive er 9".

Kastemaskinens Længde er 4', dens Bredde $22^1/_2$". Soldarealet er $20^1/_2$" bredt og 12" langt. Almindeligt Traadsold. Derunder findes et skraat Zinksold (eller to Sold), der er forsynet med lange Huller. Overskumningen falder ned paa Halmrysteren. Kastemaskinen havde 3" Sidebevægelse.

Blæseren har tre Vinger, 15" i Diameter og 22" i Bredde. Kraften overføres ved koniske Tandhjul fra den foran nævnte Fællesaksel, som var forsynet med 10" Remskive. Tandantallet paa Fællesakslens Hjul er 66 og paa Blæserakslen 14.

Halmrysteren med Elevator og Kastemaskine var fra Gaardejer Chr. Christensen, Smidstrup ved Præstø, der har Patent paa den anvendte Kombination.

I den efterfølgende Beretning om Prøven paa Marselisborg findes Billeder af denne Maskine, som dog der træder frem i Forbindelse med et Tærskeværk med Hestegang fra Fabriken »Alliance« i Slagelse. Den fra Chr. Christensen, Smidstrup, ved Prøven paa Marselisborg undersøgte Halmryster med Renseapparater havde dog en Transportør til at føre Afskumningen fra Kastemaskinen tilbage til Cylinderen, og dette Apparat savnedes ved den paa Ragnesminde prøvede Maskine.

Da Ryster m. m. kun stilles løst hen ved Enden af Tærskemaskinen, kan den let anbringes i Forbindelse med et tilstedeværende Tærskeværk.

Hastigheden var af Fabrikanten opgivet saaledes, at Hestene skulde gaa 3 Omgange pr. Minut.

Udvekslingen var for en Omdrejning:

$$\frac{62}{13} \cdot \frac{84}{13} \cdot \frac{198}{17} = 359.$$

Cylinderen vendte altsaa 359 Omgange pr. Omgang af Hesten, eller ved normal Hastighed 1077 Omdrejninger pr. Minut.

Ved normal Hastighed havde Blæseren 740 Omdrejninger pr. Minut og samtidig gjorde Halmrysteren og Kastemaskinen 157 Dobbeltslag pr. Minut. Den indløbende Aksel gjorde under samme Vilkaar 92.5 Omdrejninger pr. Minut.

Prisen paa Halmrysteren med Kastemaskine m. m er 250 Kroner.

Holbæk-Maskinen er afbildet paa Fig. 1, der dog er lidt afvigende fra den prøvede Maskine.

Hestegangen var en af Fabrikens almindelig anvendte til 2 Hestes Maskiner. Bommelængden var $9^1/_2$ Fod. Bommene vare dobbelte, idet to lettere Bomme vare samlede ved Trækstedets Ende, medens de med deres andre Ender skrævede over Kanterne af Hestegangshjulet. Der fandtes et konisk Hestegangshjul med 75 Tænder, der indgreb i et Drev med 14 Tænder. Den næste Udveksling i Hestegangen bestod af et cylindrisk Tandhjul med 80 Tænder og et Drev hertil med 13 Tænder. I Hestegangshjulet var Akslen fastsiddende, hvorfor der fandtes 2 Lejer i Stubben. Overføringsakslen var godt beskyttet af et Jernrør og over Koblingerne fandtes Pladekasser. Der fandtes tre Par Koblinger, hvoraf den ene med Pal. Den indløbende Aksel var 9′ 3″ med 12″ Stigning. For at kunne sætte to Heste for den ene Bom og en for den anden, vare Trækstængerne samlede over Hestegangshjulet ved Hjælp af en enarmet Vægtstang, som drejer sig om et fast Punkt i Nærheden af Hestegangshjulets Rand. Den ene Trækstang er da anbragt i Stangens Ende, den anden paa dens Midte, og Stangen har en

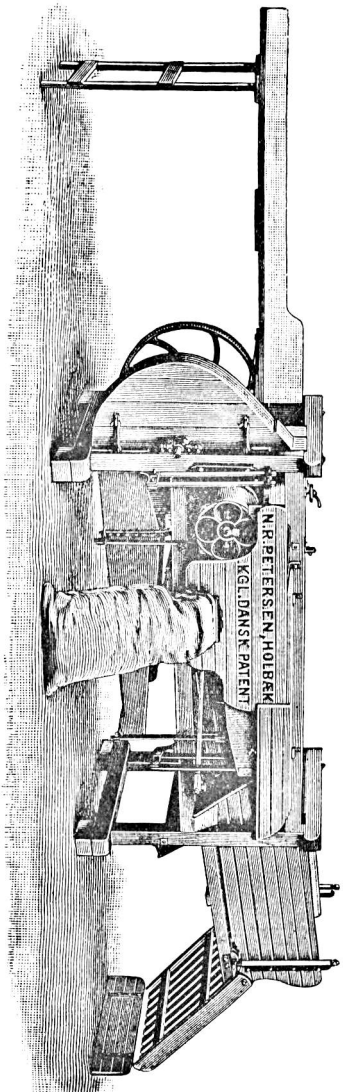


Fig. 1. Selvrensende Tærskeværk fra N. R. Petersen, Holbæk.

saadan Længde, at Midterlinien imellem Trækstængernes Angrebspunkter falder omtrent midt over Hestegangshjulet.

Paa den indløbende Aksel findes inde ved Tærskeværket et Stjernehjul, der er ca. 32" i Diameter og som er forsynet med 162 Tænder, dette griber i et Drev med 14 Tænder, som sidder paa Cylinderakslen. Der findes Rullelejer overalt og Lejerne ere bevægelige efter Sellers System.

Cylinderen er $17^1/_2$" i Diameter og Sluget er 14". Der findes 6 Stkr. riflede Slagler. Broen er støbt og forsynet med temmelig høje, skraatstillede Knaster, der gaa i Zigzag og ere forsynede med Hak. Broen omslutter $^1/_3$ af Omkredsen og har 4 Rækker Huller paa sidste Halvdel. Bag Broen findes en Plade, der fører Godset til Rysteren. Broen er i to Halvdele, der ere indrettede til at efterspænde.

Cylinderen er samlet af 3 Staalplader, der ved Nav ere befæstede til Akslen og hvortil de omtalte riflede Slagler ere fastgjorte. Ved at anvende Smedejern eller Staal opnaar man at faa en baade let og stærk Cylinder.

Halmrysteren har en Længde af 11' 4" og en Bredde af 2' 2". Den har 4 Kasser, der ere forsynede med 7 Lister paa 12". Listerne ere, som sædvanligt, trekantede, $1^1/_2$" brede og $^3/_4$" høje. Mellemrummene blive derved ca. $^1/_2$".

Rysteren rejser kendelig mere paa den sidste Halvdel, idet der her er ca. 19" Stigning paa en Længde af 5' 8", medens der paa den første Halvdel kun er ca. 11" Stigning paa den samme Længde. Slaglængden er 3". Kasserne ere forsynede med Nikketøj saavel for som bag. Under Halmrysteren findes en Skraaplan, der tjener til at føre Godset, som falder igennem Halmrysteren, frem efter mod Tærskemaskinen. Rysteren staar fortil og bagtil paa Fjedre.

Kastemaskinen er anbragt ved Siden af Tærskeværket, og Godset føres af et Kastehjul (Elevatorhjul) fra Tilbageløbsplanens Ende og op paa Kastemaskinen. Paa

Halmrysterakslens bagerste Ende findes en Krumtapskive, hvorfra Kastemaskinen trækkes ved Hjælp af en lang Trækstang. Denne har fat i Kastemaskinens nederste Del. Kastemaskinen har ingen Sidebevægelse, men derimod en Bevægelse frem og tilbage paa 3", og denne er forbunden med en svag samtidig indtrædende Bevægelse op og ned, idet Bevægelsen foregaar i en svag Bue. Kastemaskinen hænger nemlig foroven i en bevægelig Bøje og støttes af 2 lodrette Fjedre.

Skumsoldet (Emtesoldet) er 4' 7" og $14^1/_2$" bredt. Det er i 5 Afdelinger og forsynet med skraa Huller. Det er nemlig fremstillet af en Staalplade, hvori der er udklippet ganske smalle, langagtige Huller, der sidde rækkevis paatværs af Soldet og forsatte for hinanden i hver Række. Ved at opdrive disse Huller faar man et Sold, som er særlig tjenligt til at tilstede Kærnerne Gennemgang imedens Emterne blæse frem over Soldet. Under Emtesoldet findes en Tilbageløbsplan og derunder atter et Sold, hvorunder Blæsten virker. Under dette Sold findes atter en Tilbageløbsplan og et andet Sold, paa hvilket sidste man ogsaa er i Stand til at lade Blæsten virke. Under dette Sold findes paa Siden af Kastemaskinen Udløbstuden for Sæden og i Bunden af Kastemaskinen findes der endelig et Frøsold, gennem hvilket Ukrudtsfrø og Støv fjernes.

Blæsten kommer fra en Blæser, der er anbragt paa Cylinderakslen, og altsaa har samme Omdrejningsantal som denne. Blæseren har kun 2 Vinger, hvis Diameter er $12^1/_2$" og Længden i Akslens Retning er 13".

Som foran nævnt føres den udkastede Masse op fra Halmrysterens Forende til Kastemaskinen ved Hjælp af et Elevatorhjul. Dettes Diameter er ca. 30" og det er forsynet med $2^1/_4$" høje Knaster, der ere anbragte med ca. 11" Afstand.

Elevatorhjulet er tillige indrettet til at kunne udføre Kørning; der findes nemlig i denne Hensigt 4 riflede Plader, som efter Behag kunde indsættes eller udelades i den Væg, som omslutter Elevatorhjulet. For yderligere

at kunne forcere Kørningen, kan Elevatorhjulet gives en større Hastighed. Dette gøres ved, at der paa Elevatorhjulets Aksel anbringes en anden og mindre Remskive. Denne er da $8^1/_4$" i Diameter, medens den ved langsom Gang af Elevatorhjulet er 12" Med Maskinen følger derfor 2 forskellige Remskiver og Remme, da Elevatoren nemlig i begge Tilfælde trækkes fra en $14^1/_2$" Remskive, som findes paa Halmrysterens Krumtapaksel.

Halmrysterakslen gør det dobbelte Antal Omdrejninger i Forhold til den indløbende Aksel, idet den trækkes ved Rem fra denne og Remskivernes Diameter henholdsvis er 12" og 24".

Udløbshullet, hvorunder Kornsækken fasthæftes, er anbragt 23" over Gulvet, hvilken Højde er noget knap, naar Tærskeværket anbringes umiddelbart paa Gulvet.

Hastigheden var af Fabrikanten opgivet saaledes, at Hestene skulde gaa 3 Omdrejninger pr. Minut.

Udvekslingen var for en Omdrejning:

$$\frac{75}{14} \cdot \frac{80}{13} \cdot \frac{162}{14} = 381.$$

Cylinderen vendte altsaa 381 Gange pr. Omgang af Hesten, eller ved normal Hastighed 1143 Omdrejninger pr. Minut.

Ved normal Hastighed havde Blæseren 1143 Omdrejninger pr. Minut og samtidig gjorde Halmrysteren og Kastemaskinen 198 Dobbeltslag pr. Minut. Den indløbende Aksel gjorde under samme Vilkaar 99 Omdrejninger pr. Minut og Elevatorhjulets Hastighed var, eftersom man brugte den store eller den lille Hastighed, henholdsvis 348 og 240 pr. Minut.

Prisen paa Tærskeværket, inkl. Halmryster og Renseapparat m. m., er af Fabrikanten opgivet til 450 Kr. For Hestegangen er Prisen opgivet til 250 Kroner.

Hillerød-Maskinen er afbildet paa omstaaende Figurer 2 a og 2 b.

Hestegangen var en af Fabrikens almindelig anvendte til 4 Hestes Maskiner. Den var derfor noget større end

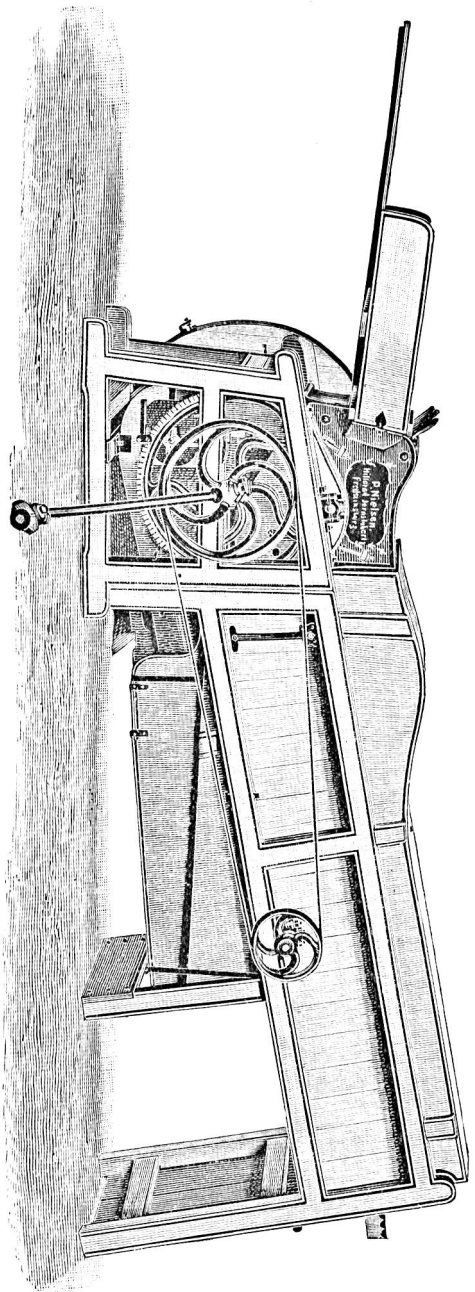


Fig. 2 a. Selvrensende Tærskeværk fra P. Nielsen, Hillerød.

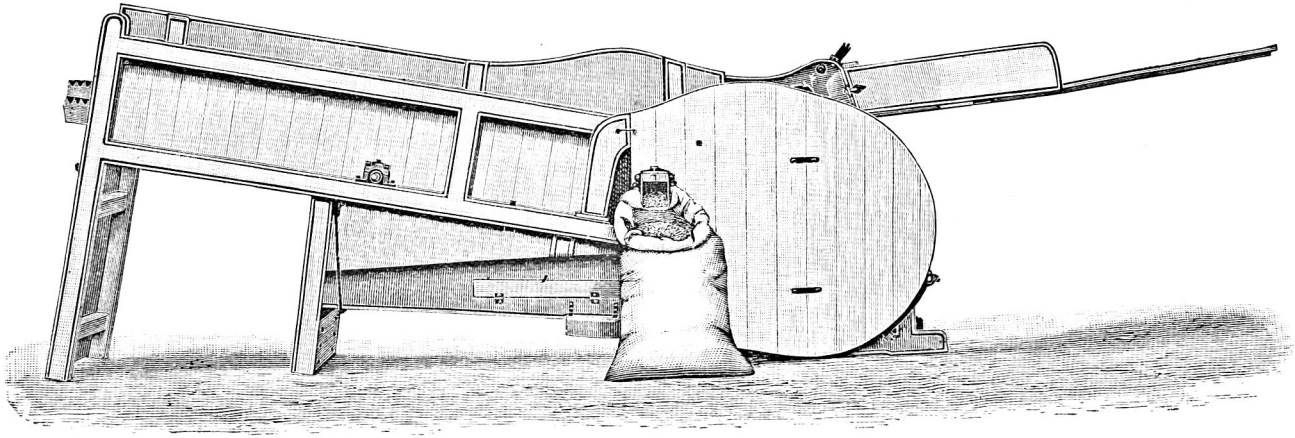


Fig. 2 b. Selvrensende Tærskeværk fra P. Nielsen, Hillerød.

nødvendig til det leverede Tærskeværk. Dette fremkom ved, at Fabrikanten tillige havde haabet at kunne faa et 3 à 4 Hestes Værk afprøvet, men Maskinudvalget saa sig ikke i Stand til at prøve mere end et Værk af samme Fabrikat.

Hestegangen var forsynet saavel med et Mellemtøj med Tandhjul med henholdsvis 69 og 31 Tænder som med en skraatliggende Aksel med et Sæt ekstra Tandhjul i Hestegangen med henholdsvis 43 og 18 Tænder. Ved Anvendelsen af Mellemtøjet undgik man den skraatliggende Aksel. Paa Grund af denne Omstændighed blev det muligt for Maskinudvalget at gøre Prøve med Maskinen, saavel med som uden skraatliggende Aksel. Ved disse sammenlignende Prøver viste der sig at være en saa ringe Forskel i Kraftforbruget, at man derefter tør forudsætte, at der ikke er større Kraftspild ved at anvende en skraatliggende Aksel, naar denne er tilstrækkelig lang, har en svag Stigning og Arbejdet iøvrigt er godt udført. Dette var nemlig Tilfældet her, idet Forbindelsesakslen var 10' lang og paa denne Længde kun rejste 17". Man tør derfor ikke af disse Prøver slutte, at en skraatliggende Aksel ikke forøger Kraftforbruget kendeligt, naar Længden af Akslen er kort og Stigningen forholdsvis stærk.

Da den skraatliggende Aksel i det foreliggende Tilfælde blev drevet af Tandhjul med et noget andet Udvekslingsforhold end det som fandtes paa Mellemtøjet ved Muren, saa maa der i det efterfølgende tages Hensyn til hvilken af disse Forbindelser der har været benyttet, naar man vil sammenligne de forskellige ved Maskinen opnaaede Hastigheder. Naar der derfor i det efterfølgende er anført en Hastighed, uden at det nærmere er betegnet, om denne er frembragt ved Anvendelse af Mellemtøj eller skraatliggende Aksel, saa maa man gaa ud fra, at det første har været Tilfældet, naar der ikke udtrykkelig er nævnt, at den skraatliggende Aksel er anvendt.

Hestegangens Bommelængde var 10' 6". Der fandtes et Stjernehjul med 81 Tænder, der indgreb i et Drev med

18 Tænder. Den næste Udveksling i Hestegangen bestod af et konisk Hjul med 67 Tænder og et Drev hertil med 17 Tænder. Det store Hjul i Mellemtøjet havde 69 Tænder, det lille 31. Hestegangen var monteret paa en stærk Egetræsramme og Jernlejerne vare alle forsynede med Dæksler. I et enkelt af disse, nemlig det øverste paa den lodrette Mellemaksel, var der indsat Metalpander. Den indløbende Aksel var godt beskyttet i et Jernrør. Paa den indløbende Aksel fandtes 4 Sæt Kuglekoblinger, hvoraf den ene var forsynet med Pal.

Stjernehjulet paa Tærskemaskinen havde 164 Tænder og trak Tærskecylinderen ved et Drev med 15 Tænder. Lejerne for begge Ender af Cylinderakslen vare Metallejer, og disse vare lukkede for at forhindre Støv i at trænge ind og Olien i at sive ud.

Cylinderens Diameter var $17^1/_4$", dens Længde 12". Slugets Bredde var udvendig $15^1/_4$" og ved Cylinderen $10^3/_4$". Cylinderen var af Staalplade og med riflede Slagler. Den var baade let og stærkt bygget.

Broen var af samme Konstruktion som ved de store engelske Tærskeværker. Den var bygget af Smedejern og var meget aaben. Forkanten var riflet og Broen omsluttede $^1/_3$ af Tærskecylinderen. Broen var stilbar med 4 Stilleskruer.

Halmrysteren var 9' lang og 2' bred. Den blev trukket af et Remmetræk fra Stjernehjulsakslen, idet Hastigheden herfra forøgedes, idet Remskiverne vare henholdsvis 22" og 12". Slagets Længde var 3". Kasserne i Halmrysteren vare forsynede med 7 Stykker trekantede Tremmer paa hver 12" Længde. Saavel Højden som Bredden af Tremmerne var 1" og Lysningen ca. $^3/_4$". Stigningen af Halmrysteren var 20" paa 10'. Der fandtes Nikketøj for og bag, vekselvis for hveranden Kasse. Under Halmrysteren fandtes en Tilbageløbsplan af Zinkplade, der trækkes ved Nikketøj fra Halmrysteren, men dog saaledes, at Slaglængden kun bliver det halve af dennes Bevægelse.

Kastemaskinen hænger under Halmrysteren og har

3" Slag. Den trækkes fra denne og er bagtil ophængt i Fjedre, dens hele Længde er 6' og Bredden 21". Soldets Længde er 35". Hvad der gaar under Emtesoldet føres tilbage til Rensesoldet, hvoraf der kun findes et foruden Frøsoldet. Herfra gaar Godset i en Kasse til Elevatorhjulet, der sidder paa Stjernehjulsakselen og er 40" i Diameter. Knasterne paa Elevatorhjulet ere $^3/_4$" høje og anbragte i 4" Afstand. Der findes saavel enkelte som dobbelte Knaster, idet disse ere anbragte langs Hjulets Omkreds i Serier med 5 i hver paa en saadan Maade, at der først kommer en Knast i Midten, derefter et Par bagved denne og derefter atter et andet Par, der have en noget større Afstand. For at opnaa Kørning med Elevatorhjulet, er der i Elevatorkassen anbragt en Kørnebro med støbte, skraatstillede Knaster, som kunne nærmes eller fjernes fra Elevatorhjulet, eftersom man ønsker en haardere eller lettere Behandling af det Gods, som Hjulet kaster op.

Da Kørningen saaledes foregaar efter at Godset er blæst, fremkommer Ønsket om at kunne blæse dette endnu en Gang for at kunne fjerne Spidser og Støv. Dette gøres ved, at noget af Vinden fra Blæseren føres op i Nærheden af Sækketuden og her blæses saa Kornet endnu en Gang, idet Affaldet føres bort over en Kant i Elevatorkassen.

Sækketuden er anbragt 28" fra Jorden.

Blæseren findes, som nævnt, under Maskinen, den trækkes ved en Rem fra Cylinderakslen, idet dens Hastighed dog gøres mindre end Cylinderens. Remskiven paa Cylinderakslen er nemlig 8" og den tilsvarende paa Blæseren 10". Blæseren har 5 Vinger, hvis Diameter er 15" og Længden i Akslens Retning 14".

Hastigheden var ved Prøven opgivet saaledes, at Hestene skulde gaa 3 Omgange pr. Minut, senere har Fabrikanten anført $2^1/_2$ Omgang som den mest passende Hastighed, og med denne vil Trækkraften vel nok blive noget mindre. Da Prøverne imidlertid ere foretagne med

den større Hastighed, maa der tages Hensyn hertil ved Læsningen af det efterfølgende.

Udvekslingen var for en Omdrejning:

$$\frac{81}{18} \cdot \frac{67}{17} \cdot \frac{69}{31} \cdot \frac{164}{15} = 432.$$

Cylinderen vendte altsaa 432 Omgange pr. Omgang af Hesten, eller ved normal Hastighed 1296 Omdrejninger pr. Minut.

Ved normal Hastighed havde Blæseren 1037 Omdrejninger pr. Minut og samtidig gjorde Halmrysteren og Kaste-Rensemaskinen 216 Dobbeltslag pr. Minut.

Prisen paa Tærskeværket med Halmryster og Renseapparater m. m. er af Fabrikanten opgivet til 450 Kr. For en Hestegang til 3 Heste er Prisen 285 Kr. For Hestegange til 2 Heste er Prisen fra 200 til 250 Kroner, eftersom de ere svære til.

Kraftprøven.

Efter at det ved flere forudgaaende Forsøg havde vist sig hensigtsmæssigt og tilstrækkelig nøjagtigt at maale Kraftforbruget med en selvskrivende Krafthammel, som anbragtes i en af Trækkrogene, imedens der blev trukket heri af to stærke Heste, besluttede man at anvende en den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole tilhørende selvskrivende Krafthammel, som velvilligt har været udlaant Maskinudvalget ved mange af de tidligere afholdte Prøver.

Hvorfor man navnlig nærede Betænkelighed ved at maale Kraften paa denne Maade, var fordi det er forbundet med store Vanskeligheder at faa Trækkraften tilstrækkelig jævn og Diagrammet som Følge deraf tilstrækkelig ensartet under Anvendelsen af Hestekraft, navnlig naar den fordrede Trækkraft er saa stor, at den kun for kortere Tid kan udvikles af to Heste.

En meget væsentlig Grund til, at dette lykkedes, skyldtes, at Maskinudvalget var saa heldig at finde et Par ualmindelig stærke og rolige Heste.

En anden Vanskelighed for at faa et tilstrækkelig jævnt Diagram, hidrører fra Vanskeligheden ved at opnaa en tilstrækkelig jævn Ilægning, dette naaedes dog ret tilfredsstillende ved at give meget rigelig Hjælp ved Sædens Fremføring, saaledes at Ilæggeren kun behøvede at passe Ilægningens Regelmæssighed.

Kraftprøverne gik forud for Arbejdsprøverne og de foretoges ved samtlige Maskiner, saavel i toradet Byg som i Rug. Ved Arbejdsprøverne prøvedes tillige i seksradet Byg, da dette, som den vanskeligste Opgave, maatte forudsættes at have særlig Betydning, derimod fandt man ingen Grund til ogsaa at lade Kraftprøverne omfatte denne Sædart, fordi de foregaaende Kraftprøver vare faldne saa godt ud. Desuden bleve alle de prøvede Maskiner prøvede under tom Gang, men med alle Apparater i Gang.

Trækkraften findes opført i den senere følgende Tabel, udtrykt som Middeltræk i danske Pund, maalt paa Hestegangens Trækkrog. Hestegangens Modstand er altsaa indbefattet i dette Tal. Den Trækkraft, som Tærskeværket fordrer, fremkommer saaledes ikke som et selvstændigt Udtryk, men da Tærskeværkerne i Reglen leveres i Forbindelse med Hestegang fra samme Fabrik, og man netop kan ønske at vide den samlede Trækkraft, kan der næppe rettes nogen berettiget Indvending imod det trufne Arrangement, som iøvrigt byder Forsøgene væsentlige Fordele. Ved Prøven i 1878 blev der afholdt en meget indgaaende Undersøgelse med Hestegange uden Forbindelse med Tærskeværket. Det viste sig her, at Nøjagtigheden, hvormed Arbejdet var udført, spillede en langt større Rolle, end de forskellige Udvekslingsforhold og andre konstruktive Detailler. Disse Prøver staa endnu i fuld Gyldighed og kunne derfor godt tjene til Vejledning for dem, der maatte ønske nærmere Underretning om Arbejdstabene i Hestegange, som prøves uden Forbindelse med Tærskeværket.

Ved Prøven i 1878 blev, som nævnt, Trækkraften maalt ved Haandkraft, og den blev maalt paa en saadan

Maade, at Træklinien, der passerede Krafthammelen, stod vinkelret paa Bommen. Ved de her nævnte Prøver var dette ikke Tilfældet, idet Træklinien her dannede en noget spidsere Vinkel end den rette med Bommene, og Vinklen bliver desto spidsere jo kortere Bommens Længde er. Da Bommelængden i alle Tilfælde er givet, kan man i hvert Tilfælde, hvor man ønsker det, reducere det paa Kraftmaaleren maalte Træk i Forhold hertil, naar man ønsker at drage Sammenligninger med de ældre Prøver, ligesom man ogsaa igennem samme Betragtning vil være i Stand til at tage Hensyn til Indflydelsen af den forskellige Bommelængde ved de herværende Prøver, men da Forskellen ved disse ikke er stor, vil denne Korrektion ikke give noget stort Udslag, navnlig fordi den For øgelse i Trækkraft, som fremkommer ved den noget spidsere Vinkel ved den kortere Bom, atter tildels hæves ved, at Hestene her gaa i en mindre Cirkelbue, og derved altsaa med en mindre Hastighed end den, som beskrives ved, at Krogen i Trækbommen drejer sig.

Foruden Kraftprøver under Tomgang og under Arbejde i Byg og Rug, blev der foranstaltet nogle specielle Kraftmaalinger for at undersøge forskellige Forhold, som de enkelte Maskiner gave særlig Anledning til.

Det er under Beskrivelsen af Hillerød-Maskinen anført, at denne prøvedes saavel med skraatliggende indløbende Aksel som med Mellemtøj, hvorved Akslens Stigning var undgaaet, og det blev samtidig anført, at Kraftforbruget omtrent var lige, hvilket man dog tilskrev den meget lange Aksel, der tilmed kun havde meget lille Stigning. Ved kort Afstand, stor Stigning eller mangelfuld udført Maskinarbejde vil Forholdet dog ikke være nær saa gunstigt for den skraatliggende Aksel. Ved Anvendelse af den skraatliggende Aksel blev samtlige Hastigheder ca. 7 pCt. større end ved Mellemtøjet.

Ved samme Maskine havde man ligeledes Anledning til at prøve saavel stift Træk som Fjedertræk, da Maskinen havde begge Dele anbragt til Forsøg. Trækkraften viste sig ogsaa her at være saa nær ens, at man ikke

deraf kan slutte noget med Hensyn til Fjedertrækket, men naar Kraften skal afgives ved idelige Stød i Hestens Bringe, er der dog næppe Tvivl om, at de lide mere ved Trækket end under jævnt Arbejde. Fjedertrækket maa derfor alligevel anses for hensigtsmæssigt, og desto mere jo uroligere Hestene gaa og jo mere uensartet Ilægningen foregaar. De anførte Prøver viste 320 Pund ved Fjedertræk og 340 Pund ved stift Træk.

Ved Holbæk-Maskinen gjorde man sammenlignende Forsøg imellem regelmæssig og uregelmæssig Ilægning af samme Mængde i en vis Tid. Disse Diagrammer viste ogsaa, at Svingningerne i Diagrammet ved den uregelmæssige Ilægning vare betydelige. At en saadan Ilægning støde Hestene og derved plage disse mere end det rolige Træk, er indlysende, ligesom Tærskemaskinens Rense- og andre Apparater selvfølgelig ikke fungere tilfredsstillende. Prøverne gav 340 Pund ved regelmæssig og 360 Pund ved uregelmæssig Ilægning.

Da denne Maskine var forsynet med Remskiver til to Hastigheder paa Kørneren, for ved den største bedre at kunne klare sig under vanskelige Forhold, navnlig i seksradet Byg, blev Maskinen prøvet med Kraftmaaler ved begge Hastigheder. Desuden gjordes der en Række Forsøg med denne Maskines enkelte Dele under Tomgang, men da Hestekraften ved saa smaa Kraftforbrug viste sig mindre heldig, blev der ved disse Forsøg anvendt Haandkraft af et forholdsvis stort Antal Arbejdere. Disses Arbejde overførtes til Krafthammelen paa en lignende Maade, som man benyttede ved alle Prøverne i Svendborg 1878.

Disse Prøver gav:

Hestegangen med Cylinderen alene	75	Pd.
— — — og Blæser	95	—
— — — - — og Elevator	110	—
— — alle Apparater, men med langsom Kørning	120	—
— — — — — — hurtig —	150	—
— trukket af Folk til Tærskning af 2-rd. Byg, langs. K.	250	—
— — - Heste — - — — — -	256	—
— — - — — - — — hurtig -	340	—

I omstaaende tre Tabeller er der samlet en Oversigt over forskellige Konstruktionsforhold, Priser og Resultater fra Kraftmaalingen m. m.

Arbejdsprøve.

Som ovenfor berørt bleve samtlige Maskiner under Arbejdsprøven undersøgte under Arbejde i Rug, toradet og seksradet Byg. Den sidstnævnte Prøve var selvfølgelig den haardeste, navnlig da det seksradede Byg, som man havde til Disposition, var særdeles vanskeligt at behandle. Det var meget letvægtigt Byg i en noget klam Tilstand, saaledes at man i Prøven med seksradet Byg omtrent havde naaet Grændsen for de Vanskeligheder, man i Praksis kan vente, at Maskinerne kunne møde. Det seksradede Byg indeholdt tillige en Del Urenheder, saaledes at man ogsaa fik et Skøn over, hvorledes Maskinerne klarede sig med Hensyn til Udskilning af Ukrudtsfrø, Tidselhoveder m. m. Det toradede Byg var vel ikke af saa særdeles god Kvalitet, det var ogsaa noget letvæg-

Hestegangene.

Fabrikantens Navn og Bopæl	Pris paa Hestegangen i Kroner	Bommelængden i danske Fod	Overføringsakslens Antal Omdrejninger for en Omgang af Bommen	Bommens Antal Omdrejninger pr. Minut. Opgivet af Fabrikanterne	Trækkrogens Hastighed i Fod pr. Sekund.
H. C. Lunge & Søn, Sorø	185	11	37	3	3.46
H. C. Petersen, Præstø	—	11.5	30.8	3	3.61
N. R. Petersen, Holbæk.....	250	9.5	33	3	2.98
P. Nielsen, Hillerød	250*	10.5	39.3	3	3.30

*) Prisen for en stærk 2-Hestes Hestegang.

Tærskeværkerne.

Fabrikantens Navn og Bopæl	Pris i Kroner paa det fuldstændige Tærskeværk, dog uden Hestegang	Pris i Kroner paa Halmryster med Elevator og Kaste-Rensemaskine	Cylinderens Diameter i Tommer	Cylinderens Antal Omgange for en Omgang af Bommen	Cylinderens Antal Omgange pr. Minut	Cylinderens Periferihastighed i Fod pr. Sekund	Vejen i Fod, som gennemløbes paa Cylinderens Periferi under en Omgang af Bommen	Trækkraft til den tomme Maskine (Hestegangen indbefattet)	Trækkraft i Pund paa Trækkrogene ved Tærskning af toradet Byg (3 Tønder i Timen)	Trækkraft i Pund paa Trækkrogene ved Tærskning af Rug (3 Tønder i Timen)	Trækkraft pr. Hest ved Tærskning af toradet Byg (3 Tønder i Timen)	Trækkraft pr. Hest ved Tærskning af Rug (3 Tønder i Timen)
H. C. Lunge & Søn, Sorø	350	—	14.5	492	1312	83	1660	218	410	345	205	172
H. C. Petersen, Præstø	—	250	17	359	1077	79.8	1596	86	210	204	105	102
N. R. Petersen, Holbæk	450	—	17.5	381	1143	87.2	1744	150	275 *) 340	230	137 *) 170	115
P. Nielsen Hillerød	450	—	17.25	432	1296	97.4	1948	133	320	280	160	140

*) Det øverste Tal gælder for svag Kørning, det nederste for kraftig.

Halmrysterne.

Fabrikantens Navn og Bopæl	Længde i Fod og Tommer	Bredde i Fod og Tommer	Areal i Kvadratfod	Stigning i Tommer for hver 100 Tommer	Antal Dobbeltslag pr. Minut	Slagets Længde	Bevægelsens Art	Renrystning ved 6-rd. Byg udtrykt v. Tab af Kærne i % af hele Kærnemæng.
H. C. Lunge & Søn, Sorø	9′ 3″	1′ 8 3/4″	16.1	24	250	3 1/8″	Krumtap paa Midten	0
H. C. Petersen, Præstø	9′ 6″	2′	19	21	157	3″ *)	Nikketøj for og bag	1.5
N. R. Petersen, Holbæk	11′ 4″	2′ 2″	24.5	22**)	198	3″	Krumtap paa Midten	0
P. Nielsen, Hillerød	9′	2′	18	17	216	3″	Krumtap paa Midten	0

*) Slaget kan varieres.

**) Stigningen er størst paa Rysterens bageste Ende.

tigt og urent, men noget tørrere end det seksradede Byg. I Almindelighed stiller dog toradet Byg ikke nær saa store Vanskeligheder for Tærskemaskinerne som det seksradede, der er vanskeligere at kørne, kaste og ryste, og denne Prøve vil derfor ikke have været strengere, end at Maskinerne burde kunne arbejde tilfredsstillende under de tilstedeværende Forhold. Selv om man ikke saa almindeligt anvender seksradet Byg, og derfor kan bortse fra Fordringen om, at Maskinerne skulle kunde behandle denne Vare, saa har det dog stor Betydning ved en Arbejdsprøve med Tærskemaskiner at foretage Arbejdsprøven netop i denne Sædart, fordi Vanskelighederne, som Maskinen muligvis kan have, derved ganske anderledes

komme frem. Forøvrigt er dette ganske i Overensstemmelse med, hvad Maskinudvalget plejer at gøre ved de sammenlignende Prøver, idet man altid stiller Arbejdsprøven under de vanskeligste Forhold, som man kan vente kunne indtræde i Praksis, da Maskinerne altid vil kunne løse de lettere Opgaver. Man opnaar derved at undgaa at anbefale en Maskine til almindeligt Brug, som muligvis ikke kan gøre Fyldest under vanskelige Forhold. Angaaende Rugens Kvalitet, er der ikke andet at bemærke, end at den ikke var særlig stærkt givende og at dens Tørhedstilstand var ret upaaklagelig.

Ved Arbejdsprøverne var den utærskede Sæd afvejet i Forvejen, saaledes at man forholdsvis let kunde paase, at et bestemt Kvantum passerede Maskinen under hvert enkelt Forsøg, man valgte 500 Pund utærsket Sæd som et passende Kvantum ved hver Prøve, og forsøgte sig igennem forskellige Prøver frem til at naa, at denne Sædmængde netop behandledes i den samme Tid ved alle Maskinerne og under samme Antal Omgange for Hestenes Vedkommende. Ligesom ved Kraftprøven benyttede man kun to Heste under Forsøgene. Hastigheden bestemtes ved, at en af Dommerne observerede Hestenes Gang og ved Signal i en Fløjte mindskede eller øgede Hastigheden indtil denne netop havde en passende Størrelse. Til Vejledning for Ilæggeren blev der for hver Omgang, Hestene gjorde, slaaet en Kridtstreg paa et iøjnefaldende Sted. Som nævnt havde man et Par særdeles gode og rolige Heste, og dette bevirkede, at Hastigheden uden særlige Vanskeligheder lod sig holde i nær Overensstemmelse med de tre Omdrejninger pr. Minut, som af samtlige Fabrikanters Repræsentanter var bleven opgivet som den Hastighed, der passede bedst. Som ovenfor bemærket har Hr. Fabrikant Nielsen senere angivet $2^1/_2$ Omdrejning som værende mere passende, og denne Hastighed er sikkert ogsaa fuldt tilstrækkelig.

Kraftprøverne gik, som foran nævnt, forud for Arbejdsprøverne og vare for saa vidt uafhængige af dem, som man ikke her særlig undersøgte Arbejdets Kvalitet,

men selvfølgelig tog man Hensyn til, at alle de nødvendige Forhold vare saa vidt lige, saaledes den Hastighed, hvormed Maskinen gik, den Mængde af Sæd, som passerede en vis Tid, og navnlig at Ilægningen blev foretaget med en saa stor Regelmæssighed som mulig.

Ved Arbejdsprøverne nøjedes man ikke alene med at foretage dette, men man undersøgte tillige Arbejdets Kvalitet saa vidt muligt i enhver Henseende, og blandt andet blev de forskellige Produkter efter Tærskningen opvejet paa det omhyggeligste. Omtærskning foretoges ikke, fordi Halmen skønnedes at være ren. Den fra Maskinen kommende Halm blev, for at bestemme Renrystningen, atter omrystet, og den derved fremkomne Kærne blev tillige med den, som var faldet paa et Sejl, som var udbredt bag Halmrysteren, opvejet og bestemt som Tab ved Renrystningen.

Med Undtagelse af Sorø-Maskinen behandlede alle Maskiner Rugen saaledes, at den vil være Handelsvare ved en almindelig Blæsning.

Sorø-Maskinen.

Den seksradede Byg gav fra 167 til 170 Pund Kærne af 500 Pund utærsket Sæd. Ved første Prøve tærskedes dette i 14 Minutter, hvilket svarer til godt 4 Tønder i Timen. Ved denne Ydelse spildte Maskinen meget stærkt ved Soldet. Ilægningen var meget generet af Springkærner, hvilket var foranlediget ved en uheldig Tilførelsesaabning. Kornet skal over en Kørner og Blæser for at blive Handelsvare. 2 Heste trak temmelig haardt. Hestene gik ved denne Prøve kun $2^1/_2$ Omgang i Minuttet i Stedet for 3, hvorved Cylinderens Omdrejningsantal faldt fra 1476 til ca. 1230 Omdrejninger. Ved at gentage Prøven, men med mindre Ilægning, tærskedes 500 Pund seksradet Byg af samme Slags som ovenfor nævnt i 21 Minutter, hvilket altsaa svarer til ca. 3 Tønder i Timen. Maskinen har ingen Kørner og Rensningen var ikke udført. Ukrudtfrøet var daarligt fjernet. Avnerne vare rene.

Omrystningen viste, at der var noget Spild ved den stærke Ilægning; ved den mindre Ilægning var derimod Renrystningen god. Produktet er daarligt nok renset til Foderkorn.

Ved Arbejdsprøverne i toradet Byg blev Kornet noget bedre kastet og renset. Maskinen spildte dog Korn paa forskellige Steder. Ved denne Sædart var Rensningen tilstrækkelig til Foderbrug, men Godset maa over en Kørner og Blæser for at blive Handelsvare.

Præstø-Maskinen.

Der tærskedes 500 Pund Neg af seksradet Byg i 20 Minutter, som gav 170 Pund Kærne. Rentærskningen var god, men Rystningen var meget simpel. Overskumning fra Kastemaskinen falder ned paa Rysteren og tilmed langt tilbage. Efter Prøvetærskningen var der 1.90 Pund Kærne i Halmen, og ved at ryste denne om, fremkom yderligere 0.60 Pund, saaledes at Halmrysteren spilder $2^1/_2$ Pund Kærne for hver 170 Pund. Der fandtes en Mængde halve Aks, Haser og deslige. Kornet var ikke kørnet, men nogenlunde renset. Maskinen blæser lidt Forkorn samt noget Frø fra, under det skraatsiddende Sold. Avnerne langt fra rene. Maskinen var meget let at trække.

Der tærskedes 500 Pund toradet Byg i 19 Minutter. Den gav 165 Pund Kærne. Rystningen simpel, der fandtes $^1/_2$ Pund Kærne bag Halmrysteren. Kornet var jævnt godt til Foderbrug. Rensning noget bedre end ved seksradet Byg. Avnerne vare ikke rene. Ingen ituslaaede Kærner.

Rugen behandledes tilfredsstillende.

Holbæk-Maskinen.

Der tærskedes 500 Pund Neg af seksradet Byg i 23 Minutter. Den gav 169 Pund Kærne. Kørneren havde

den lille Hastighed. Rentærskningen og Renrystningen god. Kørningen mindre god.

Derefter tærskedes 500 Pund seksradet Byg i 18 Minutter med stor Kørehastighed. Den gav 170 Pund Kærne og nu var ogsaa Kørningen god. Rensningen god, Kornet vil ved en almindelig Blæsning give en god Handelsvare. Maskinen har under Kastemaskinen et Frøsold, som gør god Virkning.

Der tærskedes 500 Pund toradet Byg i 22 Minutter. Maskinen havde faaet et andet Sold indsat, men ellers var den uforandret, og med hurtig Bevægelse paa Kørner. Kørningen meget god. Rensningen ligeledes. Frøet godt frarenset. Ingen ituslaaede Kærner. Afskumningen føres ind i Kørneren. Renrystningen særdeles god. Ingen Spild af Korn om Maskinen. Ingen Korn i Avnerne. Naar det blæses en Gang, er det en fuldstændig Handelsvare.

Rugen behandledes godt.

Hillerød-Maskinen.

Der tærskedes 500 Pund Neg af seksradet Byg i 20 Minutter. Kvalitet som forhen nævnt. Renrystning god. Avnerne rene. Kørningen ikke saa god, at den bliver Handelsvare uden en Efterkørning. Rensningen god.

Der tærskedes 500 Pund Neg af toradet Byg i 19 Minutter. Kvalitet som ved de andre Prøver. Renrystning god. Avnerne rene. Kørningen bedre end ved Prøven i seksradet Byg, men ikke tilstrækkelig. Ingen knækkede Kærner. Rensningen god og Kornet var upaaklageligt til Foderbrug.

I Rug arbejdede Maskinen godt.

Almindelige Bemærkninger.

Blandt de fire prøvede Maskiner staar Holbækmaskinen og Præstømaskinen som de yderste Repræsentanter med Hensyn til Varens Behandling, idet den første er i

Stand til at levere Korn, som ved en Blæsning er Handelsvare, medens Præstømaskinen kun foretager en Kastning, og derfor kun gør Kornet færdigt til Foderbrug.

Denne sidste Fordring kan man stundom indskrænke sig til at stille, og vil derved være i Stand til at faa en mere ydende og billigere Maskine, navnlig dersom man allerede har en almindelig god Tærskemaskine; thi man kan da nøjes med at anskaffe en Halmryster med Elevator og Kastemaskine.

En saadan kombineret Maskine leveres af Petersen, Præstø, for 250 Kr. og den behøver kun at hensættes bag Tærskemaskinen, idet den trækkes ved en Rem fra den indløbende Aksel. Denne Maskine rystede dog Halmen daarligt, saaledes at der spildtes en Del Korn. En væsentlig Aarsag til dette Tab ligger i, at Kastemaskinens Overskumning føres til Halmrysteren, og da denne selvfølgelig ikke kan gøre noget ved Overskumningen, saa føres denne videre med i Halmen. Da dette Forhold imidlertid let lader sig ændre, ligesom det ikke volder nogen Vanskelighed at fremstille en god Halmryster, saa formenes denne Maskine at kunne ændres til at blive brugbar, hvor man kun tilsigter at tærske til Foderbrug.

Ved disse to Maskiner, Holbæk og Præstø, gaar Godset fra Halmrysterens Underside til Kastemaskinen, idet den første ved et Kastehjul samtidig udfører Kørning, medens Præstømaskinen, som nævnt, kun løfter Godset til Kastemaskinen ved Hjælp af en Elevator, der ikke foretager nogen egentlig Bearbejdning. Ved de to andre Maskiner, Hillerød og Sorø, findes Kastemaskinen under Halmrysteren, hvorfor Kastehjulet kommer til at arbejde med den kastede Sæd. Hillerødmaskinen foretager tillige Kørning med Kastehjulet, medens Sorømaskinen kun løfter Godset til Sækken. Naar Kastehjulet paavirker Godset før dette kommer paa Kastemaskinen, understøttes Maskinens Virkning i høj Grad af Hjulet, og man behøver da ikke at dele Blæsten for at blæse Spidserne bort fra den kørnede Vare.

Sorømaskinen har ikke Kørnebro ved Kastehjulet

eller Blæst ved Sækketuden. Kastehjulets Opgave kan derfor kun blive at løfte Sæden til Sækketuden, men til dette Brug er Kastehjulet et Organ, som tager forholdsvis megen Kraft.

Hillerødmaskinen har Kørnebro og ekstra Blæst, men Kørningen var her i vanskelig Byg ikke tilstrækkelig.

Rentærskning og Renrystning bør altid forlanges ved en Tærskemaskine til Hestekraft, men Prøverne viser, at god Kastning ogsaa er forholdsvis let opnaaeligt, og da det er meget arbejdsbesparende at faa Kastningen udført samtidig med Tærskningen, bør man ved Valg af nye Maskiner stille dette Krav, selv om man kun tilsigter at tilvejebringe Sæd til Foderbrug. Stiller man derimod Fordring om et færdig rensende Værk, der tillige er forsynet med en virksom Kørner, da har man i den Type, som er repræsenteret ved Maskinen fra N. R. Petersen, Holbæk, en Maskine, som i Forhold til sin Tid staar som en fortrinlig Maskine for det lille Landbrug.

Prøven har vist:

at man for det mindre Landbrug har fremstillet selvrensende Tærskemaskiner til 2 à 3 Heste, der ved maadeholden Ilægning (c. 3 Tdr. i Timen) kan levere Kornet færdigt til almindeligt Foderbrug. Hvede, Rug og Havre leveres saa godt renset, at en Blæsning vil gøre det til en god Handelsvare. Byg er derimod fra de tre Maskiner ikke kørnet godt nok, fra den fjerde Maskine (Holbæk) er Byggen baade kørnet og renset godt;

at, naar man holder sig indenfor en Tærskning af c. 3 Tdr. i Timen, kan man baade tærske, ryste og kaste rent, og levere en jævnt godt renset Vare. Forceres Ilægningen vil Arbejdets Udførelse blive mere eller mindre mangelfuldt;

at Kraftforbruget ikke overstiger, hvad 2 à 3 Heste kan præstere.

Tærskeprøven paa Marselisborg.

Siden 1878 har Maskinudvalget ikke foretaget Prøve med Pigtærskemaskiner, og man har været utilbøjelig til at gentage en anden fordi det saa ud til, at Pigtærskemaskiner, om de end i de mindre Størrelser fordrede mindre Trækkraft, dog vare behæftede med Feil, som synes at staa i Forbindelse med Systemet. I de senere Aar ere imidlertid en Del af Pigtærskemaskinerne undergaaede Forandringer, saaledes at Ønsket om at prøve dem var blevet kraftigere og særlig syntes det at være betimeligt at foretage en Prøve med disse Maskiner, efterat de nu ere i Færd med at gaa over til den selvrensende Typpe.

Da Pigtærskemaskinerne særlig benyttes i Jylland, besluttede man at foretage en saadan Prøve der, og efter nogen Søgen var Maskinudvalget saa heldig at finde fortrinlige Lokaliteter og velvillig Imødekommenhed for Prøvens Afholdelse paa Marselisborg Avlsgaard ved Aarhus, i Efteraaret 1902.

Den paa Ragnesminde Aaret forud afholdte Prøve med smaa selvrensende Slagletærskemaskiner til Hestekraft, viste ikke alene, at man nu var kommen saa vidt, at disse Maskiner, i al Fald delvis, vare anvendelige for det mindre Landbrug, men de viste ogsaa, at disse Maskiner vare i en saa kraftig Udvikling, at det vilde være ønskeligt at give enkelte af de prøvede Maskiner Leilighed til at blive genprøvede efterat forskellige Forandringer vare blevne udførte. Ved en saadan Prøve maatte man da tillige ønske, for Sammenlignings Skyld at prøve

den bedste af de ved Ragnesmindeprøven deltagende Maskiner. Som det vil erindres var dette Maskinen fra Fabrikant N. R. Petersen, Holbæk.

Dommergruppen kom til at bestaa af:

Statskonsulent C. V. Birk, Holte.
Veiassistent Th. Hjorth, Hobro.
Proprietær Jakobsen Andkær, Odder.
Godsinspekteur Tilemann, Mosager, Hammel.
Fabrikant N. Villemoes, Skærum Mølle ved Vemb.

6 Maskiner deltog i Prøven, medens 4 trak sig tilbage før denne.

De prøvede Maskiner vare:

1. En Slagletærskemaskine fra N. R. Petersen, Holbæk.
2. En do. fra H. P. Petersen, Præstø.
3. En Halmryster med Kaste- og Renseværk fra Chr. Christensen, Smidstrup.
4. En Pigtærskemaskine fra A. Blom og Søn, Skanderborg.
5. En do. fra »Samsø Maskinfabrik«.
6. En do. »Svea« fra Brødene Bendix, København.

Beskrivelse af Maskinerne.

Nr. 1. En Slaglemaskine fra N. R. Petersen, Holbæk.

Hestegangen var lignende den, der blev prøvet paa Ragnesminde, kun med den Forskel, at der i Drevet ved anden Udvexling nu kun var 12 Tænder imod tidligere 13, og at Bommelængden nu var $11^1/_4$ Fod mod tidligere $9^1/_2$ Fod.

Tærskeværket med Renseapparater, der ses paa vedføiede Billeder Figurerne 3 og 4, er ikke undergaaet væsentlige Forandringer siden Prøven paa Ragnesminde og var nu identisk med det Exemplar, som under Betegnelse »Normal Nr. 27«, blev afgivet til Normalsamlingen.

Ved Kørneren var der foretaget den Forandring, at de to Hastigheder ikke opnaaedes ved at skifte Remtræk-

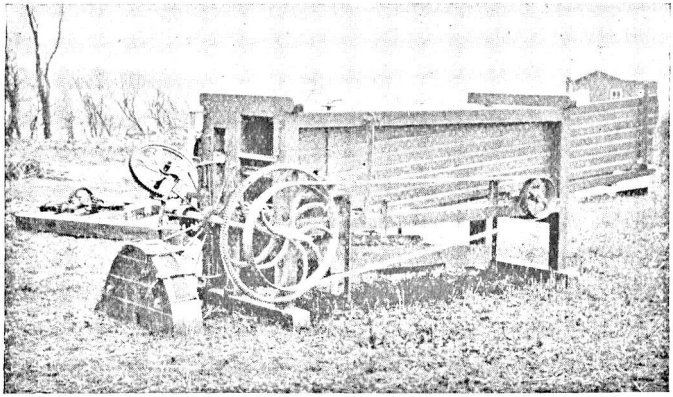


Fig. 3. Selvrensende Tærskeværk fra N. R. Petersen, Holbæk.

ket til to andre Skiver, men Kørneren (Elevatorhjulet) kan enten anbringes fast paa den indløbende Axel, og

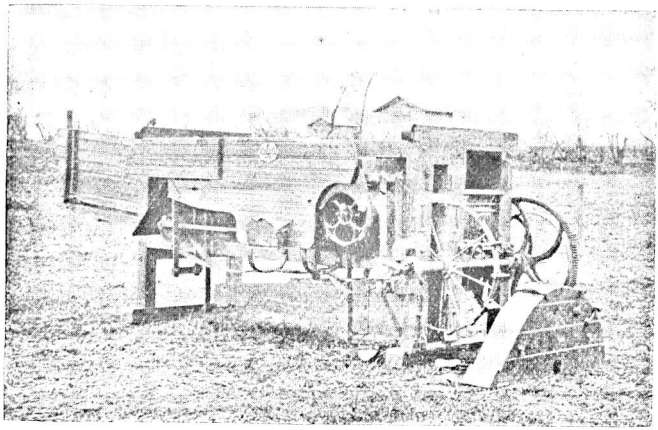


Fig. 4. Selvrensende Tærskeværk fra N. R. Petersen, Holbæk.

altsaa følge denne, eller gøres fri af denne og saa trækkes ved en Rem fra en Remskive paa Halmrysteraxelen.

Halmrysteren med Renseapparater var bygget noget lavere, og nogle Forandringer herved foretagne for at gøre det lettere at forsende Maskinen i fuldt monteret Stand.

Kassen om Elevatorhjulet var bleven forsynet med en Kørnedug $3^1/_2$ " bred og 19 " lang i Lysning.

Prisen blev angivet til 500 Kroner for Tærskemaskinen, og 230 Kroner for Hestegangen.

Nr. 2. En Slagletærskemaskine fra H. C. Petersen, Præstø.

Hestegangen var lignende den, der blev prøvet paa Ragnesminde, dog at Bommene kun vare 11 Fod lange.

Selve Tærskeværket var ligeledes i Overensstemmelse med det tidligere prøvede, dog at Broens bageste Del var til at aabne, og at Drevet paa Cylinderaxelen nu havde 16 Tænder imod ifjor 17.

Medens Tærskeværket paa Ragnesminde prøvedes sammen med Chr. Christensens kombinerede Halmryster med Renseapparater, var Værket ved denne Prøve sat i Forbindelse med en af Fabrikant Petersen, efter amerikansk Mønster, udført Halmryster med Apparater. Denne kombinerede Halmryster kan altsaa ligesom Chr. Christensens sættes til et forhaandenværende Tærskeværk, for derved at gøre dette selvrensende. Et tilsvarende Tærskeværk er vist paa Figur 5.

Bag Cylinderaxelen ligger der en saakaldet Vindetrommelaxel, der har sin Oprindelse fra Amerika, og som navnlig skal forhindre, at lang Sæd skal vikle sig om Tærskecylinderen, og sørge for at Halmen fordeles bedre paa Rysteren. Den trækkes fra den indløbende Axel ved Remtræk, med $25^3/_4$ " Remskive paa denne Axel og 10 " Remskive paa Vindetrommelaxelen. Vindetrommelen bestaar af fire Stykker Jernplader, som ere anbragte tangentielt til Axelen.

Istedetfor almindelig Halmryster har Maskinen et Halmsold med en stor Mængde $^9/_8$ " Huller hvis Rande ere opbøiede, idet Hullet kun delsvis er udlokket. Sla-

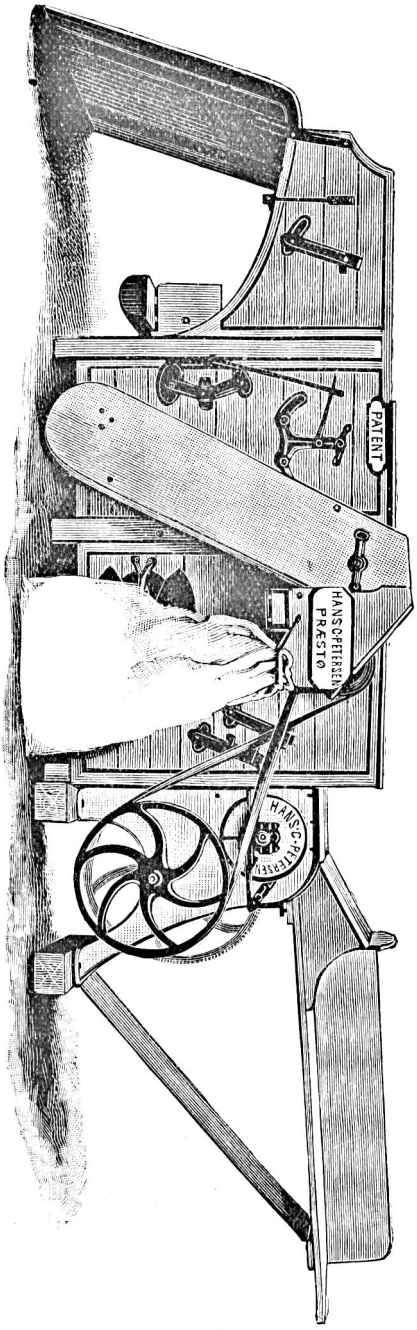


Fig. 5. Selvrensende Tærskeværk fra H. C. Petersen, Præstø.

get af Soldet er $4^5/_8$ " og af Kastemaskinen, som hænger under Soldet, er Slaget knapt 1 Tomme.

Samtlige Sold ere ophængte i et eiendommeligt Vippeværk, der ses paa Figuren, og som giver Soldene en god og velafballanceret Gang. De trækkes fra to Krumtappe paa Vindetrommelaxelen.

Kørner findes ikke; Elevatoren er en Kopelevator, der løfter Sæden op til Sækketuden, denne har en god Indretning til Sækkens Fastgørelse. Elevatoren trækkes fra Vindetrommelaxelen ved et Kædetræk, idet der er 35 Tænder paa Kædehjulet ved Elevatoren og 16 Tænder paa det korresponderende Hjul.

En Blæser 17 " i Diameter og $21^1/_2$ " lang trækkes fra en Remskive, 19 " i Diameter paa Vindeltrommelen og $7^1/_2$ " i Diameter paa Blæseraxelen.

Sold og Hastigheden af disse ændredes under selve Prøven, ligesom Cylinderen fra at have riflede Slagler forandredes til at have træbeslaaede Vinkeljernsslagler. Forandringerne bedrede vel Maskinens Stilling i Prøven, men det er selvfølgelig altid en mislig Sag at gøre saadanne gennemgribende Forandringer under den gældende Prøve, og Resultatet blev derfor ogsaa ugunstigere end det formentlig ellers vilde være blevet.

Denne Maskine synes at have en Del Betingelser for en videre Udvikling, om end Prøven udviste, at dens nuværende Udviklingstrin stiller den tilbage for de bedste Maskiner.

Prisen paa Hestegangen var 200 Kroner, paa den komplette Tærskemaskine 450 Kr. og paa Halmrysteren med Renseapparater, 250 Kr. eller 300 Kr. eftersom den leveredes uden eller med Elevator.

Nr. 3. En Halmryster med Kaste- og Renseværk fra Chr. Christensen, Smidstrup.

Hestegangen og Tærskeværket vare ikke fremsendte til Bedømmelse, idet man ønskede at denne skulde indskrænke sig til den kombinerede Halmryster. Da flere

af Konstruktionsforholdene ved Hestegang og Tærske værk imidlertid ere af Betydning, naar man vil danne sig en Mening om den kombinerede Halmrysters Præstationer, saa fremsættes herved de vigtigste Momenter i Konstruktionen.

Hestegangen havde en Bommelængde af 11 Fod. Første Indgribning var ved koniske Tandhjul med Tandantal 77 og 13. Anden Indgribning var ved cylindriske Tandhjul med Tandantal 93 og 14. Hestegangen havde

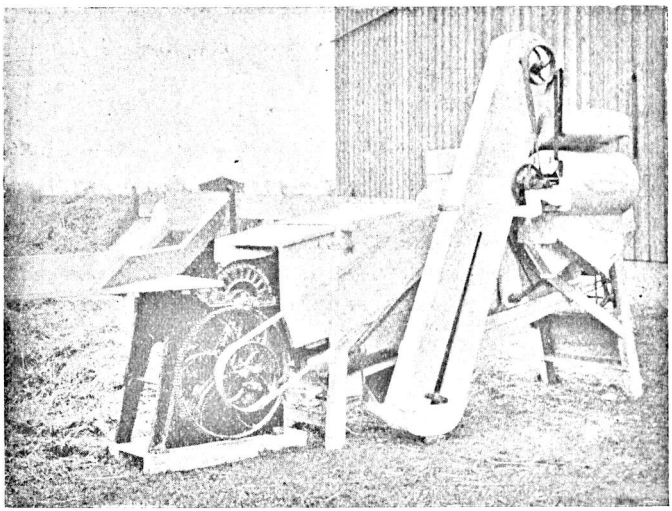


Fig. 6. Selvrensende Tærskeværk fra Chr. Christensen, Smidstrup.

Stub og gennemgaaende Bom med to Træksteder. Der fandtes tre Koblinger med Pal ved den første.

Den indløbende Axel trækker Cylinderen ved cylindriske Tandhjul med Tandantal 135 Tænder og 12 Tænder. Cylinderens Diameter var 17 " og dens Længde 12 ". Maskinen var indrettet som Undertærsker og havde 5 Slagler, som vare af Jern beklædte med Træ. Broen var i to Dele og til at stille. Den var helt lukket, saaledes at Kærnerne ikke kunne komme igennem. Der var en Aabning bag Ilæggeraabningens Tudstykke, for at give Luft og Støv fri Passage. Denne syntes dog ikke at have

nogen Betydning. Der var Vipperullelejer ved begge Cylinderens Ender. Maskinen gik ikke godt, men det viste sig efter Prøven, at Monteringen havde været uheldig, idet det ene Cylinderleje var løst, saaledes at Tandhjulene gik daarligt sammen.

Halmrysteren med Kaste- og Rensemaskine var den samme som ved Prøven paa Ragnesminde, dog at den nu var forsynet med en Transportør, der førte Afskumningen fra Kastemaskinen tilbage til Cylinderen. Halmrysteren trækkes fra den indløbende Axel ved et Remtræk

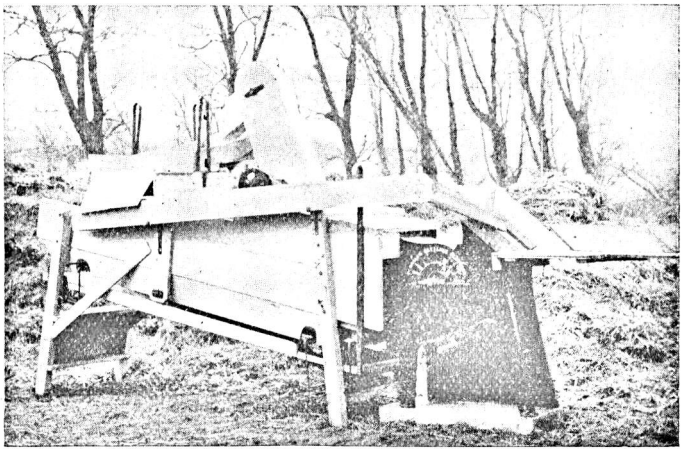


Fig. 7. Selvrensende Tærskeværk fra Chr. Christensen, Smidstrup.

med 14 " Remskive paa den indløbende Axel og 10 " Diameter paa den korresponderende Skive. Transportøren bestod af en lang, $3^1/_4$ " bred Trækasse, som førte fra Kastemaskinen til Ilæggeraabningen, og hvori en Stang, der blev trukket fra Nikketøjet, bevægede sig frem og tilbage og op og ned. Stangen var paa Undersiden beslaaet med 10 Lister paa hver Alens Længde.

Arrangementet ses paa Figurerne 6 og 7.

Prisen paa Hestegangen var opgivet til 200 Kroner, paa Tærskemaskinen til 180 Kr. og paa Halmrysteren med Apparater til 250 Kr.

Nr. 4. En Pigtærskemaskine fra A. Blom & Søn, Skanderborg.

Hestegangen var af Fabrikens sædvanlige Type for fire Heste. Bommelængden 12 Fod. Første Indgribning var ved koniske Tandhjul med 97 Tænder i Hestegangshjulet og 15 i Drevet. Anden Indgribning var ved cylindriske Tandhjul med Tandantal 92 og 13. Der fandtes en Støtterulle som var stilbar i Høiden.

Tærskemaskinen, som er vist paa hosstaaende Fig. 8, var en Undertærsker med Pigge og aaben Bro. Pig-

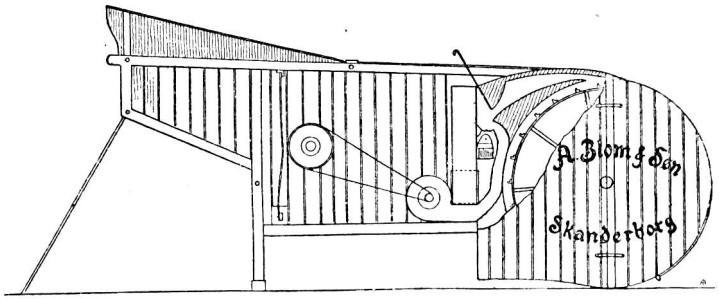


Fig. 8. Selvrensende Tærskeværk fra A. Blem & Søn, Skanderborg.

gene vare 2 " lange, der fandtes 32 saadanne paa Cylinderen og et tilsvarende Antal i Broen. I Broen vare Piggene anbragte i fire Rækker og paa tilsvarende Maade paa Cylinderen. Maalt til Piggenes yderste Ende var Cylinderdiameteren 19 ", Længden af Cylinderen var $17^1/_4$ ". Broen, der omslutter $6^1/_2$ " af Cylinderens Omkreds, er til at stille op og ned, hvorved Piggene, der ere noget bredere ved Roden, komme noget mere eller mindre nær til hinanden. Tærskesylinderen trækkes ved cylindriske Tandhjul fra den indløbende Axel, idet Tandantallene ere 168 og 17. Piggene ere skraat tilbageheldende. Over Cylinderen findes en Støvskorsten, hvis Betydning dog forekom tvivlsom. Cylinderen understøttedes ved begge Ender af Vipperullelejer.

Halmrysteren, der var 9′ og 9″ lang og 2′ og 5″ bred, havde 4 Kasser, der dreves af en Krumtap paa Midten, de forreste Ender understøttedes af lange Træfjedre, medens de bageste Ender vare ophængte til Led. Halmrysteren blev trukket ved Rem fra den indløbende Aksel. Remskivediametrene henholdsvis $9^3/_4$″ og $17^1/_4$″. Kasserne vare forsynede med trekantede Trælister, ca. $^9/_8$″ høje og i en Afstand af ca. 13 paa 2′. Krumtappen, der har $3^1/_2$″ Slag, er af Støbejern og forsynet med Trælejer, men med gode Smøreindretninger. Under Rysteren findes en Tilbageløbsplan, der bagtil er ophængt i Rysterens Led, medens den foran løber paa Ruller. Godset herfra føres til et Emtesold under Maskinen. Dette er 37″ langt, 27″ bredt og forsynet med $^7/_8$″ Huller. I Kastemaskinen under Emtesoldet findes et Zinksold $24^1/_2$″ × $25^1/_4$″ og mellem disse to kommer Blæsten. Under Zinksoldet findes et Frøsold $7^3/_4$″ langt og 27″ bredt. Fra Frøsoldet gaar Godset til Elevatoren som samtidig kørner. Maskinen har nemlig et stort Kastehjul som er forsynet med Knaster, der bearbejde Godset imod en støbt, riflet Kørnebro, 17″ × 6″. Kastehjulets Diameter er 48″, dets Bredde $4^7/_8$″. I Omkredsen af den Kasse, som omslutter Kastehjulet, findes et Stykke Kørnedug, der tillige giver Støv og Spidser Lejlighed til at undvige. Spidserne blæses forøvrigt af en særlig Blæser, hvilken ses paa Billedet. Denne Blæser er $12^1/_2$″ i Diameter og $2^3/_4$″ bred og har 4 Vinger. Den trækkes fra Halmrysterens Aksel ved Rem paa Skiver henholdsvis $2^1/_2$″ og $11^3/_4$″ i Diameter. Sækketudens Højde over Gulvet er 32″. Den store Blæser findes under Cylinderen og trækkes fra denne ved Rem. Remskivernes Diameter ere 8″ paa Cylinderen og 9″ paa Blæseren. Denne har 5 Vinger og er 16″ i Diameter med en Længde af $23^1/_2$″. Ved at lukke med et Skydebrædt for Enden af Emtesoldet kan Luften presses haardere igennem dette. Emtesoldet støttes for Sidebevægelse med Fjedre. Bag Maskinen er der et Skraaplan af Tremmer til Skel imellem Smaafoder og Halm. Halmrysterens

Stigning er 6" paa 24". Lejerne for Krumtappen vare Vipperullelejer.

Prisen for den 4-Hestes Hestegang var 400 Kr., for Maskinen 500 Kr.

Nr. 5. En Pigtærskemaskine fra »Samsø Maskinfabrik«.

Hestegang saa vel som Tærskeværk med Ryster og Biapparater vare af Fabrikens eget Fabrikat. Bomme-

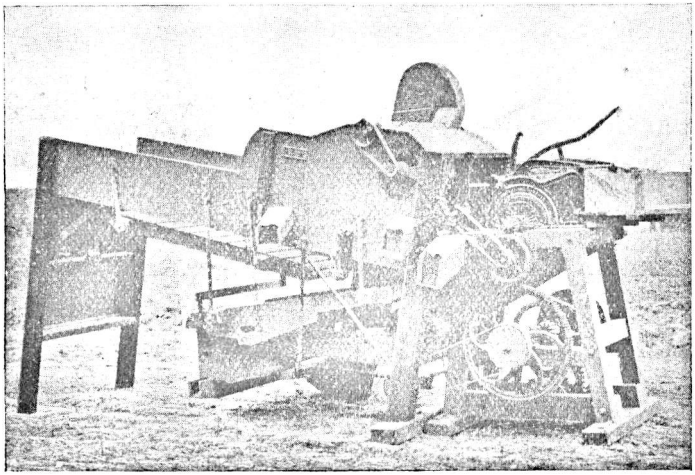


Fig. 9. Selvrensende Tærskeværk fra »Samsø Maskinfabrik«.

længden var 11". Første Indgribning var ved koniske Hjul med Tandantal 50 og 13. Anden Indgribning var ved cylindriske Hjul med Tandantal 46 og 15. Ladet var af Egetræ og i Stedet for Stub var der en Axel for Hestegangshjulet. Der fandtes en Støtterulle, som ikke var til at indstille. Af de tre Koblinger, som fandtes, havde den ene Pal.

Tærskemaskinen, hvoraf hosstaaende Figurer 9 og 10 give et Indtryk, har et Mellemtøj i Foden. Dette har cylindriske Hjul med Tandantal 49 og 12. Den hurtigst gaaende Aksel regnes i den efterfølgende Beskrivelse for den »indløbende«, skønt det i Virkeligheden er den neder-

ste og langsommere gaaende Aksel, som fører Kraften fra Hestegangen til Tærskeværket. Den »indløbende« Aksel trækker Cylinderen ved et Mellemhjul, hvis Tandantal ikke indvirker paa Hastigheden af Cylinderen. Tandantallene ere 134 og 14 henholdsvis paa den indløbende Aksel og paa Cylinderakselen.

Tærskemaskinen er en Overtærsker med Pigge saa vel paa Cylinderen som paa den overliggende Bro. Piggene vare 2" lange og skraat tilbagehældende. Regnet til yderste Ende af Piggene var Cylinderens Diameter 18",

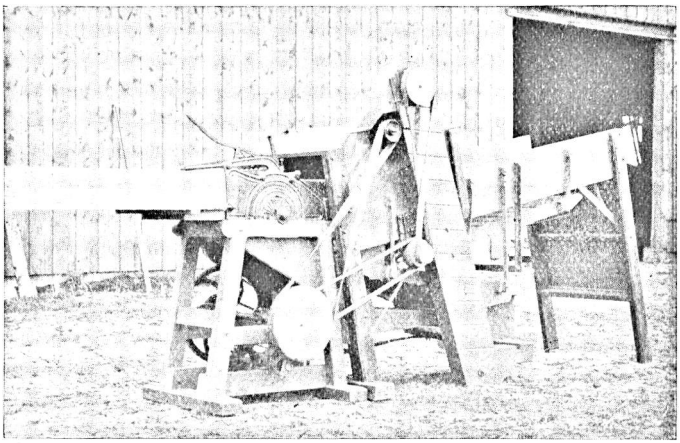


Fig. 10. Selvrensende Tærskeværk fra »Samsø Maskinfabrik«.

dens Længde 16". Cylinderen har 8 Rækker Pigge, med 4 Pigge i de 6 Rækker og 3 Pigge i de 2 Rækker. Broen har 4 Rækker Pigge med 7 Stykker i hver Række. Den er til at hæve og sænke paa en nem Maade, og Maskinen kan, ved for voldsom Ilægning, selv løfte Broen. Lejerne ved Cylinderakselens Ender havde hver en Række $^3/_8$" Staalkugler.

Halmrysteren er 9' og 3" lang og 2' og 8" bred. Den havde 6 Stykker Skagler med Stifter paa $6^3/_4$" Afstand, og imellem hver af disse Skagler laa der en fastsiddende Tremmekasse, altsaa ialt 5 Stk. Tremmekasserne vare forsynede med 10 Stk. Tremmer paa hver løbende

Alen og Tremmerne vare af, svagt afkantede, 1" × $^1/_2$" firekantede Trælister. Halmrysterens Heldning var 5" paa en Alen og Skaglernes Slaglængde $5^3/_4$". Foran var Skaglerne befæstigede til Krumtappe bagved til Nikketøj. For at hindre Sæden i at slynges for langt eller for voldsomt ud paa Rysteren, var der anbragt en stærkt lukkende Port ved Indgangen til denne.

Tilbageløbsplanen hænger for og bag i Fjedre, den trækkes fra Rysterens bageste Del, Nikketøjet, men paa en saadan Maade, at den kun faar 3" Slag.

Emtesoldet, hvoraf kun et Areal paa 24" × 29" er gennemhullet, modtager Godset fra Tilbageløbsplanen. Hullerne ere $^7/_8$" i Diameter.

I Kastemaskinen findes et Staaltraadssold med Areal $18^3/_4$" × $10^3/_4$", derunder et Zinksold og nederst et Frøsold, begge disse af samme Areal som Traadsoldet.

Blæsten virker imellem Traad- og Zinksoldet.

Emtesoldet trækkes af en særlig Krumtap med 3" Slag.

Godset føres fra Kastemaskinen til Kørneren ved en Kopelevator.

Kørneren bestaar af en $29^1/_2$" lang Cylinder, der er 5" i Diameter, og hvori en Aksel med fire Rækker Pigge drejer sig. Piggene ere afplattede og stillede i Linier, som sno sig om Akselen, saaledes at de ved Omdrejningen kan føre Sæden frem.

Halmrysteren trækkes fra den »indløbende« Aksel ved Remtræk, idet der paa denne Aksel er en 8" Remskive, medens den korresponderende Skive paa Halmrysterens Krumtapaksel er $6^1/_2$".

Elevatoren trækkes fra Halmrysterens Krumtapaksel ved Remtræk, idet der paa denne Aksel er en $4^1/_4$" Remskive og en $9^1/_4$" Skive ved Elevatoren.

Kørneren trækkes fra den »indløbende« Aksel ved Remtræk, saaledes at denne Aksel har $15^3/_4$" Remskive, medens Kørneren har $5^1/_4$".

Fra Kørnerens bageste Ende føres Godset over en Rand, hvor det blæses af en særlig lille Blæser, der træk-

kes fra Kørneaxelen ved Remtræk. Skiverne ere her paa Kørneakselen 5" og paa Blæseren $2^1/_4$". Denne er femvinget, har 13" Diameter og 8" Længde. Overblæsning gaar til et Udløb for Smaakorn, medens Sæden gaar over et lille Renseværk, der hænger foran i to Træfjedre, bagved i to Jernled. Renseværket har to Zinksold 24" × 8" og trækkes fra en særlig Krumtapaksel, der giver det $1^1/_2$" Bevægelse. Fra Renseværket er der yderligere to Udløbstude, bestemte for to forskellige Kvaliteter Sæd. Disse Tudes Højde over Gulvet er henholdsvis $31^1/_2$" og 38", medens den først omtalte Tud for Svangkærner har en Højde af 40" over Gulvet.

Som nævnt fandtes der imellem Tandhjulene paa den »indløbende« Aksel og Cylinderakselen et Overføringstandhjul, hvis Tandantal (59) ikke havde Betydning ved Bestemmelsen af Cylinderens Hastighed, men fra dette Overføringshjuls Aksel trækkes Soldkassen til det lille Renseværk ved Remtræk. Diameteren paa Renseværkets Remskive er 3" og paa Overføringshjulets Axel $2^3/_4$". Fra denne sidste Aksel trækkes tillige den store Blæser ved Remtræk, idet Diameteren af Remskiven paa denne er 9" og paa Blæseren $3^1/_2$". Den her nævnte store Blæser har fem Vinger, er 13" i Diameter og $18^1/_2$" lang. Blæserens Aksel bæres ved begge Ender af Kuglelejer.

Krumtappen ved Emtesoldet trækkes ved Rem fra den »indløbende« Aksel, idet Remskiven paa denne er $8^3/_4$" i Diameter og ved den tilsvarende Remskive, paa Soldets Krumtapaksel, $6^1/_2$" i Diameter.

Prisen paa den 2-Hestes Hestegang blev opgivet til 180 Kroner, paa Tærskemaskinen alene til 200 Kroner og paa Rysteren med samtlige Renseapparater til 300 Kroner.

At Prisen nævnes særskilt for Tærskemaskine og Ryster hidrører fra, at Fabriken tilbyder at levere Rysteren alene, hvor et brugbart Tærskeværk findes, men dette har dog sine store Vanskeligheder paa Grund af Maskinens kombinerede Konstruktion.

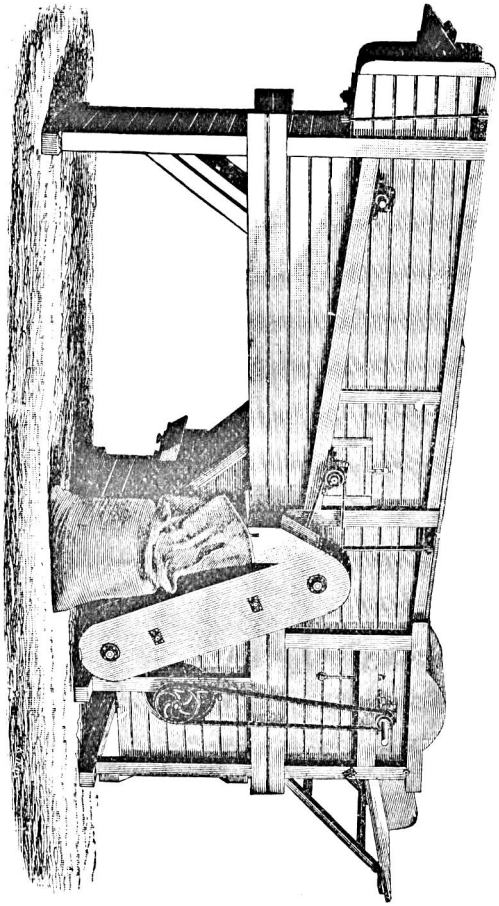


Fig. 11. Selvrensende Tærskeværk »Svea« fra Brødrene Bendix Kbhvn.

Nr. 6. En Pigtærskemaskine »Svea« fra Brødrene Bendix Kbhvn.

Hestegangen var forfærdiget af Petersen Allerup, Brobyværk efter en paa Bogenseegnen ret almindelig Type. Bommelængden var 10′ 3″. Første Indgribning var ved koniske Hjul med Tandantal 90 og 13. Anden Indgribning var ved cylindriske Hjul med Tandantal 85 og 13. Paa den indløbende Axel fandtes 2 Par Koblinger med Pal i den første. Kraften overførtes til Tærskemaskinen med en 4″ bred Drivrem, idet der paa den indløbende Axel var en Remskive 44″ i Diameter, medens Remskiven paa Gylinderaxlen var c. 6″ i Diameter (150 mm).

Tærskeværket er vist i Fig. 11. Det er en »Undertærsker«, men Maskinen afviger i flere Henseender fra de almindelige Former. Cylinderen har otte Slagler af Træ som ere beslaaede med flade Staalskinner, som hver ere forsynede med en Række skraat tilbageheldende Pigge. Se Fig. 12. Broen har derimod ikke Pigge, men ligner mere en Bro til en almindelig Slaglemaskine. Der er 5 Skinner i Broen og disse ere af Staal og have en egen Zigzagform der er synlig paa Fig. 13. Broen omfatter cirka en Fjerdedel af Cylinderen, den kan efterspændes baade for og bag.

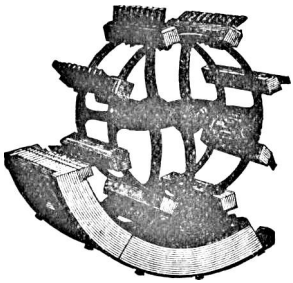


Fig. 12. Cylinder og Bro til »Svea«.



Fig. 13. Zigzagslagle i »Sveas« Bro.

Bag Broen findes en meget aaben Rist over hvilken Halmen føres til Halmrysteren. Denne Rist bevirker at en stor Del af Sæden straks falder ned i det nedenfor liggende Renseværk, istedetfor at kastes ud paa Rysteren. Alle Tærskeværkets bevægelige Dele trækkes fra Cylinderaxlen. Tærskesylinderens yderste Diameter er 600 mm, dens Bredde 480 mm.

Halmrysteren har tre Kasser, der bevæges for og bag

ved Krumtappen der har 80 mm. Slag. Den Krumtap der ligger nærmest ved Cylinderakslen trækkes fra denne ved en Rem der er krydset. Remskiven paa Halmrysterakslen er 480 mm. i Diameter, den tilsvarende paa Cylinderakslen er 100 mm. Som ovenfor nævnt er den Remskive der sidder paa Cylinderakslen, for at optage Værkets Kraft, 150 mm. i Diameter. Kasserne i Halmrysteren ere beklædte paa Oversiden med gjennemhullet Plade og paa deres Overside findes savtandede Beslag som tjene til at føre Halmen frem. Længden af Kasserne er 2800 mm. eller c. 9 Fod. Et Stykke af en Halmrysterkasse er vist paa Fig. 14. Under Halmrysteren findes en Tilbageløbsplan som trækkes fra Kasserne, og som hænger i fire lange Træfedre. Tilbageløbsplanen fører Godset fremefter i det under Halmrysterens Forende anbragte Kaste- og Renseværk.

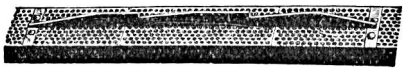


Fig. 14. Halmrysterkasse fra »Svea«.

Under Tærskecylinderen findes en stor Blæser som trækkes med Rem fra dennes Akel, og som blæser Luften ind imellem Soldene i Kaste-Rensemaskinen.

Remskiven paa Blæseren er 210 mm. i Diameter og paa den tilsvarende paa Cylinderakslen 85 mm. i Diameter. Blæseren har 5 Vinger, hvis Diameter er 580 mm. og hvis Længde er c. 450 mm. Blæseren kan give mere eller mindre Luft til Rensemaskinen ved at lukke for Luftens Indgang til Blæseren.

Kaste- og Rensemaskinen hænger i fire lange Træfedre og har Sidebevægelse, idet den trækkes fra en Krumtapaksel som er parallel med Maskinens Længderetning. Denne Krumtapaksel trækkes ved koniske Hjul fra Blæseren, og Krumtappene, hvoraf der er to, med samme Radius og Vinkel, trækker atter Renseværket ved to Trækstænger.

I Kaste-Rensemaskinen falder Godset først paa et saakaldet »Trapsold« og derefter paa et saakaldet »Kravesold«. Det sidste er vist paa Figur 15, og er som det ses af en meget ejendommelig Konstruktion. Ved denne

naaes at Godset bedre løftes fra Soldet af Blæsten end ved de almindelige Konstruktioner. Under Kravesoldet findes et Frøsold. Fra Frøsoldets Overside føres Sæden fremefter til Elevatorens Bund, og derfra op til Sækketuden.



Fig. 15. Kravesold fra »Svea«.

Elevatoren er en Kopelevator hvori Koppene ere monterede paa en Læderrem. Paa dens øverste Aksel findes en Remskive 200 mm. i Diameter og denne trækkes ved en Rem fra en Remskive paa den forreste Halmrysteraksel. Diameteren af denne sidste Remskive er 90 mm.

Billedet Figur 11 er noget afvigende fra den prøvede Maskine, idet denne var forsynet med en Kørner, medens en saadan ikke er vist paa Billedet. Ved den prøvede Maskine fandtes en Kørner anbragt i Vinkelen ved Elevatorens Udløb og der fandtes ogsaa her en lille Blæser for at bortblæse Spidserne. Kørneren var firevinget og 200 mm. i Diameter og den arbejdede imod en riflet Bro som omgav Halvdelen af Omkredsen. Blæseren havde 5 Vinger og var 200 mm. i Diameter. Ved et drejeligt Spjæld var man istand til at sætte Kørneren ind eller ud af Virksomhed.

Prisen paa Hestegangen (3 à 4 Heste) blev opgivet til 275 Kroner, paa Værket til 635 Kroner eller 585 Kroner, eftersom det leveredes med eller uden Kørner.

Kraftprøven

foretoges med de hernævnte 6 Maskiner paa ganske lignende Maade som den der anvendtes ved Prøven paa Ragnesminde. Der anvendtes kun to Heste ved Kraftprøverne. Det var ogsaa paa Marselisborg lykkedes Udvalget at erholde et Par særdeles kraftige og rolige Heste til Brug ved Kraftprøverne. At disse kunde udføre Arbejdet, selv ved de Maskiner som krævede betydeligt mere end to Hestes Kraft, skyldes ikke alene Hestenes

gode Egenskaber, men ogsaa den Omstændighed, at Arbejdet ikke varede uafbrudt i længere Tid for disse Hestes Vedkommende. Resultaterne af Kraftprøverne ere indførte paa omstaaende Skema tilligemed Resultaterne af Arbejdsprøven. Ved maadeholden Ilægning viste det sig, at de 5 førstnævnte Maskiner kan trækkes af 2 à 3 Heste, hvorimod Sveaværket bør have 4, i al Fald naar Tærskningen skal have flere Timers Varighed. Prøven viste ogsaa, at samtlige Maskiner forbrugte ret megen Kraft til Tomgang, mere end der behøvedes, hvilket f. Eks. kan ses af Prøven med Holbækmaskinen paa Ragnesminde, hvor Hestegangen øjensynlig gik meget let. Disse Prøver med de tomtgaaende Maskiner vise tydeligt, at man ikke kan være agtpaagivende nok ved Monteringen og Smøringen af en Tærskemaskine med dertil hørende Hestegang. For »Sveas« Vedkommende ligger Grunden til det forholdsvis store Kraftforbrug muligvis i Hestegangen, der øjensynligt var meget tung at trække, men herom kan Udvalget ikke udtale sig. At Spændinger i Lejerne af Akslerne og deslige Fejl imidlertid kunne have stor Indflydelse paa Maskinernes tunge Gang er udenfor al Tvivl, og det er aldeles sikkert, at findes en saadan Fejl et eneste Sted paa Maskinen, er den tilstrækkelig til at ødelægge det gode Resultat. Ved nye Maskiner ere saadanne Fejl almindeligere end ved ældre, men det maa dog ogsaa ved disse tilraades, især naar de have været reparerede, at prøve om de enkelte Dele gaa let sammen.

Arbejdsprøven.

Dommerne enedes om at bedømme de prøvede Maskiner efter nedenstaaende 12 Hensyn.

1. Maskinens Evne til at tærske rent.
2. Renrystningen.
3. Avnernes Renhed og Smaafoderets Behandling.
4. Halmens Behandling.
5. Kørningen.
6. Kornets Rensning og Frøets Fraskilning.

7. Kornets Behandling.
8. Ilægningsforholdenes Hensigtsmæssighed.
9. Maskinens Tilgængelighed.
10. Om der spildes Korn omkring Maskinen.
11. Maskinens Konstruktion og Stabilitet.
12. Helhedsindtrykket.

Om de fleste af disse Punkter kan man kun dømme ved Skøn, men for de tre førstes Vedkommende er det muligt at give temmelig rene Tal for Bedømmelsen. Man rystede nemlig Halmen om efter Prøvetærskningerne, og bestemte derefter Spildet af Korn ved mangelfuld Renrystning. Avnerne blæstes omhyggeligt fra paa en god Kastemaskine og Spildet bestemtes herefter for Punkt 3s Vedkommende. Endelig tærskedes Halmen endnu en Gang for at bestemme Punkt 1, Maskinens Evne til at tærske rent.

Resultaterne af Prøverne paa hvor meget Maskinerne spildte findes i omstaaende Tabel, hvor disse tre Spild tilsammen ere omregnede for en 10 Timers Arbejdsdag og med en Værdi af 5 Øre pr. Pund af den rene Kærne. Man kommer derved til ret overraskende Resultater, og Prøverne vise ikke alene at de forskellige Maskiner have et meget forskelligt Spild, men ogsaa at Spildet ved den samme Maskine vokser meget betydeligt, naar man forcerer Ilægningen. En rigtig Forstaaelse af disse Forhold vil mulig forandre det almindelige Spørgsmaal, »hvormeget tærsker den Maskine« til »hvorledes tærsker den Maskine«.

Holbækmaskinen staar med et forholdsvis meget ringe Spild paa de tre Steder, men selv ved denne bliver Tabet føleligt naar man forcerer Ilægningen. At Smidstrupmaskinen har saa stort et Tab af Kærne i Halmen skyldtes en Fejl ved Kastemaskinen, idet denne slyngede Kærner over paa Halmrysterens bageste Del. Det betydelige Tab af Kærne i Avnerne ved Bloms Maskine fremkom ved for stærk Blæst og kunde formentlig være mindsket en Del ved Omstilling af Maskinen.

Smaafoderets Behandling ved de forskellige Maskiner er nogenlunde ens og ret tilfredsstillende.

Maskinens Navn	Provens Nummer	Sædart	Tærsket			I en Time tærsket			
			Skaftekorn	Kærne	I Minutter	Skaftekorn	Kærne	Forhold mellem Halm og Kærne (Kærne = 1)	Tdr. Byg à 180 Pd. i
			Pd.	Pd.		Pd.	Pd.		
Holbæk (Slagler) . .	I	6-rd. Byg	500	279	23	1304	724	1.80	
	III	2-rd. Byg	500	203	18	1667	677	2.04	3.8
	IV	—	500	216	9	3234	1440	2.24	8.0
	V	Rug	500	161	16	1875	604	3.10	
Præstø (Slagler) . . .	I	6-rd. Byg	500	246	19	1579	777	2.03	
	III	2-rd. Byg	500	234	14	2143	1002	2.14	5.5
	IV	—	500	216	10	3000	1296	2.31	7.2
	V	Rug	500	152	24	1250	380	3.29	
Smidstrup (Slagler)	I	6-rd. Byg	500	244	25	1200	586	2.05	
	III	2-rd. Byg	500	248	18	1667	827	2.01	4.6
	IV	—	500	246	16	1875	922	2.03	5.1
	V	Rug	300	80	14	1222	343	3.56	
Blom (Pigge)	I	6-rd. Byg	500	230	25	1200	552	2.17	
	III	2-rd. Byg	500	231	14	2143	990	2.16	5.5
	IV	—	500	207	7	4286	1774	2.41	9.8
	V	Rug	500	110	19	1579	347	4.55	
Samsø (Pigge)	I	6-rd. Byg	500	227	24	1250	567	2.20	
	III	2-rd. Byg	500	202	17	1765	713	2.47	3.9
	IV	—	500	192	14	2143	823	2.60	4.6
	V	Rug	500	136	14	2143	583	3.69	
»Svea« (Pigge)	I	6-rd. Byg	500	248	14	2143	1063	2.01	
	III	2-rd. Byg	500	200	15	2000	800	2.50	4.4
	IV	—	500	211	7	4286	1808	2.37	10.0
	V	Rug	200	61	6	2000	610	3.27	

Kraftforbrug		Hestekraft à 120 Pd. Træk pr. Hest	Holl. Vægt	Spildkorn, beregnet efter 1 Dags (10 Timer) Tærskning ved				
I Arbejde	I Tomgang			Halmens Omrystning	Halmens Omtærskning	I Avnerne	Tilsammen	Værdi (5 Øre pr. Pd)
Pd.	Pd.			Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	Kr.
			$106^1/_2$					
38	209	2.8	111	5.6	7.0	19.6	32.2	1.61
25		4.4	120	—	113.3	81.4	194.7	9.74
86		3.2	120					
			100					
52	220	2.9	109	8.1	105.4	30.0	143.5	7.18
18		3.5	$108^1/_2$	—	216.6	156.0	372.6	18.63
97		2.5	$112^1/_2$					
			103					
18	232	2.7	110	58.6	136.5	13.9	209.0	10.45
18		3.5	$110^1/_2$	—	204.6	48.0	252.6	12.63
—			112					
			99					
25	205	2.7	105	5.5	105.4	45.4	156.3	7.82
50		4.6	105	—	371.1	310.3	681.4	34.07
44		2.9	$112^1/_2$					
			$101^1/_2$					
70	150	2.3	$108^1/_2$	7.4	107.3	66.7	181.4	9.07
97		2.5	$110^1/_2$	—	209.1	163.8	372.9	18.65
—			117					
			$107^1/_2$					
25	325	4.4	$113^1/_2$	5.6	95.1	9.6	100.3	5.02
00		5.0	111	—	316.3	40.3	356.6	17.83
25		4.4	117					

4. Halmens Behandling. Forskellen i Halmens Behandling ved de prøvede Maskiner var saa ringe, at der ikke kan siges noget til Gunst eller Skade, hverken for den ene eller den anden Maskine.

Spørgsmaalet om Halmens Behandling plejer at nævnes som et af de Punkter hvor Pigmaskinerne ere Slaglemaskinerne overlegne; Prøven viste imidlertid ikke nogen Forskel paa Halmens Kvalitet, fra de forskellige Maskiner, som kan berettige til en saadan Antagelse. Halmen var temmelig ens og ret ituslaaet fra alle Maskinerne.

5. Kørning. Til Handelsvare kan kun Holbæk, Svea og Samsø Maskinerne kørne, de to førstnævnte stærkest og fuldkomment, Sveas Rensning er mulig finere end Holbæks. Samsøs Kørning er god, de andre Maskiner kan ikke kørne til Handelsvare.

6. Kornets Rensning og Frøets Fraskilning. Holbæk og Sveas Rensning er absolut god. De andre Maskiner kunde ikke rense til Handelsvare, men derimod til Møllebrug. Ved alle Maskinerne var Ukrudtsfrø godt fraskilt den færdige Vare.

7. Kornets Behandling. Ingen af Maskinerne knækker Kærner i nævneværdig Grad.

8. Ilægningsforholdenes Hensigtsmæssighed.

Ved Nr. 1 Holbækmaskinen vare disse Forhold udmærkede. Maskinen tog let imod Sæden, denne behøvede man ikke at løfte højt og der fandtes Ingen Springkærner.

Ved Nr. 2 Præstømaskinen vare disse Forhold nogenlunde gode. Maskinen tog ret godt imod Sæden og denne maatte ikke løftes højt, men der fandtes enkelte Springkærner.

Ved Nr. 3 Smidstrupmaskinen vare disse Forhold daarlige. Maskinen tog mindre godt imod Sæden. Høiden var god, men Ilæggeren var voldsomt generet af Springkærner.

Ved Nr. 4 Bloms Maskine vare disse Forhold nogenlunde gode. Maskinen tog godt imod Sæden. Højden var god men Ilæggeren var meget generet af Springkærner.

Ved Nr. 5 Samsømaskinen vare Forholdene mindre

gode. Maskinen tog meget daarligt imod Sæden, man maatte »proppe« den i. Højden var meget god og Springkærner ikke fremtrædende.

Ved Nr. 6 »Svea« vare disse Forhold meget gode. Maskinen tog udmærket imod Sæden og Springkærner observeredes ikke, men Højden til Bordet er dog noget større end ønskeligt.

9. Maskinens Tilgængelighed.

Nr. 1. Holbækmaskinen staar lidt lavt for bekvemt at haandtere Sækkene, det er dog kun nogle faa Tommer, hvorfor det kan rettes ved Opklodsning. Til Gengæld er Bordet behageligt lavt at løfte Sæden til. Soldene ligge heldigt og ere let tilgængelige. Plads for Avner og Smaafoder er god.

Nr. 2. Præstømaskinen er bekvem ved Sækkehøjden og har gode Indretninger for Sækkenes Anbringelse. Bordet har passende Højde. Soldene ere let tilgængelige. Pladsen for Avner og Smaafoder er god om end noget knap. Maskinen fylder kun lidt.

Nr. 3. Smidstrupmaskinen har god Højde, men generer stærkt i Laden ved at udblæse Støvet meget højt. Soldene ligge heldigt og ere let tilgængelige. Der mangler et Skod i Elevatorkassens Bund for at kunne udtømme Elevatoren. Plads for Avner og Smaafoder er god.

Nr. 4. Blom. Højden baade for Bord og Sækketude god. Soldene ligge heldigt og ere ret tilgængelige. Plads for Avner og Smaafoder god.

Nr. 5. Samsø. Højden baade for Bord og Sækketude god. De tre Sækketude ere dog uheldige, fordi den ene væsentlig kun giver Ukrudtsfrø, medens de andre to give Sæd af omtrent samme Kvalitet. De store Sold ere let tilgængelige, de smaa ret vanskelige at komme til. Pladsen for Avnerne er noget indskrænket.

Nr. 6. »Svea«. Maskinen er som nævnt noget høj for Ilægning, men til Gengæld har den god Plads for Avner og Smaafoder. Den er for øvrigt bekvem at komme til alle Steder.

10. Om der spildes Korn omkring Maskinerne.

Springkærner er omtalt ved Ilægningen. De tre Steder, hvor Spildet i Almindelighed er størst, er dette opgivet i den foranstaaende Tabel. Af Spild andet Steds skal derfor her kun anføres, at Smidstrupmaskinen spilder en Del Kærne fra Kastemaskinen, men da dette væsentligst falder paa Rysteren, vil dette Tab til Dels være udtrykt i Tabellen som mangelfuld Rystning. Samsømaskinen spilder noget Kærne bagved Cylinderen.

11. Maskinernes Konstruktion og Stabilitet.

Nr. 1. Holbækmaskinen er god og tilsyneladende solid og fortrinlig overalt.

Nr. 2. Præstømaskinen er bygget efter en god amerikansk Type, det er en lille, kompakt Maskine med mange gode Konstruktionstræk; den har imidlertid foreløbig ikke vundet ved Omplantningen paa dansk Grund, men det forekommer dog Udvalget, at den mindre heldige Præstation ved Prøven mere skyldtes, at Maskinen ikke var fuldt udviklet end egentlige principielle Mangler. Det vil derfor forhaabentlig kunne lykkes denne Maskine, i noget ændret Form, at hævde sin Stilling og den vil da af mange Grunde være vel egnet for det lille Landbrug. Den tager kun lille Plads og Bevægelserne i Nikketøjet ere smaa, saaledes at Maskinen maa ventes at blive særlig holdbar. Halmrysteren med Renseapparater lader sig let anbringe bag en tilstedeværende Tærskemaskine, hvilket der ofte vil være Brug for.

Elevatorens Anbringelse var noget ustabil. Cylinderen ændredes under selve Prøven fra at have riflede Slagler til at have glatte Vinkeljærnsslagler. Renseværket gaves større Hastighed og Formen af Hullerne i Soldene forandredes under selve Prøven. At dette indvirkede ugunstigt paa Prøvens Resultat er naturligt. Maskinudvalget vil af de ovenfor nævnte Grunde følge denne Maskines videre Udvikling med Interesse.

Nr. 3. Smidstrupmaskinen. Konstruktionen af

Rysteren med Apparater var som nævnt i foranstaaende Beskrivelse den samme som ved Prøven paa Ragnesminde, kun med den Forskel, at der nu var anbragt en Transportør for at føre Afskumningen fra Kastemaskinen tilbage til Tærskecylinderen. Ved nogenlunde ren Sæd kan Transportøren formentlig gøre Virkning, men hvor der, som ved Prøven, er mange Tidselhoveder, vil den tilsidst vedblive at køre rundt med disse. Som tidligere nævnt spildte Kastemaskinen nogle Kærner paa Rysterens bageste Ende. Denne Fejl kan formentlig afhjælpes ved at anbringe en Liste paa Kastemaskinens Kant. For øvrigt maa det siges, at Maskinen præsenteredes daarligt ved at være i Forbindelse med et Tærskeværk, der led af forskellige Fejl og navnlig af en mangelfuld Montering. Tærskemaskine og Hestegang vare udenfor Bedømmelse.

Nr. 4. Bloms Maskine har i konstruktiv Henseende mange Træk fælles med Holbækmaskinen og synes at være et godt Forsøg paa at overføre denne Maskines gode Egenskaber paa en Maskine efter Pigsystemet. Man sporer dog forskellige Steder, at Bloms Maskine endnu er under Udvikling, medens Holbækmaskinen har en langt fastere Form.

Nr. 5. Samsømaskinen er en temmelig indviklet Maskine med en stærkt »skruppende« Gang. Der findes en meget stor Mængde Slidsteder, som ville være vanskelige at faa passede af uøvede Folk. Maskinen var imidlertid saa godt monteret og passet under Prøven, at den trods de mange Slidsteder ikke gik tungt. Dette vil dog let blive Tilfælde i Praksis og Maskinen fordrer ved sin Afsendelse at ledsages af en dygtig Montør, som baade har Kendskab til Maskinen og det Arbejde, den skal udføre. Maskinen var noget tarveligt udført.

Nr. 6. »Svea« er en meget solid og vel udført Maskine. Hestegangen bør til permanente Anlæg opstilles noget højere end det var muligt ved Prøven, den var næppe heller saa letgaaende, som den kunde være blevet ved en omhyggeligere Udførelse. Hestegangen var jo imidlertid tll Dels udenfor Bedømmelse, og dens Andel

i, at det samlede Kraftforbrug stod noget højt, staar derfor nærmest som et Vidnesbyrd om, at Tærskeværket i Forbindelse med en finere udført Hestegang vil vise sig noget lettere end Tilfældet var med den Kombination, som anvendtes ved Prøven.

12. Helhedsindtrykket.

Nr. 1. Holbækmaskinen er en Maskine, som saavel i sin Udførelse som i sit Arbejde er saa fortrinlig, at den uden yderligere Ændringer kan anbefales til Gaarde, som ønske et selvrensende Tærskeværk og som kun have to à tre Heste til Disposition. Den er dog selvfølgelig ogsaa anvendelig for Gaarde af en betydelig større Størrelse. Den kan selv under vanskelige Forhold gøre et fortrinligt Arbejde. Spild af Korn er ved maadeholden Ilægning rent forsvindende. Det kan siges, at Halm og Avner ere rene. Rensningen er meget god og Kørningen fuldstændig. Maskinen stopper ikke let og er nem at rengøre. Arbejdet med Maskinen er ikke ubehageligt eller forbundet med særlige Vanskeligheder.

Nr. 2. Præstømaskinen er en Maskine, som synes at have gode Udviklingsmuligheder. Ved nogen Ændring forekommer denne Type at være særlig egnet for det mindre Landbrug og navnlig hvor man allerede har et godt Tærskeværk, som ikke er selvrensende. Maskinen er imidlertid ikke fuldt udviklet, hvilket viste sig ved forskellige Fejl under Prøven, som man endog forsøgte afhjulpne under denne, men uden at det lykkedes i den korte Tid, som var til Disposition. Da der er saa mange gode Træk i Konstruktionen og en god Maskine af denne Type vil være ønskelig paa mange Steder, anbefaler Udvalget Maskinen til videre Udvikling og haaber senere at modtage Meddelelse om denne, naar man mener at have besejret Vanskelighederne. Maskinen bør kunne bringes til at kørne.

Nr. 3. Smidstrupmaskinen. Om denne Maskine gælder til Dels det samme som om den foranstaaende,

dog at den ved sin mere husflidsagtige Fremstilling og mindre sammenbyggede Konstruktion mulig vil have mindre Betingelse for at komme i Betragtning paa saadanne Steder, hvor den ønskes sat i Forbindelse med et tilstedeværende Værk. Maskinen støver meget som Følge af sin højt anbragte Kastemaskine og er derved mindre behagelig under Arbejdet. Den kan som nævnt ikke kørne og dens Spild ved Rysteren var for stort, som det forefandtes. Maskinen er let at trække og maa navnlig søge sit Marked, hvor Hensynet til Trækkraften er en Hovedsag og hvor man tillige kun tærsker til Foderbrug. At den samlede Maskine (Halmryster med Apparater, Tærskeværk og Hestegang) tog forholdsvis mere Kraft end under Prøven paa Ragnesminde formenes at hidrøre fra de mindre gode Maskiner, som Smidstrupmaskinen ved sidste Prøve var bleven kombineret med.

4. Bloms Maskine viste et saa stort Spild, at det vilde hæmme Maskinens Brug, dersom det ikke kunde forhindres. Dette tør man dog haabe paa ved en bedre Indstilling af Maskinen. Det største Tab fandtes ved Overblæsning, om end Rentærskningen ogsaa var mangelfuld. Prøven giver et grelt Billede af, hvilke Tab der kan finde Sted ved en Maskine, der dog afleveres som god og brugbar. Spildet ved den foreliggende Maskine er saa stort, at det maa søges ændret og navnlig maa det anbefales mere at se paa Beskaffenheden af det udførte Arbejde, end paa Mængden Maskinen overkommer. Fejlene synes i Hovedsagen at maatte søges i, at Fabrikanten ikke er fuldt fortrolig med sin Maskine, og at denne ikke er udviklet saa vidt, at den er fuldt moden til at gaa ud i Livet.

5. Samsømaskinen er, som tidligere nævnt, en temmelig indviklet Maskine, som af denne Grund vil være vanskelig at faa monteret og passet tilfredsstillende, naar det ikke kan gøres fra Fabriken og af særlig øvede Folk. Dette hindrer dog ikke, at Maskinen kan vente at faa nogen lokal Interesse og maaske indføres paa Steder, hvor et tilstrækkelig kyndigt Tilsyn kan skaffes; ikke

alene til den første Montering, men ogsaa senere, naar der kommer noget i Vejen. Maskinen havde ikke nogen behagelig Gang og den tog vanskelig imod Sæden, men den gik trods sine mange Slidsteder ret let og leverede ogsaa en godt kørnet og nogenlunde renset Vare, der er god til Møllebrug. Den maa renses og blæses for at blive Handelsvare. Spildet var ikke helt udelukket, men dog taaleligt, naar man ikke forlanger at præstere mere end c. tre Tønder i Timen.

Nr. 6. »Svea« er en meget solid og vel udført Maskine, som det forekommer Udvalget vil være vel egnet paa saadanne Gaarde, hvor man er i Stand til at anvende 4 Heste samtidigt ved Tærskningen. Den har en rolig og behagelig Gang, uden generende Støj og tager udmærket fra ved Ilægningen. Bordet er dog lidt højt for at løfte Sæden, men dette bidrager samtidigt til, at der bliver god Plads for Avner og Smaafoder. Ved maadeholden Ilægning er Spildet tilgiveligt og selv ved den stærke Ilægning forsvarligt under travle Forhold. Den fremstiller en udmærket godt renset og fuldstændig kørnet Vare.

Almindelige Bemærkninger.

Med Hensyn til Kraftforbruget har Pigmaskinerne ved Prøven ikke vist sig saa lette, saa det kan berettige til at foretrække disse Maskiner for Slaglemaskinerne, der til Gengæld have tærsket noget renere.

Kvaliteten af det Arbejde, en Maskine udfører, afhænger stærkt af Mængden, man lader den præstere. Man er tilbøjelig til at se for lidt paa Kvalitet og Spild, idet man forcerer Ilægningen. Det kan anbefales Landmændene selv at foretage Omtærskninger som Prøve.

Kraftforbruget afhænger i høj Grad af Maskinens Tilstand, om den er godt smurt og vel indstillet, saaledes at ingen Slidsteder hverken klemme eller sløre.

Maskinens gode Indstilling har vægtig Indflydelse ikke alene paa Trækkraften men ogsaa paa Spildet og Kvaliteten af det udførte Arbejde.

Prøve med Redskaber til Roekultur i Vestjylland.

Suplement til 11te Beretning om de statsunderstøttede Redskabs- og Maskinprøver, foranstaltede af det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Ved *Emil Jørgensen.*

Hovedresultatet af disse Prøver blev fremlagt i det kgl. Landhusholdningsselskabs Møde den 2. April 1902 i et Foredrag af afd. Forpagter Bokelmann. Foredraget er efter Talerens Manuskript optaget i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1902, Side 297, hvortil iøvrigt henvises hvad Resultaterne angaa. I Tilslutning til dette Foredrag skal her, for at fuldstændiggøre Foredraget som Beretning om disse Prøver, anføres, at Saaningen af Rodfrugtfrøet paa Skærum Mølle og N. Vosborg blev foretaget med følgende Maskiner:

1. Saamaskine til 4 Rækker, bygget af Fabrikant Villemoes, Skærum Mølle, over Stellet af en Hesterive. Saaningen sker ved Hjælp af Kopper, Frøet falder gennem teleskopiske Sædledere ned i en Rille, lavet af Skærer som ved en alm. Radsaamaskine.

   Benyttedes kun paa flad Jord og til Kaalrabifrø.
2. Saamaskine »Kejseren« til 2 Rækker fra Aktieselskabet Buchtrups Fabrikker, Randers. Saaede Runkelroer, Kaalrabi og Gulerødder dels paa flad Jord, dels paa Kamme.

   Pris som Saamaskine alene Kr. 110.00.

3. Saamaskine »Perfect« fra Buchtrup, Randers. Saaede Runkelroer og Kaalrabi, kun paa Kamme.
   Pris Kr. 40.00.
4. Saamaskine til 1 Række fra P. Nielsen, Hillerød. Saaede ligeledes Runkelroer og Kaalrabi paa Kamme.
   Pris Kr. 45.00.
5. Saamaskine til 1 Række af Fabrikant Villemoes, Skærum Mølle. En hjemmelavet Maskine, saaledes som de meget almindelig bruges der paa Egnen.
   Saaede Runkelroer og Kaalrabi paa flad Jord.
6. Saamaskine »New Model« til 1 Række, og
7. Saamaskine »Perlen« til 1 Række, begge Maskiner af amerikansk Fabrikat, forhandles af H. C. Petersen & Co., København B.
   Saaede begge Runkelroer og Kaalrabi paa flad Jord.
   Pris for »New Model« Kr. 40.00, for »Perlen« Kr. 42.00.

I nævnte Foredrag gøres nærmere Rede for Forholdene ved Saaningen og de enkelte Maskiners Arbejde. Saaningen fandt Sted i Dagene 20.—24. Maj. Den 11.—13. Juni foretoges en foreløbig Undersøgelse og Indstilling af de mødte Radrensere, samt foretoges nogle Prøver med Opkamning til Roer, naar den »fjærmer Hest« og naar den »nærmer Hest« gaar i Furen. Under disse Prøver blev der saaet Turnipsfrø og i Foredraget gøres nærmere Rede for disse Forsøg.

Til Prøven med Radrensere var indbudt alle de Radrensere, der paa Landmandsforsamlingen i Odense 1900 havde faaet Betegnelsen »værdig til Arbejdsprøve«, og desuden medtoges nogle andre Radrensere, man kunde ønske at se i Arbejde. Da denne Prøve ikke var nogen almindelig Konkurrenceprøve med Præmieuddeling, men mere en nærmere Undersøgelse af Redskaber til Roekultur med efterfølgende Demonstration af de prøvede Redskaber for besøgende Landmænd, afholdt Maskinudvalget alle Udgifter til Redskabernes Forsen-

delse frem og tilbage, som for øvrigt alle andre Udgifter vedrørende Prøverne.

Følgende Radrensere bleve prøvede:

Til flere Rækker:

1. Radrenser til 4 Rækker af Fabrikant Villemoes, Skærum Mølle. Det var den før omtalte Saamaskine, bygget over Stellet af en Hesterive, der nu blev omstillet til Radrenser.
2. Radrenseren »Holeby« til 2 Rækker, af H. Christoffersen, Holeby, indsendt ved Ole Sørensen & Ko., Kolding. Tilkendt »værdig til Arbejdsprøve« 1900. Pris Kr. 165.00.
3. Radrenseren »Planet jnr.«, 2 Rækker, amerikansk Fabrikat, indsendt ved C. Th. Rom & Ko., København. Tilkendt »værdig til Arbejdsprøve« 1900. Pris Kr. 56.00.
4. Radrenseren »Kejseren«, 2 Rækker, fra Aktieselskabet Buchtrups Fabrikker, Randers. Tilkendt »værdig til Arbejdsprøve« 1900. Pris som kombineret Saamaskine og Radrenser Kr. 215.00, som Radrenser alene Kr. 130.00.
5. Radrenseren »Deere«, 2 Rækker, amerikansk Fabrikat, indsendt ved W. Langreuters Eftfl., København. Tilkendt »værdig til Arbejdsprøve« 1900. Pris Kr. 120.00. (Foruden sine egne Renseskær mødte den tillige med 2 Par Tallerkener som »Kejserens«.)
6. Radrenseren »Allerup«, 2 Rækker, af Smed S. A. Larsen, Allerup pr. Højby. Tilkendt »værdig til Arbejdsprøve« 1900. Pris Kr. 90.00.
7. Radrenseren »Bolbro«, 2 Rækker, af Fabrikant Mortensen, Bolbro, Odense. Tilkendt »værdig til Arbejdsprøve« 1900. Pris Kr. 85.00, for Transporthjul ekstra Kr. 5.00.
8. Radrenseren »Birkum«, 2 Rækker, af Smed R. Petersen, Birkum pr. Højby. Tilkendt »værdig til Arbejdsprøve« 1900. Pris Kr. 110.00.
9. Radrenseren »Jullerup«, 2 Rækker, af Smed Hans

Petersen, Særslev pr. Jullerup. Tilkendt »værdig til Arbejdsprøve« 1900. Pris Kr. 80.00.

Til en Række:

10. Radrenseren »Planet jnr. Hestehakke«, amerikansk Fabrikat, indsendt ved C. Th. Rom & Ko., København. Pris Kr. 45.00.
11. En »11 Tands Kultivator«, amerikansk Fabrikat, indsendt ved C. Th. Rom & Ko. Pris Kr. 35.00.
12. Radrenseren »Komet« af Aktieselskabet Buchtrups Fabrikker, Randers. Pris Kr. 33.00.
13. Radrenseren »Cernowsky«, tysk Fabrikat, indsendt ved Ole Sørensen & Ko., Kolding. Pris Kr. 50.00.
14. En Radrenser, lavet af Smed J. Kristensen, Bøvlingbjerg. Pris Kr. 25.00
15. En Radrenser, lavet af Smed M. Nielsen, Vemb. Pris med 1 Sæt Tænder Kr. 20.00, med 2 Sæt Tænder Kr. 25.00.
16. Roeudtyndingsmaskinen »Odin« fra Silkeborg Jernstøberi.

Den 25. Juni foretog man 2den Rensning med de mødte Radrensere samt nogle Plantningsprøver for at indøve et Hold Arbejdsfolk i Plantning af Runkelroer efter Plov.

Dagen efter, den 26. Juni, var det bestemt at vise de prøvede Redskaber i Arbejde for Egnens Landmænd, ligesom man vilde demonstrere Plantning af Runkelroer efter Plov og vise de polske Arbejderes Maade at udtynde Roer paa. Hr. Godsejer Olufsen, Kvistrup, havde velvillig stillet et Hold polske Arbejdere til Disposition til denne Demonstration.

Efter forudgaaende Bekendtgørelse i de lokale Blade og gennem Ritzaus Bureau var der ogsaa denne Dag mødt et større Antal Landmænd for at overvære Demonstrationerne, men en stærk og vedholdende Regn umuliggjorde alt Arbejde i Marken den Dag, saa man blev nødt til at ty i Hus.

Alle Redskaberne bleve kørte ind paa en stor Lade paa Skærum Mølle, som man i Hast omdannede til en Foredrags- og Forevisningshal, hvorefter Forp. Bokelmann holdt et Foredrag om de afholdte Prøver og foreviste og forklarede de enkelte Redskaber for det forsamlede Publikum.

I Slutningen af sit Foredrag indbød Forp. Bokelmann Forsamlingen til at komme igen Dagen efter for, om Vejret da var nogenlunde, at se Redskaberne i Arbejde ude i Marken. Efter denne Indbydelse mødte saa 40—50 af Egnens Landmænd Dagen efter, og for dem viste man 10—12 af de bedre Radrensere i Arbejde. De andre paatænkte Demonstrationer maatte af forskellige Grunde opgives.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Assistent i Kontrolfyring.

Under 4. Februar d. A. indsendte De samvirkende danske Mejeriforeninger til Landbrugsministeriet et motiveret Andragende om, at der paa Finanslovforslaget for Aaret 1903—04 maatte blive optaget en Bevilling paa 1000 Kr. som Bidrag til Lønningen af en Assistent i Kontrolfyring.

Om dette Andragende har Landhusholdningsselskabet haft Lejlighed til at udtale sig i en Indstilling af 14. Februar d. A. Under Henvisning til Ønskeligheden af dels gennem praktiske Forsøg at faa Manglerne i Fyringsanlægene belyste, dels at søge Midler til deres Forbedring, anbefalede Selskabet det nævnte Andragende, idet Selskabet dog henstillede, at naar Staten kommer til at udrede en Del af Assistentens Løn, bør denne tillige stilles til Maskinkonsulentens Raadighed i dennes Virksomhed, for saa vidt ikke Assistentens Arbejde for Kontrolfyringen lægger Beslag paa hele hans Tid.

Ministeriet har akcepteret Forslaget, og ved 3die Behandling af Finanslovforslaget vedtog Folketinget at yde et Tilskud af 1000 Kr. til Lønning af en Assistent i Kontrolfyring.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Vandingsanlæg i Ægypten. I December Maaned i Fjor fuldendtes et af Verdens største Vandingsanlæg, Nildæmningen og Assuans Reservoir. Dette skal kunne levere ca. 1000 Millioner cbm. Vand om Aaret og derved atter muliggøre Opdyrkningen af hidtil ufrugtbare Landstrækninger. Dette er dog kun Begyndelsen til de store Vandingsarbejder, som Englænderne have planlagt med den i Nordabessinien, 1859 Meter over Havet liggende store Tanasø som Reservoir.

Den 12. December i Fjor blev der afsluttet en Traktat mellem England og Abessinien, efter hvilken Negus Menelik forpligtede sig til ikke selv at udføre eller tillade Udførelsen af Bygningsanlæg ved den blaa Nil, Tanasøen og Sobat, der vilde hindre disses Vande i at udgyde sig i Nilen. Menelik har endvidere bortforpagtet til den engelsk-ægyptiske Regering en Strækning paa ca. 400 ha. ved Floden Poaros Bredder. For Retten til at tage Vand fra Tanasøen betale Englænderne Menelik en aarlig Afgift af 100,000 £.

Vandingsanlægget er beregnet til at tage 3 Aar og til at koste ca. 300,000 £ om Aaret, og Tanasøen vil da som et stort Reservoir aarlig kunne levere 6 Milliarder cbm. Vand for Ægypten og det ægyptiske Sudan. Den blaa Nil har efter sit Udløb af Tanasøen (der er 3000 □ km. = 54 □ Mil stor) ingen Forgreninger, i hvilke Strømmen kan fortabe sig i Sumpe, dens Løb er rask og dens Flodleje behøver ikke at reguleres. Man anslaar, at den ved de projekterede Vandingsanlæg resulterende Fordel for Sudan og Ægypten vil medføre et forøget Udbytte af Landbruget af mindst 4 Mill. £ om Aaret.

Dette Tal viser, af hvilken vidt rækkende Betydning dette store Foretagende er, som den menneskelige Skarpsindighed har planlagt og den moderne Teknik nu vil søge gennemført. Naar man betænker, at Nilen fremtidig i en Udstrækning af 20 Breddegrader vil udgøre én

eneste Vandingskanal, maa man beundre den Foretagsomhed, Englænderne udvise her. Det er dem, der have rejst »Nilspørgsmaalet«, det bliver ogsaa dem, der løse det.

Sukkerforbruget og Roesukkerproduktionen. Ifølge en Beretning fra de Forenede Stater i Nordamerikas statistiske Bureau bruger Staternes Befolkning nu 8 Gange saa meget Sukker gennemsnitlig pr. Individ som i den første Fjerdedel af det 19. Aarhundrede og dobbelt saa meget som i Tiden omkring Aaret 1870. I de sidste Aar før 1825 beløb det gennemsnitlige Forbrug pr. Individ sig til ca. 8 Pd., i 1840'erne til 16 Pd., i 1870'ernes sidste Aar til ca. 32 Pd., fra 1880—90 til 50 Pd., nu til 65—70 Pund. I andre Lande er Forbruget steget mindst i samme Grad. I Storbritannien svingede Forbruget pr. Individ fra 1890—1900 mellem 85 og 92 Pd. (i 1900 91.6 Pd.) pr. Individ. I Aaret 1900 var det i Schweiz 60.3 Pd., i Danmark 54.8 Pd., i Sverige og Norge 38.2 Pd., i Frankrig 37.0 Pd., i Tyskland 32.9 Pd., i Nederlandene 32.5 Pd., i Belgien 23.3 Pd., i Østerrig-Ungarn 17.6 Pd., i Portugal 14.7 Pd., i Rusland 14.0 Pd., i Spanien 10.6 Pd., i Tyrkiet 8.0 Pd., i Rumænien 7.8 Pd., i Grækenland 7.2 Pd. og i Italien 6.1 Pd.

Forbrugets stærke Stigning staar selvfølgelig i Forbindelse med Produktionens Tilvækst. Verdens Sukkerproduktion ansloges i 1840 til 1,150,000 Tons (1 Ton = ca. 2000 Pd.), i Aaret 1900 til 8,800,000 Tons. Produktionens Stigning skyldes den stærke Tilvækst, der har fundet Sted indenfor Roesukkerindustrien. I 1840 produceredes der ca. 50,000 Tons Roesukker, i 1900 ca. 5,950,000 Tons. I samme Tidsrum er Rørsukkerproduktionen kun vokset fra 1,100,000 Tons til 2,850,000 Tons. I Aaret 1840 leverede Roerne kun 4.35 pCt. af Verdens samlede Sukkerproduktion, men i Aaret 1850 allerede 14.29 pCt., i 1860 20.43 pCt., i 1870 34.0 pCt., i 1890 63.7 pCt. og i 1900 67.6 pCt.

H. H.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

De under Landhusholdningsselskabet henlagte Legater ere i indeværende Foraar forøgede med følgende to:

Forpagter Bokelmanns Legat. Enkefru Bokelmann og Frøken Sophie Bokelmann have til Minde om deres afdøde Søn og Broder, Forpagter Bokelmann paa Nørgaard, stiftet et Legat paa 50,000 Kr., som skal bevare hans Navn knyttet til Landbruget. Legatet er bestemt dels til Understøttelse af trængende Landmænd udenfor Bondestanden, som have været Ejere eller Forpagtere af Landejendomme i Danmark og, ligestillet hermed, af Mænd, der have udmærket sig ved fortjenstfuldt Arbejde i Landbrugets Tjeneste, dels til Stipendier til yngre Mænd, der søge videregaaende videnskabelig Uddannelse som fremtidige Lærere eller Konsulenter i Landbruget.

Gammeleje-Legatet. Afdøde Proprietær Zacho til Gammeleje efterlod sig nogle Optegnelser angaaende Dispositioner over hans Efterladenskaber og deriblandt Ønsket om at stille et Legat paa 5000 Kr. til Landhusholdningsselskabets Raadighed til Belønning af særlige Fortjenester af det danske Landbrug.

Den afdødes Fader, Hr. Proprietær J. P. Zacho, Nakskov, har ønsket at fuldbyrde Sønnens Tanke og har, under Navn af Gammeleje-Legatet, oprettet et Legat

paa 5000 Kr., der skal bestyres af Landhusholdningsselskabets Præsidium. Legatportionerne, der ikke maa være mindre end 500 Kr., uddeles som Ærespræmier enten ved Landmandsforsamlinger, Udstillinger og lignende Lejligheder, eller til særlig fremragende Mænd eller Kvinder, der paa en eller anden Maade have gjort sig udmærket fortjente af det danske Landbrug. Der vil finde offentlig Meddelelse Sted om enhver uddelt Ærespris, og med denne vil der følge et passende Diplom med Angivelse af den Fortjeneste, der har fremkaldt Æresprisen.

— Lige fra Selskabets Aarsberetninger begyndte at udkomme er, »efter en gammel, i Taknemmelighed grundet Vedtægt«, anført Navnene paa de »Fædrelandsvenner«, som have bidraget til at forøge dets Kapitalformue, eller der under Selskabet have henlagt Legater med bestemte Formaal. Selskabet »har besluttet og vedtaget saaledes, for at Erindringen om Givernes Navne og Gavernes Formaal ikke skal gaa tabte, selv for en fjærn Eftertid«. I Selskabets kommende Aarsberetning, der er under Udarbejdelse, ville Fundatserne for »Forpagter Bokelmanns Legat« og »Gammeleje-Legatet« blive offentliggjorte, og Legaterne ville bevare Navnene Bokelmann og Zacho »selv for en fjærn Eftertid«.

Fra fremmede Tidsskrifter.

Udryddelse af Spurve og Rotter i England. Som bekendt er der herhjemme i Aaret 1898 oprettet en »Forening til lovordnet Udryddelse af Rotter i Danmark«, der nu tæller 2000 Medlemmer, spredte over hele Landet. Paa forskellige Steder søger man jo endvidere at begrænse Spurvenes store Tal, og flere Sogneraad have i den senere Tid udsat Præmier for dræbte Spurve. Ogsaa i andre Lande er Arbejdet for Rotternes Udryddelse og Spurvenes Begrænsning taget op, saaledes i England.

I Decemberheftet 1902 af *The journal of the Board of Agriculture* foreslaas der i Sognene oprettet Foreninger til Udryddelse af saavel den almindelige Graaspurv som Rotter, og der er alt oprettet flere saadanne Foreninger. Foreningernes Medlemmer deles i Æresmedlemmer og arbejdende Medlemmer, hvilke sidste betale et mindre Kontingent end de første. Foreningernes Formaal er Udryddelsen af Graaspurven og Rotten, ethvert Hoved af en Spurv tæller 1 Point, enhver Hale af en Rotte 2 Points, og kun de Spurve og Rotter, der ere dræbte indenfor Foreningens Omraade, tælle med. For at et arbejdende Medlem skal være berettiget til at deltage i Uddelingen af Præmiefondet, skal han i Aarets Løb have opnaaet mindst 300 Points, og han straffes med en Pengebøde, hvis det kan bevises, at han gør Forsøg paa at lade en Spurv eller Rotte tælle med, der er dræbt udenfor Foreningens Omraade. Indenfor Foreningens Omraade ansættes der Opsamlere, der en Gang om Ugen til bestemt Tid og paa bestemt Sted ere til Stede for at modtage og ødelægge Spurvenes Hoveder og Rotternes Haler.

En Forening i Kent, der virker efter disse Love og ikke en Gang tæller 20 arbejdende Medlemmer, dræbte i Løbet af de sidste 3 Sæsoner mere end 28000 Spurve og 16000 Rotter paa et forholdsvis lille Areal og med en øjensynlig god Virkning med Hensyn til Udbyttet af Afgrøderne. Det aarlige Præmiebeløb udgjorde lidt over 6 £.

»Hvis saadanne Foreninger — hedder det i Artiklens Slutning — kunde blive oprettede og deres Arbejde systematisk blive gennemført i 3 eller 4 Sæsoner Landet over, vilde Afgrøderne paa Marker og i Haver øjensynlig tiltage, og der vilde være bedre Udsigt til en Forøgelse af Svalernes og andre insektædende Fugles Tal.«

Præmiering af Arbejderboliger paa Landet. I Hertugdømmet Braunschweig vil man ved Uddeling af Præmier søge at virke for Opførelsen af sunde og hensigtsmæssige Boliger for Landarbejdere. Der er i dette Øjemed stillet en Sum til det hertugelige Ministeriums

Raadighed, og kun Nybygninger, der opfylde de Betingelser, som man nu til Dags maa stille til gode Arbejderhuse, kunne komme i Betragtning ved Præmiernes Uddeling. Det tillades kun saadanne Nybygninger at konkurrere om Bygningspræmie, der foruden Ejerens Lejlighed i det højeste indeholde Lejligheder for 3 andre Arbejderfamiljer. Til enhver Lejlighed skal der være mindst 3 Opholds- og Soveværelser, Køkken og de nødvendige Kælder- og Loftsrum. Præmier tilstaas kun til Folk, der høre til Landarbejderstanden, der ere eller have været gifte, og som have Børn; Bygningen skal være fuldstændig færdig, og Ejeren skal selv bebo en af dens Lejligheder. Under ellers lige Vilkaar blive de konkurrerendes Trang og Værdighed det afgørende.

H. H.

Laan og Livsforsikring.

Af *H. Hertel.*

Tanken om at forene Optagelsen af et Laan med Tegningen af en Livsforsikring saa at sige ligger i Luften, den søges gennemført eller drøftes i flere Lande og har ogsaa fanget Interessen her i Landet, hvor, som bekendt, Landhusholdningsselskabet har nedsat et Udvalg til Overvejelse af Spørgsmaalet om Optagelsen af Hypotheklaan i Forbindelse med Livsforsikring. Der er unægtelig ogsaa saa meget tiltalende ved Tanken om at forene Optagelsen af et Laan med Tegningen af en Forsikring — det være sig Livsforsikring, Hypothekamortisations-Forsikring eller en anden Forsikringsform —, at man sikkert tør forudsige, at denne Tanke engang vil blive gennemført i en saadan Udstrækntng, at den vil kunne bidrage til at formindske de uheldige Følger, som Stiftelsen af Gæld altid kan medføre for Laantagerens Efterlevende.

I Sverige har for nylig en Kommission*), der har været nedsat for at overveje Spørgsmaalet om, hvorledes man paa formaalstjenlig Maade kan hjælpe Landarbejderne til egne Hjem, varmt og interesseret gjort sig til Talsmand for den nævnte Tanke. Da altsaa denne gennem Landhusholdningsselskabet ogsaa er rejst herhjemme, vil det formentlig have sin Interesse, at der her i Tidsskriftet gøres kort Rede for den svenske Kommissions Forslag.

*) Egnahemskomitén.

Egnahemskomitén har i sit i Fjor afgivne Forslag haft et dobbelt Formaal for Øje, idet den har søgt at varetage baade Landarbejdernes og Arbejdsgivernes Interesser: de førstes ved at udarbejde Forslag om, hvorledes Staten paa billige og lempelige Vilkaar skal hjælpe dem til egne Hjem med eller uden Jord, de sidste ved at foreslaa Jordtilliggendet holdt indenfor saadanne Grænser, at Arbejderne »i främsta rummet« ere henviste til at søge Arbejde ude. Med Rette fremhæver Kommissionen, at Landarbejdernes og Landmændenes Interesser godt kunne forliges. Arbejderne faa bedre Hjem, en mere betrygget økonomisk Stilling og en sikrere Fremtid, Landmændene vinde en paalideligere og rigeligere Arbejdskraft, idet *der Zug nach der Stadt,* paa hvilket man ogsaa i Sverige ser med bange Øjne, vil blive hæmmet.

For at skaffe Landarbejderne egne Hjem i saa stor en Udstrækning, at det virkelig kan drage heldige økonomiske og sociale Følger efter sig, er Statens Medvirkning nødvendig, og vedrørende denne har Kommissionen udarbejdet et Lovforslag, hvis første Paragraf er saalydende: »Mindre bemidlede Arbejdere, som ønske i Landbygderne at erhverve egne Hjem, kunne hertil paa de nedenfor fastsatte Vilkaar erholde Laan af Staten, med eller uden Livsforsikring, i det Omfang som de til slige Laan beregnede Midler levne Adgang.« Laan foreslaas givne til Erhvervelsen dels af Ejendomme med et lille Jordtilliggende, *jordbrukslägenheter,* dels af Hjem uden Jord, *bostadslägenheter,* de første fornemmelig ude paa Landet, de sidste fortrinsvis i Nærheden af Byer, Landsbyer, Jernbanestationer eller i andre tættere bebyggede Egne, hvor Jorden er dyr. For at Staten skal træde hjælpende til, maa et *jordbrukslägenhet* ikke have højere Værdi end 4000 Kr. og et *bostadslägenhet* end 3000 Kr. Kommissionen foreslaar, at Staten i de første 5 Aar stiller 4 Millioner Kr. aarlig til Raadighed, og af denne Sum skal der kunne ydes Arbejderne Laan af indtil $^4/_5$ af det førstes og indtil $^3/_4$ af det sidstes Værdi, altsaa højst henholdsvis 3200 og 2250 Kr. For at en Arbejder skal

kunne opnaa Laan, skal han være mellem 25 og 50 Aar gammel. Der fordres ingen anden Sikkerhed for Laanet end en første Prioritet i Ejendommen. Det forrentes med $3^3/_4$ pCt. p. a., og det deles i 2 lige store Dele, en Amortisationsdel og en staaende Del. Af den første Del erlægges, til den bliver helt afbetalt, en Annuitet af 6 pCt. p. a. ved Laan til *jordbrukslägenheter* og af $8^1/_2$ pCt. ved Laan til *bostadslägenheter*, hvoraf regnes som Rente $3^3/_4$ pCt. af det ikke afbetalte Kapitalbeløb. Amortisationslaanet indfries derved henholdsvis i 27 og i 16 Aar.

I Forslagets Bestemmelser er der sikret en ved Døden afgaaet Arbejders Enke og Børn Besiddelsen af Hjemmet og den fortsatte Nydelse af det af Arbejderen opnaaede Statslaan. »Disse Fordele — hedder det i Forslagets Motiver — turde imidlertid mangen Gang kun i ringe Grad forbedre den vanskelige Stilling, hvori de Efterlevende kunne komme ved Familjefaderens Død. Jo yngre Børnene ere og jo mindre den Del af Statslaanet er, der er afbetalt før Dødsfaldet, desto vanskeligere maa det antages at blive for Enken, hvis Arbejdsfortjeneste i de fleste Tilfælde er væsentlig mindre end den afdøde Mands var, at opdrage Børnene og tillige opfylde de af Laanet flydende Forpligtelser. Disse Vanskeligheder kunne imidlertid formindskes paa en simpel og dog virksom Maade derved, at Laanet forenes med Livsforsikring paa en passende Maade.«

Denne *lämplig form* foreslaar Kommissionen afpasset saaledes: Staten overtager Forsikringen. Derved opnaas ikke blot en vis Simpelhed i Fremgangsmaaden, men ogsaa den Fordel, at den samme Rentefod, som fastsættes for Laanet, kan lægges til Grund for selve Forsikringen. Denne bliver ogsaa billigere, end hvis et privat Forsikringsselskab skulde tage Affærer. Forsikringen, der kun skal omfatte Laanets Amortisationsdel, gaar, sagt med faa Ord, ud paa, at Staten forpligter sig til, mod Erlæggelsen af en forhøjet Annuitet, at betragte den Del af Laanet, som berøres af Forsikringen, som fuldt

afbetalt ved Skyldnerens Død i det Tilfælde, at denne indtræder før den fastsatte Betalingstids Udløb.

Den Fordel, som Laansøgeren faar ved Kombinationen af et *egnahemslån* og Livsforsikring, kræver selvfølgelig en særskilt Afgift, og denne kan ydes enten derved, at Amortisationstiden forlænges eller Annuiteten forhøjes; Kommissionen foreslaar det sidste. Den forhøjede Annuitet bør imidlertid ikke i alt for høj Grad overstige den for almindelige Laan fastsatte, og den bør udgøre et saa vidt muligt afrundet Beløb, der er det samme for hvert Betalingsaar. Efter foretagne Beregninger kommer Kommissionen til det Resultat, at en Forhøjelse af 1 pCt. udover de for *egnahemslåns* Amortisationsdel ellers fastsatte Annuiteter vil være passende — for *jordbrukslägenheter* altsaa 7 pCt. og for *bostadslägenheter* $9^1/_2$ pCt. i Stedet for ellers 6 og $8^1/_2$ pCt.

I denne Annuitet, som Laantageren altsaa har at udrede, indgaar 3 Bestanddele: Rente, Forsikringspræmie og Amortisation. Da Staten meddeler Forsikringen, og der derved spares Forretningsudbytte, Administrationsudgifter o. lign., kan Forsikringspræmien beregnes til det lavest mulige.

Da Annuiteten er konstant, skønt den deri indgaaende Forsikringspræmie veksler efter Laantagerens Alder, maa der i Amortisationsplanerne indtræde en til denne Vekslen svarende Foranderlighed. Denne viser sig deri, at ved lavere Alder, i hvilken ogsaa Forsikringspræmien er lavere, forkortes Amortisationstiden noget, medens den ved Optagelsen af Laan i højere Alder tager noget længere Tid.

— I ovenstaaende er angivet Hovedlinjerne i det udførlige svenske Forslag, hvilket 2 svenske Livsforsikringssagkyndige har givet deres fulde Tilslutning i Kommissionsbetænkningens 2. Del, Bilagene. Den ene af disse Sagkyndige — Professor Phragmén — mener, at Kombinationen af Optagelsen af Laanene med Tegningen af Livsforsikringer vil medføre saa store Fordele, at det vel var værd at overveje, om denne Kombination ikke burde være obliga-

torisk. Det meddeles bl. a. i Bilagene, at baade i England og Amerika forsøger man nu at kombinere Laan og Forsikring ved en og samme Anstalt. »Atlas Assurance Co.« i London, som foruden Livs- og Brandforsikring har en Afdeling for Hypothekforsikring, giver Hypotheklaan til 60–75 pCt. af Ejendommens Værdi og livsforsikrer samtidig Laantageren efter foretagen tilfredsstillende Lægeundersøgelse for et Beløb, der er = Laanesummen. Ved den Forsikredes Død eller senest efter Forløbet af den bestemte Tid er Gælden amortiseret. Efter samme Princip meddeler »Scottish Temperance Life Assurance Co. Ltd.« i Glasgow Hypothekforsikring. »United Security Life Insurance and Trust Company of Pennsylvania« i Philadelfia har indrettet en lignende Forsikring, kaldet »the crowning glory of life insurance«.

I Sverige tog Livsforsikringsselskabet *Thule* alt i 1897 Tanken op, men saaledes, at Livsforsikringen skulde tegnes hos Selskabet og Laanene ydes af Hypothekforeningerne. Derved bliver imidlertid Forholdet mere kompliceret og Sagen vanskeligere at gennemføre, end naar en og samme Anstalt yder baade Laan og Forsikring. Efter indhentede Oplysninger fra Stockholm lykkedes det ikke at vinde Hypothekforeningernes Interesse for Sagen, der indkom kun 2 Andragender om en slig Forsikring, og *Thule* har atter ladet Tanken falde.

Thules administrerende Direktør, S. Palme, var Medlem af *egnahemskomitén,* og efter at det af *Thule* gjorte Forsøg var bristet, har han gennem Kommissionens Forslag og sammen med dens øvrige Medlemmer atter i Sverige gjort sig til Talsmand for Principet, at enhver Generation selv bør betale den Gæld, den har paadraget sig.

Planteavlen 1902.

Af Statskonsulent *K. Hansen.*

Vintersæden blev i Efteraaret 1901 saaet under meget gunstige Forhold og udviklede sig gjennem den milde Oktober Maaned særdeles kraftigt. Gjennem stærke Temperatursvingninger i Forvinteren hærdedes den tilstrækkeligt til at modstaa den meget ublide Februar Maaned, og Overvintringen forløb heldigt saavel for Vintersæd som Kløver. Var Vinteren i det store Hele temmelig normal, kan dette ikke siges om Foraarets Vejrforhold. April blev kold og nærmest tør, medens Maj blev baade vaad og kold. Og Sommeren blev ikke mindre afvigende. Man vil særlig mindes den vedvarende Kulde, der karakteriserede hele Sommeren i Forbindelse med ualmindelig megen Blæst. Fugtighedsforholdene nærmede sig mere det normale. Maj Maaned fik dog den dobbelte Regnmængde af det almindelige for denne Maaned, Juni og Juli fik noget mindre end normalt, medens August fik betydeligt over Normalen. Idelig Graavejr med Kulde, Blæst og Regn karakteriserede Sommerhalvaaret.

Var Efteraarsarbejdet gaaet let og hurtigt fra Haanden, blev Foraarsarbejdet ualmindelig brydsomt. Jorden holdt sig død og tung og kold og vaad og blev egentlig ingensinde rigtig bekvem. April Maaneds kolde Vejr opfordrede ikke til at fremskynde Saaningen, og Maj Maaneds talrige Regnvejrsdage besværliggjorde i høj Grad Saaningens Tilendebringelse.

Afgrøderne havde ikke blide Kaar. Vintersæden var dog fra Efteraaret af saa kraftig, at den kom ganske godt igjennem det barske Foraar, og i den noget mildere og ret grødefulde Juni Maaned voxede den meget stærkt til. Resultatet blev, at den, til Trods for at Regnen og Stormen mange Steder slog den stærkt ned, gav en meget anselig Høst baade i Henseende til Fold og Fyld. Rugen led dog ikke faa Steder ret betydeligt af Stormene, og paa gjødningskraftige Jorder gik den for tidligt saaede Hvede saa stærkt i Leje, at Foldudbyttet af den Aarsag svækkedes betydeligt.

Værre saa det ud for Vaarsæden. Hvad der blev saaet i April, laa ualmindelig længe, inden det spirede; Jorden blev sammenpidsket af Regn, og tyndt og sparsomt kom Sæden op. Og meget blev saaet saa sent, at man af den Aarsag maatte være forberedt paa en mager Høst. Længe haabede man paa bedre Tider; men da Varmen og Solskinnet stadigt udeblev, sank Forventningerne mere og mere. Men netop den kolde, solfattige Sommer, ikke afbrudt af hede og tørre Perioder, betingede en meget lang og jævn Udviklingsperiode, og under Høstarbejdet viste Sæden sig langt vægtigere at arbejde med, end man havde ventet, og Tærskningsarbejdet beredte vistnok de fleste en glædelig Overraskelse. Man havde gjort sig fortrolig med Tanken om en særdeles knap Vaarsædhøst, og nu viste det sig, at Bygget gjennemgaaende, særlig i de gode Bygegne, gav betydeligt over Middelhøst, og Havren foldede ligeledes langt bedre end man havde ventet, og gav derhos en uventet fyldig og smuk Kjærne.

Agerhøet gav næsten overalt en stærkt fyldende Afgrøde, der gjennemgaaende blev godt indbjerget. Engene savnede derimod Varmen og gav kun smaa Afgrøder.

Aarets daarligste Afgrøde blev ubetinget Rodfrugterne, særlig Runkelroerne og Sukkerroerne. Allerede Saanings- og Spiringsforholdene vare vanskelige for disse, og Spiringen blev ofte meget mangelfuld, saa at Rækkerne præsenterede sig med en Mængde Spring. Og som Følge

af den lave Temperatur i Jorden og Luften var Vækten meget trykket. Resultatet blev meget almindeligt, at man kun fik halvt saa store Afgrøder som i et godt Roeaar. For Foderroernes Vedkommende bødede et meget højt Tørstofindhold noget paa det ringe Udbytte. Noget bedre lykkedes Kaalroer og Turnips, og som Følge deraf havde Jylland gjennemgaaende en noget bedre Roeavl end Øerne. — Runkelroefrøet mislykkedes i mange Tilfælde næsten helt og holdent, idet Spireevnen i en stor Del af det hjemmeavlede Runkelroefrø blev saa lav, at det var omtrent uanvendeligt til Udsæd. Dette Forhold vil næppe blive uden Indflydelse paa kommende Sommers Roemarker.

Kartoflerne blev over Forventning gode. — Sommergræsningen var særdeles tarvelig, idet der næsten ingen Gjenvæxt fandt Sted paa de slaaede eller afgræssede Kløver- og Græsmarker.

Som man maatte vente, indtraadte Høsten sent og trak mange Steder meget længe ud. Hosstaaende Tabel (S. 221) viser Høstens Begyndelse og Slutning i forskjellige Egne Landet over. I den halve Snes Aar, der har været indsamlet Oplysninger om Høsttiden til Tidsskriftet, er denne ikke tidligere indtraadt saa sent og har ikke strakt sig over en saa lang Tid.

Ligesom i de foregaaende Aar er der indsamlet en Del Oplysninger om de i det sidste Aar formentlig stedfundne Forskydninger i Arealets Benyttelse. Disse Oplysninger findes sammenstillede i Tabellen Side 222, hvis Tal angiver det indkomne Antal Opgivelser af, at Dyrkningen af de respektive Afgrøder er undergaaet henholdsvis Udvidelse, Indskrænkning eller har holdt sig uforandret. I de foregaaende Aars tilsvarende Oversigter har der for visse Landsdeles, i Særdeleshed for Sjællands og de sydlige Øers, Vedkommende kunnet paavises en ikke ringe Stigning i Hvedearealet. Den nylig udkomne Beretning (fra Statens statistiske Bureau) om Arealets Benyttelse i 1901 bekræfter Rigtigheden heraf, idet den udviser en Opgang i Hvedearealet fra 1896 til

Høsttidens Begyndelse og Varighed i 1902.

Efter Opgivelser fra 200 forskjellige Egne.

Landsdel	Rug-høsten		Hvede-høsten		Byghøsten 6-rd.		Byghøsten 2-rd.		Havre-høsten		Høhøsten paa Ager		Høhøsten paa Eng		Bog-hvede-høsten		Ærte-høsten		Høstens Varighed i Dage *)
	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	beg.	sl.	
Nordjylland	11/8	4/9	6/9	14/9	29/8	16/9	2/9	21/9	7/9	6/10	29/6	17/7	15/7	4/8	—	—	10/9	26/9	57
Vestjylland	14/8	1/9	—	—	25/8	12/9	31/8	17/9	6/9	5/10	22/6	15/7	8/7	3/8	1/9	1/10	25/8	24/9	53
Midtjylland	13/8	1/9	31/8	10/9	28/8	11/9	29/8	15/9	6/9	1/10	28/6	13/7	13/7	3/8	10/9	1/10	6/9	18/9	50
Østjylland	13/8	31/8	24/8	9/9	26/8	17/9	30/8	18/9	2/9	24/9	27/6	13/7	7/7	30/7	12/9	6/10	20/8	24/10	43
Fyen, Langeland, Ærø	13/8	27/8	25/8	11/9	22/8	9/9	30/8	17/9	3/9	20/9	24/6	17/7	3/7	22/7	—	—	9/9	25/9	39
Sjælland, Samsø	13/8	31/8	21/8	11/9	17/8	4/9	29/8	21/9	1/9	23/9	21/6	13/7	6/7	27/7	—	—	11/9	23/9	42
Lolland, Falster, Møen	12/8	26/8	16/8	11/9	25/8	10/9	25/8	20/9	27/8	20/9	28/6	19/7	8/7	13/8	15/8	15/9	20/8	9/9	40
Bornholm	16/8	30/8	23/8	7/9	31/8	13/9	6/9	20/9	5/9	24/9	27/6	23/7	15/7	30/7	—	—	—	—	40
Hele Landet	13/8	31/8	25/8	10/9	25/8	12/9	31/8	19/9	3/9	27/9	26/6	16/7	10/7	1/8	2/9	25/9	1/9	26/9	46

*) For de 4 Kornarter (Rug, Hvede, Byg og Havre).

Forskydninger i Arealets Benyttelse 1902.

Efter Opgivelser fra ca. 200 Egne.

Afgrøde		Nordjylland	Vestjylland	Midtjylland	Østjylland	Fyen, Langeland, Ærø	Sjælland, Samsø	Lolland, Falster, Møen	Bornholm	Hele Landet
Hvede	udvidet	—	—	—	—	1	1	—	—	2
	uforandret	7	9	16	13	21	40	17	4	127
	indskrænket	2	1	—	7	8	10	—	1	29
Rug	udvidet	—	5	5	1	3	7	—	—	21
	uforandret	12	11	21	13	22	43	15	5	142
	indskrænket	4	3	6	9	6	3	1	—	32
2-rd. Byg	udvidet	1	2	3	1	4	1	3	1	16
	uforandret	11	9	20	17	26	46	14	4	147
	indskrænket	3	5	7	6	2	5	—	—	28
6-rd. Byg	udvidet	2	2	1	5	8	1	1	—	20
	uforandret	8	9	15	14	16	34	16	—	112
	indskrænket	5	8	14	3	6	17	—	5	58
Havre	udvidet	3	5	7	7	6	6	—	—	34
	uforandret	8	5	22	15	24	43	16	4	137
	indskrænket	4	8	2	—	2	4	1	1	22
Blandsæd	udvidet	10	12	23	12	10	13	1	4	85
	uforandret	4	7	10	10	18	34	16	1	100
	indskrænket	1	1	—	1	4	6	—	—	13
Staldfoder	udvidet	11	16	26	17	18	26	3	5	122
	uforandret	5	3	6	5	13	28	14	—	74
	indskrænket	—	—	—	2	1	1	—	—	4
Ærter	udvidet	1	6	7	1	5	2	2	—	24
	uforandret	10	11	18	15	20	39	13	2	128
	indskrænket	2	—	2	2	5	11	2	2	26
Hestebønner	udvidet	—	4	1	4	2	1	1	—	13
	uforandret	7	8	17	9	19	38	15	1	114
	indskrænket	—	—	—	—	3	3	1	—	7
Rodfrugter	udvidet	14	17	30	20	22	37	5	5	150
	uforandret	2	1	4	4	7	18	12	—	48
	indskrænket	—	—	—	—	3	—	—	—	3
Kartofler	udvidet	2	14	14	6	1	8	—	2	47
	uforandret	11	5	18	15	29	43	16	3	140
	indskrænket	3	—	—	1	1	3	1	—	9
Græsfrø	udvidet	1	1	4	3	2	5	—	1	17
	uforandret	11	15	19	16	25	44	16	4	150
	indskrænket	1	—	—	—	2	1	—	—	4
Rodfrugtfrø	udvidet	3	4	9	9	12	18	3	4	62
	uforandret	9	13	14	10	15	32	13	1	107
	indskrænket	—	—	—	—	2	1	1	—	4

1901 paa ca. 12,000 Tdr. Ld., hvoraf Halvdelen kommer paa Sjælland og henved Fjerdedelen paa Lolland-Falster. Af hosstaaende Oversigt synes det, at det sidste Aar har vist Tilbagegang, noget, der utvivlsomt hænger sammen med Hvedens Bortfrysning Vinteren 1900—01, idet mange derved sikkert ere blevne betænkelige ved at holde paa Hveden. Om det er rigtigt, at lade sig paavirke af denne Ængstelighed, hvor Hveden i normale Aar giver store og sikre Fold, turde dog være tvivlsomt. Mellem de to sidste Gange, Hveden i større Udstrækning er mislykket her i Landet, ligger der 20 Aar. — Efterses Oversigterne her i Tidsskriftet for de sidste 5 Aar, udvise disse for Landet som Helhed en betydelig Formindskelse i Rugarealerne. Ogsaa dette finder sin fulde Bekræftelse i den nye Arealopgjørelse, der viser, at Rugarealet i de sidste 5 Aar er formindsket med ca. 32,000 Tdr. Ld. Indskrænkningen er relativt størst paa Landets bedre Jorder. Paa Sjælland og Lolland-Falster er Rugen hovedsagelig erstattet med Hvede, medens Indskrænkningen paa Fyen og i Jylland betegner en omtrent tilsvarende Formindskelse i Vintersædarealet. Med de smaa Fold for Øje, som Rugen i Reglen giver, forstaar man Fristelsen til at gaa bort fra denne Afgrøde. Glemmes maa det dog ikke, at en Indskrænkning af Vintersæden er et tvivlsomt Led i Kampen imod Ukrudtet. Der kunde jo ogsaa være Tale om enten at vinde de bekjendte faa Rugfold for en billigere Indsats, eller for samme Betaling prøve paa at højne Foldudbyttet. For Arealerne med rent Byg og ren Havre lyder for Landet som Helhed det overvejende Antal Opgivelser paa Indskrænkning, hvilket som Regel ogsaa har været Tilfældet i de foregaaende Aar. Arealopgjørelsen bekræfter ogsaa dette ved at udvise en Formindskelse af Byg- og Havrearealerne med ca. 47,000 Tdr. Ld. Dette anselige Tal betegner dog ikke nogen væsentlig Forbedring af Sædskiftet, idet der i Stedet for er tilkommen 34,000 Tdr. Ld. med moden Blandsæd. Dette stemmer godt med, at der i nærværende Oversigt findes Opgivelser om Blandsædarealets Udvidelse fra 85

Egne og om Formindskelse fra kun 13 Egne. Staldfoderarealerne opgives som udvidede fra 122 Egne og som uforandrede fra 74 Egne. Arealopgjørelsens Tilvæxt i Staldfoderarealerne er mindre end man herefter skulde vente. Den mindre gode Overensstemmelse paa dette Punkt hænger muligvis sammen med de ofte noget usikre Grænser for Begreberne Staldfoder, Grønfoder, Grøngødning, Benyttet Brak og Halvbrak. Under alle Omstændigheder er dog Arealet med Staldfoder stadig i Stigning. For Rodfrugtarealets Vedkommende lyder det overvejende Antal Opgivelser som sædvanligt paa Udvidelse, et mindre Antal paa »uforandret« og saa godt som ingen paa Tilbagegang. Dette staar atter i god Overensstemmelse med Statistikkens Tal, der udviser, at det samlede Areal med Rodfrugter o. l. Afgrøder fra 1896 til 1901 er voxet fra 161,000 til 290,000 Tdr. Ld. Tages alene Hensyn til 4 Foderroearter: Runkelroer, Kaalroer, Turnips og Gulerødder, ere Arealerne henholdsvis 131,000 og 252,000 Tdr. Ld., altsaa paa det nærmeste fordoblet i de 5 Aar. — Bælgsæddyrkningen synes i alt væsentligt at have holdt sig uforandret, hvilket ogsaa Statistikken bekræfter. Der har dog været en stærk Vext i Interessen for Bælgsæddyrkning, der utvivlsomt i de nærmest kommende Aar vil give sig tydeligt Udslag. — Kartoffelavlen frembyder en lille Tilvæxt, og Arealerne med Rodfrugtfrø synes at være i forholdsvis stærk Vext.

De til Belysning af Forandringerne i de forskjellige Rodfrugtarters Dyrkningsomraade indsamlede Oplysninger ere sammenstillede i hosstaaende Tabel (S. 225). Naar denne udviser en saa stærk Fremgang i Runkelroedyrkningen, maa dette for Jyllands Vedkommende sikkert i mange Tilfælde forstaaes som mindre Tilløb til og Forsøg med Runkelroedyrkning, idet det virkelige Areal hermed er langt mindre, end det store Antal Opgivelser af Udvidet Dyrkning kunde tyde paa. Dog er Runkelroearealet i Jylland voxet med ca. 10,000 Tdr. Ld. i de sidste 5 Aar, paa Øerne derimod med ca. 23,000 Tdr. Ld. Langt større reel Betydning for Jylland har Tilvæxten i Kaal-

Forandringer i de forskjellige Rodfrugtarters Dyrkningsomraade 1902.

Rodfrugtart		Nordjylland	Vestjylland	Midtjylland	Østjylland	Fyen, Langeland, Ærø	Sjælland, Samsø	Lolland, Falster, Møen	Bornholm	Hele Landet
Runkelroer	udvidet	9	15	25	17	12	18	2	5	103
	indskrænket	1	1	—	2	1	2	—	—	7
Kaalroer...	udvidet	13	15	21	10	4	5	—	—	68
	indskrænket	1	2	2	5	5	8	2	3	28
Turnips ...	udvidet	3	4	7	4	7	7	1	—	33
	indskrænket	11	14	20	12	7	8	2	4	78
Gulerødder	udvidet	7	7	10	5	2	—	—	—	31
	indskrænket	5	8	6	5	8	15	4	3	54

roearealet, idet dette i denne Landsdel er voxet fra ca. 10,500 til 48,000 Tdr. Ld. Særlig paa Grund af Kaalbroksvampens Udbredelse samt i Erkjendelse af Turnipsens mindre Foderværdi, indskrænker man talrige Steder i Jylland Turnipsdyrkningen; men af langt større reel Betydning er Udvidelsen heraf, saa at Turnipsarealet i de omhandlede 5 Aar er næsten fordoblet. Guleroddyrkningen indskrænkes ligeledes mange Steder, og paa Øerne er der i det Hele en betydelig Tilbagegang i Arealerne hermed. Til Gjengjæld ere Gulerodarealerne voxede i Jylland og har for Landet som Helhed holdt sig uforandrede.

Der er indsamlet en Del Oplysninger om betalte Priser for Rodfrugtfrø. Vedføjede Tabel (Side 226) indeholder et Sammendrag af de herom indkomne Opgivelser, saaledes at forstaa, at Tabellens første Rubrik angiver de (af Forbrugerne) betalte Priser i Øre pr. Pund, medens Tallene i de følgende Rubrikker angive det Antal Gange, da de paagjældende Priser er opgivet som betalt. Det vil ses, at Priserne paa Runkelroefrø af indenlandsk Avl oftest ere opgivne til 20 indtil 60 Øre; flest Opgivelser

Betalte Priser for Rodfrugtfrø Foraar 1902.

Pris pr. Pund	Frø af indenlandsk Avl				Alm. Handelsfrø af ubekendt Afstamn.				Udenlandsk Frø			
	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder	Runkelroer	Kaalroer	Turnips	Gulerødder
20—30	25	—	1	—	22	1	2	—	4	—	—	—
31—40	31	—	2	—	26	2	3	1	6	—	—	—
41—50	46	17	23	—	9	14	17	—	6	3	2	—
51—60	24	22	30	—	3	16	19	—	2	5	6	—
61—70	7	9	7	—	2	5	2	—	—	1	1	—
71—80	5	3	6	—	—	1	3	2	1	1	3	—
81—90	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—
91—100	1	4	1	2	—	—	—	2	—	—	—	—
101—110	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
111—120	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
121—130	—	—	1	4	—	—	—	2	—	—	—	2
131—140	—	1	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—
141—150	—	—	1	11	—	—	—	4	—	—	—	—
151—160	—	—	—	4	—	—	—	4	—	—	—	2
161—170	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
171—180	—	—	—	7	—	—	—	3	—	—	—	1
181—190	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
191—200	—	—	1	12	—	—	—	9	—	—	—	3
201—210	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
211—240	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—
241—270	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—
271—300	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Ialt...	141	56	73	58	62	39	47	30	19	11	12	8

lyde paa 40—50 Øre. I enkelte Tilfælde er Prisen (paa Stamfrø) gaaet op til 3 Kr. Runkelroefrø af ubekjendt Oprindelse (alm. Handelsfrø) synes at være solgt til en gjennemgaaende lidt lavere Pris, ca. 10 Øre billigere pr. Pd., og noget lignende gjælder udenlandsk Frø. Kaalroefrø og Turnipsfrø af dansk Avl er hyppigst opgivet til 40—70 Øre, og Priserne paa det tilfældige Handelsfrø synes at have været de samme, bortset fra enkelte billigere Leveringer af dette og enkelte højere Priser paa dansk Frø. De faa Opgivelser paa udenlandsk Frø falder sammen hermed. Priserne paa Gulerodfrøet have varieret overordentlig stærkt. Det største Antal Opgivelser i alle 3 Grupper lyde paa henved 2 Kr., og Priserne ere i det Hele omtrent ens i alle 3 Grupper. I det Hele viser dette Materiale, at der ikke opnaaes nogen nævneværdig Besparelse ved at kjøbe tilfældigt Handelsfrø eller udenlandsk Frø i Stedet for Frø af sikker indenlandsk Avl, medens Dyrkningsforsøgene med Rodfrugterne godtgjør, at man gjennemgaaende kan paaregne en væsentlig større Afgrøde ved Dyrkning af indenlandske Rodfrugtstammer, om man end selvfølgelig ikke maa overse, at disse indbyrdes kan være af meget forskjellig Værdi. Rubrikkernes Summer (Tabellens Ialt-Linie) tyde iøvrigt paa, at Frø af indenlandsk Avl søges i størst Udstrækning, og at navnlig det udenlandske er forholdsvis lidet efterspurgt.

Der har i Aarets Løb været ført nogen Diskussion om Rodfrugtdyrkningens Betydning for Jordens Renholdelse. Meningerne om dette Spørgsmaal have været delte. For at erholde Bidrag til Spørgsmaalets Belysning fra et større Antal Landmænd, udsendtes følgende Spørgsmaal: »Har De Indtryk af, at Rodfrugtdyrkningen har bidraget kjendeligt til, at Jorderne ere blevne renere? Hvad anser De i benægtende Fald for Grunden til, at dette ikke har fundet Sted?« Der indkom 236 Besvarelser. Svarene ere sammenstillede efter Landsdelene i hosstaaende Tabel (S. 228) og grupperede efter deres Beskaffenhed. Det vil ses, at det langt overvejende Flertal besvarer Spørgs-

maalet bekræftende, om end i mange Tilfælde med Forbehold. Men det er dog et ikke ringe Mindretal af Svarene, der lyder paa et mer eller mindre bestemt Nej. Nogle af de indkomne Besvarelser gjengives her, idet de kan betragtes som et godt Udtryk for, hvad man i Praxis anser for Roedyrkningens svage Punkter i Henseende til Jordens Renholdelse.

Sammendrag af Svarene angaaende Jordens Renholdelse ved Rodfrugtdyrkning.

Landsdel	Ubetinget Ja	Betinget Ja	Betinget Nej	Ubetinget Nej
Nordjylland	7	5	5	1
Vestjylland	12	6	3	1
Midtjylland	22	11	3	2
Østjylland	10	8	5	6
Fyen, Langeland, Ærø	20	10	4	5
Sjælland, Samsø	28	16	6	10
Lolland, Falster, Møen	8	6	3	6
Bornholm	2	3	—	—
Hele Landet	111	65	29	31

Fra Nordjylland: Da Rodfrugtdyrkningen i Almindelighed har afløst Brakmarken, bliver Jorderne ikke renere, men Ukrudtet, navnlig Tidsler, maa nærmest siges at være i Tiltagen. — Naar Vejret er gunstigt ved Jordens Behandling inden Saaningen og ikke for stærkt Regnvejr senere hen hindrer Rensningen, kan Jorden holdes lige saa ren ved Rodfrugtdyrkning som ved Brak; men i modsat Fald — ved fugtigt Foraars- og Sommervejr — vil Jorden ikke kunne holdes tilstrækkelig fri for Ukrudt. — Nej, fordi man samtidig er gaaet bort fra Brakken i større Omfang, end Rodfrugtdyrkningen er fremskreden. — Hvor Roerne passes ordentligt, hjælpe de godt til Ødelæggelse af Frøukrudtet, hvorimod Tidslerne ikke ses

at tage af. — Ja, for Frøukrudtet har Roedyrkningen været absolut gavnlig, hvor Roerne ere holdte rene; men for Rodukrudtet har den ikke været heldig, særlig hvor man helt har villet afskaffe Brakken; der har man faaet en Masse Tidsler og mange Steder Følfod, maaske for en Del paa Grund af daarlige Radrensere.

Fra Vestjylland: Ja, hvor der renses rettidigt og jævnlig nok i Roemarken; i modsat Fald viser det sig snarere, at Roedyrkningen hjælper til at forurene Jorden. — Nej, Rodfrugterne holdes ikke rene længe nok hen paa Sommeren. — Spørgsmaalet er overordentligt vanskeligt. Sammenligner man en veldreven Mark, hvor der anvendes et ellers fornuftigt Sædskifte, uden Roer, med en Drift med en Gang Roer, der holdes forsvarligt rene, synes den sidste i Almindelighed ikke at have noget Fortrin — desværre.

Fra Midtjylland: Nej; Brakmarken er ofte aflagt, hvor den ikke kan undværes, selv med forøget Rodfrugtavl. — Ja, ganske ubetinget, og bliver bedre Aar for Aar, efterhaanden som Folk faar mere Øvelse i at bruge Hakken rigtigt og faar Øjet op for, hvor vigtigt det er at komme Ukrudtet til Livs i den spæde Alder.

Fra Østjylland: Roedyrkningen hjælper til at formindske Agerkaalen, hvorimod den bidrager til at forøge Tidslerne, fordi den forhaandenværende Arbejdskraft er for lille til at hade Tidslerne ofte nok. — Ja, hvor Brakken ikke samtidig er afskaffet, idet selv en velholdt Roemark alene ikke kan rense Jorden som Renbrak, hvorfor der i hele Sædskiftet maa tages særlige Hensyn; og Erfaringen i saa Henseende er endnu ikke meget udbredt. — Nej, ikke kjendeligt. Roemarkerne ere de mindst rationelt behandlede. Arbejdet i dem overlades alt for meget til Børn. — Rodfrugtdyrkningen er endnu forholdsvis ny her paa Egnen. Men dog kan der vises Exempler paa, at den har bidraget til at formindske Ukrudtet, hvor der tillige har været brakket. Hvor Brak er undladt i Forbindelse med Roedyrkning er Rodukrudtet kjendelig tiltaget. — Nej; de fleste holde for tidligt op med Brugen

af Radrenseren, og det kniber stærkt paa Bøndergaardene med tilstrækkelig Haandkraft til Roearbejdet, der som Følge heraf bliver mindre godt udført.

Fra Fyen: Ja, i høj Grad. Næst en gjennemført Lugning finder jeg, at det er det bedste Middel mod Ukrudtet i Tidens Længde, vel at mærke, naar Roerne holdes rene hele Sommeren igjennem. — Frøukrudtet er formindsket, Rodukrudtet derimod ikke. Grunden hertil mener jeg er den, at alt for mange Landmænd kun tænke paa at faa Marken til at give en ordentlig Roeafgrøde, ikke paa at rense den. Naar Ukrudtet saa er holdt nede saa længe, at Roerne kan klare sig for det, lader man det i Fred og Ro. I hele Eftersommeren staar det da og gror og forbereder sig til at rykke frem i hele sin Vælde i Sæden næste Aar. — Ja, hvor Brakken ikke samtidig er afskaffet. — Hvor Jorden brakkes, synes Rodfrugtdyrkningen at bidrage til, at den bliver renere. Hvor derimod Roemarken skal træde i Stedet for Brakmarken, synes det modsatte at være Tilfældet. — Det er en afgjort Sag, at intensiv Roedyrkning som i Sukkerroeegnene, hvor der dyrkes Roer hvert 3die eller 4de Aar, er det bedste og billigste Middel til at holde Jorden ren og sætte den i Kultur; sker det ikke, er Grunden den, at Roemarken ikke passes som den bør. — Ja, naar undtages de Steder, hvor Brakken er afskaffet.

Fra Langeland: Nej, Roedyrkningen synes ikke at hjælpe paa Ukrudtet. Almindeligt renses Roerne kun 2 Gange, og dette er for lidt. Tiden mellem sidste Rensning og Efteraaret er for lang, saa meget Ukrudt naar at modnes og kaste Frø, før Jorden pløjes, og Tidslerne voxe ofte frodigt i Læ af Roerne.

Fra Sjælland: Ja, paa større Gaarde. Paa mindre Gaarde mangelfuld Pasning. — I Almindelighed ikke, fordi Folk ikke holder Roemarkerne rene, men begynder for sent. Jyderne fortjene Ros, fordi de sende deres Sønner paa Gaarde, hvor der drives rationel Rodfrugtdyrkning. At dyrke Roer er jo saare let; men det skal læres. — Frøukrudtet synes at være i Aftagen, hvor der

dyrkes et større Areal med Roer. Derimod florerer Tidslen ofte stærkt i de efterfølgende Afgrøder. — Nej, thi samtidig med at Roedyrkningen udvides, indskrænkes Brakken. — Kun ved udvidet Roedyrkning til Sukkerfabrikker, naar Arealet er stort og giver direkte Penge i Lommen. Roearealet blot til Gaardens Brug er i Reglen for lille og maa med Pasning for ofte vente efter Lejlighed. — Ikke meget. Rensningen af Roemarkerne standser for tidligt paa Grund af Høsten. De kan være meget skidne om Efteraaret. — Nej; thi i Reglen blive Markerne ikke længe nok holdte rene; og det synes, som om Følfod og Svinemælk hist og her breder sig ved Radrensningen, hvorved Rodstumper løsrives og slæbes videre omkring.

Fra Lolland-Falster: Nej; Tidslerne synes at være i Tiltagen, fordi de faa Ro til at skyde op, efter at Rensningen er afsluttet i Juli Maaned. Og de nye amerikanske Plove bringe gammelt Agerkaalfrø frem fra Undergrunden. — Nej; Grunden vistnok den, at Brakbehandlingen indskrænkes i samme Forhold som Roedyrkningen udvides, hvilket denne Egns svære Jorder ikke kan taale. — Nej, Rensningen foregaar dels mangelfuldt, dels hører den for tidligt op, inden Roerne lukker fuldstændigt. Er der Spring eller større Pletter, blive disse sjældent behandlede, men blive tværtimod Arnesteder for Ukrudt.

Hovedsummen af disse og talrige lignende Udtalelser er, at Roedyrkningen i og for sig vel kan være et vigtigt Hjælpemiddel til Jordens Renholdelse, men at den ofte bliver af ringe eller endog negativ Betydning i denne Retning paa Grund af mangelfuld Renholdelse, idet Rensningsarbejdet dels begynder for sent, dels navnlig slutter for tidligt. Men den Opfattelse ses ligeledes jævnligt at komme til Orde, at det paa urene Jorder ikke gaar an uden videre at afskaffe Brakken, samtidigt med at man lægger sig et Roeskifte til. Først naar Jorden er renset ved Hjælp af samtidig Roedyrkning og Brak — begge Dele omhyggelig gjennemført — kan man trygt afskaffe Brakken. — Det er en udbredt Opfattelse, at Frøukrudtet vel er aftaget en Del som Følge af Roe-

dyrkningen, men at Rodukrudtet, særlig Tidslerne, mange Steder snarere er i Tiltagen. Man maa vistnok gjøre sig fortrolig med den Tanke, at der i almindelige Landbrug ikke gives noget andet praktisk gjennemførligt Middel til Tidslernes Udryddelse end en yderst omhyggelig gjennemført Renbrak.

Spørgsmaalet om Ukrudtets Bekæmpelse har i det Hele været stærkt fremme i Aarets Løb saavel ved Møder og i Pressen som Mand og Mand imellem; det synes som der nu skal komme Fart i »Kampen mod Ukrudtet«. Endnu staar man dog nærmest paa Diskussionens Standpunkt. Men forhaabentlig rykker man meget snart derfra ud i Marken. At der er noget at gjøre og sikre Værdier at indvinde paa dette Omraade, erkjender nu alle. For at høre en større Kreds af Landmænds Skjøn over, om der er nogen almindelig Fremgang i Jordernes Renhed, stilledes paa den udsendte Spørgeliste følgende Spørgsmaal: »Skjønner De, at der paa Deres Egn i Almindelighed er Fremgang i Jordernes Renhed?« Fra 228 Egne indkom de i Tabellen sammenstillede Svar, der efter deres Beskaffenhed ere delte i 4 Grupper. Det vil ses, at Skjønnet vel i et stort Antal

Svar paa Spørgsmaalet om Ukrudtet er i Aftagen.

Landsdel	Ja	Betinget Ja	Usikkert	Nej
Nordjylland	10	3	1	5
Vestjylland	11	3	2	5
Midtjylland	23	11	1	3
Østjylland	11	5	1	10
Fyen, Langeland, Ærø	16	5	7	7
Sjælland, Samsø	20	13	6	22
Lolland, Falster, Møen	8	4	2	8
Bornholm	1	2	2	—
Hele Landet	100	46	22	60

Tilfælde gaar i Retning af Fremgang; men Antallet af Svar, der lyder paa afgjort »Nej«, er dog ogsaa indgaaet fra særdeles mange Egne.

Af særlige Midler til Ukrudtets Bekæmpelse er Harvning af Vaarsæden jævnlig bleven meget stærkt anbefalet. Erfaringen godtgjør, at man deri har et virksomt Middel imod Agerkaal og lignende hurtigt spirende Frøukrudt, og »Ukrudtsharven« burde sikkert benyttes paa alle med »Agerkaal« befængte Marker, selv om man ganske sikkert ikke maa vente at faa rene Marker ved Hjælp af dette Middel alene. Endnu synes Harvningen dog kun at være lidet udbredt. Kun fra 16 Egne opgives den som nogenlunde almindelig — næsten udelukkende paa Øerne —, medens 189 Besvarelser gaa ud paa, at den endnu er ukjendt eller kun lidet benyttet. I Betragtning af Harvens ringe Udbredelse og de gode Virkninger af dens rette Brug, og da man begynder at slaa ind paa Præmiering af Markbrug, synes den Tanke at ligge nær, at uddele et Antal gode Ukrudtsharver, ledsagede af Anvisning til deres rette Brug, som »Opmuntringspræmier« for saadanne Brug, hvor der synes at være Betingelser for Fremgang, men hvor Ukrudtsspørgsmaalet endnu ikke er klaret.

Den stigende Interesse for Planteavlen, som i de senere Aar tydeligt nok har kunnet paavises, har i det forløbne Aar været langt mere fremtrædende end nogensinde tidligere. Det er i Særdeleshed Landboforeningerne, der mere og mere vedkjender sig Opgaver paa dette Omraade, og hvis Virksomhed i stigende Grad præges deraf. Vistnok staa de obligate Dyrskuer stadig som Nummer 1 paa de fleste Landboforeningers Program, og hvad værre er, endnu absorbere disse stadigt den væsentligste Del af Foreningernes Pengemidler; men der lyder dog et stedse stærkere Krav om, dels at navnlig de smaa lokale Dyrskuer indskrænkes noget, dels at der gribes til energiske Foranstaltninger til Fremme af Planteavlen. Et talende Vidnesbyrd om den voxende Interesse herfor giver Landboforeningernes Foredragsvirksomhed. Exempelvis kan

nævnes, at der i Foreningen af jydske Landboforeninger i Vinterhalvaaret 1897—98 holdtes 47 Foredrag nærmest vedrørende Planteavl, 68 vedrørende Husdyr- og Mælkeribrug og 53 om forskjellige Æmner. Nu afvigte Vinterhalvaar, altsaa 5 Aar senere, holdtes 108 Foredrag om Planteavl, 90 om Husdyr- og Mælkeribrug og 46 om forskjellige Æmner. En Konsulent paa Sjælland holdt i afvigte Vinter 49 Foredrag om Planteavl mod 10 for 5 Aar siden. Paa Fyen holdtes der af en Konsulent sidste Aar 38 Planteavlsforedrag. Og Besøget ved Foredragsmøderne synes at være betydeligt større nu end for faa Aar siden. Ikke mindst have de store Landbodelegeretmøder været prægede af stigende Interesse for denne Side af Landbruget, og Ordførerne for herhenhørende Sager have kunnet faa Ørenlyd, ja Planteavlsspørgsmaalene have endog ved Delegeretmøderne kunnet fremkalde meget livlige Diskussioner og Meningsudvexlinger.

Til videre Fremme af herhenhørende Sager have de fleste Landboforeninger nu valgt særlige Planteavlsudvalg, og disse have landsdelsvis — i alt Fald i de to største Landsdele — afholdt Fællesmøder, ligesom Fællesforeningernes Planteavlsudvalg have holdt Fællesmøder og Møder med Statens Planteavlsudvalg til Drøftelse af større og mere almindelige Spørgsmaal.

Iøvrigt har der ved Landboforeningernes Foranstaltning været fortsat med de tidligere begyndte Arbejder til Fremme af denne Sag, saasom lokale Markforsøg, der foruden Forsøg med Kunstgjødning begynde at optage Forsøg med forskjellige Kulturformer, Saatider osv., endvidere Forevisningsmarker, Udstillinger, Præmiering af Marker osv. Om Hensigtsmæssigheden af sidstnævnte Foranstaltning, Præmiering af Markbrug, særlig med Henblik paa Ukrudtets Bekæmpelse, har der været nogen Meningsforskjel. Præmieringssystemet har imidlertid overvældende Flertal for sig.

For at erholde et Bidrag til Belysning af, hvilke Foranstaltninger man rundt om i det praktiske Landbrug anser for særlig ønskelige, stilledes paa den tidligere om-

talte Spørgeliste følgende Spørgsmaal: »Hvilke Foranstaltninger vilde De anse for særlig nyttige til Fremme af Planteavlen paa Deres Egn?« De indkomne Besvarelser ere — for saa vidt de vare nogenlunde bestemt formede — sammenstillede i vedføjede Tabel (S. 236). Det vil heraf ses, at Bekæmpelse af Ukrudt, særlig ved Præmiering, er nævnt hyppigst. Derefter kommer lokale Gjødningsforsøg samt lokale Forsøg med forskjellige Kulturplanter — der nævnes særlig Kornarterne, Bælgsæd, Rodfrugter, Kartofler og Frøblandinger til Udlægsmarken. Højt i Rækken kommer ligeledes Foranstaltninger for at sikre Adgang til gode Sædevarer, en Virksomhed, der allerede i Aarets Løb er taget op flere Steder, ganske særlig paa Fyen. Ogsaa Spredning af Oplysning gjennem Foredrag og Skrifter nævnes hyppigt. I et mindre Antal Tilfælde nævnes Planteavlsudstillinger, Forevisningsmarker m. m., medens forskjellige andre Foranstaltninger, saasom Bestræbelser for Staldgjødningens bedre Opbevaring og Anvendelse, Sædskifteforsøg, Ansættelse af Planteavlskonsulenter, Bekæmpelse af Plantesygdomme osv. sjældnere anføres.

En ikke ringe Andel i den stigende Interesse for Planteavlen har Landbrugspressen haft, idet denne i større Udstrækning end tidligere har aabnet sine Spalter for herhenhørende Spørgsmaal og har givet Plads for tildels fyldige Diskussioner herom.

Blandt de Arbejder, der hidtil er taget op, have de lokale Gjødningsforsøg hidtil faaet størst Udbredelse og uden Tvivl ogsaa stiftet størst Nytte. Saadanne Forsøg udførtes i 1902 i større Antal end noget tidligere Aar. Der anlagdes nemlig ved Landboforeningernes Medvirkning

i Jylland	397	Forsøg,
paa Fyen.....	75	—
— Sjælland og Møen.....	59	—
— Lolland-Falster	33	—
— Bornholm	ca. 10	—
Ialt...	574	Forsøg.

Oversigt over Udtalelser om formentlig nyttige Foranstaltninger til Planteavlens Fremme.

Foranstaltninger	Nordjylland	Vestjylland	Midtjylland	Østjylland	Fyen, Langeland, Ærø	Sjælland, Samsø	Lolland, Falster, Møen	Bornholm	Hele Landet
Anskaffelse af gode Agerdyrkningsredskaber	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Bestræbelser for bedre Opbevaring og Anvendelse af Staldgjødning	1	—	—	1	—	2	—	—	4
Lokale Forsøg med Kunstgjødning	6	7	12	7	8	4	6	2	52
Sædskifteforsøg	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Adgang til ren og god Sæd	2	2	3	4	6	9	6	2	34
Forædling o. l.	—	2	—	—	—	1	4	3	10
Lokale Forsøg med forskjellige Kulturplanter	3	6	12	5	4	4	1	1	36
Oprettelse af Forsøgsstationer	—	4	1	—	6	1	—	—	12
Anlæg af Forevisningsmarker	1	2	2	2	4	2	—	2	15
Ansættelse af Planteavlskonsulenter	—	—	—	1	—	—	—	1	2
Afholdelse af Foredrag og Spredning af Skrifter	2	1	5	2	4	9	2	3	28
Oprettelse af kemiske Laboratorier	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Bekæmpelse af Plantesygdomme	—	1	1	—	1	—	—	—	3
Bekæmpelse af Ukrudt, Præmiering af Marker	6	9	13	19	11	20	8	5	91
Planteavlsudstillinger	—	1	8	4	1	—	3	2	19
Saatidsforsøg	—	6	—	—	—	—	—	1	7
Forsøg paa Mose og Eng	—	2	—	—	1	—	—	—	3
Plantning af Læbælter	—	—	1	1	—	—	—	—	2
Forsøg med Pasning af Roemarker	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Organiseret Avl af Markfrø	1	—	—	—	—	—	—	—	1

Siden disse Forsøg begyndtes i 1895 har der været anstillet Forsøg i ca. 1600 Marker (og Enge). Der er ikke Tvivl om, at dette betydelige Arbejde baade direkte og indirekte har virket stærkt i Retning af efter Omstændighederne mindre Pengespild og større Fordel ved Brugen af Handelsgødning. Et Bidrag til Vurdering af dette Forhold udviser den stigende Anvendelse af Chilisalpeter. Forsøgene har nemlig stadig i flest Tilfælde vist størst Fordel ved Brugen af dette Gødningsæmne og saaledes bekræftet, at vore Jorder først og fremmest trænge til Kvælstofgjødning. Siden 1895 har vor Indførsel af Chilisalpeter (til Agerbrug) udgjort følgende Mængder: 1895—96 4.0 Mill. Pd., 1897—98 8.8 Mill. Pd., 1899—1900 11.1 Mill. Pd. og 1901—1902 14.2 Mill. Pd.

At disse Tal er Udtryk for en stigende Rentabitet ved Anvendelse af Handelsgødning er udenfor al Tvivl. Iøvrigt vil det ses, at det sidstnævnte Kvantum, 14 Mill, Pd., kun forslaar til 140,000 Tdr. Ld. med en saa beskeden Mængde som 100 Pd. pr. Td. Ld. Det maa imidlertid antages, at Sukkerroemarkerne aftager omkring Halvdelen af de 14 Mill. Pd., saa at der kun bliver tilbage til ca. 70,000 Tdr. Ld. à 100 Pd. Nu berettiger Forsøgene imidlertid til at formode, at mindst 1 Million Tdr. Ld. Vaarsæd foruden betydelige Arealer med Vintersæd, Rodfrugter og Kartofler vilde give meget rigeligt Vederlag for et Tilskud af 100 à 200 Pd. Salpeter pr. Td. Ld. — selvfølgelig ofte sammen med andre Gødninger —. Det er da berettiget at antage, at vi trods den foran paaviste Stigning kun staar ved Begyndelsen af Salpeterforbrug, og at den Mængde Salpeter, vi med Fordel kunde anvende, maa regnes i Hundreder af Millioner Pund.

Lider vore Jorder af en til saadanne Tal svarende Kvælstofmangel, da turde det være paa høje Tid at tage alvorligt fat paa Iværksættelsen af Foranstaltninger, der kan raade Bod herpaa. Det er da glædeligt at kunne notere, at Tankerne netop i det forløbne Aar har været stærkt rettede paa dette Punkt. Herhen hører en stærkt vaagnende Interesse for en udvidet Dyrkning af Bælgplanter, særlig Ærter, med det dobbelte Formaal at

tilvejebringe en forøget Mængde Æggehvidefoder til Besætningerne og at forøge Jorden med kvælstofholdig Plantenæring. Men særlig har Spørgsmaalet om en bedre Økonomi med Staldgødningen og hertil sigtende Forsøg over dennes Opbevaring og Anvendelse været Genstand for indgaaende Drøftelse. Fra flere Sider har Kravet om omfattende Forsøg med Staldgødning været fremsat med stor Styrke; og der er ikke Tvivl om, at der paa dette Omraade foreligger Spørgsmaal af meget stor økonomisk Betydning. Paa den anden Side er der dog al Grund til at være opmærksom paa, at en Hovedpart af Spild og Misbrug af Gødning sker ikke paa Grund af mangelfuld Viden om den Sag, men paa Grund af Forsømmelse og Skødesløshed i den daglige Bedrift. Og disse Synder afhjælpes selvfølgelig ikke ved selv nok saa vidtgaaende Undersøgelser; det, der hertil behøves, er mere et Vækkelses- og Agitationsarbejde. Den før omtalte paaviselige Kvælstofmangel i vore Jorder skulde i og for sig kunne afhjælpes uden Køb af Salpeter. Et Overslag viser, at vi i Staldgødning (og Urin) producerer en Kvælstofmængde, der med et stærkt afrundet Tal kan anslaas til omkring 300 Millioner Pd., hvortil det er berettiget at lægge et betydeligt Plus som indlemmet i Jorden ved Dyrkning af Bælgplanter, særlig Kløver samt tilført med Regnen og muligt ad andre usikkert kendte Veje. En Middelhøst berøver neppe Jorden mere end omkring 200 Millioner Pd. Kvælstof. Naar Status med Hensyn til Jordens Kvælstofindhold alligevel er saa utilfredsstillende, skyldes dette sikkert for en væsentlig Del daarlig »Kvælstof-Økonomi«, først og fremmest daarlig Økonomi med Staldgødningen.

Med det afvigte Aar har en betydningsfuld Virksomhed paa Planteavlens Omraade fundet sin Afslutning, idet Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Byg- og Hvedeudvalg har afsluttet sin gennem 20 Aar fortsatte Forsøgsvirksomhed. Det er en lang Række vigtige Spørgsmaal af den største direkte praktiske Betydning vedrørende Hvede- og Bygavlen, dette Udvalg har besvaret. Hvad der giver Udvalgets Arbejde en særlig Værdi er

den ubrudte Kontinuitet, der gaar igennem Arbejdet lige fra først til sidst. Dette skyldes væsentlig den Omstændighed, at det er lykkedes at bevare de samme Mænd til at forestaa Virksomheden, idet som bekendt Hs. Excellence Lehnsgreve Danneskiold-Samsøe har været Formand for Udvalget og Hr. Forpagter, Landbrugskandidat Sonne har været Udvalgets Forsøgsleder uafbrudt.

Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur har i alt væsentligt drejet sig om de samme Arbejder som i de nærmest foregaaende Aar. Af Forsøgsberetninger er der udkommet Beretning om Forsøg med forskjellige Havresorter ved K. Hansen og Beretning om Forsøg med indenlandske Rodfrugtstammer 1901 ved L. Helweg. Endvidere er der ved Statens Planteavlsudvalgs Foranstaltning udsendt 5 »Meddelelser«, nemlig om Dyrkningsforsøg med Rødkløver fra forskjellige Avlssteder, Forsøg med Alsike og Hvidkløver fra forskjellige Avlssteder, Forsøg med forskjellige Rugsorter, Undersøgelse af Spireevnen hos indenlandsk Rodfrugtfrø og Dyrkningsforsøg med Ærtesorter. Endvidere har Planteavlsudvalget gjort forberedende Skridt til Iværksættelse af Dyrkningsforsøg paa Lolland, ligesom Udvalget ogsaa har forberedt en kontrolleret Stamsædproduktion. Paa Foranledning af Statens Planteavlsudvalg er der indsamlet Oplysninger om Resultaterne af den for 3 Aar siden stedfundne Uddeling af Smaaprøver af Dansk Havre; det indsamlede Materiale gjør det sandsynligt, at der som Produkt af de i Foraaret 1900 gratis uddelte 1400 Prøver à $^1/_2$ Pd. i Foraaret 1903 vil foreligge omkring 1 Million Pd. Sædehavre. I Sammensætningen af Statens Planteavlsudvalg er der foregaaet den Forandring, at de samvirkende Landboforeninger i Stedet for Godsejer Ahlmann, der er afgaaet ved Døden, har valgt Gaardejer, Landbrugskandidat A. Nielsen, Svejstrup Østergaard, til Medlem af Udvalget. I samme Udvalg har der ligeledes fundet Sekretærskifte Sted, idet hidtilværende Sekretær K. Dorph-Petersen er bleven ansat som Bestyrer af Dansk Frøkontrol, medens Kasserer i det kgl. Landhusholdningsselskab H. C. Larsen er antaget som Sekretær i Statens Planteavlsudvalg.

I indeværende Rigsdagssamling er der vedtaget en Lov om Foranstaltninger mod Udbredelse af Rustsvampe. Lovens første Punktum bestemmer: »Berberisbuske maa kun findes i botaniske Haver, knyttede til Undervisningsanstalter.« Hermed er Berberisbuske altsaa forbudt i Danmark udenfor botaniske Haver. Loven omfatter, som det citerede Punktum viser, ikke alene den almindelige Berberis *(Berberis vulgaris)*, men ogsaa dennes forskjellige Varieteter saavel som alle andre Berberis-Arter. Dette er selvfølgelig baade det sikreste og simpleste Standpunkt. Vel optræder Skaalrusten sjældnere paa de andre Arter, men i Følge Prof., Dr. Rostrups Undersøgelser kan man næppe vide sig fuldkommen sikker overfor nogen af de her i Landet plantede Arter, og dermed er tillige forebygget de Vanskeligheder, der sikkert ofte vilde være opstaaet ved Afgjørelsen af, hvilken Art man havde for sig. Loven omfatter endvidere Vrietorn *(Rhamnus cathartica)* og Cypres-Vortemælk, idet enhver Jordbruger kan fordre disse Planter fjernede indenfor en Afstand af 300 Alen fra sit Markskjel.

En anden Lovforanstaltnings Betimelighed har været stærkt drøftet i Aarets Løb, nemlig en særlig Planteavlslov. Formaalet med en saadan Lov skulde være at sikre tidssvarende og faste Bevillinger til Fremme af Planteavlen og at fastsætte visse Rammer for Anvendelsen af de bevilgede Midler. Ved Diskussionen af denne Sag har der dog været nogen Meningsforskjel om, hvorvidt man fra Landbrugets Side skulde stille Krav om en ved Lov fastsat Regulering af saadanne Bevillinger, eller om man ikke hellere skulde søge de fornødne Bevillinger som hidtil paa de aarlige Finanslove, beholde nogenlunde frie Hænder med Hensyn til Midlernes Anvendelse og overlade til Bevillingsmyndighederne at bestemme Tidspunktet for en Lovordning af denne Sag. Den overvejende Stemning har dog været for at faa tilvejebragt en Planteavlslov, forberedt af en dertil nedsat Regjeringskommission.

DAGSORDEN

for

Bestyrelsesmødet i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab

Fredagen den 19. Juni 1903, Kl. 1.

Forslag fra Præsidiet.

1. Optagelse af ny Medlemmer.
2. Indstilling til Landbrugsministeriet om Statsunderstøttelse til Udgivelsen af »Landøkonomisk Aarbog«.
3. Sammenkaldelse af et Møde af Delegerede fra de Landboforeninger, der afholde Dyrskuer, for at bestemme Tid og Sted for den 19. almindelige danske Landmandsforsamling.
4. Valg af et Medlem til Bogudvalget i Stedet for Hofjægermester J. Friis.
5. Budget for Regnskabsaaret 1. April 1904—31. Marts 1905.

Meddelelser fra Præsidiet.

6. Finansloven 1903—04.
7. Skrikes Stiftelses Bevilling til Landbrugsforanstaltninger i 1903.
8. Busten af Professor Th. R. Segelcke.
9. Statuen af Kaptajn J. C. la Cour.
10. Selskabets Redskabs- og Maskinprøver.
11. Selskabets Virksomhed for Mejeribrugets Fremme.
12. Forpagter Bokelmanns Legat. — Gammeleje Legatet.
13. Uddeling af en Portion af Godsejer Schmidt til Vibygaards Legat.
14. Selskabets ny Lejlighed.
15. Andre Meddelelser.

Prisopgaver.

Ved Midler fra Julius Skrikes Stiftelse udsætter Det kgl. danske Landhusholdningsselskab følgende 2 Prisopgaver:

Prisopgave angaaende hensigtsmæssig Indretning af Kostalde.

Der ønskes en motiveret Beskrivelse af, hvorledes en Kostald bedst og billigst bygges, saaledes at den afgiver et sundt, godt og hensigtsmæssigt Opholdssted for Dyrene og en bekvem Indretning for Fodertilførsel, Fodring, Vanding og Rengøring.

Forholdene paa almindelige Bøndergaarde lægges til Grund for Besvarelsen; dog kræves der i Tilslutning dertil Bemærkninger om de væsentligste Forskelligheder i Principperne ved Indretningen af Stalde til særlig mange eller faa Køer. Der maa ved Besvarelsen endvidere tages Hensyn saa vel til Vinter- som til Sommerstaldfodring.

Det forudsættes, at Besætningen vedligeholdes ved Selvtillæg.

Beskrivelserne maa ledsages af Tegninger og Overslag og indeholde saa tydelige og nøjagtige Angivelser af Maal og Materiale, at en Arkitekt paa Grundlag deraf kan udarbejde detaillerede Tegninger og Overslag.

For den bedste og den næstbedste Besvarelse udsættes der en Præmie henholdsvis af indtil 800 Kr. og indtil 200 Kr.

Besvarelserne, der maa være indsendte til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab inden den 1. April n. A., betegnes ikke med Forfatterens Navn, men med et Motto og ledsages af en lukket Konvolut, der bærer samme Motto og indeholder Forfatterens Navn, Stand og Adresse. Den prisbelønnede Afhandling bliver Landhusholdningsselskabets Ejendom.

Prisopgave vedrørende Svinets Røgt og Pleje.

Da ingen af de indkomne Besvarelser paa den af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab ved Midler fra Julius Skrikes Stiftelse i Fjor udsatte Prisopgave vedrørende Svinets Røgt og Pleje af Dommerudvalget er kendt værdig til Præmie, udsætter Landhusholdningsselskabet herved paany følgende Prisopgave:

Der ønskes en kortfattet, populær Fremstilling af de vigtigste Forhold vedrørende Svinets Røgt og Pleje. Der maa ved Besvarelsen tages Hensyn til Behandlingen saa vel af Fededyr som af Avlsdyr.

For den bedste og den næstbedste Besvarelse udsættes der en Præmie henholdsvis af indtil 600 Kr. og indtil 200 Kr.

Besvarelsen, der maa udgøre indtil ca. 3 Ark (48 Tryksider) og der maa være indsendt til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab inden den 1. April n. A., betegnes ikke med Forfatterens Navn, men med et Motto og ledsages af en lukket Konvolut, der bærer samme Motto og indeholder Forfatterens Navn, Stand og Adresse. Den prisbelønnede Afhandling bliver Landhusholdningsselskabets Ejendom.

Husdyrbruget i 1902

med særligt Henblik paa Kvægavlen og Kvægbruget.

Af Statskonsulent *Axel Appel.*

Husdyrbrugets økonomiske Resultat afhænger af mange forskjellige Faktorer og disses mere eller mindre gode Samvirkning. Hovedbestemmende ere Ernæringsbetingelserne, Aarets Frugtbarhed, samt Priserne paa de fornemste dyriske Produkter. I Henseende til disse hovedbestemmende Faktorer frembyder Aaret 1902 ikke faa Lighedspunkter med 1901. Begge have tilfælles dette, at Priserne paa Smør og Flæsk have været gode, og særlig gjælder dette da for Flæskets Vedkommende, for hvilket der jo i 1902 er betalt op til 37 Øre pr. Pd. levende Vægt. Hvilken Betydning disse Forhold have haft under de nærværende Frembringelsesformer i Landbruget, tiltrænger ingen nærmere Forklaring. Tallene for Udførsel af de nævnte Produkter ere jo overordentlig talende. Men lige som de to Aar have lignet hinanden i Henseende til Lyssiderne, saaledes have de desværre ogsaa frembudt væsentlig Lighed overfor Skyggesiderne. I begge Sommerhalvaar har det været nødvendigt at yde Kvæget et betydeligt Kraftfodertilskud for at kunne holde Mælkeydelsen oppe, og dette har fordyret Produktionen i ikke ringe Grad. For 1902 var det dog maaske mindre Græsmangel end det ublide Vejrlig — Kulde i Forbindelse med Regn — der trykkede Ydelsen og nødvendig-

gjorde et Forbrug af Kraftfoder, der var betydeligt over det sædvanlige.

Kjødpriserne have i 1902 været opadgaaende, og trods de Faktorer, der i uheldig Retning have udøvet deres Indflydelse paa Kvægbrugets — Mælkeribrugets — Rentabilitet, maa Aaret dog nærmest betegnes som et for Husdyrbruget jævnt godt Aar.

For Vinterfodringen 1901—1902 vare Udsigterne i Efteraaret 1901 overvejende ret gode. At Roeafgrøderne i Sommeren 1901 i alt for mange Landbrug vare smaa, blev dog et føleligt Savn, og ligesaa vare Halmbeholdningerne knappe mange Steder, saa der fra Begyndelsen maatte udvises stor Økonomi. Derimod var Høhøsten i 1901 gjennemgaaende særdeles god, baade kvantitativt og kvalitativt, et Forhold af megen Betydning. I det sydlige Jylland gik Prisen paa Halm henad Foraaret 1902 op i 2 Øre Pundet, i Thy i $2^1/_2$ Øre, og Kraftfoderforbruget var — lokalt — indtil 30 pCt. over det sædvanlige i denne Periode. Roerne slap mange Steder alt for tidlig op, paa visse Steder allerede i Februar, fornemlig fordi der, trods Forøgelsen af Roearealet, endnu dyrkes for faa Roer, delvis fordi at det milde Vejr i December og Januar foraarsagede, at ikke faa Roer raadnede i Kulerne.

Disse nævnte Forhold i Forbindelse med den sene Udbinding foraarsagede et betydeligt Forbrug af Kraftfoder i Vinteren 1901—1902. Kraftfoderforbruget er stigende fra Aar til Aar. Dette er dog mere en Følge af, at der endnu er en Del Landmænd tilbage, hvis Antal dog mindskes, der giver deres Køer et forholdsvis lille Kraftfoder, end det er et Udslag af en stærkere Anvendelse af Kraftfoder indenfor de Besætninger, der fodres godt. Snarere er vel en modsat Bevægelse ved at gjøre sig gjældende, og gjælder dette da vel særlig der, hvor en øget Roedyrkning medfører, at Roefoderet bliver en Faktor af Betydning i Koens daglige Vinterfoder, og saaledes frigjør en Del af Kraftfoderet.

De statistiske Data vise tydelig det øgede Forbrug.

Overskudsindførslen af Handelsfoderstoffer var:

	Oliekager	Klid	Ialt
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
I 1898	286.9	101.5	388.4
- 1899	339.6	115.0	454.6
- 1900	388.4	98.7	487.1
- 1901	457.2	81.0	538.2
- 1902	560.0	173.5	733.5

Af uformalet Korn var Overskudsindførslen i Mill. Pd.:

1898	1899	1900	1901	1902
1134.2	1181.3	1085.5	1031.2	1179.9
		Heraf var Majs:		
813.6	922.3	827.2	592.3	630.6

De her anførte Tal vise en vældig Fremgang i Overskudsindførslen af saavel Oliekager og Klid som uformalet Korn. For Oliekagernes Vedkommende er denne for 1902 voxet med 100 Mill. Pd. Dette er dog ikke saa overraskende, som det Faktum, at Overskudsindførslen af Klid er voxet med henved 100 Mill. Pd., men dette Forhold kan delvis forklares derhen, at under Betegnelsen »Klid« er medtaget Majsglutenfoder og lignende Majspræparater til Foderforbrug, og da disse Foderemner ere benyttede ikke saa lidt, forklarer dette for en Del den store Forøgelse i Klidforbruget. Af uformalet Korn var der en Opgang i Overskudsindførslen af henved 150 Mill. Pd., af hvilke ca. 40 Mill. Pd. falde paa Majsen.

Som Exempel paa det indbyrdes Mængdeforhold mellem de forskjellige Slags Kraftfoder, der benyttes, skal jeg atter anføre Forbruget i Vejen og Omegns Kontrolforening.

I Regnskabsaaret $^1/_5$ 1901—$^{30}/_4$ 1902 er der til Malkekøerne anvendt 813,819 Pd. Kraftfoder eller 1635 Pd. pr. Ko. (I 1900—1901 1447 og i 1899—1900 1476 Pd.)

			1900—1901	1899—1900	1898—1899	1897—1898
Heraf var:	Pd.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Oliekager	597788	= 73.4	67.8	64.6	59.7	55.4
Korn	57540	= 7.1	12.7	12.6	15.7	10.3
Majs	14485	= 1.8	6.1	10.6	2.8	8.2
Klid	74438	= 9.1	6.7	8.9	13.5	15.5
Melasse og Maltspirer.	69568	= 8.6	6.7	3.3	8.3	10.8

I 1901—1902 ere Oliekagerne naaede op til at udgjøre de $^3/_4$ af alt det anvendte Kraftfoder, i 1897—98 kun godt Halvdelen. Majsforbruget er kun ubetydeligt, medens Forbruget af Klid, Maltspirer og Melasse er tiltaget noget.

Forbruget af Oliekager fordeler sig paa følgende Maade:

			1900—1901	1899—1900	1898—1899	1897—1898
	Pd.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Bomuldsfrøkager	251063	= 42.0	37.3	49.8	57.00	47.00
Solsikkekager	256121	= 42.9	57.8	45.3	36.10	48.80
Hampefrøkager	53462	= 8.9	2.3	4.1	3.60	2.90
Palme-, Raps-, Jordnød- og Hørfrøkager	37142	= 6.2	2.6	0.8	3.30	1.30

Af Bomulds- og Solsikkekager, der kjendetegner Oliekageforbruget, er der forbrugt omtrent lige store Mængder; der er brugt ikke saa lidt flere Hampefrøkager og Palmekager end sædvanligt.

Hermed stemmer godt i store Træk Beretningerne fra Landet i Almindelighed. — Af Majsglutenmel er der brugt ikke lidt paa Falster og Lolland og tildels Fyen, og, som det synes, med godt Resultat. Bomuldsfrøkagerne lyder der jævnlig Klage over, de ere for haarde, og i enkelte Kvæghold ere de mindre brugte, ogsaa fordi de have været dyre. Paa Falster har Forst. la Cour, Næsgaard, haft særdeles godt Udbytte ved en Fodring af sine stærkt malkende Køer med 3 Pd. Majsglutenmel, $1^1/_2$ Pd. Hampefrøkager, $1^1/_2$ Pd. Rapskager, 1 Pd. Korn, 60 Pd. Roer og $2^1/_2$ Pd. Hø daglig pr. Stk.

Iøvrigt have jo baade Solsikke- og Bomuldsfrøkagerne været dyre i 1902, ligesom Byg og Majs, af hvilke to Foderstoffer der derfor ogsaa kun — og med Rette — er anvendt meget lidt som Foder til Malkekøer. — Rapskager har været et billigt Foder i 1902, og Brugen af denne Kage er ogsaa tiltaget, og naar gode Kager kunne faaes, fortjene de at anvendes i saa stor Mængde som tjenligt for Køernes Fordøjelse.

Mælkeudbyttet i Vinteren 1901—1902 betegnes overvejende som godt.

Ogsaa for Sommeren 1902 lyde Meddelelserne om Mælkeudbyttet gjennemgaaende tilfredsstillende, dog med større Afvigelser end for Vinterens Vedkommende, alt efter som Ernæringsforholdene have stillet sig. Udtrykkene om Sommerens Mælkeudbytte gaa fra »særdeles godt« gjennem »godt« og »tilfredsstillende« til »ringe«, det sidste dog som Undtagelse. Hvad Mælkefedmen angaar, da har denne været lavere end sædvanligt i visse Egne paa Fyen, højere delvis paa Sjælland og i Jylland.

Ligesom i 1901 fik vi sent Foraar! Det var først i Slutningen af Maj at Udbindingen af Malkekøerne fandt Sted. Med Undtagelse af de sidste Dage var denne Maaned meget kold og vaad. I de første 18 Dage af Maaneden stod Temperaturen »i Stampe«, siger meteorologisk Institut. Først de sidste Dage af Maj Maaned fik vi Varme; omkring ved 1. Juni vare Udsigterne lovende, og i Juni Maaned var Græsningen ogsaa tilfredsstillende.

Men, som i 1901, skuffedes vi, om end af en noget anden Aarsag. Naar Græsvæxten i Sommeren 1902 var trykket, og som Helhed nærmest ret tarvelig, da skyldtes det ikke alene, at Juni Maaned gav meget lidt Nedbør, men tillige, og i væsentlig Grad, den lave Temperatur. Skjøndt Middeltemperaturen var normal i Juni, havde vi mange kolde Dage, enkelte hvis Temperatur gik baade 3 og 5° under det normale. Derfor groede Græsset ikke efter Afgræsningen, og Køerne og Ungkvæget led meget i det kolde Vejr. Ogsaa Juli var kold, vi manglede »Dagvarmen« og saa sjældent Solens Ansigt, og August var baade kold og meget vaad.

Under disse Forhold trængte Malkekøerne mere end ellers til en god Behandling. De Besætninger, der staldfodredes og fik Kraftfoder og senere — i Eftersommeren og Efteraaret — Roer og som skjærmedes paa bedste Maade mod Følgerne af det kolde, vaade Vejr, de kvitterede for denne Behandling ved en forholdsvis god Mælkeydelse, og de kom paa Stald i godt Huld. Men alt for mange af vore Malkekøer maatte desværre nøjes med, at Brugerne af dem tænkte paa, at der egentlig burde gjøres noget for dem under de herskende højst ugunstige Forhold. Og for disse blev Udbyttet tarveligt og ikke billigt, og Virkningen af den mangelfulde Sommerforplejning mærkedes tydeligt i den paafølgende Vinter.

Hvorfor er der i vore Dage saa overordentlig stor Forskjel paa Udbyttet, det aarlige Udbytte, af vore Malkekøer, paa selve Mælkemængden og paa Foderets gode Udnyttelse? Ja, Grundene ere flere, men en væsentlig Grund er at finde i den Forskjel, der gjør sig gjældende overfor Behandlingen af Malkekøerne i Sommerhalvaaret, og denne Behandling er endnu i sin store Almindelighed for tarvelig. Der er ingen Harmoni mellem Vinter og Sommer med Hensyn til vore Malkekøers Ernæring! Derfor det lille Udbytte og den ikke billige Produktion! Før den Meningsløshed ophæves, der giver sig Udtryk i en gjennemgaaende god, tildels stærk Vinterfodring, men en Sommerernæring af

vore Malkekøer, der gaar paa bedste Beskub — den kan blive taalelig god og den kan blive højst tarvelig, det beror paa Tilfældet, paa Vejret — før faa vi hverken en stor eller en lønnende Mælkeproduktion. — Det er ikke saa meget en stærkere Vinterfodring, der mangler hos os, skjøndt der er adskillige Kvæghold, der endnu i 1903 faa en tarvelig Vinterforplejning, som det er en god Sommerernæring, det skorter paa. En Sommer som 1902 minder paa en alvorlig — men ubehagelig — Maade om, at vi her maa være paa vor Post i en anderledes Grad, end det hidtil i Almindelighed har været Tilfældet.

En stor og billig Aarsproduktion fordrer fyldestgjort Kravet om en rigelig og ligelig Ernæring Aaret rundt, og man kan slet ikke slippe uden om dette — Erfaringen siger, at det er saa!

Græsmarkerne fik i 1902, ifølge statistisk Bureaus Beretning om Høstens Udfald, samme Karakter som i 1901, nemlig »g?« med »mg« for Vejle og Ribe Amter, »godt« for Frederiksborg, Kjøbenhavns, Præstø, Maribo, Svendborg, Odense, Randers og Ringkjøbing Amter, »godt?« for Aarhus og Aalborg og »temmelig godt« for Holbæk, Sorø, Bornholms, Hjørring, Thisted og Viborg Amter.

I Overensstemmelse med den tiltagende Erkjendelse af, at det at ernære Malkekøerne godt om Sommeren er en økonomisk Handling, er der en stigende Interesse for at skaffe Hjælpemidler frem i Form af gode Grøntfoderafgrøder, og dermed for den delvise Sommerstaldfodring. Det er at haabe, at det Krav, der med Rette er rejst fra Landbrugets Side og gaaende ud paa, at der ydes Planteavlssagen mere Opmærksomhed og Støtte end hidtil, blandt andet maa resultere i, at der ogsaa skaffes gode, billige Grøntafgrøder Sommeren igjennem, saa vi til enhver Tid i disse have et saftigt, behageligt og godt Foder at byde vore Kreaturer. Her er en Opgave for Planteavlen, hvis gode Løsning i meget høj Grad vil komme til at virke paa Husdyrbruget i den rigtige, heldbringende Retning, og det er i fortrinlig Grad det lille og det mindre Landbrug, der have de bedste Betingelser for at kunne

gjennemføre en Driftsmaade og en Dyrkning af Afgrøder — og disses gode og lette Udnyttelse — hvorved den delvise Sommerstaldfodring vil kunne udføres paa fyldestgjørende Maade.

Roedyrkningen, saavel med Hensyn til det forøgede Areal, der er indtaget, som til en mere rationel Dyrkningsmaade, øver en stedse større Indflydelse paa Kvægets Underhold i Vinterhalvaaret. Det er særlig for Jyllands Vedkommende, at Dyrkningen af Foderroer har taget et saa stort Opsving, og Jyderne skal efter de statistiske Oplysninger om Arealets Benyttelse i 1901 staa langt over Øboerne, idet der paa Øerne kun var ca. 87000 Tdr. Ld. med Foderroer, i Jylland derimod 169000 Tdr. Ld.

Foderroearealerne her i Landet voxede fra 134000 Tdr. Land i 1896 til 256000 Tdr. Land i 1901, omtrent til det dobbelte. Procentvis falder Forøgelsen med 143 pCt. paa den nørrejydske Halvø og kun 37 pCt. paa Øerne. Denne Forøgelse skyldes selvfølgelig i høj Grad dette, at der i de mellemliggende Aar er kommen en Mængde ny Roedyrkere til. — Roehøsten var i 1902 for Øernes og de sydøstlige jydske Amters Vedkommende (Vejle og Aarhus) i kvantitativ Henseende langt under en Middelhøst; for Størsteparten af Jyllands Vedkommende svarede den til et Middelaars Afgrøde. Det er Runkelroerne, der have givet et højst tarveligt Udbytte, og disse spille Hovedrollen paa Øerne, medens Turnips og Kaalrabi have staaet sig bedre i den kolde, fugtige Sommer, og da disse Roesorter spille Hovedrollen i Jylland, har denne Provins i saa Henseende været gunstigere stillet i den forgangne Vinter. Dyrkningen af Turnips trænges tilbage til Fordel for Kaalroen, der i 1901 indtog et fire Gange saa stort Areal som i 1896.

I den milde Vinter er ikke faa Roer ødelagte i Kulerne. Der er imidlertid et godt Stykke igjen, inden vi naa til at avle saa mange Roer, at vore Malkekøer kunne faa 60 Pd. Roer daglig i 200 Dage og at vi have rigeligt desforuden til Ungkvæg, Svin, Faar og Heste. — I Renholdelsen og Behandlingen af vore Roemarker staa

vi endnu ikke lidt tilbage for Englænderne, om end vi ere komne godt paa Siden af dem med Hensyn til dyrket Areal i Forhold til Kreaturmængden.

Grundet paa Græsknaphed i Efteraaret blev der opfodret en Del Hø og Roer inden den egentlige Indbinding fandt Sted, og det var saaledes med forholdsvis smaa Roebeholdninger at man i mange Kvæghold, navnlig paa Øerne, gik Vinterfodringen 1902—1903 i Møde. Heldigvis var Avlen af Hø, særlig af Agerhø, god i 1902, ligesom at Vaarsædshalmen, da den var høstet temmelig grøn, rimeligvis har været af god Næringsværdi. Udsigterne for Vinterfodringen vare derfor gjennemgaaende gode i Efteraaret 1902, om end der var Forskjel, og det paa sine Egne, baade i Jylland og paa Øerne, var en Nødvendighed fra Begyndelsen af at spare paa Halmen.

Der er atter en stigende Overskudsudførsel af Smør! I Kalenderaaret 1902 var denne 125.4 Mill. Pd. Værdien af vor Udførsel af Smør var i 1902 ialt af indenlandske Varer 135.2 Mill. Kroner, i 1901 132.3 Kr. Den stigende Smørudførsel maa søges i bedre Røgt og Pleje af vore Køer, i en mere ligelig Ernæring og i en bedre Malkning, og paa alle disse Omraader kunne og skulle vi gjøre betydelige Fremskridt! Vi sidde ikke inde med noget »Mesterskab« paa disse Omraader, men vi ere dog i en Udvikling, der forhaabentlig vil vise sig at være maalførende i saa Henseende. At Smørproduktionen, trods de ugunstige Ernærings- og Vejrforhold i Sommeren 1902, har kunnet gaa yderligere op, er, synes mig, et Tegn herpaa. Om der ved Margarinespisning er frigjort forholdsvis mere Smør i 1902 end tidligere, véd jeg ikke. Det er muligt! — Noteringen har været lavere end i 1902, ca. 3 Øre, men her maa dog erindres, at Overprisen er steget indtil 1 Øre pr. Pd. — ja derover i enkelte Tilfælde — saa den betalte Pris er en Del højere end Noteringen. — Svineholdet, der jo staar i nøje Sammenhæng med Mælkebruget, har betalt sig særdeles godt og saaledes i væsentlig Grad bidraget til, at 1902 kan kaldes et godt Mælkeriaar.

Vort Forhold overfor Afsætningen til Udlandet af levende Kreaturer og slagtet Kjød er i det Hele og Store uforandret. Den tyske Kjødsynslov træder først i Kraft 1. April 1903. Hvor meget den vil genere os, kan ikke for Tiden afgjøres! Der har i Aarets Løb været skrevet om, at Norge vilde tillade Indførsel af levende Kvæg her fra Landet, men det er blevet herved.

Exporten saavel af levende Kreaturer som af Kjød er tiltaget en Del i 1902. Af levende Faar have vi, som sædvanlig i de senere Aar, haft Overskudsindførsel.

Overskudsudførslen af levende Dyr var følgende:

	1902	1901	1900	1899	1898
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Af stort Hornkvæg	44552	40163	38861	36608	35671
- Kalve	198	÷ 26	÷ 170	÷ 2	260
- Faar	÷ 1206	÷ 732	348	985	2635

Den samlede Udførsel af Hornkvæg i 1902 var 47008 Stkr. (stort Hornkvæg og Kalve) og fordelte sig til følgende Steder:

Slesvig og Holsten	28105	Stkr.
Hamburg.....	13191	—
Lübeck	2389	—
Øvrige Tyskland	3142	—
Rusland.....	112	—
Sverige.....	61	—
Norge.....	6	—
Storbritannien og Irland	2	—

Til Esbjerg Fedekvægmarked er der i 1902 kun tilført 16800 Stkr. imod 25500 i 1901. Der er slagtet 18600 Stkr. til Export i Esbjerg i 1902 imod 15000 Stkr. i 1901.

Aalborg Kreaturmarked har i 1902 været tilført 19500 Stkr. imod 16400 i 1901 og 13800 i 1900.

Den samlede Overskudsudførsel af Kjød har været en Del større i 1902 end i de to sidste Aar, hvad der vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt.

	1902	1901	1900	1899	1898
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Kjød af Hornkvæg, fersk	27.74	22.67	26.60	31.34	23.46
— - — saltet og røget	÷ 0.20	0.10	0.30	1.12	0.35
— - Faar, fersk	1.11	0.73	0.70	0.90	0.45
— - — saltet og røget.....	÷ 1.68	÷ 0.57	0.60	0.90	0.64
— - andre Dyr; Pølser, Indvolde	12.46	8.46	10.10	11.75	9.75

Der er en Fremgang i den samlede Overskudsudførsel af Kjød af mellem 9 og 10 Mill. Pd., hvoraf 5 Mill. Pd. falder paa fersk Oxekjød, en lille halv Mill. Pd. paa fersk Faarekjød og 4 Mill. Pd. paa andre Dyr, Pølser og Indvolde. Dette i Forbindelse med over 4000 Stkr. levende Hornkvæg flere end i 1901 samt bedre Priser betyder en betydelig Stigning i Indtægterne for vort Overskud af Kvæg her fra Landet. For det saltede og røgede Kjøds Vedkommende have vi i 1902 baade for Oxe- og Faarekjød haft Overskudsindførsel. Interessant er det at se, at den Merudførsel af Kjød, der har fundet Sted i 1902, saa godt som udelukkende er gaaet til England. En Sammenligning mellem 1901 og 1902 ser saaledes ud:

	1902 Mill. Pd.	1901 Mill. Pd.
Samlet Udførsel af Kjød af Hornkvæg ...	30.37	25.35
Heraf: Til Tyskland	13.50	13.70
- Storbritannien og Irland..	11.30	6.60
- Norge	5.15	4.47

Vort Marked for slagtet Kjød er af samme Størrelse for Tysklands Vedkommende, medens det er voxet sær-

deles meget i England — ja fordoblet — og voxet godt i Norge. Indeværende Aar vil sandsynligvis bringe Udviklingen videre i samme Retning.

Kjødpriserne i 1902 have været gode og lidt højere end i 1901. Da de magre Kreaturer ogsaa have været dyre, har selve Fedningen dog næppe betalt sig bedre end forrige Aar. Men gode Fedekreaturer, unge, velfedede Stude og Kvier have bragt særdeles gode Priser hjem, ligesaa godt fedede, store Køer. En stor og dygtig Feder i Egnen ved Taastrup har faaet 25 Øre pr. Pd. lev. Vægt for malkende Fedekøer, vejede i Kjøbenhavn, hvilket bliver 40 Kr. mere pr. Stk. end Indkjøbsprisen. For 2 Aar siden gave lignende Køer 70 Kr.s Fortjeneste. Samme har faaet $28^1/_2$ Øre pr. Pd. for 30 fede Kvier — Ribekvier — indkjøbte i April Maaned til Græsning — senere staldfodrede. De gave ca. 50 Kr. for Græsset, men Resultatet vilde være bleven bedre, hvis Efteraarsgræsningen ikke havde været saa slet, som Tilfældet var. Extra gode Stude i Salling have kostet op til 30 Øre Pd., svære fede Køer indtil 24 Øre i Hamburg. — Paa Markedet i Ribe i Oktober 1902 blev der solgt en græsfedet Stud for 420 Kroner og forgjæves budt 650 Kr. for 2 Stude. Det er høje Priser. Magre $2^1/_2$—3 Aars Stude kostede ca. 200 Kr. pr. Stk.

Kjøbenhavns Kvægtorv var i 1902 tilført 67000 Stkr. Kreaturer og 61400 Kalve. Den noterede Gjennemsnitspris for 1. Kl.s Kjød (bedste Stude og Kvier) var:

1902	48.00	Kroner	pr.	100	Pd.	slagtet	Vægt,
1901	45.04	—	-	100	-	—	—
1900	45.60	—	-	100	-	—	—
1899	42.00	—	-	100	-	—	—
1898	42.80	—	-	100	-	—	—

Den højeste maanedlige Gjennemsnitspris i 1902 faldt paa Oktober Maaned med 50.8 Øre, den laveste paa Januar med 43.00 Øre. Svingningerne større end i 1901.

Paa Hamburgs Kjødmarked var Gjennemsnitsnoteringen for 1. Klasses Varer i Kroner pr. 100 Pd. slagtet Vægt:

	Kvæg:	Faar:
1902	59.4	57.7
1901	57.9	56.9
1900	58.2	55.4
1899	57.5	»

For 1902 er den højeste maanedlige Gjennemsnitspris 63 Kroner i December, den laveste 55.4 i Januar.

Esbjerg Fedekvægmarked har en Gjennemsnitsnotering for 1. Klasses Stude og Kvier i Kr. pr. 100 Pd. levende Vægt af:

1902..... 23.90 (kun lille Afvigelse i den maanedlige Gjennemsnitspris)
1901..... 23.30
1900..... 22.50
1899..... 22.30

For det danske Landbrugs Vedkommende i Almindelighed og det jydske i Særdeleshed have de bedre Fedekvægspriser været af ikke ringe Betydning i økonomisk Henseende, og det har tildels atter givet Federne Blod paa Tanden. Produktionen af tidlige, smaa, fede Lam, særlig for Kjøbenhavns-Markedet, er i Tiltagende, og Lammehandelen i det Hele — ogsaa for Jylland paa Kjøbenhavn — spiller en ikke saa lille Rolle. Formentlig vil Produktionen af Faarekjød, saavel til Export som til Hjemmeforbrug, baade blive forbedret og forstørret i indeværende Aar.

Gode Kælvekøer have i 1902 været meget efterspurgte og til høje Priser, og dette gjælder ikke mindst Køer af jydsk Malkerace. Ved Efteraarsmarkederne i Midtjylland og i Brønderslev (Vendsyssel) gik Prisen paa 1. Kl.s Kælvekøer op i 250—280 Kroner Stykket; lignende Priser opnaaedes i Randers, hvorfra der i de sidste Aar er solgt mange gode Kælvekøer til Vestjylland, til Ringkjøbingegnen. Køer af rød dansk Malkerace have for-

holdsvis næppe været saa dyre, formodentlig fordi Tilbudet for disse staar i bedre Forhold til Efterspørgslen end for den jydske Malkeko. Noteringen for gode Kælvekøer paa Odense Marked har jævnlig været fra 180—240 Kroner. Fortrinlige Køer have dog opnaaet betydelig højere Priser.

Af Æg har Overskudsudførslen i 1902 været 19.09 Mill. Snese imod 17 Mill. Snese i 1901 og 14.8 og 13.8 de to forudgaaende Aar.

Kvægavlen. 1902 bragte os den i flere Aar ønskede ny Husdyrlov. Under 23. Maj 1902 stadfæstedes »Lov om Foranstaltninger til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme«. Alle, der have erfaret den Indflydelse, som Husdyrloven af 1. April 1887 med Tillæg af 14. April 1893 har udøvet paa Husdyravlens gode Udvikling og Fremskridt her i Landet, se med Glæde og Forventning hen til Virkningerne af Loven af 23. Maj 1902, og med fuld Føje, thi den betegner et stort Fremskridt. Erkjendende at de hidtidige Principer, der ere bragte i Anvendelse i Avlens Ledelse, have frembragt særdeles gode Resultater, søger den ny Husdyrlov at bringe Udviklingen videre i samme Spor, som de hidtil traadte. Det er i alt væsentligt samme Formaal, der søges fremmede og ved samme Midler, men med større Kraft og under Former, der muliggjør et mere omfattende og grundigere Arbejde paa de forskjellige Felter. Derfor vil Husdyrloven af 1902 blive en Mærkepæl i vor Husdyravls Udviklingshistorie.

Loven af 23. Maj 1902 hjemler ikke alene betydelig større Pengebeløb til de forskjellige Foranstaltningers Fremme, men i Tildelingen af disse Beløb er der sket særdeles heldige Forandringer, og jeg skal fremdrage disse under Omtalen af de forskjellige Kvægavlsspørgsmaal.

Kvægavlsforeningerne. Før Husdyrloven af 1. April 1887 var der kun oprettet enkelte Kvægavlsforeninger. Efter 15 Aars Virketid ere vi nu ved et Antal af henved 800 Foreninger.

Den ny Husdyrlov vil bringe forøget Liv i Kvægavlsspørgsmaalet. Denne fastsætter nemlig et bestemt aarligt Tilskud af 150 Kroner — uden Klassificering — pr. Kvægavlsforeningstyr. Herved er forhindret, at en Vækst i Foreningsdannelsen foraarsager et stadigt nedadgaaende Tilskud til den enkelte Forening, hvad der er Tilfældet, naar der fastsættes bestemte Beløb til Fordeling blandt Foreningerne. Dette var tidligere Tilfældet. Og Statstilskuddet beregnes nu fra den Dag, Tyren er modtaget, forudsat at Tyren er fyldt $1^3/_4$ Aar; en væsentlig Fordel! Det fravegne Dyrlægeeftersyn af Foreningernes kaarede Køer og Indskrænkningen fra 4 til 2 Gange aarligt Dyrlægeeftersyn af Tyrene er ensbetydende med færre Udgifter.

Til Gjengjæld skulle Foreningstyrene, indtil de have modtaget Afkomspræmie, aarlig møde frem paa Skuerne og der opnaa Præmie for vedblivende at kunne tildeles Statens Tilskud; et rimeligt og billigt Krav.

Man havde ventet, at den ny Husdyrlov vilde have ydet de i Jylland for nogle Aar siden dannede »Opdrætterforeninger« for Kvæg, hvorom jeg tidligere har redegjort, en Støtte under de af Husdyrlovkommissionen foreslaaede Former. Denne Forventning skuffedes. Forslaget om at støtte Opdrætterforeninger for Kvæg faldt, men det blev derfor dog ikke uden Virkning.

I Husdyrlovens § 15 hedder det: »Det i § 1, Nr. 7, nævnte Tilskud (dette er indtil 20000 Kr.) kan af Landbrugsministeren anvendes til yderligere Støtte for Kvægavlsforeninger, der ved Fremstilling af fortrinligt Afkom have vist sig at være i Besiddelse af særlige Betingelser for Udvikling af gode Kvægstammer.« Hvis saadanne Kvægavlsforeninger desuden virker som Kontrolforeninger, kunne de faa Tilskud som saadanne, uanset om de ikke have det fastsatte Koantal. Dette er et Udtryk for den

sunde og rigtige Anskuelse, at Hjælpen til at fremskynde og støtte et godt og dygtigt Arbejde i den almindelige Avls Tjeneste, til Fremme netop af Avlen i vide Kredse, bør ikke mindst ydes der, hvor den vil kunne vise den største Virkning, med andre Ord, at Fremgangen i Landets Kvægbestand og Godheden af denne vil være i højeste Grad paavirket af det Arbejde, der udføres i de bedste Kvæghold og i de bedste Kvægstammer, og af det Udviklingsstandpunkt, som disse i det Hele indtager. — Husdyrloven hævder denne Opfattelse, og den opfordrer derfor de fremmelige og de fremmeligste Opdrættere til fremdeles at samarbejde. Dette var netop Tanken med Opdrætterforeningerne. Den lod sig ikke udføre under de Former, som man havde ønsket sig, men Ideen vil udmærket kunne lade sig praktisere under den ny Husdyrlov. Og det er det glædelige i denne Forbindelse! Statens Støtte er nemlig ikke paa Husdyravlens Omraade at betragte som en Hjælp til de mest Trængende — thi saa vilde de daarligste Besætninger, de mindst rentable, jo have været saadanne, som en § 15 burde tage sig af — men Statens Støtte er en fortrinlig Hjælp dér, hvor den bevirker en kraftig Udfoldelse af det private Initiativ. Som saadan skal den anvendes og kun som saadan virker den med Vægt. — De Kvægavlsforeninger, der ville konkurrere i Henhold til § 15, kunne tildeles fra 50 til 150 Kr. pr. Forening, for saa vidt de ellers kunne komme i Betragtning. Foreløbig bliver deres Antal næppe stort, thi Bedømmelsen vil forhaabentlig blive tilbørlig afpasset efter Formaalet.

I Kvægavlsforeningssagen har der været god Grøde i 1902. Efter de Oplysninger, der ere afgivne ved de provinsielle Fællesforeningers Delegeretmøder i Efteraaret 1902, var Antallet af Kvægavlsforeninger paa den Tid i hele Landet 780 imod 722 ved samme Tidspunkt i 1901.

De fordele sig til de forskjellige Provinser paa følgende Maade:

N. Jylland med Samsø ...	471	Foreninger	med	507	Tyre,
Sjælland med Møen	173	—	—	191	—
Fyen	57	—	—	62	—
Lolland-Falster	50	—	—	51	—
Bornholm	24	—	—	27	—
Langeland	5	—	—	5	—
Ialt...	780	Foreninger	med	843	Tyre.

N. Jylland har forøget Antallet med 39 Foreninger, og denne Forøgelse falder i særlig Grad paa Ringkjøbing, Vejle, Randers og Hjørring Amter. Sjælland har 8 Foreninger flere og Holbæk Amt har her atter, som i Fjor, været fremmeligst i Fremgangen. Fyen og Lolland-Falster har nogen Fremgang, den sidstnævnte Landsdel har jo mange Foreninger i Forhold til Kvægantallet, Fyen kun forholdsvis faa.

I adskillige af Kvægavlsforeningernes Fællesledelser arbejdes der paa Indførelsen af Stambogsføring for Køer, og et saadant Arbejde er i Gang flere Steder. Der er næppe Tvivl om, at Indførelse eller Gjennemførelse af Familiestambogsførelse vil være en fortrinlig Vej at gaa for at skaffe det bedst mulige Materiale frem til Støtte for et rationelt ledet Udvalg af Avlsdyr, ligesom der herigjennem vil kunne fremskaffes et Materiale, ud af hvilket de fornødne Data til en mulig officiel Ko-Stambog vil kunne fremgaa. — I denne Henseende eller med Hensyn til dette Stambogsarbejdes gode Udførelse og Udfoldelse vil Samarbejdet mellem Kvægavls- og Kontrolforeninger, saaledes som dette er begyndt og saaledes som der er Udsigt til, at det vil brede sig og uddybes, være af overordentlig stor Betydning.

Ogsaa for Kontrolforeningernes fremtidige Stilling og Virkemaade bringer den nye Husdyrlov glædelige Fremskridt i sit Skjød. Det aarlige Beløb til Støtte for Kontrolforeninger er forhøjet fra 40,000 indtil 120,000, og indenfor denne Sum med 250 Kroner pr. Forening. Dernæst fordres der nu kun normalt 200 Køer i en Kontrolforening, for at denne kan faa Statstilskud, tidligere for-

dredes 250. Medlemsantallet er fastsat til 8. Men fra denne Fordring om de 8 Medlemmer og de 200 Køer kan Landbrugsministeren dispensere. Dette finder Anvendelse i Tilfælde, hvor Foreninger dannes i tyndt befolkede Egne eller hvor der er særegne lokale Forhold, der gjør Dispensationen ønskelig. Endvidere hvor den paagjældende Forening optager Kontrollering af andre Grene af Bedriften (t. Ex. medtager Kontrollering af Ungkvæg og Svinehold, Hestehold, Planteavlen osv.). Herved muliggjøres et mere indgaaende Kontrolleringsarbejde hos det enkelte Medlem af dettes hele Bedrift, en Udsigt, der synes mig særdeles tiltalende, og, forsaavidt en saadan Udvidelse af Kontrollen realiseres, betyder et stort Fremskridt i Retning af Tilvejebringelsen af en i økonomisk Henseende betydningsfuld og vejledende Driftsstatistik, der næppe lader sig tilvejebringe i mindre Bedrifter ad anden Vej. Endelig frafaldes jo Fordringen om de 200 Køer overfor de i § 15 nævnte Kvægavlsforeninger, og overfor de almindelige Kvægavlsforeninger eller Sammenslutninger af saadanne, der optage Kontrollering og Undersøgelse af Køernes Ydelse og Fodring, fordres kun et Antal af mindst 150 Køer for at saadanne kunne tilstaas Tilskud som til Kontrolforeninger. Der er saaledes i disse forskjellige Bestemmelser muliggjort et mere indgaaende Arbejde i Kontrolforeningerne end hidindtil, samt lettet Dannelsen af Kontrolforeningerne og lettet et betydningsfuldt Samarbejde mellem Kvægavls- og Kontrolforeningerne. Dette er Tak værd. Og denne Tak ydes paa den værdigste Maade ved at bruge Loven.

Kontrolforeningernes Antal var i Efteraaret 1902, ifølge »Lommebog for Mejerister 1903«, ialt 314 imod 271 i 1901, altsaa forøget med 43. Der er saaledes ogsaa Grøde i denne Sag, omend Væksten nu er forholdsvis stille og jævn mod, hvad den var for nogle Aar siden. Men dette er godt. Paa Fyen er der oprettet 18 ny Kontrolforeninger i 1902, og Lolland-Falster har øget sit Antal fra 16 til 23, en meget betydelig Fremgang. I de øvrige Provinser har Fremgangen næppe været saa stor. Samarbejdet

mellem de enkelte Kontrolforeninger udvides, og Opgaverne for denne Samvirksomhed øges. De samvirkende sjællandske Kontrolforeninger har i Aarets Løb antaget en Konsulent, der skal besvare Spørgsmaal fra Foreningerne, besøge de Kontrolforeninger, der forlanger det, mødes aarlig med Assistenterne, bistaa med ny Foreningers Oprettelse samt samle og bearbejde Regnskabsoversigterne.

Lignende Arbejder ere i meget god Gænge baade paa Fyen og Lolland-Falster, og sidstnævnte Sted tænker man paa nu at medtage Markregnskabet som Led i Kontrolarbejdet. For Jyllands Vedkommende haves et Bindeled mellem samtlige Kontrolforeninger i Foreningen af jydske Landboforeningers Regnskabsudvalg, der paa forskjellig Maade søger at støtte og fremme et ensartet, dygtigt Arbejde i Kontrolforeningerne. Samarbejdet mellem Kontrolforeningerne i Retning af at samle, kritisk gennemgaa og eventuelt offentliggjøre Aarsoversigter over de enkelte Foreningers Resultater saaledes som Regnskaberne viser dette, foregaa under jydske Forhold, der jo ere ret forskjellige i de forskjellige Egne af denne temmelig udstrakte Provins med de store Afvigelser i Henseende til Jordens Frugtbarhed, Driftsmaaden m. m., formentlig bedst indenfor mindre Kredse, der arbejde under nogenlunde ensartede Forhold og med ensartede Formaal, og Samarbejdet her samler sig da naturligst i de Egne eller spænder over det Omraade, hvor der i Forvejen var et Samarbejde igang mellem Kvægavlsforeningerne; en god og naturlig Udvikling! I Koldingkredsen og Ringkjøbingkredsen eller Ringkjøbing Amt er dette Samarbejde fuldbyrdet i Ansættelsen af en Konsulent, der virker for begge Formaals Fremme og for Samarbejde mellem de to Slags Foreninger, og for Aarhuskredsens Fællesledelse, der i det forløbne Aar har antaget en ny Konsulent, vil den samme Samvirkning søges tilvejebragt.

Det kniber fremdeles med Forstaaelsen hos adskillige Kontrolforeningsmedlemmer af Kontrolforeningernes Formaal. Men der er ikke andet at gjøre end atter og atter søge at klargjøre, at Kontrolforeningerne ikke er Maalet

paa den Maade, at vi ved at gaa ind i disse paa en Gang ere blevne baade dygtigere og økonomisk mere velstillede, men at Kontrolforeningerne er et Middel, ved hvis fornuftige Brug vi efterhaanden kunne vinde frem til at udføre et mere bevidst, forstaaende og økonomisk Arbejde, hvorved vi faa mere ud af vor Bedrift samtidig med at Glæden i Arbejdet, Forstaaelsens Glæde, bliver større. Forstaa vi først dette, da vil de meningsløse smaa Foderangivelser, vi endnu se en Del af i vore offentliggjorte Kontrolforeningsregnskaber, af sig selv forsvinde. Og denne Forstaaelse vil det omtalte Samarbejde fremme i stor Udstrækning. Det er let at se, at Arbejdet i Kontrolforeningerne, særlig paa visse Punkter, endnu har sine svage Sider, og det er let nok ud fra disse Angrebspunkter at rette en fordømmende Kritik mod hele dette Arbejde, fordi det har disse Mangler. Hermed er dog ikke gjort noget fortjenstfuldt fra Vedkommendes Side, der staar overlegent kritiserende udenfor Bevægelsen, tværtimod. For Tilgangen af gode Kræfter til Assistentvirksomheden i Kontrolforeningerne er det af Betydning, at de Skoler, der uddanner Kontrolassistenter, ved et Landbrugslærermøde i Efteraaret 1902 have vedtaget, at paa de 1 Maaneds Kursus for Kontrolassistenter kun kan optages Lærlinge, der have gjennemgaaet et Kursus paa mindst 5 Maaneder paa en Landbrugsskole eller modtaget en tilsvarende Uddannelse eller som i Forvejen har Plads som Kontrolassistent og af paagældende Forening ønskes optaget. Endvidere at Skolerne i deres Anbefaling ogsaa tager Hensyn til Vedkommendes Alder, Udvikling og Modenhed.

Dyrskuernes Betydning, som et meget virksomt Led i Arbejdet til Fremme af Udviklingen i vor Kvægavl, synes nærmest at være i Tiltagende, og særlig gjælder dette da de større Skuer og Stats-Tyreskuerne. Loven af 23. Maj 1902 om Foranstaltninger til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme er et vægtigt Udtryk for, at i saa Henseende tillægges Dyrskuerne en meget stor Be-

tydning. Præmiesummen for Stats-Tyreskuerne er forøget med 10.000 Kr., fra 65.000 til 75.000, og med den Bestemmelse, at der ved Præmieringen skal tages særligt Hensyn til Beskaffenheden af de præmieæskende Dyrs Afkom, og indenfor den vedkommende Afdeling skal den største Del af Præmiebeløbet anvendes til Afkomspræmier.

For Statens Tilskud til Landboforenings-Dyrskuerne og Fællesskuerne har man forladt Princippet om bestemte Summer som Maximum for dette, og man har sat Statens Tilskud i bestemte Forhold til, hvad de paagjældende Foreninger selv yde til samme Øjemed. De almindelige Landboforeninger kunne saaledes nu faa et Beløb af Staten lig med det, de selv anvende — og holde flere Landboforeninger Skue i Forening yderligere et Tilskud af 10 pCt. —, og Fællesforeningerne det dobbelte af, hvad de selv udrede til Præmiering ved deres Skuer.

Angaaende Præmiering af Kvæg har den ny Lov den Bestemmelse, at enkelte Køer ikke kunne præmieres, naar de hidrøre fra Kvæghold paa over 6 Malkekøer og at Samlinger af Kvæg skulle bestaa af mindst 3 Stkr. Medens Loven af 1. April 1887 krævede, at Samlinger af Kvæg skulde være af eget Tillæg, bestemmer Loven af 23. Maj 1902, at Hundyrene i Samling skulle være af eget Tillæg eller Opdræt, i sidste Tilfælde anskaffet inden 3 Maaneders Alderen. Som en Følge af den ny Husdyrlovs Ikrafttræden den 1. April 1903 har man i 1902 i Landboforeningerne forberedt de Ændringer, der i Henhold til den ny Lov ville være at foretage i de stedlige Dyrskueregler, Ændringer, der for visse Foreningers Vedkommende ere ret indgribende.

Store, lærerige Fællesskuer have i Sommeren 1902 været afholdte i Slagelse af de samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift, i Kolding af Foreningen af jydske Landboforeninger og i Odense af de samvirkende fynske Landboforeninger. Skuet i Slagelse viste meget stærk Fremgang for Kvægavlen paa Sjælland siden det forrige Fællesskue

i Roskilde i 1895. Ungsskuet i Kolding var baade stort og godt, særlig hvad angaar det jydske Malkekvæg, og i Odense mønstrede Fynboerne som sædvanlig en stor og værdig Repræsentation for det røde danske Malkekvæg. Ved Skuet i Kolding udfoldedes, som i Hjørring i 1901, en livlig Foredragsvirksomhed, der vandt megen Tilslutning. Skuet i Kolding var besøgt af en Mængde Sønderjyder.

Avlscenterudvalgene for henholdsvis den røde danske og den jydske Malkerace have i 1902 gjort de af de provinsielle Udvalg indstillede Kvægbesætninger til Gjenstand for Undersøgelse, og Resultatet blev, at som værdige til Avlscenterpræmie blev der udpeget 5 røde Besætninger (Fyn 3, Sjælland og Lolland hver 1) og 2 sortbrogede i Jylland; til Opmuntringspræmie 19 røde og 7 sortbrogede. Beretning om denne 2den Avlscenterkonkurrence vil foreligge i Løbet af 1903, tilligemed et Uddrag af Resultatet af den over de i 1900 udpegede Avlscentre førte treaarige Kontrol.

Til Afholdelse af Konkurrencer mellem hele Kvæghold, iværksatte gjennem de provinsielle Fællesforeninger, vil i Henhold til Husdyrlovens § 18 de $^2/_3$ af Udgifterne ved Konkurrencernes Afholdelse blive afholdte af Staten. $^1/_3$ udredes af de vedkommende Foreninger i Forbindelse med de Medlemmer, der deltage i Konkurrencen. Af saadanne Konkurrencer ville flere blive iværksatte i indeværende Aar.

Den i Slutningen af 1901 rejste Kritik mod Kvægavlens Ledelse her i Landet fik ved Dyrlægekongressen i Sommeren 1902 Tilslutning fra flere af Landbohøjskolens Lærere. Dette gav Anledning til, at Opdrættere, Raadgivere i Kvægavlen samt Landbrugsskolernes Lærere i Husdyrbrug mødtes i Odense i December 1902 for at drøfte Stillingen. Mødet resulterede i Vedtagelsen og Offentliggjørelsen af følgende Resolution: »Da de hidtidige offentlige Foranstaltninger til Kvægavlens Fremme: 1. Dyrskuer, 2. Stambogsføring, 3. Konkurrencer mellem hele Kvæghold, 4. Kvægavlsforeninger og 5. Kontrolfor-

eninger, saaledes som disse er ført ud i Livet, alle har bidraget til stor økonomisk Fremgang i vort Lands Kvægavl, og da ingen af de nævnte Foranstaltninger maa anses for overflødige, men tværtimod udfylder hverandre saa godt, at deres Fortsættelse maa betragtes som en Hovedbetingelse for yderligere Fremgang paa Kvægbrugets Omraade, finder man ingen Anledning til at foretage gjennemgribende Forandringer i det bestaaende Arbejde for Kvægets Forbedring men hævder, at der bør fortsættes ad den hidtil fulgte Vej, i Overensstemmelse med de Principper, der gjennem mangeaarig Anvendelse har staaet deres Prøve.« — Foruden i talrige Avisartikler har Kvægavlsprincipperne været drøftede paa adskillige Møder rundt i Landet, og med den af Hr. Stribolt rejste Kritik som Baggrund. Sagen er godt oplyst. Det skjønnes ikke, at den ny Kvægavls-Teori har vundet egentlig fuldtro Tilhængere blandt praktiske Landmænd. Der er næppe nogen, der paa Grundlag af den fremkomne Kritik har fundet sig foranledigede til at forlade de hidtil anvendte Principper og Fremgangsmaader, hvilke jo have vist sig saare formaalstjenlige, eller som have følt sig overbeviste om, at de anvendte Principper for Ledelsen vare forældede og hæmmende for Formaalet: en økonomisk Kvægavl, saaledes som paastaaet. Den nye Kurs er, som saadan, næppe »i Kurs«.

Derimod ville de danske Landmænd sikkert i stigende Grad vide at benytte sig af Kontrolforeningerne, for gennem disses Virksomhed, blandt andet, at skaffe til Veje et for et rationelt Udvalg af Avldyr fortrinligt underbyggende Materiale. Muligt Kritiken kan hjælpe til, at dette allerede i 1895 paabegyndte Arbejde, der har tiltrukket sig Udlandets udelte Opmærksomhed og er taget til Mønster i Sverige, Norge, Tyskland og England og paatænkes optaget i Schweitz, kan brede sig til endnu Flere og gjøres bedre og bedre. Det er det, som netop »Ledelsen« arbejder paa.

Der er i Aarets Løb her i Landet dannet en Avls- og Opdrætterforening for Jerseykvæg, og denne har an-

taget en Konsulent. Foreningens Formaal angives bl. andet at være ved »Opdræt og Import« at virke for Jerseykvægets Udbredelse i Danmark, ligesom der vil blive optaget Stambogsføring. Hvis de have Ret som mene, at vi i Jerseykoen har Idealet af en Malkeko, maa vi jo lykønske os til, at der nu, sandsynligvis, vil blive forsøgt, gjennem Organisation, at skaffe dette Kvæg en større Udbredelse i vort Land. — Men dette er vel dog næppe godtgjort! Sporene, med Hensyn til Indførelsen af fremmede Kvægracer her i Landet, skræmme! — I Forventningen og maaske Forsikringen om, at der ved Inførelsen af Jerseykvæget nu skal oprinde en Guldalder, bør næppe nogen lade sig standse i et dygtigt Arbejde for Udviklingen af henholdsvis vort røde og vort jydske Malkekvæg. — At Jerseykvæget bliver prøvet her i Landet kan fornuftigvis ingen have noget imod. —

Gode Avlsdyr af begge Køn have været stærkt efterspurgte. Efterspørgslen har været stærkere end Tilbudet, og virkelig gode Varer have betinget gode Priser. Hvad Prisen paa Tyre angaar skal her atter anføres hvad Beretningen i »Jydsk Husdyravl« om Kjøb og Salg af Avlsdyr i saa Henseende viser. Herefter var Gjennemsnitsprisen for 44 Tyre af jydsk Malkerace 810 Kroner — Vilkaarspenge iberegnet — den kontant betalte Gjennemsnitspris 604 Kr., i 1901 henholdsvis 700 og 543 Kroner, altsaa en stigende Pris i 1902.

For 25 Tyre af rød dansk Malkerace var Gjennemsnitsprisen, med Vilkaar, 953 Kroner, uden Vilkaar 697, imod 900 og 713 i 1901, altsaa omtrent den samme, og som sædvanligt noget højere end for Tyre af jydsk Malkerace. Denne Prisforskjel ligger dog muligvis for en Del deri, at det er fortrinsvis kun Salget af de bedre røde Tyre, der komme til Jydsk Husdyravls Kundskab, ligesom her er færre Køb anførte. Der spekuleres i vore Dage meget i Tyretillæg, men de gode Tyre ere endnu forholdsvis tynde paa Bunden. — Ogsaa ved denne Omsætning af Avlsdyr forsøges gjort Kommissionsforretning, næppe til Gavn for Avlen eller for Kjøberen. — Kvier af

god Afstamning have været meget efterspurgte, og Tilbudet her staar paa langt nær ikke Maal med Efterspørgslen. —

Store Auktioner over Avlsdyr have i 1902 været afholdt paa Langholt, S. Elkjær og Hellerup, og de opnaaede Priser have været meget gode.

Exporten af Avlsdyr til Rusland spiller endnu en underordnet Rolle. Der er i Følge Udførselslisten udført 112 Stk. Hornkvæg til Rusland i 1902. Om Foreningen til Fremme for Landbrugets Udførsel kan gjøre noget rigtigt ud af denne Side af Sagen vil Fremtiden vise. Det synes ikke, at Tilslutningen til Foreningen i det Hele er ret stor.

Fodringsspørgsmaalet har været livlig drøftet i det forløbne Aar, og mod Forsøgslaboratoriets Fodringsforsøg med Malkekøer har der været rettet en stærk Kritik, særlig mod de saakaldte »Erstatningstal«, og det er paastaaet, at saadanne Erstatningstsl slet ikke kan findes. I Laboratoriets 53. Beretning er der, foruden en kort Meddelelse om Fodringsforsøgene med Malkekøer 1900—01, givet en klar og interessant Redegørelse for Laboratoriets Standpunkt til forskjellige omdebatterede Spørgsmaal Forsøgene vedrørende, der samtidig er en Imødegaaelse af den rejste Kritik.

Blandt de ny Opgaver, Laboratoriet vil optage, skulle nævnes Forsøg med stærk og svag Fodring, for gjennem saadanne om muligt at klargjøre, hvorledes det bedste Udbytte opnaaes. Men der vil ogsaa blive søgt Erstatningstal for saadanne Foderstoffer, som endnu ikke have været prøvede.

Vedrørende Malkningsspørgsmaalet, da er der Grund til at fremhæve, at Forstaaelsen af den store økonomiske Betydning det har, at faa Malkningen dygtigt og godt udført, er i Vækst, og det turde være den største Fortjeneste Sagens Forkæmper har indlagt sig, at han har forstaaet, som ingen tidligere, at slaa til Lyd for Sagen, saa det er bleven hørt og efterfulgt af Handling. Efter Beretningerne at dømme synes det som om Inter-

essen for Malkekursus, for Øernes Vedkommende, er mindre stærk end i tidligere Aar, og at det kniber med Interessen for og Gjennemførelsen af de særegne Malkemethoder. Vi fik endnu ikke i 1902 den bebudede Bog af Konsulent Hegelund om Malkearbejdet, hvad vi burde have haft.

Faareavlen har, i Forhold til tidligere, været skænket adskillig Opmærksomhed i 1902, hvad den absolut ogsaa fortjener. I den ny Husdyrlov er der hjemlet Faareavlen et aarligt Tilskud af 5000 Kr., og Følgerne heraf blive formentlig, at vi i næste Aars Beretning — om 1903 — ville kunne melde om Oprettelsen af et betydeligt Antal Faareavlsforeninger, hvis Oprettelse for Jyllands Vedkommende for en stor Del har været forberedt gjennem det Arbejde, der i det forløbne Aar er udfoldet af Udvalget til Faareavlens Fremme i Jylland. Paa et saare belejligt Tidspunkt har det kgl. danske Landhusholdningsselskab ydet denne Sag sin betydningsfulde Støtte ved i 1902 at udgive et Skrift om »Faareavl og Faarehold«. Der er saaledes al Grund til at tro, at denne Gren af vor Husdyravl i kommende Aar vil blive bragt ind under rationelle og tidssvarende Former i Lighed med, hvad der alt har fundet Sted for de øvrige større Husdyrs Vedkommende.

Sundhedstilstanden hos Kvæget har i sin Helhed været særdeles god. Dog har der været mange Kastningstilfælde, og der er i adskillige Tilfælde klaget over Efterbyrdens Tilbageholdelse.

* * *

Af den i Aarets Løb udkomne landøkonomiske Literatur, vedrørende Avl og Brug af Kvæg og Faar, skal jeg her nævne: A. Svendsen: Kvægavl og Kvægopdræt (3. Udg.) og Vejledning ved Malkekvægets Fedning

(4. omarbejdede Udgave). Chr. Søndergaard: Kvægavlsbevægelsen. A. Appel: Faareavl og Faarehold. Chr. Worm: Den Hegelundske Malkemethode og Forsøgslaboratoriets 53. Beretning: Kort Meddelelse om Fodringsforsøgene med Malkekøer 1900—1901 samt Redegjørelse for Laboratoriets Standpunkt til forskjellige omdebatterede Spørgsmaal Forsøgene vedrørende.

Hesteavlen i 1902.

Beretning af Statskonsulent *J. Jensen.*

Det forløbne Aar maa for Hestevæsenets Vedkommende nærmest kaldes et mærkværdigt Aar. Hesteforretningen, der tidligere var saa stabil, blev i 1901 pludselig inddraget i den samme Usikkerhed, som i en længere Aarrække har karakteriseret den øvrige Landbrugsproduktion, der nærmest maa kaldes uberegnelig. Det tidligere saa sikre og solide Landbrug staar nu i saa Henseende nærmest i Klasse med Byerhvervene. Den Lære, man kan drage af de forandrede Forhold, er vel nærmest den, at Landbruget bør tilstræbe Alsidighed og undgaa at sætte alt ind paa et Kort. Hvad Hesteavlen angaar, har denne Regel ikke hidtil været fulgt, idet de forholdsvis gode Konjunkturer for Heste tillige med det Røre i Hestevæsenet, som Avlsforeninger, Stambogsførelse m. v. fremkaldte, har pousseret Hesteavlen frem i en stærkere Grad, end sundt og heldigt var. I de 10 Aar mellem Kreaturtællingerne 1888 og 1898 er Hesteantallet stegen fra 375,000 til 450,000; men Antallet af fødte Føl er i samme Tidsrum stegen fra 30,000 i 1887 til 38,000 i 1892 og til 46,000 i 1898, saa at en væsentlig Del af Forøgelsen skyldes Tilvæxten af Føl og Plage. Naa, Ulykken derved var sikkert ikke større end ved stærk Forøgelse af Kvægtillæget, da en Plag dog altid betaler sit Opdræt lige saa godt som en Kvie af lignende Kvalitet, hvis ikke Forøgelsen i for høj Grad var gaaet for sig paa Kvalitetens

Bekostning. En Tilvæxt af 16,000 Føl kræver 25,000 Følhopper eller 2,500 aarlig og foruden Vedligeholdelsen af en Følhoppebestand, stigende fra 45,000 i 1887 til 70,000 i 1898, har Avlen næppe kunnet afgive 2,500 brugelige Følhoppe-Emner hvert Aar. Med andre Ord, Hoppebestanden er, trods Fremgangen i Avlen, bleven forholdsvis forringet, og selv Hingstebestandens Kvalitet har næppe kunnet holde Skridt med Forøgelsen af Hoppebestanden, saa Tillæget i Gjennemsnit snarere er forringet end forbedret, eller rettere, der er lagt flere — ogsaa forholdsvis — daarlige Heste til end ved et mere naturligt Tillæg. Selv under fortsat gunstige Konjunkturer betaler et middelmaadigt eller slet Tillæg sig aldrig; thi kommer der det mindste Tryk, gaar det først ud over det daarligste, og det bliver usælgeligt, selv med stort Afslag i Prisen.

Vi gik ud af det gamle Aarhundrede med den største Udførsel og sikkert ogsaa det største Hestetillæg, vi nogensinde have haft; men saa kom Omslaget pludseligt i Form af et daarligt Marked i Hamborg først i Januar 1901, og Trykket vedblev hele Aaret og helt ind i 1902 i fuld Overensstemmelse med de trykkede Tider i Forretningslivet overhovedet. Tyskland brugte færre Heste, og vi solgte ogsaa nogle faa Tusinde færre i 1901 end i 1900, 17,791 mod 20,452, men dog noget nær til de gamle Priser. Den gode, færdige Vare vedblev at være kurant, medens alt andet blev næsten usælgeligt, og Folk tabte lige med et Tilliden til Hestene, maaske i Erkjendelse af, at Forretningen var forceret for stærkt, men muligvis ogsaa fordi der viste sig truende Skyer paa Hestenes Horisont. Man blev paa en Gang bange for Elektriciteten paa Sporvejslinierne, hvilken dog var ophørt at virke generende for os, da Hestesporvogne jo endnu kun kjendtes i Kjøbenhavn, for Automobilerne og den tyske Hestetold. Automobilerne bleve pludselig aktuelle for Folk her ved den Udstilling, der holdtes i Kjøbenhavn; men for Resten synes deres Sejrsgang gjennem Verden foreløbig nærmest begrænset til Sportsomraadet.

Den truende tyske Told bliver derimod tilbage som en Sag, der nok kan give Grund til Eftertanke; thi vor Hesteudførsel foregaar jo næsten udelukkende til Tyskland; der trænger man til os paa dette Omraade, ligesom vi til dem; men vi ere de Smaa, og de tyske Agrarer ere hensynsløse. De tilsigte jo egen Fordel og bryde sig næppe om andres Tab. Hensigten er at hæve Prisen paa Heste ved Hjælp af høj Told, saaledes at Tyskland selv med Fordel kunde tillægge det 100,000 Heste til 70 Mill. Mark, som Indførselen udgjør, eller i det mindste alle de værdifulde, i Landet selv. Det er jo et meget naturligt Ønske, om det opfyldes, bliver en anden Sag. Man kan jo nok lægge til, det kjende vi, men der hører visse Forudsætninger til for at lægge gode Heste til. Af vort Tillæg bliver næppe Halvdelen, og det den bedste Halvdel, solgt, uagtet vi have en 1000-aarig Fortid, i alt Fald i Jylland. Samtidig med at Tyskerne kræve forhøjet Hestetold, faa de ogsaa forøget Korntold, og den sluger sikkert Fortjenesten, som Hestetolden skulde give. Det er derfor rimeligt, at Hestetolden mere bliver en Finans- end en Beskyttelsestold, og at Tyskland bliver ved at trænge til Heste fra Udlandet som hidtil.

Tolden bliver ventelig 90 Mark for Heste af Værdi indtil 1,000 Mk. og 180 Mk. for dem derover. Da vore Heste sjældent overstige 900 Kr., komme de ind under første Toldsats, medens der af de svære belgiske, franske og engelske Heste ligesom af gode Luxusheste bliver at svare den dobbelte Told. Derved stilles vi forholdsvis gunstigt i Konkurrencen, og hvis Amerikanerne ikke igjen ad Aare oversvømme Europa med Heste til billig Pris, er der virkelig Haab om, at Tyskerne selv komme til at betale Toldens Beløb; thi Franskmændene, der selv have en Hestetold paa 150 Fr., kunne af den Grund ikke udføre gode Heste til billig Pris. England, der er saa stærkt hesteindførende, gjør det næppe heller, og det lille Belgien med den uhyre Befolkning behøver sikkert ikke at bruge Jorden til Hestetillæg, hvis Prisen skulde blive alt for trykket af den tyske Told. Altsaa, Paniken i 1901

og en Del af 1902 i Hesteverdenen var næppe begrundet. Ligesom Tiderne bedredes i Aarets Løb bedredes Hestehandelen ogsaa, og 1902 endte med en Afsætning, større end vi nogensinde have haft, nemlig over 23,000, hvoraf rigtignok de 3,000 vare Føl, der bleve solgte for Spotpris i Efteraaret, og efter Sigende gave Opkjøberne kolossal Avance. Der blev solgt mange til Sverrig, uagtet de kostede 50 Kr. i Told. Hvad der yderligere har bidraget til den store Afsætning paa Heste, er Opkjøbene fra England. Vi solgte vel ikke ret mange Heste til Krigen i Sydafrika, men nu, da Amerika er udtømt, og Bunden er skrabet i England, søger man ogsaa hertil. Det er mest smaa, billige Heste, der kjøbes, og England har i 1902 kun faaet ca. 7,000 Heste fra Nordamerikanske Fristater mod ca. 20,000 i 1901.

Der udførtes af Heste og Føl i 1902:

Til Sverrig	579	Stkr.
- Norge	96	—
- Belgien	22	—
- England	956	—
- Frankrig	»	—
- Rusland	»	—
- Tyskland	21,484	—

Tilstanden og Udsigterne m. H. t. Hestene ere i Virkeligheden ingenlunde daarlige, og Tilliden er ved at vende tilbage; men det er at haabe, at den vel overstandne Skræk skal bringe Opdrætterne til Fornuft og lære dem kun at lægge til efter Forældre, som kunne ventes at give ordentligt Afkom.

Indførselen har holdt sig omtrent uforandret: 5,728 i 1902 mod 6,284 i 1901 og 5,952 i 1900.

Hvad de mere hjemlige Forhold angaar, er der ikke sket anden Forandring, end at der er holdt færre Hopper til Hingst end tidligere.

Den ny Husdyrlov, der var Aarets Hovedbegivenhed paa Husdyrbrugets og Avlens Omraade, kom ikke til at virke. Man forberedte sig kun til at tage imod

den. For Hestenes Vedkommende ere Forandringerne fra den gamle Lov ikke store. De væsentligste ere, at Præmieringen af Hingstene herefter for den væsentlige Del skal være Afkomspræmiering, et Princip, der er meget fornuftigt, blot det kan gjennemføres i Praxis. Det er ikke saa vanskeligt at bedømme, hvilken af to eller flere Hingste, der er det bedste Individ, naar de staa sammen; men at sammenligne Afkom, set paa forskjellige Pladser, efter forskjellige Mødre, forskjelligt opdrættede og med forskjellige Anlæg, hvad Udvikling angaar, bliver en vanskelig Opgave at løse, og herefter skal den løses af Dommerne, der faa den Pligt at belære Opdrætterne om, hvilken Hingst i et Distrikt, der er det bedste, det næstbedste o. s. v. Avlsdyr. Og den Dom, der en Gang er fældet, maa ikke forandres meget; thi saa erkjende Dommerne deres Fejlsyn, idet Afkommet i sin Helhed — ikke det fremstillede alene — jo er nogenlunde ens fra Aar til andet. Dommerhvervet bliver mindre og mindre en Ærespost; men heldigvis voxer Dygtigheden med Kravene.

En Sag, der fremkaldte en Del Uenighed i Folkethinget under Behandlingen af Loven, var Spørgsmaalet om de saakaldte »Hesteavlscentre« eller Opdrætterforeninger, af hvilke der, i Haab om et rigeligt Statstilskud, var oprettet 3 i Jylland lige efter Lovens Indbringelse, foruden at der allerede var 1 paa Bornholm og 1 i Maribo Amt, der havde faaet Statstilskud af Avlscenterbevillingen. Enden blev, at der bevilgedes 10,000 Kr. til Landbrugsministerens Raadighed i nævnte og lignende Øjemed, hvorefter Statstilskudet ventelig bliver højst et Par Tusinde pr. Forening. I Forhold til de meget store Udgifter, der falde paa en saadan lille Institution blot paa 10 Hopper, er den nævnte Understøttelse kun en Draabe, lidt Hjælp til Selvhjælp; men Medlemmerne have været sig bevidste, at de kom til at bringe Ofre for deres Tro paa, at de ad den Vej kunde fremhjælpe Avlen, kun havde de næppe forudset, hvor smaa Resultaterne blive, og hvor store Byrder de paatog sig. De fleste af Med-

lemmerne vare nok selv Hesteopdrættere, endog dygtige Opdrættere, men næppe nogen havde gjort sig fortrolig med, hvad Stutteridrift vil sige, ordnet paa den Maade som sket er.

En ny Bestemmelse i Husdyrloven var ogsaa den, at enhver Forening, der modtager Statstilskud til en Hingst, er pligtig til at lade den bedække 10 Hopper, tilhørende Medlemmer udenfor Foreningen, efter Statskonsulentens Anvisning. Derved aabnes der Mulighed for Opdrætterforeningerne for at faa deres Hopper bedækkede af Landets bedste Hingste, uden hvilket deres Arbejde paa Forhaand ogsaa var dødsdømt.

En tredie Forandring vedrørende Hestene er, at Hoppekaaringerne ikke længere ere lovbefalede; derved undgaas den generende aarlige Kaaring, der jo ikke længere var svarende til den oprindelige Hensigt og derfor betragtedes med Uvillie som unyttig Tidsspilde. Den første Kaaring med Klassifikation af Hopperne er derimod populær og har desuden været et mægtigt Middel til at vække Interessen for gode Hopper; den vil ventelig blive bibeholdt.

Tilskudet til Hesteavlsforeningernes Hingste bliver uforandret, men Halvdelen af Kjøbesummen (8,000 Kr. højst) bliver fremtidig fordelt paa 5 Aar fra 4-Aars Alderen, naar Hingsten er præmieret ved et Statsskue, og det afhænger ikke længere af fremtidig Præmiering eller Hingsteskuekommissions-Formandens Skjøn, om Hingstenes Værdi som Avlsdyr.

I det Hele betegner Loven Fremskridt paa flere Omraader, om den heller ikke afviger saa meget fra den tidligere, som mange have ønsket eller forlangt.

Den svære Hesteavl har omtrent været dreven som hidtil, kun med mindre Tillid, især i de Egne, hvor den er ny og staar paa et beskedent Standpunkt. Om Avlen i Jylland er der meget lidt eller intet nyt at melde, den gaar sin gode, rolige Gang fremad, smaat — men sikkert. Der syntes dog at spores en begyndende For-

sigtighed med Hensyn til dyre Hingstekjøb, noget, der ventelig stod i Forbindelse med Trykket, der hvilede over Omsætningen, ligesom der har været meget ringe Efterspørgsel efter og Afsætning paa Hoppemateriel, især dyre Føl, saa Handelen nærmest har været i Kjøbernes Favør.

Som sædvanlig afholdtes der Skue for 2- og 3-aarige Hingste og Hopper, hvilket afholdtes sammen med en Udstilling af Handelsheste i Kolding. Skuet var maaske det bedste, der har været holdt af den Slags, og navnlig fik det sit Særpræg ved, at Kongepræmiehingsten Aldrup-Munkedal i Horsens aldeles dominerede i alle 4 Avlsdyrklasser gjennem sit Afkom. Af Handelsheste var der udstillet mange og flere af de bedste bleve solgte til Tyskland til 1,000 Kr. og derover.

Under Udstillingen indløb der Meddelelse om Godsejer Ahlmanns pludselige, uventede Død, der vakte almindelig Deltagelse, ikke mindst blandt de jydske Hestemænd, da hans Virksomhed for den jydske Hesteavl har været særlig betydningsfuld, og alle følte sikkert Tabet paa dette Omraade som uerstatteligt, thi hvem skulde vel ville eller kunne fortsætte Virksomheden som hidtil? Alt privat af den Slags er jo hurtig omskiftelig.

Paa Sjælland, især i en Del af Holbæk og Sorø Amter, virkes der energisk for den svære Hesteavl ved Hjælp af udenlandsk Materiale. Først kom der en Del Clydesdalehingste, hvoraf Foreningshingsten Royal Gordon vel var den bedste, saa kjøbtes den belgiske Hingst Brillant, der kun virkede i nogle faa Aar, senere er der kjøbt en anden rar, lille Belgier, Bon joli, og sidst en større, meget kostbar 3-Aars Hingst Flacon, indkjøbt i selve Belgien. Desuden er der til Midtsjælland indført en stor, grov Skivehingst. Grundlaget for denne Blandingsavl bliver naturligvis væsentlig sjællandske Hopper, om der ogsaa er indblandet en Del jydske. Hvordan Afkommet falder ud, er der vel noget delte Meninger om, og endnu tør man næppe udtale sig sikkert om Sagens Fremtid. Et er afgjort, at gode Hingste, Belgiere,

Clydesdalere eller Shire-Heste og gode jydske Hopper som Regel give et tilfredsstillende eller endog meget godt Afkom, derfor har man i Løve Herred heller ikke sparet paa Pengene for at kunne kjøbe det bedste; men Spørgsmaalet bliver, om man ikke ved at vælge belgiske Hingste efter sjællandsk Smag, løber den samme Fare, som da man kjøbte pæne, lette »Jyder«, at Afkommet bliver for lidt præget af den fremmede Race. Der indførtes i Efteraaret en Del gode, belgiske Hoppeføl, saa det ad Aare bliver muligt at drive belgisk Renavl, hvilken maaske kunde blive af Betydning for os. Det er næppe heldigt, at man i sin Iver efter at faa det bedste, ikke kan holde sig til én svær Race paa Sjælland foruden den jydske, men absolut vil forsøge »alt«, og var det saa endda noget godt, man anskaffede, men desværre er det mest tarvelige Sager, der kommer hertil ad »Prangervejen« og sælges til de opskruede danske Priser. Hvis man vil have gode, engelske Hingste, saa var det en naturlig Sag at sende Sagkyndige til England for at udfinde nogle, der passe. Mindre, men gode, især røde, Hingste kunne vist kjøbes derovre billigt efter vore Begreber.

Den lette Hesteavl har faaet lidt mere Vind i Sejlene paa Grund af de forholdsvis gunstigere Konjunkturer, der har været derfor i Sammenligning med tidligere. Men her lider man akkurat af den samme Fejl som ovenfor er omtalt, at man vil prøve alle mulige Racer, og at Tilhængere af hvert Slags hæve hver sit til Skyerne og rive ned paa det andet, uden smaaligt Hensyn til, om det er berettiget eller ikke. Man ægger hinanden til at forsvare og holde paa noget, som kunde trænge til at blive meget bedre, naar man blot turde forsøge derpaa, uden at beskyldes for at svigte sine Principer. Frederiksborghesten er vor nationale, lette Hest, som de fleste Bønder holde paa, den er, om ikke nogen Race, saa dog et »Slag«, der er lidt Hold i i Avlen, den er hjemmevant og har adskillige gode Egenskaber samt kan i sine bedste Exemplarer være en værdifuld og dejlig Hest; men i sin Helhed er den ikke god nok og kan

næppe paaregnes at kunne vedligeholdes ved Renavl uden Tilbagegang. Saa længe Hamlet og Pegasus existerede, gik det an, men nu mangler der en »Matador« i Avlen, og det er ikke sikkert, at en saadan dukker op snart. Hvad var derfor naturligere, end at man søgte Hjælp andet Steds og valgte en 1ste Klasses Hingst med saadanne Egenskaber, som forlanges eller ønskes. Frederiksborghestens Fremtidsmaal er en lettere Kjørehest med god Rejsning, fyldig Kropbygning og god Travbevægelse med høj Forgang. Til Opnaaelse heraf kan det ikke nytte, at man udvælger en Fuldblodshingst eller en typisk Aflægger af en saadan med fremstikkende Hals, høje Ben og lav Gang. Skulde en saadan med en Frederiksborghoppe alligevel avle Afkom, som det forlanges, tør man næppe tillægge den fremmede Hingst hele Æren derfor.

Den østpreussiske Hest har derfor heller ikke vundet Opdrætterbefolkningens Sympathi og dens Indførelse kan nok, naar henses til Forbedring af den hjemlige Race, nærmest kaldes et Misgreb.

Det, som Hippologerne stadig raabe paa, er »Blod«, som om dette var en væsentlig Fordel hos andre end Rideheste. En Bondehest eller en Handelshest faar let Blod nok; blot den ellers er god, kan en halvgrov Hest sælges herhjemme lige saa dyrt som den ædleste Blodshest. Til Kjørebrug spiller Gang og Manerer for Vogn en Hovedrolle, og i den Retning udmærker Blodshesten sig som Regel ikke.

Bestræbelserne i de ledende Kredse gaar for Tiden nærmest i Retning af den store tyske Halvblodshest; men denne Avl, uagtet vi have saa nær til Kilden, har ogsaa sine Vanskeligheder, idet det heller ikke er let at faa Avlsdyrene, navnlig Hingstene, gode nok. Adskillige af de tyske saakaldte svære Kjøreheste ere spinkle, høje, d. v. s. højbenede, svagt fundamenterede Heste uden Gang og Energi; og man gjør dem Uret ved at betegne dem svært Halvblod. Hvordan maatte det lette saa være? Spinkle Styltegængere, selv om de ere nok saa blodige,

bør enhver Opdrætter vogte sig for, der vil sig selv og Landet vel.

Ved at sætte Sagen over Personen, ved at opgive absolut at ville ride sin egen Kæphest, ved at sætte sig lidt ind i andres Opfattelse og respektere denne samt ved at gjøre sig klar, hvad der er at opnaa under de givne Forhold, maatte der antagelig kunne opnaas nogen større Enighed imellem dem, der interessere sig for en lønnende let Hesteavl, end Tilfældet har været. Alle Praktikere tilsigte jo at producere en saa stærk Hest, at den kan bruges i Landbruget, og tillige saa værdifuld en Handelshest som mulig. Man er i Virkeligheden altsaa enig om Typen og Massen, det, Krigen saa skulde føres om, er Blodet, og er det saa meget værd? Frederiksborghesten er, som bekjendt, avlet efter Type, og er jo saa blandet af Extraktion, at der næppe er det Blod i Verden, uden at det findes i den, saa den tager ikke let Skade af endnu lidt Tilsætning, naar det blot er af noget rigtig godt.

En Avl, der ikke falder i Traad med de hidtil raadende Avlsprincipper, er Remonteproduktionen, der støttes af Regjering og Rigsdag og ledes af Remontekommissionens energiske Chef, Hr. Oberst Egede-Lund. Medens den tidligere til en Overgang søgtes dreven ved Hjælp af Halvblodshingste, er Midlet for Øjeblikket Fuldblodshingste, af hvilke Krigsministeriet nu ejer 4, der ere udstationerede saaledes: 2 paa Sjælland, 1 paa Fyen og 1 paa Bornholm. Siden 1830 har der vel været 100 Fuldblodshingste, der have bedækket her i Landet, og deraf adskillige gode eller meget gode, men uden andet Resultat, end at Folk hurtig ere blevne kjede af dem. Naar man nu med »Uskudshopper«, (da de gode Hopper forbeholdes Renavlen), venter sig noget andet og bedre af disse 4 Hingste, der ikke roses af alle, maa det ligge i, at der dømmes efter andre Synspunkter end tidligere, og da ventelig Præstationsevnen i Stedet for Exteriør og Handelsværdi. I saa Fald kan kun Brugerne, ɔ: Militæret, dømme. Der er synlig Fremgang i Tallet af

hjemmeavlede Remonter, idet der af 300 indkjøbte Remonter er 203 fra Indlandet, nemlig 86 til Rytteriet, 93 til Artilleriet og 24 3-aarige til en Gjennemsnitspris af 790 Kr. for Officersheste, 750 for Stamheste og 650 for 3-aarige. Saa længe den af Regjeringen nedsatte Forsvars-Kommission ikke har afgivet Betænkning, og der intet som helst vides om Ordningen af vor Krigsmagt i Fremtiden, turde det mulig foreløbig være nok med, hvad der hidtil er gjort for at remontere vort Rytteri i Indlandet. Thi ud over det specielle Øjemed er Fuldblodet næppe paa sin Plads i Hesteavlen i Danmark. Derimod kunde vi lære af Fuldblodets Udviklingshistorie at tage fornuftigt Hensyn i vor Avl til Præstationsevne; men det bliver ikke let at faa noget alvorligt gjort i den Retning, saa længe Handelen alene foregaar efter Exteriør. Noget mere, end der hidtil er gjort, kunde der maaske dog gjøres paa dette Omraade ved Hjælp af de saakaldte »Kraftprøver«, som afholdes i Forbindelse med Hingsteskuerne, og som i Grunden ere meningsløse, naar de kun ere »Lungepiber-Prøver«. Antagelig vil den ny Husdyrlov medføre et Systemskifte paa dette Omraade.

Med Hensyn til billig Fodring, ikke alene Fodring med de billigste Foderstoffer og deres meget fordelagtige Anvendelse, men ogsaa ringe Foderforbrug i Forhold til Arbejdet, da staa vi endnu paa temmelig bar Bund, uagtet Spørgsmaalet er af uhyre økonomisk Betydning herhjemme, hvor vi daglig føde over 300,000 Arbejdsheste. Forsøgslaboratoriet har i Aarets Løb gjort et ganske foreløbigt Forsøg, der tyder paa, at der uden alt for stort Apparat mulig kan udrettes noget, navnlig gjennem hyppige Vejninger.

Hvad Handelen angaar, da har den, som nævnt, været livlig, især senere paa Aaret, og Prisen, der var lidt trykket, især for 2. og 3. Kl. Varer, steg omtrent til sit tidligere Niveau. Følprisen var derimod lav i Efteraaret, saa 100 Kr. endog var omtrent Middelpris i flere Egne, men Varen var saa rimeligvis ogsaa derefter. Det er beklageligt, at Folk i daarlige Hesteegne ikke i større

Maalestok benyttede sig af det billige Kjøb i Stedet for at lade Udlændinge tage noget af det, vi selv havde haardt Brug for; men under nedadgaaende Konjunkturer tør man jo sjældent kjøbe.

Handelen med Avlsdyr maa ogsaa karakteriseres som trykket, idet der er solgt faa dyre Hopper til tidligere Toppriser, og selv Hingstehandelen har ikke været livlig og har indskrænket sig til det bedste.

Hesteavlsforeningerne synes at være blevne kræsne og at begynde at faa Øjnene op for, at der i Grunden ikke er nogen Mening i at kjøbe en dyr Foreningshingst, naar den ikke er bedre end Egnens private Hingste. Derved gjør man i Grunden Fortræd. Alle Foreningshopperne bindes jo til Hingsten, enten de passe til den eller ej, og Bedækningsprisen forhøjes gjennem Foreningsvirksomheden, trods Statstilskudet. Naar Føl skulle sælges for 100—150 Kr., er det ikke ligegyldigt, om det har kostet 15 eller 30 Kr. at avle. De særlig høje Bedækningspenge, der betales for Benyttelsen af enkelte anerkjendte Hingste, maa jo regnes for et Udlæg, som Spekulationen kræver.

Naar der er sket saa faa Hingstehandler, skyldes det dog mulig Husdyrlovens Bestemmelse om, at Statstilskudet til Hingsten er afhængig af Præmiering ved et Hingsteskue samt at den 2-aarige Aargang kun frembød enkelte mere fremragende Exemplarer, der oven i Kjøbet vare paa faste Hænder, medens der var flere andre, kjøbte til meget høje Priser, men som vare temmelig middelmaadige og virkelig ikke repræsenterede flere Hundrede Kroners Værdi, end de havde kostet Tusinder. Dette er iøjnefaldende forkert, og Folk faar lidt efter lidt Øje for, at det dog er meningsløst at smide saaledes med Pengene. Lad det allerbedste ogsaa koste meget, det kan det nok være værd, men en ved Kunst dreven god 1-aars Plag behøver ikke at blive en blot nogenlunde brugbar Hingst.

Der skimtes sundere Tilstande i Hesteforretningen, og dertil have de trykkede Tider bidraget, saa vi af den Grund maa være taknemlige derfor.

Af Hingste sælges der aarlig en Del til smaa Priser til Tyskland; men det er rigtignok heller ikke 1ste Kl. Varer, efter vore Begreber, som Avlsdyr betragtede, snarere 1ste Kl. Handelsheste. En stor Del af dem gaa til Brandenburg, til Dels til Statens Hingstedepot dér. Det var ønskeligt, om man valgte en noget bedre Vare; thi den Slags Hingste have vi ikke megen Tro til, og mislykkes Forsøget, ophører formodentlig Afsætningen. Vi faa jo efterhaanden adskillige Hingste, der ere »exportfähige«, og vore Priser blive vel ogsaa med Tiden europæiske, saa det kunde være rart nok at have et Afsætningssted. Til Rusland er der hele Aaret ikke gaaet en eneste Hest, saa det Marked tegner ikke til at blive noget værd for os.

Laan og Livsforsikring.

Af Cand. juris *Chr. B. la Cour.*

I Tilslutning til Hr. Cand. polit. H. Hertels Artikel i »Tidsskrift for Landøkonomi«s Majhefte angaaende Laan og Livsforsikring fremkommer jeg med en Redegjørelse for en af mig anstillet Undersøgelse om, hvor vidt og i hvilket Omfang der i Udlandet er foretaget virkelig praktiske Skridt henimod at realisere den meget tiltalende Tanke under en eller anden Form at tage Livsforsikring i Tjeneste til Nedbringelse af de paa faste Ejendomme hvilende Prioritetsbyrder.

Naar man ser paa Realkreditforholdenes Udvikling i de fleste europæiske Kulturstater, kan man ikke undlade at lægge Mærke til det sørgelige Faktum, at Laantagernes Tilbøjelighed — og vel ogsaa deres Evne — til at afdrage de af dem optagne Prioritetslaan er ret ringe. Kreditforeninger, Hypothekbanker, og hvad nu ellers de Realkrediten formidlende Institutioner hedder, ere efterhaanden blevne tvungne til at nøjes med en stadig langsommere Amortisation; i de langt overvejende Tilfælde er Quoten kun $^1/_2$ pCt. p. a., og saa snart ske kan, optages Supplementslaan; undertiden gives ogsaa helt uamortisable Laan.

Fra de udlaanende Institutioners Side kan der vel næppe være nogen stor Betænkelighed herved, naar der ikke gives for høje Laan, og det er selvfølgelig i og for sig i mange Retninger et meget stort Gode, at der paa billige og lempelige Vilkaar kan faas Laan i faste Ejen-

domme. Men det skulde efter min Mening nødigt komme dertil, at det betragtes som en Selvfølge, at al fast Ejendom er behæftet med en uforanderlig Byrde, mindst af Størrelse som det højeste 1ste Prioritetslaan, der kan faas. Har den lette Adgang til Erhvervelse af Laan sine Fordele, har den sikkert ogsaa noget betænkeligt ved sig. Hvad enten Laanene optages for at kunne erhverve en Ejendom eller til at forbedre den, ɔ: altsaa til at forøge dens Produktionsevne, forekommer det mig, at det i hvert Fald burde være Maalet for Ejeren ikke alene at skaffe Renterne af Gjælden og det Fornødne til sit og sin Families Underhold til Veje, men ogsaa i hvert Fald saa store Afdrag paa Gjælden, at der kan være Udsigt til, at Ejendommen ved Ejerens Død kan blive i Familien, hvilket for det hyppigste Tilfældes Vedkommende, at der er flere Arvinger, næppe vil være muligt, naar Ejendommens Prioritetsbyrde ikke er nedbragt betydeligt.

Betænkelighederne ved en for stor og navnlig ved en for konstant Prioritetsbyrde har medført, at man rundt omkring i de europæiske Lande har søgt at finde Kautelер mod Overprioritering og stræbt efter at kunne anvise virkelig praktiske Udveje til Nedbringelse af de existerende Byrder.

I agrariske Kredse i Tyskland har man opstillet den Tanke, at der ved Lov skulde skabes en »Verschuldungsgrenze«, saaledes at det skulde være forbudt at optage Laan i Landejendom til mere end f. Ex. Halvdelen af Værdien; den yderligere Kredittrang skulde afhjælpes ved Personalkrediten; ja, i »Bund der Landwirthe« har der hævet sig Stemmer for, at Staten mest passende kunde successive afløse Prioritetsbyrderne, — unægtelig en ret tiltalende Tanke for Landejendomsbesidderne! —

Meget tiltalende forekommer det mig at være at forene Livsforsikring med Optagelse af Prioritetslaan under en eller anden Form; som Hr. Hertel i sin citerede Artikkel bemærker, »ligger denne Tanke i Luften«; man har i mange Lande med stor Ihærdighed diskuteret Muligheden af dens Gjennemførelse og undertiden have de

theoretiske Diskussioner givet sig Udslag i spredte — mere eller mindre vellykkede praktiske Forsøg.

Da det er givet, at det ikke lader sig gjøre at nedbringe en Gjæld — af hvilken Art den saa er — uden at Skyldneren paalægger sig Ofre herfor, og da, som foran angivet, Tendensen i den sidste Menneskealder har gaaet henimod at afdrage saa lidt som muligt, ses det let, at den største Vanskelighed for Tankens Realisation ligger i at faa denne Tendens ændret, og at faa Skyldneren til at anbringe Resultaterne af sit Arbejde i Form af Kapital, ɔ: Afdragene paa Gjælden, i sin egen Ejendom. Et rent faktisk Spørgsmaal er, hvormeget der hertil kan afses, men man skulde tro, at efterhaanden som Ejendommens Produktionsevne stiger, maatte der kunne blive noget tilovers hertil.

Det særlig tiltalende ved Livsforsikring er, at Skyldneren herved faar en Anden til at overtage Risikoen ved hans Død paa et Tidspunkt, paa hvilket endnu intet eller meget lidt er afdraget paa Gjælden; han sikrer herved sine Efterladte Resultatet af de af ham alt gjorte Kapitalafdrag (Opsparinger), idet de gjennem den Nedgang i Prioritetsbyrderne, der finder Sted ved Skylderens Død, faa Mulighed for at fortsætte Bedriften eller for at afhænde Ejendommen paa saa gunstige Vilkaar, at der bliver noget af Betydning tilovers for dem.

Hvor store Dele af Ejendommens Prioritetsbyrde, Ejeren paa denne Maade kan »forsikre«, afhænger, som angivet, af hans Ydeevne, og Hovedvanskeligheden ligger i at faa Laantagerne i Almindelighed til at paalægge sig de fornødne Ydelser, altsaa med andre Ord til at forsikre sig; thi hvilken teknisk Form man end vælger, er Forholdet dog realiter det, at en Mand, der mod Pant i en fast Ejendom laaner en Sum Penge, skal bevæges til af Hensyn til sine Efterladte at tegne en Forsikring, lydende paa et tilsvarende Beløb. Den næste Vanskelighed er den, at der vel i og for sig ikke lader sig paavise nogen særlig Fordel netop ved Kombinationen af Forsikring med Prioritetslaan, thi om Forsikringssummen

skal benyttes til at tilbagebetale Prioritetslaan eller udbetales den Forsikrede, resp. dennes Efterladte, som en kontant Sum til fri Disposition, maa være Forsikringsanstalten ligegyldigt, og der vil altsaa ikke af denne Aarsag kunne opnaaes nogen Lempelse i Præmien. Som ved enhver Forsikring bliver den Forsikredes hele økonomiske Stilling mere konsolideret, han kan roligere se Fremtiden i Møde osv. osv., og netop den Omstændighed, at han er Ejendomsbesidder, skulde bevirke, at han gjennem Forsikring sikrer sig mod at efterlade sin Ejendom altfor behæftet til sine Arvinger.

Skulde der ved Kombinationen være nogen særlig Fordel at vinde, maatte den være at søge i, at Laan vilde være at opnaa paa favorable Vilkaar, naar Laantagerne samtidigt med Laanets Optagelse tegnede en Forsikring i en saadan Form, at en til Laanet eller dettes Restbeløb svarende Sum vilde være til Laangiverens Disposition, i hvert Fald ved Laantagerens Død. Laangiveren skulde altsaa have Sikkerhed — foruden i Ejendommen — i Policen, og Laantageren maatte følgelig fraskrive sig Retten til at disponere over den. Laanets Uopsigelighed maatte vel være afhængig af Præmiens rettidige Betaling paa samme Maade som af Renter og Afdrags Erlæggelse. Jeg skulde antage, at Kursen paa Kreditforenings- og Hypothekbanks-Papirer maatte kunde forbedres noget, naar Laanene bleve »sikrede« paa denne Maade, ligesom ogsaa sekundære Prioriteter vilde blive bedre stillede, naar Forsikringen omfattede disse eller der dog indrømmedes dem hel eller delvis Oprykningsret efter 1ste Prioritetslaan, kombinerede med Forsikring.

Udelukket vilde det vel ej heller være, at der kunde opnaas nogen Reduktion i Forsikringspræmierne, om en Kreditforening eller en Hypothekbank afsluttede Overenskomst med et eller flere ansete Forsikringsselskaber, f. Ex. gaaende ud paa, at Præmierne opkrævedes og betaltes sammen med Rente af Laanene; derved vilde Inkasso- og Agenturomkostninger delvis spares, og disse maa sikkert spille en ikke ringe Rolle. Af Betydning

vilde det vel ogsaa være, om et Forsikringsselskab gjennem en saadan Overenskomst med et Laaneinstitut fik Udsigt til et meget stort Antal Forsikringer. Aarsagen til, at den Tillægsafgift, som i Følge den af Hr. Hertel omtalte »Egnahemskomités« Forslag vil være at svare, naar Laanene forbindes med Forsikring, er saa lille, er netop, at Staten selv overtager Forsikringen, og at Præmien saaledes bliver en ren Nettopræmie, ɔ: altsaa alene beregnet paa at dække Statens Risiko.

Det er sandsynligt, at skal Tanken om Forsikrings Forbindelse med Laan realiseres i større Omfang, vil det være det fordelagtigste, at Udlaans- og Forsikringsvirksomheden forenes i ét Institut; det vil sikkert blive mere praktisk, end om f. Ex. en Kreditforening slutter Overenskomst med et privat Forsikringsselskab; der vil kunne indvindes Besparelse i Administrationsomkostninger; ved Beregningen af Afgiften for Forsikringen vil der kun være at tage Hensyn til den rene Dødelighedsrisiko etc.

Kaste vi nu et Blik paa de Forsøg, der ere gjorte paa Tankens praktiske Realisation i de forskjellige Lande, vil vi finde, at de ere meget spredte, og at de egentlig ikke kunne siges at have slaaet særligt an.

Overalt er det amortisable Laan, der saaledes »forsikres«. Amortisationskvoten kan naturligvis være forskjellig, men Forsikringen omfatter kun det Beløb, der ved Laantagerens Død eller efter Udløbet af en vis forud fastsat Aarrække er til Rest paa Laanet. Herved fremkommer en stadig mindre Risiko for Forsikringsgiveren og hertil maa altsaa svare mindre Præmie Aar for Aar. Undertiden er det ogsaa ordnet saaledes, at Præmien betales med et mindre Beløb Aar efter Aar, men i Almindelighed har man af Hensyn til, at Laantagerne oftest ønske at svare en konstant aarlig Afgift, valgt at tage et vist Gjennemsnitsbeløb i hele Forsikringstiden eller ordnet Forholdet saaledes, at Afgiften betales med et vist ens Beløb i en Række af Aar og derefter helt bortfalder.

Tyskland er — saavidt jeg véd — Ideens Fosterland;

en meget anset Jurist, Gehejmeraad Dr. Felix Hecht i Mannheim, har været og er en meget varm Talsmand herfor og har foretaget indgaaende Studier over »die Hypotheken Tilgungs Versicherung«. Tanken har beskjæftiget de store Landbrugsorganisationer overalt i Tyskland, men man befinder sig i det store og hele endnu paa Overvejelsernes Stadium. Dr. Hecht, som har været saa forekommende at meddele mig adskillige interessante Oplysninger, advarer netop mod umodne Forsøg, idet Sagen, om hvis Gjennemførlighed han ikke tvivler, herved lettelig diskrediteres. Han er af den Mening, at Hypothekforsikringen bør overtages af et offentlig-retligt Institut, for at Præmien kan blive saa billig som mulig, og at det vilde være en passende Anvendelse af Realkreditinstitutionernes Reservefonds, om Udbyttet af disse kom Laantagerne til Gode til Hjælp til Præmiernes Betaling. Dr. Hecht har iøvrigt meddelt mig, at han er i Færd med et omfattende Værk om det heromhandlede Æmne.

En større Hypothekbank i München har gjort et Forsøg uden større Betydning; enkelte Kreditforeninger have sluttet Overenskomst med Forsikringsselskaber om Forsikring af Foreningernes Medlemmer paa gunstige Vilkaar; Forsikringsselskabet maa give Kreditforeningen en vis Provision, som enten kommer Laantagerne til Gode i Form af billigere Præmie eller i Form af gunstigere Laanevilkaar. Jeg tror dog ikke, at disse Forsikringer have vundet særlig stor Anklang, idet Laantagerne have ment ikke at kunne overkomme de hermed forbundne Udgifter. Forsikringsselskabet »Nordstern« i Berlin har ført Forhandling om Sagen med de interesserede Landbrugsorganisationer, men et positivt Resultat er endnu ikke opnaaet. Selskabet har imidlertid af egne Midler udlaant betydelige Summer til store Landejendomsbesiddere, der samtidigt have tegnet en tilsvarende Forsikring hos det, men det har navnlig drejet sig om Landejendomme, der paa Grund af, at der til dem er knyttet industrielle Virksomheder, ere særlig rentable.

Paa samme Maade stiller Forholdet sig i Østrig; et enkelt stort Forsikringsselskab, die k. k. priv. Versicherungsgesellschaft »Donau« i Wien, har taget Sagen op, opstillet Tariffer, agiteret for Sagen og vundet ret betydelig Tilslutning. Store Udstyknings- og Byggeselskaber i Berlin og Wien afhænde deres Ejendomme paa gunstige Betingelser og lade navnlig betydelig større Beløb forblive indestaaende, naar Kjøberen forsikrer sig for en Sum, svarende til en Del af Prioritetsgjælden, og giver Selskabet Policen i Pant.

Crédit Foncier de France i Paris — den største franske Hypothekbank (Aktiekapital 200 Mill. fr., Udlaan ca. 3500 Mill. fr.) — har i Følge Statutterne bl. a. til Opgave at lette Laans Optagelse, hæve Ejendommenes Produktivitet, befordre Fremskridt i Landbruget og Nedbringelse af Prioritetsbyrderne (l'extinction de la dette foncière). Dernæst hedder det:

»La société peut traiter avec des Compagnies d'assurances françaises ou étrangères, pour favouriser la libération de l'emprunteur.« *)

Jeg har henvendt mig til Crédit Foncier angaaende dette Punkt og modtaget til Svar, at Institutet har beskjæftiget sig overordentlig meget med dette Spørgsmaal, men at man endnu ikke har fundet en virkelig praktisk Løsning. Jeg anser det for at være af Betydning, at det højt ansete Institut har fundet Anledning til udtrykkeligt i sine Statutter at omtale Sagen, og det er sikkert kun et Tidsspørgsmaal, naar det forsøger i Praxis at gjennemføre den.

Livsforsikringsselskabet »L'Urbaine« i Paris har indrettet en Afdeling for Amortisationsassurance (assurance d'amortisation), hvor enhver, der optager et amortisabelt Laan i fast Ejendom — være sig hos Private eller i en Hypothekbank — kan tegne en Forsikring gaaende ud

*) Selskabet kan slutte Overenskomst med franske eller udenlandske Assuranceselskaber, gaaende ud paa at lette Laantagerens Frigjørelse for den af ham stiftede Prioritetsgjæld.

paa, at Selskabet mod en vis aarlig Præmie paatager sig Tilbagebetalingen af det ved Laantagerens Død resterende Beløb. I en herom udgiven Brochure henvises der til, at der ved Udlaan i fast Ejendom — navnlig i Landejendom — ofte tages og bør tages et vist Hensyn til Laantagerens Person; det vil selvfølgelig i saadanne Tilfælde være af største Betydning for at kunne opnaa Laanet eller dog et Laan af passende Størrelse, at Laangiveren ved Laanets Forbindelse med en Forsikring har Sikkerhed for — hvis Præmierne erlægges — at faa Laanet tilbagebetalt i hvert Fald ved Laantagerens Død. Anvendeligheden af og Fortrinene ved Amortisationsassurance fremhæves navnlig under et Afsnit af den nævnte Brochure, betitlet »La propriété accessible à Tous« *). Det angives her, at det vil være muligt for Folk, der vel ikke eje nogen egentlig Formue, men som sidde i faste Stillinger med nogenlunde gode Indkomster, at erhverve sig en mindre Ejendom, bestemt til Beboelse for dem selv, mod en meget moderat kontant Udbetaling og mod Erlæggelsen af en aarlig Afgift, bestaaende af Rente af den til Ejendommens Erhvervelse medgaaede Sum, Afdrag herpaa, samt endelig Præmie for en Forsikring gaaende ud paa, at Selskabet overtager Risikoen ved Ejendomsbesidderens Død inden Gjældens fuldstændige Afbetaling; derved er Muligheden for Besidderens Familie for at beholde Ejendommen givet — selv om han maatte dø i en ung Alder. I et Exempel antages, at en 25-aarig Mand kjøber en mindre Ejendom for 10000 fr., at forrente med 4 pCt. p. a. og at tilbagebetale i 35 Aar; han vil da have aarligt at betale fr. 530,83; han maa endvidere til Sælgerens Sikkerhed tegne en af de omtalte Forsikringer, hvilket vil medføre en Udgift af 95 fr. aarligt i 30 Aar, hvorefter den samlede aarlige Afgift bliver fr. 625.83 — eller ca. $6^1/_4$ pCt. p. a. —; en, som det synes, ikke uoverkommelig Sum, naar man tager i Betragtning, at Ejendommen vil være gjældfri, hvis

*) Enhver kan erhverve sig sin egen Ejendom.

Kjøberen lever de 35 Aar eller forinden dør. Der henvises endvidere til, at adskillige store — delvis filantropiske — Selskaber, der have til Maal at forskaffe Arbejdere deres egne Boliger, have benyttet sig af denne Forsikringsform i stort Omfang; de byde de Arbejdere, der ere villige til mod en moderat Merafgift at sikre deres Efterladte Ejendommen gjældfri, væsentlig lempeligere Vilkaar.

I Belgien har Tanken vunden Anklang i ikke ringe Omfang — navnlig i Byerne. Mellem den belgiske Hypothekbank »Crédit Foncier de Belgique« og Livsforsikringsselskabet »La Royale Belge« er sluttet den Overenskomst, at Hypothekbankens Laantagere paa extraordinært billige Vilkaar kunne faa Forsikringsselskabet til at overtage Tilbagebetalingen af det ved Laantagerens Død til Rest skyldige Beløb af et amortisabelt Laan. Præmien, der svares med lige store aarlige Beløb, bortfalder i de 5 sidste Aar af Forsikringstiden. Exempelvis vil en 30-aarig Mand, der tager et Laan at tilbagebetale i Løbet af 20 Aar, have at svare en aarlig Præmie af 85 fr. i 14 Aar; dør han inden Udløbet af de 20 Aar, udbetaler Livsforsikringsselskabet Hypothekbanken Restskylden. Naar Bankens Laantagere tage denne Forsikring, gives der dem noget større Laan, end det ellers vilde være Tilfældet; af de foreliggende Tariffer og Meddelelser ses det, at Kombinationen navnlig benyttes af velstillede Middelstandsfolk, »qui empruntent soit pour acquérir, soit pour construire une maison, destinée à leur habitation« *).

Den store Sparekasse »Caisse Générale d'Epargne et de Retraite« i Brüssel, der er undergivet Statens Tilsyn, har ogsaa optaget Tanken. Af Sparekassens samlede Indlaanskapital, ca. 650 Mill. fr. (Udgangen af 1900), har den siden 1889 paa meget gunstige Betingelser udlaant over 50 Mill. fr. til Selskaber — Aktie- eller Andelsselskaber —, der have til Øjemed at skaffe Kapital til Veje til Opførelse af billige Arbejderboliger eller at kjøbe saa-

*) som tage Laan enten for at kjøbe sig et Hus, bestemt til Bolig for dem selv, eller for selv at opføre et saadant Hus.

danne i færdig Stand. Naar disse Selskaber ere organiserede og administrerede i Overensstemmelse med de af Sparekassen opstillede Regler, kunne de faa Laan til en Rente af $2^1/_2$ à $3^1/_4$ pCt. p. a. og fungere altsaa som Mellemled mellem Sparekassen og Arbejderne, der maa optage det fornødne Laan — indtil $^9/_{10}$ af Ejendommens Værdi — i det Selskab, hvortil de hører. Sparekassen har endvidere oprettet en Assuranceafdeling og tilbyder mod en meget lav Præmie Medlemmerne af de omtalte Selskaber at overtage Risikoen ved deres Død forinden Udløbet af den til Gjældens Afbetaling medgaaende Tid. Et Exempel vil vise Forskjellen i Afgiften af et Laan uden og med Forsikring: en 30-aarig Mand optager et Laan at forrente med 4 pCt. p. a. og at afdrage i 25 Aar, den aarlige Afgift bliver da for hvert 1000 fr., der laanes, uden Assurance fr. 64.01, men med Assurance kun fr. 75.13 — altsaa en Merafgift af ikke 1 fr. pr. Maaned for hver 1000 fr. Aarsagen til at det kan blive saa billigt er, at Sparekassen ikke beregner sig nogen Fortjeneste paa sin Assuranceafdeling, kun de rene Administrationsudgifter skulle dækkes.

Sparekassen har haft en virkelig Succes hermed, Tanken er slaaet over Forventning an blandt Belgiens Arbejderbefolkning.

Sparekassen staar i Forbindelse med ca. 150 Selskaber, der dels kun give Laan i Arbejderboliger, dels ogsaa selv bygge saadanne eller kjøbe dem færdige.

Disse Selskaber havde indtil Udgangen af 1902 givet ialt 19146 Laan, hvoraf de 15488 Laan vare forbundne med Forsikring.

I England er der ogsaa, som af Hr. Hertel omtalt, gjort et Par Forsøg. 2 Livsforsikringsselskaber »The Atlas Assurance Company« i London og »The Scottish Temperance Life Assurance Co. Ltd.« i Glasgow have optaget Tanken under den Form, at Selskaberne selv have udlaant Penge mod Pant i fast Ejendom mod en Afgift, der indeholder Renter, Afbetaling af det laante Beløb i et forud fastsat Antal Aar og Præmie; forsaavidt

Laantageren dør, inden Laanet er tilbagebetalt, bortfalder Restskylden. Den Afgift, Laantageren maa svare, er henholdsvis 8.85 % p. a. og 8.6 % p. a. for en 30aarig Mand, der indgaar paa at tilbagebetale Laanet i 20 Aar. Efter Oplysninger fra det førstnævnte Selskab har det, naar alt forløb normalt, saaledes at Laantageren ikke døde, forinden Laanet var tilbagebetalt, faaet ca. 4½ % p. a. i Rente af de udlaante Penge. Selskabet har meddelt mig, at det egentlig kun har drevet denne Art Forretninger for at faa Anbringelse for dets overflødige Kapital, og at det nu gjør meget lidt i denne Retning, da det kan finde fordelagtigere Anvendelse for dets Midler paa anden Maade. Det har vel nok givet noget højere Laan end private Laangivere. Det skotske Selskab, der kalder sit System »a system of house purchase by easy payments« *), skal gjøre gode Forretninger og angiver i sit Projekt, at det kan give større Laan end andre.

Det amerikanske Selskab »United Security Life Insurance and Trust Company of Pennsylvania« giver Laan paa samme Maade som de engelske Selskaber. Selskabet giver kun Laan i Byejendomme, og saavidt jeg skjønner af de for mig foreliggende Statutter, er det nærmest baseret paa Byggespekulation. Afgiften synes meget dyr, idet nemlig en 25aarig Mand, der vil tilbagebetale et optaget Laan i 20 Aar, maa betale 10.85 % p. a. i Rente, Afdrag og Præmie.

I det hele har Forholdene i England og navnlig i Amerika for os mindre Interesse, idet Realkreditforholdene her og der ere vidt forskjellige; noget tilsvarende til vore Kreditforeninger og andre Landes Hypothekbanker findes aldeles ikke der; Laan mod Pant i fast Ejendom maa søges hos Privatkapitalister, Sparekasser, Livsforsikringsselskaher, Trustkompagnier osv.; de ere oftest uamortisable, men derimod kun givne for en kort Række Aar, efter hvis Udløb de enten maa indfris eller — mod en ofte ikke ringe Godtgjørelse — fornys; Renten er ofte

*) Systemet efter hvilket man paa den billigste Maade kjøber et Hus.

meget højere end paa Kontinentet; i Amerika svares saaledes efter Oplysninger fra Generalkonsulatet i New-York af Laan i Landejendomme gjennemsnitlig mindst 6 pCt. p. a.

Som det vil fremgaa af det Foranstaaende ere de skete Forsøg paa at realisere Tanken om Forsikrings Forbindelse med Prioritetslaan paa en virkelig praktisk Maade kun spredte og famlende; Tampen brænder imidlertid; hvem kan finde den? Overalt hører man, at Hovedvanskeligheden er, at Udgifterne blive for store, og at man derfor maa se at komme saa lavt med Afgiften som muligt. Ret mærkeligt er det, at Tanken faktisk synes at have vunden mest Anklang hos Arbejderne i Byerne og dermed ligestillede Folk; jeg behøver blot at henvise til, hvad jeg har bemærket angaaende Sparekassen i Brüssel. Maaske ligger der heri et Fingerpeg om, at det ogsaa kunde lykkes herhjemme at gjøre Tanken populær i de samme Befolkningsklasser. Det er muligt, at saadanne Folk relativt lettere kunne tilvejebringe det til Forsikringen nødvendige Beløb end Folk, der sidder i en større Bedrift. Jeg skulde mene, at det var værd for vore Husmandskreditforeninger at tage Sagen under Overvejelse; udelukket var det vel ikke, at Staten under en eller anden Form her traadte hjælpende til — maaske paa samme Maade som den svenske Stat efter »Egnahemskomiténs« Forslag. Hvilket Gode vilde det ikke være, om Flertallet af vore Husmænd gjennem Forsikring kunde sikre deres Efterladte Besiddelsen af Ejendommen.

I Kjøbenhavn er der som bekjendt i de senere Aar dannet adskillige Arbejderbyggeforeninger; efter Udlandets Mønster vil en under Dannelse værende saadan Forening forsøge at optage Tanken med Forsikring, og der synes at være Stemning herfor blandt de Arbejdere, der have med Sagen at gjøre. Det vilde være interessant, om der kunde komme noget derud af; det gjælder blot om at finde den mest praktiske og lempeligste Form.

Kapitelstaxter for Aaret 1902.

	Rug pr. Td.		Byg pr. Td.		Havre pr. Td.		Hvede pr. Td.		Hvide Ærter pr. Td.		Graa Ærter pr. Td.		Bog-hvede pr. Td.		Boghvede-degryn pr. Td.		Smør		Flæsk pr. Pd.		Honning pr. Pot	
	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
Sjællands Stift (Bornholm undtaget)	9	47	9	29	7	27																
Møen	...	...	...	...	...	...	10	34	13	44	12	77					pr.Pd.					
Bornholm	9	83	9	42	7	09	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	0	89				
Fyens Stift	9	47	9	29	7	15																
Lolland-Falsters Stift:																						
forrige Halsted Amt	9	66	9	38	6	94	10	74	11	28	10	69										
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amter	9	90	9	39	7	23	10	80	11	83	11	19										
forrige Nykjøbing Amt	9	89	9	40	7	25	10	86	11	95	11	30										
Aalborg Stift:																						
Vendsyssel og Han-Herrederne	10	04	9	29	7	07																
Thy og Morsø	9	97	9	24	7	13																
Viborg Stift	9	92	9	23	6	93											pr.Td.*					
Aarhus Stift	9	60	9	36	7	15	...	...	...	...	...	...	...	..	21	59	217	62				
Ribe Stift:																	pr.Pd.					
Ribe Amt	10	48	9	68	7	79	...	...	...	...	...	...	9	85	...	...	0	98	0	56	1	03
Vejle Amt	9	69	9	64	7	59	...	...	...	...	...	...	9	60	...	...	0	98	0	59	1	08
Ringkjøbing Amt	10	53	9	62	7	60	...	...	...	...	...	...	10	37	...	...	0	96	0	54	0	92
Gjennemsnit for 1902	9	88	9	40	7	25	10	69	12	13	11	49	9	94	21	59	0	96	0	56	1	01
— - de sidste 10 Aar	9	57	9	19	6	88	11	04	11	77	11	07	9	26	20	41	0	95	0	47	0	93

*) 1 Td. Smør à 224 Pd.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Bestyrelsesmøde den 19. Juni 1903.

Til Stede vare Præsidenterne: Hofjægermester F. Friis, Kammerherre Sehested og Lensgreve Wedell. Af Bestyrelsesraadet: Lærer C. Christensen (Tune), Forpagter Fonnesbech-Wulff, Proprietær Grüner, Forpagter O. Høffding, Proprietær J. P. Hansen (Egebaksande), Gaardejer J. P. Jensen (Gl. Sole), Gaardfæster Laub, Godsejer de Lichtenberg, Forstander N. Pedersen (Ladelund), Proprietær O. Rasmussen (Gaabense), Greve Reventlow, Forpagter Skov, Forpagter Sonne og Hofjægermester A. Tesdorpf (Pandebjerggaard). 14 Medlemmer havde anmeldt Forfald.

Den ledende Præsident, Kammerherre Sehested, aabnede Mødet med at byde de tilstedeværende Velkommen og udtalte sig derpaa saaledes:

Inden vi gaa over til at behandle de paa Dagsordenen for Mødet opførte Sager, skal jeg nævne, at Bestyrelsesraadet, siden det sidste Gang var samlet, har mistet 2 af sine Medlemmer, nemlig d'Herrer Hofjægermester J. Friis til Lyngbygaard og Proprietær Petersen, Biskopstorp.

Hofjægermester J. Friis var en fremragende Landmand, en Foregangsmand paa Landbrugets Omraade. I

sin Ungdom og i sin kraftige Manddomsalder, deltog han i det store Arbejde for Landbrugets Fremgang, der blev udført i den sidste Halvdel af det forrige Aarhundrede, og for dette Arbejde skylde vi ham Tak, men særlig har Landhusholdningsselskabet Grund til at mindes Hofjægermester J. Friis med Taknemmelighed, thi han har udrettet et stort Arbejde i dets Tjeneste. Han har været Medlem af talrige Udvalg og vedblev til sin Død at være Medlem af Bogudvalget samtidig med, at han var en af Selskabets Revisorer. Vi havde altid den Glæde at se ham ved Bestyrelsesraadets Møder. Han var Medlem af Bestyrelsesraadet lige fra dets Oprettelse i 1872 og til sin Død. —

Proprietær Petersen, Biskopstorp, hørte ogsaa til Landets dygtigste og bedste Landmænd og blev derfor kaldet til at overtage mange offentlige Hverv. Vi havde desværre kun en kort Tid Lejlighed til at benytte hans Evner og Arbejdskraft i Selskabets Tjeneste, idet han først i Aaret 1900 indvalgtes i Selskabets Bestyrelsesraad.

Endelig ville d'Herrer vistnok have set, at Fru Hanne Nielsen i Øverrød er afgaaet ved Døden i disse Dage. I den Anledning skal jeg minde om den store Betydning, som Hanne Nielsen har haft for det danske Mejeribrugs Fremgang, særlig da ved den Virksomhed hun har udfoldet ved Uddannelsen af Mejersker og Mejerister, hvoraf hun har uddannet langt over de 1000. Ligeledes skal jeg her erindre om det Samarbejde, der fandt Sted mellem Landhusholdningsselskabets første Mejerikonsulent Prof. Segelcke og Fru Nielsen, et Samarbejde, som har haft den største Betydning for det danske Mejeribrug. Fru Nielsen har vel ikke staaet i noget direkte Forhold til Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad eller til Landhusholdningsselskabet som saadant, men paa Grund af den Stilling, hun har indtaget i det danske Mejerivæsen, har Præsidiet ment, at Selskabet burde vise hende den sidste Ære ved at sende en Krans til hendes Baare.

Mindet om disse afdøde, som alle have arbejdet til

Gavn for det danske Landbrug, ville vi bevare i venlig Erindring. (Samtlige Tilstedeværende tilkendegav deres Tilslutning til Præsidentens Udtalelse ved at rejse sig).

Ved det almindelige Valg af Medlemmer til Selskabets Bestyrelsesraad valgtes i December f. A. 2 nye Medlemmer, nemlig d'Herrer Hofjægermester A. Tesdorpf, Pandebjerggaard, og Lensgreve Ahlefeldt-Laurvig, og af Landboforeningerne valgtes d'Herrer Proprietær Olufsen, Qvistrup og Hofjægermester Skeel, Birkelse. Ligesom vi haabe, at disse nye Medlemmer ville med Interesse deltage i Bestyrelsesraadets Gerning og føle sig vel iblandt os, ere vi overbeviste om, at der ved Valg af dem til Medlemmer af Bestyrelsesraadet vil blive tilført dette en betydelig Kraft, som vil komme Selskebet tilgode. Med disse Ord byder jeg d'Herrer Velkommen som Medlemmer af Selskabets Bestyrelsesraad.

Derefter foretoges følgende Sager:

1. Optagelse af ny Medlemmer. Der forelaa 14 Indmeldelser, og alle de indmeldte optoges som Medlemmer.

2. Indstiling til Landbrugsministeriet om Statsunderstøttelse til Udgivelse af »Landøkonomisk Aarbog«. Som det vil erindres, henvendte Foreningen af Landbrugskandidater, der i 3 Aar havde udgivet Aarbogen, sig til Landhusholdningsselskabet med Anmodning om at overtage Udgivelsen, eftersom Foreningen ikke saa sig i Stand til vedblivende at yde Tilskud dertil, og da et Andragende til Regeringen om at erholde Statstilskud til Udgivelsen ikke var blevet imødekommet. Ifølge Beslutning paa Bestyrelsesmødet den 7. Juni 1902 overtog Selskabet Udgivelsen. Naar Selskabet skal vedblive med for egen Regning at udgive Bogen, maa andre Opgaver udskydes, og Præsidiet har derfor ment, at der, da Bogen nu maa siges at være bleven en saa at sige uundværlig Haandbog, altsaa en Bog, der har faaet almen Betydning, kunde være An-

ledning til at henvende sig til de bevilgende Myndigheder om at erholde Tilskud til Udgivelsen, saaledes at Statskassen refunderer Selskabet Halvdelen af de med Udgivelsen forbundne Udgifter. Præsidiets Forslag gaar derfor ud paa, at det bemyndiges til at indgaa til Regeringen med et Andragende gaaende i den nævnte Retning, idet der henvises til den Betydning, Bogen nu har faaet. Bemyndigelsen gaves.

3. Sammenkaldelse af et Møde af Delegerede for de Landboforeninger, der afholde Dyrskuer, for at bestemme Tid og Sted for den 19. almindelige danske Landmandsforsamling. Ifølge den gældende Vedtægt har Landhusholdningsselskabet den Forpligtelse i en passende Tid, før en Landmandsforsamling skal afholdes, at sammenkalde Delegerede for Landboforeningerne til et Møde, som skal træffe forskellige Bestemmelser Landmandsforsamlingen vedrørende, og da nu Spørgsmaalet om den næste Landmandsforsamlings Afholdelse berøres af forskellige Omstændigheder, har Præsidiet ment, at det allerede nu burde konferere med Bestyrelsesraadet om Sammenkaldelsen af et saadant Delegeretmøde.

Tiden, der er hengaaet mellem Landmandsforsamlingerne, har været af forskellig Længde. De første Landmandsforsamlinger afholdtes med korte Mellemrum; senere udvidedes den mellemliggende Tid til 5 Aar, og ihvorvel der ved Delegeretforsamlingen, som afholdtes i 1897, var stærk Stemning for at bevare den 5aarige Turnus, blev man dog tilsidst enig om at lade hengaa 6 Aar mellem den 17de og 18de danske Landmandsforsamling, saaledes at denne sidste, som afholdtes i Odense, først afholdtes i 1900. Der er nu hos forskellige Myndigheder og Personer opstaaet Tvivl om, hvorvidt det er rigtigt kun at have et Mellemrum af 6 Aar mellem Landmandsforsamlingerne, og det anføres som Grunde for disse Tvivl, at da der nutildags afholdes store Fællesskuer snart i den ene Landsdel, snart i den anden, synes der ingen Anledning at være til saa ofte som tid-

ligere at afholde Landmandsforsamlinger, som jo egentlig kun ere et stort Skue for hele Landet. Endvidere gøres gældende, at Landmandsforsamlingerne, som de nu have udviklet sig, medføre meget store Udgifter, og det er navnlig kommen til Orde efter Landmandsforsamlingen i Odense i Aaret 1900, som endte med et stort Underskud.

Ser man hen til, hvorledes Udgifter og Indtægter have stillet sig ved de senere Landmandsforsamlinger, da viser det sig, at Landmandsforsamlingen i Viborg i 1875 medførte en Udgift af 120,000 Kr. og gav en Indtægt af 126,000 Kr., saaledes at der blev et Overskud af 6,000 Kr., som sammenlagt med et Overskud fra tidligere Landmandsforsamlinger udgjorde et Fond af 15,000 Kr. Landmandsforsamlingen i Svendborg i 1878 medførte en Udgift af 107,000 Kr. og havde en Indtægt af 95,000 Kr., saa at her var et Underskud af 12,000 Kr. Landmandsforsamlingen i Aalborg i 1883 havde en Udgift af 193,000 Kr. og en Indtægt af 194,000 Kr., altsaa et Overskud af 1000 Kr. Indtil dette Tidspunkt maa Pengespørgsmaalet for Landmandsforsamlingernes Vedkommende betragtes som godt, men saa indtræder der en Forandring. Landmandsforsamlingen i Randers gav et Underskud af 13,000 Kr. og den i Odense endog et Underskud paa over 100,000 Kr., hvoraf de 100,000 Kr. dækkedes af Statskassen, som allerede i Forvejen havde ydet et Tilskud af 100,000 Kr.. saa at Statskassens Bidrag i Virkeligheden var 200,000 Kr. Dette Forhold vakte Betænkelighed, navnlig ogsaa i Rigsdagen, hvor Ordføreren for Tillægsbevillingslovforslaget, den nuværende Landbrugsminister, fremdrog Sagen og paa Udvalgets Vegne udtalte, at det maatte betragtes som en given Sag, at der maatte hengaa et længere Aaremaal imellem disse Skuer for hele Landet.

Præsidiet anser det nu af Hensyn til alle disse Forhold for at være af den største Betydning at faa afgjort Spørgsmaalet om, naar den næste Landmandsforsamling skal afholdes, dels af Hensyn til de ovenomtalte For-

hold og dels af Hensyn til dem, der skulle deltage i Udstillingerne, saa at de kunne vide, til hvilken Tid de begynde deres Forberedelser, og det foreslaas derfor, at der afholdes et Delegeretmøde i det kommende Efteraar. Fra alle Sider ansaa man det for heldigt at faa et Delegeretmøde bragt i Stand, og det besluttedes, at Landhusholdningsselskabet sammenkalder et saadant i førstkommende December Maaned.

4. Valg af et Medlem til Bogudvalget i Stedet for Hofjægermester J. Friis. Efter Forslag af Præsidiet valgtes Landsthingsmand, Forpagter Sonne.

5. Budget for Regnskabsaaret 1. April 1904—31. Marts 1905.

Kassereren, Landbrugskandidat Larsen gennemgik Budgettes forskellige Poster, der i det væsentlige vare overensstemmende med, hvad der tidligere var bevilget. Fra Præsidiets Side henvistes til, at Selskabets Gæld er bragt ned i det sidste Aar. Den vilde være helt forsvunden, hvis Selskabet ikke havde paadraget sig Udgifterne ved Udgivelsen af forskellige Skrifter, men man har anset Udgivelsen af disse Skrifter for at gøre overordentlig Nytte. Det vedtoges at forelægge Budgettet for Generalforsamlingen i December Maaned i den af Præsidiet affattede Skikkelse.

6. Finansloven 1903—04. Med Bestyrelsesraadets Samtykke indgik Selskabet ifjor i Juni Maaned til Landbrugsministeriet med Anmodning om, at det for Rigsdagen vilde forelægge Forslag til en almindelig Lønningslov for Statskonsulenterne — Forslag derom har tidligere været fremsat for Rigsdagen, men er ikke blevet gennemført — og Forslag til en Forhøjelse af Svineavlsassistenternes Lønning samt om Ansættelse af en Assistent hos Statskonsulent Mørkeberg. Intet af disse Forslag er imidlertid fremmet. Derimod er der paa Finansloven for 1903—1904 paa Forslag eller anbefalet af Selskabet optaget en Del Nybevillinger og Forhøjelse af ældre Bevillinger. Til Fortsættelse af Maltbyg- og Hvedeudvalgets Virksomhed er saaledes bevilget 8,000

Kr.; til Tystofte Forsøgsstation er Bevillingen forhøjet med 3,671 Kr., til Lyngby Forsøgsstation med 300 Kr.; til ambulante Rodfrugtdyrkningsforsøg med 1,450 Kr.; til lokale Markforsøg og Forevisningsmøder med 5,000 Kr. Til Deltagelse i Planteavlsudstillinger er der bevilget 1,000 Kr., og til Undersøgelser vedrørende forskellige Methoders Brugbarhed ved Forsøg over Opbevaring af Staldgødning 3,100 Kr. Endvidere er til Afholdelsen af de saakaldte Bøtteudstillinger bevilget 4,000 Kr.; til Lønning af en Assistent i Kontrolfyring i Mejerier 1,000 Kr. og til Foreningen til Fremme af Landbrugets Udførsel givet et Tilskud af 2,500 Kr. Til statistiske Arbejder vedrørende Mejeribruget var der tidligere en Bevilling paa 13,000 Kr., denne er nu 9,000 Kr., idet alt vedrørende disse Undersøgelser er samlet i ét Kontor under Ledelse af Konsulent Nissen-Dall. Samtlige disse Bevillinger ere som nævnt givne efter Indstilling eller Anbefaling af Selskabet. Hvad man maa beklage er, at Rigsdagen har nedsat Bevillingen til Prøver med Landbrugsredskaber og Maskiner fra 5,000 Kr. tll 3,000 Kr.

7. Skrikes Stiftelses Bevilling til Landbrugsforanstaltninger i 1903. De for indeværende Aar givne Bevillinger ere meddelte i Selskabets Aarsberetning Side 201 fg: Af disse skal en Bevilling paa 600 Kr. anvendes til Fremkaldelsen af et Prisskrift angaaende hensigtsmæssig Indretning af Kvægstalde. Der er udsat 2 Præmier, en paa 800 Kr. og en paa 200 Kr. for henholdsvis den bedste og næstbedste Løsning af Opgaven. Endvidere er der paany, da ingen af de tidligere indkomne Besvarelser er kendt værdig til Præmie, udsat en Prisopgave vedrørende Svinets Røgt og Pleje. Præmierne ere her 600 Kr. og 200 Kr. Med Hensyn til denne sidste Opgave er der den Begrænsning, at Besvarelsen ikke maa udgøre mere end 3 trykte Ark.

Endelig skal nævnes, at for Aaret 1901 bevilgedes der af Skrikes Stiftelse 600 Kr. til Udarbejdelsen og Udgivelsen af en Lærebog i Malkning, og Konsulent Hegelund paatog sig at udarbejde Bogen. Da imidlertid den

Frist, der var givet for Manuskriptets Aflevering til Selskabet var overskredet med $1^1/_2$ Aar, uden at noget Manuskript var indsendt, ønskede Selskabet at benytte Bevillingen paa anden Maade og indstillede til Stiftelsens Administration, at den blev anvendt til Tilvejebringelsen af en Redegørelse for de Erfaringer, der er indhøstede under de danske Kvægavlsforeningers 16-aarige Virksomhed.

8. Busten af Professor Segelcke. Efter den udsendte Opfordring til at yde Bidrag til en Buste af afdøde Professor Segelcke indkom der 1,685 Kr., hvoraf 1,500 Kr. medgaa til selve Busten, saa at der er et Beløb tilovers til dens Opstilling i Selskabets Lokaler.

9. Statuen af Kaptajn J. C. la Cour. Indsamlingen til denne Statue er ikke sket gennem Selskabet, men efter Opfordring af en Del Mænd, der have dannet et Forretningsudvalg, som har besørget Indsamlingen af Penge og Statuens Tilvejebringelse. Statuen er nu færdig og skal en af Dagene afsløres paa den Plads, som Forretningsudvalget har udpeget, nemlig ude ved Landbrugsmusæet i Lyngby. Med dette Forretningsudvalg er Selskabet kommen i Forbindelse, idet Forretningsudvalget har henvendt sig til Selskabet med Forespørgsel, om det maatte overdrage Busten til Selskabet. Præsidiet tog med Tak og Paaskønnelse mod dette Tilbud, men mente, at Selskabet da ogsaa maatte have Bestemmelsesret med Hensyn til, hvor Statuen skulde opstilles. Herpaa har Forretningsudvalget ikke ment at kunne gaa ind af Hensyn til det Mandat, der var givet det af Bidragyderne, og Forretningsudvalget har da valgt den ovennævnte Plads til Statuens Anbringelse. Præsidiet har ønsket at give Bestyrelsesraadet Meddelelse herom for at høre, hvorvidt det billiger Præsidiets Handlemaade, som forøvrigt er i Overensstemmelse med, hvad der fandt Sted med Hensyn til Statuen af Gehejmeraad Tesdorpf. Efter at Grev Reventlow som Medlem af Forretningsudvalget havde gjort Rede for dettes Standpunkt, godkjendte Bestyrelsen den af Præsidiet indtagne Holdning.

10. Selskabets Redskabs- og Maskinprøver. Udførlige Redegørelser for de Arbejder, der ere udførte i det forløbne Aar, vil man finde optagne i »Tidsskrift for Landøkonomi«, og disse ere dels skrevne af afdøde Forpagter Bokelmann og dels af Statskonsulent Birk. Det er derhos vedtaget, at Udtog af disse Redegørelser skulle offentliggøres i forskellige Fagskrifter for Landbruget, ligesom det ogsaa er bestemt, at man vil søge ganske kortfattede Referater vedrørende disse Arbejder spredte gennem Ritzaus Bureau, saa at de kunne blive optagne i Dagspressen Landet over. De udførlige Redegørelser, der ere fremkomne, have kun kunnet finde Sted ved, at Landhusholdningsselskabet har udredet en Del af de dermed forbundne Udgifter dels ved at optage dem i »Tidsskrift for Landøkonomi« og dels ved at lade tage Særtryk deraf til Omdeling blandt Rigsdagens Medlemmer og andre.

Som allerede nævnt er den tidligere Bevilling, der var 5,000 Kr., bleven nedsat til 3,000 Kr., og ligesom der af de 5,000 Kr. var forbeholdt 1,000 Kr. til Statskonsulenten til Anvendelse efter nærmere Forhandling derom med Landbrugsministeriet, saaledes er det samme ogsaa nu Tilfældet med den nedsatte Bevilling. Det er altsaa et lille Beløb, Udvalget har at arbejde med, men det skal se at hjælpe sig dermed, saa godt det kan i Haab om, at Bevillingen, hvis den viser sig utilstrækkelig, da vil blive forhøjet. Under Omtalen af denne Sag fremkom der Bemærkning om, at Udvalget hidtil har arbejdet altfor beskedent, ikke med Reklame, og at man derfor ude i Befolkningen ikke har mærket synderlig til dets Virksomhed. Reklamen burde gaa i Retning af at faa Forsøgsresultaterne spredte i størst muligt Omfang blandt Befolkningen og i den Retning kunde Inspektør Jørgensen anvendes som en Slags Konsulent eller udsendes som Foredragsholder rundt omkring i Landet og give Oplysning om de foretagne Prøver. Hertil bemærkede Præsidiet, at det havde overvejet denne Side af Sagen og søgte fremdeles at finde en Vej, ad hvilken der kunde

findes Midler til, at Hr. Jørgensen kunde komme til at udføre den Virksomhed, som her ønskedes.

11. Selskabets Virksomhed for Mejeribrugets Fremme. Selskabet har, efter at Professor Bøggild er udtraadt af dets Tjeneste, faaet denne Sag ordnet saaledes, at det kan anvende det Beløb, som var bevilget af Statskassen til Konsulentens Lønning, til Uddannelse af en ny Konsulent. Efter en Bekendtgørelse om Pladsens Ledighed meldte der sig 26 Ansøgere, og blandt disse har man valgt cand. polyt. Ellbrecht, som altsaa nu skal uddannes, efter at der er lagt en Plan for hans Uddannelse, som antages at ville vare 3 à 4 Aar.

12. Forpagter Bokelmanns Legat — Gammeleje Legatet. I Aarsberetningen — Side 46 og 209 — vil man have set, at der er tilgaaet Selskabet 2 Legater. Det ene, Gammeleje Legatet, er paa 5,000 Kr., det andet, Forpagter Bokelmanns Legat, er paa 50,000 Kr. Om Legaternes Anvendelse m. m. findes Oplysninger de nævnte Steder i Aarsberetningen.

13. Uddeling af en Portion af Godsejer Schmidt til Vibygaards Legat. Til den ledige Portion af Legatet indkom der 51 Ansøgninger. Den er tildelt Chr. Fr. Reimer — 65 Aar gammel — af Atterupgaard i Jydstrup Sogn, Ringsted Herred.

14. Selskabets ny Lejlighed. Den ny Lejlighed ved Vestre Boulevard i Forsikringsselskabet Danmarks Bygning bliver færdig til Efteraaret. Selskabet flytter da ind i den til Oktober Flyttedag, saaledes at det næste Bestyrelselsesmøde vil blive afholdt der.

Om Landbruget i England

i Aaret 1902 har det kongelige Generalkonsulat i London indsendt en udførlig og interessant Beretning, der gennem Landbrugsministeriet er stillet til Selskabets Raadighed. Det følgende er et Uddrag af denne Beretning:

»Mangelen paa Arbejdskraft i saa mange Egne af Landet, som hidrører fra de unge Mænds Indvandring til Byerne, vedbliver at være Gjenstand for alvorlige Overvejelser. Under sidste Høst var denne Mangel dog mindre følelig, da Krigens Ophør i Afrika bragte en stor Mængde Mænd tilbage til London, og Indhøstningen desuden fandt Sted under gunstige Forhold, saa at den kunde tilendebringes i forholdsvis kort Tid. En Del Forsøg ere gjorte i flere Provindser paa at sælge eller bortforpagte mindre Lodder til Arbejdere for at give disse mere Interesse for deres Hjem og holde dem paa Landet istedetfor at overfylde Byerne. Det synes ogsaa, at disse Forsøg, ialfald paa flere Steder, have vist sig praktiske, saa at de vistnok ville blive fortsatte i større Udstrækning, selv om ikke store Resultater deraf kunne ventes. Et Selskab er ogsaa dannet, som kaldes »The Garden Cities Association«, hvis Øjemed er at skaffe Befolkningen remunerativ (lønnende) Beskjæftigelse paa Landet, at opføre sunde Boliger og anlægge Haver for Dyrkning af Frugt og Grønsager til Forsyning af de større Byer, hvor saadant bedre kan svare Regning end Agerdyrkning. En Kapital af £ 20,000 er tegnet som en Begyndelse, og hvis Planen lykkes, er det Meningen at begynde Landsbyer af denne Art omkring i Provindserne.

Landbrugets besværlige Stilling, udsat som det er for Concurrence med Lande, der ere ganske anderledes heldigt situerede, samt hvad der kan gjøres for at ophjælpe det, er stadig Gjenstand for Drøftelser af forskjellig

Art. De høje Jernbanetaxter for Agerbrugs-Produkter, som tilmed i visse Retninger favorisere Udlandet, fordres nedsatte og egaliserede, og det er foreslaaet at indrette en Slags Pakkepost for saadanne Varer, saa at Jernbaneselskaberne befordrede dem paa moderate Vilkaar direkte til Consumenterne. Et enkelt Selskab har gjort Begyndelsen i denne Retning, men det er endnu for tidligt at dømme om Resultatet eller om Sagens videre Udvikling.

Rundt om i Landet bliver ogsaa Opmærksomheden mere henvendt paa Anlæg af flere Landbrugsskoler, og navnlig at gjøre disse tilgængelige for de mindre bemidlede unge Mænd. De faa Collegier af denne Art, som existere, ere for kostbare, og det proponeres, at andre skulle oprettes og understøttes af de forskjellige Grevskaber, saaledes at Betalingen for Kost, Logis og Undervisning af de unge Mænd kan blive væsentlig reduceret og mere i Harmoni med Forældrenes Evner.

Med Hensyn til Agerbruget i Almindelighed, synes man omsider at faa Øje for Manglen i England af cooperative Selskaber, navnlig til at fremme og forbedre Produktionen af Mejeriprodukter, Flæsk etc., i Lighed med hvad der i Danmark har staaet sin Prøve. Kun i Irland er man gaaet rask frem i denne Retning, saa at der i denne Provinds nu existerer 723 cooperative Selskaber med 75,000 Medlemmer og en aarlig Omsætning af $1^1/_2$ Million Pund, en Virksomhed, som selvfølgelig har vist sig overordentlig nyttig. Tildels paa Grund heraf, og støttet af gunstigere Høstresultater, som ogsaa af stærkt reducerede Forpagtnings-Afgifter, har Landbruget i Irland i de senere Aar været langt mere remunerativt end i de øvrige Dele af Landet.

I England er Landmanden mere betænkelig ved at betræde nye Veje, og med Undtagelse af de større Godsejere, savnes for en stor Del de fornødne Midler til at foretage indgribende Forandringer i Agerbruget, men Nødvendigheden vil dog ogsaa her efterhaanden gjøre sig gjældende, og en forøget Hjemme-Produktion gjennemføres af Artikler som Smør, Ost, Æg, Flæsk og Fjerkræ,

hvilke nu indføres i saa kolossal Mængde og koster Landet uhyre Summer, hvoraf utvivlsomt en ikke ringe Del ved fornuftig Organisation kunde spares. Danske Produkter vilde derved møde forøget Concurrence, men virkelig gode Varer, som den danske Landmand præsterer, vil altid kunne regne paa et gunstigt Marked her i Landet.«

Kreaturforsikringen i Danmark.

Af Professor *Harald Westergaard.*

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 26. November 1902.

Efterhaanden har man vundet et ganske godt Overblik over de fleste Grene af Landbrugets Associationsvæsen i Danmark; kun for Landbrugsforsikringens Vedkommende har der været en væsentlig Lakune. Dette lagde sig paa en følelig Maade for Dagen, da man for nogle Aar siden samlede Materiale til den Beretning om Landbruget i Danmark, som indsendtes til Pariserudstillingen i Aaret 1900*). Det viste sig snart ugjørligt at tilvejebringe nogenlunde dybtgaaende Oplysninger om dette Emne uden længere Tids Frist, og man besluttede derfor at gjøre Spørgsmaalet om Landbrugets Forsikring til Gjenstand for en særlig Undersøgelse. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab støttede Sagen ved en rundelig Bevilling, for hvilken der er al Grund til at bringe en hjertelig Tak. Opgavens Løsning kom til at paahvile et Udvalg bestaaende af Landbrugskonsulent Rud. Schou, Kommiteret Speyer, efter hvis Død Etatsraad G. Tvermoes indtraadte, og nærværende Forfatter. Til Materialets Indsamling har Udvalget med stor Beredvillighed faaet Hjælp fra en Mængde Mænd Landet over, der ere knyttede til Landbrugsforsikring, og vi benytte Lejligheden til at udtale vor Tak derfor. Det er Resultatet af Udvalgets Undersøgelser angaaende Kreaturforsikringen, der hidtil fore-

*) Om Landbruget i Danmark, ved Rudolf Schou. Kjøbenhavn 1900.

ligger; dette er maaske ogsaa den vigtigste og interessanteste Del af Opgaven.

Det har ikke været saa ganske let at samle de statistiske Oplysninger om Kreaturforsikringen. Mange af de Foreninger, der give sig af med denne Forsikring, virke under meget primitive Forhold, og man kan ikke vente, at deres Regnskaber skal være i en saadan Form, at man med Lethed kan faa det Hele i en Støbning og udarbejde en samlet Oversigt over alle Foreningernes Virksomhed. Men man kunde fristes til at sige, at netop derved aftvinger Materialet uvilkaarlig den, der giver sig af med det, en stor Interesse. Ligesom Sygekasserne have deres Kulturmission, som en Skole for store Lag af Befolkningen, saaledes ogsaa Kreaturforsikringen, og det er i høj Grad lærerigt at se de forskjellige Udviklingstrin, Kasserne befinde sig paa. Deres Love kan indeholde Naiviteter eller Ubehjælpsomheder, som naar en Forenings Love bestemmer, at »Generalforsamlingen er beslutningsdygtig, hvor mange der end møde«, men Hovedindtrykket er den Oprindelighed, der udmærke dem, den Selvstændighed og Kraft, hvormed Medlemmerne, for en meget stor Del Smaafolk — have løst deres Opgave, den Sparsommelighed i hele Administrationen, den Klogskab og Besindighed, der udvises, og hvis man i Forvejen har lært at skatte den danske Husmandsstand for dens Dygtighed og Intelligens, saa bliver denne Agtelse ikke formindsket ved at sysle med dette Materiale og se, hvorledes man med smaa Midler har forstaaet at udrette noget virkelig betydningsfuldt. Idet Kreaturforsikringen saaledes har virket i Kulturens Tjeneste, vil man selvfølgelig finde Vidnesbyrd om alle mulige Stadier af Udviklingen. Efterhaanden som man har indhøstet Erfaringer, der maaske ofte have været dyre nok, har man lært at ordne Arbejdet med større og større Fuldkommenhed. Meget ofte har man ogsaa lært af andre; man har tydelige Vidnesbyrd om, hvorledes en Kreaturforsikrings Statuter ofte faa Aflæggere rundt om i Nabolaget, til andre Tider ser det ud, som om der har været en stil-

tiende eller udtalt Opposition, der har ført til Dannelsen af en ny Forening med noget afvigende Bestemmelser. Men hvorledes dette nu end forholder sig, er det et mangefarvet Billede, der opruller sig for Øjet i disse Foreninger — det fælles Præg i al Mangfoldigheden er den mægtige Trang til at klare sig igjennem Selvhjælp, som træder frem allevegne i Foreningerne.

Kreaturforsikringsforeningerne ere sædvanligvis lokalt stærkt begrænsede; de vinde derved den Fordel, at Kontrollen bliver saa meget stærkere. Til Gjengjæld for den stærke lokale Begrænsning er Foreningernes Antal meget stort. Foruden en Række af »Griseforsikringer«, »Livsforsikringsforeninger for Svin« eller hvad de nu hedde, er der ved Aarhundredskiftet mindst 716 lokale Forsikringer, der drive Ko- og Hesteforsikring; rimeligvis er Tallet ikke saa lidt større.

Der foreligge, som berørt, ikke ensartede Oplysninger fra alle disse Foreninger. Materialet oplyser for Aar 1900 saaledes kun Medlemstallet for 683 Foreninger blandt de 716 ovenfor nævnte, nemlig 362 Hesteforsikringer (»Hestemisteforeninger« o. s. v.), 215 Hornkvægforsikringer (»Kokasser«, som de af og til kaldes) og 106 blandede Foreninger. Men det tør dog vistnok antages, at det Billede, der fremkommer ved en Betragtning af de brugbare Skemaer, i det Hele svarer til Gjennemsnittet, saa at man af det foreliggende Materiale faar et nogenlunde rigtigt Overblik over Kreaturforsikringen i Danmark paa Overgangen til det 20. Aarh. Trods den Usikkerhed i Konturerne, der ganske vist af og til spores, er der nemlig i det Hele en indre Harmoni i de vundne Resultater, som bestyrker Tilliden til dem.

Til den nys meddelte Oversigt over Antallet af lokale Foreninger skal det her strax bemærkes, at det ikke er ganske let at fastholde Sondringen mellem de enkelte Grupper af Forsikring. Undertiden betegner Foreningen sig f. Ex. i sine Love som bestemt baade for Heste og Hornkvæg, medens det i Virkeligheden kun synes at være den ene Virksomhedsgren, der har udviklet sig.

Kaster man et Blik paa de Oplysninger, der haves om Forsikringskassernes Stiftelsesaar, faar man det Indtryk, at den danske Kreaturforsikrings Vugge har staaet paa Fyen eller de nærliggende Øer. Særlig finder man i Sydfyen forskjellige gamle Kasser. Af ældre Foreninger fra disse Egne kan nævnes »Brahetrolleborg Sogns Assuranceforening for Heste og Kvæg«, »Aastrup Kreaturforsikringsselskab«, »Diernisse Kvægforsikringsforening«, alle stiftede i Fyrrerne. Fra Tyverne stammer »Hesteassurancekassen i Stokkeby paa Ærø«; endelig kan nævnes Veteranen blandt dem alle »Horne Kirkeballe Kreaturforsikringsforening«, stiftet i 1812. Denne sidste gik fra først af under Navnet »Kirkeballe Kreatur Laug«; Foreningen omorganiseredes i 1855, men adskilligt i Lovene vidne om hin gamle Tid; der tales saaledes endnu af og til i de nugjældende Love om »Lavets« Medlemmer.

Kassen i Stokkeby er en af de faa, der har indsendt haandskrevne Love; der er vistnok adskillige andre Foreninger, som ikke endnu have faaet deres Love trykt, men det er i hvert Fald en Undtagelse, at de alligevel ere blevne indsendte. Foreningens Hjemsted er i Rise Sogn ved Ærøskjøbing, til hvilken By den har udstrakt sin Virksomhed. Af godhedsfuldt meddelte Oplysninger anføres, at den arbejdede fra først af meget formløst; naar en Hest døde eller kom til Skade, mødte 2—3 Vurderingsmænd, som foretog Opgjørelsen paa et lille Stykke Papir; naar Pengene vare indkomne og Skaden betalt, blev Papiret kastet bort; Vurderingsmændene skiftede aarlig. Regnskabet blev ført i en lille Bog, hvori den »ene ikke kunde læse, hvad den anden skrev, men de hjalp dem, som de kunde«. Noget regelmæssigt Regnskab førtes ikke. Først i 1855 fik Foreningen nogle kortfattede Vedtægter, og man anskaffede en lidt bedre Bog, »men den fik snart samme Skæbne som den forrige, at den blev ulæselig«. I April Maaned 1873 »vare Vedtægterne saa medtagne, at de kunde ikke læse dem; der blev da skreven nogle ny omtrent som de gamle«. I 1881 vedtog man endelig at vælge en Formand, som og-

saa skulde være Regnskabsfører, og nu blev mere tidssvarende Regnskabsbøger indførte. — Ejendommeligt for denne gamle Kasse er, at den i lang Tid synes at have levet paa Aarmaal, idet man stadig har fornyet Kassens Virksomhed for et vist Antal Aar.

Af ældre Kasser kan ogsaa nævnes en »Livsforsikringsforening for Kvægkreaturer« i Skjelby i Præstø Amt. Vedtægterne sige sig at være først vedtagne i 1855. Ejendommelige ere her Bestemmelserne om Erstatning for Køer, der græsse i Skove.

Det er muligt, at der i ældre Tid har bestaaet mange Foreninger med en lige saa formløs Tilværelse som Kassen paa Ærø, idet man har bygget paa den Solidaritetsfølelse, der ganske naturlig maatte besjæle en Landsbys Beboere. Efterhaanden har man da bragt det Hele i fastere Former; Bevægelsen herfor begynder vist allerede med det ny Forfatningslivs Gjennembrud i Tiden omkring 1850.

Saaledes som vi nu kjende Foreningerne, stamme de imidlertid fra en forholdsvis ny Tid; særlig er det 70erne og den nærmeste Tid derefter, der var frugtbar paa Nydannelser. Ældst er i det Hele de blandede Forsikringsforeninger, der baade forsikre Heste og Hornkvæg. For hele Landet under et kan man anslaa deres Gjennemsnitsalder (Aar 1900) til ca. 32 Aar. Hesteforsikringerne vare gjennemsnitlig ca. 25 Aar gamle og det samme gjaldt Hornkvægforsikringerne. Omstaaende Oversigt giver en Forestilling om Forholdene. Jeg har i nærværende Beretning for Overskuelighedens Skyld ladet mig nøje med at dele Landet i 3 Dele, nemlig Sjælland med Lolland-Falster og Smaaøerne, samt Bornholm (»den østlige Øgruppe«), endvidere Fyen med tilliggende Øer (»den vestlige Øgruppe«) og endelig Jylland. — Det stemmer godt overens med det foran bemærkede, at man efter denne Oversigt i det Hele har været tidligst paa Færde paa Fyen.

Foruden de her nævnte Foreninger er der Oplysning om Stiftelsesaar for 29 Svineforsikringer paa Øerne, der

Kreaturforsikringskasser i Aaret 1900.

Stiftelsesaar	Den østlige Øgruppe			Den vestlige Øgruppe			Jylland			Hele Landet		
	Hesteforsikring	Hornkvægforsikring	Blandede Foreninger	Hesteforsikring	Hornkvægforsikring	Blandede Foreninger	Hesteforsikring	Hornkvægforsikring	Blandede Foreninger	Hesteforsikring	Hornkvægforsikring	Blandede Foreninger
Før 1851...	7	2	3	6	7	8	3	4	1	16	13	12
1851—60...	14	13	8	10	16	12	14	3	5	38	32	25
1861—70...	30	14	7	5	5	5	28	7	11	63	26	23
1871—80...	41	20	5	4	5	6	59	24	14	104	49	25
1881—90...	22	23	6	3	4	0	61	31	11	86	58	17
1891—1900.	13	15	2	5	2	2	30	23	4	48	40	8
Tilsammen	127	87	31	33	39	33	195	92	46	355	218	110

alle stamme fra den sidste Menneskealder (Gjennemsnitsalderen var i Aar 1900 9 Aar). Atter her har man paa Fyen været tidligere i Gang end øst for Storebælt.

Som foran anført og som det ogsaa fremgaar af de lejlighedsvis citerede Benævnelser, ere Kreaturforsikringskasserne i Danmark i Regelen stærkt lokalt begrænsede. Som oftest arbejder Kassen i et eller nogle faa Sogne, undtagelsesvis i et større Omraade, et Herred eller en hel Landsdel. Af saadanne Undtagelser nævnes: »Forsikringsforeningen for Kreaturer i Kjøbenhavns Amt«, »Viborg Amts Forsikringsforening for Heste og Hornkvæg«, en Forening i Aarhus Amt med tilsvarende Navn, »Forsikringsforeningen for Uheld paa Kreaturer i Nørre-Jylland«, »Kreaturforsikrings-Foreningen i Fyens Stift«, »Den lille fyenske Kreaturforsikrings-Forening«. I Maribo Amt virker »Kreaturforsikringsforeningen for Lolland og Falster«, der i 1900 havde en Forsikringssum paa Heste af

3.1 Mill. Kr. og paa Hornkvæg af 1.0 Mill. Kr. Endvidere Kreaturforsikringsforeningen »Cimbria« (stiftet 1892), der er en Afdeling under »De mindre Landejendomsbesidderes Brandforsikring for rørlig Ejendom i Nørrejylland«. Denne Forening tegner Forsikring for Tab ved smitsomme Sygdomme, saavel for Heste som Hornkvæg, Svin og Faar; det samlede Medlemstal var i 1900: 1500; for Svin var Forsikringssummen 468000 Kr., for Heste og Hornkvæg tilsammen 1934800 Kr.; det er altsaa en ikke ubetydelig Virksomhed Foreningen udfolder. Da Tallene ikke kan specificeres nærmere, har denne Forening imidlertid maattet holdes udenfor ved de efterfølgende Sammenstillinger.

I hele Landet virker Kreaturforsikringsforeningen »Kustos« (fra 1881, med Domicil i Aarhus), der navnlig har sine Medlemmer blandt større Brugere. Foruden en Forsikringssum af 136200 Kr. for Faar havde den i 1900 for sine 1386 Medlemmer forsikret Svin for 1150200 Kr., Heste for 4846750 Kr. og Hornkvæg for 16716550 Kr. Paa Grund af denne Forenings Særpræg bliver den ligeledes holdt udenfor i det følgende. Endvidere virker »Kreatur-Forsikrings-Foreningen for Kongeriget Danmark« (stiftet 1859) ligeledes i hele Landet. Det er væsentlig Hesteforsikring, denne Forening driver (i Aaret 1900 var Forsikringssummen 3674020 Kr., medens der for Køer var indtegnet 51400 Kr., særlig paa Amager), og den arbejder ikke særlig for Landbruget; de fleste indtegnede Heste vare Luxusheste og Heste anvendt til let Kjørsel i forskjellige Næringsbrug samt Vognmandsheste og Heste til Agenter paa Landet osv. Denne Forenings Erfaringer ere saaledes af stor Betydning for Hesteforsikringen udenfor Landbruget. Endelig er der for kort Tid siden stiftet et Aktieselskab: Kreaturforsikrings-Anstalten »Pan«, der ligeledes virker i hele Landet, men ikke medtages her, da de statistiske Oplysninger slutte med Aaret 1900. Det skal blot her anføres, at Forsikringssummen i Efteraaret 1902 udgjorde for Hornkvæg ca. 2 Mill. Kr., for Heste ca. 2.8 Mill. Kr., medens der ikke var indtegnet nævne-

værdige Beløb for Faar, Geder og Svin. Af Hestene vare ca. 4300 Landbrugsheste med 2.0 Mill. Kr. Forsikringssum; Hornkvægets Antal var ca. 9500.

Foruden disse Instituter kan nævnes nogle enkelte af mere speciel Natur. Paa Fyen haves en ejendommelig Forening, som har vundet stor Udbredelse: »Den fyenske Forsikringsforening mod Driftstab ved Mund- og Klovsyge blandt Hornkvæg« (1893). Den havde i Aaret 1900 7596 Medlemmer, der havde tegnet sig for 64023 Portioner à 20 Kr., idet hvert Kreatur paa 2 Aar og derover tegnes for en hel, hvert yngre Kreatur for en halv Portion; i Tilfælde af Driftstab ved Mund- og Klovsyge erstattes hver Portion med 20 Kr. uden Hensyn til om den angrebne Besætning har lidt mere eller mindre ved Sygdommen. Af Fyens henad 24000 Hornkvægbesætninger er altsaa henved Trediedelen forsikret; det ser ud som om Besætningerne ere noget større end almindeligt, idet noget over Trediedelen af Hornkvæget er forsikret; i Aarene 1890—1900 har der kun været faa Skader. — Delvis virker iøvrigt »Cimbria« i Jylland paa samme Maade.

Endvidere bør anføres nogle Foreninger, som forsikre Tyre eller Hingste. Herhen hører »Assurancen af Tyreforeningernes Stamtyre i Sjællands og Lolland-Falsters Stifter«, oprettet 1889, der i Aaret 1900 talte 228 Tyreforeninger som Medlemmer og havde en samlet Forsikringssum af ca. 121000 Kr.; endvidere »Forsikringsforeningen af Avlstyre i Fyens Stift«, oprettet 1893. Den havde i Aaret 1900 95 Medlemmer (Foreninger eller Enkeltmænd, der ejede Avlstyre) og en Forsikringssum af ca. 73900 Kr. »Den fyenske Forsikringsforening for Hingste og Avlshopper«, stiftedes 1884, med Udvidelse til Avlshopper i 1900. Forsikringssummen var i Aaret 1900 for 131 Hingste og 175 Avlshopper henholdsvis 230700 Kr. og 184850 Kr. I Jylland virker Hingsteforsikringsforeningen »Jylland« (stiftet i 1883), der i Aaret 1900 havde forsikret 390 Hingste med en Forsikringssum af 862733 Kr. Endelig haves for hele Landet: Hingsteforsikringen »Dan-

mark« (fra 1869), Antallet af forsikrede Heste var ca. 700 med en Forsikringssum af ca. $1^1/_2$ Mill. Kr. I Sjællands Stift haves en i 1896 oprettet Forening for kaarede Hingste og Hopper med 340 Heste til en Forsikringssum af 391800 Kr. (»Hesteforsikringen Sjælland«). Den foran nævnte Kreaturforsikringsforening for Lolland-Falster havde i 1900 297 Hingste. Da der i hele Landet kun er 3118 Hingste over 3 Aar, ser man, at denne Forsikringsform er ret udbredt. Adskillige af de andre Foreninger tegne iøvrigt ogsaa lejlighedsvis Forsikring paa Tyre og Hingste.

De allerfleste Medlemmer af Forsikringskasserne ere Jordbrugere, ofte udelukkes udtrykkelig andre. Den Risiko, Slagterne ere udsatte for, dække de sig undertiden imod, saaledes ved »Kreaturforeikringen for Slagtere i Nakskov og Omegn ved Nakskov offentlige Slagtehus«, der forsikrer mod Tab, der paaføres Slagteren ved total eller delvis Kassation af de i Slagtehuset slagtede Dyr; en lignende Opgave har »Randers Slagterforenings Assurancekasse«. Disse Foreninger ere ganske holdte udenfor Undersøgelsen. Derimod kan man for de ordinære Forsikringers Vedkommende ikke helt adskille By og Land fra hinanden. Kun enkelte Kasser tage udtrykkelig Sigte paa Byerne, saaledes »Horsens Handelsstands Hesteforsikring« (der iøvrigt udelukker Vognmænd og Slagtere). I Kjøbenhavn findes et Par Hesteforsikringskasser, der ikke ere medtagne i Undersøgelsen. Af disse har »Den gjensidige Hesteforsikringsforening for Kjøbenhavn med Forstæder og Frederiksberg« i 1902 haft 477 Medlemmer med 953 Heste.

Nogle Foreninger medtage Faar; der er allerede nævnt enkelte Exempler derpaa; men denne Forsikringsform, ligesom Forsikringen af Geder, er af underordnet Betydning ved den foreliggende Opgave; i hvert Fald er Materialet for spredt og usammenhængende til at give paalidelig Oplysning.

Idet man nu ser bort fra de nævnte større Forsikringer som »Kustos«, »Cimbria« og »Kreaturforsikringsforeningen for Kongeriget Danmark« og fra de mere

specielle Forsikringer, faar man følgende Resultater med Hensyn til Antallet af Medlemmer i Aaret 1900:

	Hesteforsikringer			Hornkvægforsikringer			Blandede Forsikringer		
	Antal Foreninger	Antal Medlemmer	Gjennemsnitligt Antal Medlemmer i hver Forening	Antal Foreninger	Antal Medlemmer	Gjennemsnitligt Antal Medlemmer i hver Forening	Antal Foreninger	Antal Medlemmer	Gjennemsnitligt Antal Medlemmer i hver Forening
Østlige Øgruppe	133	16193	122	86	7984	93	30	9710	324
Vestlige —	34	3141	92	42	2835	67	34	4447	131
Jylland.....	195	22568	116	87	4607	53	42	5330	127
Hele Landet ...	362	41902	116	215	15426	72	106	19487	184

I denne Oversigt er kun medtaget saadanne Kasser, hvis Medlemstal kunde oplyses. Foruden de her nævnte blandede Kasser findes i de to større fyenske og de fire større jydske Kasser henholdsvis 3517 Medlemmer og 4736 Medlemmer. Endelig har »Kustos«, som anført, 1386 Medlemmer (hvoraf iøvrigt enkelte kun har Forsikring paa Svin), saa at de blandede Kassers Medlemstal voxer til 29000, selv om man ikke medregner Kreaturforsikringsforeningen for Kongeriget Danmark og den lolland-falsterske Forening.

Her skulde nu ganske vist, som ovenfor berørt, gjøres nogle Fradrag for saadanne Foreninger som virke i Kjøbstæderne for at faa at vide, hvad der kommer Landbruget tilgode. Men saa vidt man kan se, er dette ganske forsvindende. Kommer til det anførte de Foreninger, hvis Medlemstal man ikke kjender, eller som man overhovedet ikke har faaet Oplysning om, er det vist næppe letsindigt at anslaa Medlemstallet i Hestekasserne til ca. 44000, i Hornkvægkasserne til 16000 og i de blandede

Foreninger til ca. 30000. Man faar af disse Tal et levende Indtryk af hvor stærkt Kreaturforsikringen har slaaet Rod i det danske Folk, skjøndt der her er Tale om en fuldstændig frivillig Virksomhed. Det synes da ogsaa som om Medlemstallet har været i meget betydelig Fremgang i de sidste Aar.

Nedenstaaende Oversigt kan tjene til at belyse Kreaturforsikringens Udbredelse (de to Foreninger, der virke i hele Landet, ere ikke medregnede, heller ikke den lolland-falsterske Forening og »Cimbria«).

	Antal af Medlemmer i 1900	Antal af Ejendomme i 1895		Antal af Hornkvægbesætninger i 1898
		1 Fdk. til 1 Td. Htk.	1 Td. Htk. og derover	
Østlige Øgruppe (undt. Bornholm)	31243	36248	23047	49669
Vestlige —	13940	16119	10443	23785
Jylland	37127	60952	40399	103682
Tilsammen...	82310	113319	73889	177136

Paa Bornholm var Medlemstallet 2644, Antallet af Gaarde og Huse over 1 Fdk. bornholmsk Htk. var i Landdistrikterne 4373. Dette Tal skal reduceres noget for at bringes til at svare til de andre Landsdeles Tal, men paa den anden Side høre ualmindelig mange smaa Jordbrug under Kjøbstæderne. I hvert Fald ses det, at Kreaturforsikringen er meget udbredt paa denne Ø. I de øvrige Dele af Landet har Kreaturforsikringen ligeledes vundet stærk Tilslutning. Efter Medlemstallet at dømme synes Forsikringen at række videst paa Øerne. Medens Fyen har sin Styrke i de blandede Forsikringer, er det i Jylland fortrinsvis Hesteforsikringen der har vundet Indgang. Paa den anden Side ses det, at der endnu er langt frem (hvis da de indsamlede Oplysninger

ere nogenlunde fuldstændige) inden Kreaturforsikringen er trængt helt igjennem blandt de store og smaa Brug.

Spørgsmaalet bliver nu, hvor mange Heste og Hornkvæg, der ere forsikrede i disse Foreninger. Nedenstaaende Oversigter ere — med de samme Undtagelser som foran — byggede paa Meddelelser fra de Foreninger, som have opgivet baade Antallet af Medlemmer og af forsikrede Dyr i Aaret 1900. De smaa Afvigelser, det gjennemsnitlige Medlemstal udviser fra det tidligere angivne, er et Vidnesbyrd om den Usikkerhed, der altid klæbe ved saadanne Gjennemsnitsberegninger.

Hesteforsikringer i Aaret 1900.

	Antal			Gjennemsnitligt Antal		
	Foreninger	Medlemmer	Heste	Medlemmer i hver Forening	Heste i hver Forening	Heste for hvert Medlem
Østlige Øgruppe	125	14962	45418	120	363	3.0
Vestlige —	34	3141	9329	92	274	3.0
Jylland.....	179	20239	54634	113	305	2.7
Hele Landet...	338	38342	109381	113	324	2.9

Hestebesætningerne hos de jydske Foreningsmedlemmer ere altsaa lidt mindre end i de andre Dele af Landet, men der er ikke nogen paafaldende Forskjel.

Man ser af Oversigten over Hornkvægforsikringen, at der er en ikke lille Forskjel mellem Landsdelene. Fyen med de temmelig smaa Foreninger har ikke desto mindre det største Gjennemsnitstal af forsikrede Dyr; paa hvert Medlem kommer der i Gjennemsnit en langt større Besætning end i den sjællandske Øgruppe, og der er ligeledes et

Hornkvægforsikringer i Aaret 1900.

	Antal			Gjennemsnitligt Antal		
	Foreninger	Medlemmer	Hornkvæg	Medlemmer i hver Forening	Hornkvæg i hver Forening	Hornkvæg for hvert Medlem
Østlige Øgruppe	86	7984	18362	93	214	2.3
Vestlige —	41	2664	9354	65	228	3.5
Jylland.....	85	4536	12330	53	145	2.7
Hele Landet...	212	15184	40046	72	189	2.6

langt Spring mellem Fyen og Jylland. Men det maa ikke overses, at de blandede Foreninger, der optræde med ulige Styrke i de enkelte Landsdele, kan forstyrre dette Præg noget, og trods den Vanskelighed, det her kan have at komme til noget rigtigt Resultat, fordi man ikke kan udsondre de Medlemmer, der kun eje Hornkvæg, eller kun Heste, bør man derfor se lidt nærmere paa de Tal, man her finder.

Blandede Forsikringer i Aaret 1900.

	Foreninger	Medlemmer	Heste	Hornkvæg
Østlige Øgruppe	26	8548	15822	10428
Vestlige —	32	4343	9017	13688
Jylland.....	37	4475	9817	8732
Hele Landet ...	95	17366	34656	32848

For den østlige Øgruppe er, som nævnt, den lollandfalsterske Forening ikke medtaget. Antallet af Heste var i 1900 8060 og af Hornkvæg 6601. For den fyenske

Øgruppes Vedkommende ere de to store Kasser udeladte med tilsammen 3517 Medlemmer, 8964 indtegnede Heste og 3123 Stkr. Hornkvæg, for Jyllands Vedkommende (foruden »Cimbria«, hvis Kreaturtal ikke kjendes) tre større Kasser med tilsammen 3236 Medlemmer, 7259 Heste og 2424 Stkr. Hornkvæg. Endelig ere de to store Foreninger, der virke i hele Kongeriget, udeladte. Skjøndt man nu ikke véd, hvor mange Medlemmer der have baade Heste og Hornkvæg, vil nedenstaaende Oversigt dog maaske ikke være overflødig.

Gjennemsnitligt Antal i blandede Foreninger i Aaret 1900.

	Medlemmer	Heste	Hornkvæg	Heste for hvert Medlem	Hornkvæg for hvert Medlem
Østlige Øgruppe.....	329	608	401	1.9	1.2
Vestlige — uden de store Kasser	136	282	428	2.1	3.2
— — med — —	231	529	494	2.3	2.1
Jylland uden de store Kasser	121	265	236	2.2	2.0
— med — —	193	427	279	2.2	1.4
Danmark uden de store Kasser	183	365	346	2.0	1.9
— med — —	241	509	384	2.1	1.6

Hvad enten man tager de store Kasser med eller ej, bliver Rækkefølgen mellem Landsdelene for det assurerede Hornkvæg den samme som ved de rene Hornkvægforsikringer; Fyen staar øverst med en forholdsvis betydelig Gjennemsnitsbesætning. Ogsaa for Hestenes Vedkommende er der nogen Forskjel mellem Landsdelene. Man faar endvidere det Indtryk, at det her gjennemgaaende drejer sig om mindre Landbrug end ved de rene Forsikringer, noget, der dog, som anført, ikke kan udledes med fuld

Sikkerhed af Tallene. Hvis alle Medlemmer af de blandede Foreninger baade havde Heste og Hornkvæg forsikret, vilde Gjennemsnitsstørrelsen af Besætning pr. Medlem for hele Landet være ca. $2^1/_2$ Heste og ca. 2 Stykker Hornkvæg; faktisk vilde man vel komme lidt over denne Grænse paa Grund af den anførte Fejlkilde. I Gjennemsnit var nu efter Kreaturtællingen i 1898 Besætningerne af Hornkvæg (Kalve iberegnede) henimod 10, og for Malkekøer alene omtrent 6; det er altsaa tydeligt, at det er Smaamanden, der særlig søger Forsikring i disse Kasser.

Det kan ogsaa udtrykkes saaledes, at de forsikrede i det Hele og Store maa antages at tilhøre Besiddere af Ejendomme under 1 Td. Htk. For Hestenes Vedkommende kommer man derimod til det Resultat, at Forsikringens Omraade strækker sig helt op til Ejendomme paa 8 Tdr. Htk. Og hvor de mindre Forsikringskasser slippe for Hestene, tager atter en Forening som »Kustos« fat, medens der for Køernes Vedkommende synes at være et tomt Rum imellem de store af »Kustos« forsikrede og de smaa af de lokale og Amts- og Stiftskasserne forsikrede Ejendomsbesiddere.

Spørger man nu om Antallet af forsikrede Dyr, kommer man efter de foran anførte Tavler til det Resultat, at der i de mindre Kasser i Aaret 1900 var forsikret ca. 109000 Heste i rene Hesteforsikringer og ca. 35000 i blandede Kasser, foruden 24000 Heste i de større Kasser. Tilsammen bliver dette 168000 Heste, foruden i »Cimbria« og »Kustos«, Kreaturforsikringen for Kongeriget Danmark og de lokale Forsikringer, hvis Hestetal ikke kjendes. Det er næppe urimeligt at forøge Tallet med ca. 15000 for at bringe det til at svare til det foran anførte Medlemstal for de lokale Kasser.

Lægges nu hertil Hestetallet i Kreaturforsikringen for Kongeriget Danmark, ca. 9000, »Kustos« og »Cimbria« maaske ca. 15000 samt Hingste- og Avlshoppeforeningerne c. 1700 og de kjøbenhavnske Forsikringer, naar man op til ca. 210000, et Tal, der endda maaske skal forøges

med nogle Procent for de Kasser, hvis Medlemstal man ikke kjender. Det er med andre Ord ikke langt fra Halvdelen af den danske Hestebestand, der er forsikret.

Holder man sig alene til de Heste, der ere forsikrede i de Kasser, hvis Medlemstal er kjendt (stadig fraregnet de omtalte store Foreninger og Hingsteforeninger), saa faar man følgende Tal til Sammenligning med Landets Hesteantal efter Kreaturtællingen i 1898. Bornholm er i denne Sammenstilling ikke medregnet; Øen havde 1898 8289 Heste og Foreningernes Hestetal var i 1900 3736, altsaa op imod Halvdelen.

Antal af Heste efter Kreaturtællingen i 1898.

	Paa Ejendomme med						Antal af forsikrede Heste i 1900
	under 1 Td. Hartkorn	1—4 Tdr. Hartkorn	4—8 Tdr. Hartkorn	over 8 Tdr. Hartkorn	uangivet Hartkorn	Tilsammen	
Østlige Øgruppe	22414	26931	55809	30015	15938	151107	57514
Vestlige —	6643	13482	23728	10602	2288	56743	27310
Jylland	51422	91546	54208	25600	10414	233190	71710
Hele Landet....	80479	131959	133745	66217	28640	441040	156534

Selv om man gjør et Tillæg for »Cimbria«, synes efter disse Tal Jylland at være mindst gjennemtrængt af Forsikringen, hvad der ogsaa stemmer med, hvad der tidligere er udviklet angaaende Medlemstallet i de forskjellige Egne af Landet. Ikke heller forrykkes dette Billede ved Medtagelsen af den lolland-falsterske Kasse, eller hvis man tager »Kustos« med i Beregning, der vel har omtrent lige mange Hestebesætninger paa Øerne og i Jylland, men en større Forsikringsværdi paa Øerne.

Man kan nu spørge, hvilke Udelukkelser der finder Sted. Der findes i saa Henseende en væsentlig Forskjel

mellem de lokale Hornkvægforsikringsforeninger og Hesteforsikringerne, dels m. H. t. Ejendommenes Størrelse, dels m. H. t. Dyrenes Alder og Værdi. Hornkvægforsikringernes Vedtægter bestemme ofte udtrykkelig, at Foreningen er beregnet for Smaafolk, Husmænd, Indsiddere eller Brugere med højst 1 eller 2 Tdr. Hartkorn, eller med en Besætning af en vis Størrelse, f. Ex. højst 4—6 Køer, eller man fastsætter en Grænse for den Sum, man kan forsikre for. Undertiden udelukker man blot det store Jordbrug, f. Ex. over 16 Tdr. Htk., maaske med Henblik paa en enkelt bestemt Gaard i Omegnen, eller man indretter Kassen for Medlemmerne af et Andelsmejeri. Det er en Undtagelse, naar man møder en Grænse nedefter, idet Kassen er indrettet for Ejendomme af en vis Minimumsstørrelse.

Ofte staar der iøvrigt ikke noget at læse i Vedtægterne om disse Forhold, men det fremgaar af Foreningens hele Virksomhed, at den kun er beregnet paa Smaafolk. Begrænsningerne findes især paa Sjælland, mindre hyppig paa Fyen og i Jylland.

Anderledes med Hesteforsikringen. Man finder her ganske vist ret jævnlig en Grænse for Størrelsen af Ejendommen, der kan nyde godt af Forsikringen, men denne Grænse er rykket meget højere op, f. Ex. til 8, 12 eller endog 16 Tdr. Htk., eller man udelukker Besætninger af en vis ret anselig Størrelse, f. Ex. 4—6 (eller endog 10) Arbejdsheste. Dette stemmer ganske med de foran angivne Resultater vedrørende de forsikrede Besætningers Størrelse. De blandede Forsikringsforeninger have i Reglen tilsvarende Bestemmelser; det er en Undtagelse, naar en Forening udtrykkelig er beregnet paa Husmænd (som f. Ex. »Vesteraaby Sogns Husmænds Kreaturforsikringsforening«), selv om det faktiske Resultat ofte er, at disse Kasser væsentlig arbejder for smaa Brugere. Et Par Hesteforsikringsforeninger optage kun smaa Heste. Udelukkede ere hyppig Hestehandlere, undertiden Post- og Fragtmandsheste, eller Militærheste, Teglværksheste osv. Man tilstræber altsaa ofte en vis Ens-

artethed i Forsikringsbestanden, idet de Udelukkede henvises til særlige Forsikringer.

Ogsaa med Hensyn til Alderen og andre Forhold, der have Indflydelse paa Risikoen, er der en Forskjel. I Hesteforsikringerne optages Føllene som oftest strax efter Fødselen, og der udbetales endog hyppig en Erstatning, naar Føllet kastes eller kommer dødfødt til Verden; ligesom der jævnlig bestemmes en højere Erstatning for drægtige Hopper. Forsikringsforeningen tager altsaa her Hensyn til de betydelige Værdier, der staa paa Spil for Ejeren. Dog er der undertiden visse Begrænsninger. En Forening bestemmer saaledes i sine Vedtægter, at der skal gjøres et Indskud af 2 Kr., for at Føllet skal erstattes, hvis det kastes eller døer inden 8 Dage; erlægges disse 2 Kr. ikke, kan Føllet ikke forsikres, før det er en Maaned gammelt. En anden Forening kræver endog 5 Kr. i Indskud. Reglerne ere i det Hele yderst forskjellige.

Opadtil er der derimod en Række Grænser i Hesteforsikringen. Saaledes udelukkes ikke sjældent Hingste fra en vis Alder, sædvanlig 2 à 3 Aar, eller Hingstes Kastrering falder udenfor Foreningens Omraade, eller Hingste vurderes kun som Heste; af og til udelukkes Klapheste helt eller delvis; en Forening bestemmer f. Ex., at tilforhandlede Klaphingste paa mindst 1 Aar erstattes ikke, hvis Dødsfaldet skjønnes at hidrøre fra Kastreringen. Endvidere udelukkes ofte gamle Heste, f. Ex. fra 16, 18 eller 20 Aars Alderen, eller Heste, som paa Grund af deres Alder eller af andre Grunde ikke opnaa en vis Værdi, f. Ex. 100 Kr. Undertiden bestemmes en Aldersgrænse, efter hvilken en indtegnet Hest udslettes, f. Ex. 20 Aar, medens Aldersgrænsen ved Optagelsen er noget lavere. Tilsvarende Regler findes ogsaa jævnlig m. H. til Værdiansættelsen. En Forening bestemmer f. Ex., at naar en Hest ikke har en Værdi af 120 Kr., kan den ikke optages; men naar en Hest, som er optaget, synker under denne Værdi, kan den blive i Foreningen indtil den er mindre end 60 Kr. værd. Jævnlig sættes ogsaa en højere Grænse for Forsikringssummen, f. Ex. 800 Kr.,

undertiden har man særlig Præmie for de højt vurderede Dyr. Endelig fordres det, at Hesten ved Indmeldelsen ikke maa være syg. En Garanti for, at der ikke sker Misbrug, ligger i de regelmæssige Omvurderinger, der hyppigst sker 2 Gange aarlig, jævnlig dog endnu hyppigere. Ejendommelig er en Bestemmelse som den, at Personer, der ere bekjendte som Dyrplagere, ikke optages; denne Bestemmelse kan ogsaa gjenfindes i Vedtægterne for Kreaturforsikringer.

Hvad Hornkvægforsikringen angaar, finder man af og til Aldersgrænser, ud over hvilke Køer ikke optages. En Forenings Vedtægter bestemmer f. Ex., at Køer ikke optages over 12 Aars Alderen og udslettes ved 16 Aars Alderen. Ligeledes træffer man paa Grænser for Værdien, f. Ex. Bestemmelse om, at Kreaturer under 30 Kroners Værdi ikke optages; dog ere disse Begrænsninger vistnok i det Hele sjældnere end ved Hesteforsikringen. Ligesom ved denne haves endvidere regelmæssige Taxationer. Et Værn mod store Tab søge Foreningerne hyppig ved at fastsætte en højere Grænse for Forsikringssummen for det enkelte Dyr, f. Ex. 200 Kr. En Afvigelse fra Hesteforsikringen ligger deri, at Kalve ofte ere udelukkede, som oftest vel, til de ere et halvt Aar gamle, af og til er det et Aar eller et Fjerdingaar, undertiden en Maaned, der sættes som Grænse; en Kasse optager kun Køer og drægtige Kvier osv. Da en Sjettedel af Hornkvæget er under et Aar, betyde disse Udelukkelser ikke saa lidt, men det er vanskeligt at komme til Klarhed over, hvor megen Betydning der maa tillægges dem; dog kan der næppe være Tvivl om, at Udelukkelserne for Hornkvægets Vedkommende spille en større Rolle end for Hestenes.

Man kan nu prøve paa at foretage en tilsvarende Opstilling angaaende Hornkvæget (se Side 329) som for Hestene.

Det synes atter at fremgaa af disse Tal, at der i Jylland er forholdsvis langt mere tilbage at udrette end paa Øerne, et Resultat, der næppe vil forandres meget

Hornkvæg efter Kreaturtællingen 1898.

Paa Ejendomme med Hartkorn:	Sjælland og Lolland-Falster	Fyenske Øgruppe	Jylland	Hele Landet (undt. Bornholm)
0—1 Td.	73335	35203	226619	335157
1—4 —	92292	48270	368749	509311
4—8 —	196046	77405	226944	500395
8 — og derover.	138845	47468	139367	325680
uangivet Hartkorn ..	14030	2392	25068	41490
Tilsammen...	514548	210738	986747	1712033
	Køer 1898			
0—1 Td.	52138	27636	161125	240899
1—4 —	60323	31242	207381	298946
4—8 —	121883	45267	114666	281816
8 — og derover.	92384	29724	75020	197128
uangivet Hartkorn ..	9034	1782	16792	27608
Tilsammen...	335762	135651	574984	1046397
	Forsikret Hornkvæg 1900			
	30473	26165	23486	80124

Hertil kommer endnu Bornholm med 4706 forsikrede Dyr og en samlet Besætning paa 20868 Malkekøer, 32764 Stykker Hornkvæg.

ved at medtage »Cimbria« og »Kustos«, hvilken sidste Forening, som anført, har sit Tyngdepunkt paa Øerne. Man ser ogsaa, at det er en forholdsvis langt mindre Del af Hornkvæget end af Hestene, der er forsikret. Men husker man, at det ved Kreaturforsikringen væsentlig drejer sig om Ejendomme under 1 Td. Htk., vil man se, at Forsikringen dog er trængt ganske godt igjennem paa Øerne, særlig da paa Fyen, saa meget mere, som de an-

førte Tal jo kun ere Minimumstal, og man vil efter al Rimelighed komme ikke saa lidt højere op ved at faa alle de Foreninger med, om hvilke der kun foreligger ufuldstændige Oplysninger. Man tør vistnok antage, at man ved at medtage disse, »Cimbria«, Kreaturforsikringen for Kongeriget Danmark og Tyreforsikringerne, naar op til 95000 for hele Landet. Tænker man saa endvidere paa den store Forsikringssum i »Kustos«, for største Delen fordelt paa store Besætninger, saa kommer man sikkert op over det dobbelte. Men selv med dette for Øje ser det ud, som om Forsikringen af Hornkvæg er mindre vidt fremskreden end af Heste, og særlig kan man vedblivende ikke værge sig for den Tanke, at de mellemstore Besætninger ikke i nogen synderlig Grad ere komne med i hele Kreaturforsikringsbevægelsen i Danmark.

Hvad her er udviklet, bekræftes nu ved at undersøge de forsikrede Værdier lidt nærmere. Man kan først spørge om de »rene« Hesteforsikringskasser. Angaaende disse har man følgende Oplysninger:

	Foreninger hvis Assurancesum i Aaret 1900 kjendes		Foreninger hvis Assurancesum og Hestetal kjendes			Gjennemsnitlig Forsikringssum for hver Hest
	Antal af Foreninger	Forsikringssum	Antal af Foreninger	Antal af Heste	Forsikringssum	
		Mill. Kr.			Mill. Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe.....	131	16.554	123	46060	15.421	335
Vestlige —	34	4.079	34	9329	4.079	437
Jylland.....	201	25.898	182	55601	21.225	382
Tilsammen...	366	46.531	339	110990	40.725	367

Heri er ikke medregnet Hingsteforsikringerne. Man har altsaa her Oplysning om en Forsikringsværdi paa

$46^1/_2$ Mill. Kr., et Tal, der rimeligvis vilde blive en Del forhøjet, hvis man kunde faa alle Foreninger med. I Gjennemsnit ere Hestene paa den sjællandske Øgruppe lavest, paa den fyenske Øgruppe højest forsikret. Men hertil kommer nu de blandede Forsikringer. Undtages foreløbig de over hele Landet virkende Foreninger og »Cimbria«, finder man følgende Tal for Aaret 1900:

	Foreninger hvis Forsikringssum kjendes		Foreninger hvis Forsikringssum og Antal af Heste og Hornkvæg kjendes			Gjennemsnitlig Forsikringssum for hver Hest
	Antal af Foreninger	Forsikringssum	Antal af Foreninger	Antal af Heste	Forsikringssum	
		Mill. Kr.			Mill. Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe.....	29	9.086	26	23853	8.451	354
Vestlige —	29	7.205	28	16828	7.143	424
Jylland.....	40	7.181	36	17326	6.576	380
Hele Landet...	98	23.472	90	58007	22.170	382

Hertil kommer »Cimbria«s Forsikringssum for Heste, der ikke særlig er specificeret, men maaske udgjør mindst 1 Million, endvidere Kongeriget Danmarks Kreaturforsikring med ca. 3.674 Mill. og endelig »Kustos« med 4.847 Mill. Kr. Heller ikke er i Oversigten medtaget et Par særlig kjøbenhavnske Foreninger. Den ene af dem, »Den gjensidige Hesteforsikrings-Forening for Kjøbenhavn med Forstæder og Frederiksberg«, havde i 1900 944 Heste med en Forsikringssum af ca. 0.572 Mill. Kr. Hertil kan saa endelig regnes Hingste- og Avlshoppeforsikringen, der udgjør godt 3 Mill. Kr., og man kommer derpaa op over 80 Mill. Kr., der sikkert kun udgjør en lavere Grænse for, hvad der er forsikret paa Heste. I Gjennemsnit for rene og blandede Hesteforsikringer kommer man til en

Forsikringssum for hver Hest af 372 Kr., og overfører man denne paa hele Forsikringssummen, kommer man til det samme Resultat som før, at der er en Del mere end 200000 forsikrede Heste Landet over.

Samler man Tallene for de rene og blandede Forsikringer, finder man paa den sjællandske Øgruppe en Gjennemsnitssum for hver Hest af 341 Kr., paa den fyenske 429 Kr. og i Jylland 381 Kr. Disse Uligheder mellem Landsdelene afspejle sig ogsaa i Foreningernes vedtægtsmæssige eller faktiske Maximums- og Minimumsgrænser. Paa Fyen er Maximum af Forsikringssummen sædvanlig 6—800 Kr., paa de østlige Øer er Maximumsgrænsen i Reglen under 600 Kr. I Jylland er den øverste Grænse hyppigt over 600 Kr. Den nederste Grænse er for den sjællandske Øgruppe oftest under 100 Kr., paa Fyen og i Jylland i Reglen over 100, undertiden over 150 Kr. Det lader sig ikke oplyse, hvorledes Forsikringssummen for Kreaturforsikringen for Kongeriget Danmark fordeler sig, medens man for »Kustos« har nedenstaaende Oplysninger, gjældende 1. Juli 1901 (med Undtagelse af visse Forsikringer, som udtraadte i Sommerens Løb):

	Antal af Besætninger	Forsikringssum Mill. Kr.
Østlige Øgruppe.....	233	2.475
Vestlige —	40	0.422
Jylland.....	269	2.099
Hele Landet...	542	4.996

Tager man disse Tal med, og medregnes »Cimbria«, kommer man til det Resultat, at der i Jylland og paa Øerne omtrent er forsikret det samme Beløb paa Heste. Efter Kreaturtællingen i 1898 havde Hestebesætningerne imidlertid en noget større Værdi i Jylland end paa Øerne, nemlig 85.1 Mill. mod 74.5 Mill., saa at Jylland ogsaa ved denne Sammenstilling staar noget svagere end Øerne. Til de henad 160 Mill. Kr., som Værdien udgjorde, svarede, som anført, en Forsikringssum af mindst 80

Mill. Kr., altsaa Halvdelen, hvad der ganske godt passer med det foran fundne Resultat. Ganske naturlig ere Værdierne ved Kreaturtællingen noget mindre end ved Kreaturforsikringen, der udelukke en Del mindre værdifulde Dyr. I Gjennemsnit faar man for hele Landet, fraregnet Hingste, 349 Kr., medens Værdien efter Kreaturforsikrings-Statistiken, som anført, er 372 Kr.; disse to Tal svare ikke ilde til hinanden.

For Hornkvæget faar man følgende Værdier for de »rene« Forsikringer:

	Foreninger hvis Assurancesum i Aaret 1900 kjendes		Foreninger hvis Assurancesum og Hornkvægantal kjendes			Gjennemsnitlig Forsikringssum for hvert Stk. Hornkvæg
	Antal af Foreninger	Forsikringssum	Antal af Foreninger	Antal af Hornkvæg	Forsikringssum	
		Mill. Kr.			Mill. Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe.....	88	2.707	88	18642	2.707	145
Vestlige —	41	1.582	40	9244	1.521	164
Jylland.....	85	1.419	82	11728	1.383	118
Hele Landet...	214	5.708	210	39614	5.611	142

Atter ser man, at den fyenske Øgruppe udmærker sig ved, at Dyrene ere højere forsikrede end i de øvrige Landsdele, men Jylland har, i Modsætning til hvad der ovenfor paavistes for Hestene, her faaet den nederste Plads. Men dette Billede ændres iøvrigt, naar man kommer til de blandede Forsikringer, hvor det viser sig, at Jylland udmærker sig ved en ganske betydelig Gjennemsnitsværdi, saaledes som omstaaende Tabel (Side 334) viser.

Der er saaledes en noget større Værdi forsikret i de blandede end i de rene Foreninger. For begge Grupper

	Foreninger hvis Forsikringssum i Aaret 1900 kjendes		Foreninger hvis Forsikringssum for Heste og Hornkvæg kjendes			Gjennemsnitlig Forsikringssum for hvert Stk. Hornkvæg
	Antal af Foreninger	Forsikringssum	Antal af Foreninger	Antal af Hornkvæg	Forsikringssum	
		Mill. Kr.			Mill. Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe.....	29	2.615	26	16759	2.540	152
Vestlige —	29	2.787	28	15619	2.749	176
Jylland.....	40	1.706	36	9690	1.663	172
Tilsammen...	98	7.108	90	42068	6.952	165

under ét faar man en Gjennemsnitssum paa den sjællandske Øgruppe af 148 Kr., paa den fyenske af 172 Kr. og i Jylland af 142 Kr., en Forskjel, der delvis afspejler sig i Maximums- og Minimumsbestemmelserne. For hele Landet finder man 154 Kr. — Hertil kommer nu den foran anførte Forsikringssum af 51400 Kr. for Kreaturforsikringen for Kongeriget Danmark, endvidere 16.717 Mill. Kr. for »Kustos«, og »Cimbria«s Forsikringssum, der maaske nærmer sig 1 Million. Endvidere de to specielle Tyreforsikringer med ca. 195000 Kr. Forsikringssum. Alt i alt naar man op paa henad 30 Mill. Kr., hvoraf »Kustos« tilvejebringer over Halvdelen. Fordelingen for denne Forening, 1. Juli 1901 (ligesom ovenfor med Fradrag af en Del Forsikringer, der ere udtraadte i Sommerens Løb), fremgaar af følgende Tal:

	Antal af Besætninger	Forsikringssum Mill. Kr.
Østlige Øgruppe.....	488	8.780
Vestlige —	106	1.633
Jylland.....	613	5.874
Hele Landet...	1207	16.287

Jylland har vel flere Besætninger end Øerne, men Forsikringssummen er langt mindre; medens Øernes Gjennemsnitsbesætning har en Værdi af 17500 Kr., er den for Jylland kun 9600 Kr., for hele Landet 13500 Kr. I hvert Fald drejer det sig aabenbart væsentlig om større Brug, hvad der ogsaa fremgaar ved et Gjennemsyn af Medlemslisten.

Den samlede Værdi af Danmarks Hornkvæg ansloges i 1898 til 197.6 Mill. Kr., hvoraf 91.9 paa Øerne og 105.7 i Jylland. Men i Jylland er den forsikrede Værdi alt i alt kun godt og vel halv saa stor som paa Øerne, medens Værdien efter Kvægtællingen er en Del større. Ogsaa for Kreaturforsikringens Vedkommende er altsaa Jylland forholdsvis længst tilbage, og blandt Øerne er det atter den fyenske Øgruppe, der er kommen længst. I det Hele taget er knap en Sjettedel af Hornkvægsværdien forsikret, hvilket stemmer ikke ilde med hvad der foran er udviklet.

For Køer alene finder man efter Kreaturtællingen en Gjennemsnitsværdi af 137 Kr., for alt Hornkvæg af 113 Kr. Da Forsikringsstatistiken angiver 154 Kr., faar man Indtryk af, at det er de værdifuldere Dele af Besætningerne, der fortrinsvis forsikres. Dette stemmer med det foran anførte, at en stor Del af Kalvene og en Del gammelt Hornkvæg er udelukket fra Forsikringen, men det er ikke umuligt, at der er en Forskjel tilstede ved selve Værdiansættelsen.

Det gjælder nu om at komme paa det rene med Foreningernes finansielle Resultater. Her maa strax forudskikkes den Bemærkning, at Materialet frembyder forskjellige Mangler. Dels er der en Del Kasser, der udbetale Erstatninger ikke blot i Tilfælde af Død, men ogsaa i Tilfælde af Værdiforringelse, f. Ex. hvor der indtræder Halthed. Dels lader det sig ikke altid se, om Erstatningerne ere Bruttoerstatninger (iberegnet hvad Huden og Kjødet osv. er værd) eller Nettoerstatninger (hvori Resterne ere fradragne). Denne Fejlkilde skal

nedenfor omtales nærmere; hvis Tallene skulde gjøres til Nettotal, maatte vistnok Kvotienten mellem Erstatning og Forsikringssum for Hestenes Vedkommende formindskes med et Par (maaske 4) pCt., medens Fejlen for Hornkvægets Vedkommende formentlig er en Del større. Den anførte Fejlkilde neutraliseres noget, naar man ser paa Medlemsbidragene i Stedet for paa Erstatningskvotienten. En anden Fejlkilde er den noget forskjellige Procentdel af Vurderingssummen, som Ejeren maa bære som sin egen Risiko. Nedenstaaende Oversigter ere byggede paa de Skemaer, der samtidig give Oplysning om Forsikringssum, Skadernes Antal og Beløb og Medlemsbidragene, eller hvis Indhold tillade en nogenlunde paalidelig Beregning af disse Tal. Jeg begynder med de rene Hesteforsikringer.

Rene Hesteforsikringer i 1896—1900.

	Sammenlagt Forsikringssum for de 5 Aar	Medlems-bidrag	Erstat-ningernes Beløb	Skader-nes Antal
	Mill. Kr.	Kr.	Kr.	
Østlige Øgruppe...	65.797	1144259	1169204	6570
Vestlige — ...	15.942	272086	267341	1244
Jylland.....	98.151	1619215	1627961	9536
Hele Landet...	179.890	3035560	3064506	17350

Heraf kan atter nedenstaaende Forholdstal udregnes:

	For hver 100 Kr. Forsikringssum udgjorde aarlig		
	Medlems-bidragene	Erstat-ningernes Beløb	Skadernes Gjennem-snitsbeløb
	Kr.	Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe	1.74	1.78	178
Vestlige —	1.71	1.68	215
Jylland	1.65	1.66	171
Hele Landet	1.69	1.70	177

Medlemsbidrag saavelsom Skadeprocenten frembyde altsaa faa Afvigelser i de tre Hoveddele af Landet og ligeledes afvige de to Talrækker indbyrdes kun lidet fra hinanden: Udgifterne til Erstatning sluge endogsaa lidt mere end Medlemsbidraget, saa at Udgiften til Driften altsaa maa dækkes af andre Indtægter, et Forhold, jeg skal komme tilbage til nedenfor. Imellem de enkelte Amter kan man iøvrigt finde meget fremtrædende Forskjelligheder. Saaledes har Maribo Amt en Skadeprocent af 1.91, svingende i de enkelte Aar mellem 1.64 og 2.25, og i Frederiksborg Amt synker Procenten til 1.51, svingende mellem 1.26 og 1.80.

Erstatningen er i Gjennemsnit meget større paa Fyen end andetsteds, men Forskjellen udjævnes, naar man tager Hensyn til, at Hestene gjennemsnitlig have en langt højere Forsikringsværdi dér end i de øvrige Dele af Landet. Udregner man hvor stor en Procent de gjennemsnitlige Erstatningssummer udgjøre af den forsikrede Værdi, finder man for den sjællandske Øgruppe 53, for den fyenske 49 og for Jylland 45; for hele Landet er Forholdstallet 48. I Gjennemsnit faar den Forsikrede i Tilfælde af Skadeserstatning altsaa henad Halvdelen af Forsikringssummen i kontant Erstatning, og Erstatningen er lidt rigeligere paa den sjællandske Øgruppe end i de andre Dele af Landet. Denne Beregning er iøvrigt aabenbart allerede af den Grund usikker, at Risikoen sikkert varierer ikke lidet efter Alderen (saaledes er Føllenes Dødelighed rimeligvis stor), hvortil ogsaa kommer, at de anførte Forsikringsværdier kun gjælde et enkelt Aar; men nogen Vejledning ligger der sikkert nok i Tallene.

Til Sammenligning med de vundne Resultater anføres Forholdstallene for de enkelte Aar (se Side 338).

Man ser altsaa, at Tallene variere ikke saa lidt fra Aar til Aar. Aaret 1900 har saaledes været ret ugunstigt i Sammenligning med de andre Aar, og dette gjentager sig i hver enkelt Landsdel.

For de blandede Forsikringskassers Vedkommende er Materialet langt mere uensartet, og det er van-

Medlemsbidraget for hver 100 Kr. Forsikringssum.

	1896	1897	1898	1899	1900
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe	1.62	1.68	1.70	1.70	1.95
Vestlige —	1.47	1.78	1.76	1.78	1.73
Jylland	1.56	1.62	1.63	1.69	1.72
Hele Landet	1.57	1.66	1.67	1.70	1.80

Erstatningen for hver 100 Kr. Forsikringssum.

Østlige Øgruppe	1.65	1.72	1.70	1.76	2.00
Vestlige —	1.66	1.67	1.67	1.60	1.77
Jylland	1.56	1.67	1.63	1.68	1.73
Hele Landet	1.60	1.69	1.66	1.70	1.83

Skadens Gjennemsnitsbeløb.

Østlige Øgruppe	185	174	174	175	181
Vestlige —	252	195	201	192	239
Jylland	168	168	170	172	173
Hele Landet	181	173	174	175	181

skeligt at bringe et tilstrækkelig klart System i Oplysningerne. Derfor har jeg ladet mig nøje med Resultaterne for et enkelt Aar (1900), der iøvrigt udviser omtrent de samme Forhold, som de rene Forsikringer. Man havde i Aaret 1900 (stadig fraregnet »Cimbria« og »Kustos« samt Kreaturforsikringen for Kongeriget Danmark) følgende Tal:

	Forsikrings-sum for Heste	Medlems-bidrag	Erstat-ninger	Antal af Skader
	Mill. Kr.	Kr.	Kr.	
Østlige Øgruppe	5.392	91063	92199	512
Vestlige —	6.707	122014	126522	635
Jylland	6.105	122689	126488	768
Hele Landet	18.204	335766	345209	1915

Heraf finder man da atter følgende Skadeprocenttal:

	For hver 100 Kr. Forsikringssum var		
	Medlems-bidraget	Erstatnings-beløbet	Skadens Gjennem-snitsbeløb
	Kr.	Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe.....	1.69	1.71	180
Vestlige —	1.82	1.89	199
Jylland.....	2.01	2.07	165
Hele Landet.....	1.84	1.90	180

Sammenholder man disse Tal med Forsikringsværdierne (Side 331), finder man samme Rækkefølge mellem Landsdelene som i de rene Hesteforsikringer. Paa den sjællandske Øgruppe udbetaltes der i Gjennemsnit forholdsvis noget højere Beløb end i de øvrige Dele af Landet; for hele Landet under ét var Procenten 47. Men iøvrigt frembyde de her anførte Tal nogle Afvigelser fra de foran anførte. Her er det Jylland, der optræder med det forholdsvis største Tab, den sjællandske Øgruppe med det laveste, medens Rækkefølgen er omvendt ved de rene Forsikringer; derved udjævnes altsaa Procenten ikke saa lidet, naar man slaar begge Grupper af Foreninger sammen.

Det maa dog ved alt det foregaaende erindres, at Statens Udbetalinger i Henhold til Lov om smitsomme Sygdomme blandt Husdyrene af 14. April 1893 noget paavirke disse Tal, idet de virke som en delvis Forsikring. En Del af Foreningerne lade vistnok disse Beløb gaa ind i Kassen og udbetale Medlemmerne Erstatningen efter deres sædvanlige Regler, andre undtage disse Beløb udtrykkelig. Den samlede Udgift var i Finansaaret 1901—1902 ca. 78500 Kr. (i Gjennemsnit for 5 Aar 101382 Kr.), men Beløbet lader sig ikke sondre mellem de enkelte Arter Kreatur. Ligeoverfor den samlede Værdi af Kvæg-

besætningerne spiller dette Beløb dog kun en ganske underordnet Rolle.

Af de i det foregaaende meddelte Tabeller lader det sig med omtrentlig Nøjagtighed beregne, hvor mange Skader der i det forløbne Tidsrum af 5 Aar gjennemsnitlig aarlig er indtruffet blandt 100 Heste. Man finder da følgende:

Sjællandske Øgruppe	3.5
Fyenske —	2.9
Jylland	3.7
Hele Landet	3.6

og af disse Tal fremgaar det atter, naar de sammenholdes med Oplysningerne om Besætningernes gjennemsnitlige Størrelse, at der for hver 100 Besætninger aarlig vil indtræffe 10—11 Skader, lidt færre paa Fyen end i de øvrige Dele af Landet. Lidt større Hyppighed af Skader i Forhold til forsikrede Dyr findes iøvrigt i de blandede Kasser, hvor Gjennemsnitsprocenten for Aaret 1900 er 4; mindst er Procenten her i den østlige Øgruppe, størst i Jylland.

Til nærmere Forstaaelse af de vundne Resultater maa det erindres, at Foreningerne sædvanlig ikke udbetale hele Vurderingssummen, men at Ejeren løber en Risiko selv, hyppigst er det en Fjerdedel eller en Femtedel, undertiden stiger det til en Trediedel eller endog Halvdelen, af og til er det kun en Sjettedel eller endnu mindre. Paa dette Punkt er der en Del Forskjel mellem de enkelte Landsdele. I Maribo Amt er det saaledes Reglen, at hele Vurderingssummen udbetales, ogsaa andetsteds i den sjællandske Øgruppe er man ret højt oppe, medens de jydske Amter vistnok gjennemgaaende ere inde paa $^3/_4$ som den Del, der udbetales af Kasserne. For hele Landet under ét kommer man vistnok henimod $^4/_5$ som Foreningens Kvotadel af Risikoen. Selv hvor der udbetales fuld Erstatning, bliver Skaden dog ofte begrænset paa forskjellig Maade, dels ved særlige Regler, f. Ex. for Kastrering af Klaphingste, dels ved at For-

eningen fradrager, hvad Statskassen udreder, men ellers særlig ved Fradrag for Huden eller andre Rester, som kan udnyttes og gjøres i Penge. I det hele taget er det vanskeligt at bringe alle de Bestemmelser, der findes, i et fælles System. En Forening i Viborg Amt fastslaar saaledes som Regel $^3/_4$ af Vurderingssummen som Erstatning, men naar en Hest »bliver Krybsætter eller tilslaas en eller anden Svaghed, der forringer dens virkelige Værdi«, da faar Ejeren, hvis Hesten er under 10 Aar, fra 10 til 25 pCt. i Erstatning, for ældre Heste intet. En Forening paa Samsø udbetaler det Halve for Heste, som ere erhvervede udenfor Øen, i Fald Dødsfaldet indtræffer i det første Fjerdingaar; senere udbetales fuld Vurderingssum, undtagen naar Ejeren har undladt at opgive Hestens skjulte Fejl, hvilket medfører en Afkortning af 15 pCt. En Forening i Hjørring Amt bestemmer, at naar en Hest ved Uheld har tabt $^1/_3$ af sin Værdi, har Ejeren Krav paa Erstatning, idet Hesten sættes til Auktion eller sælges paa næste Marked. Som oftest udbetales dog kun Erstatning, naar Dyret dør.

Alle disse Regler øve selvfølgelig Indflydelse paa Skadeprocenten (ogsaa paa Erstatningens Gjennemsnitsstørrelse), navnlig da der anvendes forskjellige Systemer ved Bogføringen. Huden og øvrige Rester sælges snart for Foreningens Regning, og Indtægterne deraf gaa da ind i Foreningens Kasse, snart tilfalder de Medlemmet og blive da forlods fradragne i Erstatningssummen. Det synes at være omtrent lige hyppigt, at Foreningen og at Ejeren faar Resterne, undertiden deles det saaledes, at Ejeren faar Huden, Foreningen Kjødet, i enkelte Tilfælde har Ejeren Valget, om han vil beholde Resterne og faa Værdien afkortet i Erstatningssummen, eller lade Foreningen faa Resterne, enkelte Gange er der fastslaaet et bestemt Delingsforhold mellem Ejer og Forening. I Maribo Amt er det hyppigst, at Ejeren faar Resterne, i Jylland synes det modsatte at være Tilfældet. Undertiden fastslaas det i Vedtægterne, at Foreningen skal have Resterne, men Ejeren skal be-

sørge Huden aftaget, eller Resterne solgte under Foreningens Kontrol; en enkelt Forening lader Generalforsamlingen bestemme, hvad en Hestehud skal anslaaes til, som Ejeren overtager. Disse Bestemmelser øve selvfølgelig Indflydelse paa Foreningernes Regnskaber, idet Erstatningssummerne blive størst, hvor Foreningen selv overtager Resterne. Det statistiske Grundlag er her i det Hele taget noget vaklende, og man nødes til at anføre Resultaterne i en mere ubestemt Skikkelse end ellers. En Sammenstilling for Aaret 1900 udviser for et Præmiebeløb af ca. 634000 en samlet Værdi af Rester (hvad enten de stilles til Raadighed for Medlemmet eller udnyttes af Foreningen) af 49618 Kr., altsaa 7—8 pCt. Paa de fyenske Øer udgjør Værdien af Resterne kun 3.2 pCt. af Foreningernes Indtægt af Præmier, i Jylland 8.8 pCt. og paa den sjællandske Øgruppe 7.8 pCt. I hvert Fald har man her det væsentligste Bidrag til at dække Forskjellen mellem Foreningens Udgifter og dens Medlemsbidrag. Policepenge og lignende Indtægter udgjøre nemlig kun et forsvindende Beløb; for de Foreninger, der have opført denne Indtægt paa Skemaet, er det kun ca. 2 pCt.; i samtlige Foreningers Budget er det maaske kun godt og vel $^1/_2$ pCt. Endnu ubetydeligere ere Renteindtægterne. I Gjennemsnit havde en Hesteforsikringsforening i Aaret 1900 nemlig kun ca. 260 Kr. i Reservefond (paa den sjællandske Øgruppe omtrent 200 Kr., paa Fyen ca. 480 Kr. og i Jylland ca. 280 Kr.) og hele Reservefonden var i Gjennemsnit næppe 10 pCt. af Præmieindtægten.

Udgiften til Administration synes gjennemgaaende at være meget maadeholden. For Aaret 1900 haves efterfølgende Oplysninger (se Tabellen, Side 343) for Foreninger, der samtidig oplyse Præmieindtægt og Driftsudgift (Aar 1900).

En Administrationsudgift af 3—4 pCt. kan ikke siges at være overdreven. En Forening lønner sin Formand med 10 Kr. aarlig, en anden med 20 eller 30 Kr. eller med nogle Øre for hver 100 Kr. Forsikringssum eller for

	Præmie-udbytte	Administrations-udgift	Administrationen koster i pCt. af Præmien
	Kr.	Kr.	pCt.
Sjællandske Øgruppe	299997	11121	3.7
Fyenske —	74086	2532	3.4
Jylland	357782	12023	3.4
Hele Landet...	731865	25676	3.5

hvert forsikret Dyr, og Taxationsmændene faa da maaske det samme til Deling osv. osv.; sjældnere stiger Honoraret højere op, f. Ex. til 1 Kr. pr. Medlem. Dog kan der være enkelte Driftsudgifter, som ikke passere Foreningens Kasse, men betales direkte af Medlemmerne, f. Ex. for Overskjøn; hvor meget saadanne Udgifter beløbe sig til, lader sig ikke oplyse.

En Udgiftspost maa dog endnu omtales, som jævnlig falder for, nemlig til Dyrlæge (hyppig ogsaa til Medicin). Reglerne herfor ere meget forskjellige. Nogle Foreninger betragte disse Udgifter som sig uvedkommende, andre bære en vis Kvotadel, f. Ex. Halvdelen, andre udrede hele Udgiften (hvis Dyrlægen er hentet med Bestyrelsens Samtykke), eller hvad der er betalt over en vis Sum, eller hvad Sygdommen koster efter at have varet en vis Tid, f. Ex. 30 Dage; en Forening betaler under visse Betingelser et Beløb for hver Dag, Hesten er syg, foruden Dyrlægehjælp. Eller Foreningen betaler Dyrlæge og Medicin, hvis Hesten døer, eller udreder noget mindre, hvis Dyret lever; undertiden fastslaaes det udtrykkelig, at Ejeren skal sørge for Befordringen af Dyrlægen. Det lader sig vistnok vanskelig gjøre at danne sig et Skjøn over geografiske Forskjelligheder med Hensyn til disse Bestemmelser, ligesom der savnes nærmere Oplysninger om, hvor meget denne Udgift tynger paa Foreningernes Budget; det kan næppe være ret meget, da de øvrige Udgifter og Indtægter, som vi have set, ikke ere langt fra at balancere.

Det gjælder nu om at undersøge, hvorledes de anførte Tal stemme med Erfaringerne fra de særlige Forsikringer. Hvad først Kreaturforsikrings-Foreningen for Kongeriget Danmark angaar, da ere Erstatningssummerne ikke specificerede for Heste og Hornkvæg, men da Forsikringssummen for de sidstnævnte er saa lille, tør man i det Hele taget se bort fra dem. Gjør man det, kommer man til det Resultat, at det aarlige Tab for Heste og Hingste har været henad 4 pCt., hvad der stemmer godt med, at det er de farligere Risikoklasser, som denne Forening især arbejder iblandt, idet Tabet er forholdsvis dobbelt saa stort som Tabet i de lokale Kasser. Hertil kommer ogsaa, at Selskabet giver fuld Erstatning i Tilfælde af Død og desuden en stor Mængde partielle Erstatninger. Over en Trediedel af alle Skaderne stamme saaledes fra Halthed. Efter Tarifen for »Pan« er Præmien for Landbrugsheste, indtegnede før 9 Aars Alderen, 2 pCt., for Luxusheste 3 pCt., for Vognmandsheste 5 pCt. og for Heste, der anvendes til stærkt Arbejdsbrug, mindst 5 pCt. Langt mindre har Tabet været i »Kustos«, nemlig kun henad 5 p. m. for Heste og Hingste, men iøvrigt stigende stærkt fra Aar til Aar (1896—1900). Grunden til denne umaadelige Forskjel maa ikke blot søges i, at det her væsentlig drejer sig om Landbrugsforsikringer, altsaa med mindre Risiko, end ved de fleste Forsikringer i Kreaturforsikrings-Foreningen for Kongeriget Danmark, men endnu mere i de ejendommelige Begrænsninger for Erstatningspligten i »Kustos«. Efter dennes ældre Love erstattedes Tabet ved en af de i Lov af 29. Decbr. 1857 (om smitsomme Sygdomme blandt Husdyrene) nævnte Sygdomme, som Miltbrand, Snive osv., kun naar mindst 2 Dyr i samme Besætning vare blevne Ofre for Sygdommen; samme Regel fulgtes ved andre Sygdomme eller Ulykkestilfælde med den Tilføjelse, at Erstatning for Plage under 2 Aar kun udbetaltes, naar Værdien af de døde Dyr var mindst 10 pCt. af de forsikrede Dyrs Værdi eller mindst 400 Kr. Ved disse Regler blev en stor Mængde Tab, som ere af underordnet Betydning i en

stor Bedrift, udelukkede, og kun saadanne Tilfælde gav Krav paa Erstatning, hvor det drejede sig om Tab i større Udstrækning, f. Ex. en større Epidemi eller Forgiftningstilfælde, der ramte flere Dyr. I Lovene af 1900 ere disse Bestemmelser blevne reviderede, saa at Tab ved de nævnte epidemiske Sygdomme erstattes, naar mindst 2 Dyr ere ramte og Tabet naar en vis Størrelse, og for andre Sygdomme eller Ulykkestilfælde kræves, at Tabet skal naa en vis Størrelse, der retter sig efter en Skala, som er afhængig af Besætningens Forsikringssum (400 Kr. for Besætninger under 4000 Kr., 450 Kr. for Forsikringer mellem 4000 og 7000 Kr. osv.), og der udbetales kun $^3/_4$. Saavel efter de gamle som efter de nye Love vare Tab ved Tuberkulose udelukkede. Paa en Forsikringssum af godt 5 Mill. Kr. kom der i Aarene $^1/_9$ 1900 til $^{31}/_8$ 1902 et Tab af 7—8 p. m.

Hvad Hingsteforsikringerne angaar, skal anføres, at i Hingsteforsikringen »Danmark« var i de 6 Aar, som endte med 1. Septbr. 1899, Antallet af Skader 206 med en samlet Værdi af 260478 Kr., altsaa i Gjennemsnit ca. 1260 Kr., medens Hingstene i Gjennemsnit ere forsikrede for godt 2000 Kr. Antallet af Skader er saaledes aarlig henad 4 pCt. af Antallet af forsikrede Dyr (som for Hestene) og Tabet vistnok henad 3 pCt. aarlig af Forsikringssummen. I Hingsteforsikringsforeningen »Jylland« har den gjennemsnitlige Forsikringssum i Aarene 1896—1900 været ca. 714000 Kr. (fordelt paa ca. 335 Hingste) og Tabet ca. 16600 Kr., altsaa noget over 2 pCt. Forsikringsforeningen for Hingste og Avlshopper i Fyens Stift havde for Hingste en gjennemsnitlig Forsikringssum af ca. 212000 Kr. (148 Hingste) og et Tab af 7446 Kr. eller 3—4 pCt. Hesteforsikringen »Sjælland« har ikke specificeret Tallene nærmere; den gjennemsnitlige Forsikringssum for Heste og Hopper var i Aarene 1897—1900 ca. 307000 Kr. og Tabet ca. 10290 Kr., altsaa ca. 3 pCt. I hvert Fald vidne disse Tal om, at Risikoen ved slige Forsikringer er større end ved almindelige Hesteforsikringer. Tabene ere tillige stærkt svingende, som natur-

ligt er, hvor Forsikringernes Antal er saa lille og Forsikringssummerne meget varierende — f. Ex. i »Jylland« med Maximumsgrænse 6000 Kr.

Til Sammenligning med de her anførte Tal skal til Slutning meddeles Resultatet af en Statistik vedrørende den bayerske Statsanstalt for Hesteforsikring $^1/_{11}$ 1900—$^1/_{11}$ 1901, der omfattede 296 Lokalforeninger med 12254 Medlemmer og 32635 Heste til en samlet Forsikringssum af 18.6 Mill. Mk. Af de forsikrede Heste medførte henad 3 pCt. Krav paa Erstatning, og Skadeserstatningen udgjorde gjennemsnitlig 2 pCt. af Forsikringssummen, altsaa ubetydelig mere end i Danmark. Nedenfor skal jeg komme tilbage til dette interessante Forsøg fra Statens Side paa at ophjælpe Hesteforsikringen.

For Hornkvæget faar man følgende finansielle Resultater. Jeg begynder med de rene Hornkvægforsikringer (1896—1900).

	Sammenlagt Forsikringssum for de 5 Aar 1896—1900	Medlemsbidrag	Erstatningsbeløb	Skadernes Antal
	Mill. Kr.	Kr.	Kr.	
Østlige Øgruppe.....	10.703	225703	243410	2013
Vestlige —	5.989	77502	75363	638
Jylland.....	5.427	95928	104624	1522
Hele Landet...	22.119	399133	423397	4173

	For hver 100 Kr. Forsikringssum udgjorde aarlig		Skadernes Gjennemsnitsbeløb
	Medlemsbidragene	Erstatningerne	
	Kr.	Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe.....	2.11	2.27	121
Vestlige —	1.29	1.26	118
Jylland.....	1.77	1.93	69
Hele Landet.....	1.80	1.91	101

Erstatningerne ere altsaa noget mere afvigende fra Medlemsbidragene end ved Hesteforsikringerne, hvad der hænger sammen med, at Resterne ere forholdsvis mere værdifulde. Erstatningernes Gjennemsnitsbeløb ere meget større paa Øerne end i Jylland, men desuagtet er Erstatningen i Forhold til den samlede Forsikringssum betydelig mindre paa Fyen end i Jylland. Paa den sjællandske Øgruppe var den gjennemsnitlige Erstatning omtrent 83 pCt. af Dyrets Forsikringsværdi, paa Fyen ca. 72, men i Jylland kun 58 pCt., for hele Landet 71 pCt., saa at Erstatningerne baade relativt og absolut er rigeligst paa Øerne.

For de enkelte Aar faar man følgende Forholdstal:

Medlemsbidrag i rene Hornkvægforsikringer for hvert Aar.

	1896	1897	1898	1899	1900
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe	2.02	2.27	2.01	2.17	2.08
Vestlige —	1.34	1.37	1.28	1.26	1.26
Jylland	1.77	1.79	1.71	1.68	1.87
Hele Landet	1.78	1.93	1 72	1.80	1.81

Erstatningen for hver 100 Kr. Forsikringssum.

Østlige Øgruppe	2.18	2.42	2.16	2.34	2.27
Vestlige —	1.41	1.38	1.12	1.16	1.29
Jylland	2.12	1.93	1.76	1.90	1.96
Hele Landet	1.97	2.04	1.75	1.91	1.93

Skadens Gjennemsnitsbeløb.

Østlige Øgruppe	124	121	125	118	118
Vestlige —	119	106	129	124	112
Jylland	71	64	60	72	75
Hele Landet	103	99	101	102	102

Tallene variere altsaa en Del fra Aar til Aar, men Rækkefølgen er en noget anden end ved Hesteforsikringerne, kun udmærker Aaret 1898 sig i begge Grupper ved sit gunstige Præg.

For de blandede Kassers Vedkommende stiller Forholdet sig noget anderledes, som følgende Tal udvise (gjældende for Aaret 1900):

	Forsikringssum for Hornkvæg	Medlemsbidrag	Erstatninger	Antallet af Skader
	Mill. Kr.	Kr.	Kr.	
Østlige Øgruppe	1.458	23835	22621	181
Vestlige —	2.568	34095	27287	277
Jylland.....	1.165	12990	21305	264
Hele Landet...	5.191	70920	71213	722

hvoraf atter følgende Procenttal findes:

	For hver 100 Kr. Forsikringssum var		Skadens Gjennemsnitsbeløb
	Medlemsbidraget	Erstatningsbeløbet	
	Kr.	Kr.	Kr.
Østlige Øgruppe.....	1.63	1.55	125
Vestlige —	1.33	1.06	99
Jylland.....	1.11	1.83	81
Hele Landet.....	1.37	1.37	99

Sammenholder man disse Tal med de Side 334 angivne Forsikringsværdier, vil man finde for den østlige Øgruppe 82 pCt., altsaa omtrent som ovenfor, for Fyen 56 pCt. og for Jylland 47 pCt, for hele Landet 60 pCt.

Af de anførte Tal kan man, ligesom ved Hestene, beregne, hvor mange Skader der i det betragtede Fem-

aar 1896—1900 ere indtrufne aarlig blandt 100 forsikrede Dyr i rene Hornkvægforsikringer:

Sjællandske Øgruppe	2.7
Fyenske —	1.7
Jylland	3.3
Hele Landet	2.6

Det er paafaldende at se den store Forskjel mellem Fyen og den øvrige Del af Landet, idet der falder langt færre Skader paa 100 forsikrede Dyr, ganske som Tilfældet er med Hestene. Dette Resultat stemmer dog ikke ganske med Resultaterne for de blandede Forsikringer. Her finder man for Aaret 1900 for hele Landet 2.3 pCt., for Jylland 3.9 pCt. og for hver af Øgrupperne 1.9 pCt. — Sammenholder man endelig Tallene for de rene Forsikringer med Antallet af Kreaturer for hvert Medlem, kommer man til det Resultat, at der i hver 100 Besætninger gjennemsnitlig aarlig i hver af Øgrupperne er ca. 6 Skader, i Jylland ca. 9.

Hvad Tyrene angaar, udvise Regnskaberne for »Assurancen af Tyreforeningernes Stamtyre i Sjællands og Lolland-Falsters Stifter«, der udbetaler $^9/_{10}$ af Skaden, en gjennemsnitlig aarlig Erstatning af 4 pCt.; en Sjettedel af Tabene dækkedes ved Resterne. Noget heldigere har den fyenske Forening været med et gjennemsnitligt Tab af 3 pCt., hvoraf en Fjerdedel dækkedes ved Rester. I hvert Fald synes disse Tal at tyde paa, at Risikoen ved den Art Forsikringer er ret stor.

For »Kustos« finder man, ligesom ved Hesteforsikringen, som Følge af denne Forenings ejendommelige Love, der kun tilsikrer Erstatning ved større Tab, en meget lav Erstatningskvotient, nemlig ca. 2 p. m. — en Kvotient, der endda har været noget mindre efter de nye Loves Vedtagelse.

Fra Bayern foreligger der en fortrinlig og ensartet Statistik fra den bayerske Landes-Viehversicherungsanstalt for de første 5 Aar af Forsikringsanstaltens Virksomhed 1896—1900. Den sondrer mellem Oxer (Stude og Tyre),

Køer og Ungkvæg, og giver Oplysning om Antallet af Skader og Erstatningernes Størrelse efter Fradrag for Rester (Nettoerstatning). Værdien af Resterne udgjorde hvert Aar ca. en Trediedel af Bruttoerstatningen. Erstatningen er i Tilfælde af Nødslagtning $^4/_5$, ellers $^7/_{10}$. Man faar nu følgende Tal:

	Gjennemsnitlig Forsikringsværdi for et Dyr	Gjennemsnitlig Skadeserstatning	Aarligt Antal Skader for 100 forsikrede Dyr	Aarligt Tab paa 100 Kr. Forsikringssum
	Mk.	Mk.		Mk.
Oxer	307	115	1.8	0.66
Køer	261	132	3.1	1.56
Ungkvæg	155	61	1.6	0.62
Tilsammen...	230	116	2.5	1.26

Forsikringsværdierne ere altsaa ret høje, hvad der kan ses i Forbindelse med Afsætningsforholdene for Kjød i Tyskland. Til Gjengjæld er Erstatningen forholdsvis mindre, saa at der i Gjennemsnit er udbetalt omtrent det samme Beløb som i Danmark. Dog maa det her ikke glemmes, at det i Bayern drejer sig om Nettobeløb, medens man i Danmark, i alt Fald tildels, opererer med Bruttobeløb. Medens Antallet af Skader passer godt med Forholdene i Danmark, er Erstatningsbeløbet i Forhold til Forsikringssummen noget lavere. Tager man Hensyn til Resterne, og tager man for de danske Foreninger de blandede Kasser med, vil man dog vistnok omtrent finde den samme Kvotient i begge Lande.

Hvad særlig Tyrene angaa, drejer det sig i Tyskland næppe om særlig værdifulde Dyr. Efter en Statistik for 1896—98 var der i Bayern blandt forsikrede Avlstyre (Zuchtbullen) et Gjennemsnitstab af 0.79 pCt. (138 Mk. for hver Skade), 1.8 pCt. af de forsikrede Dyr kom til Skade, og den gjennemsnitlige Forsikringssum var 312 Mk.

Disse Erfaringer kan næppe sammenstilles med Erfaringer for danske Avlstyre, hvis Værdi gjennemgaaende er langt større.

Den Forskjel, den bayerske Statistik lægger for Dagen mellem Køer og andet Hornkvæg, faar en Belysning ved Erfaringerne fra den sachsiske Tvangsforsikring for Slagtekvæg (i Henhold til Lov af 2. Juni 1898). Forsikringsanstalten begyndte sin Virksomhed 1. Juni 1900. Princípet er, at Enhver (Slagter eller Besidder af Kvæg), der slagter et Stykke Kvæg eller et Svin over 3 Maaneders Alder, betaler et Forsikringsbidrag for den Risiko, at Kjødet skal vise sig ubrugeligt eller dog mindre godt; Skadeserstatningen er $^4/_5$ af Værdien; Betalingen sattes for Aaret 1900 til $2^1/_2$ Mk. for Oxer (männliche Rinder), 7 Mk. for Køer (weibliche Rinder) og 0.40 Mk. for Svin. Der gaves i samme Aar Erstatning for 2.6 pCt. af Oxerne og 9.4 pCt. af Køerne samt for 1.2 pCt. af Svinene. Bortset fra Tuberkulose, der i begge Grupper optraadte i henved Halvdelen af alle Tilfælde, spillede Fødslerne og Yverbetændelse en Hovedrolle (15 pCt. af alle Tilfælde).

Udenfor de i det foregaaende nævnte Erstatningsbeløb i de danske Kasser falde nu de Beløb, som Staten udreder, dels i Henhold til Lov af 14. April 1893, som omtalt foran, dels efter Lov af 26. Marts 1898 § 5 til Bekæmpelse af Yvertuberkulose. I de 3 Finansaar 1899—1902 var Udgiften til den sidste Post henholdsvis 33652 Kr., 56105 Kr. og 49835 Kr; det sidste Beløb falder paa 572 Køer, hvis Slagtning kostede 5 Kr. pr. Stk., altsaa 2860 Kr.; Resten udbetaltes til Ejerne med ca. 82 Kr. i Gjennemsnit.

Naar der foran er paavist betydelige Forskjelligheder indenfor Landsdelene, hidrører dette vistnok for en Del fra Forskjelligheder m. H. t. Erstatningens Størrelse. Som Helhed betragtet kan man maaske sige, at der i Gjennemsnit udbetales $^4/_5$ af Vurderingssummen, men mindst i Jylland og Fyen. I Odense Amt synes saaledes $^2/_3$ og $^3/_4$ at være de overvejende Tal, for Jyllands Vedkommende finder man maaske i Gjennemsnit $^3/_4$ som Normen, medens det i Maribo Amt er hyppigst at betale

fuld Erstatning. Iøvrigt møder man selvfølgelig en Mængde særlige Bestemmelser, der kunne bidrage til at udviske Billedet. Den lolland-falsterske Forening giver fuld Erstatning for de sædvanlige Tilfælde; ved Tab ved Tuberkulose betales kun halv Erstatning, undtagen i Besætninger paa indtil 12 Stykker, i hvilke det første Tab af denne Art erstattes helt. Ogsaa andetsteds kan man møde Bestemmelsen om halv Erstatning i Tilfælde af Tuberkulose, eller der fastsættes en Karenstid, f. Ex. at Ejeren skal have haft Dyret i et halvt Aar. Undertiden retter Erstatningens Kvota sig i det hele efter Længden af den Tid, Dyret har været i Ejerens Besiddelse.

Hvad Resterne angaar, er det paa Fyen en hyppig Regel, at Huden (og Talgen) tilfalder Ejeren, medens Foreningen faar Kjødet, hvis det er brugeligt. Iøvrigt er det vistnok hyppigst, at Foreningen faar alle Resterne, i enkelte Tilfælde deles Udbyttet lige. Resterne tilfalde vistnok forholdsvis hyppigt Ejeren i de jydske Foreninger, hvilket kommer til at øve Indflydelse paa Erstatningssummen, saaledes som den fremtræder i Foreningernes Meddelelser, og her haves da en anden Aarsag til Forskjellighederne mellem de enkelte Landsdele. Men disse Aarsager afgive næppe nogen tilstrækkelig Forklaring af den store Forskjel, som ogsaa lægger sig for Dagen i Hyppigheden af Skader. Bortset fra, at Hygiejnen er forskjellig udviklet i de forskjellige Dele af Landet, og maaske staar højest i en Landsdel som Fyen, hvor Kreaturforsikringen er saa stærkt udviklet, vil selvfølgelig ogsaa en ulige Praxis, en forskjellig Strenghed i Bedømmelse af Skaderne spille en Rolle.

Ganske naturligt have Resterne en større Betydning i Hornkvægforsikringernes Økonomi end i Hesteforsikringernes. For Aaret 1900 kommer man til det Resultat, at Resternes Værdi er 16381 Kr. mod en Præmieindtægt af 79315 Kr., eller 21 pCt.; det er nok muligt, at dette Tal er et Minimumstal (jævnfør de bayerske Erfaringer). Skulde jeg udtale et Skjøn, vilde jeg antage, at Erstatningskvotienten for hele Landet skulde forhøjes med

ca. 8 pCt. for at afgive Bruttotabet. I Fyen udgjorde Værdien af Resterne ca. 13 pCt. af Præmien, paa Sjælland 17 pCt., paa Lolland-Falster 9 pCt., men i Jylland ikke mindre end 36 pCt. For de blandede Foreninger, hvis væsentlige Indtægter, efter hvad der er udviklet, hidrøre fra Hesteforsikringen, var Indtægten kun ca. 8 pCt.

Ligesom ved Hesteforsikringerne er Foreningernes Kapital i det hele kun lille. I Gjennemsnit var Kapitalen i 156 Foreninger kun 137 Kr., nemlig paa den sjællandske Øgruppe 138 Kr., paa Fyen 212 Kr. og i Jylland 96 Kr. Hele Reservefonden var saaledes kun en Brøkdel af den aarlige Præmieindtægt. En Del mere kapitalstærke ere de blandede Foreninger, hvoraf flere jo ogsaa have en betydelig Virksomhed. Man finder for 85 Foreninger et Gjennemsnit af ca. 1270 Kr. Policepenge og lignende Indtægter spille ogsaa kun en lidet fremtrædende Rolle i Foreningernes Økonomi. For de »rene« Foreninger, der have opført denne Post paa Skemaerne, er det knap 3 pCt. af Præmieindtægten, og af Præmieindtægten i alle »rene« Foreninger tilsammen maaske kun 1—2 pCt. For de blandede Foreninger, som have oplyst Indtægten af Policepenge, udgjorde denne Post kun 2—3 pCt. af Præmieindtægten. Alt i alt for alle blandede Foreninger under ét var det ikke 1 pCt.

Spørger man nu tilsidst om Administrationsudgiften, da er det ganske naturligt, at denne er forholdsvis større end i Hesteforsikringskasserne, idet det jo her drejer sig om mindre Virksomheder, hvor Administrationen altid, trods al Sparsommelighed, kommer til at tynge noget mere end i de mere anselige Forsikringskasser. Dog tør det siges, at der i det Hele taget synes at anvendes stor Økonomi ogsaa i disse Kasser.

Efterfølgende Oversigt bygger paa Oplysninger fra de Foreninger, som have meddelt baade Præmie og Driftsudgift (se Side 354).

Et forsikret Kreatur koster efter disse Oplysninger i Administration mindre end en forsikret Hest (nemlig ca. 16 Øre for et Stykke Hornkvæg, ca. 22 Øre for en

	Præmieindtægt Aar 1900	Administrationsudgift	Administrationen koster i pCt. af Præmien
	Kr.	Kr.	pCt.
Sjællandske Øgruppe	50005	3466	6.9
Fyenske —	15383	836	5.4
Jylland	21171	1164	5.5
Hele Landet...	86559	5466	6.3

Hest). — De blandede Foreninger indtage en Mellemstilling mellem de to Grupper med en Udgift af 4—5 pCt. af Præmien. — Udenfor disse Udgifter staa, ligesom ved Hesteforsikringsforeningerne, Udgifterne til Dyrlæge og Medicin, om hvilke Udgiftsposter lignende Bemærkninger kan gjøres som ved Hesteforsikringen.

Ved Gjennemsyn af Foreningernes Love faar man et levende Indtryk af den Økonomi, der drives. Regnskabsføreren faar f. Ex. 6 Øre for hver 100 Kr. Forsikringssum, eller f. Ex. 10 Øre pr. Stykke Kvæg, eller han lønnes med 4 Kr. aarlig og med 2 Kr. Tillæg som Vurderingsmand, eller Formanden og Vurderingsmændene lønnes med 1 Kr. pr. Dag, der medgaar til de to aarlige Taxationer, eller Formanden faar 1 Kr. eller 1,50 pr. Dag for at assistere ved Slagtningen, eller man giver dem, der syne et sygt Dyr, 50 Øre hver, og opkræver iøvrigt 16 Øre ved hvert Kreaturs Indmeldelse til Taxationsmændene. Under saadanne Forhold bliver Formandshvervet for en Del en Ærespost, og der er ogsaa Foreninger, der slet ikke lønner deres Tillidsmænd. Dog ser man ogsaa Foreninger, hvor Honorarerne ere ret rigelige.

Naar et Dyr er død og Resterne skal gjøres i Penge for Foreningens Regning, kan dette ske gjennem det forsikrede Medlem under behørig Kontrol; det bestemmes ogsaa ofte, at han skal hjælpe til med at aftage Huden osv. eller helt besørge dette — undertiden mod en vis Betaling. Undertiden fastsættes der Betaling til Vurderingsmændene for at sælge Dyret, f. Ex. 2 Kr. til hver; en

Forening fastsætter, at Dyret skal slagtes paa Ejerens Regning og Kjødet tilbydes Ejeren; hvis denne ikke vil overtage dette, skal Taxationsmændene sælge det for et Vederlag af 1 Kr. 25 Øre til hver. Andre Steder er det Formanden, der skal besørge Salget. Han faar, efter Lovene i en Forening i Maribo Amt, 1 Kr. 50 Øre pr. Dag; Ejeren skal følge med ved Salget af Kjødet. En anden Forening giver Formanden 2 Kr. pr. Dag for at kjøre om med Kjødet. — Saadanne Bestemmelser i en Forenings Love vidne tydelig om, at Foreningen virker blandt Smaafolk. En Mængde Foreninger paalægge iøvrigt blot i al Almindelighed Bestyrelsen Pligten til at gjøre Resterne frugtbringende, uden at angive nærmere Regler.

Ved Kreaturtællingen i 1898 taltes der 1168000 Svin, fordelt paa 191551 Besætninger, altsaa med c. 6 Svin i hver Besætning. Den samlede Værdi opgjordes til 31.8 Mill. Kr. Af disse har »Kustos« forsikret omtrent en Million Kr., fordelt, som følger, efter Medlemslisten 1. Juli 1901:

	Antal af Besætninger	Forsikringssum i Kr.
Østlige Ogruppe.....	129	283000
Vestlige —	26	63000
Jylland	439	643000
Hele Landet...	594	989000

Gjennemsnitlig er en Svinebesætning efter disse Tal altsaa forsikret for henad 1700 Kr., d. v. s. mere end 10 Gange saa meget som en gjennemsnitlig Svinebesætning i Danmark ellers er værd. Det er saaledes atter væsentlig større Bedrifter, der her er Tale om. Gjennemsnitlig aarlig var 1896—1900 Erstatningssummen, trods de betydelige Begrænsninger, Vedtægterne havde fastslaaet, 18827 Kr., medens den gjennemsnitlige Forsikringssum var 1.2 Mill. Kr. Tabet har saaledes været $1^1/_2$ pCt. I Sammenligning med Tabene for Heste og Køer er dette et højt Tal og vidner om, at der er en betydelig Risiko

ved denne Art af Kreaturforsikring. I de paafølgende to Aar har Tabet været gjennemsnitlig 24614 Kr. med en Forsikringssum af ca. 1 Mill. Kr., altsaa et endnu større Tab, for en stor Del fremkaldt ved enzootisk Lungebetændelse. — Efter »Pan«s Tarif er Præmien 6 à 7 pCt. efter Besætningens Størrelse.

I stærk Modsætning til den store Forsikringssum i »Kustos« staar de smaa lokale Foreninger paa Øerne. Foruden nogle blandede Forsikringsforeninger, der kombinere Svineforsikring med Forsikring af andre Kreaturer, haves Oplysning om 12 Foreninger i den sjællandske Øgruppe og 19 paa de fyenske Øer. Der var i de førstnævnte i Aaret 1900 alt i alt 1059 Medlemmer, altsaa i Gjennemsnit 88 Medlemmer. I Gjennemsnit havde hvert Medlem $1^1/_2$ Svin, saa at det her øjensynlig drejer sig om Smaafolk. Paa Fyen var der i 17 Foreninger tilsammen 1316 Medlemmer eller i Gjennemsnit 77. I Gjennemsnit havde hvert Medlem ca. 2 Svin, hvilket ligeledes er langt under det sædvanlige. Man træffer da ogsaa forskjellige Begrænsninger, hvorved Kasserne betegne sig som bestemte for Smaafolk; nogle Foreninger ere alene for Indsiddere og Husmænd, f. Ex. med mindre end 8 Tdr. Land; en enkelt medtager Parcellister, en anden Jordbrugere med højst 3 Tdr. Htk., en tredie sætter Grænse for Besætningens Størrelse. — Enkelte udelukke Prangere, Slagtere eller »Slagtere, der opføde Grise med Raat«.

Adskillige af Foreningerne optage ikke Grisesøer (eller Orner) eller Søerne optages kun mod visse Betingelser eller mod særlig Præmie. En fyensk Forening bestemmer f. Ex., at der ikke er nogen Erstatningspligt, naar Soen eller Grisene dø som Følge af Fødselen, og en drægtig So erstattes kun som en Gris af samme Størrelse og Godhed. Foreningerne værge sig iøvrigt ved en Række Aldersgrænser ved Optagelsen, undertiden en højere Aldersgrænse, som 1 Aar, hyppigst en lavere. Flere Foreninger bestemme f. Ex., at Grisene forsikres fra 4 Ugers Alderen. Som oftest synes Foreningerne dog at optage Grisene fra Fødselen. Det er ganske naturligt,

at Foreningerne som Regel ikke kunne opgive nogen Forsikringsværdi, den er selvfølgelig stærkt svingende og man ser derfor ogsaa, at Præmien ikke retter sig efter nogen Værdi, men efter Alderen. 10 Øre maanedlig for hver Gris er f. Ex. en hyppig Præmie, i Forening med forskjellige Indskud, f. Ex. ved Optagelse som Medlem, ved Anskaffelse af et nyt Svinehold eller ved Indtegning af en Gris. Erstatningssummerne rette sig efter forskjellige, undertiden ret indviklede Regler. Ofte fastslaas en vis Kvota af Vurderingssummen, ligesom ved Forsikring af Heste og Hornkvæg, undertiden fastsætte Vedtægterne en vis Skala. En Forening betaler f. Ex. med $^2/_3$ af Indkjøbsprisen for de første 20 Pund og derefter 10 Øre under højeste Notering for hvert Pund; en anden betaler $^3/_4$ af Indkjøbsprisen og desuden 1 Kr. for hver Uge, Grisen har været forsikret (indtil 10 Kr.) Naar Grisen har naaet en Vægt af 75 Pd., betales $^3/_4$ af dens Vægt efter »de fyenske Andelsslagteriers Fællesnotering med 25 pCt. Fradrag«. En tredie giver $^3/_4$ af Dagens Pris for levende Vægt. Der er omtrent lige saa mange Regler som der er Foreninger.

Ogsaa angaaende Resterne ere Reglerne forskjellige; hyppigst er det dog Foreningen, der overtager Resterne. I et Par Foreninger er fastslaaet, at Resterne skal tilbydes Ejeren først; i et Par andre, at den Forsikrede skal overtage dem. Den samme Økonomi, som i Hornkvægforsikringerne, lægger sig for Dagen ved Salget af Resterne. En Forening paa Falster giver Formanden en Dagløn af 2 Kr., hvis han gaar glip af sit Arbejde ved sine Forretninger i Anledning af Dyrets Slagtning og Salg. En anden fastslaar, at Distriktsformanden, »saa vidt det er ham muligt, selv, imod passende Godtgjørelse«, skal »overtage Forretningerne ved Salget af Flæsk, Fedt osv., hvad enten det findes afsætteligt paa Stedet eller ved Omkjørsel«. Selskabet betaler Dagløn af højst 1 Kr. til dets »Forretningsmænd«, for saa vidt de maa afstaa fra eget Arbejde. I det Hele synes Administrationsudgifterne da ogsaa at være smaa. Flere Foreninger synes slet ikke

at have nogen Udgift af denne Art; paa Sjælland og Lolland-Falster synes den kun (i Aaret 1900) at udgjøre ca. 20 Øre pr. Medlem; paa Fyen, med de store Besætninger, 50—60 Øre. I Forbindelse med denne Foreningernes Økonomi kan ogsaa nævnes flere Foreningers Strenghed i Haandhævelse af Medlemmernes Pligter, idet der er fastsat Mulkt for Udeblivelse fra Generalforsamlingerne, en Bestemmelse, der ogsaa kan gjenfindes ved de andre Arter af Forsikring.

Skadernes Antal synes at være noget forskjellige i de to Øgrupper. Paa Fyen og Langeland synes der aarlig at indtræde noget over 4 Skader pr. 100 forsikrede Dyr, og Skadens Værdi var omtrent 18 Kr. i Gjennemsnit; der indtraf for hvert Svin et aarligt Tab af ca. $^3/_4$ Kr. Paa Sjælland og Lolland-Falster angives Skadernes Antal derimod til 8—9 pCt. om Aaret, og de udgjøre i Gjennemsnit knap 13 Kr. pr. Skade og aarlig noget over 1 Kr. for hvert forsikret Svin. Paa Bornholm, hvor nogle blandede Kasser ogsaa tegne Forsikring paa Svin, synes Skadernes Antal at svare til Forholdene paa Fyen, medens Erstatningens gjennemsnitlige Størrelse er ca. 14—15 Kr. I alle Tilfælde vise disse Tal en betydelig Risiko, et Resultat, der ogsaa synes bekræftet ved »Cimbria«s Erfaringer. Om Resternes Andel i Foreningernes Økonomi lader der sig ikke sige ret meget. Reservefonden er paa Sjælland og Lolland-Falster i Reglen af en ganske forsvindende Størrelse, medens Foreningerne ere noget mere velhavende paa de fyenske Øer.

Endnu skal nævnes, at »Kustos« af Faareforsikringer den 1. Juli 1901 havde 76 Besætninger i Jylland, 4 paa Fyen og 19 i den østlige Øgruppe med en samlet Forsikringssum af henholdsvis 57100 Kr., 5100 Kr. og 21140 Kr., tilsammen 83340 Kr., altsaa i Gjennemsnit 842 Kr. Et Par Foreninger paa Bornholm tegne ligeledes Forsikringer paa Faar. Forsikringssummen i andre Foreninger er, som foran berørt, næppe stor. Da Værdien af den danske Faarebestand (1898: 1.074 Mill. Stykker) anslaas til henad 19 Mill. Kr., er den allerstørste Del af Risikoen

altsaa udækket. Tabene i »Kustos« synes ret store: 1896—1900 paa en gjennemsnitlig Forsikringssum af 142000 Kr. et aarligt Tab af 2379 Kr., altsaa $1^2/_3$ pCt. Den store Risiko efter de bayerske Erfaringer for Geder kunde danne et Sidestykke hertil. Erstatningen udgjorde her aarlig 4 pCt. af Forsikringssummen, og $5^1/_2$ pCt. af de forsikrede Geder ramtes aarlig af Døden.

I Sammenligning med andre Lande tør det vistnok siges, at Danmark er naaet godt frem paa Kreaturforsikringens Omraade. Denne Sags Udvikling i vort Land er et glædeligt Vidnesbyrd om Befolkningens Evne til uden Støtte fra Statens Side at løse en betydningsfuld økonomisk Opgave. Forsaavidt det gjælder om at dække den enkelte Kreaturejer mod alt for store Tab ved Sygdom eller Dødsfald i Besætningen, maa det siges, at Løsningen er overraskende god, naar man betænker de Vanskeligheder, der ere at overvinde. Kreaturforsikringens anden store Mission, ved den gjensidige Kontrol, Medlemmerne øve overfor hinanden, og den Indflydelse, mere klartseende Mænd indenfor Medlemskredsen raade over, at bekæmpe hygiejniske Ulemper, som undergrave Besætningernes Sundhedstilstand, og saaledes formindske de Tab, Landbostanden, og derigjennem hele Nationen, lide ved Dyrenes Sygdom og Død, frembyder selvfølgelig store Vanskeligheder og lader sig heller ikke let belyse ved statistiske Iagttagelser, før der foreligger Erfaringer for en længere Aarrække, men der kan næppe være nogen Tvivl om, at der ogsaa i denne Henseende — maaske i al Stilhed — gjøres et stort og nyttigt Arbejde Landet over, og at der gives mange gode Vink ved Generalforsamlinger og Vurderinger af Besætningerne. Det er en Opgave, der selvfølgelig i en særlig Grad ligger nær for større Kreaturforsikringsanstalter, og det er da ogsaa en Kjendsgjerning, at »Kustos« har taget fat i denne Retning, f. Ex. ved at vejlede Medlemmerne med Hensyn til Svinenes enzootiske Lungebetændelse.

De smaa lokale Foreninger have, som foran anført, betydelige Fordele. Det er vanskeligt at erstatte den Selvkontrol, som Medlemmerne øve, og en hel Række Udgifter kan i et lille gjensidigt Selskab, hvis Medlemmer maaske alle kjende hinanden, holdes nede paa et lavere Niveau, end f. Ex. i et stort Aktieselskab, der skal udrede Agentprovisioner, holde en Centraladministration, forrente Aktiekapital osv. En Mangel ved dem er, at de i for høj Grad leve paa Gjensidigheden, ofte med Paaligninger i Anledning af det enkelte Kreaturs Død, i alt Fald — hvor der er faste Præmier — med det Sværd stadig hængende over Hovedet, at der maa foretages Extraudskrivning. En Opsamling af nogen nævneværdig Reservefond finder sjælden Sted. Derfor bliver en saadan Forenings Budget ikke saa lidet uregelmæssigt, og man kunde ønske, at der kunde gjøres noget for at udjævne Risikoen. En stor Mængde Begravelseskasser i Danmark have sluttet sig sammen med dette Formaal, idet hver bidrager et Beløb, der er afpasset efter Aldersfordeling og Begravelseshjælpens Størrelse, og er saa rigelig beregnet, at der kan opsamles en nogenlunde stor Kapital; Staten yder desuden et aarligt Tilskud af 5000 Kr. Administrationen paahviler Sygekassernes Centralforeninger og et Forretningsudvalg, det sidstnævnte egentlig kun for at yde teknisk Medhjælp og skaffe et Centralopsamlingssted for Gjenforsikringens Midler. Ved at lægge Hovedarbejdet over paa Centralforeningerne, opnaas det demokratiske ved Styrelsen, som har været ønskeligt, for at fjerne mulig Anledning til Mistillid. Saavidt vides, har denne Gjenforsikring hidtil virket til almindelig Tilfredshed, og det vilde vel næppe være ugjørligt, at gaa en lignende Vej paa Kreaturforsikringens Omraade. Selv om Staten ved sine Erstatninger i Anledning af Yvertuberkulose og smitsomme Sygdomme bidrager noget til Kreaturforsikringen, vilde en mindre Bevilling, som til Begravelseskasserne, vel næppe være helt udelukket. Der er nu vel ikke nogen Tvivl om, at ogsaa de større Selskaber vil kunne udrette noget i lignende Retning for at

forberede Jordbunden for en Sammenslutning af de lokale Kasser, ligesom paa Begravelseskassernes Omraade Selskabet »Danmark«, for at fremhjælpe Gjenforsikringstanken, i sin Tid gav Kasserne Adgang til at tegne »Kollektivforsikring«.

I stærk Modsætning til det Frivillighedsprincip, som gjennemtrænger det danske Forsikringsvæsen, staar den tvungne Forsikring, saaledes som den findes gjennemført i forskjellige Schweizerkantoner (med rigelig Understøttelse baade fra Edsforbund og den enkelte Kanton)*) og i Form af Slagteforsikring er indført i Kongeriget Sachsen, hvor Statskassen yder 25 pCt. af Erstatningerne og overtager Driftsudgifterne**). Dette vilde formentlig næppe passe med den danske Folkekarakter, og synes ogsaa mindre nødvendigt, naar man betænker den frivillige Forsikrings stærke Udvikling i Danmark. Lettere vilde det maaske være at gjennemføre den Ordning, som er fastslaaet i Bayern og Baden (ligesom i Elsass-Lothringen og Nedre-Østrig), hvor Principet er en Statsanstalt til Gjenforsikring for lokale Kasser, og jeg skal til Slutning gjengive Hovedtrækkene af denne Ordning.

I Baden ordnedes Hornkvægforsikringen ved Lov 26. Juni 1890 med væsentlige Ændringer ved Lov 22. Septbr. 1898. Centralanstalten »Der badische Viehversicherungsverband« bar oprindelig $^3/_4$, senere i Reglen Halvparten af Udgifterne. Ordningen er i det Hele ret bureaukratisk. De lokale Kasser oprettes som Tvangskasser, hvis mindst $^2/_3$ af Kvægejerne give Samtykke dertil, medens frivillige Kasser kan optages, naar de tælle mindst $^1/_3$ af Kvægejerne som Medlemmer; i Bestyrelsen har Borgmesteren Sæde, og Medlemmerne af Bestyrelsen staa under samme Kontrol som kommunale Embedsmænd, ligesom Kommunalkassen delvis staar i Forskud; Bidragene inddrives ligesom Kommunalskat. I Behand-

*) Hülsemann: Die Vieh-Versicherung. Berlin 1899, p. 88 ff.

**) Siedamgrotzky: Die Schlachtviehversicherungs-Gesetze und Verordnungen für das Königreich Sachsen. Leipzig 1900.

lingen af Resterne kan der foregaa en tvungen Fordeling blandt Medlemmerne af Kjødet og dræbte Dyr.

I Aaret 1901 var der ialt 236 lokale Kasser med 74877 forsikrede Dyr. Erstatningskvotienten (Bruttotabet) var 22 p. m., hvilket omtrent svarer til de foregaaende Aars Erfaringer. Resternes Værdi var ikke mindre end $^2/_5$ af Bruttoerstatningen. Det samlede Bruttotab var $^1/_2$ Mill. Mk. Statstilskudet var ikke mindre end 110000 Mk.

Oprettelsen af »Die bayerische Landes-Viehversicherungsanstalt« er sket i Henhold til Lov 11. Maj 1896*). Forsikringen omfatter, som vi have set, Hornkvæg og Geder; den hviler paa frivillige lokale, gjensidige Kasser, som have antaget Centralanstaltens Normalstatuter; naar 10 Kreaturejere forlange det, skal iøvrigt Kommunalbestyrelsen sammenkalde en Forsamling til Drøftelse af Oprettelsen af en Forsikringskasse. Centralanstalten overtager Halvdelen af Tabene, medens de lokale Kasser hver for sig bære den anden Halvdel. Statskassen har dels ydet en halv Mill. Mk. som Grundfond, dels giver den et aarligt Tilskud af 100000 Mk. med et Tillæg af 25000 Mk. for at hjælpe paa overbebyrdede Kasser. Udelukkede ere Dyr under 3 Maaneder og over 12 Aar; Kvæghandlere og Dyrplagere kunne ikke optages som Medlemmer. For Geder fastslaas en Gang for alle en Værdi af 15 Mk. pr. Styk, for Hornkvæg foregaar der en halvaarlig Vurdering. Erstatningen for Hornkvæg er $^4/_5$ i Tilfælde af Nedslagning, ellers $^7/_{10}$. Denne Bestemmelse gjælder fra 1899 ogsaa for Geder. I Tilfælde af Skadeserstatning kan Bestyrelsen ved Vurderingen sætte Dyrets Værdi indtil 10 pCt. højere end den angives til ved sidste regelmæssige Vurdering for saaledes at tage Hensyn til Dyrets Udvikling i Mellemtiden. Som Regel tilfalde Resterne Foreningen.

I Efteraaret 1901 var der 1551 Foreninger med 74020

---

*) Die Bayerischen öffentlichen Landesanstalten für Brand-, Hagel- und Vieh-Versicherung. Denkschrift herausgegeben von der K. Versicherungskammer. München 1899, p. 105 f.

Medlemmer og 326214 Dyr, deraf 36807 Geder; ca. 14 pCt. af Landets Geder og 8 pCt. af Hornkvæget var forsikret; ligesom i Danmark er det gjennemgaaende smaa Brugere, der ere Medlemmer. Foreningens Administration kostede i 1900—1901 58000 Mk.; til Dyrlæge og Medicin medgik 81000 og til Skadeserstatning 1474000, medens der indkom for Rester 474000. Der kom saaledes til at paahvile de lokale Kasser Udredelse til Medlemmerne af $^1/_2$ Mill. Mk.; men heri fragik de særlige Understøttelser af 25000 Mk.; Centralkassen havde foruden Administrationsudgifter osv. en Udgift af 518000 Mk.; heri fragik Statstilskudet. Tilbage blev 418000 Mk., der paalignedes Kasserne efter Forsikringssum med 0.62 pCt.

Ved Lov af 15. April 1900 oprettedes en tilsvarende Hesteforsikrings-Anstalt, hvortil der ligeledes henlagdes $^1/_2$ Mill. Mk., foruden at Anstalten aarlig faar et Tilskud af 40000 Mk. Erstatningen er $^7/_{10}$ af Værdien, ingen Hest forsikres over 1000 Mk. I Oktober 1901 var der 296 Foreninger med 12254 Medlemmer og 32635 Heste, ialt, ligesom ved Hornkvæget, 8 pCt. af Landets samlede Antal. I Regnskabsaaret 1900—1901 var Skadernes Beløb 345000 Rmk., hvoraf Halvdelen blev baaret af Statsanstalten. Ved Nedslagning var Værdien af Resterne ca. 9000 Mk., som tilfalde Foreningerne, medens Resterne ellers tilfalde Ejeren. Ogsaa her er der ydet en Understøttelse til overbebyrdede Foreninger.

Begge disse to Anstalter have arbejdet ivrigt for at udbrede Kjendskab til Dyrenes Sygdomme og for at fremme Lysten til at afhjælpe hygiejniske Ulemper. Det vilde forekomme mig meget ønskeligt, om man i vort Land kunde faa dannet et efter vore Forhold og den danske Nationalkarakter afpasset Sidestykke til dette interessante Forsøg. Det har ikke manglet paa Antydninger i denne Retning fra Foreningernes Side, og der er fra Forsikringsforeningen for Kongeriget Danmark, ved Driftsinspektør Cramers Initiativ, for nogle Aar siden (i 1895) gjort et vel gjennemtænkt Forsøg i denne Retning, idet Foreningen tilbød at reassurere for de lokale

Kasser. Det var Tanken, at disse skulde danne en gjensidig Forening. Ligesom i Bayern og Baden skulde Gjenforsikringsanstalten bære Halvdelen af Risikoen, dog kun for Skade ved Dødsfald, medens Tab ved Værdiforringelse skulde være den uvedkommende; den normale Gjenforsikringspræmie skulde variere, efter den Kvotadel Foreningerne udbetalte af Vurderingssummen, mellem 8 og $12^1/_2$ p. m. aarlig, foruden et Administrationstillæg af $^2/_5$ p. m. Hvis Præmien for et Halvaar gav Overskud, skulde dette komme det næste Halvaar tilgode og omvendt. Desværre lykkedes det ikke at vinde tilstrækkelig Tilslutning, maaske fordi der savnedes noget af det demokratiske Selvstyre, som det ligger saa nær for saadanne Foreninger at ønske. Men i alle andre Henseender synes denne Plan at pege i den rigtige Retning.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1902,

sammenlignet med Omsætningen heraf i tidligere Aar,

af

N. C. Christensen,
Fuldmægtig i Statens statistiske Bureau.

Ligesom i sine tidligere Aargange bringer Tidsskriftet herved — i to Hovedtabeller med en Række tilknyttede Bemærkninger — en Oversigt over Danmarks Omsætning med Udlandet i 1902 af de væsentligste Landbrugsvarer.

Af Hovedtabellerne, der findes opførte umiddelbart herefter paa Side 366—373, angiver for disse Varer Tabel I Kvantum af vor Udførsel og Indførsel i 1902, saavel kvartalsvis som for hele Aaret for de enkelte Vareposter, og Tabel II Kvantum af vor Udførsel, Indførsel og Merudførsel eller Merindførsel i 1902, i 1901 og i Gjennemsnit af 1890—94 (ɔ: omtrent ti Aar forud for sidst forløbne Aar) samt Forbruget her i Landet af indførte fremmede Landbrugsvarer i 1902 og 1901. Udførselen er i begge Tabeller angivet saavel samlet som specielt for Varer af indenlandsk Oprindelse. Iøvrigt henvises til Anmærkningen under hver af Tabellerne, der nærmere forklarer disses forskjellige Kolonner.

De to Hovedtabeller indeholde, som nævnt, alene Opgjørelser over Kvantum for de omsatte Varer. I Bemærkningerne efter Tabellerne findes tillige anført en Række Data vedrørende de tilsvarende Værdier.

Tabel I. **Kvantum for Danmarks Omsætning med Udlan**
saavel kvartal

Produkternes Navne		Udført i Alt til Udlandet fra Danmark				
		Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aa 19
		1902	1902	1902	1902	
		1	2	3	4	
Husdyr og Madvarer heraf:						
Heste	i Stkr.	6583	5714	4621	3236	20
Føl	—	2	41	1852	1088	2
Oxer og Køer	—	13176	12438	10090	10736	46
Kalve	—	86	280	104	98	
Faar og Lam; Geder	—	2	144	129	117	
Svin	—	»	»	»	3	
Grise	—	»	»	40	»	
Flæsk og Skinker, fersk	i Mill. Pd.	0.596	0.504	0.165	0.379	1
— - — ikke fersk	—	32.434	40.515	38.865	37.437	149
Kjød af Hornkvæg, fersk	—	8.423	8.321	4.662	6.503	27
— - — ikke fersk	—	0.638	0.772	0.425	0.626	2
Kjød af Faar, fersk	—	0.038	0.045	0.142	0.887	1
— - — ikke fersk	—	0.105	0.110	0.030	0.074	0
Kjød af andre Dyr; Pølser, Indvolde, Tunger	—	3.894	4.748	4.385	4.584	17
Fedt og Ister	—	3.192	2.052	2.076	2.096	9
Oleomargarin	—	0.549	0.848	0.470	0.774	2
Smør i almindelig Emballage	—	42.821	47.298	41.582	37.045	168
— i hermetisk do.	—	0.962	1.052	1.341	1.078	4
Margarine	—	0.087	0.089	0.089	0.045	0
Æg	i Mill. Snese	3.612	6.323	6.523	5.384	21
Ost	i Mill. Pd.	0.048	0.066	0.055	0.038	0
Mælk og Fløde	i Mill. Potter	0.174	0.142	0.202	0.148	0
Biprodukter ved Husdyrbruget; Gjødningsmidler:						
Haar, raa	i Mill. Pd.	0.346	0.234	0.782	0.868	2
Uld	—	1.050	0.763	1.840	1.358	5
Skind og Huder, uberedte	—	6.806	5.756	7.124	7.058	26
Ben og Tænder, raa	—	1.554	2.424	1.493	1.933	7
Talg, almindelig	—	0.298	0.892	0.152	0.530	1
Handelsgjødning, naturlig	—	0.233	0.199	0.020	0.374	0
— kunstig	—	7.313	3.876	5.143	0.514	16
Stassfurter Salte	—	»	0.100	»	»	0
Chilisalpeter til Agerbruget	—	»	»	»	0.069	0

Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1902, for hele Aaret.

Heraf **indenlandske Varer**					**Indført i Alt** fra Udlandet til Danmark				
Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1902	Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1902
02	1902	1902	1902		1902	1902	1902	1902	
	7	8	9	10	11	12	13	14	15
14	5703	4580	3236	20033	1872	1867	1323	606	5668
2	41	1852	1088	2983	2	4	25	29	60
76	12438	10090	10736	46440	298	360	617	613	1888
86	280	104	98	568	21	58	248	43	370
2	144	129	117	392	112	608	843	35	1598
»	»	»	3	3	»	5	»	2	7
»	»	40	»	40	48	4	226	796	1074
596	0.504	0.165	0.379	1.644	0.130	0.042	0.011	0.011	0.194
833	37.759	37.608	35.364	141.564	2.613	3.583	1.849	2.196	10.241
423	8.321	4.662	6.503	27.909	0.009	0.093	0.019	0.053	0.174
402	0.631	0.265	0.401	1.699	0.535	0.505	0.365	1.254	2.659
035	0.045	0.142	0.887	1.109	0.000	0.001	»	0.000	0.001
002	0.001	0.014	0.000	0.017	0.086	0.129	0.000	1.786	2.001
772	4.568	4.100	4.230	16.670	0.992	1.037	0.780	2.341	5.150
600	0.955	0.725	0.778	3.058	6.928	6.900	5.083	6.946	25.857
..	.....	.....	.....	0.154*)	2.694	8.068	4.005	4.024	18.791
102	37.378	32.688	30.932	135.100	8.548	15.429	14.444	9.381	47.802
962	1.052	1.341	1.078	4.433	»	0.000	0.000	»	0.000
060	0.082	0.067	0.030	0.239	1.339	1.464	1.623	1.587	6.013
570	6.278	6.416	5.266	21.530	0.165	1.071	0.842	0.675	2.753
036	0.054	0.043	0.024	0.157	0.422	0.491	0.542	0.497	1.952
174	0.142	0.200	0.148	0.664	0.187	0.149	0.126	0.169	0.631
079	0.136	0.191	0.137	0.543	0.291	0.179	0.791	0.761	2.022
220	0.393	0.370	0.238	1.221	1.631	1.164	2.724	1.935	7.454
124	3.581	3.251	3.557	13.513	4.429	3.939	5.064	6.852	20.284
554	2.424	1.493	1.933	7.404	0.212	1.030	1.528	0.267	3.037
207	0.379	0.113	0.135	0.834	0.079	0.536	0.066	0.808	1.489
233	0.159	0.020	0.374	0.786	0.131	1.747	0.131	»	2.009
386	2.976	4.855	0.452	13.669	16.325	30.800	53.110	12.298	112.533
»	»	»	»	»	1.744	5.358	4.067	10.414	21.583
»	»	»	»	»	5.998	7.080	0.071	0.147	13.296

*) Der foreligger kun skjønsvise Opgjørelser for udført dansk Oleomargarin; det samme gjælder Udførselen af dansk Frø og Klid (Side 369).

Produkternes Navne	Udført i Alt til Udlandet fra Danmark				
	Januar—Marts 1902 1	April—Juni 1902 2	Juli—Septbr. 1902 3	Oktbr.—Decbr. 1902 4	Aa 19
Korn, Frø, Mark- og Haveväxter; Produkter heraf:					
Uformalet Korn ..... i Mill. Pd.	45.350	34.334	42.825	88.265	21(
Heraf: Hvede ..... —	14.556	12.863	19.501	19.571	6(
Rug ..... —	5.293	3.366	6.945	7.503	2:
Havre ..... —	0.384	0.349	0.888	3.846	
Byg ..... —	19.481	13.345	3.523	45.137	8
Malt ..... —	0.420	0.650	0.721	0.502	
Majs ..... —	3.233	2.798	9.644	9.501	2:
Bælgsæd ..... —	1.980	0.863	0.687	1.172	
Boghvede ..... —	0.003	0.020	0.045	»	(
Formalet Korn ..... —	2.762	6.462	5.689	5.867	2(
Heraf: Hvedemel ..... —	0.849	1.966	2.833	4.624	1(
Rugmel ..... —	1.387	2.994	1.775	0.771	(
Havregryn ..... —	0.048	0.059	0.066	0.166	(
Byggryn etc. ..... —	0.425	0.875	0.672	0.244	2
Præpareret Majs ..... —	0.052	0.567	0.341	0.061	1
Boghvedegryn ..... —	0.001	0.001	0.002	0.001	(
Hørfrø ..... —	0.004	0.011	0.024	0.027	(
Hampefrø ..... —	0.067	0.010	0.003	0.040	(
Raps ..... —	»	»	0.020	0.065	(
Anden Sæd til Oliepresning. —	»	0.199	»	»	(
Palme- og Kokosnødkjærner —	0.250	1.690	2.168	1.163	5
Kløverfrø ..... —	0.678	0.097	0.019	0.184	(
Græsfrø ..... —	0.735	0.238	0.135	0.774	1
Mark- og Havefrø uden Specifikation ..... —	1.268	0.901	0.111	0.499	2
Kartofler ..... i Tdr.	8553	10738	1617	14648	35
Andre Mark- og Haveväxter i Mill. Pd.	12.445	7.497	1.784	8.459	3(
Æbler og Pærer ..... i Tdr.	246	4	337	3108	3(
Bærfrugt, Blommer, Tomater i Mill. Pd.	0.009	0.004	0.096	0.165	(
Halm og Hakkelse ..... —	1.618	0.380	0.391	0.323	2
Klid ..... —	12.700	10.900	5.500	10.189	3(
Oliekager og -mel ..... —	17.370	8.101	7.900	11.467	4
Melassefoder ..... —	0.872	1.000	0.118	1.132	3
Roesukker, indenlandsk ..... —	0.005	0.000	0.000	2.972	2

Anm. Kol. 1—5 angive Kvantum for *Totaludførselen fra Danmark* (inkl. Kjøbenhavns Frihavn *til Udlandet* (til sidstnævnte er henført de danske Bilande og Kolonier). Under Totaludførselen regnes Udførselen ikke blot af *indenlandske* Varer og af *fremmede* Varer, der have været klarerede til Indgang i Toldterritoriet eller oplagte i Frihavnens Pakhuse, og som atter føres ud af Landet men ogsaa af *fremmede* Varer, der i danske Havne simpelthen omlades mellem Skibe kommende fra og gaaende til fremmede Havne.

Kol. 6—10 angive Kvantum for *Varer af indenlandsk Oprindelse* i ovennævnte Totaludførsel

Heraf **indenlandske Varer**					**Indført i Alt** fra Udlandet til Danmark				
Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1902	Januar—Marts	April—Juni	Juli—Septbr.	Oktbr.—Decbr.	Aaret 1902
02	1902	1902	1902		1902	1902	1902	1902	
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
.009	12.289	6.540	53.622	91.460	340.403	373.619	392.941	283.743	1390.706
.263	0.469	0.737	4.099	5.568	39.292	56.336	49.584	90 421	235.633
.817	1.925	1.817	0.709	5.268	53.690	78.538	71.902	105.695	309.825
.126	0.155	0.760	3.703	4.744	6.084	14.474	12.468	12.246	45.272
.191	8.548	2.077	43 919	71.735	38.249	6.057	20.351	55.908	120.565
.400	0.610	0.660	0.463	2.133	0.428	1.813	1.298	3.039	6.578
»	»	»	»	»	196.805	214.524	235.308	9.164	655.801
.211	0.562	0.145	0.129	1.047	3.285	0.931	1.348	3.585	9.149
.001	0.020	0.044	»	0.065	2.559	0.936	0.670	3.669	7.834
.456	4.888	3.577	1.825	12.746	25.300	26.910	25.041	36.700	113.951
.571	1.115	1.142	0.862	3.690	15.490	16.774	13.152	22.847	68.263
.387	2.960	1.765	0.671	6.783	5.594	6.890	5.446	9.886	27.816
.035	0.041	0.027	0.027	0.130	0.543	0 480	0.432	1.022	2.477
.425	0.731	0.601	0.221	1.978	1.100	0.858	1.258	1.165	4.381
037	0.040	0.040	0.043	0.160	.....	.....	.....	.....	8.700
.001	0.001	0.002	0.001	0.005	0.470	0.591	0.478	0.755	2.294
»	0.011	»	»	0.011	5.451	9.603	6.290	7.365	28.709
»	»	»	0.001	0.001	1.008	0.265	0.183	0.938	2.394
»	»	»	0.065	0.065	»	0.000	5.356	3.575	8.931
»	»	»	»	»	2.530	7.536	1.536	3.002	14.604
»	»	»	»	»	2.600	5.630	7.489	7.293	23.012
...	.....	.....	.....	0.050	2.793	0.402	0.231	2.514	5.940
...	.....	.....	.....	0.400	3.883	0.391	0.667	4.241	9.182
...	.....	.....	.....	0.640	2.038	1.929	0.396	1.341	5.704
553	10623	1559	14648	35383	1404	19953	2884	3007	27248
.438	7.129	1.756	8.337	29.660	0.607	1.632	1.410	1.514	5.163
14	1	305	2435	2755	1194	73	2572	2809	6648
.000	0.000	0.052	0.050	0.102	0.017	0.083	1.032	0.838	1.970
.618	0.380	0.391	0.323	2.712	0.002	0.608	1.512	0.470	2.592
.714	0 870	0.757	0.672	3.013	42.358	38.335	61.263	70.879	212.835
.356	1.605	0.090	1.619	3.670	217.729	67.123	115.750	214.227	614.829
.872	1.000	0.118	1.132	3 122	0.095	0.640	0.364	0.826	1.925
.005	0.000	0.000	2.972	2.977	.....	.....	.....	.....	.....

Forskjellen mellem Tallene i Kol. 1—5 og Kol. 6—10 angiver følgelig Andelen i Totaludførselen for *Varer af udenlandsk Oprindelse.*

Kol. 11—15 angive Kvantum for *Totalindførselen til Danmark* (inkl. Kjøbenhavns Frihavn) *fra Udlandet* (inkl. danske Bilande og Kolonier). Totalindførselen omfatter dels de fremmede Varer, der *forbruges i Danmark,* dels de fremmede Varer, der *transitere over Danmark.* Under *Transitten* er regnet ikke blot de fremmede Varer, der klareres til Indgang i Toldterritoriet eller oplægges i Frihavnens Pakhuse, forinden de atter udføres, men ogsaa rent Omladningsgods (jfr. Bemærkn. ved Kol. 1—5).

Tabel II. **Kvantum for Danmarks Omsætning med Udlan**
sammenlignet med 190

Produkternes Navne		Udført i Alt til Udlandet fra Danmark			Heraf: Indenlandske Var		
		1902	1901	1890-94 Gjennemsnit	1902	1901	1890 Gjenner
		1	2	3	4	5	6
Husdyr og Madvarer heraf:							
Heste	i Stkr.	20154	16941	13090	20033	16875	130
Føl	—	2983	929	377	2983	916	3
Oxer og Køer	—	46440	41138	105200	46440	41138	1051
Kalve	—	568	180	6120	568	180	61
Faar og Lam; Geder	—	392	76	27237	392	76	272
Svin	—	3	18	130485	3	18	1304
Grise	—	40	36	1411	40	36	14
Flæsk og Skinker, fersk	i Mill. Pd.	1.644	1.132	77.205	1.644	1.132	71.
— - — ikke	—	149.251	128.276		141.564	119.369	
Kjød af Hornkvæg, fersk	—	27.909	22.870		27.909	22.870	
— - — ikke	—	2.461	2.482		1.699	1.449	
Kjød af Faar, fersk	—	1.112	0.727	9.709	1.109	0.727	8.
— - — ikke	—	0.319	0.379		0.017	0.012	
Kjød af andre Dyr; Pølser, Indvolde, Tunger	—	17.611	13.081		16.670	12.380	
Fedt og Ister	—	9.416	11.578	4.683	3.058	2.333	0.
Oleomargarin	—	2.641	1.964		0.154	0.231	
Smør i alm. Emballage	—	168.746	166.305	97.475	135.100	129.474	92
— i hermetisk do.	—	4.433	4.209		4.433	4.209	
Margarine	—	0.310	0.571	0.090	0.239	0.316	0.
Æg	i Mill. Snese	21. 42	19.170	7.354	21.530	19.014	7.
Ost	i Mill. Pd.	0.207	0.156	0.055	0.157	0.114	0.
Mælk og Fløde	i Mill. Potter	0.666	0.481	0.223	0.664	0.479	0.
Biprodukter ved Husdyrbruget; Gjødningsmidler:							
Haar, raa	i Mill. Pd.	2.230	0.995	0.788	0.543	0.517	0.
Uld	—	5.011	3.392	2.512	1.221	1.386	1.
Skind og Huder, uber.	—	26.744	23.910	7.420	13.513	12.932	6.
Ben og Tænder, raa.	—	7.404	7.169	7.288	7.404	6.917	7.
Talg, almindelig	—	1.872	3.850	0.682	0.834	0.728	0.
Handelsgjødn., naturl.	—	0.826	2.950	0.075	0.786	2.950	0.
— kunstig	—	16.846	19.700	11.785	13.669	18.821	9.
Stassfurter Salte	—	0.100	»	0.005	»	»	
Chilisalpeter til Agerb.	—	0.069	»	»	»	»	
Korn, Frø, Mark- og Havevæxter; Produkter heraf:							
Uformalet Korn	i Mill. Pd.	210.774	217.248	197.177	91.460	110.437	148.
Heraf: Hvede	—	66.491	77.700	54.309	5.568	7.112	41.
Rug	—	23.107	8.236	33.419	5.268	5.605	23.

Landbrugets Produkter og Hjælpestoffer i Aaret 1902, Gjennemsnittet af 1890—94.

Indført i Alt fra Udlandet til Danmark			Merudført + Merindført ÷			Indgaaet til Forbrug i det danske Toldterritorium	
1902	1901	1890-94 Gjennemsnit	1902	1901	1890-94 Gjennemsnit	1902	1901
	8	9	10	11	12	13	14
568	6330	6523	+ 14486	+ 10611	+ 6567	5547	6264
60	33	15	+ 2923	+ 896	+ 362	60	20
888	975	11142	+ 44552	+ 40163	+ 94058	1888	975
370	206	643	+ 198	÷ 26	+ 5477	370	206
598	808	12339	÷ 1206	÷ 732	+ 14898	1598	808
7	»	1007	÷ 4	+ 18	+ 129478	7	»
074	74	622	÷ 1034	÷ 38	+ 789	1074	74
.194	0.097	6.565	+ 1.450	+ 1.035	+ 70.640	0.194	0.097
.241	12.384		+ 139.010	+ 115.892		2.257	3.165
.174	0.195		+ 27.735	+ 22.675		0.174	0.195
.659	2.377		÷ 0.198	+ 0.105		1.907	1.194
.001	0.027	6.229	+ 1.111	+ 0.700	+ 3.480	0.001	0.027
.001	0.924		÷ 1.682	÷ 0.545		1.650	0.586
.150	4.625		+ 12.461	+ 8.456		4.221	3.955
.857	29.052	15.305	÷ 16.441	÷ 17.474	÷ 11.222	18.518	19.170
.791	17.488		÷ 16.150	÷ 15.524		15.762	15.865
.802	48.565	25.339	+ 120.944	+ 117.740	+ 72.136	14.000	11.823
.000	0.000		+ 4.433	+ 4.209		0.000	0.000
.013	7.389	2.425	÷ 5.703	÷ 6.818	÷ 2.335	5.896	6.876
.753	2.166	0.974	+ 19.089	+ 17.004	+ 6.380	2.446	2.021
.952	2.011	1.360	÷ 1.745	÷ 1.855	÷ 1.305	1.892	1.942
.631	0.595	3.256	+ 0.035	÷ 0.114	÷ 3.033	0.629	0.593
.022	0.715	0.181	+ 0.208	+ 0.280	+ 0.607	0.319	0.241
.454	4.835	3.337	÷ 2.443	÷ 1.443	÷ 0.825	3.510	2.873
.284	17.300	4.588	+ 6.460	+ 6.610	+ 2.832	7.270	6.646
.037	1.954	0.842	+ 4.367	+ 5.215	+ 6.446	3.037	1.741
.489	3.422	0.246	+ 0.383	+ 0.428	+ 0.436	0.219	0.177
.009	2.358	16.542	÷ 1.183	+ 0.592	÷ 16.467	2.008	2.358
.533	113.861	59.021	÷ 95.687	÷ 94.161	÷ 47.236	110.334	112.777
.583	32.817	6.120	÷ 21.483	÷ 32.817	÷ 6.115	21.583	32.817
.296	15.199	1.962	÷ 13.227	÷ 15.199	÷ 1.962	13.227	15.199
.706	1248.435	640.113	÷ 1179.932	÷ 1031.187	÷ 442.936	1255.712	1106.863
.633	276.005	127.355	÷ 169.142	÷ 198.305	÷ 73.046	176.000	175.412
.825	199.705	145.450	÷ 286.718	÷ 191.469	÷ 112.031	276.000	197.209

Produkternes Navne	Udført i Alt til Udlandet fra Danmark			Heraf: Indenlandske Va		
	1902	1901	1890-94 Gjennemsnit	1902	1901	1890 Gjenne
	1	2	3	4	5	6
Havre ..... i Mill. Pd.	5.467	3.893	5.529	4.744	1.008	5.
Byg..... —	81.486	93.539	80.343	71 735	93.004	75.
Malt..... —	2.293	3.018	2.176	2.133	2.731	2.
Majs..... —	25.176	28.443	19.999	.....	.....	.....
Bælgsæd .... —	4.702	2.251	1.197	1.047	0.842	0
Boghvede ... —	0.068	0.138	0.205	0.065	0.134	0
Formalet Korn ..... —	20.780	19.104	34.055	12.746	13.090	32.
Heraf: Hvedemel ... —	10.272	9.096	27.021	3.690	4.369	26.
Rugmel ..... —	6.927	6.560	5.052	6.783	5.973	4.
Havregryn .. —	0.339	0.539	0.024	0.130	0.081	0
Byggryn etc.. —	2.216	2 552	1.738	1.978	2.527	1.
Præpar. Majs*) —	1.021	0.332	0.202	0.160	0.115	0.
Boghvedegryn —	0.005	0.025	0.018	0.005	0.025	0.
Hørfrø..... —	0.066	0.134	0.218	0.011	0.012	0.
Hampefrø..... —	0.120	0.084	0.167	0.001	0.002	0.
Raps..... —	0.085	0.096	0.135	0.065	»	0.
Anden Sæd til Olie-presning ..... —	0.199	0.763	0.071	»	»	0.
Palme- og Kokosnød-kjærner..... —	5.271	2.196	»	»	»	
Kloverfrø..... —	0.978	0.719	0.739	0.050	0.010	0.
Græsfrø ..... —	1.882	1.242	1.189	0.400	0.280	0.
Mark- og Havefrø uden Specifikation ..... —	2.779	2.861	1.027	0.640	1.542	0.
Kartofler..... i Tdr.	35556	64341	27018	35383	64068	270
Andre Mark- og Have-vækster..... i Mill. Pd.	30.185	26.310	13.784	29.660	26.061	13.
Æbler og Pærer ..... i Tdr.	3695	238	6030	2755	109	57
Bærfrugt, Blommer, Tomater ..... i Mill. Pd.	0.274	0.523	0.231	0.102	0.281	0.
Halm og Hakkelse.. —	2.712	1.247	3.065	2.712	1.247	3.
Klid*) ..... —	39.289	27.736	5.292	3.013	3.749	1.
Oliekager og -mel... —	44.838	38.502	5.048	3.670	6.824	1.
Melassefoder..... —	3.122	1.784	»	3.122	1.784	
Roesukker, indenl... —	2.977	4.024	3.195	2.977	4.024	3.

*) Foderstoffer af Majs er dels opført under Klid, dels under formale

Anm. Om Kol. 1—3, der omhandle *Totaludførselen fra Danmark til Udlandet*, Kol. 4—6, de omhandle *Varer af indenlandsk Oprindelse* i Totaludførselen, og Kol. 7—9, der omhandle *Totalind førselen til Danmark fra Udlandet*, jfr. Anm. under Tab. I, Side 368—369, henholdsvis til Kol. 1—5 Kol. 6—10 og Kol. 11—15.

Kol. 10—12 angive *Forskjellen mellem* Rubrikkerne for *Totaludførsel* og *Totalindførsel*. Merud førsel er betegnet ved +, Merindførsel ved ÷.

De i Kolonne 13—14 opførte Tal for *Indgaaet til Forbrug* ere fremkomne ved, at man fra d Varekvanta, som i hvert af de paagjældende Aar ere klarerede til Indgang i Toldterritoriet, *saave fra Udlandet som fra Kjøbenhavns Frihavn*, har draget de Varer af udenlandsk Oprindelse, de

Indført i Alt fra Udlandet til Danmark		Merudført + Merindført ÷			Indgaaet til Forbrug i det danske Toldterritorium	
1901	1890-94 Gjennemsnit	1902	1901	1890-94 Gjennemsnit	1902	1901
8	9	10	11	12	13	14
59.072	43.505	÷ 39.805	÷ 55.179	÷ 37.976	45.412	55.196
75.983	117.953	÷ 39.079	+ 17.556	÷ 37.610	116.374	62.789
6.870	5.770	÷ 4.285	÷ 3.852	÷ 3.594	6.380	6.561
620.703	187.967	÷ 630.625	÷ 592.260	÷ 167.968	622.100	601.000
5.737	7.817	÷ 4.447	÷ 3.486	÷ 6.620	5.620	4.340
4.290	4.271	÷ 7.766	÷ 4.152	÷ 4.066	7.826	4.286
103.989	30.428	+ 93.171	÷ 84.885	+ 3.627	105.701	95 791
62.409	15.769	÷ 57.991	÷ 53.313	+ 11.252	61.441	55.658
25.836	8.101	÷ 20.889	÷ 19.276	÷ 3.049	27.637	25.249
2.865	0.864	÷ 2.138	÷ 2.326	÷ 0.840	2.236	2.300
2.643	1.717	÷ 2.165	÷ 0.091	+ 0.021	4.157	2.619
7.315	0.800	÷ 7.679	÷ 6.983	÷ 0.598	7.910	7.045
2.779	3.144	÷ 2.289	÷ 2.754	÷ 3.126	2.294	2.778
25.862	22.895	÷ 28.643	÷ 25.728	— 22.677	28.194	25.086
1.975	1.073	÷ 2.274	÷ 1.891	÷ 0.906	2.240	1.893
8.946	7.929	÷ 8.846	÷ 8.850	÷ 7.794	8.910	8.850
16.906	8.579	÷ 14.405	÷ 16.143	÷ 8.508	14.350	16.182
15.128	1.883	÷ 17.741	÷ 12.932	÷ 1.883	17.504	12.731
5.567	4.892	÷ 4.962	÷ 4.848	÷ 4.153	5.132	4.791
7.344	5.107	÷ 7.300	÷ 6.102	÷ 3.918	7.768	6.277
4.401	3.923	÷ 2.925	÷ 1.540	÷ 2.896	3.247	3.191
9029	7479	+ 8308	+ 55312	+ 19539	26469	8789
3.752	1.787	+ 25.022	+ 22.558	+ 11.997	4.499	3.430
13455	2320	÷ 2953	÷ 13217	+ 3710	6169	13048
2.333	1.081	÷ 1.696	÷ 1.810	÷ 0.850	1.813	2.092
0.315	0.596	+ 0.120	+ 0.932	+ 2.469	2.592	0.315
109.145	191.678	÷ 173.546	÷ 81.409	÷ 186.386	164.000	83.222
495.683	148.284	÷ 569.991	÷ 457.181	÷ 143.236	593.400	475.479
0.760	0.000	+ 1.197	+ 1.024	÷ 0.000	1.925	0.760
.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....

lajs (jfr. Bemærkningerne om Korn og Foderstoffer senere i Afhandlingen).

denfor samme Tidsrum ere førte ud af Toldterritoriet. Da Frihavnen altsaa i denne Opgjørelse regnet sammen med Udlandet, ville de Varer (navnlig Kornvarer og Foderstoffer), der i et givet ar fra Udlandet indføres til Frihavnen, men som ved Aarets Udgang endnu henligge i dennes plag, vel blive optagne i Tallet for Aarets Totalindførsel, men ikke i dets Forbrugstal; omvendt lle Varer, der ved Begyndelsen af et givet Aar henligge paa Oplag i Frihavnen, og som i Aarets ob indklareres til Forbrug i Toldterritoriet, ikke blive regnede med i Aarets Totalindførsel. Bort-t herfra maa Tallene i Kol. 13—14 svare til Totalindførselen (Kol. 7—8) ÷ Gjenudførselen af emmede Varer (Differencen mellem Totaludførselen (Kol. 1—2) og Udførselen af indenlandske arer (Kol. 4—5)).

Som Materiale har man for 1902 benyttet den officielle Statistiks Kvartalsoversigter over Danmarks Vareomsætning med Udlandet, for 1901 og tidligere Aar de endelige Opgjørelser i Handelstabelværkerne. Endvidere har man ved velvillig Imødekommenhed fra Statens statistiske Bureau kunnet benytte de Indberetninger og andet Materiale, hvorpaa ovenmeldte officielle Meddelelser ere byggede.

Et fuldstændigt Overblik over Landbrugsomsætningens økonomiske Resultat kan ikke faas af Tabellerne paa de foregaaende Sider, da disse jo kun omhandle de omsatte Kvanta, men intet meddele om de Prisforhold, hvorunder Omsætningen er foregaaet. For under en Helhed at kunne foretage en Sammenligning mellem 1902 og de forudgaaende Aar, ere Hovedposterne blandt Landbrugets Omsætningsværdier samlede i en enkelt Opgjørelse i efterfølgende Tabel næste Side. — Mere detaillerede Værdiangivelser ville for adskillige af de særskilte Vareposter findes i de efterfølgende Bemærkninger.

En til Tabel 1 svarende Værdiopgjørelse for Landbrugsomsætningen har været meddelt i de nærmest foregaaende Aargange af Tidsskriftet, og der er i de paagjældende Afhandlinger (Aargang 1901: Side 260 og f., Aargang 1900: Side 225 og f.) gjort Rede for de Forbehold, der maa tages overfor en saadan Opgjørelse, medens det dog samtidig er hævdet, at det Vidnesbyrd om Fremgang eller Tilbagegang fra Aar til Aar, der fremgaar af Tabellens samlede Værdibeløb, dog i Hovedsagen maa betragtes som nogenlunde svarende til den virkelige Bevægelse i Landbrugets økonomiske Udbytte i de paagjældende Aar. Idet man altsaa henviser til Fremstillingen paa de nævnte Steder, skal man hidsætte Værditallene for 1902, sammenlignet med Tallene for 1901 og 1900.

Tabel 1.

Værdi for Omsætningen med Landbrugsprodukter og -hjælpestoffer i 1902, 1901 og 1900.

Varerne*)	Udførsel af indenlandske Varer		Indførsel til Forbrug af fremmede Varer		Udførsel af indenlandske Varer større (+) eller mindre (÷) end Indførsel til Forbrug af fremmede Varer		
	1902 1	1901 2	1902 3	1901 4	1902 5	1901 6	1900 7
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Heste og Føl	13.91	11.49	1.83	2.10	+ 12.08	+ 9.39	+ 11.24
Oxer, Køer og Kalve	10.03	8.35	0.44	0.22	+ 9.59	+ 8.13	+ 8.07
Andre lev. Kreaturer	0.01	0.00	0.04	0.01	÷ 0.03	÷ 0.01	+ 0.03
Flæsk	71.11	60.56	1.05	1.32	+ 70.06	+ 59.24	+ 58.21
Kjød af Hornkvæg	9.49	7.39	0.51	0.34	+ 8.98	+ 7.05	+ 8.12
Kjød af Faar og andre Dyr; Pølser, Indvolde, Tunger m. m.	7.34	4.44	1.94	1.80	+ 5.40	+ 2.64	+ 2.83
Tilsammen for Hornkvæg, Faar og Svin, levende og slagtet	97.98	80.74	3.98	3.69	+ 94.00	+ 77.05	+ 77.26
Smør	135.12	132.33	11.76	10.13	+123.36	+122.20	+109.55
Æg	24.07	21.26	2.25	1.74	+ 21.82	+ 19.52	+ 16.59
Andre Madvarer af Landbrugets Husdyr	1.93	1.58	20.54	18.59	÷ 18.61	÷ 17.01	÷ 13.88
Biprodukter af do. do.	7.60	7.13	4.31	3.76	+ 3.29	+ 3.37	+ 4.78
Uformalet Korn	5.06	6.08	61.84	53.33	÷ 56.78	÷ 47.25	÷ 46.83
Formalet Korn	0.88	0.90	7.55	6.98	÷ 6.67	÷ 6.08	÷ 4.11
Foderstoffer	0.19	0.19	39.77	28.55	÷ 39.58	÷ 28.36	÷ 25.75
Frø til Udsæd	0.38	0.42	5.58	4.91	÷ 5.20	÷ 4.49	÷ 5.65
Fremmede Gjødningsmidler	.....	.....	4.34	4.76	÷ 4.34	÷ 4.76	÷ 3.62
Anslaaet Værdi for Foderstof i indført Oliefrø	»	»	2.00	1.80	÷ 2.00	÷ 1.80	÷ 1.80
Summa af ovennævnte Landbrugsprodukter og -hjælpestoffer	287.12	262.12	165.75	140.34	+121.37	+121.78	+117.7

*) Nogle mindre betydende af de i Hovedtabellerne Side 366—373 nævnte Vareposter (saasom Frugter, forskjellige Have- og Markvæxter, Uld) ere udeladte i ovenstaaende Tabel, da Værditallene her rette sig mindre efter den indenlandske Produktion end efter Forbrugsopgjørelsen for indførte Varer. Ligeledes er der set bort fra Udførselen af nogle indenlandske Varer, nemlig Oliekager, Melassefoder, Roesukker og Gjødningsmidler, der nærmest ere Industriprodukter.

Anm. Ved 0.0, 0.00 og 0.000 forstaaes her og i det Følgende Beløb henholdsvis under 50000, 5000 og 500.

Summatallene i Tabellens Kolonner 5—7 vise Overskudsbeløbene i 1900—1902 for Omsætningen med de i Tabellen nævnte Varer; fra tilsvarende Opgjørelser for de forudgaaende tre Aar i Forbindelse med Opgjørelsen i Tabel 1 faar man nedenanførte Oversigt over Landbrugsomsætningens Overskud siden 1897:

1902	121.4	Mill. Kr.
1901	121.8	—
1900	117.8	—
1899	112.0	—
1898	100.6	—
1897	106.2	—

Overskudsbeløbet er altsaa i Løbet af fem Aar, fra 1897 til 1902, steget med godt 15 Mill. Kr. De to sidste Aar vise omtrent lige stort Overskud, dog er der en lille Nedgang i 1902, fra 121.8 til 121.4 Mill. Kr.; i de øvrige i Tabellen anførte Aar er der Opgang, undtagen i 1898, hvor bl. a. de uheldige Vilkaar for Kvægexporten bevirkede en Nedgang i det samlede Nettoudbytte.

Naar Totalresultatet saaledes omtrent er ens i de to sidste Aar, saa er dette ingenlunde en Følge af, at der har været Stagnation i Omsætningen i 1902; tværtimod var i dette Aar ikke blot Landbrugsomsætningens samlede Værdi for Ind- og Udførsel under eet større end før, men det Beløb, hvormed Omsætningen steg fra 1901 til 1902, var ogsaa større end den tilsvarende Tilvæxt i noget tidligere Aar. Dette fremgaar af følgende Oversigt, hvis Tal hidrøre fra de samme Opgjørelser som ovenstaaende Tabel vedrørende Overskudet:

	Udførsel af Landbrugsvarer.	Indførsel af Landbrugsvarer.	Tilsammen.
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1902	287.2	165.8	453.0
1901	262.1	140.3	402.4
1900	249.5	131.6	381.1
1899	242.2	130.1	372.3
1898	214.0	113.4	327.4
1897	211.2	105.0	316.2

Totalbeløbet for Ud- og Indførsel steg altsaa i 1902 med over 50 Mill. Kr., fra 402.4 til 450.0 Mill. Kr.; Stigningen i de nærmest forudgaaende Aar var aarligt 10 à 20 Mill. Kr. og selv i 1899, hvor der var et efter de da virkende Forholds Natur næsten selvfølgeligt Opsving ovenpaa den nysnævnte Tilbagegang i 1898, var Tilvæxten dog ikke saa stor som i 1902. — I de fem Aar fra 1897 til 1902 er Udførselsværdien stegen med ca. 76 Mill. Kr. og Indførselsværdien med ca. 61 Mill. Kr., hvad der altsaa svarer til den nysnævnte Overskudsforøgelse paa ca. 15 Mill. Kr. Procentvis er Indførselsværdien stegen omtrent dobbelt saa meget som Udførselsværdien (nemlig henholdsvis ca. 60 mod ca. 35 pCt.), men dette er jo en Følge af, at Indførselsværdien nummerisk er langt mindre end Udførselsværdien, og en Sammenligning mellem den relative Stigning af disse to Størrelser er derfor vildledende og utilstedelig.

En Oversigt over Balancen i Landbrugets Omsætning siden 1874 — saa langt tilbage som ensartede Opgjørelser foreligge — er meddelt i efterfølgende Tabel. Opgjørelsen for hvert enkelt Aar er noget mindre omfattende end i Tabel 1, men den medtager dog de Varer, der have størst Betydning i Landbrugsomsætningen; i sine Hovedresultater, nemlig de i Kol. 7 anførte Overskudsbeløb, følger Tabellen da ogsaa som Helhed de samme frem- og tilbagegaaende Bevægelser som Oversigten Side 376 for de sidste 6 Aar, om end med andre — noget større — absolutte Tal:

(Se Tabel 2, Side 378.)

Af Kol. 7 i Tabel 2 ser man, at Overskuddet for de i Tabellen omhandlede Varer i det sidst forløbne Femaar har udgjort gjennemsnitlig 125 Mill. Kr., medens det i de første Aar af Perioden, omkring Midten af Halvfjerdserne, beløb sig til ca. 105 Mill. Kr.; i Firserne var Udbyttet langt mindre; saaledes kan nævnes, at det i Gjennemsnit af Femaaret 1884—88 kun udgjorde 66 Mill. Kr. — I en fyldigere Landbrugsopgjørelse end den, der er givet

Tabel 2.

Værdi for Omsætningen af Landbrugsvarer*) i 1874—1902.

	Værdi for Overskudsudførsel af			Værdi for Indførselsoverskud af			Overskud
	Levende Dyr 1	Fedevarer 2	Tilsammen 3	Kornvarer 4	Foderstoffer 5	Tilsammen 6	7
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1902	21.6	214.6	236.2	63.5	39.3	102.8	133.4
1901	17.5	197.7	215.2	53.3	28.0	81.3	133.9
1900	19.4	184.5	203.9	50.9	25.3	76 2	127.7
1899	17.2	181.5	198.7	54.8	22.9	77.7	121.0
1898	13.0	163.9	176.9	50.6	17.5	68.1	108.8
1897	25.1	151.4	176.5	43.9	18.5	62.4	114.1
1896	21.3	134.3	155.6	31.7	13.1	44.8	110.8
1895	37.0	120.1	157.1	38.6	14.8	53.4	103.7
1894	34.6	109.4	144.0	31.7	15.4	47.1	96.9
1893	19.7	110.0	129.7	16.5	14.7	31.2	98.5
1892	36.3	101.6	137.9	12.8	16.0	28.8	109.1
1891	39.6	94.5	134.1	24.4	15.9	40.3	93.8
1890	38.8	88.4	127.2	16.5	14.9	31.4	95.8
1889	30.6	81.7	112.3	18.8	18.3	37.1	75.2
1888	25.0	71.2	96.2	13.5	14.5	28.0	68.2
1887	41.3	48.7	90.0	6.3	11.8	18.1	71.9
1886	37.0	38.9	75.9	÷ 3.5	7.0	3.5	72.4
1885	33.6	32 2	65.8	2.8	9.7	12.5	53.3
1884	49.2	37.7	86.9	10.0	11.3	21.3	65.6
1883	58.2	33.8	92.0	3.7	6.6	10.3	81.7
1882	57.8	27.7	85.5	÷ 9.3	4.9	÷ 4.4	89.9
1881	50.0	19.0	69.0	÷ 22.1	6.9	÷ 15.2	84.2
1880	51.2	21.2	72.4	÷ 35.3	4.6	÷ 30.7	103.1
1879	41.9	16.2	58.1	÷ 31.6	1.3	÷ 30.3	88.4
1878	40.3	18.1	58.4	÷ 23.5	1.1	÷ 22.4	80.8
1877	44.6	22.2	66.8	÷ 11.9	5.5	÷ 6.4	73.2
1876	40.1	31.9	72.0	÷ 36.6	4.3	÷ 32.3	104.3
1875	40.1	33.4	73.5	÷ 33.4	2.3	÷ 31.1	104.6
1874	39.4	38.8	78.2	÷ 29.7	1.8	÷ 27.9	106.1

*) Under Fedevarer er regnet Kjød, Flæsk, Fedt, Smør og Æg, under Foderstoffer Klid og Oliekager.

i Tabel 2, maatte man ganske vist medtage en Del Minusbeløb (Beløb for Vareposter med Indførselsoverskud), der nu ere af betydelig større Omfang end tidligere og altsaa vilde bringe Overskudsstigningen i Periodens sidste Del noget ned; men i Hovedsagen er det Billede, som Tabellen giver af de sidste 30 Aars Udvikling, dog sikkert rigtigt. Aarsagerne først til Tilbagegangen og derefter til Fremgangen ere jo da ogsaa godt nok kjendte.

Som ovenfor nævnt, viste Tabel 1, at Landbrugsomsætningen var voxet uforholdsmæssig stærkt i 1902, uden at der, i Forhold til 1901, var nogen Stigning i den Avance, der toges hjem fra Udlandet. Selv om man antager, at Værdiopgjørelsen i Tabel 1 i det væsentlige er rigtig og fuldstændig, saa at dens Tal virkelig svarer til de faktiske Forhold i Værdiomsætningen, kan det nævnte Resultat dog ikke tydes som et Bevis paa, at det forøgede Arbejde, som det danske Landbrug har haft for at kunne fremkalde denne store Stigning i Omsætningen i 1902 har været værdiløst. Naar der ingen Fremgang var i Overskudet i 1902, beroede dette nemlig især paa følgende: Priserne paa vore vigtigste Udførselsartikler, Smør og Flæsk, vare i 1901 extraordinært høje og gik derfor ganske naturligt noget ned i 1902, og omvendt var Priserne for Indførselen af Korn og Foderstoffer for de fleste Sorters Vedkommende højere i 1902 end i 1901. Begge Forhold tilsammen trækker Overskudet flere Mill. Kroner ned i 1902, og naar Stillingen fra 1901 desuagtet omtrent blev holdt, idet der kun var en samlet Nedgang paa knap $^1/_2$ Mill. Kr., skyldtes dette bl. a. ogsaa Avancen ved den forøgede Omsætning.

Forhøjelsen fra 1901 til 1902 paa godt 25 Millioner Kroner i Exportværdien og paa $25^1/_2$ Mill. Kr. i Importværdien falder paa følgende Hovedposter i Omsætningen: Ved Exportværdien er der Stigning ved næsten alle Husdyrbrugets Udførselsvarer, og Stigningen her opvejer, foruden de 25 Mill. Kr., tillige en Nedgang i Kornudførselen

paa ca. 1 Mill. Kr. Ca. 13 Mill. Kr., d. e. Halvdelen af Udførselens Værdistigning, falder paa Flæsk og andre Produkter fra Svineslagterierne; Værdien for Smør og Værdien for Æg steg hver med henimod 3 Mill. Kr., Udførselen af Heste med ca. $2^1/_2$ Mill. Kr. og Udførselen af levende Hornkvæg og af Kjød af Hornkvæg hver med ca. 2 Mill. Kr. Af Importværdiens Stigning, $25^1/_2$ Mill. Kr., falder $11^1/_4$ Mill. Kr. paa Klid og Oliekager etc. og ca. 9 Mill. Kr. paa Korn og Kornvarer; den øvrige Stigning falder navnlig paa Indførselen af Smør og Stoffer, der fornemmelig skulle tjene til Erstatning for Smør (Oleomargarin, Neutrallard).

Med Hensyn til de nærmere Forhold i Kvantum og Værdi ved de enkelte Vareposter skal man henvise dels til Hovedtabellernes Kvantaopgjørelser, Side 298—305, dels til de efterfølgende Bemærkninger, der mere indgaaende behandle Omsætningen med Kreaturer i levende og slagtet Stand, med Smør og Æg samt med Kornvarer og Foderstoffer. Det vil heraf fremgaa, at det foran fremstillede Værdiresultat af Landbrugsomsætningen i 1902, sammenlignet med 1901, især har været bestemt af følgende Faktorer:

Opgang i Antal, ikke væsentlig forandret Pris for Udførsel af Heste;

Opgang i Mængde og Pris for Udførsel af Hornkvæg og af Kjød af Hornkvæg;

Stor Opgang i Mængde, Nedgang (mindre) i Pris for Udførsel af Flæsk;

Opgang i Mængde, Nedgang i Pris for Udførsel af Smør;

Opgang i Mængde for Udførsel af Æg;

Opgang i Mængde for Indførsel af fremmed Smør, nogen Nedgang i Mængde for Indførsel af animalske Fedtstoffer til Erstatning for Smør (Margarine,

Oleomargarin, Neutrallard); Priserne stærkt opadgaaende for sidstnævnte Indførselsvarer;

Nogen Nedgang i Mængde, ikke væsentlig forandret Pris for Udførsel af dansk Byg; stærk Forøgelse af Mængden for Indførsel af fremmed Byg;

Indførselsmængden stærkt forøget for Rug, omtrent uforandret for Hvede; Indførselspriserne opadgaaende for begge disse Kornsorter;

Forøgelse i Mængde og Stigning i Pris for Indførsel af Majs, Klid og Oliekager.

Levende Kreaturer — Flæsk og Kjød.

Omstaaende Tabel 3 indeholder en Oversigt over Danmarks Ud- og Indførsel af Heste siden Midten af 1870erne.

(Se Tabel 3, Side 382.)

Tabellen udviser, at der i 1902 udførtes af indenlandske Heste 23016 Stkr., heraf vare de 2983 opførte som Føl. Aaret forud var Udførselen ialt 17791 Stkr., hvoraf 916 Føl. Udførselen er altsaa steget meget stærkt i det sidst forløbne Aar, og det udførte Antal er større end i noget tidligere Aar, for hvilket der foreligger Statistik. — Værdien for Udførsel af Heste og Føl i 1902 er anslaaet til 13.9 Mill. Kr. mod 11.5 Mill. Kr. Aaret forud. Efter de foreliggende Skjøn over de gjennemsnitlige Priser i de forskjellige Kvartaler har man ment at kunne anvende omtrent samme Aarspris som for 1901 (henholdsvis 670 og 671 Kr. pr. Stk. for Heste paa 1 Aar og derover). Efter det laveste af de foreliggende Skjøn skulde Gjennemsnitsprisen være 2 à 3 pCt. lavere end den nysnævnte anvendte Pris i 1902, efter det højeste Skjøn ca. 5 pCt. højere end denne Pris.

De udførte Heste gik i 1902, ligesom i de foregaaende Aar, for den aldeles overvejende Part til Tyskland, idet der hertil udførtes 21468 Heste og Føl (heri dog medregnet de Heste, der eventuelt maatte være førte til andre Lande pr. Bane gjennem Tyskland). Til andre Lande

Tabel 3.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Heste og Føl i 1875—1902.

(Transitten fraregnet.)

	Udførsel af indenlandske Heste og Føl	Indførsel (til Brug her i Landet) af fremmede Heste og Føl.
	Stkr.	Stkr.
1902	23016	5607
1901	17791	6284
1900	20452	5982
1899	19882	7049
1898	15358	6768
1897	20800	5868
1896	16922	6139
1895	17857	5450
1894	13264	4300
1893	11306	5319
1892	11508	7049
1891	14900	9415
1890	16217	6468
1889	15974	5883
1888	17753	6250
1887	17332	3125
1886	13138	3008
1885	10975	3718
1895—99 (Gjennemsnit)	18164	6255
1890—94 do.	13439	5510
1885—89 do.	15034	4397
1880—84 do.	11447	5554
1875—79 do.	9200	2600

udførtes altsaa 1548 Stkr. (mod 963 i 1901); heraf gik til England 903 Stkr. (mod 686 i 1901), til Sverrig 549 Stkr. (mod 239) og til Norge 96 Stkr. (mod 34). Naar Udførselstallet til Sverrig og Norge, som det ses, er højere i 1902 end i 1901, maa det anføres, at sidstnævnte Aar viste særlig lave Tal for disse to Landes Hesteimport fra Danmark; til England derimod udførtes der i Aarene forud for 1901 kun 100 à 150 Stkr. aarlig og Exporten

til dette Land er altsaa stærkt stigende i det sidste Par Aar. Med Hensyn til de Landsdele, hvorfra Hestene udføres, giver Statistikken kun ufyldestgjørende Besked, idet Varelisterne angive det Sted, hvor Hestene forlade Landet, ikke den Egn, hvorfra de ere solgte. Den overvejende Part af de udførte Heste er jo imidlertid, som bekjendt, af jydsk Oprindelse. Omtrent 21000 Stkr. udførtes over Landgrænsen, især Vamdrup; Udførselen til England gik især over Esbjerg, til Norge især over Frederikshavn, til Sverrig især over Kjøbenhavn; fra sydfynske Byer udførtes godt 500 Stkr. og ca. 130 Stkr. gik over Gjedser.

Med Hensyn til de Aarstider, hvor Udførselen af Heste især foregaar, gives Oplysning i nedenstaaende Tabel 4. Udførselen af Føl er ikke medregnet i Tabellen.

Tabel 4.

Udførselsantallet af indenlandske Heste efter Kvartaler i 1899—1902.

(Føl fraregnede.)

	1902	1901	1900	1899
	1	2	3	4
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Januar Kvartal.....	6514	7045	8961	7564
April do.	5703	5807	5439	5156
Juli do.	4580	2838	3476	3421
Oktober do.	3236	1185	1684	2408
Hele Aaret.....	20033	16875	19560	18549

I de tre første af de Aar, der omhandles i Tabellen, falder $^2/_3$ à $^3/_4$ af Udførselstallet paa Aarets første Halvdel og særlig paa Januar Kvartal. I 1902 er første Halvaar ikke fuldt saa dominerende; det udførte Antal var her ikke en Gang saa stort som i første Halvdel af 1901, til Trods for, at hele Aarets Udførselstal var over 3000 større end i 1901. Den nævnte Afvigelse mellem 1902 og de foregaaende Aar vilde blive endnu større, hvis

man medregnede Føllene; thi Udførselen af Føl, der paa ganske faa nær falder i Juli og Oktober Kvartaler (i Reglen med ca. $^2/_3$ i Juli og $^1/_3$ i Oktober Kvartal), var, som foran nævnt, særlig stor i 1902.

Til de foran i Tabel 2 givne Tal for vor Indførsel af udenlandske Heste og Føl skal føjes nedenstaaende Oversigt over de Lande, hvorfra Hestene ere indførte.

Tabel 5.

Danmarks Indførsel af Heste og Føl fra de forskjellige fremmede Lande i 1900—1902.

(Transitten medregnet.)

Fra	1902 Stkr.	1901 Stkr.	1900 Stkr.
Rusland	3422	3491	3037
Slesvig og Holsten	502	333	743
Lybæk	20	4	17
Hamborg	8	»	73
det øvrige Tyskland	319	990	225
Sverrig	841	1002	1431
Norge	159	50	82
vore nordlige Bilande	111	153	87
England	346	329	376
Belgien	»	11	»
Frankrig	»	»	2
Tilsammen	5728	6363	6073
Heraf gjenudført	121	79	91
Forblevne her i Landet	5607	6284	5982

Indførselen af fremmede Heste til Brug her i Landet omfattede altsaa i 1902 5607 Stkr. (hvoraf 60 Føl); Aaret forud indførtes der ca. 700 flere, hvilket Tal svarer til Gjennemsnittet af det foregaaende Tiaar, idet der i 1891—1900 gjennemsnitlig indførtes godt 6300 Stkr. — Hovedparten er russiske Heste, derefter kommer Heste fra Sverrig og fra Tyskland; blandt de sidstnævnte er ogsaa de Heste, der omsættes i Hestehandelen mellem Grænseegnene, og som i mindre Grad end de øvrige Heste kan

regnes til den egentlige Import. — Medens Indførselen af russiske Heste er voxet stærkt siden Midten af Halvfemserne, er Indførselen fra Sverrig og fra de tidligere danske Hertugdømmer aftaget. I 1895 indførtes saaledes 651 Heste fra Rusland, 1801 fra Sverrig og 2239 fra Slesvig-Holsten (blandt sidstnævnte dog vistnok i højere Grad end i de senere Aar Baneforsendelser fra det øvrige Tyskland).

Værdien for Indførsel af Heste, beregnet saavidt muligt efter forskjellige Gjennemsnitspriser for de forskjellige Slags Heste, er for 1902 anslaaet til 1.83 Mill. Kr. mod 2.10 Mill. Kr. for 1901.

Idet man har opgjort Værdien for Omsætningen af Heste i 1902 til 13.9 Mill. Kr. for Indførsel og til 1.8 Mill. Kr. for Udførsel, bliver der altsaa paa dette Produktionsomraade et Værdioverskud overfor Udlandet paa 12.1 Mill. Kr.; herved maa det dog erindres, at i 1902 var Udførselen særlig stor og Indførselen nærmest lille i Sammenligning med de foregaaende Aar.

Forinden vi anføre Omsætningstallene for Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand, skal omtales de inden- og udenlandske Lov- og Administrationsbestemmelser vedrørende Omsætningen med Kreaturer, Kjød og Flæsk m. m., der i det forløbne Aar have haft Betydning for den danske Export.

Ved Begyndelsen af 1902 vare følgende udenlandske Bestemmelser i Kraft:

I England: Forbud (fra 1892) mod al Indførsel fra Danmark af klovbærende Dyr.

I Tyskland:

Overfor Svin og Produkter heraf: Forbud mod Indførsel fra Danmark af levende Svin og raa Produkter heraf (fra December 1895), af letsaltede Produkter fra Svineslagterier (fra August 1896),

hvorfra dog (fra medio Januar 1900) undtoges letsaltede (indsprøjtede) Svinelevere, og endelig af Daasekjød, Pølser m. m. (fra 1. Oktober 1900, jfr. nedenfor).

Overfor Kvæg og Kjød heraf: Karantænetvang og for Hornkvægets Vedkommende Tuberkulinprøve (fra Begyndelsen af 1897) i Forbindelse med Bestemmelser (omtrent fra 1. Marts 1898), der for Søkarantænerne paabød Slagtetvang for ikke-reagerende og Tilbagevisning (eller Nedslagning ved Politiet) af reagerende Dyr og for Hvidding Landkarantæne forbød Indførsel af Dyr, der ikke vare under 4 Aar, hvortil (fra 1. November 1898) kom Paabud om, at alle de Dyr, der reagerede i Hvidding Karantæne, skulde slaaes ned, og hele Kreaturet nedgraves — dog med den Lettelse, at det i Slutningen af Oktober 1899 blev tilladt at benytte Kjødet af de Kreaturer, der reagerede i Hvidding, naar de forøvrigt vare sunde. Endvidere blev, ved Bekjendtgjørelse af 30. Juni 1900 angaaende delvis Ikrafttræden af den tyske Rigslov af 3. Juni s. A. om Kontrol med Slagtekvæg og Kjød, Indførselen af Kjød i lufttæt lukkede Daaser eller lignende Beholdere samt af Pølser og andre Blandinger af smaadelt Kjød forbudt fra den 1. Oktober 1900 at regne, og endelig blev det ved en Bestemmelse i Oktober s. A. forordnet, at der i Efteraaret 1900 og Foraaret 1901 ikke maatte indføres mere end 6000 Stkr. dansk magert Kvæg til Hvidding Karantæneanstalt, og at dette Maximumstal aarlig skulde formindskes med 1200.

I Løbet af 1902 skete der ingen andre væsentlige Forandringer i ovennævnte udenlandske Bestemmelser end at den tyske Rigslovs Forbud mod Indførsel af Kjød o. s. v. med Tilsætning af forskjellige nærmere angivne kemiske Stoffer og Farvemidler blev sat i Kraft fra 1. Oktober 1902.

Forholdsreglerne i Danmark vedrørende Omsæt-

ningen dels med dansk, dels med fremmed Kvæg vare følgende:

Overfor dansk Kvæg: Dansk Kvæg, der er vist tilbage fra de tyske Søkarantæner, maa ikke føres tilbage til Danmark. — Naar Tilfælde af Mund- og Klovesyge have forekommet, forbydes sædvanligvis Udførsel saavel til Udland som til det øvrige Indland af klovbærende Dyr fra vedkommende Landsdel, saa længe Smittefare kan befrygtes. Saadanne Forbud har der ikke været Anledning til at udstede i 1902.

Overfor Kvæg fra Udlandet: Som almindelig Bestemmelse overfor alle fremmede Lande gjælder, i Henhold til Lov om Bekæmpelse af Tuberkulose hos Hornkvæg af 26. Marts 1898 og ministeriel Bekjendtgjørelse af 28. Maj s. A., at Indførsel af Hornkvæg kun maa foregaa over Kjøbenhavn, Helsingør og Frederikshavn, og kun efter foretagen Tuberkulinprøve med Tilbagevisning eller Slagtetvang for de reagerende Dyr. — I 1902 var der forøvrigt (ligesom i 1901), af Hensyn til andre smitsomme Sygdomme end Tuberkulose, Forbud mod Indførsel af Drøvtyggere og Svin fra alle Lande undtagen Norge og Sverrig; fra disse Forbud er der dog i nogle Tilfælde givet Dispensation af Landbrugsministeriet.

Mængden og Værdien af vor Udførsel af indenlandsk Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand i de senere Aar ses af efterstaaende Tabel, der tillige indeholder en Mængdeopgjørelse for Gjennemsnittet af 1890—1894. I Aaret 1897 vare Tysklands mest generende Forholdsregler mod det danske Kvæg endnu ikke satte i Værk.

(Se Tabel 6, Side 388.)

Af Kol. 8 i Tabel 6 ses det, at den samlede Export af levende og slagtet Kvæg (bortset dog fra de Bipro-

Tabel 6.

Danmarks Udførsel til Udlandet af indenlandsk Hornkvæg, Faar og Svin i levende og slagtet Stand i Begyndelsen af 1890erne samt i 1897—1902.

Udførsel af indenlandsk	Antal eller Vægt							Værdi					
	1902	1901	1900	1899	1898	1897	1890-94 (gnstl.)	1902	1901	1900	1899	1898	1897
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill Kr.
Hornkvæg	46440	41138	40407	37549	35772	80067	105168	9.99	8.33	8.37	6.70	6.06	14.41
Kalve	568	180	171	187	294	1093	6120	0.04	0.01	0.02	0.01	0.02	0.05
Faar	392	76	2095	2469	2644	6250	27229	0.01	0.00	0.06	0.08	0.07	0.15
Svin	3	18	6	4	16	186	130483	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01
Grise	40	36	4	142	1	»	1411	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	»
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.						
Flæsk (inkl. Svinehoveder)	143.2	120.5	126.7	144.1	117.8	120.0	71.2	71.11	60.56	58.94	53.68	48.63	53.61
Kjød af Hornkvæg	29.6	24.3	28.3	33.1	24.8	9.9		9.49	7.39	8.56	9.79	7.07	2.39
Kjød af Faar	1.1	0.7	0.9	1.0	0.5	0.8	8.6	0.51	0.31	0.39	0.47	0.22	0.37
Indvolde m. m.*)	16.7	12.4	13.4	14.4	12.2	8.0		6.83	4.13	4.02	3.61	3.05	1.42
Tilsammen for Svin og Kvæg, levende og slagtet	.....	.....	.....	.....	.....	.....	.....	97.98	80.73	80.36	74.34	65.12	72.41

*) Næsten udelukkende Produkter fra Svineslagterier.

dukter ved Slagtningen, der ikke ere Fødemidler) ialt har haft en Værdi paa 98 Mill. Kr. Heraf faldt de 78 Mill. Kr. paa Svineavlsexporten (Flæsk, Indvolde etc.), $19^1/_2$ Mill. Kr. paa Hornkvægsexporten og kun $^1/_2$ Mill. Kr. paa Exporten af Faar. Medregnes Uld, Huder og Skind og lignende Biprodukter, vil Exporthandelen for Hornkvæg og Faar stige med 8 à 9 Mill. Kr.

Exportværdien for Flæsk (hvorunder der i de statistiske Tabeller foruden Bacon, Skinker etc. ogsaa regnes Svinehoveder) var i 1902 $10^1/_2$ Mill. Kr. højere end i 1901, skjøndt dette Aars Exportværdi var den højeste, der indtil da var naaet. — Hvad selve den exporterede Vægtmængde angaar, betegner Aaret 1902 ganske vist ikke Kulminationen, om det end er nær derved, thi der udførtes i 1899 144.1 Mill. Pd. mod 143.2 Mill. Pd. i 1902. Tre andre Aar har en Udførselsvægt paa over 120 Mill. Pd., nemlig 1900 med 126.7 Mill. Pd., 1896 med 142.4 Mill. Pd. og 1895 med 111.5 Mill. Pd. + 130000 levende Svin. — Ogsaa hvad Prisen angaar var 1902 tæt oppe ved Højdepunktet af hvad der overhovedet før er naaet. Gjennemsnitsprisen, der jo ifølge det nysnævnte maa sættes lavere end Bacon-Prisen, er for 1902 regnet til 49.65 Øre pr. Pd.; Aaret forud, der staar med den højeste Gjennemsnitspris siden Begyndelsen af Firserne, var regnet med 50.25 Øre pr. Pd. Priserne for Svin i 1902 svingede stærkere end i 1901 og vare baade højere oppe og lavere nede end i dette Aar; det arithmetriske Gjennemsnit af Noteringerne angives at have været det samme i begge Aarene; men en Opgjørelse, der har staaet til Raadighed ved Prisansættelsen for Flæskeexporten, over en Række Slagteriers Udførselsvægt og den derfor erholdte samlede Betaling viste Nedgang i hele Aarets virkelige Gjennemsnitspris, dog uden Hensyn til den højere Pris for Affald.

Til Udførselen af Svineavlsprodukter er ovenfor henført saa godt som hele den Varepost, der i Tabellerne benævnes Indvolde, Pølser, Tunger o. s. v. Nøjagtig Opgjørelse over, hvad der udføres under denne Post, kan

ikke fremskaffes; men af det foreliggende fremgaar det dog, at den aldeles overvejende Part deraf er Tarme, Levere og andre Biprodukter fra Svineslagtningen. Den udførte Vægt i 1902 er 16.7 Mill. Pd., hvilket er mere end i noget tidligere Aar; næst herefter kommer 1899 — hvor Slagtningen ogsaa var særlig stor, men Priserne, ogsaa for Affaldet, lavere — med 14.4 Mill. Pd. Priserne vare høje navnlig for Levere o. l. i 1902, og Udførselsværdien er sat til 6.8 Mill. Kr., men Værdiansættelsen er naturligvis meget problematisk for en saa uensartet Varepost.

Exporten af levende og slagtet Hornkvæg udgjorde i 1902 46440 Stkr. stort Hornkvæg og 29.6 Mill. Pd. Kjød af Hornkvæg mod 41138 Stkr. og 24.3 Mill. Pd. i 1901, altsaa en ret betydelig Stigning for begge Poster. Regnes hvert Stk. levende Hornkvæg at repræsentere henimod 500 Pd. salgbart Kjød, faas en samlet Exportstigning paa henimod 8 Mill. Pd. Kjød af Hornkvæg. En tilsvarende Beregning over det salgbare Kjød i Exporten af levende og slagtet Hornkvæg i de senere Aar giver følgende Resultat:

1902.....	52½	Mill. Pd.	salgbart	Kjød,
1901.....	44½	—	—	—
1900.....	48	—	—	—
1899.....	51	—	—	—
1898.....	42½	—	—	—
1897.....	47½	—	—	—

Omfanget af Hornkvægexporten var altsaa større i 1902 end det har været i noget af de foregaaende 5 Aar. Derimod var Udførselen i 1896 og en Række forudgaaende Aar vistnok lige saa stor og undertiden større end nu; dog foreligger der ikke fuldt tilstrækkelige Opgjørelser hverken over Udførselen af Kjød eller over Gjennemsnitsvægten af salgbart Kjød i det udførte levende Kvæg, og man kan derfor ikke føre en nogenlunde nøjagtig Sammenligning længere tilbage end til 1897.

Ikke blot Exportmængden, men ogsaa Exportpriserne have været opadgaaende for Hornkvæg og Oxekjød i det

sidst forløbne Aar, og den samlede Exportværdi i 1902, 19.5 Mill. Kr., er derfor regnet at være næsten 4 Mill. Kr. højere end Exportværdien i 1901. Af denne Værdistigning falder henimod de tre Fjerdedele paa Forøgelse i Antal og Vægt, medens lidt over en Fjerdedel beror paa Prisstigninger; Størrelsen af sidstnævnte maa i Hovedsagen ansættes efter Gjennemsnitsskjøn.

Nedenstaaende Tabel 7 angiver Fordelingen paa de forskjellige Aarstider af Kvæg- og Kjødexporten i de sidste tre Aar.

Tabel 7.

Udførselen af indenlandsk Hornkvæg i levende og slagtet Stand i hvert Kvartal i 1900—1902.

	Indenlandsk stort Hornkvæg			Indenlandsk Kjød af Hornkvæg		
	1902 1	1901 2	1900 3	1902 4	1901 5	1900 6
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Januar Kvartal.....	13176	11006	11706	8.8	9.9	11.3
April do.	12438	13114	12809	9.0	6.5	7.4
Juli do.	10090	7684	7923	4.9	3.5	3.9
Oktober do.	10736	9334	7969	6.9	4.4	5.7
Hele Aaret.....	46440	41138	40407	29.6	24.3	28.3

I alle Aarene foregaar den betydeligste Del af Exporten altsaa i Aarets første Halvdel.

Exporten af Faar omfattede i 1902 af levende Faar og Lam kun 392 Stkr., der gik til Tyskland, og af fersk Faare- og Lammekjød 1.1 Mill. Pd., hvoraf 1.0 Mill. Pd. til England, 0.1 Mill. Pd. til Norge. Exporten af Kjød har i de senere Aar bevæget sig imellem $^1/_2$ og 1 Mill. Pd. fersk Kjød, næsten udelukkende til England. Exporten af levende Faar og Lam har næsten været helt

ophørt i de sidste to Aar; i Aarene nærmest forud udførtes der aarlig nogle Tusend Stkr. til Frankrig.

I Tilslutning til de foran meddelte Data vedrørende Exporten af Kvæg og Svin skal der gjøres et Par Bemærkninger angaaende Indførselen her til Landet under disse samme Vareposter. Forbruget i Danmark af levende og slagtet Hornkvæg og Svin etc. fra Udlandet er naturligvis ikke af stor Betydning i Sammenligning med Udførselen; imidlertid ser man dog af Tabel 1, Side 375 (Kol. 3 og 4), at naar Indførselsværdien for dem alle gjøres op, udgjør Landets samlede Udgift paa denne Konto 4.0 Mill. Kr. i 1902 og 3.7 Mill. Kr. i 1901; heri er ikke medregnet Fedt og Oleomargarin, der især indføres til Margarineproduktion.

Nærmere Detailler om Indførselen af disse Varer fremgaar af Hovedtabellerne, af hvilke det ses, at der i 1902 indførtes 1888 Oxer og Køer, 370 Kalve, 1598 Faar, Lam og Geder, 7 Svin og 1074 Grise. De to eneste Lande, hvorfra Indførsel af levende Dyr uden særlig Tilladelse maa finde Sted, er, som nævnt, Sverrig og Norge; fra Norge er forøvrigt hverken indført Kvæg eller Svin; fra England er efter Tilladelse fra Landbrugsministeriet indført 271 Stkr. Hornkvæg (hvoraf 51 Kalve) og fra Tyskland 29 Stkr., endvidere nogle faa Stkr. Faar og Grise. Den øvrige Indførsel kom fra Sverrig og gik paa faa Undtagelser nær til Kjøbenhavn, vel hovedsagelig til Slagtning.

Af Flæsk angives der i Tabel II, Side 371, en Indførsel i 1902 paa 10.4 Mill. Pd., men heraf er den største Del Transitforsendelser over Kjøbenhavn, dels fra Sverrig til England, dels fra Amerika til skandinaviske og østersøiske Havne (jfr. Tabel 8, Kol. 7, Side 394). Landets eget Forbrug af fremmed Flæsk, hovedsagelig amerikansk, udgjorde kun 2.4 Mill. Pd. i 1902 (mod 3.3 Mill. Pd. i 1901). Af Kjød o. l. indførtes, efter Fradrag af Gjenudførsel, følgende Vægtmængder:

	Millioner Pund				
	1902	1901	1900	1899	1898
Kjød af Hornkvæg.....	2.1	1.4	1.6	0.9	1.1
Kjød af Faar og Lam.....	1.7	0.6	0.7	1.0	0.7
Kjød af andre Dyr; alle Slags Pølser, Indvolde og Tunger..	4.2	4.0	3.3	2.8	2.4

Af de 2 Mill. Pd. Oxekjød, der indførtes til Forbrug i 1902, var 170000 Pd. fersk Kjød fra Sverrig, Resten var saltet (eller paa anden Maade tilberedt) Kjød; ca. $^1/_4$ af det saltede Kjød kom fra Rusland, Resten fra Amerika, dels direkte, dels indirekte over England og Hamborg. Det indførte Faarekjød er hovedsagelig saltet eller røget Kjød fra Island og for en mindre Del fra Færøerne. En stor Del af Faarekjødet fra Island gjenudførtes (især til Norge), og naar det ovenanførte Tal for 1902 er usædvanlig stort, har dette maaske sin Grund i, at der blev indført særlig store Vægtmængder i Oktober Kvartal; den Del heraf, der eventuelt er bleven gjenudført i Begyndelsen af 1903, har jo nemlig ikke kunnet fradrages i Tallet ovenfor, saaledes som Tilfældet er med den Gjenudførsel, der har fundet Sted indenfor selve Aaret 1902. — De 4.2 Mill. Pd. Kjød af andre Dyr samt alle Slags Indvolde etc. er bl. a. Rensdyrkjød og slagtet Fjerkræ fra Sverrig og Rusland; men forøvrigt føres mange forskjellige Varer under denne Post.

Bestemmelseslandene for Exporten af slagtet Kvæg og Svin fremgaar af efterfølgende Tabel 8; det udførte levende Hornkvæg er ikke opført i Tabellen, da det altsammen gaar til Tyskland, alene fraregnet 111 Stkr. til Rusland, 60 Stkr. til Sverrig og nogle ganske faa Stkr. til andre Lande. Tabellen omfatter Udførselen i 1902 og 1901 af indenlandsk Flæsk og Kjød, samt Transitten af fremmed Flæsk i 1902. Udførselen af Faarekjød er ikke medtaget, da det jo allerede foran er anført, at Udførselen af fersk Faarekjød for den aldeles overvejende Part gaar til England og Transitten med islandsk Faarekjød især gaar til Norge.

Tabel 8.

Danmarks Udførsel af Flæsk og Kjød til de forskjellige fremmede Lande i 1902 og 1901.

Til	Udførsel af indenlandsk						Transit af fremmed Flæsk (inkl. Svineh.)
	Flæsk (inkl. Svinehvdr.)		Kjød af Hornkvæg		Indvolde, Pølser o. l.		
	1902 1	1901 2	1902 3	1901 4	1902 5	1901 6	1902 7
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
England	139.54	117.55	11.23	6.51	5.05	3.40	4.07
Hamborg	1.09	0.81	0.50	0.13	5.67	4.33	0.05
Lybæk	0.06	0.09	0.10	0.22	0.13	0.16	»
Slesvig og Holsten.	0.53	0.39	0.70	0.52	1.95	0.72	»
Øvrige Tyskland ..	0.72	0.52	11.94	12.47	2.85	2.75	0.45
Norge	1.07	0.87	4.97	4.18	0.15	0.08	0.71
Sverrig	0.11	0.18	0.08	0.26	0.78	0.80	2.06
Rusland	»	0.01	0.00	0.00	0.00	0.01	0.32
Amerikas Forenede Stater	0.00	»	»	»	0.07	0.08	0.03
Andre Lande	0.09	0.08	0.09	0.03	0.02	0.05	»
Ialt...	143.21	120.50	29.61	24 32	16.67	12.38	7.69

Af Tabel 8, Kol. 1 og 2, ser man, at hele den danske Flæskeexport paa 2 à 3 pCt. nær gaar til England; tilmed er det ikke afgjort, at ikke en Del af Udførselen til Norge og muligvis enkelte andre Lande er fremmed Flæsk, der ved Gjenudførselen ikke har kunnet adskilles fra Varer af dansk Oprindelse. — Exporten af Oxekjød fordeler sig paa følgende Maade: Til Tyskland ca. 45 pCt., til England 38 pCt., til Norge ca. 17 pCt.; Englands Andel er forholdsvis stor i 1902, og Tilvæxten fra 1901, 4.7 Mill. Pd., svarer omtrent til hele Exportens Stigning, der udgjorde 5.3 Mill. Pd. — Af den tredie i Tabellen omtalte Post, Indvolde etc., Kol. 5 og 6, gik 60 pCt. til Tyskland; Englands Andel var forøvrigt ogsaa her forholdsvis

noget højere end i 1901. — Transitten af det fremmede Flæsk gik, som foran omtalt, til Norge, Sverrig, Rusland o. s. v. (amerikansk Flæsk), dels til England (svensk Flæsk).

De vigtigste Afsendelsessteder for indenlandsk Hornkvæg samt for indenlandsk Flæsk og Kjød ere angivne i efterfølgende Tabel 9 og 10.

(Se Tabel 9, Side 396.)

Naar bortses fra magre Stude, der i en mindre Del af Aaret maa føres til Hvidding Landkarantæne, er al Kvægudførsel over Landgrænsen forbudt, og Kvæget maa derfor sendes pr. Skib. Afskibningen foregaar især fra de to nær Grænsen liggende Pladser, Kolding og Esbjerg; for sidstnævnte er der stor Nedgang i 1902, fordi Exporten i mindre Grad end før er gaaet til Karantænerne ved Elben og i højere Grad til Aabenraa og andre østlige Karantæner. Exporten direkte fra Øerne er voxet betydeligt i det sidste Par Aar, nemlig til 8903 Stkr. i 1902 mod 3654 Stkr. i 1900, medens Exporten over jydske Pladser kun er 800 Stkr. højere end i 1900; der foreligger ikke tilstrækkeligt til Oplysning om, hvorvidt hele denne Tilvæxt for Øerne skyldes en tilsvarende Stigning i det Antal, som disse Landsdele have afgivet til Export, eller om en Del af Stigningen beror paa, at Kvæget nu i mindre Grad end før sendes over jydske Pladser (f. Ex. Esbjerg—Elben).

(Se Tabel 10, Side 397.)

Tabel 10, Kol. 1 og 2, viser, at ca. 8 Tiendedele af Flæskeexporten foregaar over Esbjerg, ca. 1 Tiendedel over Kjøbenhavn og 1 Tiendedel over samtlige andre Byer. — Exporten af Oxekjød over Esbjerg udgjorde i 1902 10.44 Mill. Pd. og i 1901 5.97 Mill. Pd.*); denne

*) Den Del af Udførselen fra Exportslagterierne i Esbjerg, der gaar over Landgrænsen til Tyskland, er i Tabellen regnet under Udførselen fra Vamdrup (eventuelt Vedsted).

Tabel 9.

Afsendelsesstederne for indenlandsk Hornkvæg (fraregnet Kalve) i 1900—1902.

Udførsel fra	Stort Hornkvæg			Kalve
	1902 1	1901 2	1900 3	1902 4
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Kjøbenhavn	3235	3297	1334	2
Helsingør	»	»	66	»
Korsør	2900	»	»	»
Gjedser	932	19	48	»
Nykjøbing F.	234	»	»	»
Nysted	»	»	22	»
Nakskov	824	931	904	2
Assens	»	922	1074	»
Faaborg	60	»	»	»
Svendborg	688	391	57	7
Ærøskjøbing	30	48	149	»
Tilsammen fra Øerne...	8903	5608	3654	11
Aalborg	2803	2834	2169	»
Aarhus	3083	4305	5766	»
Esbjerg	7077	15476	16334	230
Fredericia	117	8	»	»
Frederikshavn	6	»	»	»
Horsens	58	»	»	»
Kolding	22966	11852	10191	327
Landgrænsen (Vedsted)	1427	1055	2293	»
Tilsammen for Jylland...	37537	35530	36753	557
Hele Landet...	46440	41138	40407	568

Tabel 10.

Afskibningsstederne (eventuelt Grænsestationerne o. l.) for Udførselen af indenlandsk Flæsk og Kjød i 1902 og 1901.

Fra	Udførsel af indenlandsk					
	Flæsk		Kjød af Hornkvæg		Kjød af andre Dyr*); Pølser, Indvolde, Tunger	
	1902 1	1901 2	1902 3	1901 4	1902 5	1901 6
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Kjøbenhavn	15.341	12.130	1.551	1.269	5.944	5.074
Sjælland (øvrige):						
Korsør	0.262	0.135	0.283	0.271	0.416	0.073
Næstved	3.267	3.032	»	»	»	»
Falster:						
Gjedser	0.003	0.058	0.040	0.053	0.502	0.449
Nykjøbing	0.412	0.199	»	»	»	»
Lolland:						
Nakskov	0.579	0.427	»	»	0.005	0.002
Fyn:						
Odense	3.165	2.405	0.000	0.001	0.062	0.053
Svendborg	0.307	0.267	»	»	»	0.006
Jylland:						
Aalborg.....	4.126	2.825	0.310	0.095	1.387	0.815
Aarhus	0.790	0.644	»	»	2.428	1.611
Esbjerg	112.239	96.253	10.442	5.973	4.314	3.460
Frederikshavn.....	1.072	1.011	4.695	3.987	0.094	0.029
Kolding.....	0.022	0.001	0.061	0.101	0.024	0.213
Randers	0.696	0.474	0.024	0.022	0.049	0.050
Vejle	0.019	0.011	»	»	0.051	0.034
Landgrænsen:						
Ribe (Vedsted)	0.253	0.229	0.356	0.164	1.531	0.636
Taps	»	»	0.041	0.052	»	0.000
Vamdrup	0.613	0.362	11.736	12.319	0.983	0.575
Hele Landet.....	143.166	120.463	29.539	24.307	17.790	13.080

*) Heraf i 1902: 1.109 Mill. Pd. fersk Faarekjød (1.015 fra Esbjerg, 0.080 fra Frederikshavn, 0.013 fra Kjøbenhavn) og 0.017 Mill. Pd. saltet og røget Faarekjød (næsten udelukkende fra Kjøbenhavn). — I 1901: 0.727 Mill. Pd. fersk Faarekjød (0.691 fra Esbjerg, 0.028 fra Frederikshavn og 0.008 fra Kjøbenhavn) og 0.012 Mill. Pd. saltet og røget Faarekjød (næsten udelukkende fra Kjøbenhavn).

Stigning svarer omtrent til den foran omtalte Forøgelse af Kjødexporten til England, hvad der er en naturlig Følge af, at saa godt som hele Udførselen over Esbjerg gik til dette Land, og at omvendt Kjødudførselen til England fra andre Byer i Landet er forholdsvis ringe, nemlig ca. 0.3 Mill. Pd. fra Frederikshavn, ca. 0.1 Mill. Pd. fra Aarhus og ca. 0.4 Mill. Pd. fra Kjøbenhavn. Den øvrige Udførsel over Frederikshavn gaar til Norge, der saaledes modtager en ikke ubetydelig Part af vor Kjødexport. — Af Udførselen over Kjøbenhavn, 1.55 Mill. Pd., var ca. 1.18 Mill. Pd. ikke fersk Kjød, altsaa var kun 0.37 Mill. Pd. fersk Kjød; fra Provinsbyerne, regnet under eet, udførtes der 27.5 Mill. Pd. fersk og kun 0.5 Mill. Pd. ikke fersk Kjød.

Smør (og Smørsurrogater) — **Æg.**

Udførselsvægten for dansk Smør udgjorde 139.5 Mill. Pd. i 1902 mod 133.7 Mill. Pd. i 1901 og mod ca. 122 Mill. Pd. i Gjennemsnit af det forudgaaende Treaar 1898—1900, i hvilke tre Aar Udførselen omtrent holdt sig uforandret. Omfanget af den danske Smørexport siden Slutningen af 1870erne ses af nedenstaaende Oversigt over Smør (i alm. og hermet. Emballage), der for Toldvæsenet er opgivet som udført dansk Produkt.*)

	Mill. Pd.		Mill. Pd.		Mill. Pd.
1902	139.5	1894	109.9	1886	39.8
1901	133.7	1893	93.6	1885	35.0
1900	122.5	1892	85.4	1884	33.1
1899	122.4	1891	87.0	1883	33.9
1898	121.4	1890	85.0	1882	27.9
1897	106.1	1889	67.2	1881	24.1
1896	101.5	1888	58.2	1880	24.8
1895	104.8	1887	47.1	1879	23.3

*) Det har navnlig i tidligere Aar ikke været let at holde gjenudført fremmed Smør ude af Opgjørelsen over udført dansk Smør. Herved blive Udførselstallene for dansk Smør, men paa den anden Side ogsaa Konsumtallene for fremmed Smør (Indførsel ÷ Gjenudførsel) for store; navnlig i 1894 (og 1893) viser Statistikken

Denne Tabel giver altsaa — med det i Noten anførte Forbehold, der dog ikke i væsentlig Grad forandrer Forholdene — en Oversigt over Udviklingen af den danske Smørexport fra Aarene forud for Andelsmejeriernes Oprettelse. (Jævnfør hermed de senere anførte Data om Forbrug af fremmed Smør og af Smørsurrogater).

En Sammenstilling af Tallene for Vægten og Værdien af Danmarks Ind- og Udførsel af Smør i de senere Aar er givet i efterstaaende Tabel 11. Tabellen omfatter tillige Omsætningen af Æg.

(Se Tabel 11, Side 400.)

Det ses af Tabel 11, at Udførselsværdien for dansk Smør i 1902 udgjorde 134.1 Mill. Kr. mod 132.3 Mill. Kr. i 1901 og 119.5 Mill. Kr. i 1900. Medens Udførselsvægten ifølge det foregaaende var ca. 4 pCt. højere i 1902 end i 1901, steg Værdien altsaa kun med ca. 1 pCt.; for 1901 regnede man nemlig med en gjennemsnitlig Pris paa 98.4 Øre pr. Pd. og for 1902 med 96.1 Øre;*) at Forskjellen mellem disse to Tal aldeles nøjagtig svarer til den virkelige Nedgang i den opnaaede Gjennemsnitspris for de to Aar, tør naturligvis ikke paastaas; men Afvigelsen — om en saadan findes — kan, efter alt hvad der foreligger, ikke være af nogen videre Betydning. Prisnedgangen i Forhold til 1901 bragte ikke Smørprisen i 1902 i væsentlig Grad ned under det Niveau, der opnaaedes for fire Aar siden, da Gjennemsnitsprisen steg fra 89.0 Øre i 1898 til 96.7 Øre i 1899; i de fire sidste Aar har Smørpriserne været højere end i noget andet Aar siden 1882.

Med Hensyn til Exportfordelingen paa de forskjellige Aarstider saavel som Prisernes Bevægelse

---

en særlig stor Forbrugsindførsel, hvilket altsaa maaske hidrører fra, at en Del af det for disse Aar som dansk opførte Smør i Virkeligheden har været af fremmed Oprindelse.

*) De anførte Priser gjælde Smør i alm. Emballage; for hermetisk pakket Smør regnes der med noget højere Priser (henimod 1.20 Kr. pr. Pd.)

Tabel 11.

Danmarks Udførsel af indenlandsk og Forbrug af fremmed Smør og Æg i Begyndelsen af 1890erne samt i 1900—1902.

	Vægt eller Stykketal				Værdi		
Udførsel af indenlandsk	1902 1	1901 2	1900 3	1890-94 (gnstl.) 4	1902 5	1901 6	1900 7
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Smør i almindelig Emballage	135.10	129.47	118.93	92.19	129.83	127.39	115.23
Smør i hermetisk Emballage	4.43	4.21	3.62		5.29	4.94	4.27
	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese			
Æg	21.53	19.01	16.61	7.21	24.07	21.26	18.11
Tils. for Smør og Æg	.....	.....	.....	.....	159.19	153.59	137.61
Forbrug af indført fremmed							
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.			
Smør i almindelig Emballage	14.00	11.82	11.85	20.00	11.76	10.13	9.95
Smør i hermetisk Emballage	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00	0.00
	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese	Mill. Snese			
Æg	2.45	2.02	1.79	0.83	2.25	1.74	1.52
Tils. for Smør og Æg	.....	.....	.....	.....	14.01	11.87	11.47

gjennem Aarets Løb hidsættes efterstaaende Oversigt; som Priser er ikke taget de af statistisk Bureau benyttede Exportpriser, men Grosserersocietetets Noteringer, der i hvert Fald i Hovedsagen følge selve Exportprisernes Svingninger.

(Se Tabel 12, Side 401.)

Tabel 12.

Noteringer og Udførselsmængder for dansk Smør, opgjort efter Kvartaler.

Kvartal	Kjøbenhavns Grosserersocietets Topnotering for Smør, gjennemsnitlig pr. Pd.					
	1902 1	1901 2	1900 3	1899 4	1898 5	Gnst. af 1895—97 6
	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre	Øre
Januar	96.2	100.6	93.5	95.5	92.8	94.4
April	91.5	89.2	88.9	83.2	79.2	79.4
Juli	91.4	95.3	97.5	99.5	82.7	89.8
Oktober	100.1	103.7	104.1	104.8	101.1	99.5
Hele Aaret...	94.8	97.2	96.0	95.7	88.9	90.8
	Udførselsmængde for dansk Smør					
	Mill. Pd.	Mill. Pd	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd	Mill. Pd.
Januar	35.1	31.1	31.6	29.7	27.0	.....
April	38.4	36.3	34.6	36.3	33.2	.....
Juli	34 0	34.5	29.4	30.4	33.9	.....
Oktober	32.0	31.8	26.9	26.0	27.3	.....
Hele Aaret...	139.5	133.7	122.5	122.4	121.4	.....

I alle Aarene forud for 1902 finder man efter Tabel 12, at April Kvartal altid har den største Udførselsmængde, men at den Gjennemsnitspris, der opnaas i dette Kvartal, er langt lavere, end Prisen i de tre andre Kvartaler. Ogsaa i 1902 var Vægtmængden forholdsvis stor i April Kvartal, og her se vi tillige, at Gjennemsnittet af den noterede Pris (nemlig 91.5 Øre) var mindst lige saa høj som i Juli Kvartal (91.4 Øre).

I Sammenhæng med Tallene for Exporten af dansk Smør meddeles efterstaaende Oversigt over Danmarks

Forbrug dels af fremmed Smør, dels af Margarine og Stoffer til Fremstilling af Margarine:

Indførsel til Forbrug fra Udlandet:

	Smør.	Margarine.	Oleomargarin samt premier jus.	Fedt (hovedsagelig Neutrallard).	Tilsammen for Margarine og Stoffer til Fremstilling af Margarine.
	Mill. Pd.	Mill Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
1902	14.0	5.9	15.8	18.5	40.2
1901	11.8	6.9	15.9	19.2	42.0
1900	11.9	5.0	15.5	18.5	39.0
1899	12.9	5.0	14.5	14.3	33.8
1898	9.8	4.6	12.1	15.6	32.3
1897	9.8	4.7	13.2	9.2	27.1

Forbruget af fremmed Smør, der i de foregaaende Aar har udgjort 10 à 12 Mill. Pd. aarlig, var i 1902 stegen til 14.0 Mill. Pd.; derimod var Indførselen saavel af Margarine som af Oleomargarin og Neutrallard til Brug i Margarinefabrikkerne lavere i 1902 end i Aaret forud. Selve Margarinefabrikationen synes forøvrigt ikke at være i Nedgang; thi den samlede Produktion i Finansaaret 1902—03 udgjorde 39.4 Mill. Pd. mod 38.5 Mill. Pd. i 1901—02; men der var i hvert Fald en langt mindre Opgang i denne Produktion end i de tidligere Aar; i de tre forudgaaende Aar, fra 1898 til 1901, steg nemlig det aarlig producerede Kvantum med over 10 Mill. Pd., fra 28.0 til 38.5 Mill. Pd. Den danske Margarine forbruges paa en ringe Del nær her i Landet. — Importværdierne i 1902 for de ovennævnte 40.2 Mill. Pd. Margarine og Stoffer til Margarinefremstilling udgjorde 16.7 Mill. Kr. og for de 14.0 Mill. Pd. Smør 11.8 Mill. Kr., tilsammen 28.5 Mill. Kr.; den tilsvarende Værdi for 1897, det første af de i ovenstaaende Oversigt anførte Aar, beløb sig til 15.5 Mill. Kr.; Beløbet er altsaa omtrent fordoblet i Løbet af 5 Aar.

Udførselen af danske Æg gaar stadig stærkt fremad; ifølge Tabel 11 udførtes der 21.5 Mill. Snese i 1902 mod henholdsvis 19.0 og 16.6 Mill. Snese i de to foregaaende Aar. For omtrent en halv Snes Aar siden,

i Gjennemsnit af 1890—94, udførtes der ca. 7.2 Mill. Snese. — Vort Forbrug af fremmede Æg, hovedsagelig russiske, tiltager ganske vist ogsaa en Del, men dog i langt mindre Grad end Udførselen. Forbrugsimporten i 1902 og 1901 udgjorde henholdsvis 2.5 og 2.2 Mill. Snese, medens den for nogle Aar tilbage sædvanligvis kun udgjorde ca. 1 Mill. Snese. — Værdioverskudet i Omsætningen af Æg udgjorde 21.8 Mill. Kr.; til Sammenligning kan anføres, at Overskudsbeløbet for hele Omsætningen med levende Dyr i 1902 udgjorde 21.6 Mill. Kr.

Efterfølgende Tabel angiver Udførselen fra Danmark til de forskjellige fremmede Lande af Smør og af Æg i 1902 og i 1901. Ved Udførselen af Smør er — foruden Totaludførselen — Exporten af indenlandske Varer, saavel i almindelig som i hermetisk Emballage, givet for begge Aar, Transitudførselen af fremmed Smør alene for 1902; ved Transitten skjelner Tabellen mellem de Varer, der have været klarerede til Indgang i Landet, forinden de — tildels efter Sortering eller anden merkantil Behandling — atter udføres, og de Smørforsendelser, der simpelthen omlades i danske Havne. For Æg meddeles alene Totaludførselen, da Transitten ikke har videre Betydning.

(Se Tabel 13, Side 404.)

Kol. 1 i Tabel 13 udviser, at Exporten af dansk Smør i almindelig Emballage i 1902 ligesom sædvanlig gik næsten udelukkende til England, idet der til andre Steder (hovedsagelig Tyskland) kun udførtes 0.7 Mill. Pd. i 1902 og 0.6 Mill. Pd. i 1901. Det hermetisk pakkede Smør, der dels udføres til Skibsforsyning, dels er bestemt for fjerntliggende Lande, udføres over Hamborg og i noget mindre Grad over England; direkte til oversøiske Pladser udføres kun meget lidt. — Af de i 1902 udførte 21.84 Mill. Snese Æg, hvoraf kun 0.31 Mill. Snese vare fremmede, gik ifølge Tabellens Kol. 9 de 21.07 Mill. Snese til England (mod 18.21 Mill. Snese i 1901); den øvrige

Tabel 13.

Udførselen af Smør og Æg i 1902 og 1901, fordelt efter Bestemmelseslande.

Bestemmelseslande	Smør								Æg	
	Dansk Smør				Fremmed Smør		Totaludførsel (dansk + fremmed Smør)		Totaludførsel (danske + fremmede Æg)	
	i alm. Emballage		i hermetisk Emballage		gjenudf. efter forudg. Indklarering	udført efter Omladning				
	1902 1	1901 2	1902 3	1901 4	1902 5	1902 6	1902 7	1901 8	1902 9	1901 10
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Snese
England	134.39	128.90	1.33	1.54	24.77	6.21	166.70	162.20	21.07	18.21
Hamborg	0.16	0.17	2.52	2.30	2.05	0.04	4.77	5.02	0.03	0.01
Lybæk	0.09	0.12	0.41	0.23	0.15	0.05	0.70	1.19	»	0.00
Øvr. Tyskland	0.22	0.15	0.01	»	0.05	0.01	0.29	0.91	0.00	0.00
Norge	0.07	0.06	»	»	0.04	0.00	0.11	0.17	0.18	0.09
Sverrig	0.12	0.04	»	»	0.22	0.01	0.35	0.70	0.55	0.86
Rusland	0.00	0.00	0.02	0.03	0.04	»	0.06	0.18	0 01	0.00
Belgien	0.01	0.01	0.05	0.03	»	»	0.06	0 04	0.00	0.00
Nordamerika	0.00	»	0.00	0.00	0.01	0.00	0.01	0.01	0.00	»
Østasien	»	»	0.09	»	»	»	0.09	»	»	»
Nordlige Bilande	0.03	0.01	0.00	0.08	0.00	»	0.03	0.09	0.00	0.00
Andre Steder	0.01	0.01	0.00	0.00	»	»	0.01	0.01	»	»
Ialt...	135.10	129.47	4.43	4.21	27.33	6.32	173.18	170.52	21.84	19.17

Export gik til Sverrig og Norge; Exporten til Sverrig var mindre i 1902 end i de nærmest foregaaende Aar.

Af Kol. 5 og 6 i Tabel 13 ses det, at der over Danmark gjenudførtes 33.6 Mill. Pd., hvoraf 27.3 Mill. Pd. havde været indklarerede og 6.3 Mill. Pd. omladedes. Aaret forud var Gjenudførselen en Del større, nemlig 36.9 Mill. Pd. Transitten af Smør gaar over Kjøbenhavn, alene fraregnet 1.2 Mill. Pd., der fordeler sig omtrent ligeligt mellem Esbjerg (bl. a. slesvigsk Smør) og Frederikshavn (svensk Smør) og den bestaar i aldeles overvejende Grad af Smør fra Sverrig og Rusland (Sibirien og Finland). Af hele Smørimporten til Danmark i 1902, ialt $47^3/_4$ Mill. Pd. (Forbrug: ca. 14 Mill. Pd., Transit: $33^2/_3$ Mill. Pd.), kom de 18.3 Mill. Pd. fra Sverrig og 28.3 Mill. Pd. fra Rusland, medens, som nævnt, ca. $^1/_2$ Mill. Pd. indførtes fra Slesvig til Esbjerg og derfra videre til England. Nøjagtig Opgjørelse af, hvorledes det svenske og russiske Smør fordeler sig mellem Forbrug og Transit haves ikke, men det menes, at kun en ringe Part af det svenske forbliver her i Landet; Hovedmængden af de forbrugte 14 Mill. Pd. i 1902 har altsaa været finsk og russisk Smør.

Fordelingen i Aarene 1902 og 1901 af Indenlandsk Smør og Æg paa de forskjellige Udskibningssteder (samt Grænsestationer) findes anførte i omstaaende Tabel 14, Side 406.

Det ses af Tabellen, at — hvad der jo forøvrigt er bekjendt nok — Hovedparten af Smør og Æg udføres over Kjøbenhavn og Esbjerg, idet kun 27 pCt. af Smørexporten og 40 pCt. af Ægexporten gik over andre Byer; Exporten af Æg er i det hele forholdsvis mere spredt end Smørexporten. — Udførselen saavel af Smør som af Æg er større fra Esbjerg end fra Kjøbenhavn; Forrangen blev for Smørrets Vedkommende først naaet i det sidstforløbne Aar, for Æg Aaret iforvejen. Omstaaende anføres Udførselstallene for indenlandsk Smør og Æg i de sidste fem Aar; over Kjøbenhavn gaar der, som nævnt, ca. 35.7 Mill. Pd. fremmed Smør, foruden den egentlige Smørexport.

	Over Kjøbenhavn		Over Esbjerg		Over andre Byer		Ialt udført	
	Smør Mill. Pd.	Æg Mill. Snese	Smør Mill. Pd.	Æg Mill. Snese	Smør Mill. Pd.	Æg Mill. Snese	Smør Mill. Pd.	Æg Mill. Snese
1902	49.8	5.8	51.8	7.0	37.9	8.7	139.5	21.5
1901	51.4	4.9	46.7	6.3	35.6	7.8	133.7	19.0
1900	45.5	4.7	41.1	4.6	35.9	7.3	122.5	16.6
1899	48.3	4.4	38.2	3.8	35.9	6.9	122.4	15.1
1898	52.1	4.1	33.7	2.5	35.6	6.6	121.4	13.2

Tabel 14.

Udførselen af indenlandsk Smør og Æg i 1902 og 1901, fordelt efter Afsendelsessteder.

Fra	Udførsel af indenlandsk			
	Smør		Æg	
	1902 1	1901 2	1902 3	1901 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Snese	Mill. Snese
Kjøbenhavn	49.789	51.431	5.844	4.897
Øerne:				
Helsingør	0.009	»	0.002	0.019
Rønne	»	»	0.008	»
Nexø	»	»	0 064	0.093
Nykjøbing paa Falster	1.074	0.531	0.327	0.155
Nakskov	2.280	2.260	0.345	0.400
Odense	12.667	11.150	2.255	2.223
Svendborg	2.257	2.632	0.245	0.209
Jylland:				
Aalborg	2.820	3.870	1.878	1.677
Aarhus	10.666	9.167	2.922	2.415
Esbjerg	51.781	46.723	7.015	6.294
Fredericia	»	»	0.017	»
Frederikshavn	2.487	2.592	0.288	0.353
Randers	3 686	3.302	0.318	0.272
Landgrænsen: Vamdrup	0.017	0.011	0.002	0.005
Hele Landet	139.533	133.683	21.530	19.014

Kornvarer — Foderstoffer.

I omstaaende Tabel 15 meddeles en Oversigt over Vægten og Værdien af vort Forbrug af fremmede samt af vor Udførsel af indenlandske Kornvarer i de tre sidste Aar tillige med Kvantaopgjørelser for Gjennemsnittet af 1890—94.

(Se Tabel 15, Side 408.)

Den nederste Rubrik i Tabel 15 angiver Vægten og Værdien for Danmarks Mer-Indførsel af Korn i de senere Aar. Da imidlertid en Sammenlægning af Vægttallene for formalet og uformalet Korn undertiden kan give et urigtigt Billede af Omsætningsforholdene, hidsættes nedenstaaende Oversigt, hvori der er medregnet et Tillæg for det ved Formaling og Maltning fremkomne Svind; i Oversigten er tillige angivet Merindførselen af Foderstofferne Klid og Oliekager.

	Merindførsel*)			
	Korn		Foderstoffer	
	Mill. Pd.	Mill. Kr.	Mill. Pd.	Mill. Kr.
1902.....	1291	63.5	751	39.3
1901.	1109	53.3	548	28.0
1900..... .	1150	50.9	490	25.3
1899.....	1288	54.8	460	22.9
1898.....	1235	50.6	380	17.5
1897.....	1213	43.9	392	18.5
1896.....	846	31.7	327	13.1
1895.....	935	38.6	391	14.8
1890—94....	439	20.4	330	15.4

Det ses af denne Oversigt, at Indførselens Overskud over Udførselen af Korn og Foderstoffer var større i 1902

*) Som Merindførsel er her taget Indgaaet fra Udlandet til Forbrug ÷ Udførsel af indenlandsk Vare (Specialhandelen), medens Hovedtabellens Merindførselsrubrikker (Side 302—305) ere opgjorte efter Generalhandelen, ɔ: Totalindførsel ÷ Totaludførsel. Paa Grund af Oplag m. m. kunne disse to Sæt Opgivelser undertiden afvige en Del fra hverandre.

Tabel 15.

Danmarks Forbrug af fremmed og Udførsel af indenlandsk Korn i Begyndelsen af 1890erne samt i 1900—1902.

	Vægt				Værdi		
	1902 1	1901 2	1900 3	1890-94 (gnstl.) 4	1902 5	1901 6	1900 7
Forbrug af indført fremmed	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill.Kr.	Mill.Kr.	Mill.Kr.
Uformalet Korn ..	1255.7	1106.9	1199.7	591.9	61.84	53.33	53.77
Heraf: Hvede	176.0	175.4	105.9	114.8	10.56	10.70	6.46
Rug	276.0	197.2	182.2	135.5	13.80	9.56	9.29
Havre	45.4	55.2	57.5	43.2	2.65	2.91	2.88
Byg	116.4	62.8	19.1	112.8	5.24	2.83	0.89
Majs	622.1	601.0	815.8	168.0	28.00	25.98	32.72
Formalet Korn...	105.7	95.8	67.9	29.1	7.55	6.98	4.88
Heraf: Hvedemel.	61.4	55.7	28.3	15.1	4.39	4.20	2.19
Rugmel ..	27.6	25.2	20.9	7.6	1.73	1.57	1.33
Formalet Majs	7.9	7.0	11.1	0.7	0.59	0.49	0.65
Uformalet og form. Korn tilsammen	1361.4	1202.7	1267.6	621.0	69.39	60.31	58.65
Udførsel af indenlandsk Uformalet Korn ..	91.5	110.4	125.2	149.0	5.06	6.08	6.94
Heraf: Hvede	5.6	7.1	28.6	41.8	0.31	0.42	1.55
Rug	5.3	5.6	4.0	23.5	0.28	0.26	0.20
Havre	4.7	1.0	4.9	5.2	0.28	0.05	0.25
Byg	71.7	93.0	82.5	75.1	3.85	5.01	4.44
Formalet Korn...	12.7	13.1	11.2	32.7	0.88	0.90	0.78
Heraf: Hvedemel.	3.7	4.4	4.6	26.4	0.29	0.36	0.37
Rugmel...	6.8	6.0	5.4	4.6	0.41	0.34	0.31
Uformalet og form. Korn tilsammen	104.2	123.5	136.4	181.7	5.94	6.98	7.72
Forbrug af udenl.-Udførsel af indenlandsk Korn ...	1257.2	1079.2	1131.2	439.3	63.45	53.33	50.93

end i noget tidligere Aar og det baade i Mængde og Værdi. — Mængdeoverskudet alene for Korn var i 1899 omtrent lige saa stort som i det sidst forløbne Aar, men Værdien var over $8^1/_2$ Mill. Kr. lavere, skjøndt 1899 ellers staar med højere Overskudsværdi for Kornimport end noget andet Aar før 1902. Den høje Værdi for 1902 skyldes dels højere Priser, dels en forholdsvis stor Import af dyrere Kornsorter. I 1902 var Merindførselsvægten for Hvede og Rug, uformalet og formalet (omsat Vægt) tilsammen 555 à 560 Mill. Pd., medens den i 1899 var ca. 385 Mill. Pd. Derimod var Indførselen af raa Majs ca. 292 Mill. Pd. lavere i sidstforløbne Aar end i 1899 (henholdsvis 622 mod 914 Mill. Pd.); til Gjengjæld omfattede den samlede Merindførsel af Oliekager og Klid 291 Mill. Pd. mere end i 1899, ligesom der ogsaa var en noget større Import af andet Foderkorn end Majs (Byg og Havre).

Ser man bort fra de Svingninger i de danske Høstafgrøder, der ere en Følge af Vejrliget o. l. i de forskjellige Aar, maa der, under de nugjældende Forhold i vort Landbrug, være en stadig Stigning i Danmarks Merindførsel saavel af Brødkorn som af Foderkorn og Foderstof. — Forbruget af Brødkorn voxer med Befolkningstilvæxten, der udgjør godt 1 pCt. om Aaret, og samtidig aftage de danske Arealer med Vintersæd; for Hvede er der ganske vist nogen Forøgelse, men for Rug en saa meget des større Nedgang i de besaaede Arealer. — Hvad Foderstoffer angaar, saa tiltager ganske vist Landets egen Produktion heraf i ret betydelig Grad, saavel ved utvivlsomt bedre Kultur som ved større Omfang af de Arealer (med Rodfrugt), der anvendes hertil; men Forøgelsen af den indenlandske Foderstofmængde kan dog ikke maale sig med Husdyrbrugets Udvikling, saa at der kræves stadig større Tilførsel af udenlandsk Foderstof. Denne Stigning i Foderstofindførselen er naturligvis ikke lige stor fra Aar til Aar, thi den paavirkes jo ikke blot af de danske Høstafgrøders Størrelse, men ogsaa af Prisen for det udenlandske Korn og Foderstof. Det danske

Landbrug har, navnlig i de senere Aar, vist sig i Stand til forholdsvis hurtigt at skifte med de forskjellige Stoffer efter de Fordele, som hver enkelt af dem frembyder i Pris og paa anden Maade.

For at skaffe et fuldstændigt Overblik over Karakteren af Danmarks Kornomsætning i de forskjellige Aar, maa man ikke blot kjende Importmængden for de forskjellige Kornsorter, men ogsaa den Maade, hvorpaa Indførselen af hver enkelt Sort fordeler sig paa de forskjellige Produktionslande. Naar nemlig Kornforsyningen flyttes over til andre Egne end de sædvanlige, forandrer Kornhandelens Vilkaar sig paa mange Maader, og det indførte Korn og Foderstof har ofte forskjellige Egenskaber efter de forskjellige Produktionssteder. — Ogsaa netop i denne Henseende har den danske Kornomsætning været underkastet betydelige Omvexlinger i de senere Aar som Følge af Høstudbyttets og Prisernes Svingninger her og i Udlandet. Nærmere Besked herom fremgaar af de Side 412 og 414 meddelte Tabeller.

Til Oplysning om de Faktorer, der have været bestemmende for vor Kornomsætning i de senere Aar, hidsættes efterfølgende Oversigt over Høstudbyttet i Danmark i 1900—1902 samt nogle Bemærkninger om Høstudbyttet i de Lande, hvorfra Danmark især forsyner sig med Korn.

Høstudbyttet i Danmark.

		1902	1901	1900*)
Hvede	Mill. Pd.	247	51	218
Rug	—	975	862	984
Byg	—	1109	1060	1039
Havre	—	1448	1327	1402
Blandsæd	—	526	515	517
Ialt	Mill. Pd.	4305	3815	4160
Hø	Mill. Læs	3.37	3.34	2.55
Udbytte pr. Td. Ld. af Foderroer	Tdr. ca.	235	ca. 245	ca. 275

*) I de officielle Høstberetninger er Udbyttet for 1900 beregnet ud fra Arealtællingen i 1896, altsaa fire Aar forud, og Udbyttet for

Vedrørende Udlandet skal anføres følgende: Af Hvede var Høstudbyttet i 1902 meget rigeligt baade i Europa og Amerika (Kvaliteten tildels tarvelig); i 1901 var Udbyttet ringe i flere af de europæiske Egne, hvorfra Danmark for en Del forsyner sig med formalet og uformalet Hvede, medens derimod de forenede Stater havde en rig og fortrinlig Høst, saa at amerikansk Hvede og Hvedemel i stort Omfang gik til Danmark, enten direkte eller over Hamborg. Denne Overvægt i den danske Import beholdt de amerikanske Hvede- og Melsorter ikke blot i den Del af Aaret 1902, der beherskedes af Høstforholdene for 1901, men mindst lige saa stærkt i sidste Kvartal af 1902. — Af Majs havde Amerika en overordentlig rig Høst i 1902 (dog for en Del daarlig Vare), men en meget ringe Høst i 1901, saa at den Export næsten bragtes til Ophør, der var fremkommen under en lang Række gode Majsaar; i Donaulandene og Sydrusland var det omvendte Tilfældet, altsaa rigelig Høst i 1901 og ringe i 1902. Tabel 16, Side 412, viser de herved fremkomne Forandringer i Danmarks Majsimport i de tre sidste Aar. — Af Indførselen af Rug til Danmark i 1900—1902 kom ca. 60 pCt. fra Rusland, ca. 30 à 35 pCt. fra Tyskland, herunder dog Transit over Hamborg. Høstudbyttet i de nævnte Lande har varieret omtrent paa samme Maade som ovenfor angivet for Danmark. Tidligere kom ca. en Fjerdedel af Rugimporten fra Nordamerika, i 1900 og 1901 kom kun 2 à 3 Mill. Pd., i 1902 derimod ca. 19 Mill. Pd., desuden kom i 1902 ca. 26 Mill. Pd. fra Hamborg, næsten altsammen til Provinserne, hvilket maaske tildels kan have været amerikansk Rug.

Af Byg til Foderbrug indførtes der ikke saa lidt mere end i de nærmest foregaaende Aar, en ikke ringe

---

1901 og 1902 efter Tællingen af 1901. Da man ved at sammenstille Resultaterne fra de to Tællinger omtrent kan slutte sig til Arealernes Størrelse i 1900, ere ovenstaaende Tal for Udbyttet i 1900 rettede i Overensstemmelse hermed, idet der ved Tallene for Havre, Byg og Rug er fradraget 2 à 5 pCt. og ved Tallene for Hvede og Blandsæd tillagt noget over 10 pCt.

Tabel 16.

Totalindførselen (til Forbrug + Transit) **af uformalet Hvede, Rug, Havre, Byg og Majs i 1900—1902, fordelt paa Afsendelseslandene**; opgjort i Mill. Pd.

Indførsel fra	Hvede			Rug			Havre			Byg			Majs		
	1902 1	1901 2	1900 3	1902 4	1901 5	1900 6	1902 7	1901 8	1900 9	1902 10	1901 11	1900 12	1902 13	1901 14	1900 15
Norge	»	»	»	»	»	»	0.12	0.26	0.03	»	»	»	»	»	»
Sverrig	0.01	0.07	0.04	0.43	0.51	0.87	2.24	6.94	2.90	0.14	0.14	»	»	0.00	0.02
Rusland	27.35	16.94	12.63	179.81	120 41	128.25	7.70	7.58	6.01	94.96	62.96	8.22	430.79	6.41	»
Hamborg	65.72	42.63	9.84	25.71	4.94	1.87	2.24	0.28	1.68	9.53	10.76	5.88	50.46	106.80	181.89
Øvrige Tyskland	35.31	33.21	53.78	75.54	67.45	52.98	32.77	43.71	48.23	6.17	1.42	1.51	18.08	7.87	5.41
Donaulandene	1.57	2.16	»	8.42	4.01	»	»	»	»	3.71	0.70	»	108.48	17.29	»
Nordamerika	104.58	180.20	44.05	19 27	2.24	2.94	»	0.30	0.52	6 02	»	5.12	46.74	478.10	666.61
Andre Lande	1.09	0.79	1.95	0.65	0.14	0.00	0.20	0.00	»	0.04	»	»	1.25	4.23	15.74
Udlandet tilsam.	235.63	276.00	122.29	309.83	199.70	186.91	45.27	59.07	59.37	120.57	75.98	20.73	655.80	620.70	871.67

Del henlaa dog i Oplag ved Aarets Udgang. Langt den største Part af Importen kom som sædvanlig fra Rusland.

I den alt nævnte Tabel 16 saavel som i Tabellerne 17—18, Side 413 og 414, er givet en Oversigt over Fordelingen af vor Korn- og Foderstofimport paa de Lande, hvorfra Indførselen er foregaaet i de sidste tre Aar. Man kan ganske vist ikke i Statistikkens Tal for Kalenderaarene holde Virkningerne af hvert enkelt Aars og hvert enkelt Lands Høstudbytte ude fra hverandre, fordi Importen i et givet Aar paavirkes af Udbyttet saavel i det foregaaende som i selve det paagjældende Aar; men selv om man fremstillede Importtallene fra hvert enkelt Land mere detailleret, f. Ex. kvartalsvis, vilde man dog ikke faa et fuldstændigt Overblik, thi Transitomsætningen og de henliggende ukjendte Oplag ved Periodernes Begyndelse

Tabel 17.

Totalindførselen efter Afsendelseslande af formalet Hvede og Rug m. m. i 1900—1902.

Indførsel fra	Hvedemel			Rugmel			Majs, præpareret	
	1902 1	1901 2	1900 3	1902 4	1901 5	1900 6	1902 7	1901 8
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Sverrig	0.28	0.32	1.59	3.53	2.81	1.40	»	0.00
Rusland	0.10	0.02	0.47	0.02	1.38	1.01	»	»
Hamborg	17.26	9.30	10.37	1.93	2.23	1.82	2.23	0.02
Øvrige Tyskland	9.07	10.77	6.56	22.11	19.33	19.32	0.00	0.05
England	2.23	2.96	2.10	»	»	0.03	0.27	0.14
Belgien	7.07	0.95	0.21	0.20	»	»	0.00	»
Frankrig	0.97	2.16	0.22	»	»	»	0.00	»
Nordamerika	29.90	35.86	14.94	0.03	0.08	»	6.20	7.10
Andre Lande	1.38	0.07	0.08	»	0.01	»	0.00	0.00
Udlandet tilsammen	68.26	62.41	36.54	27.82	25.84	23.58	8.70	7.31

Tabel 18.

Totaludførselen efter Afsendelseslande for Oliekager og Klid i 1900—1902.

Udførsel til	Oliekager			Klid		
	1902 1	1901 2	1900 3	1902 4	1901 5	1900 6
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Norge	»	»	0.60	1.72	2.63	0.71
Sverrig	0.06	0.12	0.14	2.22	3.27	0.18
Rusland	244.83	175.26	164.77	57.48	13.64	15.56
Hamborg	15.30	13.38	11.50	23.79	2.94	10.34
Øvrige Tyskland	51.98	29.79	29.56	13.72	8.28	11.75
England	10.22	4.74	6.07	71.47	68.08	68.20
Holland	0.09	0.19	»	0.41	»	0.65
Belgien	0.45	»	0.40	3.65	»	0.01
Frankrig	35.85	12.34	12.57	7.92	»	4.71
Nordamerika	256.03	259.01	199.81	30.46	9.73	15.56
Andre Steder	0.02	0.85	»	»	0.58	0.13
Udlandet tilsammen	614.83	495.68	425.42	212.84	109.15	127.80

Anmærkning til Tabel 17 (Kol. 7) og Tabel 18 (Kol. 4). I Løbet af 1902, særlig i Juli og Oktober Kvartaler, er der fra Amerika, direkte eller over Hamborg, indført til Forbrug i Danmark ca. 13 Mill. Pd. Glutenfoder (et Biprodukt af Majs, der i Indhold nærmest svarer til Klid, men angives at være af større Handels- og Foderværdi end Klid). Dette Stof er i Toldstedernes Lister snart ført som Klid, snart som formalet Majs, snart under andre Positioner. Da Klarhed herover endnu ikke er opnaaet, har man ovenfor benyttet de først indsendte Tal, hvor Glutenfoderimporten altsaa er spredt paa forskjellige Poster. Tallene for præpareret Majs omfattede tidligere hovedsagelig kun Stoffer til Bryggeribrug, af hvilke Forbruget i 1902 var langt mindre end i 1901.

og Slutning vilde tilsløre Tallene for den virkelige Forbrugsomsætning til de forskjellige Tider. Man skal derfor indskrænke sig til de mere summariske Tal i de nævnte Tabeller 16—18, der jo dog i Hovedsagen vise

Tabel 19.

Afsendelsessteder for dansk Byg og Hvede i 1902 og 1901.

Udførsel til Udlandet fra	Udførsel af dansk Byg		Udførsel af dansk Hvede	
	1902 1	1901 2	1902 3	1901 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Kjøbenhavn	2.912	6.109	0.221	0.477
Sjælland (øvrige) med Møen og Samsø:				
Faxe	»	1.311	»	0.598
Helsingør	0.122	»	0.775	0.080
Holbæk	»	2.434	»	0.100
Kalundborg	6.497	8.846	0.922	0.442
Kjøge	»	2.065	»	0.505
Korsør	0.441	2.229	0.110	»
Nykjøbing	»	0.388	»	»
Næstved	»	0.209	»	»
Præstø	»	0.578	»	»
Skjælskør	0.257	1.647	»	0.249
Storehedinge	»	0.300	»	0.203
Vordingborg	0.275	1.386	0.193	0.500
Stege	0.300	1.035	0.326	0.590
Samsø	0.609	0.913	»	0.320
Bornholm:				
Hasle	»	0.139	»	»
Nexø	1.843	»	»	»
Rønne	»	0.355	»	»
Falster:				
Gjedser	»	0.751	»	0.004
Nykjøbing	3.460	4.297	0.350	0.685
Stubbekjøbing	0.145	0.343	»	1 130

Udførsel til Udlandet fra	Udførsel af dansk Byg 1902 1	Byg 1901 2	Hvede 1902 3	Hvede 1901 4
	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.	Mill. Pd.
Lolland:				
Bandholm med Maribo og Saxkjøbing	18.962	18.859	0.962	0.344
Nakskov	14.703	11.641	0.870	0.388
Nysted	2.735	1.519	0.100	»
Fyn med Langeland:				
Assens	0.685	0.927	»	»
Bogense	»	0.300	»	»
Faaborg	»	0.323	»	0.002
Kjerteminde	2.332	4.689	0.103	0.350
Nyborg	1.318	3.400	»	»
Odense	0.217	0.389	»	»
Svendborg	2.780	1.852	0.004	»
Rudkjøbing	7.349	9.324	0.575	»
Marstal	0.061	»	»	»
Jylland:				
Aarhus	»	0.870	»	»
Randers	»	0.631	»	0.003
Landgrænsen:				
Ribe og Egebæk	0.511	0.404	0.030	0.038
Taps	0.105	0.125	0.014	0.052
Vamdrup	3.112	2.406	0.009	0.061
Hele Landet	71.735	93.004	5.568	7.112

Omsætningens Gang. — Efter Indførselstabellerne er i Tabel 19 meddelt en Oversigt over Exportstederne for dansk Byg, den eneste Kornsort, hvoraf Danmark har Udførsel af Betydning samt for dansk Hvede.

Gennem afsides Egne paa Island.

Iagttagelser foretagne paa Rejser i
Skaftafellssyslerne
1899 og 1902
af *Daniel Bruun.*

I.

Geografisk Oversigt.

Af de beboede Egne paa Island er utvivlsomt Skaftafellssyslerne paa Sydkysten de mest afsides, hvorfor ogsaa gammel Sæd og Skik længst har holdt sig uforandret her.

Den nærmeste Aarsag til denne Afsondrethed er, at Syslerne danner en smal Kystlinie ved Foden af Jøklerne, fra hvilke utallige Gletsjere udsender farlige Jøkelelve med vekslende Lejer, der hindrer Samkvemmet; og det sørgelige er, at Forholdet ikke, selv med vor Tids Hjælpekilder i teknisk Henseende, synes at kunne ændres i nogen væsentlig Grad. Elvene er som Regel for stride til, at man kan have Færgeforbindelser over dem, og Broer kan heller ikke bygges, eftersom Flodlejerne er meget foranderlige og ofte kun bestaar af Kviksand. Endelig maa man, stundom i timevis, passere over oversvømmede Strækninger, hvor Broer — om de i det hele taget kan tænkes byggede — vil blive saa enormt kostbare, at man alene af den Grund slet ikke tør tænke derpaa.

Kommer nu hertil, at selve Kystlinien ingen Havne og Fjorde har, fordi alle Lavninger er bleven udfyldte af Jøkelelve og Jøkelløb, forstaar man, at Skaftafellssyslerne er i højeste Grad uheldigt stillede, og det sørgelige er, som sagt, at der ikke er Udsigt til nogen væsentlig Forbedring.

Var disse Kalamiteter nu de eneste, som Befolkningen havde at kæmpe med, kunde den dog i det mindste indrette sig et og andet Sted med Udsigt til der at faa Lov til at leve i Fred; men foruden alle de nævnte uheldige Forhold, kommer endnu de Ødelæggelser, som vulkanske Udbrud har foraarsaget og sikkerlig i Fremtiden vil for-


Horn (cap Nord)
Grimsey
Grenivik
Raufarhöfn
Langanes
Kónasker
Thorshöfn
Siglufjörd
Flatey
Husavik
Bakkafjörd
Hunafloi
Skagafjörd
Hofsos
Dalvik
Oxnadalsheidi
Vopnafjördr
Dettifoss
Jökulsá
Akureyri
Godafoss
Myvatn
Borgarfjördr
Seydisfjördr
Mjóifjördr
Eskifjördr
Reydarfj.
Fáskrudsfj.
Stödvarfjördr
Breiddalsvik
Berufjördr
Djúpivogr
Papey
Hornafjördr
Vatna Jökull
Öræfa Jökull
Thorsvatn
Thjórsá
Hekla
Torfa Jökull
Prestbakki
Mýrdals Jökull
Eyjafalla Jökull
Katla
Vestmannaeyar
REYKJAVIK
Keflavik
Reykjanes
Faxa Fjördr
Snefells Jökull
Budir
Olafsvik
Grundarfjördr
Stykkisholmr
Breidifjördr
Flatey
Hjardarholt
Hoammsfjördr
Bordeyri
Grimsaungi
Hoammstangi
Borgarvirki
Blanda
Mælifell
Kidagil
Askja
Bru
Sprengisandr
Arnarfell
Tungnafells Jökull
Hofs Jökull
Eyrits Jökull
Surtshellir
Arnarholt
Kerlingarfjöll
Hveravellir
Kalmanstunga
Langj Ökull
Hvitarvatn
Akranes
Thingvalla vatn
Geysir
Gullfoss
Thorsmörk
Reykir
Krisuvik
Kalhóll
Eyrarbakki
Hlidarendi
Thorsmörk
Bergthorshvoll
Ofjúsa
Stapar
Vik
Myrdal
Kirkjubæjar
Kvikvar
Skagastrond
Vidimyri
Holar
Hjaltevri
Modruvellir
Laufás
Svalbards eyri
Ljósavatn
Flatey
Thingeyri
Bildudalr
Stengrimsfj.
Vatneyri
Talkna fj.
Arnarfjördr
Dyrafjördr
Sugandafjördr
Önundarfjördr
Adalvik
Bolungarvik
Isafjördr
Reykjarfjördr
Skagastrandir
Hvammstangi
Borgarvirki
Hvammsfjördr
Grundarfjördr
Olafsvik
Stykkisholmr
Skardsstod
Flatey
Breidifjördr
Budir
Snefells Jökull
Faxa Fjördr
Reykjanes
Puglasker
Keflavik
REYKJAVIK
Thingvalla vatn
Akranes
Geysir
Gullfoss
Thorsmörk
Hekla
Torfa Jökull
Eyrarbakki
Hlidarendi
Bergthorshvoll
Ofjúsa
Eyjafalla Jökull
Katla
Myrdals Jökull
Vestmannaeyar
Vik
Myrdal
Kirkjubæjar
Prestbakki
Stapar
Thorsmörk
Thjórsá
Torfa Jökull
Hekla
Thorsvatn
Vatna Jökull
Öræfa Jökull
Hornafjördr
Papey
Djúpivogr
Berufjördr
Breiddalsvik
Stödvarfjördr
Fáskrudsfj.
Reydarfj.
Eskifjördr
Mjóifjördr
Seydisfjördr
Borgarfjördr
Vopnafjördr
Dettifoss
Jökulsá
Bakkafjörd
Langanes
Raufarhöfn
Thorshöfn
Kónasker
Husavik
Flatey
Grimsey
Grenivik
Siglufjörd
Hofsos
Dalvik
Oxnadalsheidi
Akureyri
Godafoss
Myvatn
Ljósavatn
Svalbards eyri
Modruvellir
Hjaltevri
Laufás
Vidimyri
Holar
Kvikvar
Skagastrond
Skagastrandir
Hvammstangi
Borgarvirki
Blanda
Mælifell
Kidagil
Askja
Bru
Sprengisandr
Arnarfell
Tungnafells Jökull
Hofs Jökull
Eyrits Jökull
Surtshellir
Arnarholt
Kerlingarfjöll
Hveravellir
Kalmanstunga
Langj Ökull
Hvitarvatn
Hjardarholt
Hvammsfjördr
Bordeyri
Grimsaungi
Stykkisholmr
Skardsstod
Flatey
Breidifjördr
Olafsvik
Grundarfjördr
Snefells Jökull
Budir

aarsage, og ved hvilke hele Landskaber med frugtbare Gaarde er bleven ødelagte i et Nu.

Og med alt dette er Skaftafellssyslerne den Del af Island, der har det mildeste Klima; men hvad hjælper det, naar Ugæstmildhedens Præg desuagtet er fæstnet paa disse Egne, hvor store Strækninger kun er vegetationsløse Sandørkener og Lavamarker, og hvor de beboede Egne er knyttede til smalle Strimler eller Pletter af Græsland.

Øster Skaftafellssyssel danner et smalt Bælte ved Foden af den vældige 160 Kvadratmil store Ismark Vatna-Jøkel, der i godt Vejr ses viden om fra Havet. Kystlinien dannes for en stor Del af vegetationsløse Sand- og Grusarealer, bag hvilke indsølignende Laguner (Lon) optager en forholdsvis ikke ringe Plads. Det er Havet, der har opdæmmet Elvene og dannet disse grundede Brakvandssøer. Længst mod Øst trækker Vatnajøklen sig noget tilbage, og her findes Bygden Lon mellem Fjældpartier, der naar ud til Havet med Forbjærgene Østre og Vestre Horn. Derpaa følger imod Vest Hornefjordsfljotet, en mægtig Lagune med et snævert, farligt Indløb, omgivet af Næssvejten (mod Øst) og Myrerne (mod Vest).

Nu indsnævres Kystlandet i Sydersvejten, der er skærmet af Randfjælde fra Jøklen; derpaa følger den 5—6 Mil lange Bredemarksande ved Foden af Jøklen af samme Navn, siden kommer Ørævebygden nedenfor Islands højeste Fjæld, det isklædte Øræfajökull. Atter maa man over en 5—6 Mil lang Ørken, den saakaldte Skejdaraasande, der danner et bredt Bælte foran Jøklen af samme Navn.

Vi er nu naaede til Vester Skaftafellssyssel, der mod Øst begrænses af Nupsvandene. Dette Syssel falder i en større østlig Del og en mindre vestlig — adskilte ved Myrdalssanden, der skylder den frygtelige Vulkan Katla sin Tilblivelse. Den østlige Del indbefatter den bredeste Del af Kysten, idet Vatnajøklen her ligger noget tilbage, og Indlandets Fjældvidder strækker sig ud mod Kysten, idet de ender temmelig stejlt i en 300 à 450 Fold høj Fjældmur et godt Stykke fra denne. Nedenfor og beskyttet af dette Fjældaffald ligger en Række smukke Gaarde, idet de forskellige Bygder dog af og til afbrydes af Jøkelelve fra det Indre. Østligst ligger Bygden Fljotshverve, derpaa kommer Sida og til sidst Skaftaatunga, Vest for Skaftaaen, gennem hvis Dal Lavastrømmen har udgydt sig, navnlig efter det berygtede Udbrud i 1783.

Foran disse Bygder ligger et bredt, ganske fladt Forland, bestaaende af Sander og Lavamarker. De gaar mod Vest over i den omtalte Myrdalssande. Her ligger fra Øst til Vest Bygderne Landbrot, Medalland og Alvtaver. Vi er nu naaede ind under et andet stort Jøkelparti, der dannes af Myrdalsjøklen (østligst) og Øfjældsjøklen (vestligst).

Foran den 18 □ Mil store Myrdalsjøkel ligger nu atter et smalt Forland med Bygden Myrdal, hvilken er skærmet af Jøklens Rand-

fjælde. Syslets vestligste Begrænsning er den frygtede Jøkelelv: Jøkelsaa paa Solhejmasanden. — Forinden denne naas, passeres Islands sydligste Pynt, Kap Portland.

Vi har ved denne kortfattede Beskrivelse kun løselig omtalt de utallige Jøkelelve, der, som berørt, ofte danner uovervindelige Hindringer for Samfærdselen, navnlig i varme Somre, naar Jøklerne smelter og Jøkelløbene begynder med pludselig frembrydende Vandmasser blandede med Is.

Under vort senere omtalte Ridt gennem disse Egne vil vi nærmere komme til at omtale enkelte af disse Jøkelelve. Her skal kun gøres den Bemærkning, at de største og farligste fra Øst til Vest er: Jøkelsaa i Lon, Jøkelsaa paa Bredemarksanden, Skejdaraa lige Vest for Øræva, Nupsvatn Vest for Skejdaraasanden, Hvervesfljot, Kudafljot, Skaftaa, derpaa Elvene paa Myrdalssanden, og endelig den, som af mange anses for den værste, Jøkelsaa paa Solhejmasanden, ogsaa kaldet Fulelæk.

Det er navnlig Jøkelelvene, der har bidraget saa mægtigt til at forandre Landets Udseende. De har dannet den smalle Kyststrækning foran Jøklerne, fyldt op i Havet, gjort Kysterne grundede, saa Skibe ikke kan lægge til Land.

Geologerne har iøvrigt paavist, at Islands Sydkyst siden Istidens Slutning har hævet sig op af Havet. Mange Steder i Randfjældenes stejle Skrænter, der nu ligger højt over Havspejlet, findes Huler, der er dannede af Brændingen ved Kysten. Efter at Lavlandet senere har hævet sig over Havet, blev det oversvømmet af kolossale Lavastrømme, der kom fra store Kratergrupper i det Indre. I flere lavtliggende Egne ligger Lavaen alle Vegne under det sumpede Jordsmon.

Dag efter anden arbejder dernæst Jøkelelvene paa at opfylde Forlandet med Sand og Grus. Sikkert og ustandseligt foregaar denne Deltadannelse, til Tider forøget i voldsom Grad, naar vulkanske Udbrud under Jøkeldækket eller Lavaudbrud fra Fjældvidderne i det Indre pludselig er brudt løs og har sendt Aske, Sand, Grus, Isstykker eller mægtige Lavastrømme ud over Kystlandet, hvor den faatallige, arme Befolkning da har faaet sine Gaarde ødelagte for selv maaske at redde Livet paa Fjældtoppe o. l., og for siden, naar Udbruddene var forbi, at opsøge sig nye Pletter, hvor de kunde bygge deres usle Boliger og hvorfra de kunde sende deres Faar op i Højfjældene for atter at søge Føden.

Katla, der ligger skjult under Myrdalsjøklen, har saa vidt man ved haft Udbrud 12 Gange, Ørævejøklen to Gange, ligesom der i Højlandet mellem Vatnajøkel og Myrdalsjøkel adskillige Gange er sket vulkanske Udbrud, der har sendt Aske og Lavastrømme ud mod Havet. Saaledes dannedes mellem Skaftaa og Hvervesfljot i Aaret 1783

en meget lang Kraterrække (Laki), der frembragte kolossale Lavamasser, som strømmede ned til Bygden og ødelagde store Strækninger. Det var et af de største vulkanske Udbrud, man kender, og det blev en Nationalulykke for Island.

Professor, Dr. Thoroddsen har i 1893 udforsket disse indtil da saa at sige ukendte Egne Nord for Bygderne Skaftaatunga, Sida og Fljotshverve, ligesom han i det hele taget har udforsket begge Skaftafellssyslerne og der gjort mange vigtige Opdagelser, navnlig ved Vatnajøklens Rand, hvor han har fundet Kilderne til flere af Jøkelelvene.

I 1893 var han i Vester Skaftafellssyssel og i 1894 besøgte han Øster Skaftafellssyssel. Angaaende de geografiske og geologiske Forhold henvises til hans udmærkede Skildringer*).

Jeg skal efter denne korte geografiske Indledning gaa over til at give en kort Beretning om mine Rejser gennem Vester Skaftafellssyssel i 1899 og gennem baade Øster og Vester Skaftafellssyssel i 1902, hvorefter jeg skal give Skildringer af gammeldags Sæd og Skik i de berejste Egne.

II.

Rejse gennem Vester Skaftafellssyssel i 1899.

Det var i Sommeren 1898, at der kom en »Læst«, eller med andre Ord en Heste-Karavane med Uld fra Sydøstlandet til Reykjavik. Folkene havde i deres fjærne Hjemstavn hørt, at Købmændene i Hovedstaden det Aar betalte et Par Øre mere for Pundet end de Handlende i Ørebak — og hvad Pokker! Kunde man ride fem-seks Dage for at sælge sin Uld, kunde man jo ogsaa ride syv-otte. Kort sagt, de begav sig paa Vej — for største Delen unge Mænd — baade for at tjene de fem-seks Kroner mere,

---

*) Th. Thoroddsen: Rejse i Skaftafellssyssel i Sommeren 1893. (»Geogr. Tidsskr.« 12. Bind.)
Do. Fra det sydøstlige Island, Rejseberetning fra Sommeren 1894. (»Geogr. Tidsskr.« 13. Bind.)
Do. Vulkaner og Jordskælv paa Island. (Kbh. 1896.)
Do. Oversigt over de islandske Vulkaners Historie. (Kbh. 1882.)

thi det var en betydelig Kapital for dem — men ogsaa for at se Hovedstaden og alt det for dem Nye der.

De var øjensynlig uvante med at færdes i de Omgivelser. Deres Væsen var kejtet, og de stirrede nysgerrigt paa alt, hvad de saa.

Man skal imidlertid se Folk i deres Hjem og ved deres vanlige Dont for at faa det rette Indtryk af dem. Det maatte jeg siden sande.

Da jeg i Sommeren 1899 opholdt mig paa Island i Anledning af Forberedelserne til Nationalmusæets Udstilling i Paris, besluttede jeg at berejse Vester Skaftafellssyssel.

»Pas nu paa Elvene,« sagde min gamle Veninde, hos hvem jeg boede, »de er slemme.« Jeg lo, svang mig i Sadlen og red af Sted. Havde jeg ikke fundet Vej tværs gennem Islands ubeboede, øde Indre tre Gange, havde jeg ikke ligget i Isen under Grønland i en elendig Konebaad — havde jeg ikke marscheret gennem Saharas brændende Ørken med Tornyster paa Nakken — skulde jeg saa ikke kunne klare Elvene i Skaftafells Syssel!

De var imidlertid slemme, disse Jøkelelve — om end maaske ikke helt saa slemme som deres Rygte.

Den 27. Juli forlod jeg Reykjavik og red til Ørebak i Selskab med den bekendte Fuglekender Faktor Nielsen, hans Hustru og en anden Dame. I Ørebak udrustede jeg min lille Ekspedition, gjorde et Besøg i det nærliggende Stoksøre, hvor Sira Olafur Helgason holder en Abnormskole for døvstumme Børn, den eneste paa Island. Den har gjort overmaade meget godt.

Ad de nye, smukke Rideveje passerede min Følgemand Jon og jeg Deltalandet og de store Elve Ølves og Tjorsaa paa de prægtige, nye Hængebroer.

Saa styrede vi vore Heste hen mellem Sumpe, Klitter og Sander med Flyvesand og over en lille Elv til Præstegaarden Odde, hvor Sira Skuli Skulason og hans Hustru modtog os paa det bedste.

Fra den lille Bakke, paa hvilken Gaard og Kirke ligger, saa vi Aftensolen skinne hen over den flade Slette,

bag hvilken Havet laa som en lys, gylden Stribe, paa hvilke en mægtig Flaade af Linieskibe syntes at sejle. Det var Vestmanøerne. Inde over Land skimtedes Heklas snedækte Top.

Det var en dejlig, stille og klar Aften, som de kun sjældent forekomme paa Island; men næste Dag var det Regnvejr.

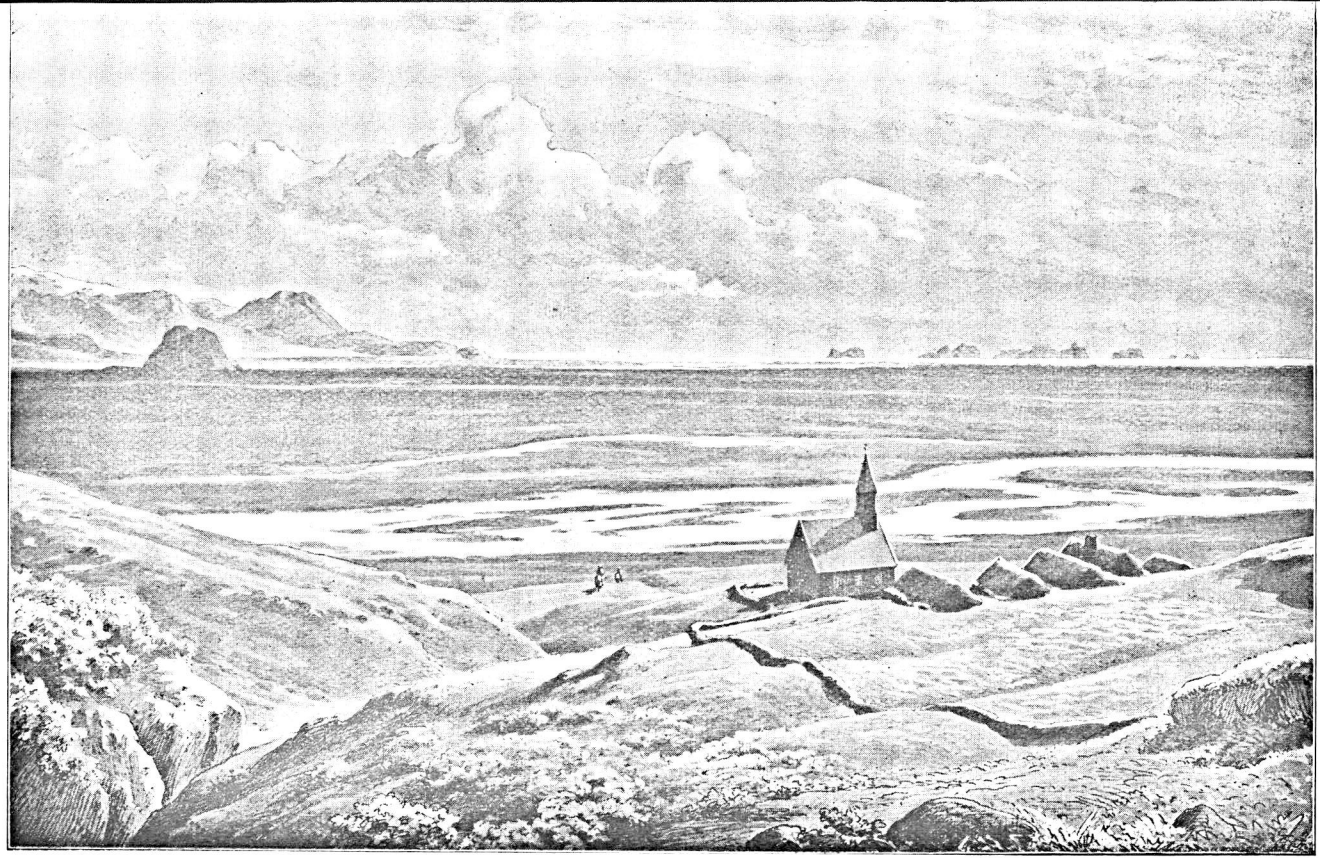
Indhyllede i vort Olietøj steg vi om Morgenen til Hest, og nu gik det atter af Sted hen over det flade Land, hvor Ridestierne skar dybt ned, saa Fødderne stundom stødte imod. Snart naaede vi Østre Rangaa, som vi let kom over; thi Vandet gik kun lidt op paa Siden af Hestene, og straks efter gjorde vi Holdt ved Storolvshvol, hvor Lægen Olafur Gudmundsson boede.

Det er en brydsom, daarlig lønnet og farefuld Bestilling at være Distriktslæge i en saadan Egn som her; thi uafladelig maa han færdes over Elvene. Hvert Aar plejer vor Vært da ogsaa at slide en Saddel og et Par lange Ridestøvler helt op i »Elvene«; thi Sommer og Vinter i al Slags Vejr, i Sne og Storm, Dag og Nat maa han færdes paa Hesteryggen.

Kommer han vaad og træt hjem, efter at have redet den hele Dag, sidder der Folk og venter, og maaske skal han straks af Sted igen. Han og hans elskværdige Hustru fulgte mig i øsende Regn paa et Ridt ud over Deltalandet, de saakaldte Landøer (-eyjar), hvor der findes udstrakte lavtliggende Græsflader med adskillige Gaarde. De tre Timers Ridt bragte os til det berømte Sagasted Bergtorshvol, hvor Njaal og hans Sønner blev indebrændte, og hvor man for nogle Aar siden fandt Rester af oplagt Mælk, som man mente var fra Branden.

Sen Aften kom vi dyngvaade tilbage — og medens alle andre gik i Seng, maatte Lægen af Sted paa ny — den fjerde Nat i Træk!

Næste Dag blev vi paa Stedet. Vi hørte, at Rangaaen var svulmet ganske voldsomt op — Nogle mente, den var bleven impassabel; men, som det viste sig, dog ikke for vor Læge, der var ude i Praksis paa ny.



PARTI AF SYDVESTLANDETS DELTA. **Udsigt fra Hlidarende til Vestmanøerne.** (Efter Skitse af Forf.).

Atter næste Dag, den 1. August, fulgte han og hans Hustru mig Øst paa. Vi vilde ind i en af Islands skønneste Bygder, Fljotshliden, paa det sydlige Affald af Tindafjallajøklens Randfjælde ned mod Markarfljot, den første store Jøkelelv, vi skulde over. — En passant aflagde vi Besøg hos Præsten paa Bredebolstad, og nu gik det i susende Fart af Sted paa de smaa, men udmærkede Heste. Det er aldeles ubegribeligt, hvor stærke disse Heste er. De bærer selv en svær Rytter som ingen Ting gennem tykt og tyndt. Naar man forestiller sig en voksen Mand paa en Karusselhest — har man omtrent Forholdet.

Om jeg vilde prøve Præstens brillante Dyr.

»Jo Tak!«

Aldrig saa snart var jeg paa Ryggen af den Graa, før jeg i rasende Fart susede af Sted — hen over Stensletten, ned over Smaaelvene, saa Vandet sprøjtede langt op om vore Hoveder, videre og videre. — Mage til haard Mund, som den Hest havde, skal man lede længe om; men jeg fik Hold paa Bæstet — susede tilbage til de andre, og — Situationen var reddet.

Det er den Slags Spas, man bruger paa Island — man har jo ikke ret megen anden Morskab end Hestene.

Vi fortsatte langs den smukke Li, hvor Gunnar boede paa Hlidarende. Den Gang var det en stor Gaard, men nu har Jøkelløbene ødelagt Engene og Herligheden er forbi.

Paa Gaarden Barkarstad sagde mine Rejsefæller mig Farvel og red hjem. Fra Gaarden, udenfor hvilken der groede nogle smukke Birketræer, var der en storartet Udsigt til Øfjældsjøklen, hinsides Markarfljot. Bonden Tomas Sigurdsson ledsagede mig næste Dag over denne Elv. I roligt og jævnt Tempo travede vi hen over Grussletten med dens brede Flodseng, der kan brede saa megen Ødelæggelse ud over Dalen, naar »Jøkelløbene« kommer og strømmer ud over frugtbart Græsland og Enge for i et Nu at forvandle dem til golde, triste Grussletter.

Tomas og jeg red foran, og bag efter kom Følge-

manden Jon med Bagagen og Haandhestene. Øfjældsjøklens hvide Kuppel laa for os hinsides Fljotet. Den evige Is glimtede og funklede i Sollyset, og nede i Dalen brændte Solen varmt. Smaa Bakker og Grusforhøjninger hoppede og svajede i Horisonten som store, svømmende Øer, akkurat som Kæmpehøjene paa Jyllands Heder. En Times Tid red vi i jævnt Trav fremad, da gjorde vi Holdt ved Randen af den brede, mælkehvide Flod. Den strømmede forbi os gennem mange Kanaler, mellem hvilke der laa jævne Grusflader, som kun var overskyllede lidt.

Med naturlig Ro saa Tomas først opad, derpaa nedad Floden. Hans smaa kloge, skarpe Øjne søgte det bedste Overgangssted, derpaa halede han med lige saa uforstyrrelig Ro et Snushorn op af Lommen — førte det med Langsomhed op til det højre Næsebor — lagde Hovedet lidt tilbage, rystede Hornet to Gange, førte det over til det venstre Næsebor og gentog Manøvren, derpaa atter tilbage til det højre og sluttelig endnu en Gang til det venstre. Proppen blev sat i og Hornet anbragt i Lommen igen. Imidlertid havde jeg beredt mig til Overfarten ved at tage et Par islandske »Skindsokker« over mine Ridestøvler. Jeg var parat. Tomas drejede Hovedet om, saa stivt paa mig med sine kloge Øjne som for at mønstre, hvad jeg nu duede til. Et let Smil for over hans Ansigt, saa drejede han Hovedet frem efter — og førte Hesten ud i Vandet. Vi andre fulgte efter. Jeg havde laant en Hest af Tomas. Den var højbenet og sikker som faa. Først red vi et langt Stykke ned med Strømmen — Skridt for Skridt.

Saa bøjede Tomas tværs over en Bredning. Vandet gik her Hestene højt op paa Siden paa det Dybeste.

Saa red vi atter en Stund op mod Strømmen; men der kom stadig intet Sted, hvor vi kunde komme over den næste Flodarm.

Et Par Gange vinkede Tomas, at vi skulde holde stille, og saa prøvede han paa at gaa frem alene, men Hesten sank i, atter maatte vi et Stykke længere op, saa

slap vi over — i en stor Bue. Da det var overstaaet, gik vi atter ned med Strømmen paa lavt Vand.

Tomas benyttede Pavsen til at tage sig en Pris med sin sædvanlige Ro.

Derpaa gik vi an igen.

Denne Gang gjaldt det at komme over det dybeste Sted. Strømmen brusede og hvirvlede som i en Malstrøm, medens Solen glitrede paa Krusningerne.

Pludselig sank Tomas' Hest i. Jeg saa Strømmen tage Bagparten; men han holdt dens Hoved mod Strømmen, medens Vandet sprøjtede op over det. Samtidig viste han os med en Haandbevægelse Vej til Siden. Vi fulgte Anvisningen. — Sikkert og rolig gik vore Dyr fremad, men pludselig sank ogsaa min Hest i Bløde.

Vandet gik mig op til Sædet, og jeg fik for et Øjeblik en isnende Fornemmelse gennem Underlivet — saa var det hele overstaaet.

Atter fik Tomas sig en Pris, saa tog vi med Lethed det sidste Løb. Det hele varede en god halv Time.

Efter et kort Ridt holdt vi Hvil i en græsrig Dal, hvor vi efterlod vore Heste med sammenbundne Forben ved Ridekasserne. Selv vilde vi nemlig videre langs Øfjældsjøklens Fod ind i Bunden af Dalen for at aflægge et Besøg i de overordentlig smukke Kløfter ved Torsmark. Fra Jøklen kommer to Bræer ned i Dalen. Den vestligste af disse styrter ned i Dalen gennem Jøklens isfyldte Krater fra Udbruddet i 1821. Den stikker sin hvide Snude ned i Gruset for igen at hæve den sort og snavset; men fra den kom en meget kort, maaske kun tusinde Alen lang og tredive Alen bred Jøkelelv, der syntes mig den strideste, jeg har set. Sigurd saa spørgende paa mig. — Vi kom over; men det var nær gaaet galt. — Han trøstede mig imidlertid med, at længere op ad Dagen blev den nok værre, naar Solen havde skinnet endnu mere.

Saa gik vi ind i Torsmark, den vildeste, mest sønderrevne Dal, jeg har set paa Island. Den var engang beboet; men er forlængst lagt øde. I et lille Birkekrat, der stod som Rest af Fortidens Herlighed, spiste vi vor

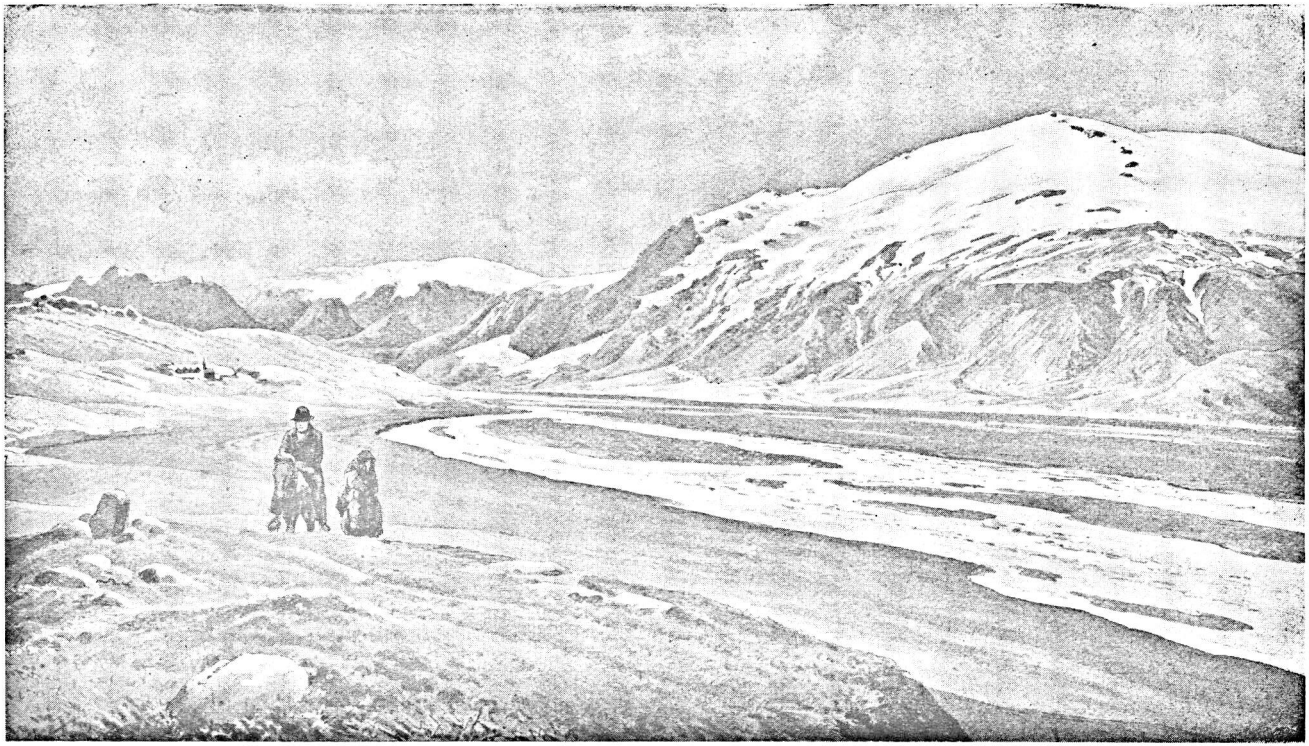
Frokost, medens Bækken rislede, Smaafuglene kvidrede og Solen skinnede — næsten alt for varmt, naar man tænkte paa Elven.

Tilbageturen gik dog godt; vi traf Hestene i Dalen, skiltes fra Tomas, som red hjem, og fortsatte, forbi en Kløft med et ensomt 15 Alen højt Rønnebærtræ, til Gaarden Eyvindarholt, hvor vi overnattede. Nu gik det videre langs den stejle Fjældvæg, der begrænser Øfjældsjøklen mod Nord, Øst og Syd og ned ad hvilken prægtige Fosser ved Gaarden Seljaland styrter deres snehvide Vand.

Her fik jeg en lille Dreng fra en af Gaardene til at vise mig en Sti, som førte gennem Grønsvær og Blomsterflor ind under en af disse Fosser. Jeg gav ham til Gengæld nogle Smaapenge. Aldrig skal jeg glemme den Sjælefryd, som stod malet i de lyse Drengeøjne. Et Øjeblik saa han paa Pengene, som han holdt i den lille Haand, siden paa mig, og derpaa løftede han begge Armene op mod mig og slyngede dem om min Hals, idet han efter Landets Skik kyssede mig til Tak.

Et Øjeblik efter sprang den lille Fyr hjemad. Jeg saa ham standse et Par Gange og se ned i Haanden. Saa red vi af Sted igen langs Fjældsiden med overskyllede Sander og Havet til højre. Vi passerede Præstegaarden Holt, hvis Marker stadig oversvømmes og dækkes af Grus. Af og til saa vi i Fjældvæggen til venstre en af de omtalte Huler, der benyttes som Faarefolde eller Høhuse, og som ofte er lukkede med Døre. En af dem var en Tid Tinghus. Langs Fjældsiden staar en Række Gaarde i Læ for Jøklen, men udsatte for Fjældskred, bl. a. den store og nymodens indrettede Torvaldseyri; andre Gaarde ligger med lang Afstand i en Række ved Kysten.

Oppe paa Jøklerne glimter den evige Sne, og nede paa den flade Slette ved Havet bølger de faa Terrængenstande i Straalevarmen og antager forunderlige Former paa Grund af Lysbrydningen og det flitrende Sollys. En Flok Ungkvæg, som driver om ved Stranden, synes kæmpemæs-



PARTI VED ØFJÆLDSJÖKLEN (t. v. Hlidarende, i Baggr. Torsmark inderst i Dalen, i Forgr. Markarfljor).

sige Elefanter, og yderst i Horisonten hopper og sitrer Øer og løsrevne Bakker og Flager. Stundom skærer en lys hvid Stribe sig ind gennem Landskabet fra Isbræen til Havet. Det er Jøkelelven, der bruser af Sted med frygtelig Fart. Et Par enkelte Struntjægere, der har Unger i Nærheden, tegner deres sorte Skikkelser i Luften eller paa Bredden. Ingen Lyd af summende Bier, brægende Kvæg eller Malkepigernes Sang lyder i Ens Øren. Den store Stilhed hersker overalt — fra Jøkel til Hav.

Om Aftenen passerede vi den prægtige Skogarfos og kom til Gaarden Skogar, hvor alle Folk mejede Hø; thi det havde regnet i lang Tid, og nu maatte Tiden benyttes. Selv en ung Pige med den ene Arm i Bind gik og puslede lidt med. Hun havde for otte Dage siden brækket Armen ved Skulderen — stakkels Pige! Men Bonden havde selv behandlet hende, og hun mente, det gik nok uden Læge, thi der var jo ingen Tid til at sende Bud efter ham.

Islænderne er et haardført Folk!

Den næste Jøkelelv laa ikke langt fra Gaarden — det var den berygtede Jøkelsaa paa Solhejmasanden, der kommer fra en Gletsjer, som skyder sig ned fra Myrdalsjøklen, og hvis Ende, ifølge Thoroddsen, ligger 150 Fod o. Havet. Den Aften, vi kom, var Elven efter Sigende impassabel.

Næste Morgen tegnede Øfjældsjøklens og Myrdalsjøklens hvide Kupler sig mod den skyfri Himmel, og Solen glødede og smeltede Is og Sne.

Bonden laante os Heste til Overgangen. Da vi over den øde Solhejmasande kom ned til Elven, mærkede vi straks en afskyelig Lugt som af raadne Æg. Det var selve den snavsede, hvidgule Flod, som stank af Svovlbrinte (deraf Navnet Fulelæk); thi under det atten Kvadratmile store Jøkelkompleks skjuler sig Vulkaner, som til daglig kun giver sig til Kende ved den ildelugtende Stank, men som med Mellemrum forkynder deres Tilstedeværelse ved Udbrud med Drøn, Jordskælv

og Jøkelløb, hvilke fører mægtige Ismasser, Sand og Grus ud over Sletterne.

Jøkelsaaen har gennem Sanden banet sig et dybt Flodleje paa sin korte Vej til Havet.

Vaade lige til Sædet blev vi; men vi kom lykkelig over. Under Overgangen hørte jeg et Par Gange en Lyd som af fjærn Torden. Jeg tænkte, at det var Bræen, som »kalvede«; men Bonden forklarede, at det var Stenene i Bunden, som Strømmen væltede mod hinanden.

Atter Farvel til en af Sydlandets udmærkede Følgemænd — saa gik det videre mod Øst i Retning af Vik; først et Stykke over Solhejmasanden, siden forbi det isolerede Fjæld Pjetursey, i hvis Nærhed et Par Jøkelelve havde ødelagt Græsgangene og hvor Præsten i den Anledning var i Færd med at flytte sin Præstegaard.

Sanderne hører nu for en Tid op, og Myrdalsjøklens Randfjælde strækker sig tæt til Havet. Nu er vi i Bygden Myrdal, og her skærer en tæt bebygget, græsrig Dal sig ind i Landet.

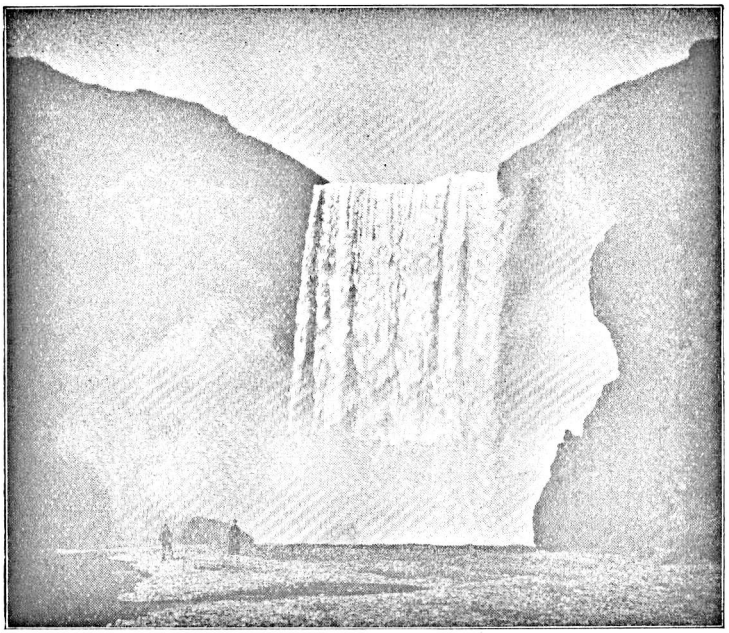
I taaget Vejr besøgte vi Kap Portlands stejle Klipper, hvor Søfuglene ynglede og ud for hvis Kyst engelske Trawlere laa tæt inde under Land. Saa gik det op over Reynisfjæld, fra hvis Top vi over Taagen saa Jøklerne ligge solbelyste, derpaa steg vi ned til Handelsstedet Vik, der ligger paa Kysten ud for en Dal og paa hvis Rhed Handelsskibe i godt Vejr tør vove at ankre. Det er, som berørt, det eneste Sted paa hele Syd- og Sydøstkysten, hvor dette kan ske, og først ved Hornefjord i Øster Skaftafellssyssel bliver det atter muligt for Skibe at komme ind til den grundede Kyst.

Fiskeri drives derfor kun faa Steder, hovedsagelig fra Myrdalen, derimod ikke paa Sanden Øst derfor.

Fra Vik fortsattes Rejsen endnu et kort Stykke forbi Myrdalsjøklens Forbjærge, der gaar lige ud til Havet og til hvis Dale vi gjorde en Afstikker. Derpaa red vi op paa Høfdabrekka, hvor en Gaard og Kirke ligger 450 Fod over Havet, flyttet herop for at undgaa Jøkelløbene fra Katla. Herfra havde vi en udmærket Udsigt mod

Øst over Myrdalssanden helt over mod Øræve. Nærmest, ved Havet, saa vi Hjørlejfshøfden, hvor Landransmanden Hjørlejf blev dræbt, og paa hvilken der ogsaa ligger en Gaard højt til Vejrs, flyttet derop af samme Grund som ved foregaaende.

Efter at være steget ned ad Høfdabrekkas stejle Skrænt, paa hvilken Maager og Søfugle rugede, passerede



Skogarfoss.

vi den store, øde, vegetationsløse Myrdalssande, der er dæmmet op af Jøkelgrus og Sand, og over hvilken Isbjærge og Vandfloder adskillige Gange er gaaet hen.

Af og til red vi i timevis i Vand over Forgreningerne af Jøkelelvene fra Katlaomraadet. Vi besøgte Tykkebæ, hvor der i gamle Dage var et Kloster, den Gang da Egnen endnu var frugtbar og rig, og vi sov en Nat hos Præsten i Myrar, Sira Bjarne Einarsson.

For nogle Dage siden var hans Broder druknet i en

af Elvene, og dennes Lig var endnu ikke fundet. — Saadanne Ulykker sætter deres Præg i Befolkningens Karakter.

Vi drog videre over Kudafljot, som det tog $^3/_4$ Time at passere, siden kom vi over andre Elve, Lavamarker og øde Sander, hvor der groede Marehalm eller Sandhavre, som stundom høstes for at bruge dens Korn til Brød.

Ude paa Kysten saa vi Vraget af det franske Hospitalsskib »St. Pierre« ligge. Vi var nu i Bygden Medalland og besøgte undervejs en Bonde, hvis Stue var fuld af Genstande fra strandede Skibe, bl. a. saa vi et Navnebrædt fra en fransk Fiskerbaad »Gazelle fra Paimpol«, til Vidnesbyrd om, hvor uendelig farlig denne grundede Kyst er for Søfolk. Kortene er ikke gode, og Landkending kan selv i sigtbart Vejr vanskelig faas paa de flade Sander; det er derfor ikke underligt, at det ofte gaar galt for Skibe, som nærmer sig Kysten.

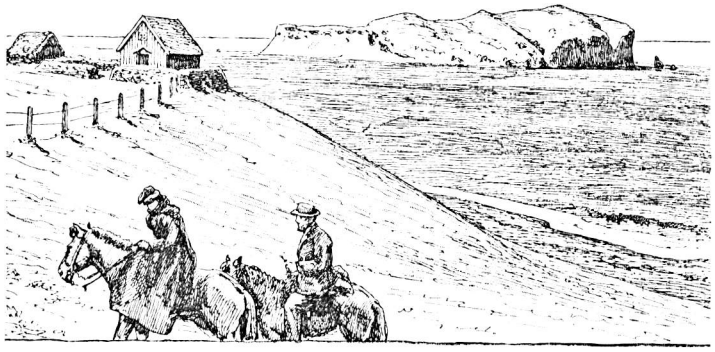
Derpaa kom vi ind i Bygden Landbrot med sine uendelig spredte Gaarde.

Til Slutning gik vi over Skaftaa, og om Aftenen naaede vi Prestbakke, hvor vi overraskedes ved at finde et yndigt hyggeligt Hjem hos Sira Magnus Bjørnsson i en fredelig, smuk, blomstersmykket Dal mellem Fjældene, og hvor vi modtoges med udsøgt Gæstfrihed.

I Præstegaarden var der Højtid; Nabopræsten havde været der samme Dag og taget Præstefolkene til Alters. Der var blomstersmykkede Skaale og Højtidsstemning.

Det er ingen Spøg at være Præst i disse Egne. Sira Magnus havde fire Mil til sin Annekskirke Kalvafell, og tilmed over den farlige Elv Kudafljot. Turen til Kalvafell havde han kun sjældent gjort hen og hjem paa én Dag. Sidste Gang var en Juleaften, da han vilde overraske sin Hustru; den Julenat glemmer han ikke let. Det gik gennem Is, Vand og Sne, — men hjem til den lyse, venlige Præstegaard, hvor ogsaa jeg fandt et midlertidigt Hjem, og hvorfra Præsten og jeg gjorde en Udflugt mod Øst til Nupstad. Vejen gik langs Højlandets Affald, forbi Gaardene i Bygden Sidas østlige Del, der stod i

Rækker paa frugtbar Bund, saa i en Bue mod Syd udenom en Lavamark, over Hvervesfljot med dets bløde, sejge Dynd i Bunden og straks efter over den slemme Djupaa langs den lille Bygd Fljotshverves Gaarde, foran hvilke vældige Lavamarker og Sander opfylder den store Slette til Havet og hvor der paavistes et Par Ødegaarde, medens mange er helt forsvundne. Gaarden Nupstad ligger Syd for det mægtige, skønne Fjæld Lomagnup, der en Gang som en Pynt strakte sig ud i Havet, og fra hvis Fod vi saa ud over den vældige Ørken Skejdaraasanden til Ørævejøklen. Efter et lille Trip ind i Dalen, hvorfra den farlige Jøkelelv Nupsvandene kommer, og i hvis Inderste der



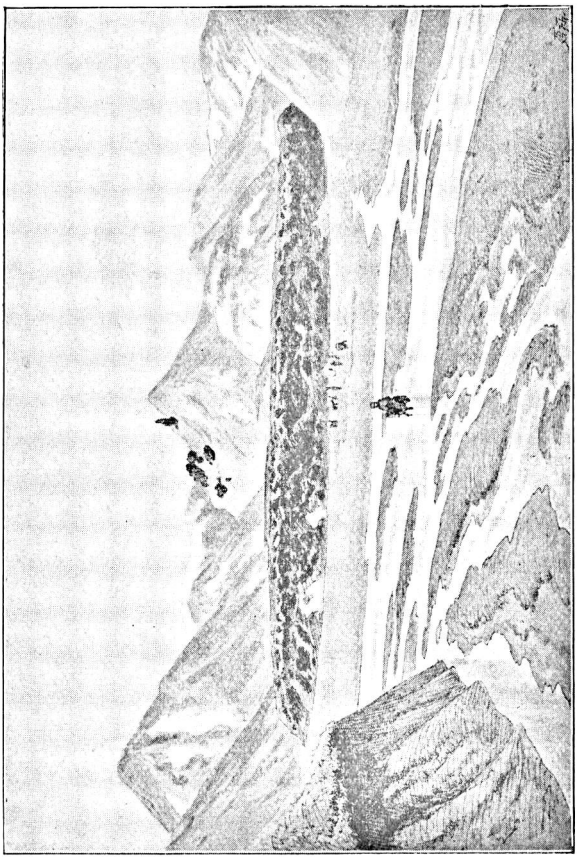
Hjorlejfshöfden set fra Höfdabrekka (i Mellemgrunden Myrdalssanden).

ligger Birkeskove tæt op under Jøklen, hvor vilde Faar holder til, gik vi næste Dag tilbage til Prestbakke.

Jeg besluttede mig nu til at vende tilbage til Reykjavik ad en Fjældvej bag om Myrdals- m. fl. Jøkler — den saakaldte »øvre Fjallabaksvej« (ɔ: Vejen bag om Fjældene). Fra Prestbakke gik det, følgende Fjældranden og Gaardene langs Skaftaaen, mod Vest. Snart naaedes Kirkebæ, hvor efter Sagnet de første irske Beboere af Øen levede, hvor der siden var Kloster i Katolicismens Dage og hvor nu Sysselmanden Gudlangur Gudmundsson bor. Han var ikke hjemme, men hans elskværdige Hustru og

Døtre fulgte mig til Gaarden Holt, hvor gamle Runolf boede, der havde ledsaget Professor Thoroddsen i det Indre, og som var kendt paa de Veje, jeg agtede mig.

I gamle Dage laa Gaardene i Sidabygden for en Del



Obsidianspids »Lavamark« i Namskvi'sl.

nede paa Sletten; men efter at de var ødelagte af Lavastrømme blev de flyttede længere op. Nu vises der enkelte Steder Ruiner af de ødelagte Gaarde; men de fleste er dækkede af de Lavastrømme, der som et stivnet Hav viser sig for Øjet saa langt man kan se mod Syd.

Den 10. gik Runolf med os over Skaftaaens lavafyldte Seng i mange Krumninger til Bygden Skaftaatunga, der som en frugtbar bred Dal skærer sig op i Højlandet. Den egner sig godt til Faareavl; men i gamle Dage før Udbruddene og Lavaløbene gennem Skaftaadalen (1783) var den langt mere frugtbar og befolket. Vi fulgte Skaftaaens vestre Bred mod Nordvest.

Undervejs undersøgte jeg forskellige Ødegaarde, bl. a. ved »Tolvahringur« ved Skaftaaen. Om Aftenen laa vi i medbragt Telt ved den nordligste lille Gaard i Skaftaatungerne, og næste Dag, den 11., brød vi op i Retning af Torvajøkel over et bølgeformet, øde Terræn, hvorfra vi havde en glimrende Udsigt over Myrdalsjøklen og Katla, Skaftaaen og dens Kildesystemer, i Retning af Lakis Kraterrække og Vatnajøkel. Efter at have passeret Vandskellet mellem Skaftaa og Tungnæaa, kom vi ned langs Torvajøklens Nordrand gennem vilde Dalstrøg og teltede om Aftenen ved Namskvisl, hvor der fandtes en varm Kilde, omgiven af lidt Vegetation, i Udkanten af det saakaldte »Laugahraun«, en Obsidianstrøm, op fra hvilhen der hævede sig en Spids som en Næse paa et Ansigt.

Den 12. August gik vi forbi Fjældsøer og gennem et bjærgfyldt Terræn i en stor Bue mod Vest og Syd udenom Heklaks Sand- og Lavamarker til Galtalækur, den øverste Gaard i Bygden og hvorfra Udflugten til Hekla plejer at foretages.

Herfra gik vi over det sumpede Lavland til Tjorsaa-Broen og videre over Lavastrækninger til Hraungerdi Præstegaard, hvor vi modtog Gæstfrihed for Natten. Derfra red vi den 14. August til Reykjavik ad den nye Landevej.

III.

Rejse gennem Øster Skaftafellssyssel i 1902.

Erkendelsen af at navnlig Islands Sydkyst — men iøvrigt hele Kysten — var meget mangelfuldt kortlagt førte til, at Generalstabens topografiske Afdeling fik Midler bevilget til en ny Triangulation af førstnævnte, i hvilken Anledning Chefen for den nævnte Afdeling, Oberstløjtnant E. C. Rasmussen, betroede mig det ærefulde Hverv at træffe visse Forberedelser for de to Opmaalingsekspeditioner, der i 1902 blev udsendte, den ene fra Reykjavik mod Øst under Kaptein P. V. Hammershøj, den anden fra Hornefjord mod Vest under Kaptein L. P. Lund-Larssen. — Efter den 27. April at være afrejst fra København foretog jeg i Reykjavik og Omegn bl. a. Indkøb af Heste og Engagement af Følgemænd m. v. til Ekspeditionerne, hvorefter jeg sammen med Professor Thoroddsons mangeaarige Rejseledsager, Lærer i Havnefjord Ögmundur Sigurdsson, der var engageret som »kendt Mand« rejste med Damper til Havnefjord for at træffe lignende Forberedelser der.

Siden 1882 havde der ikke paa Island været saa koldt et Foraar som i 1902. Drivisen blokerede Nordvest-, Nord- og Østlandet, ja selv helt ned til Sydkysten naaede den. Endnu i Midten af Maj Maaned laa der paa Sydøstlandet Is fra Ingolfshøfden og Øst efter. Flere af Handelsstederne i de af Isen blokerede Egne havde derved ikke faaet Tilførsel af Varer, og der var mange Steder stor Mangel paa saadanne.

Befolkningen i disse Egne maatte da over Land ved lange Rejser søge til andre Steder; men det var yderst besværligt og kostbart, da der paa denne Tid af Aaret altid er Hømangel, og Hestene efter Vinterens Sultefode som oftest er i en ynkelig Forfatning, og dette saa meget mere i 1902 paa Grund af Isen og Kulden. Navnlig i Hunavatns Syssel var det rent galt; men ogsaa i Øster

Skaftafellssyssel paa Sydlandet var Mangelen paa Fødemidler overordentlig stor. Mel var saaledes en sjælden Vare, Kaffe og Sukker ligeledes. Først i Slutningen af Maj var Isen borte her; og man ventede med Længsel Handelsskibets Ankomst til Hornefjord; Kulden vedvarede endnu til Begyndelsen af Juni, og vi havde endog indtil 12 Graders Kulde om Natten. — Trækfuglene flokkedes, »som vilde de rejse igen«, og af Lammene, som færdedes ude, døde mange. Græs var der næsten intet af, og Høbeholdningerne var paa de fleste Gaarde helt opspiste.

Der betaltes indtil 6 Kroner pr. 100 Pd. Hø. De fleste af Husdyrene, baade Heste, Kør og Faar maatte derfor søge sig Føden ude; men denne var i Ordets egentligste Forstand kun Sulteføde.

Man længtes efter Varme og Regn for at faa Græsset til at gro.

Kulden havde været saa stærk, at Jøkelelvene næsten intet Vand førte. Deres Flodlejer var omtrent tørre og derfor lette at passere. Selv den frygtede Jøkelsaa paa Bredemarksanden lod sig for Tiden passere, uden at Vandet naaede Hestene til Knæene.

Navnlig i den sidste Uge af Maj rasede der en Nordenstorm, med isnende Kulde; den 31. lagde den sig, og lidt mildere Vejr indtraadte.

— — —

Da vi den 19. Maj med indtrædende Højvande dampede ind ad det smalle Indløb til Hornefjord for at ankre, i Nærheden af et gammelt Vrag, kom der straks to store Baade fulde af Mennesker og Gods paa Siden. Ilsomt skyndte Folkene sig op paa Skibet, som de med Spænding havde ventet; thi det var Udvandrere, som vilde have været ilde stedte, om de ikke var komne med, nu da de havde solgt alle deres Ejendele og for deres faa Penge havde købt sig Billet til Nordamerika — dette Hjemsted for saa mange Islændere, der har forladt deres Fødeø, fordi Forholdene der ikke syntes dem taale-

lige — men til stor Skade for Landet, som i Tidernes Løb har mistet Tusinder af sine Børn paa denne Maade.

Det er et broget Selskab, der bevæger sig op ad Skibets Faldrebstrappe. Gamle Mænd og Børn, Folk, der har Fremtiden for sig, men ogsaa flere, for hvem man skulde synes, der ikke var stort mere at vente i Livet.

Men Udvandringslysten har betaget dem alle. Naar den blusser op paa en Egn, rives der mange med, som aldrig før har drømt om at forlade deres Fædreneegn. — Anledningen, ja den er forskellig. Slægtninge i Amerika, (navnlig i Kanada) hvem det er gaaet godt, skriver f. Eks. hjem om den Lykke, de har gjort, ja stundom sender de endog Penge hjem til Rejsen. — I Winnipeg er der nemlig en hel Koloni, hvor man vedbliver at tale Islandsk, og hvis Menighed holder islandske Præster, udgiver islandske Blade osv. En eller anden af disse amerikanske Frænder vender maaske hjem paa Besøg og giver Folk Lyst til at følges med ham tilbage. Han er maaske endog Agent for et Udvandringsselskab, men det fortæller han selvfølgelig ikke. Han kommer maaske netop paa en Egn, hvor Forholdene er yderst slette, som det f. Eks. i 1902 var Tilfældet flere Steder, — saa taler han om, hvor godt Folk kunde have det, naar de kunde blive fri for alt det, som trykker hjemme, og saa tager Fantasien Flugt, og mange bryder ud.

Det er navnlig slige Agenter, som gør Folk misfornøjede med alt paa Island; de prædiker for dem om Mangelen paa Arbejdskraft paa Landet, fordi Folk søger til Handelsstederne, om det daarlige Marked for Varerne, om Pengemangelen i Landet o. m. a. De dadler Klimaet, de politiske Forhold og Islændernes stadige Kævlerier osv. osv. — Nej i Amerika — det frie Amerika — der er der bedre, siger de.

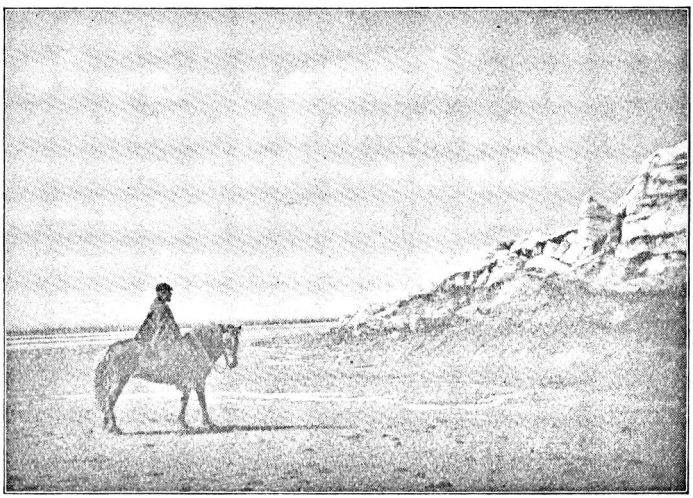
Mange lader sig bedaare af denne Tale. Og saa gaar det som her i Hornefjord, hvor den nærmeste Anledning til Udvandringen var en Ildebrand. Ejeren fik Assurancesummen udbetalt med 3700 Kroner, en uhyre

Mængde rede Penge paa Island. De kom i Cirkulation, og de Folk, der var saa heldige at komme i Besiddelse af dem, kunde nu tænke paa at drage bort.

Udvandrerskaren udgjordes af følgende Personer:

En Enke paa henved de Femti, der var Forpagterske paa en lille Gaard. Hun solgte sine Kreaturer for nogle Hundrede Kroner for at kunne udvandre med 3 smaa Børn.

En meget svagelig ugift Pige paa halvthundrede Aar, som tilmed var halvfjollet, og som lige netop havde Penge nok



Ved Randen af Bredmarksjöklen. (I Baggr. »Jökulsaa paa Bredemarksanden«.

til at komme til Amerika for, men ikke mere. Hun sagde, hun havde en Søster i Amerika, som hun vilde opsøge; men hvor denne boede, vidste hun ikke.

En 60aarig Mand med en svag Kone og to smaa Børn, hvilke efter al Sandsynlighed inden ret længe vilde være kommen paa Fattigvæsenet. Mandens Broder (ovennævnte Bonde, for hvem det var brændt) laante Sognet 400 Kroner, for at man kunde sende Familien af Sted, — saa var man fri for i Fremtiden at faa den paa Fattigvæsenet.

En 60aarig Bonde med Kone og 4 Drenge. De havde Penge nok med til at staa den første Tid igennem.

En 50aarig Bonde med Kone og Datter samt to smaa Drenge (Fostersønner) samt en gift Søn med Kone og et Barn; de havde ligeledes lidt Penge med og var iøvrigt arbejdsdygtige.

En Bonde, som havde ejet $^1/_5$ af en Gaard, med Kone og 2 Børn og en gammel Fader. Ogsaa de havde lidt Penge med. Deres Motiv til Udvandringen var kun et pludseligt Indfald. Det samme gjaldt en 40aarig Bonde med Kone og 2 Smaabørn. Alt ialt var der saaledes 32 Personer.

For fleres Vedkommende stillede Udsigterne sig ikke saa daarlig, nemlig for dem, der havde lidt Penge til at staa den første Tid igennem, og som iøvrigt var arbejdsdygtige; men som man vil se, var Forholdet for ikke faas Vedkommende ganske det modsatte. Selv om Islænderne i Amerika nu maaske vilde hjælpe dem lidt der ovre i den første Tid, kan Udvandrerne dog ikke i Længden gøre Regning paa at blive støttede — og saa bliver Udsigterne til at ernære sig vistnok værre for dem, end om de var bleven hjemme.

Hvor ubetvingelig denne pludselige opflammende Lyst til at udvandre kan være, fremgaar af følgende: Den ene af de gamle Bønder, der udvandrede med Hustru og flere Børn, har en voksen Søn, der i nogen Tid har været i Amerika, hvor han forøvrigt havde det taaleligt godt. Denne Søn fraraadede Faderen at rejse derover, men det var forgæves; den gamle havde besluttet det, og det maatte blive, som han vilde. Sønnen vilde imidlertid ikke udvandre igen. Han er ugift og taler udmærket Dansk. Han har nu overtaget Forsørgelsen af en syg, fader- og moderløs Dreng, Sønnen af hans afdøde Søster. De to er nu de eneste af hele Familien, der er bleven tilbage. Jeg spurgte ham, hvorfor den gamle Fader vilde afsted, om der var noget, der trykkede ham. Han rystede vemodigt paa Hovedet og sagde, at Faderen pludselig var bleven saa ked af alle Forhold hjemme paa Island, at han ikke var til at holde tilbage.

For Bønder, der ejer Gaarde i det indre af Landet, er Forholdene ogsaa f. T. meget vanskelige paa Island. Der er en Higen efter hurtigere og nemmere Fortjeneste ved Fiskeri end ved Landbrugets Arbejde. Folk søger deres Fortjeneste paa Havet eller drager til Handelsstederne, hvorved der bliver den følelige Mangel paa Arbejdskraft paa Landet. Kommer nu hertil dels, at Landmanden som berørt ofte har daarligt Marked for sine Varer, dels Pengemanglen paa Island, og navnlig den

uheldige Maade, Handelen hidtil har været drevet paa — som Tuskhandel — forstaar man, at Enkelte kan mistvivle om Fremtiden og saa søge sig en bedre Fremtid i andre Lande.

Vi blev særdeles godt modtaget hos Grosserer Thor E. Tulinius' Faktor paa Höfn (Havn) Hr. Danielsson. I de følgende Dage medførte vort Hverv, at vi færdedes i Egnen paa begge Sider af Hornefjordsfljotet. Bl. a. besøgte vi Distriktslægen Hr. Torgrimur Tordarson, der var mig til stor Nytte ved sit indgaaende Kendskab til Egnen, ligesom vi gjorde en længere Udflugt mod Vest til Kalvafellstad Præstegaard. Derpaa red vi tilbage til Hornefjord for straks efter at fortsætte Ridtet mod Øst til Berufjord, idet vi passerede det berømte Almannaskard, hvorfra der er en glimrende Udsigt over Hornefjordsfljotet med dets Øer til Jøklerne og Øræve. Vi overnattede i Bygden Lon hos Præsten i Stadarfell Sira Jon Jonson og fortsatte den næste Dag til Hof Præstegaard, hvorfra vi i Baad naaede Djupivaag.

Herfra vendte vi i Damper tilbage til Reykjavik, hvortil vi ankom den 5. Juni. Generalstabens Opmaalingsekspeditioner var Dagen før ankomne.

Jeg ledsagede nu Hornefjordsekspeditionen til dens Udgangspunkt, hvorfra jeg som vi nedenfor skal erfare, gennemred hele Islands Sydkyst til Reykjavik for at ordne Materiellets Fremsendelse og Udlæggelse i Depoter.

I 1902 var det Sydkystens Triangulering, det drejede sig om, med andre Ord den nøjagtige Bestemmelse af et vist Antal Punkter i et Trekantnet, som siden kunde benyttes til en Detailmaaling.

Disse Punkter afmærkedes ved Signaler, som opbyggedes bl. a. af 8 Alen lange Jærnstænger, og da de for at ses paa lang Afstand ofte maatte stilles paa høje vanskelig tilgængelige Tinder, var det ikke noget let Arbejde. Hertil kom nu, navnlig i Skaftafells Syslerne den overordentlig vanskelige Passage over Jøkelelvene.

Hornefjordsekspeditionen under Kaptein L. P. Lund-Larssen med Kaptein N. M. Petersen, Premier-

løjtnant P. F. Jensen, 4 Guider og 4 Militærarbejdere ankom som sagt den 12. Juni til Hornefjord. Nogle Dage efter kom Grosserer Tulinius' Skib »Perwie« med vort Gods, og Arbejdet gik straks i Gang.

Et broget Liv udfoldede sig nu paa de flade Klippeskær ved Handelsstedet, hvor det gjaldt at bringe Orden i det brogede Materiel: Signaler, Telte, Proviant (Konserves fra Beauvais), Redskaber osv., og hvor der snart mødte en Mængde Heste og Følgemænd, Folk med Slagtekvæg o. s. fr. De lyse Nætter toges til Hjælp, og mange Dage varede det ikke, inden de dygtige, fra Færøerne til saadant Arbejde vante Guider F. Hansen, A. Andersen, W. Olsen og L. Poulsen og de raske københavnske Militærarbejdere, under Officerernes Ledelse havde alt i Orden. Saa blev der bygget et lille Observatorium, og paa den hinsides Fljotet liggende smalle, sandede Strandbred rejstes der to store Signaler for Enderne af en $^3/_4$ Mil lang Linie, der skulde udmaales som Grundlinie (Basis) for Trekantnettet. Da det var gjort, udgik der Ekspeditioner under Officererne for at begynde Opstillingen af Signaler i de nærmeste Egne — og den 19. Juni afrejste jeg fra Höfn med en stor Karavane af Heste og Følgemænd for at føre store Mængder af Materiel og Proviant frem mod Vest — medens Jøkelelvene endnu ikke var opsvulmede i Sommervarmen.

I Baad gik Guide Olsen og jeg over Fljotet, men da det var Lavvande, gik vi i de indre Vige flere Steder paa Grund, og de raske Baadfolk maatte ud i Vandet og trække Baaden flot. Med nogen Besvær naaede vi ud i Strømmen, der var rivende nok, og derpaa den modsatte Bred.

Paa Sanden ved Indløbets vestre Side var der i Dagens Løb mødt 60 Heste, deri beregnet Rideheste og Pakheste med en halv Snes Følgemænd, hvilke Reppstyreren (ɔ: Sognefogden) den flinke Torlejf havde samlet.

Byrderne var nøjagtig afvejede og surrede paa Kløvsadlerne; Jærnstængerne skulde slæbes ved Siden af Hestene, over hvis Hoveder de ragede højt op. Her var

ogsaa den raske Magnus Vigfusson, som havde ledsaget mig paa flere tidligere Rejser, mødt op med Ridehestene — alt var parat til Opbrud.

I den stille Aften hørte vi Brændingen bruse som »Vestervovov« hinsides Sandrevlen og af og til rejste der sig hvide Skyer op over denne, naar Brændingen steg, thi det havde været Storm i flere Dage, og Dønningerne havde ikke lagt sig. Endnu var det bidende koldt, til Trods for, at vi var i Slutningen af Juni Maaned. Over det flere Mil brede deltalignende Land, hvor den hvidgule Lon skar sig ind og strakte sig op mod Fjældene, saa vi Bræernes hvide Flader skyde sig ned mod Lavlandet, hvor de saa ofte har bredt Død og Ødelæggelse ud over frugtbart Land.

Karavanen skridtede i en lang Række henover Sanden, paa hvis golde Jordbund enkelte Maager og Terner fløj op, naar vi kom i Nærheden af deres Ynglepladser. En enkelt Gang saa vi Terneæg i gamle Hestespor.

Medens Kolonnerne langsomt skred fremad, dvælede vi endnu en Stund for at ordne vort eget lille Train, saa satte vi afsted i en slank Galop hen over Sandet.

Efter et Par Timers Ridt naaede vi Gaarden Borg vort første Nattekvarter — til Slutning over dyndede Strækninger, hvor Overfladen bogstavelig talt gyngede under os, og hvor vi fik en Forsmag paa Passagen over Jøkelsandet.

Transportkolonnen holdt Hvil for Natten paa en nærliggende Gaard; thi Hestene havde allerede gaaet flere Mil den Dag, eftersom de var hidsendte vidt og bredt fra.

Næste Dag skulde vi prøve de første Jøkelelve paa Sletten, inden vi naaede Foden af Bjærgene.

Ved Gaarden Flatø, der ligger paa en lav Forhøjning, var alt parat til Opbrud, da vi kom.

Der stod en Dis hen over Sletten. Det var blevet varmt igen, og i Refraktionen hoppede og sitrede de smaa Forhøjninger, Heste og Folk, medens Bjærgene laa i en Taage længere tilbage. Solen skinnede varmt, og

hele Sceneriet mindede mig om en Dag i Sahara. Ligesom naar Araberne bryder op med deres Kamelkaravaner, blev alt efterset og bundet fast — og efter lange og mange Overvejelser, Omladninger, Spark og Stød formede dette Virvar sig atter til en lang Linie, foran hvilken Høvdingerne (Reppstyreren og hans betroede Folk) red i Samtale, medens Følgemændene, hver med sine 3—4 Heste, bundne den ene bag den anden, fulgte efter. Efter denne Larm fuldte en forunderlig Stilhed, der kun afbrødes af Jærnstængernes Raslen mod Sten eller Pakkernes sagte Skuren mod hinanden.

Saadan gaar det hen over Sletten; paa de grønne Græssletter følger stenede golde Strækninger, men snart ses en hvid Linie bølge forude — det er den første Jøkelelv. For tre Uger siden red jeg over det samme Sted, da var her kun en Bæk, som sivede hen mellem Gruset, og nu en hel brusende Elv. Et Øjebliks Standsning for at efterse alt. Hver Mand har sine Heste i Orden. Saa rider to af Førerne frem for at søge det bedste Overgangssted. Vandet gaar Hestene til Bugen og sprøjter op paa Siden — der er lidt blødt i Bunden, men ellers intet væsentligt i Vejen. Derpaa gaar det jævnt og roligt fremad, først et lille Stykke ned med Strømmen, saa i en Bue op mod den til næste Bred. Det er et smukt Syn at se den lange Linie af Heste krydse over. — Atter passeres et Par lignende Elve, og efter nogle Timers Marsch er vi ved Foden af Fjældene, hvor der holdes Hvil i nogle Timer, for at Hestene kan puste ud. Alt tages af, Hestene vælter sig og skynder sig at græsse, medens Mændene spiser deres Mad. Vi er ikke langt fra Gaarden Uppsalir (»de høje Sale«), der kun daarligt svarer til sit Navn, den ligger smukt og højt, men »høje Sale« er der ingen af.

Jeg skal ikke trætte Læserne med en udførligere Skildring af vor videre Færd ad de stenede, besværlige Veje langs Foden af Fjældene. Næste Morgen før Daggry naaede vi Kalvafellstad Præstegaard — det var det første Sted, hvor der skulde oprettes et Depot.

Undervejs havde jeg haft Lejlighed til at bese nogle Tometer efter Søboder, der skrev sig fra en Tid, da Nordlændingerne for over et Par Hundrede Aar siden kom til Sydlandet for at drive Fiskeri i Foraarstiden.

Efter alt at dømme gik de stundom over Vatnajøklen, og Mindet om de kække, unge Folk, der hvert Aar kom igen og som levede et lystigt, efter Sagnet alt for lystigt Liv, bevares endnu.

Efter Overleveringen plejede de at komme ned af Jøklen i Stadardalen, og her er virkelig ogsaa fundet Hestesko højt til Fjælds under Jøklen, som man mener til Vidnesbyrd om deres Togter. Det traf sig saa, at jeg netop kom til at bestige Jøkelranden paa dette Sted, der ligger i lige Linie Syd for det Punkt, hvor jeg i 1901 foretog et Ridt paa Jøklen fra Nordranden. Hensigten med Bestigningen var at bygge en Varde paa den høje saakaldte Midfellsegg.

Da Egnens Beboere ikke tidligere havde været saa højt oppe i Fjældene, og saaledes ikke kendte Vejen til Tinden, sendte jeg et Par Mænd, forsynede med Alpetov og Reb op for at rekognoscere. De kom tilbage og meldte, at Opstigningen ikke frembød større Vanskeligheder.

Vejret havde i flere Dage været taaget og regnfuldt, og vi havde forgæves ventet paa at faa godt Vejr. Det udeblev; der var da intet andet at gøre end, til Trods herfor, at gøre et Forsøg.

Den 26. Juni om Morgenen var det atter tæt Taage over Fjæld og Dal; men vi haabede, at den vilde lette lidt op ad Formiddagen. Jeg besluttede derfor at gaa op.

En yngre Bonde, Einar, paa en nærliggende Gaard havde skaffet seks andre tildels unge Mænd; min Følgemand Magnus skulde ogsaa være med. Vi var saaledes ialt 9 Mand; men der skulde ogsaa slæbes et betydeligt Materiel med af Hensyn til Vardebygningen: En stor 8 Alen lang Jærnstang til Flaget, nogle Brædder til Ankere for Staaltraadsbardunerne en Del Værktøj, Snesko, Alpetov osv. Skistave havde vi alle i Hænderne; thi uden saadanne kan man ikke færdes i Fjældene og paa Fødderne havde vi islandske Hudesko.

Saa red vi med Materiellet en god Times Ridt ind i Bunden af Stadardalen, hvor Vatna-Jøklen skyder en smal

Bræarm ned tæt ved en Græsplet og hvor Hestene efterlodes, bundne paa Forbenene.

En Smule Proviant havde vi i Poser, dertil lidt kold Kaffe i Feltflaskerne — saa begyndte den lange Linie langsomt at stige op.

Jeg havde i sin Tid i de norditalienske Alper truffet en Kaptein ved Alpejægerne. Han gav mig et udmærket Raad vedrørende Fjældvandringer:

»Gaa i Begyndelsen saa langsomt De kan og drik ikke Vand«. Jeg havde senere i Jotunfjældene i Norge sandet, at hans Raad var godt og holdt nu ogsaa her paa det samme.

Langsomt steg vi Fod for Fod op ad den stejle Fjældside i skraa Retning, bøjende frem og tilbage i Zigzag, idet vi af og til standsede et Øjeblik for at tage Pusten. Saa mødte vi en Sneskrænt, bøjede udenom og atter op over, til vi efter et Par Timers Vandring naaede et Plateau.

Folkene, der bar de tunge Genstande, hvilede sig af og til lidt, idet de satte sig ned. Jeg syntes, jeg hvilede nok saa godt ved kun at støtte mig til Staven. Vi vandrede smaat fremad langs Hálsatinds Østside. I Taage saa vi snart Bræens hvide Flade ligge nedenfor os. Saa kom vi ind i løs nedstyrtet Grus. Stenene raslede nedad i Dalen ved vore Fodtrin, men fremad gik det, endnu en Times Tid. Da var vi naaede saa vidt, at vi saa Midfellseggen, ligge ovenfor os, en temmelig stejl sne- og isklædt Skraaning. Over Isen laa et Lag Sne, der var i Færd med at tø bort.

Taagen var nu lettet over en Del af Landet nedenfor os, og vi saa over nogle lavere Fjælde hele den flade Kyst ned mod Hornefjord ligge for os. Solen glimtede et Øjeblik paa Sandrevlerne, Skærene og det flade udskyllede Land, og vi saa de hvide Linier, som Brændingen frembragte ved Stranden; men inde over Jøklens hvide Flade rugede Taagen, som snart efter igen skød fremad og dækkede Udsigten.

Borende Fødderne, der hidtil var blevne ømme ved at træde paa de skarpe Sten, ned i Sneen og støttende os til Stavene, søgte vi at komme fremad. Snart blev Fødderne imidlertid saa kolde og vaade af denne Vandring i Sne, at ingen af os havde Følelse i dem. Den raske Ejnar gik foran og fandt Vej. Der var ingen Revner i Isen, saa vi behøvede ikke at bruge Alpetovet. Anstrængte, men ikke helt udasede, skred Folkene opad, bidende sig fast med Hænder og Fødder og støttende sig til Stokkene. En klam Taage hyllede os ind og gennemisnede vore varme Legemer. Efter fem Timers Vandring naaede vi op til »Eggen«, hvor vi snart fandt et

Sted, hvor en forvitret Klippekam stak op af Isen. Da der ikke var andre Steder udenfor Isen, hvor vi kunde bygge vort Signal, besluttede jeg, at her maatte det være.

Folkene gav sig, saa trætte og gennemisnede af Kulde de var, straks til at rydde en Plet paa den smalle Ryg med en gabende Afgrund til den ene og Sneskrænten til den anden Side. Imedens vandrede jeg længere frem paa Ryggen til et Punkt, der i Taagen syntes mig lidet højere; men hvor det ikke var muligt at faa Varden anbragt. Da jeg vendte tilbage, var Arbejdet i fuld Gang. Efter $1^1/_2$ Times Forløb var der bygget en 4 Alen høj smuk Varde, op ad hvilken Jærnstænger strakte sig, og paa dens Top vajede et mørkt Flag.

Glimtvis saa vi — naar Taageskyerne drev bort — ind over Vatnajøklens hvide Flade i Retning af de Egne, hvor jeg forrige Sommer foretog mit Jøkelridt.

En Slurk kold Kaffe og en Bid Brød — Varden var bygget — og nu begyndte Nedturen, der til en Begyndelse var yderst fornøjelig. Med Skistokke som Styrestænger skraat bagud gled vi nu i susende Fart i nogle Minutter ned ad den samme Skraaning, der før havde taget halve Timer at bestige, men det gjaldt, saa snart ske kunde, at komme ud af Sneen med vore iskolde Fødder.

Da vi naaede Fjældvæggen igen, maatte vi længe arbejde med Fødderne for at faa Følelse i dem. Til sidst stak vi dem i Vand; det hjalp; men nu begyndte de skarpe Sten atter at blive ubehagelige. Dog nu var vort Arbejde lykkeligt tilendebragt, og vi hastede ned efter.

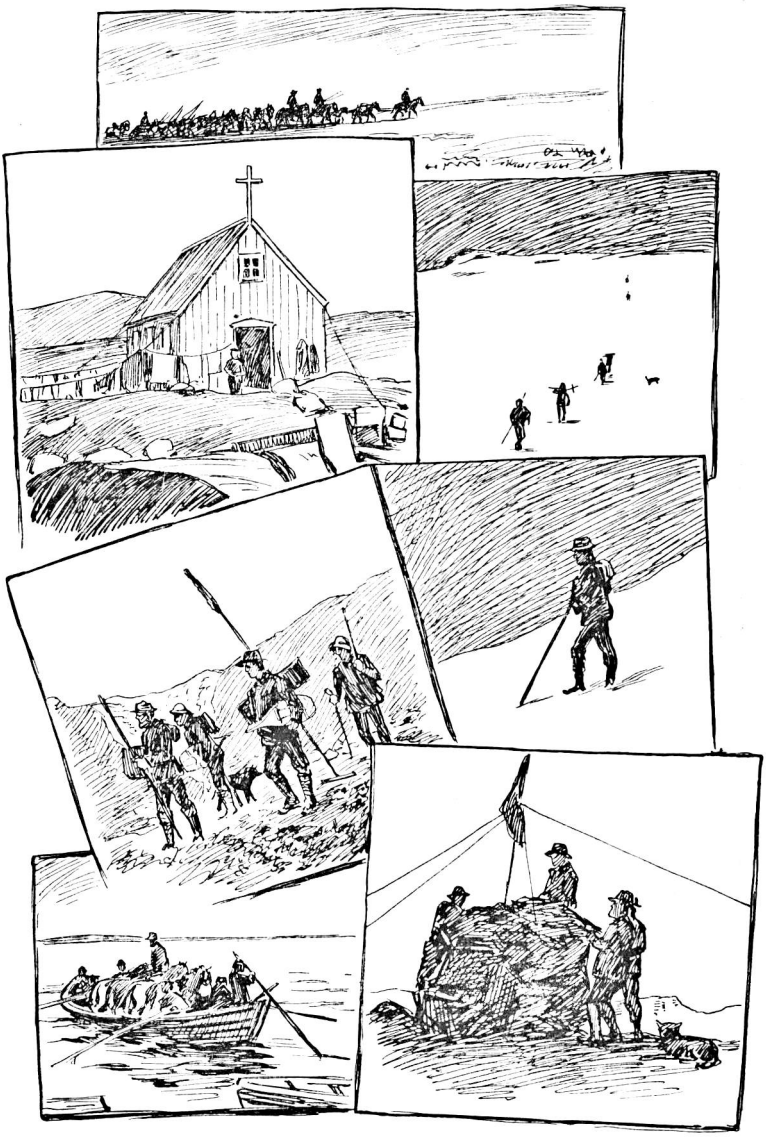
Taagen lettede atter, og vi skimtede langt nede i Dalen vore Heste som smaa Punkter. De havde forladt det Sted, hvor vi sidst havde bundet Fødderne paa dem. Da Taagen truede med at lægge sig nede i Dalen og vi saaledes ikke let vilde kunde finde dem, blev to af de raskeste Folk sendte ned for i Hast at faa dem samlede.

De forsvandt, og vi andre fulgte sindigt efter.

Saa kom vi ned til Sneskrænten, som vi var gaaede uden om paa Opturen. Nogle af os prøvede paa at glide ned ad den med Skistokke som Styreapparat: men Farten blev for stærk. Jeg rutsjede af Sted ned i Fjældskredet og satte en Del Sten i Bevægelse. En af dem ramte Magnus og skar hans Fodbeklædning itu uden dog heldigvis at gøre ham større Skade.

Vi fandt vore Heste, der nu var fyrige efter det lange Maaltid, og vi sprængte i susende Fart hjemad til Præstegaarden over Elve, Moradser og Stensletter.

I Taagen, saa de med Skistokke bevæbnede Mænd ud som en Flok Riddersmænd med Landser.



Paa Opmaaling.

Da vi naaede hjem, var andre Officerer ankomne. Vi spiste sammen med dem og drak en Whisky i den stille Nat med 3 Stearinlys i Ølflasker paa Bordet.

Taagen var lettet, og det lysnede over Fjældene, da jeg fulgte min Kammerat ud til hans Kvarter. Saa gik jeg til Køjs i Hjørnet af Stuen, hvor der var redt til mig paa Gulvet, og hvorfra jeg hørte Køerne brumme inde paa den anden Side af Panelvæggen.

Ved at se, hvor forholdsvis let Bestigningen havde været, blev jeg bestyrket i Troen paa Islændernes Jøkelfarter i Fisketiden om Foraaret. Det er iøvrigt ikke blot her, men ogsaa længere mod Vest paa det bredeste Sted af Jøklen fra Skaftafell og Nord paa, at man mener slig Passage er foretagen.

Umuligt er det ikke. Englænderen Watts gik som bekendt i 1875 over Jøklen fra Nupstad til Kistufell; men det var en besværlig Tur der varede i 12 Dage over selve Jøklen.

Navnlig generedes han og hans Folk meget af Sne, men de foretog ogsaa deres Tur i Sommertiden (fra 25. Juni), tidligere paa Aaret holder Kulden Isdækket frossent, saa Passagen er lettere.

Imidlertid var Bønderne fra Øræve mødte op og havde begyndt at bringe Materialet til deres Bygd afsted.

Jeg fulgte den 28. Juni efter, ledsaget af Bonden paa Reynivellir den 62aarige Ejolf. Vejen gik hen langs Foden af Vatnajøklens høje Randfjælde til Reynivellir, hvor jeg overnattede. Der bor to Bønder, hver har sine Huse.

Ejolf viste sig at være en sjælden opvakt og tiltalende Person. Han karakteriseres bedst gennem Fortællingen om sin Søn Gisles Død.

»Se, saadan hævner man sig paa Døden«, sagde han, smilende til mig, medens han strøg Fingrene gennem Haaret paa to mindre Børn, en Dreng og en Pige, der trykkede sig op ad ham, idet de paa Opfordring strakte Hænderne ud for at sige mig et Goddag.

»Det er mine Fosterbørn«, lagde han til, og jeg spurgte

ikke videre; men jeg tænkte, at deres Forældre maatte være døde, og at han havde »hævnet sig paa Døden« ved at tage dem til sig, skønt jeg ikke forstod den dybere Betydning heraf. Jeg vidste, at Ejolf med sin Hustru havde en Mængde voksne Børn, og formodede, at han havde antaget sig disse to, som det er Skik paa Island — blandt mere formuende Folk — dels for at gøre godt mod Fattigfolk, dels fordi de selv elsker Børn og savner saadanne, naar deres egne er blevne voksne. Senere erfarede jeg, at Ejolfs ældste Søn — Gisle hed han — var død for fjorten Aar siden under særegne tragiske Omstændigheder. Faderen havde ikke ret kunnet forvinde Tabet af den elskede Søn, til Trods for, at hans øvrige mange Børn trivedes godt og gjorde ham Glæde.

Da vi var blevne gode Venner, fortalte Ejolf mig selv de nærmere Omstændigheder ved Gisles Død, hvilke er i høj Grad karakteristiske for denne Mand, samtidig med at de ogsaa giver et Indblik i Tænkemaade og Livsvilkaar i disse mest afsides liggende Egne af Island.

Det var en af disse stille, lyse Nætter, Taagen laa oppe over Fjældtoppene, medens Dale og Sletter sløredes af en let Dis. Oven over Gaarden fra Kløften hørtes Vandets Brusen, og ude over Sandsletten tegnede Bredemarkjøklen sin vældige Flade. Bag den skinnede Solen paa Øraves sneklædte Top, den højeste paa Island.

Vi vandrede sagtelig hen over Græssletterne i Samtale, satte os paa en Tue — og Ejolf fortalte:

»Gisle var 22 Aar for fjorten Aar siden, den Gang det sørgelige hændte, som jeg nu skal fortælle om. Han var saa klog og god — aa, den allerbedste Dreng.

Aaret før havde jeg oppe i Kløften bag Gaarden set en stor Sten, som var ved at løsne sig fra Fjældet. Den ludede ud over Skrænten og truede med at styrte ned. Jeg har altid været forsigtig, baade naar jeg og mine gik i Bjærgene, og naar vi red over Elvene, og jeg tænkte ogsaa straks den Gang, jeg opdagede Klippestykket, at det maatte jeg se at faa bort, saa det ingen Ulykke skulde gøre. Jeg havde dog ikke Tid den Dag; men jeg gik senere derop. Til Trods for, at jeg længe gik og søgte, var det mig dog umuligt at finde Stenen igen.

Saa var det en Sommerdag Aaret efter, at vi havde opdaget, at to af vore Faar — som det saa ofte hænder — var kravlede saa langt ud paa et Sted i Fjældet, at de ikke kunde vende og hverken komme op eller ned. De stod, som vi kalder det, i »Svelta« og maatte, som Udtrykket betyder, tilsidst dø af Sult, om de ikke blev hjulpne. Jeg bad

da Gisle gaa op for at hjælpe Faarene ned igen. Han forlod Gaarden ved Middagstid, Klokken 12, og hans to den Gang ganske smaa Brødre, som nu er voksne Mænd, Bjarne og Runolf — som De har set —, fulgte med for at staa i Vejen for Faarene, at de ikke løb en forkert Vej. Der gik omtrent fire Timer, da kom de to Smaadrenge ene tilbage og fortalte, at de var bleven kede af at vente paa Gisle, der havde faaet fat i Faarene, men som, da han var kommen et Stykke ned, havde opdaget, at han havde glemt sin Fjældstav, hvorfor han havde bundet Benene paa Faarene og efterladt dem hos Drengene for selv at stige op i Fjældet igen efter Stokken. — »Faarene laa nu deroppe; men Gisle var ikke kommen tilbage til dem«. Ejolf frygtede, at noget galt var paa Færde, og skyndte sig øjeblikkelig af Sted uden at sige noget til sin Hustru eller andre paa Gaarden.

Hurtigt sprang han ind i Kløften, og længe varede det ikke, før han fandt sit Barn liggende med Hovedet nedad i Vandet.

I Tindingen fandtes et Hul som af et Stik eller Slag, og i Nærheden laa Fjældstaven og en stor skarp Sten, som Ejolf kun alt for godt kendte. Det var den, han ikke havde kunnet finde. Den stakkels Dreng var aabenbart bleven ramt af den, var ikke straks død, men havde faaet ondt, det saa man Mærker af paa Klippen, havde da rimeligvis søgt ned til Vandet for at køle sig af, var her faldet i Afmagt og styrtet i Vandet, hvor der var dybt. Faderen, der ikke er ukendt med Behandling af Syge, fandt ham her, trak ham selvfølgelig op og gav sig øjeblikkelig til at foretage Oplivningsforsøg.

Medens han laa her og tumlede med Sønnen, var han stadig gennemtrængt af et inderligt Haab om, at det skulde lykkes ham at frelse dennes Liv; og idet han bevægede de slappe Arme op og ned og ind mod Brystkassen uden længe selv at trættes, fandt han, som han sagde mig, ikke Rum til at blive bedrøvet; han var kun vred — vred paa sig selv, dels fordi han ikke havde gjort alt for at finde den Sten, som han godt vidste var farlig og som han havde haft en Anelse om vilde bringe Fordærvelse; dels fordi han ikke var gaaet selv efter Faarene.

Længe havde Ejolf saaledes ligget bøjet over Sønnens afsjælede Legeme i den dybe Fjældkløft, da de to Smaadrenge, Bjarne og Runolf, kom vandrende for at se, hvad det blev til. De gav sig til at græde, da de opdagede, hvad der foregik; men Faderen, der begyndte at trættes noget, og som var bange for, at han ikke kunde holde ud længe nok, sendte

Drengene hjem efter Folk. Hulkende forsvandt de ned i Dalen. Lyden af de taktfaste Bevægelser, som Faderen stedse foretog med Gisles Legeme, blandede sig i hans eget pustende Aandedræt og afbrødes af og til af den spjættende Lyd af de ved Fødderne bundne Faar, som søgte at slide sig løs.

Endelig kom der Folk ilende til Hjælp baade fra Gaarden og fra Nabogaarden, der kun ligger nogle Minutters Gang fra førstnævnte. De hjalp nu straks Ejolf med Oplivningsforsøgene; men til Trods for, at disse fortsattes hele Aftenen og Natten til næste Dag, førte de ikke til noget Resultat. Gisle var og blev død, og først Klokken 9 om Formiddagen, da Solen atter stod højt, indsaa den bedrøvede Fader, at alt Haab var ude. Da lod han Gisles Arme falde, efter i 17 Timer intet Øjeblik at have opgivet Haabet om at se sin elskede Søn leve op igen.

Gisles Moder var ikke kommet til Stede. Hun havde Drengen ualmindelig kær — han bar ogsaa hendes Faders Navn — hun sad hjemme og græmmede sig, stille og roligt.

Man bragte nu Ejolf en Hest. Den var usadlet. Han satte sig op paa den og holdt Gisles døde Legeme foran sig, medens Folkene tavse fulgte ved Siden og bag efter. Saadan vendte Gisle tilbage til sit Hjem, hvor Moderen modtog ham saa roligt og behersket, at det undrede Ejolf. »Men hun kunde ikke græde mere den Gang, hun havde grædt sig træt«.

Som Skik og Brug var, lagdes Gisles afsjælede Legeme nu i hans egen Seng i Badstuen, hvor alle Husets Folk sov. Og her laa det i 24 Timer blandt de levende, indtil Kisten var tømret, — da blev det anbragt i et andet Rum.

Seks Dage efter blev Gisle begravet paa Kalvafelstad Kirkegaard, hvor der ses et tarveligt Trækors paa Graven, det eneste, som findes blandt de græsgroede Tuer, hvor Slægt paa Slægt er lagt ned.

Ejolf havde besluttet, som Skik og Brug fordrede, at Begravelsen skulde være højtidelig. Der var bedt omtrent 60 Mennesker til at overvære den og siden drikke Gravøl. Men forinden Gisle for sidste Gang forlod Gaarden, holdt hans Fader Husandagt i Stuen, hvor Kisten stod. Ved den var kun Gaardens Hjemme-Folk til Stede, samt de allernærmeste Slægtninge. Først læste Eyjolf en Bøn, derefter sang man en Salme, og nu førtes Gisle ud. Hans Kiste anbragtes tværs over en Hest. To Ligmænd red ved Siden og støttede den, medens Faderen, Moderen og de ældre Søskende foruden enkelte andre fulgte til Hest. Ligtoget bevægede sig langsomt af Sted den 2 Mil lange Vej til Kirken langs Fjæl-

dene, over Sanderne, tværs over Elvene, saa op i Fjældskraaningen til Kirken, hvis Klokker begyndte at ringe, da Ligtoget nærmede sig. Efterhaanden var der fra de Gaarde, man passerede, stødt Folk til, og andre mødte ved Kirken fra Gaardene hinsides Kirken. Da Præsten havde holdt sin Tale, blev Liget baaret ud til Graven. Men her fulgte kun de nærmeste med. De knælede ned ved denne, medens den blev fyldt, og korsede den inden de forlod den, efter gammel Skik.

Saa vendte man tilbage til Kirken, hvor der blev sunget en Salme, hvorefter Begravelsen var forbi. Nu skulde Gravøllet holdes, og man skyndte sig hjem til Gaarden, hvor det blev holdt med al den brugelige Lystighed, Mad og Drikke. Husmoderen hjalp selv med at frembære Maden (Steg, Risengrød, koldt Bord med Kaffe og Brændevin); hun var i Hjertet bedrøvet; men græd ikke. Det skulde jo saadan være.

»Der blev spist og drukket godt, og Folk var meget glade hele Natten til næste Morgen; men jeg var ikke glad«, sagde Ejolf sindigt. Saa sad han lidt og nu kom det: — »Han var meget bedre end jeg. Jeg vilde ønske jeg var lige saa vis, som han —«.

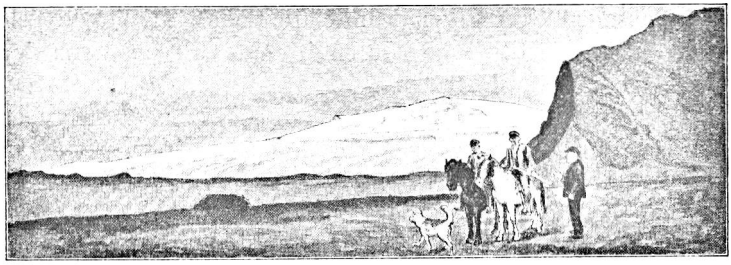
Atter forløb nogle Øjeblikke i Tavshed, da lød det

»Men nu har han det godt«!

Gisle ejede selv en Del Faar, derimod ingen Heste, thi han syntes det var for dyrt. Da han var død, solgte Faderen først alle Faarene for at faa Penge til Begravelsen, Gravøl og Præst, hvorefter han delte Resten af det indkomne mellem Børnene.

Nu er der gaaet fjorten Aar siden Gisles Død, og de smaa Drenge er blevne store; de er netop i den Alder, i hvilken Gisle døde. Ikke saa underligt, at Faderen er bange for at miste dem.

»Naar de skal over Jøkelen, er jeg ikke rolig; men værst er det for mig, naar de gaar i Fjældene. Jeg siger al Tid til dem, at de maa være forsigtige og hellere f. Eks. blive Natten over hinsides Elven, naar den er vanskelig at komme over, end forsøge at komme hjem straks. Skønt det er svært at vente længe paa dem her hjemme, vil jeg hellere have den Kval, end at de skal vove noget for at komme tidligere hjem«.



Udsigt fra Reymveller over Bredmarksjøklen til Øræve.

Morgensolen skinnede den 30. Juni paa den vældige Jøkelflade, neden for hvilken den flade Bredemarksande strakte sig, og bag hvilken Ørævejøklens over 6000 Fod høje isklædte Kuppel hævede sig. Inde fra Kløften, hvor Gisle døde, brusede Vandet, og hen over Gaardens grønne græsklædte Hjemmemark, hvor de gule Ranunkler stod som Stjerner paa en Himmel, fløj et Par Vipstjerter muntert af Sted. Saa førtes Hestene frem, baade Ridehestene og de med Bagagen opsadlede Kølvheste.

En af Ejolfs nette Døtre kom ud med et Fad Mælk. Det var til hendes Yndlingshest, som jeg skulde ride over Sanden indtil Jøkelaaen. Medens den hurtig drak Fadet tomt, kærtegnede hun den; den strøg Panden hen imod hendes Legeme til Tak — og vi steg til Hest.

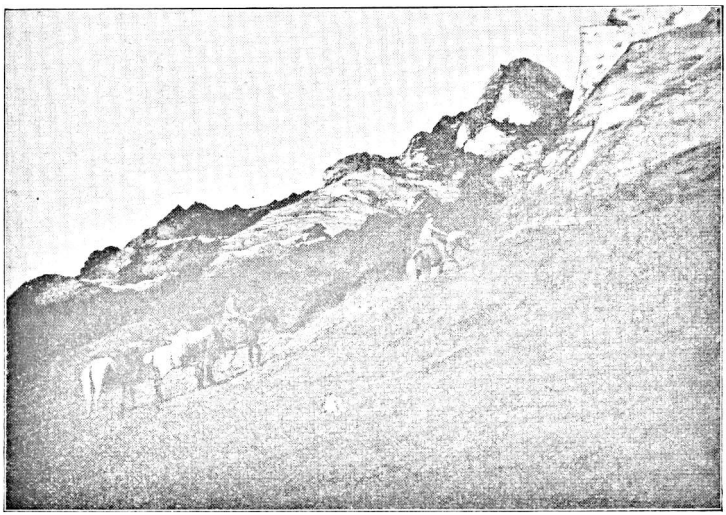
»Goda Ferd« (lykkelig Rejse) lød det fra den unge Pige, »goda Ferd« fra hendes Søster, som stod i Husdøren, og fra Moderen længere tilbage — vi takkede, og Karavanen satte sig i Bevægelse ud over Bredemarksanden, der som et smalt Bælte ligger foran Jøklen af samme Navn.

Det store Spørgsmaal var, om vi kunde komme over Jøkelaaen, der ligger omtrent midt paa Sanden.

Ejolf havde sendt Runolf og Bjarne ud til Elven Aftenen før, for at de skulde finde Vej over Jøklen, hvor-

ved Passagen over Elven kunde undgaas. De havde Telt med og skulde tilbringe Natten hinsides Elven, hvor der var et Græssted til Hestene.

Efter tre Timers Ridt over Sanden, hvor Grusdynger og Moræner laa opdyngede, og hvor Lommer, Svartbag og andre Søfugle ynglede ved Smaasøer mellem Grushøjene, naaede vi langs Jøkelranden til Elven. De unge Mænd havde fundet en besværlig Vej op over Jøklen; men Opstigningen var saa vanskelig for vore Heste — en af



Jøkelvejen begynder.

dem sank i det bløde Mudder ved Bræenden og kom kun op med Besvær — at vi valgte at forsøge Elven, der kom brusende ud under Jøklen med voldsomt Spektakkel.

Vandet naaede Hestene højt op paa Siden, men alt gik godt.

En Hund, der tilhørte en af Sønnerne, forsøgte at svømme efter os, men blev af Strømmen dreven langt bort og maatte gaa tilbage. Saa forsøgte den at naa os over Jøklen, og vi hørte længe dens Hyl blande sig i

Elvens Brusen, derpaa hørte de pludselig op. Om Hunden er falden i en Revne og død, fik jeg ikke at vide.

Under Overgangen maatte vi passe paa at undgaa store Isstykker, som kom drivende. Heldigvis klarede vi os pænt over og red en halv Times Tid til et Græsted, hvor vi holdt Hvil. Sønnerne skulde herfra vende hjem, men først søge efter Drivtømmer. Vi sagde dem derfor Farvel.

Vi saa nu Ørævejøklen i sin Majestæt ligge for os — og da vi havde spist vor Frokost, red vi videre over Sanden, hvor flere af de smaa Elve var ubehagelige.

Etsteds passerede vi en Rugeplads for Tusinder og atter Tusinder af Terner, hvis Æg laa paa den stenede golde Grund.

Da vi havde redet et Par Timer, tog Ejolf sit Uhr op og bemærkede smilende: »Nu er Drengene komne over«.

Han havde ikke havt Tankerne fra denne stride Elv, som han dog saa mange Gange havde passeret — men netop derfor kendte altfor godt.

»Ja, jeg er ikke rolig for dem; jeg kender Faren«, bemærkede han. Saa fortalte han om de mange Gange, han havde været i Nød derude, om den Gang han og en Dreng red over, og han havde ladet Drengen standse midt i Strømmen, medens han red frem for at finde en bedre Vej — da var pludselig en Haandhest, som Drengen holdt, bleven sky og havde drejet sig rundt, hvorved en Fjældstav, som var fastgjort til dens Paksaddel, havde boret sig ind i den anden Hests Hovedtøj. De begyndte begge at tumle rundt, og Drengen græd. — De Øjeblikke, inden Ejolf naaede dem og fik alt i Orden, glemmer han aldrig.

Eller da han en Gang maatte trække sin Hest over Jøklen. Hesten sank pludselig saadan i blødt Mudder, at den ikke kunde røre sig. Han søgte at komme den til Hjælp, men blev stikkende ved Siden af den. Han troede sig forabt og stod og skubbede lidt til Højre og Venstre, men saa ingen Udvej. Da begyndte Mudderet

pludselig at bevæge sig, og et Øjeblik efter stod han og Hesten paa Isen. En Vandaare havde faaet Luft og skyllet Mudderet bort.

Om Sommeren er Elven som oftest livsfarlig, navnlig hvis man ikke har kendte Folk med som Ejolf. Ham paaligger det iøvrigt at holde Jøkelvejen i Orden for Posten.

Stundom kan en kortere, nedre Vej, benyttes over Jøklen, naar Bræerne ved Elven ikke er alt for revnede, da tager det kun $^1/_4$ à 1 Time at komme over. Man jævner da med en Økse de værste Steder og benytter Brædder o. l. til at lægge over Revnerne, for at Hestene kan passere; men stundom maa man gøre en lang Tur paa Jøklen, der ofte kan tage halve Dage, saaledes som det var Tilfældet, da Oberstløjtnant Rasmussen passerede Stedet senere hen i Sommeren 1902.

Men takket være den Dygtighed og Forsigtighed, Ejolf altid har udvist, er der sjældent forekommet Ulykkestilfælde i Jøkelaaen paa Bredemarksanden.

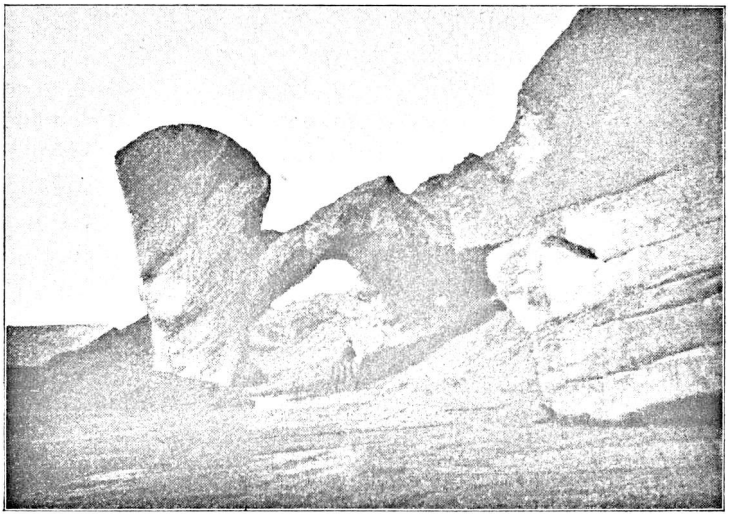
En Gang, da Elven var stærk opsvulmet, men dog bredte sig over en stor Strækning, brugte en Handelskaravane 8 Timer til at komme over. Under Overgangen mistede Folkene 17 Hestebyrder Gods, en Pige blev reven bort af Strømmen, men skylledes op paa en Sandbanke og reddedes; kun hendes Hest druknede. Hele næste Dag anvendtes til at bjærge 14 Hestebyrder; 3 var helt tabte.

En Gang, da der skulde være Bryllup i Sandfell, druknede en ældre Pige o. s. fr. — Dog er der den Mærkelighed, at der forholdsvis drukner færre Mennesker paa Island i de farlige Jøkelelve end f. Eks. i de under almindelige Forhold ufarlige smaa Elve. Sagen er, at ved hine passer man paa, ved disse ikke.

De Heste, som er vante til at færdes over Elven, frygter den ligesom Menneskene. Ejolf fortalte f. Eks., at hans Heste altid trykkede sig, naar Rejsen gik ud over Sanden i Retning af Elven.

Endnu har man en to til tre Mil at ride fra Jøkel-

aaen, forinden man ser Glimt af menneskeligt Liv. Det er en ussel lille Gaard, Kvisker, som ligger trykket op ad Fjældranden og i Læ af den. Men denne grønne Klat Hjemmemark fryder Øjet efter det lange Ørkenridt. Den lille Oase, den første i Ørkenbygden (Øræve betyder Ørken), ligger et Par Mil fra det næste Sted, hvor Mennesker bor. — Vi er nu helt inde under Ørævejøklens Fod. Gennem en Alpekløft kommer en prægtig Bræ ned og flyder ud over Landet grænset af Grusvolde. Uden om disse



Isport i Enden af Bredemarkjøklen.

gaar Ridtet, idet vi nærmer os Havet, hvor der paa Stranden ligger et Vrag.

Saa en Times Tid efter ser vi en større smuk Oase, Hnappavellir, der er en hel lille Bygd med 8 Grupper af Beboelseshuse og utallige Stalde spredte fra Tunet.

Nu rider vi lidt Syd paa hen over det bølgeformede Forland og naar ved Aftenstid Gaarden Fagurholsmyri, hvorfra vi i den skønne Aften ser Ingolfshøfden ligge hinsides Skejderaaens Bredning. Vi er nu ved

vort foreløbige Endemaal, hvortil Stedets Ejer Reppstyreren Ari har ført en Del af vort Materiel, forud for mig, og hvor der skal være Depot.

I den lille Stue med de umalede Bræddevægge, hvor alle Plankerne var mærkede af Pæleormenes Boringer, slog jeg mig ned. Paa Mahognibordpladen pakkede vi vor Proviant ud og her spiste Ejolf og jeg. Imens blev der redt Seng i Alkoven, hvor en sirlig lille Udskæring var bestemt til et nødvendigt Møbel.

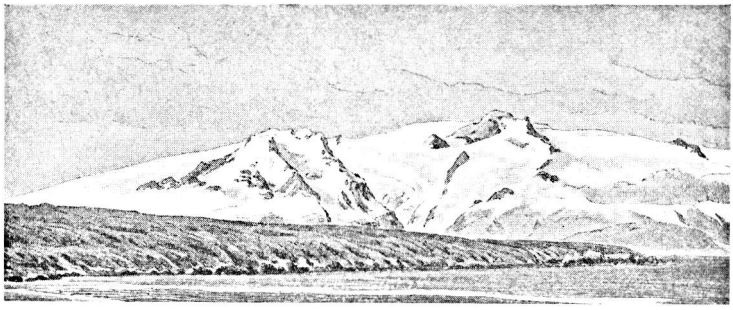
Iøvrigt bestod Inventariet kun af et Par Kasser, men rent og pænt var der — og da Ejolf havde sagt mig Farvel, sov jeg ind.

Vi var nu midt i Ørævebygden.

Vatnajøklens sydligste og højeste Del dannes af Ørævejøkelen, der ses viden om fra Havet. Uden om dette isklædte Fjæld sender Jøklen to mægtige Isarme: Bredemarkjøklen mod Øst og Skejdaraajøklen mod Vest. Op mellem disse løfter Øræve sin skønne, hvide Kuppel lige Nord for Ingolfshøfden. Paa Toppen hæver sig flere mindre Toppe. Den mest kendte af disse er Knoffen (Hnappur) paa Sydsiden af Øræve, hvilken blev bestegen af Lægen Sveinn Pálsson i 1794 og af ham maaltes til 6060 danske Fod, samt den endnu højere Hvannadalshnuk, der i 1813 første Gang blev bestegen af Kaptajn Frisak, som deltog i den store Opmaaling af hele Island i det 19de Aarhundredes Begyndelse, anden Gang i 1891 af Englænderen F. W. Hovell samt sidste Gang i 1899 af Lægen Chr. Schierbeck. Talrige Gletsjere glider ned ad Fjældets furede Sider. Ved Fjeldets Fod paa det smalle Forland laa, som vi tidligere har hørt, i gamle Dage skønne, frugtbare Landstrækninger; men de er forlængst forsvundne; thi Ørævejøklen er i Virkeligheden en mægtig, isklædt Vulkan, der med Mellemrum har spredt Død og Ødelæggelse over Egnen. Fire Gange i den historiske Tid har Vulkanen havt Udbrud. Det voldsomste af disse fandt Sted i 1349, da Jøklen »løb« ud i Havet med saa meget Grus og Sand, at hvor der før havde været 30 Favnes Dyb, fandtes der

efter Udbrudet en tør Strandbred. To Kirkesogne med 40 Gaarde gik til Grunde paa en Morgen i Jøkelfloden. Asken fra Vulkenen drev vidt omkring, og det var saa mørkt, at man ikke kunde finde Vej midt paa Dagen. Huse, Mennesker og Kreaturer blev begravede under Grushøje, Sand og Is.

Landet var ødelagt; men lidt efter lidt groede der Græs frem hist og her paa Sanderne; atter flyttede enkelte Folk til denne Ørken, saa kom der paa ny i 1598 et Udbrud, om hvilket man intet bestemt véd. Atter forløb der en rum Tid til 1727. Da var Folk igen begyndt at indrette sig Oaser i Ørkenen. Men den 3. August det



Ørævejøklen set fra Vest. (I Mellemgrunden Skejdaraasanden med Jøklen. I Forgrunden Nupsvandene).

nævnte Aar under Gudstjenesten paa Sandfell mærkede man pludselig, at det var galt igen. Jorden rystede, og Isbjærget hævede og sænkede sig vekselvis. Saa fulgte der Dagen efter nye Jordskælv, ledsagede af forfærdelige Knald, der brød Jøkelløb frem, som skyllede ud over Sletterne og Asken begyndte at regne ned; det blev saa mørkt som om Natten, og saaledes varede det ved i 3 Dage.

Atter var største Delen af Ørkenbygden ødelagt og de fleste Folk flyttede bort.

Siden da har Øræve ikke havt Udbrud, og Menneskene er endnu en Gang tyede ind i Ørkenen for at

friste Livet. Paa 8 Steder boer der nu halvtredie Hundrede Mennesker, adskilte fra den øvrige Verden i Øst og Vest ved farlige Jøkelelve og vidtstrakte Sander. Mod Nord luder den truende Jøkel ud over dem og mod Syd har de det fraadende Hav.

I varme Somre, naar Jøkelelvene svulmer op, er Bygden fuldstændig afstængt fra Omverdenen

Ørævebeboerne lever saaledes et afsondret Liv, der har præget sig dybt i Folkekarakteren; saa afsondret er Ørkenbygden, at end ikke en Rotte eller Mus har fundet Vej til den.

Nu til Dags er Beboerne dog komne i forholdsvis livlig Forbindelse med Omverdenen. Posten gaar gennem Landet hver 14. Dag, og efter at Handelsstederne ved Vik og i Hornefjord er oprettede, har Karavanerne »kun« 8—10 Dages Rejse hen og hjem til Købmanden — en stor Forandring, naar man hører, at de tidligere brugte den dobbelte Tid for at omsætte deres Uld og Slagtekvæg. Alt er dog endnu gammeldags, til Trods for, at Brydningen mellem Gammelt og Nyt ogsaa spores her. Beboerne har sluttet sig sammen paa de Steder, hvor de syntes, de var mindst udsatte; de boer dog alle Side om Side med de nedskydende Bræer. Ved Svinafell, hvor der i Oldtiden var en berømt Høvdingegaard, ligger nu Husene paa en Fjældside kun nogle hundrede Alen fra en mægtig Isarm, som skyder sig ud fra Lavlandet. Præstegaarden Sandfell, hvor der er et yndigt Hjem, ligger paa en lille grøn Plet — ligeledes i Læ af et Fjæld; men til begge Sider er Bræer, fra hvilke Jøkelløb har oversvømmet Lavlandet med Klippestykker, Grus og Sand.

Jøkelløbene kommer pludselig. En skønne Dag mærker man ligesom Jordskælv. Det knager i Husene — der høres fjerne korte Drøn og tydelige Knald. Man véd, hvad det betyder, Isdækket er revnet, og det opstemmede Vand strømmer frem. I Horisonten ser man et bølgende Hav bruse frem over Sletten, og paa Havets Overflade synes det, som om utallige Sejlere skyder

fremad med rivende Fart. Det er kæmpemæssige Isstykker, som føres bort og som strander hist og her paa Sandfladen, hvor de siden, naar Vandet er faldet, tør bort, efterladende vældige Hulheder i Jordsmonnet.

Naar Jøkkelløbet hører op, er atter en Del Græsland gaaet med i Løbet, Jøklens Isdække har som Regel sænket sig, og man har Fred en Tid igen.

Gaarden Fagurholsmyri ligger sydligst i Øræve paa nogle Bakker. Fra den ser man ud over en vandfyldt Bredning til Ingolfshøfden, en ved Kysten fritstaaende Klippe, hvor Landnamsmanden Ingof landede, og hvor der nu kun boer Søfugle paa Fjældsiderne ud mod Havet.



Kvinde og Barn fra Øræve-bygden

I den ældre Middelalder laa paa Slettem mellem Høfden og Land en hel Bygd; nu er Landet oversvømmet af Skejdaraaen, men da Elven i Sommeren 1902 faldt Vest for Høfden, kunde man ride den $1^1/_2$ Mil lange Vej over Sumpen.

De unge Folk fra Gaarden laa just paa Fuglefangst paa Høfden og førte et fornøjeligt Liv. Om Dagen, naar Vinden var god, og Fuglene strøg langs Fjældet, sad de paa Lur med deres lange Fuglestænger for at fange dem i Flugten, eller de klatrede ved Hjælp af Tov behændigt ned i Fjældet for at tage Lunden i dens Rede. Nogle Timer af Natten sov de i en Hytte, hvor de ogsaa lavede deres Mad.

Paa udmærkede Heste strøg vi den 1. Juli afsted fra Gaarden i lige Linie over mod Høfden. Sandet havde aflejret sig til en jævn, nogenlunde fast Flade, over hvilken det mælkehvide Jøkelvand stod fra nogle Tommers Højde til et Par Fod. Klædte i lange Støvler op over Knæet og Regnslag betænkte vi os ikke paa at lade Hestene strække ud, saa Vandet sprøjtede til alle Sider. — Af

og til kom der dybere Vand og Bløde, her maatte vi tage os i Agt, men i det Hele og Store gik Farten uden Hindring og hurtigt. En let Taage lagde sig hen over Vandet og drev fra Havet ind over Land. Gennem den skimtedes de spinkle Stokke, som hist og her var stukne i Bunden for at lede de ridende paa den rette Vej. Som mægtige Stolper tegnede de sig i Taagen. Snart lysnede det dog lidt op, og efter en Times forceret Ridt gennem Vandet havde vi tilbagelagt de $1^1/_2$ Mil og var ved Høfdens Fod.

Nu steg vi op ad Skrænten gennem det løse Sand, som i uhyre Mængder laa opdynget, ikke blot ved Foden, men ogsaa paa en stor Del af Høfdens Overflade, flyttet hertil af Sandflugten fra Sanderne nedenfor Øræve-Jøklen. Endnu var der dog paa den lange flade Top Græsgange, hvor der gik unge Heste og aad. Her traf vi Fuglemændene ved Hytten, thi Vinden var løjet af, og de havde foreløbig opgivet Fangsten. Da det atter begyndte at lufte lidt op, gik vi hen paa Fjældranden, og nu begyndte Fangsten paany. Særlig en ung Fyr viste sig udmærket adræt, næsten altfor dristig. Et Par Gange vovede han sig ud paa løs Jord, der gav efter og styrtede i Havet, men i en Haandevending var han frelst. Med Tænderne bed han sig fast i Græsset, hjalp til med Stokken og var atter i Behold. En anden Dreng morede mig meget. Han var nærsynet, kunde formodentlig ikke se langt nedover Afgrunden og var som Følge deraf ikke meget svimmel. Han kravlede rundt i »Lundelandet«, idet han snart omtrent stod paa Hovedet for med sine svage Øjne at kigge ind i Lundens Hule, snart stod rank som et Lys paa Randen af Havet og missede med Øjnene op efter Fuglene i Luften.

Ingolfshøfden, der en Tid næsten ikke var til at komme nær er, som sagt, for Tiden let tilgængelig til Hest; men hvor længe det varer, véd Ingen. Finder Skejdaraaen paa at »falde« Øst for Høfden, er der ikke Tale om at naa over til den, hverken til Hest eller i Baad, ligesom Vandet efterhaanden er blevet saa grundet i Havet

ud for Høfden, at Baade ikke kan lægge til Land ad den Vej.

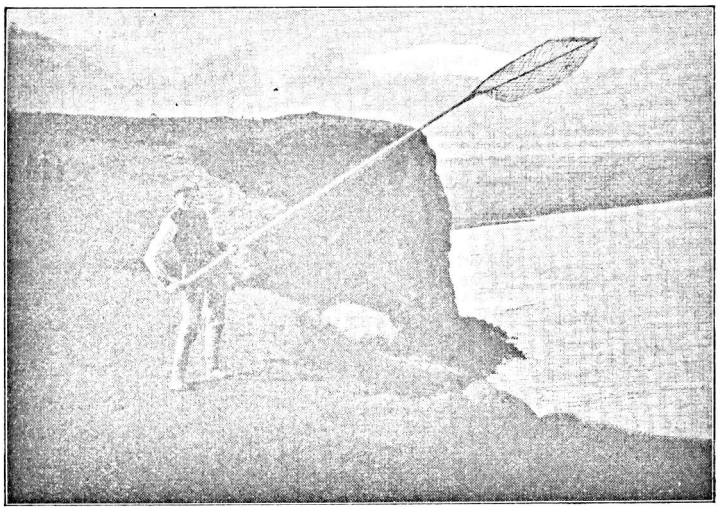
Solen begyndte nu at skinne igennem, og Ørævejøklens prægtige Top laa klar i Nord, hinsides Oversvømmelsen. Hen over Græssletten paa Høfden flagrede et Par enlige Sommerfugle; men under os brusede Dønningen sagte, medens der fra Søfuglenes vrimlende Skare fra Rugepladserne, fra Havet nedenfor og Luften lød mangfoldigt gentagne Skrig. Et muntert Liv! — der stod i grel Modsætning til det, som udfoldede sige inde paa Land, hvor Græsset endnu paa Grund af Kulden ikke var vokset videre, og hvor det tegnede til at blive et drøjt Aar for Kreaturerne.

Ingolfshøfden er for Tiden det eneste Sted, hvor Ørævefolkene henter lidt Fornøjelse ved den muntre Fuglefangst. Stundom er Kvinderne med, da bliver der danset ved Hytten; thi nu har man lært at danse af en omrejsende Lærer — og Fornøjelserne er saa faa, at man maa tage alt med. I saadan en lys Sommernat gaar Dansen til Sang, medens Søfuglene sværme ved Randen af Fjældet, ikke mange Skridt borte.

Efter Udflugten til Ingofshøfden blev jeg endnu et Par Dage i Ørævebygden, besøgte der Hov med den gamle Græstørvskirke og fandt en gæstfri Modtagelse i Præstegaarden paa Sandfell, hvor der ogsaa er en lignende. Sira Olafur Magnusson var just paa en af sine ikke hyppige Langfarter, nemlig til Reykjavik; men hans Hustru modtog mig paa det bedste, ligesom hun var mig en kyndig Vejlederske i alt, hvad der angik gammel Sæd og Skik i Bygden. Den 4. Juli brød jeg op — ledsaget af den bekendte Følgemand Páll fra Svinafell samt endnu en Ørævemand. Vi maatte denne Dag passere to slemme Jøkelelve: Skejdaraaen og Nupsvandene, thi paa den mellemliggende Skejdaraasande findes ingen Boliger og intet Græs.

Da Jøkelelvene begge i varmt Vejr er værst midt om Natten og bedst Kl. 9—10 Formiddag, valgte jeg at have den værste Passage først, brød op midt om Natten, var

ved Solopgang over Skejdaraa og kom, efter at have passeret Sanden, ved Middagstid over Nupsvandene, der viste sig at være slemme. Vi kom i Bløde, men velbeholdne op igen. Nu havde jeg naaet mit østligste Punkt fra 1899 og nu gik det rask fremad mod Vest igennem Vesterskaftafells Syssel, med sine vældige Lavamarker og Sidabygdens smukke Gaarde, hvor jeg traf gamle Venner paa Prestbakke, Kirkebæ og Holt fra da jeg for tre Aar siden besøgte disse Egne. Over den brusende Skaftaa kom vi den 7de til Gaarden Hlid i Skaftaatunga, hvor vi over-



Paa Ingolfshøfden. I Baggrunden Ørævejøklen.

nattede. Til vor Ærgrelse hørte vi her, at en fra Jøklerne kommende Aa, som vi skulde over, var aldeles impassabel. Vi maatte bekvemme os til næste Dag at gøre en lang Omvej for at benytte en Færge. Vi havde forud sendt Bud, for at Færgemanden kunde være til Stede, og selv om vi ikke ventede, at alt skulde være i Orden der, havde vi dog ikke troet, at det var saa galt, som det snart viste sig.

»Er Baaden i Orden?« spurgte jeg.

»Hun lækker«, svarede den Pige opmuntrende, som fra Gaarden var sendt ned til Elven for at færge os over.

Vi drev Hestene ned ad Skrænten, langs hvis Fod en bred, mælkehvid Strøm gled bort mod Syd. Mellem nogle Sten laa en elendig Nøddeskal af en Baad, som Magnus straks skød ud i Vandet. Øjeblikkelig strømmede der en bred Vandmasse ind i den, hvilken vilde have fyldt den i mindre end fem Minutter. Han rystede betænkelig paa Hovedet og saa spørgende først paa mig, hvorfra der ingen Hjælp kom, og siden paa Pigen, som stod nok saa kæk med et Smil paa den røde Kind under det hvide Hovedtørklæde. Hun gav sig til at le — og vi andre lo med.

Mange slemme Færgebaade havde jeg benyttet paa Island; men denne var dog noget af det værste jeg nogen sinde havde haft med at gøre. I Bunden laa et gammelt Øsekar, Aarerne havde været brækkede og var lappede sammen — det gik dog altsammen an; men selve Baaden!

»Kan vi ikke tætne den«, henkastede jeg. Saa spurgtes der efter Midler dertil. Atter en Skoggerlatter — saa endelig indsaa jeg, der var ikke andet at gøre end forsøge, om vi ikke under Overfarten kunde øse omtrent lige saa meget Vand ud, som der løb ind.

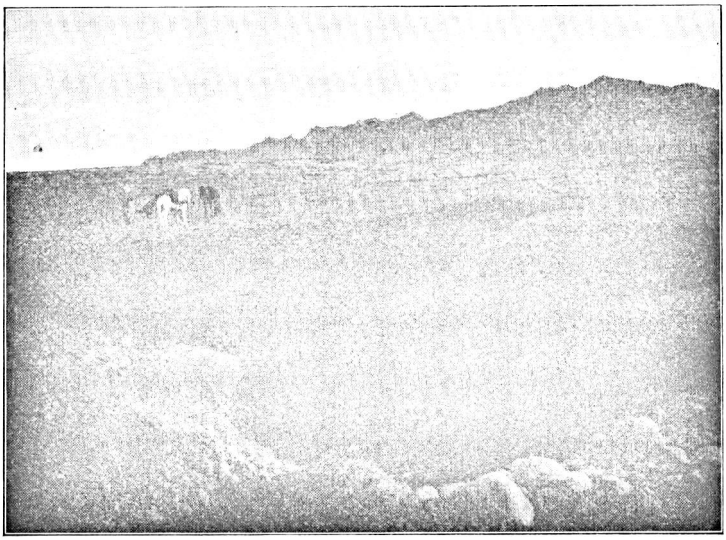
Hestene blev afsadlede og Ridekufferterne anbragtes ved Stranden. Derpaa gik Magnus og en Mand til i Baaden, medtagende nogle af Kufferterne. Den ene roede af alle Kræfter, medens den anden uafladelig øste, saa Vandet stod i Sprøjt ud af Baaden. Nogle faa Minutter varede Overfarten, saa kom de tilbage.

Nu var det min Tur. — Medens Magnus roede, saa Sveden sprang ham ud paa Panden, øste jeg med rasende Iver — ogsaa denne Gang gik det godt.

Magnus gik atter tilbage. Strømmen drev Baaden rundt som en Nøddeskal i hvirvlende Fart, nu da der ingen Ballast var i den. Men det gik.

Forinden Resten af Bagagen og Følgemændene gaar over, drives Hestene ned mod Stranden. De véd, hvad der venter dem, og de søger at undvige; men tilsidst lykkes det med Skrig, Stenkast og Piskesmæld at tvinge dem ned i Vandet. En af de stærkeste tager Teten, den dukker ned i Vandet med Hovedet hvilende i Vandskorpen — og med vidt opspilede Næsebor og Øjne — prustende og stønnende — søger den at kæmpe imod Strømmen, som tager den og i rivende Fart fører den nedad. De andre Heste følger i Læ af den i en Klynge. Et Øjeblik ser det ud, som om Strømmen vil føre dem langt bort, men i det næste sagtnes Farten; de begynder at naa over mod den modsatte Bred, men her spredes Klyngen i en lang Linie.

De svageste og daarligste Svømmere er langt tilbage og allerbagest i Rækken kæmper en stakkels, udaset hvid Bagagehest. Allerede har de forreste Heste naaet Land, da den endnu strider sin Enekamp. Ængstelig for at miste den staar vi og følger den med Øjnene; men pludselig har ogsaa den faaet Fodfæste paa en Sandbanke, der skyder sig ud, og lidt efter kommer den vandrende langsomt ind mod Land. Saa gaar de sidste Hold over i Baaden, som hver Gang er halvt fyldt med Vand, naar den lander, og derfor maa øses læns. Pigen vender nu ene tilbage med Baaden, idet hun



Paa Skejdaraasanden. (I Forgrunden store Huller i hvilke Isstykker fra Joklen er smeltede).

med stærke Arme fører Aarerne nok saa kækt og adræt, medens Vandet bruser ind og giver hende Vand til over Anklerne. Heldigvis naaede hun lykkelig og vel over.

Medens Hestene bliver samlede og opsadlede paany, ser vi Pigen og en Dreng hale Baaden op paa Land, vende den og hælde Vandet ud. Vi hører hendes Skoggerlatter over den brusende Elv, idet hun og hendes lille Ledsager forsvinder over Bakkekammen — saa sætter Karavanen sig atter i Bevægelse hen over endeløse sorte Lavamarker, i hvilke vi slider Dagen hen, til vi sent om Aftenen naar Bondegaarden Lejdvøllir ved Kudafljot, hvor vi kan overnatte.

Næste Dags Ridt gaar over Myrdalssanden med sine mange store Elve til Handelsstedet Vik. I den bløde, sorte Sandflade har Karavanerne trukket milelange Furer, som bugter sig fremad, til de overskæres af Elvene. Forude hæver Hjørlejfshøfden sig over Sandet og længere mod Nord Myrdalsjøklen og Katla med deres Forbjærge. Her er intet Græs, ingen Klipper, kun den 6 Mile lange Sande. I Taage og Mørke vilde Ingen kunne finde frem her, hvis Vejen ikke, som sket er, var afmærket med Stokke af Træ. Hestene iler fremad. De véd Besked, her nytter det ikke at knibe ud til Siden for at søge Græs, og vi lader dem strække ud. Til daglig er Sanden øde, og kun faa Mennesker færdes her, men naar Købstadfærderne begynder i Juni, Juli, for at Ulden kan blive afleveret ved Handelsstedet, drager der fra alle Gaarde lange Karavaner af Sted, og da er der Liv paa de ellers saa triste Sander. Snart møder vi den første Karavane, der kommer fra Handelsstedet, og nu dukker den ene op efter den anden. Andre er paa Rejse samme Vej som vi, men det gaar langsomt med de fuldt pakkede Heste, og vi stryger fordi med et »Guds Fred« eller »God Dag«. En og anden af de Folk, der kommer fra Vik, har faaet lidt over Tørsten, men Herregud, det er jo kun én eller et Par Gange om Aaret, at sligt hænder, og Fornøjelserne er saa faa i disse afsides Egne.

Mærkeligt var det iøvrigt, at det for det meste var gamle eller ældre Folk, der var i oprømt Stemning. De Yngre derimod ikke. Afholdsbevægelsen paa Island har i denne Henseende overfor den opvoksende Slægt gjort ganske overordentlig Gavn. Dertil kommer, at de nye, meget strænge Love om Brændevinsudskænkning i høj Grad har indskrænket Udsalget af Spirituosa, thi kun faa Købmænd paa Landet kan være tjente med at betale den enorme Afgift — 500 Kroner aarlig —, som fordres.

Jeg husker særlig tre ældre Mænd, der havde »fyret svært op«. De kom ridende i stærk Fart Side om Side, idet de holdt hinanden om Skuldrene for at stive sig af. De snakkede og lo og morede sig øjensynlig udmærket,

medens deres Heste paa en beundringsværdig Maade læmpede sig efter Rytternes uregelmæssige Bevægelser. Bag efter dem fulgte en lang Karavane, der lededes af unge Mænd. Ingen af disse var fulde og deres alvorlige Miner syntes at sige, at de ikke holdt af, at vi saa de gamle i den Tilstand.

Saa gik det fremad mange Timer, indtil vi naaede ned under Høfdabrekkas høje Fuglefjælde, hvor Maagerne rugede. Her holdt vi et kort Hvil ikke langt fra »Skiphellir«, en naturlig Hule, der i gamle Dage benyttedes som Baadehus, men som nu paa Grund af Jøkelløbenes Opfyldninger ligger alt for langt fra Kysten. Nu var der ikke langt til Vik. Støvet fra de mange Karavaner stod som en hvid Sky, hen over Stranden, mod hvilken Havets Bølger sagte skvulpede. Udenfor Kysten laa en Del engelske Trawlere med Dampen oppe.

Ved Handelsstedet var der stoppende fuldt af Folk. Der var slaaet mange smaa Telte op, i hvilke de overnattede, medens Hestene førtes bort til Egnens Gaarde for at faa Græs i de Dage, Opholdet varede; thi Ekspeditionen af de mange Bønder med deres Hundreder af Hestebyrder tog Tid og gik for sig i den Orden de kom. Ulden blev vejet og modtaget af Købmanden, og i Butikken var der stoppende fuldt af Købere den hele Dag. Handelshusene ligger paa Stranden nedenfor høje Fuglefjælde, som luder ud over Husene, og her vrimlede det af Heste, Mænd og Kvinder og Børn. Det var Aften, og Klokken 8 lukkedes Butikken for at genaabnes næste Morgen Kl. 6—7. Om Aftenen snakkede man om Aarets Nyt i de smaa Teltlejre, udenom hvilke Sadler og Ridetøj laa opstablede, og fra et enkelt Telt hørtes Sang. Flere Karavaner ankom eller drog hjem, og ved den Lejlighed blev der paa islandsk Vis kysset baade af Mænd og Kvinder. Enkelte Ryttere susede højrøstede frem mellem den bølgende Menneskeskare; men den Skraalen, som ellers altid finder Sted ved et Marked hjemme, var der intet af. En enkelt fuld Mand vaklede vel rundt, elskværdig og godmodig og søgende at omarme

sine Venner og Bekendte; men Slagsmaal var der ikke. Jeg saa en Mand — en ellers overordentlig pæn og agtet Mand —, som jeg kendte, komme ganske ædru ud af Boden med en Flaske Brændevin, han havde købt. Han tog en Slurk lige i det Øjeblik, han skulde stige til Hest, og hele Karavanen med hans Folk holdt parat til Afgang. Drikken smagte ham aabenbart brillant. Han tog en Slurk endnu og en til — noget efter begyndte han at vakle, snakke løst og fast — atter en Slurk — og derpaa styrtede han næsegrus om og blev liggende. Der var intet andet at gøre end at lade ham ligge. Folkene drog afsted efter at have rejst et Telt over ham.

Da han næste Morgen havde sovet Rusen saa nogenlunde ud, red han hjemefter i Følge med en Karl, som var efterladt for at passe paa ham.

Bønderne i disse afsides Egne er nu saa uvante med Spiritus og dens Virkninger, at de ikke forstaar at tage sig i Agt.

Paa Dampskibet fra Reykjavik, som i Juni Maaned fører Fiskere og Fiskerpiger til Østlandet, var noget lignende Tilfældet.



Bonden Páll fra Svinafell.

Den første Dag, de kom om Bord, havde hver Mand en Flaske Brændevin med. Man drak alt, hvad man havde med, i en Hast og blev fuld, lo og morede sig stadig uden Slagsmaal — og næste Dag, naar »Tømmermændene« kom, tyede man til Vandtønden.

Bønderne inde i Landet er paa ingen Maade fordrukne; men det faar let for den flygtige Iagttager Udseende heraf, naar Vedkommende kun sejler med Kystbaadene og anløber Handelsstederne, hvor Folk fra Landet netop er til Stede i deres uheldigste Face. Vil man dømme om den islandske Bonde, maa man se ham i Hjemmet og huske paa, at Glæderne er saa faa der-

hjemme, hvorfor man bør tilgive ham »en fuldgod Rus«, de faa Gange han er ude at more sig paa Langfart i de lyse Nætter, som ikke dækker over hans Synder.

Fra Vik gik Rejsen den 12. Juli videre mod Vest tilsidst gennem rigere Egne end dem, vi kom fra, og hvor vi red frem paa banede Veje over prægtige Hængebroer, forbi smukke Gaarde, ja endog Andelsmejerier, hvilket alt sammen varslede om den nye Tid, der er ved at gry over Island.

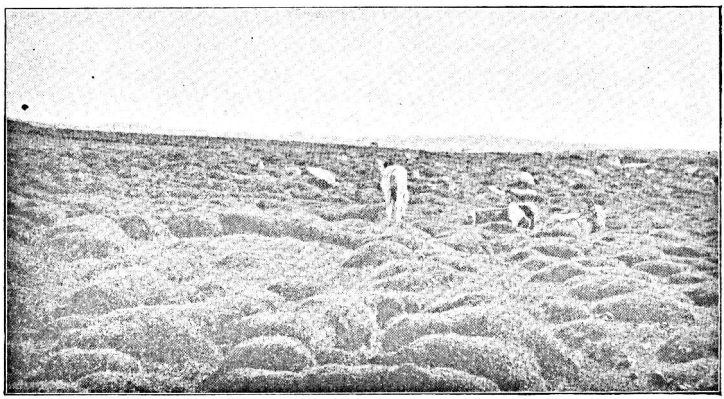
Den 16de Juli var jeg i Reykjavik.

IV.

Gaarde og Huse.

Bedriften paa de islandske Gaarde indskrænker sig, som bekendt, væsentlig til Kreaturhold og Høavl, hvorimod Agerbrug saa at sige er ukendt; dog dyrkes lidt Kartofler, Roer o. l. Klimaet er iøvrigt forholdsvis mildt i Skaftafellssyslerne (jævnf. Tabel I) saa der for saa vidt er gode Betingelser for Høavl.

Kun den som oftest indhegnede Hjemmemark (tún)



Gammeldags Tun.

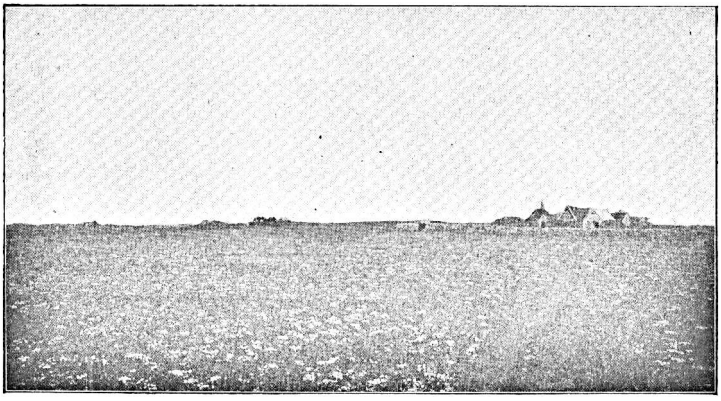
bliver gødet; men dens Behandling er ofte meget primitiv. I Tidens Løb har dens Overflade antaget Form af vældige Tuer. Ovenpaa disse spredes Gødningen og saa venter man paa, at Regnen skal blødgøre den og bringe den til at sive ned i Jorden. Siden høster man det opvoksede Hø. Hvor mange »Dagsláttur« eller Arbejdsdage (à 1 Mand), der behøves for at slaa et Tun, afhænger selvfølgelig af, hvor godt det er passet og hvor megen Gødning det har faaet.

De fleste Steder bliver Faaregødningen unddraget Tunet, eftersom den skæres i Skiver og tørres for at blive benyttet som Brændsel i Ildhuset.

Iøvrigt er man mange Steder ogsaa paa Sydlandet begyndt at jævne Tuerne ud paa Tunet, hvorved dettes Produktionsevne betydelig forbedres. Det foregaar ved at man skærer Græstørven af, jævner Jordsmonnet og derpaa atter anbringer Græstørven ovenpaa.

Fra Enge, Moser og Fjælde faas imidlertid nok saa meget, men ikke saa godt Hø, det saakaldte »úthey«. Høet transporteres hjem paa Hesteryg. En Hestebyrde Hø betegnes ved Udtrykket en »Hest Hø«, der vejer 160 Pund, fordelt i to Bundter à 80 Pund, en paa hver Side.

Den samme Beregning gøres gældende for Byrder af



Nutids Tun.

Tabel I. Temperatur og Vejrforhold for Sandfell i 1898

(n. B. 64° 10', v. L. f. Gr. 16.50).

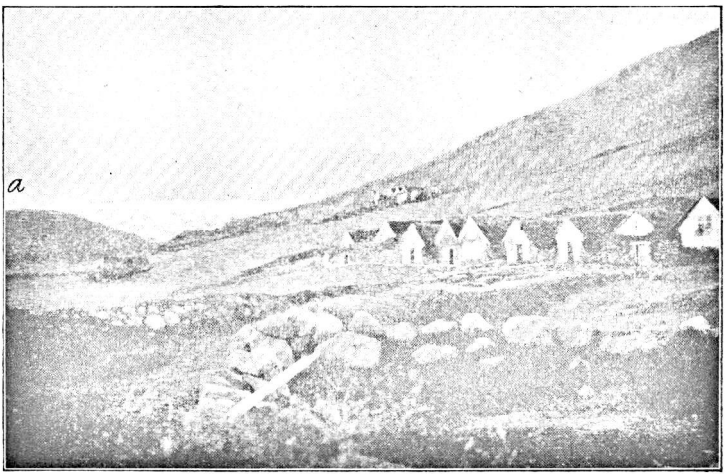
	Aaret	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	December
Middel	4.5	— 0.8	— 2.1	0.7	4.4	6.0	9.7	10.7	9.2	8.0	6.1	0 2	4.5
Maximum	18.7	8	2 8	8.4	11.5	12.3	15.7	18 7	14.7	18.5	16.4	9	6.2
Minimum	— 10.7	— 6.6	— 7.6	— 6.3	— 10.7	— 0.3	5.3	6.5	6.1	2.9	— 0.1	— 8.6	— 8.2
Dage med Nedbor.	208	24	18	17	24	10	17	14	19	17	14	19	15
Sne	74	16	18	12	5	1	—	—	—	—	1	11	10
Torden	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Storm	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Taage	36	4	—	2	1	1	12	4	6	4	2	—	—
Hagl.....	7	4	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—

Sandfell, der er det eneste Sted i Skaftafellssyslerne, hvor der foretages daglige meteorologiske Observationer, ligger forholdsvis lunt i Læ af Orævejoklens Randfjælde. Varmen er derfor højere her end i andre nærliggende Egne; men herfra foreligger ingen Observationer. Dog oplystes det, at samtidig med at den største Kulde havdes i Marts 1902 paa Sandfell med — 6.3, havde man længere Ost paa — 18° og i Nesjar endnu højere Kuldegrader.

Birkeris, Pilekviste o. l., hvilke ganske enkelte Steder i Skaftafellssyslerne hjemføres fra de Rester af »Skove«, eller rettere Krat, som endnu findes.

Disse mishandles dog ikke mere saa slemt som tidligere, efter at man har indført den saakaldte »Skotske Le«, hvis Eg kan fornyes ved Paanitning af et nyt Stykke, uden at man behøver at bringe den til Smedjen.

Disses Betydning er derfor svunden, og »Skovene« ryddes ikke for at skaffe Trækul til Smedjerne; derimod ødelægges de af Ungkvæg, som afæder de nye Skud; det



Svinafell i Øræve.

samme er Tilfældet i Egne, hvor man er nødsaget til at benytte Kviste som Kreaturfoder om Vinteren.

Nedenstaaende vil eksempelvis findes en Oversigt (Tabel II) vedrørende Sydersvejt Bygden i Øster Skaftafellssyssel. Den giver Oplysning om forskellige af de nævnte Forhold foruden om Husdyrhold, Antal af Familier o. s. v. En lignende Oversigt gives for Ørævebygdene (Tabel III); denne er dog ikke saa omfattende.

Naar man nu til Dags færdes i Skaftafellssyslerne lægger man Mærke til, at Bygningsskikkene her endnu

har et langt mere gammeldags Præg end i de fleste andre Egne af Island. Rigtignok er Brydningen mellem Gammelt og Nyt ogsaa her fremtrædende, men langt fra i saa udpræget Grad som ellers paa Island. Husene paa Gaardene bestaar af Beboelseshuse tilligemed Kostald (fjós), Hølade og stundom Smedje, der ligger i en samlet Klynge paa Tunet, som oftest med Kartoffel- og Kaalhaver foran. Spredte paa Tunet findes en Mængde Smaahuse: Stalde til Heste og Faar. Nogle Steder er der ved hvert af disse Huse en Hølade eller en Høgaard, men andre Steder findes en samlet Høgaard eller Hølade ved Beboelseshusene indenfor den saakaldte »Husagardur«, en indhegnet Plads bag Husene, hvorfra Høet om Vinteren med stort Besvær maa bæres ud til Staldene.

Udenfor Tunet eller tæt ved dettes Udkant ligger en Fold, der bruges som Malkeplads, hvis der ikke benyttes en transportabel Fold af Trærammer. Længere borte udenfor Tunet ligger andre Faarestalde med Høhuse o. l. paa Steder, hvor Faarene kan søge sig Næring i det Frie om Vinteren. I mange Egne, hvor der findes Huler i Klipperne, anvendes disse til Faarestalde og Høhuse.

Da Faar og Heste gaar ude den længst mulige Tid af Aaret, er der ofte bygget aabne Folde og Indhegninger, i hvilke de kan søge Ly for Uvejret, eller man har indrettet Ly til dem i Klippehuler, ved store Sten o. l.

I gamle Dage gik Faarene i Skaftafellssyslerne altid ude hele Vinteren, ligesom paa Færøerne, og den Gang fandtes slet ingen Stalde til dem; men for en Menneskealder siden er man begyndt at indføre saadanne.

Livsførelsen i Skaftafellssyslerne var og er endnu overalt tarvelig, paa Grund af Landets afsondrede Beliggenhed og dets faa Hjælpekilder. Dette giver sig ogsaa til Kende ikke blot i Udhusene til Kreaturerne, men ogsaa i Boligerne til Menneskene. Man nøjedes indtil de seneste Tider med det allernødvendigste og simpleste, og man var tvungen til at indrette sine Bygninger af det Materiale, der havdes for Haanden: Drivtømmer, Sten og Græs-

Tabel II. **Sydersvejten.**

Gaardens Navn	Antal Familier paa Gaarden	Heste	Koer	Faar		Tun		Úthey Hestebyrder	Kartofler	Roer	Pil og Birkeris, Hestebyrder	Tørv
				ialt	deraf Malkefaar	Antal Dagsláttur	Hestebyrder					
Skálafell	2	10	10	88	47	20	90	180			—	—
Smirlabjarg	2	16	13	321	100	11	140	670			2	—
Uppsalir	1	10	6	133	44	6	40	200			—	—
Hestgerdi	1	8	6	50	30	10	50	120			—	lidt
Borgarhöfn	7	31	21	359	123	35	175	695			—	—
Brunnar	1	6	6	124	50	4	50	180	Ja	Ja	3	—
Kalfafellstadir	1	11	9	164	57	15	166	860			40	—
Kalfafell	3	19	13	532	171	27	291	694			25	—
Slettaleiti	1	6	5	74	34	7	50	100			12	—
Breidabolstadir	3	14	13	183	88	26	180	250			25	lidt
Reynivellir	2	17	15	402	113	34	230	225			31	lidt

Tabel III. **Ørævebygden.**

Gaardens Navn	Antal Familier paa Gaarden	Heste	Koer	Faar	
				ialt	deraf Malke-faar
Kvisker	1 [1])	3	1	37	12
Hnappavellir	8 [2])	51	21	606	255
Fagurhólsmyri	2 [3])	15	10	241	98
Hofsnes	2	12	7	143	60
Hof	7	37	18	591	227
Sandfell	1	10	5	134	62
Svinafell	5	35	16	395	169
Skaptafell	3 (?)	23	12	319	126

tørv, saaledes som det havde været Skik og Brug siden Oldtiden.

Beboelseshusene omfatter de allernødvendigste Rum eller Smaahuse, hver med sit Tag: Ildhus (Køkken), Bur (Spisekammer) og Badstue (Sove- og Opholdsrum) foruden Gangen og paa de fleste Gaarde tillige en Stue med Loft, forskellige Skemmer (Forraads- og Oplagshuse), hvortil sluttelig er knyttet Fjoset (Kostalden).

»Vi boede i Musehuller,« sagde en gammel Bonde til mig, da vi talte om Forholdene for en god Menneskealder siden — og han havde sikkerlig Ret.

Medens Væggene i alle Rum var opførte af Sten og Græstørv, var enkelte af Gavlene byggede af Tømmer og beklædte med Brædder. Senere blev Græstørvvæggenes Antal inde i Huset indskrænkede. Taget bares af Stolper, — dog sjældent af mere end én Række langs hver

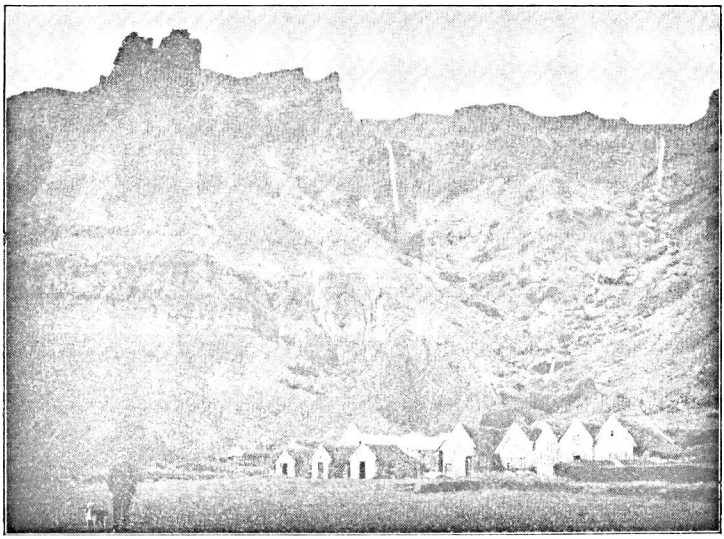
[1]) 6 Mennesker.

[2]) 7 Gaarde med 6, 8, 11, 7, 4 og 5, ialt 46 Mennesker foruden en Husmandsfamilie.

[3]) paa 10 og 8 Mennesker.

Sidevæg — Tværtræer, Spær o. s. v. eller hvilede under simplere Forhold paa en Mønningaas; det var altsaa enten Spær- eller Aastag. Tagets Bjælkeværk var altid til Syne indvendig, undtagen i Stuen, der som Regel havde Loft. Tagdækket var altid Græstørv.

Sammenstillingen af Beboelseshusene var i ældre Tid mere tilfældig end nu, da de som Regel staar paa én Linie med Gavlene fremad, idet Ildhuset dog stundom ligger bag ved de andre Huse af Hensyn til

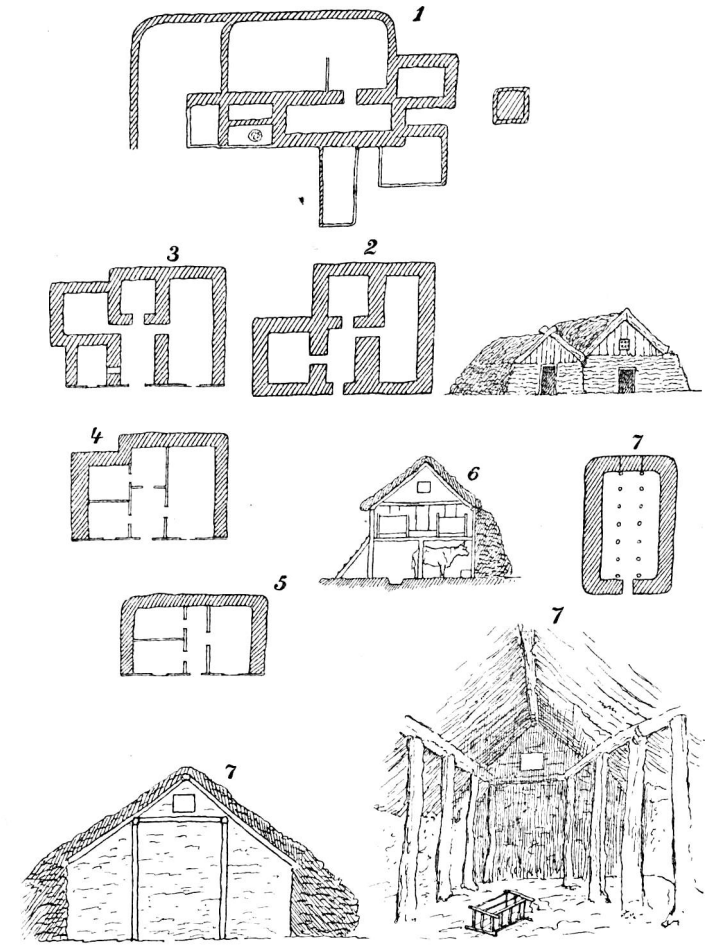


Nupstad.

Faren ved Ildsvaade. Smedjen, om den findes, er ligeledes som oftest stillet lidt til en Side — stundom foran Husfronten — af samme Aarsag.

Et Eksempel paa en saadan Gaard hvis Beboelseshuse ligger hovedsagelig paa én Linie frembyder Uppsalir i Syderssvejten, hvor de enkelte Huse indtager følgende Stilling i Rækken:

Smedje, Stue, Bur, Badstue, Ildhus, Skemme
Indgang, derunder
Kostald



Indhuse fra Skaftafellssyslerne.

1. Fra ældre Middelalder (med Høgaard). 2—3. Fra senere Tid, udelukkende med Græstørvsvægge. (2 har Gang med bagved værende Ildhus, Fjos t. H. hvorover Badstueloft, Bur t. V. 3 har Stue t. V. for Gangen og Bur bag ved Stuen). 4—5 nyere Konstruktioner, delvis med Trævægge. 6. Snit af Fjos, hvorover Badstueloft. 7. Stor Hølade med Stolper af Drivtømmer. (Sammenstilling af Husene paa én Linie er nu meget i Brug).

Grunden til at man i senere Tider mere er gaaet over til Hussammenstillinger paa én Linie er efter Ud-

talelser af Egnens Folk den, at man synes det ser bedre ud.

Vi vil nu omtale enkelte af Husene lidt nærmere: »Badstuen«, er nu gaaet over til udelukkende at være Sove- og Opholdsrum. I noget ældre Tid benyttedes en særegen Bygning til Soverum. Det var den gammeldags saakaldte »Skaale«; men i lang Tid har man nu brugt Badstuen og ofte anbragt den paa en særegen Maade.

I gamle Dage boede Folk altid — og bor stundom endnu — om Vinteren paa Loftet over Kostalden. Her var altsaa Badstuen, og her stod Sengene i Almindelighed i to Rækker langs Siderne; men undertiden var der kun én Række Senge, og da hen langs Midten.

Køerne stod nedenunder i Fjoset, og Pladsen var og er endnu i disse gammeldags Stalde saa lav og snæver, at man jævnligt hørte dem slaa Hovederne mod Badstuegulvet.

Undertiden var der kun Bræddegulv langs Midten af Loftet, hvor Sengene stod; derimod ikke ved Ydersiderne. Her var der altsaa frit Spillerum for Luften fra Kostalden, ligesom Køerne kunde rejse Hovederne lidt her. Medens der som Regel ikke var Spor af Lysaabninger i Kostalden, kom Lyset ind i Badstuen, enten gennem en Aabning i Gavlen, hvori man havde Glasrude, den eneste der maaske fandtes i hele Huset, eller gennem Aabninger i Taget, hvori var sat Rammer (Tøndebaand) med tyndt, gennemsigtigt Skind (liknabelgur). Taget hvilede paa Spær, over disse var med Mellemrum paa langs anbragt Lægter, og vinkelret paa disse Birkeris. Det hele dækkedes af Græstørv, som i andre Huse.

Efter de foreliggende Ruiner fra Island og Grønland at dømme, var det i Sagatiden ikke Skik at Kostalden, saaledes som nu her i Skaftafellssyslerne, dannede det nederste Stokværk, over hvilket Badstuen var anbragt.

Naar denne Skik er opstaaet, er ikke godt at sige;

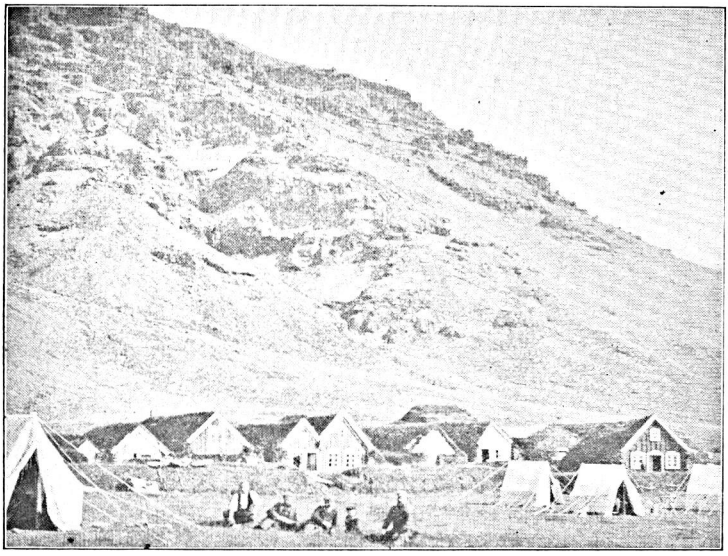
men den er sikkerlig meget gammel. Det ublide Klima og Mangelen paa Brændsel maatte opfordre Beboerne til at forskaffe sig Varme som de kunde bedst. At de da fandt paa at indrette sig Sove- og Opholdsrum oven-paa Kostaldens Loft var ganske naturligt. Her havde de det lunt om Vinteren, naar Køerne var inde, og om Sommeren, naar det var varmt, var Køerne jo ude.



Kostald med Badstue oven over.

Ja, man har Eksempel paa, at Folk, der har ladet indrette nyere Badstue i en Bygning for sig, er gaaet tilbage til at have Badstuen over Kostalden.

Da Præsten i Sandfell i Øræve f. Eks. kom dertil,



Sandfell Præstegaard, Kirken ligger længst til Højre.

havde hans Formand forandret det gamle Forhold; men han skyndte sig at gøre det om igen, og Badstuen i Præstegaarden er nu over Kostalden.

Ildhuset var en Røgstue med Røgaabning i Taget (Ljori). Midt paa Gulvet eller i et Hjørne stod et Ildsted. I Sagatiden sov man stundom der; senere da Skaalen og efter den Badstuen kom i Brug, sov man her. Paa Arnestedet maatte man altid sørge for at holde Ilden vedlige. Om Natten tildækkede man Gløderne med Aske, idet man anbragte dem i en lille muret Fordybning. Var man saa uheldig, at Ilden, trods al Omhu, gik ud, maatte man hente nye Gløder fra nærmeste Gaard, men det var ingen let Sag, navnlig i daarligt Vejr.

Ildhuset var ofte anbragt bag ved de andre Huse — maaske lidt fjærnet, hvis disse stod paa Linie — for at forebygge Ildsvaade.

Fjoset med Badstueloftet dannede iøvrigt et Hus i Rækken, men havde ingen bestemt Plads.

Paa nogle Steder var og er der anbragt Hølader ved Siden af Fjoset, paa andre ikke. I sidste Tilfælde hentes det fra en Høgaard bag Husene.

Kun paa de allerbedste Gaarde fandtes en Stue med Glasruder. Den var paneleret og forsynet med Loft.

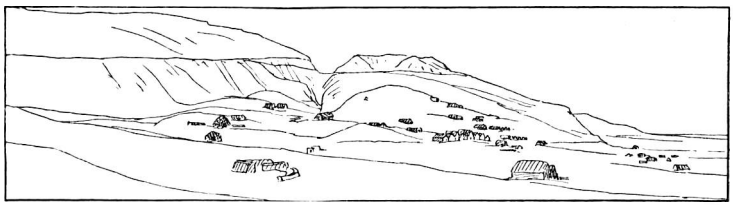
Paa mange Gaarde fandtes en Smedje; men stundom var man to til tre Gaarde om en saadan.

Endelig var der paa Gaardene altid en eller flere Skemmer (Forraadskamre).

I Skaftafellssyslerne benyttede man ofte om Sommeren et andet Hus (Somarhús) til Bolig end det, i hvilket man boede om Vinteren (Vinterhús). I Almindelighed var Sommerhuset en »Skemme«, som indrettedes saaledes, at der var Sengesteder langs begge Sider af Langvæggene med en Gang i Midten — altsaa paa lignende Vis som i Badstuen. Der var intet Brædde-gulv i Sommerhuset og ingen Vinduer eller Lysaabninger i Taget. Lyset kom kun ind i Rummet gennem Døren i Gavlen. Men denne Bolig var luftigere end Vinterboligen, og navnlig Børnene og de unge Folk var altid

glade, naar Forandringen skete, thi i Sommerboligen havde de mere Frihed.

Det er et ikke ubetydeligt Antal Ind- og Udhuse, der findes paa de islandske Gaarde, og disses Tal forøges, naar der, som det ofte er Tilfældet, ligger to eller flere Gaarde paa samme Tun eller Side om Side. Dette er navnlig Tilfældet i Øster Skaftafellssyssel og da især i Øræve. Gaardene her ligner stundom hele Landsbyer: Paa den dyrkede Hjemmemark ser man indtil otte Komplekser af Beboelseshuse med tilhørende Udhuse. Husenes Antal paa saadanne Gaarde løber da ofte op til over Hundrede. Sagen er, at mange Steder, hvor de fjærnere Græsgange er tilstrækkelige til at føde flere Familier, er der ikke altid en bekvem Plads til



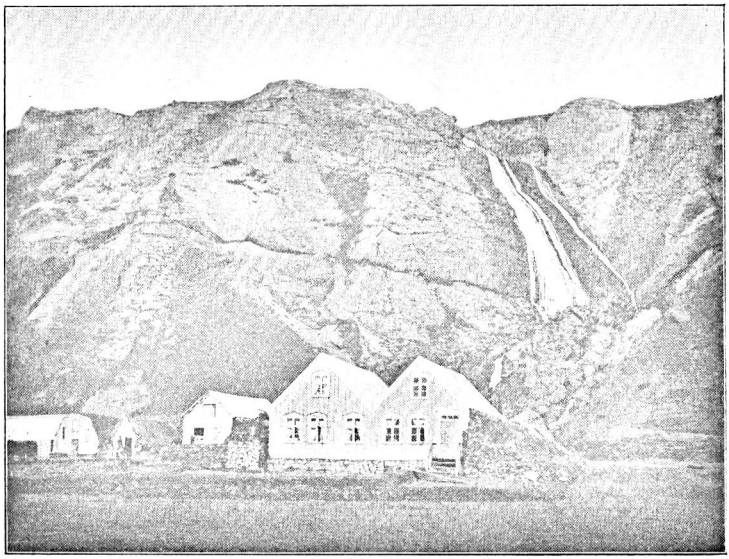
Huappævellir med de otte Gaarde.

Hjemmemarkerne og Gaardene, undtagen netop der, hvor de oprindelige Gaarde laa i Læ for Fjældskred, Jøkelelve, Vejr og Vind. Ved Køb, Arv o. s. v. er da disse Gaarde bleven delte i mange mindre. De ligger nu alle tæt sammen paa et stort Tun, der i Reglen ikke er afgærdet for hver især, ja ofte slet ikke afmærket, skønt hver nøjagtig ved, hvor hans Tun ligger. Højst er Grænserne afmærket med smaa Pæle eller Pløkke. Hertil kommer saa maaske yderligere nogle Husmandspladser (hjáleigur) i Nærheden, hvilke tilhører enkelte af Gaardene.

Eksempler paa de mest sammenbyggede Gaarde findes i (Tabel III.

Disse Landsbyer med deres Mængder af Huse er os et Vidnesbyrd om hvordan f. Eks. de færøiske Bygder er opstaaede af enkelte Gaarde, der er blevne delte i det uendelige.

Navnlig i ældre Tid kom en stor Mængde Drivtømmer ind paa Kysten i Skaftafellssyslerne. Det var baade store naturlige Stammer, men ogsaa Tømmer, der var bearbejdet. Som Regel er det Fyrretræ, der driver op; men ogsaa kostbarere Træsorter finder Vej til Islands Sydkyst. Mahognitræ er f. Eks. ret almindeligt. Alt Tømmer, som anvendes til Huse og Bohave, var i ældre Tid og er tildels endnu Drivtømmer. Overalt i Husene ser man Møbler og Borde af Mahognitræ, ja selv



Kirkebæ Kloster.

i Stalde træffer man Stolper af dette Træ. Folk kender ikke dets betydelige Værdi andetsteds. Fyrretræet er som oftest gennemhullet af Pæleormene og paa alle Gaarde ses Tømmer med Mærker heraf.

De større Stykker Tømmer bliver fra Stranden trukket hjem ved Vintertid paa Slæder, og hvor værdifuld Havets Gaver endnu kan være — til Trods for at Drivtømmer nu er bleven sjældent, da alle Verdens Floder er blevne civiliserede — skal anføres, at der for nylig paa Præste-

gaarden Kalvafellstad (Øster Skaftafellssyssel) Forstrand drev et Stykke Fyrretræstømmer op, der var 16 Alen langt og $1^1/_2$ Alen i Tværmaal. Det blev gennemsavet til Brædder, og af disse opførtes et helt Beboelseshus paa Præstegaarden.

Var man heldig, kunde man saaledes, selv i Tider hvor Samfærdselsmidlerne var elendige og Handelsstederne endnu længere borte end nu til Dags, faa Tømmer nok til Bygningsbrug, hvorom Husene adskillige Steder bærer Vidnesbyrd.

Man kan saaledes endnu se ret svære Bjælkekonstruktioner anvendte selv i Udhuse. Paa Gaarden Fagurholsmyri i Øræve saa jeg f. Eks. en stor Hølade, hvis Tag hvilede paa en firdobbelt Række af Søjler af svært Drivtømmer.

I nyere Tid, da der er kommet et Par Handelssteder ved Vik og i Hornefjord (en Tid i Papos), er man ogsaa i Skaftafellssyslerne begyndt at indføre Byggematerialier, navnlig Jærnblik, hvormed Væggene i mere nymodens Træhuse beklædes, og som anvendes til Tagflader, navnlig i Høhuse og Beboelseshuse. Disse ligner da ganske de Træhuse, man ser andetsteds i Norden. De ligger da som Regel med Siden ud til Façaden af Gaarden; men iøvrigt ser man gammelt og nyt blandet mellem hinanden. Selv om der saaledes paa mange Gaarde er opført enkelte Huse i ny Stil, er det dog i Hovedsagen den gammeldags Bygningsmaade med Jord- og Græstørvvægge, der endnu benyttes i Skaftafellssyslerne.

V.

Husdyrhold.

Ligesom i alle andre Egne af Island holdes der i Skaftafellssyslerne af Husdyr: Heste, Køer og Faar, hvortil kommer fra en til tre Hunde paa hver Gaard og nogle faa Høns.

Som det fremgaar af omstaaende Tabel IV over Husdyrenes Antal, spiller Faareholdet en betydelig Rolle, medens Køerne forholdsvis er færre i Antal end tidligere og Hestene, til Trods for deres Uundværlighed ved Samkvemmet, ikke optræder i saa stort Antal som i Egne, hvor der er fuldt op af Græsgange. Gennemsnitlig kan man sige, at der paa en Middelgaard holdes: 4 Malkekøer, foruden noget Ungkvæg, 10—12 Heste, 90—100 Malkefaar og 100 andre Faar, hvortil kommer en Tyr et og andet Sted.

Jeg har andetsteds*) givet mere detaillerede Oplysninger om Husdyrholdet paa Island. Her skal kun gives en kort Oversigt over samme.

Faarene er af en fortrinlig Race, der udholder Klimaet godt. De fleste har Horn, nogle endog dobbelte; enkelte, selv Væddere, har det dog ikke. Bedernes Horn er meget mindre end Væddernes og ligner i Størrelse Malkefaarenes.

I Slutningen af April eller Begyndelsen af Maj, naar Foraaret begynder, drives alle Faarene ud i en stor Flok under en Hyrde (smali) paa de Gaarden nærmest liggende Græsgange. Lammene fødes i det Frie fra medio Maj til Begyndelsen af Juni. De følger Mødrene til Slutningen af Juni eller Begyndelsen af Juli, ved hvilket Tidspunkt de tages fra disse for at sendes til de fjærne Fællesgræsgange eller Avretter.

De fleste Steder holdes kun Malkefaarene hjemme. Forinden Lammene sendes til Fjældgræsgangene finder Uldaftagningen eller Uldklipningen af de gamle Faar Sted. Nu bruges som oftest Saks, men tidligere rev man Ulden af — ligesom nu til Dags paa Færøerne. Denne Operation foraarsager ikke Faaret nogen videre Ulempe. Hvis den ikke fandt Sted, vilde Faarene tabe Ulden. Ofte ser man dem paa den Tid løbe om med lange Totter af Uld slæbende efter sig.

---

*) Fortidsminder og Nutidshjem paa Island, Pag. 41 o. fl. (Studier af Nordboernes Kulturliv. I. Kbhvn. 1897).

Tabel IV. Husdyrhold m. m. i Skaftafellssyslerne i 1901.

Hreppernes Navne	Koer	Kvier, Tyrekalve, Stude	Voksne Tyre (mindst 3 Aar)	Malkefaar	Beder og Væddere			Heste		Baade			Antal Mennesker
					3 Vintre	2 Vintre	1 Vinter	5 Vintre og derov.	2—4 Vintre	8 Mandsfarer	4 og 6 Mandsfarer	2 Mandsfarer	
Vester Skaftafellssyssel:													
Dyrhólahreppur	141	4	—	1416	355	379	988	163	114	6	6		1950*
Hvamms	69	5	—	1241	333	254	749	129	81				
Skaptártungu	36	2	—	778	134	191	501	72	41	—	—		
Álptavers	27	—	—	580	123	172	455	63	36	—	—		
Leidvalla	70	2	—	922	249	263	712	138	80	—	—		
Kirkjubæjar	67	4	—	394	428	414	987	135	71	—	—		
Hörgslands	76	—	—	1598	502	470	1213	155	64	—	—		
Øster Skaftafellssyssel:													
Hofshreppur	86	6	—	943	370	270	697	140	35	—	—		1187*
Borgarhafnar	62	5	—	1051	300	282	791	84	45	—	4		
Myra	76	6	—	799	152	221	654	93	39	1	3		
Nesja	87	6	1	1060	265	362	845	113	42	—	4		
Bæjar	60	25	2	1208	299	443	1016	91	11	—	4	1	

*) Efter Folketællingen i 1898.

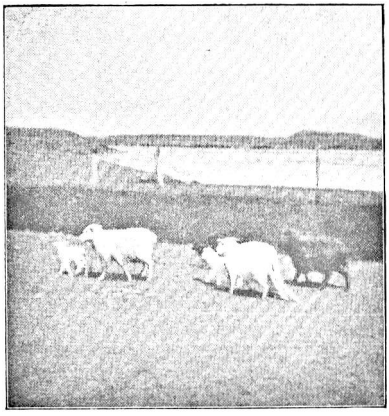
Naar Uldaftagningen skal finde Sted, drives Faarene ind i en som oftest udenfor Tunet liggende Fold. Ved samme Lejlighed gildes Vædderlammene paa nogle faa nær, ligesom alle Lammene mærkes i Ørene med Mærker, der er bestemte for hver Gaard. Dette gøres for at man senere kan kende dem igen.



Lammene fødes ude, selv i kolde Aar.

Efter at Ulden er taget af Malkefaarene, drives de ud i Nærheden af Gaarden, hvor de fra nu af skal græsse under Bevogtning af en Hyrde til om Efteraaret.

Lammene bliver som oftest den første Nat indesluttede i Foldene for allerede næste Dag at drives bort til Fællesgræsgangene sammen med Lam fra andre Gaarde.



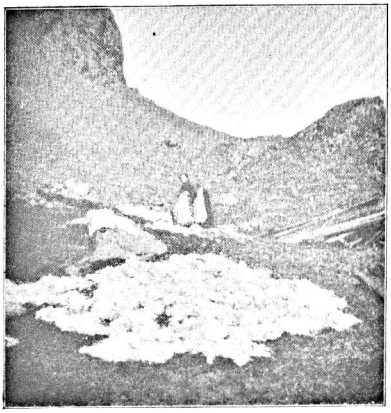
Ulden slæber efter Faarene.

Undertiden malker man Faarene i den Tid, de gaar med deres Lam, i hvilken Anledning Lam og Faar drives ind i en i to Rum delt Skillesti (Stekkur). Lammene anbringes nu om Natten i det lille Rum og Faarene i det store for at malkes om Morgenen inden de slippes ud igen sammen med deres Lam.

Paa Sommergræsgangene strejfer Lammene ofte sammen med Ungkvæg og Heste om hele Sommeren uden Opsigt.

Her bliver de nu til September Maaned, da Folk fra Bygderne til Hest eller til Fods strejfer om for at drive dem sammen. Stundom foretages Eftersøgningen indtil 3 Gange. Ved denne Lejlighed, som naar Faarene i det hele taget skal samles (til Malkning o. l.), gør Hundene stor Nytte.

Avretterne i Skaftafellssyslerne er ikke vidtstrakte. Selv de mest utilgængelige Fjælde benyttes som saadanne helt op til Jøklerne. Her kan Faarehyrderne ikke samle dem til Hest, men maa gaa til Fods. De bruger da altid Fjældstav. I Øster Skaftafellssyssel er der kun faa Avretter i Dalene ind mod Jøklen og paa Sanderne nedenfor samme. Selv Fjælde, der er omkrandsede af Bræer, maa derfor tages i Brug, om man skal kunne skaffe Føden til Faarene.



Ulden vadskes og bredes til Tørring.

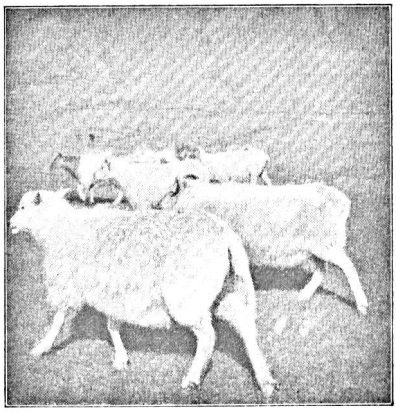
I Bredemarksfjæld findes f. Eks. Avret fra Gaarden Hov i Øræve. Fjældet ligger inde i Jøklen, og Faarene maa drives 1 Times Vej over denne. De lærer snart at springe over Sprækkerne og er ikke bange. — Kun enkelte Gange, naar Jøklen har været god, har det været muligt at ride derop.

I Vester Skaftafellssyssel derimod er der paa sine Steder bedre Fællesgræsgange, saaledes i Højfjældene ovenfor Skaftaatunge.

Den sidste Fjældgang foretages, naar det lakker ad Vinteren og Sneen begynder at falde i det Indre.

Naar Faareflokkene, der ofte indeholder Tusinder af Faar, nu drives hjem, bliver de under et vældigt øredøvende Spektakel førte til store Skillefolde, hvor hele Bygdens eller flere Bygders Faar nu samles.

Disse Folde (rjett) bestaar af en stor, enten firkantet eller rundagtig Indhegning, udenom hvilken der findes mange smaa. I den store midterste Indhegning, den saakaldte »Almenningur«, drives hele Flokken ind. Herfra skilles — efter Øremærkerne — Faarene ud til de mindre Folde paa Siderne (»dilkar«). Disse Folde har mer eller mindre regelmæssige Former. Den Dag, paa hvilken Udsondringen foregaar, er en sand Folkefest. Da samles Mænd, Kvinder og Børn fra Bygderne, og der udvikler sig et fornøjeligt Skuespil: Folk glæder sig ved atter at gense deres Faar og Lam, og medens Faarenes Brægen uafladelig lyder dem i Ørene, raaber og jubler de, hver Gang de faar Øje paa nogle af deres egne Dyr.



Malkefaar.

Naar Faarene er blevne udskilte til »Dilkarne«, drives de derfra til Bygderne og Gaardene. Her udtages nu de Individer, der skal slagtes eller sælges. Slagtningen begynder ved Mikkelsdag.

Vi skal kortelig forsøge at give en Oversigt over Faareavlens forskellige Facer. Om Sommeren er Faarebesætningen saaledes fordelt:

Malkefaarene (ær) og de vintergamle Hunlam (gymber) gaar i Flok hjemme ved Gaardene under Opsigt. De drives som Regel hjem for at malkes Aften og Morgen. Ofte bliver de Natten over ved Malkepladsen.

Malkningen foregaar enten i en Stald, i en fast Fold (Rjett) eller i en transportabel Fold (færikvíar eller grindr). Faarene er i Reglen under Bevogtning, undtagen hvis de om Natten hviler i eller omkring den store Fold (rjett) eller i en særlig stor Indhegning (nátthagi) eller i en »færikvíar«.

De gamle Væddere (hrútur) gaar enten paa Avretten eller paa særlige Græsgange ikke langt fra Gaarden eller sammen med andre Væddere fra nærliggende Gaarde.

Beder (sauðr), som ikke er Lam, men vintergamle (gemlingur) — om saadanne haves — gaar som oftest sammen med Vædderne.

Endelig har vi Lammene (lamb) fra samme Aar (Bedelam, Vædderlam, Hunlam), som græsser langt fra Gaardene paa fjerne Avretter.



Islandsk Hund.

Somme Steder gaar alle Faar, undtagen Malkefaar, paa Avretterne.

Om Vinteren staar Faarene nu til Dags som Regel i Stalde: alle Lammene fra sidste Foraar sammen, Malkefaar og vintergamle Hunlam for sig, Beder for sig, Væddere for sig.

Saa vidt muligt gaar de (i alle Tilfælde Bederne) ude for at søge Føden.

Adskillelsen i de nævnte Grupper sker nærmest af Hensyn til de forskellige Slags Hø, hver Gruppe skal have. Selvfølgelig faar Malkefaarene det bedste. Paa Tunet ser man, som berørt, et Utal af Huse ligge spredte. Hertil kommer fjernere liggende Faarestalde, hvortil der daglig maa gaa Folk for at tilse Bederne.

Paa Sydlandet manglede Faarestalde endnu i det 18. og til Midten af det 19. Aarhundrede. Da maatte Dyrene nøjes med Lygaarde, lukkede eller aabne Folde, Huler i Fjældene eller i Lavamarkerne, hvor de søgte Ly. Karakteristiske var de saakaldte »Faareborge« (fjarborgir), de var bikubeformede, hvælvede Stenhytter med en lille Indgangsaabning samt et Lufthul i Toppen.

Faarene led meget om Vinteren ved aldrig at komme i Hus; mange Gange var de udsatte for at fryse ihjel eller dø af Hunger, skønt Hyrderne gjorde deres yderste for at hjælpe dem.

Idet vi omtaler Faarene og Faaredriften, maa vi nødvendigvis nævne den islandske Hund. Den er næsten uundværlig for Hyrderne, naar de skal drive Faarene sammen. Selv bliver han staaende i Dalen, medens han sender Hundene op efter Faarene, idet han opmuntrer dem ved ejendommelig monotone Raab. De forstaar ypperligt at samle Faarene og drive dem hjemefter.

Til daglig ligger Hunden foran Husdøren eller paa Taget som om den sov, men opdager den, at der er ubudne Gæster paa Tunet, farer den løs og driver dem bort for paa ny at indtage sin Stilling.

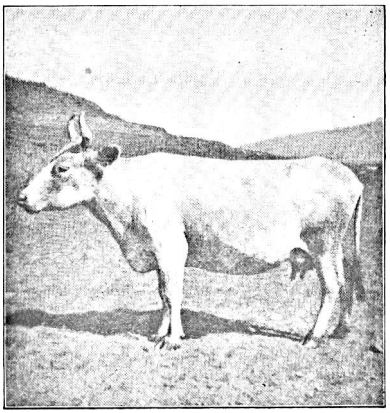
Den ledsager sin Herre, svømmer efter ham og hans Hest over Elvene eller rider over dem bag paa Hestens Ryg.

Hunden er imidlertid, som bekendt, farlig for Mennesket, idet den er befængt med en lille firleddet Bændelorm (Tænia echinococcus), som let overføres til Mennesket og som da udvikler sig til en livsfarlig Blæreorm, der er Aarsag til Echinococsygdommen, der især angriber Leveren.

I de senere Aar er der udstedt Bestemmelser om, at Hundene aarlig skal gennemgaa en Kur for at forhindre dem i at smitte Menneskene. Man vil allerede have sporet en Bedring, siden man er begyndt herpaa.

Hvad Hornkvæget (Naut) angaar har det paa Island været i stadig Aftagende, idet man mange Steder er gaaet over til at holde flere Faar. I Oldtiden fandtes en Mængde Køer paa Gaardene, hvilket ses af Ruinerne af gamle Gaarde, hvor man træffer store Kostalde. Racen er god til Trods for, at de Tyre, som anvendes til Bedækning, endnu ikke er fuldvoksne, ja stundom kun én Vinter gamle. I Øster Skaftafels Syssel har man saaledes for Skik at slagte Tyrene inden de er $2^1/_2$ Aar gamle, da man efter den Tid ikke mener at kunne styre dem. Som en Undtagelse nævnedes mig, at der et Par Steder

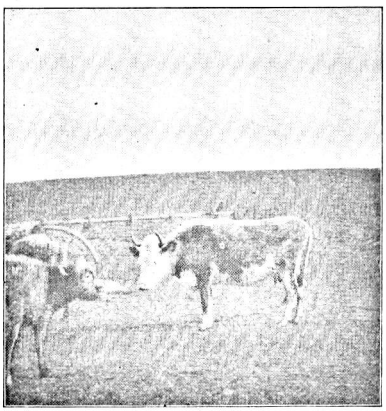
fandtes 3 Vintre gamle Tyre (Tab. IV). At Afkommet ikke er daarligere end det er, maa forbause. Dog er Racen efter sigende bleven mindre. Den islandske Bonde ved iøvrigt altid at mage det saaledes med Kælvningstiderne, at han af sin Kvægbesætning kan faa Mælk hele Vinteren igennem. En god Ko kan efter Kælvningen malke 20 Potter Mælk daglig.



Malkeko.

Mange af de islandske Køer har ingen Horn.

Malkekøerne staar nu til Dags paa Stald i henved 9 Maaneder af Aaret. I de tre Sommermaaneder græsser de i Nærheden af Gaardene, men udenfor Tunet. Høet fra dette anvendes i øvrigt om Vinteren udelukkende til Malkekøerne. Køernes Stalde var i gamle Dage, som vi har hørt, uhyggelig mørke og af Dimensioner, der i Lidenhed overgaar, hvad den dristigste Fantasi kan tænke sig. Køernes Vinterfodring er som Regel ingenlunde rigelig. De faar som oftest Vand bragt i Spande to Gange daglig.



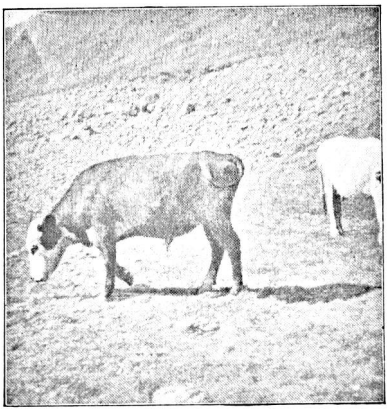
Kvæg.

Hvad Hesteracen angaar har vi tidligere givet en udtømmende Skildring af den*), hvorfor vi ikke her skal komme tilbage dertil.

*) Hesten i Nordboernes Tjeneste paa Færøerne, Island og Grønland. Tidsskr. for Landoeconomi 1901 og 1902 og Særtryk.

Af andre Husdyr holdes kun nogle faa Høns et og andet Sted.

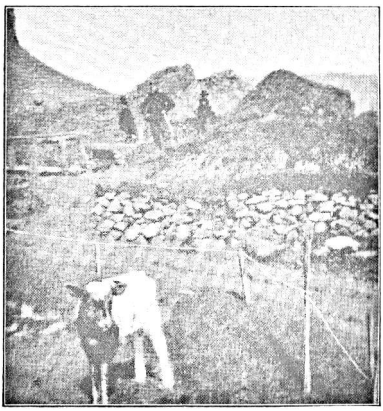
I gamle Dage brugte man paa Island, som i Norge, om Sommeren at drive alt Kvæget bort fra Hjemmegaarden til fjærne Sætere (Sel), for at spare paa Græsset hjemme og for at anvende Græsstederne i Fjældene eller hvor de ellers fandtes.



Tyrekalv, der bruges til Bedækning.

Da var der øde og tomt paa Gaardene, hvor der kun efterlodes enkelte Mennesker, og da udfoldede der sig et virksomt Liv paa Sæterne, hvor der var bygget nogle faa Hytter.

Paa Grund af Jøklernes Nærhed var der, som berørt, i Skaftafellssyslerne ikke fjærne Sommergræsgange i samme Udstrækning som andensteds, og Sæterstederne var kun meget faa.



Den første Spadseretur.

Fra Gaard Fell var der til Eks. for 100 Aar siden Sæter paa Bredemarksanden; men Sæteren ligger nu under Jøklen, der er skredet frem, og Gaarden selv er lagt øde siden 1879, da et Jøkelløb gik over den.

Fra Heinaberg var der ved samme Tidsrum ligeledes Sæter, men Vandflod og Jøkelelve ødelagde Gaarden, som derpaa flyttedes til Sæterstedet, hvor den nu ligger.

Siden vi taler om Husdyrene, vil vi omtale Rotter og Mus, der nu findes flere Steder i Skaftafellsyslerne, navnlig efter at Samfærdslen er blevet bedre.

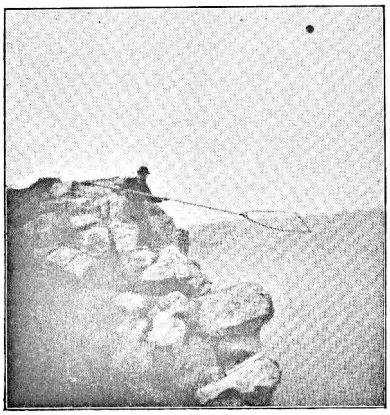
Dog er der endnu Egne, hvortil de ikke er naaet frem, saaledes i Ørævebygden; men til Borgarhöfn Hreppen Vest derfor er Musene naaet, derimod ikke Rotter. Denne langsomme Vandring af disse Dyr, der ellers har vidst at finde Vej fremad med Mennesket de fleste Steder, er det bedste Bevis for Egnens frygtelige Afsondrethed.

Efter at have omtalt Husdyrbruget skal vi gaa over til kortelig at berøre nogle andre Indtægtskilder, som Beboerne forskaffer sig i de fattige Egne ved Fangst af Fisk, Fugl, Hval, Sæl osv.

VI.

Fangst og Fiske.

Fuglefangsten spiller ikke nogen overdreven stor Rolle for Beboerne i Skaftafellssyslerne. Egentlige Fuglefjælde, hvor Fangsten drives med Flejestang som paa Færøerne, Vestmanøerne og enkelte andre Steder paa Island findes kun faa Steder paa Syd- og Sydøstkysten, saaledes ved Portland og Vik, paa Höfdabrekka, Hjörlejfs- og Ingolfshöfden osv.



Fuglefangst paa Ingolfshøfden.

Ingen af de nævnte Steder ruger dog et overvættes betydeligt Antal Fugle, men Fangsten er

desuagtet af økonomisk Betydning for de paagældende Egne, skønt den i de senere Aar er aftaget. Paa Ingolfhöfden fanges til Eksempel aarlig kun 1600 Fugle. Tidligere var der dog Aar, hvor man tog indtil 6000 Stykker. Iøvrigt har man først for en Snes Aar siden lært at benytte Stang med Næt til Fangsten; tidligere lod Folk sig fire ned i Fjældet og fangede Fuglen ved om dens Hals at lægge en Snare, der var anbragt paa en lang Stang. Siden har man imidlertid lært af Folk fra Vestmanøerne at bruge Næt. De Fugle, der bebor Fuglefjældene, er Lomvier, Lunder, Svartfugl, den tretaaede Maage (Riten), Mallemukken (fill), Stormfugl (procellaria glacialis) osv.

Sidstnævnte to optræder i stort Antal i Fjældene omkring Vik. Ofte træffer man Fuglene rugende indtil et Par Mil fra Kysten, saaledes i Hafursey. Beboerne har selv formaaet dem dertil ved at føre Unger til Fjælde, der tidligere ikke var beboede. Fuglene maa her ofte sulte længe under Udrugningen, skønt, som Thorodsen siger*), Han og Hun skiftes ved Arbejdet. Naar Ungerne forlader Reden, træffes de ofte forvildede paa de øde Sandstrækninger.

Iøvrigt er i Skaftafellsyslerne de flade Sander nedenfor Jøklerne samt Holmene i Lagunerne Hjem for utallige Vade- og Svømmefugle: Gæs, Svaner, Ænder, Terner, Maager osv., der i Sommertiden ruger her. Da samles en betydelig Mængde Æg af de nærmest boende Bønder.

Navnlig fra store Rugesteder for Terner paa Bredemarksanden og paa Holme i Havnefjorden indsamles mange Æg. Bonden paa Reynivellir tager f. Eks. i Maj Maaned en Mængde Æg paa førstnævnte Sted. For stadig at have friske Æg tager han dem bort paa bestemte Steder; andre Fugle søger nemlig straks til og begynder at ruge paa den bare Plet. Naar den er fyldt, tager Bonden atter Æggene bort og saaledes indtil tre Gange.

---

*) Reise i Vest-Skaftafelssyssel i Sommeren 1893 («Geogr. Tidsskr.» 12. Bind).

Svanefjer og Dun indsamles ogsaa hist og her ligesom Edderfuglene værper enkelte Steder, hvor der kan samles Dun, saaledes paa en Ø ud for Bygden Lon i Hornefjordsfljotet.

Fiskeri. Det er, som man vil se af Tabel IV kun faa Steder paa Kysten af Skatafellssyslerne at man har Baade, og Fiskeriet spiller derfor ikke saa betydelig en Rolle, som andetsteds paa Island. I den saakaldte »Vertid« (Slut. Febr.—12. Maj)*) drives dog noget Fiskeri ud for Kysten. Folkene rider hjemme fra om Morgenen for at møde ved Baaden før Solopgang. De gaar nu hele Dagen paa Fiskeri og kommer sent i Land, iler hjemad til Hest, sover nogle Timer for at begynde forfra. Man maa nemlig passe paa at benytte den kostbare Tid, i hvilken Torsken staar under Land, alt under Forudsætning af, at Vejrliget tillader det.

Fisken tørres og saltes til Vinterføde og til Salg (Tørfisk, Klipfisk). I gamle Dage var der stort Fiskeri fra Øster Skaftafellssyssel, da Folk fra Nordlandet kom, som man mener over Jøkelen, for at drive Fiskeri, navnlig ud for Sydersvejten, hvor der i en Dal ses Ruiner af deres Hytter og Søboder. Den Tid er dog længst forbi.

I Elvene drives derimod ikke saa lidt Forellefangst, og i Lonene fanges ogsaa Fisk, saaledes i Hornefjorden nogle smaa Brakvandsflyndere, desuden Foreller.

I gamle Dage drog man hvert Aar fra Skaftaatungerne, vistnok i Slutningen af August eller Begyndelsen af September, til det Indre af Landet til de først af Professor Thoroddsen i vore Dage undersøgte Strækninger om Fiskevandene, nogle store og smaa Søer i det Indre. Her havde man Hytter og fiskede Foreller, medens Hestene gik paa Græsgange ved Søbredderne.

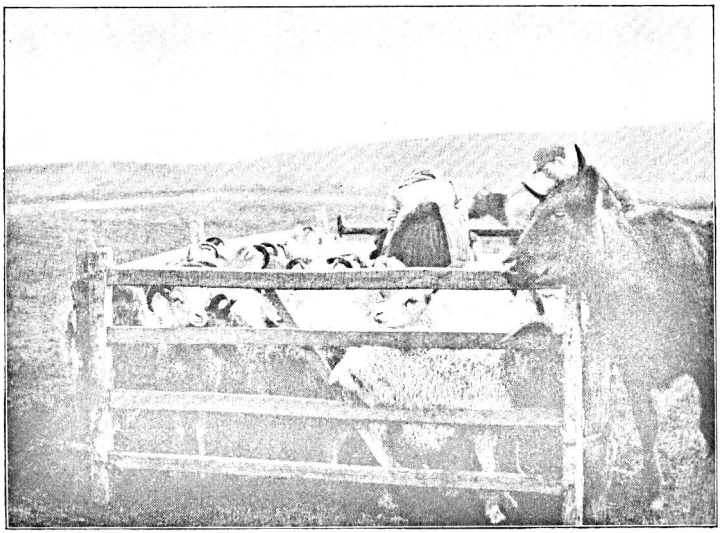
Nu er disse Fisketure hørte op fra Vester Skatafellssyssel. Derimod kommer en enkelt Gang Folk fra Rangaavolde Syssel, Vest for Hekla, derop.

---

*) Jævnf. Forf. Arkæologiske Undersøgelser paa Island i 1898. Studier af Nordboernes Kulturliv II, 2. Hefte Side 6.

Sælfangst drives enkelte Steder paa og ved Kysterne, dels i Lonene, dels paa Skær som Tvisker og Hrollaugseyjar vest for Øræve og Sydersvejten, endvidere ud for Papos. Navnlig fra Ørævebygden er der ikke saa lidt Sælfangst.

Beboerne skelner mellem «Vatnaselur« og »Skerjaselur« eller »útselur«. De førstnævnte faar Unger i Juni og disse fanges bedst i Juli ved Fjordmundingerne



Faarene malkes i en transportabel Fold.

(Os'ene), medens sidstnævnte tages i Oktober paa Skærene ud for Kysten.

Iøvrigt fanges voksne Sæler hele Aaret rundt i Garn i Os'ene, naar der ikke er Is.

Denne Fangst er ofte forbunden med store Anstrengelser og ikke ringe Fare, paa Grund af Brændingen, saaledes navnlig paa Hrollaugseyjar, der ligger $1^1/_2$ à 2 Mil fra Kysten.

Hvalfangst drives ikke fra Bygderne i Skaftafellssyslerne; derimod har man fra gammel Tid haft Indtægt

af Hvaler, naar de drev paa Land eller forvildede sig ind gennem de smalle Aabninger til Lonene, saaledes navnlig i Hornefjord, hvorfra de ikke kan finde ud igen.

Allerede i »Graagaasen«, Islands ældste skrevne Lovbog fra Fristatstiden, findes Bestemmelser om Hvalfangst og Retten til ilanddrevne Hvaler.

Efter at Nordmændenes Hvalfangst nu i vore Dage har drevet Hvalerne fra Kysten, er ilanddrevne Hvaler bleven saa sjældne, at der næsten aldrig faas Indtægt af saadanne.

Jagt drives meget lidt, og kun faa Folk ejer Bøsser. Som Regel findes der jo heller ikke andet end Fuglevildt og Ræve.

Isbjørne er meget sjældne i Skaftafellssyslerne. Naar de har vist sig, har det været i slemme Isaar, i hvilke Polarisen er dreven ned langs Østkysten.

1882 var et saadant Isaar, og Havet ud for Øster Skaftafellssyssel laa fuld af Is hen paa Forsommeren. Ikke saa faa Isbjørne gæstede dengang Syslet. Paa forskellige Steder kom de i Land, men de fandt sig aabenbart ikke ret hjemme, og forsvandt snart igen. Enkelte gjorde Udflugter til Jøklen; men da de aabenbart der ikke fandt Føde, vendte de om.

Til Hornefjord kom tre Bjørne, hvoraf en blev skudt. Ved Borgarhöfn lidt vestligere viste der sig to. En mørk Aften saas de tæt ved en Gaard. Folkene troede i Begyndelsen, at det var Heste, men blev snart kloge paa Fejltagelsen. Næste Morgen var Bjørnene forsvundne, rimeligvis var de atter dragne ud paa Isen, der laa ud for Kysten. Samme Aar dræbte en Isbjørn to Hunfaar paa Gaarden Uppsalir.

Ogsaa længere mod Øst som ved Papos saas Bjørne dette Aar; men da Bønderne ingen Bøsser havde, kunde de ikke skyde dem.

Kort sagt, Jagten spiller ikke nogen Rolle. Man lader Fuglene yngle i Fred og tager deres Æg og Dun; derimod skyder man kun faa af dem. En enkelt Ræv fanges om Vinteren i Fælde. Det er alt.

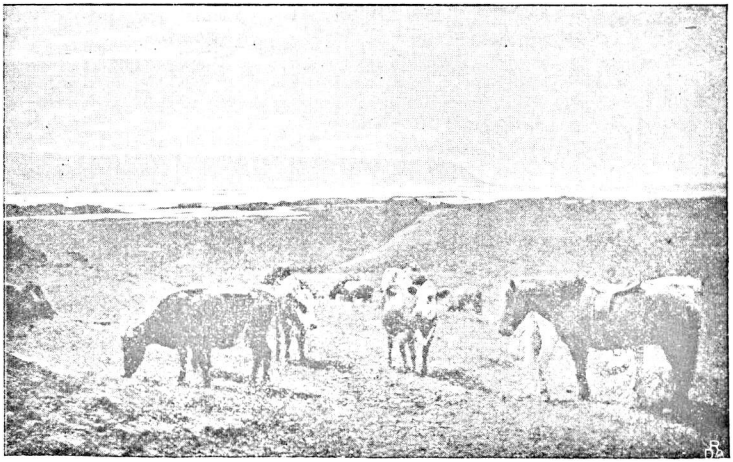
VII.

Gammel Sæd og Skik.

Aaret rundt.

Ensformigt og lidet afvekslende glider Tilværelsen for den islandske Bonde i disse afsides Egne.

Slutningen af Vinteren har som oftest været en haard Tid i Skaftafellssyslerne, og med Længsel imødeser man Foraarets Komme. Allerede tidligt paa Aaret, i Februar,



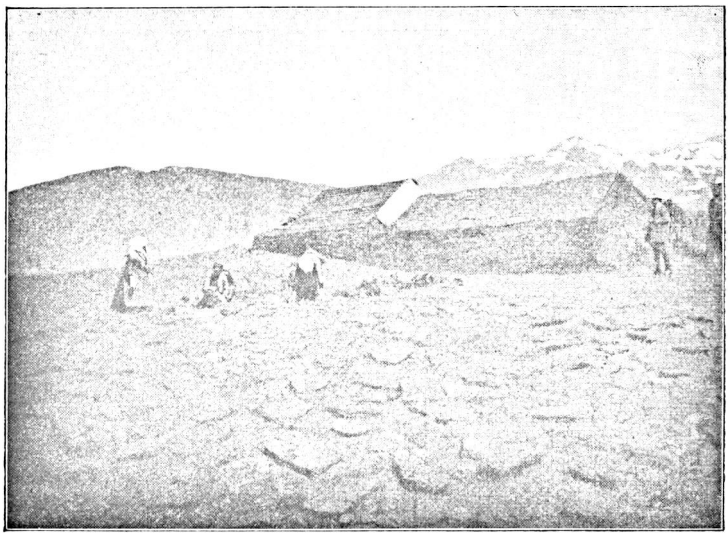
Islandsk Hornkvæg.

er man, om mulig, saa smaat begyndt at gaa paa Fiskeri for at skaffe sig lidt Føde.

Saasnart Vejret tillader det kommer alle Heste og Faar ud, og mange Steder maa Malkekøerne ogsaa tage sit Foder ude, saasnart de første Græsspirer begynder at titte frem.

Naar Faarene om Vaaren er ude af Staldene, bliver Gødningen, som har ophobet sig paa Gulvene, skaaret i firkantede, flade Skiver og bredt ud til Tørring, for siden at samles i Stakke, der staar Sommeren over og tørrer. De skal senere bruges til Brændsel, eftersom der saa at sige

intet andet haves, naar undtages lidt Pile- og Birkeris samt Drivtømmer, thi Kul er en Vare, som kun ganske faa har Raad til at forskaffe sig. Imidlertid har Bønderne nærmest Handelsstederne foretaget den saakaldte »Lókaferd« (ɔ: 11. Maj) til samme for at forskaffe sig det nødvendigste, og nu er de i Maj Maaned beskæftiget med at bringe Gødningen fra Heste- og Kostaldene ud paa Tunet, hvor den spredes og jævnes ud. Samtidig passer man nøje paa Faarene, som jo nu gaar ude, efter-



Faaregødningen skæres i Skiver til Brændsel og bredes ud til Tørring.

som der ikke er mere Føde til dem hjemme. Lammene fødes ude i Slutningen af Maj og Begyndelsen af Juni, og selv om det er nok saa koldt, bliver de smaa Skabninger ikke tagne i Hus. De gaar, som vi har hørt, sammen med Mødrene en Maanedstid, indtil de kan klare sig selv, saa tages de fra dem, samtidig med, at Ulden tages fra de gamle Faar, hvorpaa alle Lam og alt Ungkvæg m. m. drives op paa Fjældavretterne for at tage Føden der hele Sommeren igennem.

Vi har nu naaet den 24. Juni, og mange Bønder fore-

tager nu deres »Jonsmessaferd« for at aflevere Ulden og faa Varer og Materialer med hjem. I mere afsides Egne som Øræve er denne Rejse til Handelsstedet den eneste, som foretages hele Aaret rundt.

Nu staar Høhøsten, den vigtigste af alle Arbejder, for Døren.

I gode Aar begynder Bonden og hans Folk den 4.—5. Juli at slaa Hø, og de vedbliver dermed, naar Vejret tillader det, til man er færdig, nemlig omkring den 29. September (ved Mikaelsmessa), efter hvilken Tid Vejret som Regel ikke tillader Høbjærgning.

I Sommertiden har man Malkefaar og Malkegeder gaaende i Nærheden af Gaardene, for at de kan blive malkede. Kvinderne tilbereder nu Mælkeprodukter (Smør, Ost, Skyr osv.) til Vinterbrug.

I gamle Dage benyttede man Sætere, men nu bruges de ikke mere.



Malkekoen drives ud i »Skoven«.

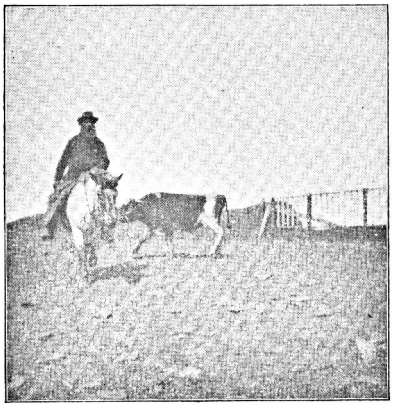
I September Maaned sendes Folk til Fjælds for at samle Faarene sammen fra Avretterne. Sædvanlig foretager man den første »Fjældgang« i Begyndelsen af Maaneden, en Uges Tid senere gaar man anden Gang derop, og i Slutningen af September foretages somme Steder den sidste »Fjældgang« for at finde Efternølerne.

Naar Lam og Faar er komne hjem igen, begynder Slagtningen.

Indtil for nogle faa Aar siden blev der, straks efter Hjemkomsten fra Fjældene, udtaget ikke blot Faar og Lam til Slagtning, men man solgte ogsaa en Mængde til Udførsel til England. Siden er der imidlertid kommen Indførselsforbud der, og den Indtægtskilde er ophørt.

Der slagtes derfor nu et større Antal Faar, og Kroppene sælges ved Handelsstederne, dog ikke i stort Antal i Skaftafellssyslerne.

Vedrørende Slagtningen skal vi anføre følgende: I ældre Tid, indtil for ikke saa længe siden, slagtede man paa temmelig barbarisk gammel Vis. Til Faareslagtningen benyttedes to Mænd. Den ene lagde Faaret ned paa Jorden, idet han holdt dets fire Ben fast, medens den anden med en skarp Kniv (ofte den samme, som benyttedes til at aftage Ulden med) skar Halsen over paa Dyret. Blodet lod man løbe i et Trug for siden deraf at lave Blodpølser (blódmör).



Tyrekalven føres bort til Slagtning.

Køerne slagtedes ved at man først bandt Forbenene, siden Bagbenene sammen, hvorefter man anbragte et Reb derimellem. Nu trak man Fødderne sammen, saa Dyret faldt om, hvorefter det blev forsvarlig bundet, saa at det ikke kunde røre sig. Derefter stak man det med en skarp Kniv i Struben gennem de store Aarer og lod Blodet løbe ud i et Kar. Naar dette var sket, afskar man Hovedet.

Heste blev slagtede paa lignende Maade efter at være væltede om. Hovedet blev dog straks skaaret af. Blodet og Vædsken fra Maven løb da straks sammen.

Kun undtagelsesvis anvendtes Hestekød til Føde. Nu sker det derimod hyppigere, da den gamle Fordom mod det er ved at lægge sig.

Nu bruges disse Slagtemetoder ikke. Man skyder Hestene i Panden, men Faar og Hornkvæg dræbes ved, at man med en Kniv stikker dem i Nakken mellem Ryghvirvlerne, saa at Rygmarven overskæres, hvorved Dyret øjeblikkelig dør.

Naar Slagtningen er forbi, drager mange Bønder atter til Handelsstedet for at afsætte Faarekroppene m. m.

Flere Steder gik og gaar man endnu ved denne Tid, om Efteraaret, op i Fjældene og »Skovene«, for med en

Segl (Sigð) paa et kort Haandtag at afskære Birkeris. Til Tagene brugtes de store Grene, medens de mindre Grene og Blade brugtes til Foder for Kreaturer, navnlig for to til tre Aar gamle Stude.

Efter Hjemkomsten fra Handelsstedet og inden Vinteren bryder frem, reparerer man sine Huse, for at kunne modstaa Vinterkulden. Køerne sættes paa Stald, men Heste og Faar gaar endnu længe ude. Det daglige Arbejde bestaar nu i at fodre og passe Husdyrene, hvilket navnlig tager lang Tid, naar Høet fra en samlet Høgaard skal bringes ud til Staldene, der jo ligger spredte paa Tunet. Høet udrives fra Stakkene ved Hjælp af en Jærnkrog paa et Skaft, hvorefter det i Tremmekasser bæres til Staldene. Mange af Husdyrene, baade Faar og Heste, gaar dog, som sagt, ude den meste Tid af Vinteren og maa af og til tilses. Der er indrettet Steder for dem, hvor de kan søge Ly, Faarene i »Faarborge«, Huler og Folde, Hestene i Lygaarde.

Iøvrigt beskæftiges Mænd og Kvinder i Vinterens Løb paa forskellig Maade inden Døre, som oftest i Badstuen. Mændene karter Ulden, Kvinderne spinder og strikker (enkelte Mænd ogsaa) og baade Mænd og Kvinder væver, men Vævningen begynder sjældent før i December; thi forinden er der ikke spundet Uld nok. Der vævedes til for ikke længe siden Vadmel paa de ældgamle oldnordiske Vævestole, ligesom Kvinderne undertiden vævede Baand paa den saakaldte Spjældvæv. I vore Dage er den gamle Væv erstattet af nyere, ligesom Spinderokken har afløst den gamle Haandten. Alle Klæder baade til Mænd og Kvinder blev tidligere i Vintertiden forarbejdede af Kvinderne; nu købes der ikke saa lidt heraf ved Handelsstederne.

Som Garnvinde benyttes af Kvinderne som oftest en Faareknokkel (sojdaleggjur), den samme anvendes til det Reb, hvormed Hestenes Forben bindes sammen (hnappheldur).

Vi skal i denne Forbindelse anvende nogle Ord paa Klædedragten, saaledes som den bares i Skaftafellssyslerne for en Menneskealder siden:

Mandsdragten bestod af Uld: strikkede vide Trøjer, uldne Huer, Knæbenklæder for gamle Folk, medens de yngre bar Benklæder som nu til Dags. Egentlig Vest kendtes ikke, derimod brugtes en »Brystdug« (brjóstadúk), der var en Slags Vest uden Ærmer til at knappe paa Siden. Derover bar man Trøjen. Den var enradet og forsynet med Knapper eller Hægter.

Inderst bares en Uldskjorte og om Vinteren Underbukser. Strømperne var af Uld. Paa Fødderne brugtes islandske Hudesko. Til Brug om Vinteren, eller naar man red, anvendtes »Skinnsokkar«. — Hatte var meget i Brug; de var af blød Filt og kunde sættes over den strikkede Hue.

Kvindedragten var mere flot end Mandsdragten. Til daglig Brug bares Skjorte med »Upphlutur« (Trøje uden Ærmer til at snøre sammen forpaa), uldne Skørter og Hudesko; men til Højtid iførte Kvinderne sig deres kostbare Dragt med det høje Hovedsæt, den pyntelige Overtrøje og det smukt broderede Skørt. Skulde de færdes fra Sted til andet, skete det selvfølgelig til Hest, og Sadeltøjet var da smukt udstyret, saaledes som vi tidligere har beskrevet det.*)

I vore Dage er saavel Dragt som Ridetøj baade for Mænd og Kvinder ændret efter Nutidens Smag og Fordringer, hvilket dog ikke her nærmere skal beskrives.

Mændene fletter om Vinteren Høreb, skærer Liner af Skind, laver alle Slags Redskaber til Hjemmebrug, som Kløvsadler, Kasser til Hø, Puder til Kløvsaddelunderlag, Hestesko og i gamle Dage Høleer i Smedjen osv.

De lange Vinteraftener anvendtes, især tidligere, foruden til Arbejde ogsaa til Læsning, og naar Mænd og Kvinder var i Arbejde, siddende paa deres Sengekanter i Badstuen, der sparsomt oplystes af »Kola«lampens Bomuldsvæge — eller i sjældnere Tilfælde af et Tællelys, hørte de opmærksomt paa, hvad Oplæseren kunde forlyste dem med af gamle Sagaer, Rimur o. l.

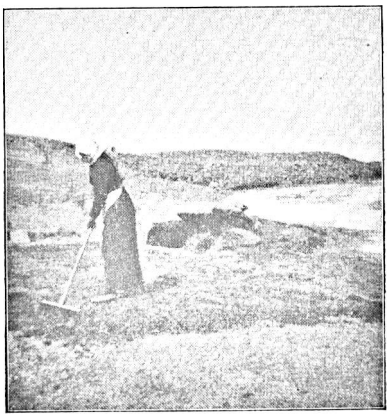
I Badstuen holdtes ogsaa Husandagt. Saaledes forløb Vinteren.

---

*) Hesten i Nordboernes Tjeneste osv.

Fødemidler*).

Føden var i gamle Dage, for halvthundrede Aar siden, ligesom for en stor Del ogsaa nu til Dags, meget ensartet. Den bestod næsten udelukkende i, hvad Landet selv kunde frembringe: navnlig Fisk af forskellig Art, som Tørfisk, naar den kunde erholdes, fersk Kød om Efteraaret i Slagtetiden, saltet og røget til andre Tider, Smør og Tælle, islandsk Skyr, hertil kom Grød af Bankebyg. Kaffe og Té kendtes den Gang næsten slet ikke paa Gaardene i Øster Skaftafellssyssel. Kun én Gang om Aaret, i Juli Maaned, gik Bønderne, som berørt, med deres Uld, Tælle og Tran til Handelsstedet ved Djupvaag, hvor de ombyttede deres Produkter med Mel, Salt, Sukker, Tobak, lidt Smedekul og lidt Brændevin — men ingen Kaffe. Saa drak de maaske lidt over Tørsten og vendte derpaa hjem igen til deres møjsommelige Liv, for næste Aar i Juli at gøre det samme. De skyldte ikke nogen noget, men de havde heller ingen Penge mellem Hænder, thi al Handel var jo Tuskhandel. Det kneb derfor ofte paa Slutningen af Vinteren med at skaffe sig Føde, og ikke saa sjældent sultede Folk i Marts og April Maaneder, da Maden var spist op og Køerne endnu ikke var begyndt at malke. Da var det ofte drøjt, »mageløst drøjt«, som en Bonde sagde. En anden gammel Mand fortalte mig, at han som Dreng hvert Aar led mer



Gødningen spredes.

*) Efterretningerne herom er for største Delen indhentet i Øræve, den mest afsides liggende Bygd.

eller mindre Sult; »men nu sulter Drengene ikke,« lagde han til.

Om Sommeren spistes fire Gange daglig. Første Gang Kl. 8—9. Morgenmad: Tørfisk og Smør, hvortil man drak Mælk. Ofte fik man »Sund magi« eller Fiskeblærer kogte i Valle. Det andet Maaltid holdtes Kl. 12—1. Det bestod af »Skattur« ɔ: Skyr og Mælk. Det tredje Maaltid holdtes Kl. 4—5. Det var Middagsmaaltidet og bestod af Torsk og anden fersk Fisk, Ærter og salt Kød eller undertiden saltet Fisk. Dertil drak man Valle. Fjerde og sidste Maaltid holdtes Kl. c. 9 Aften og bestod af Skyr og Mælk.

Fra Oktober Maaned, naar det anstrengende Sommerarbejde var forbi, spistes i Reglen kun to Gange om Dagen. Man stod i de mørke Efteraars- og Vinterdage sent op, spiste det første Maaltid Kl. 9—10: Surt Skyr med Grød, lavet af Rugmel, kogt i Vand. Hovedmaaltidet holdtes Kl. 4—5 om Eftermiddagen; det bestod i Slagtetiden af: fersk Kød og Suppe, Blodpølser med det Vand, de var kogte i (Saad), undertiden Tørfisk med Smør og Blodpølser. Dette var den Tid, man levede bedst.

Om Vinteren, naar Slagtetiden var ovre, og det ferske Kød og Blodpølserne var fortæret, spiste man mest saltet Kød.

Undertiden, hvis Køerne malkede godt om Vinteren, lavede man fersk Skyr. Saadan gik Tiden til Februar og Marts Maaned, da man kunde haabe paa atter at faa fersk Fisk.

Undertiden indsamlede Folk om Vinteren Fisk, som Brændingen havde kastet op paa Stranden, og spiste dem. Brød kendtes, som man vil se, ikke til daglig, og Kaffe var lige saa sjælden en Vare.

Kun ved højtidelige Lejligheder var Traktementet noget bedre, men iøvrigt yderst forskelligt efter Vedkommendes Evner. Ved Bryllupper, Begravelser o. l. holdt man Gilde med Bespisning. Der kunde da være en Del Steder, hvor der trakteredes med Brød eller Skonrokker og stegt, fersk eller røget Kød. Den største Delikatesse

ved slige Gilder var en Risgrynsvælling med Sirup paa. Kaffe var endogsaa ved Gilder meget sjælden og gaves kun paa bedre Gaarde. Øl var ukendt, men Brændevin sørgede man den Gang stedste for at have (nu kendes det næsten ikke), og den største Glæde bestod i, at man drak sig en god Rus.

Kvinderne trakteredes med en frygtelig Drik, som Handelsmanden tillavede under Navn af »Ekstrakt«. Den bestod af Brændevin, Rom og sød Saft samt Sukker. Kager kendtes ikke, undtagen i Form af Pandekager, der serveredes som sidste Ret (nu bruges de almindelig i Stedet for Fintbrød). Det nu almindelige islandske Fladbrød bagtes til store Gilder i Mængde. Sjældnere var det saakaldte »Pottebrød«, som de ogsaa selv bagte paa Ildstedet i en omvendt Gryde, der stilledes paa en flad Sten. Dejgen i Gryden bagtes ved, at der uden om den hvælvedes op med Gløder og Tørv.

Var Maden tarvelig til daglig Brug, var Anretningen det ikke mindre. Der var aldrig Tale om, at man sad sammen til Bords og spiste. Føden blev fra Gryden i Køkkenet eller Ildhuset øst op og uddelt til hver Mand for sig enten i en »Askur« (Bøtte med udskaaret Laag), naar det var Grød og mere flydende Varer, eller, naar det var Kød o. l., da paa en rund Træbakke. Hver Mand og Kvinde satte sig nu paa sin Sengekant i Badstuen og fortærede Maden. Husbonden spiste dog stundom i et eget Kammer, der var afskildret for Enden af Badstuen, Madmoderen derimod sædvanligvis i Køkkenet.

Der brugtes ikke Bordknive eller Gafler. Hver især havde en Hornske, der ofte var forsynet med indridsede Forsiringer, navnlig paa Skaftet. Til at skære Kød med brugtes i Almindelighed Lommeknive. Efter Maaltidet anbragtes Skeen oppe under Loftet, indstukken ved en Bjælke. Paa de store Gaarde havde man dog stundom Bordknive og Gafler for de bedste Mænd og 2 til 3 Gæster, og endvidere i meget sjældne Tilfælde Sølvskeer, der da opbevaredes paa Kistebunden og kun kom frem ved højtidelige Lejligheder. Borde fandtes næsten

aldrig i selve Badstuen, derimod i Stuen og andre Kamre. Her dækkedes for Gæster, men Anretningen var ikke stadselig; for et halvt Hundrede Aar siden var Bordduge f. Eks. ukendte. En saadan var ikke set i Øster Skaftafells Syssel, før den daværende Præst i Kalvafelsstad ved det 19. Aarhundredes Midte anskaffede sig en.

Folk var med alt det glade og tilfredse, naar de blot havde noget at spise.

Belysningen

paa Gaardene var i gamle Dage kun tarvelig.

I Almindelighed brugte man den, ogsaa fra det øvrige Norden kendte Jernlampe, (»Kola«) med to Skaale, den øverste til Belysningsvædsken og Vægen, den nederste til at optage, hvad der dryppede fra den øverste.

Kolaen brændte i Ildhuset og Badstuen, men naar det skulde være finere, anvendte man Tællelys, hvilke altid benyttedes som Alterlys i Kirkerne. Efterhaanden blev der fra Handelsstederne indført Messing-Tranlamper uden Glas og siden Parafinlamper; men de var yderst sjældne.

I Midten af Tredserne kom de første Petroleumslamper til Sydøst-Landet, hvor de vakte en stor Opsigt, men ogsaa Frygt tor at de skulde eksplodere.

Sundhedstilstand og Lægevæsen.

Til Trods for de ejendommelige Beboelsesforhold og den ofte mindre gode Føde, er Sundhedstilstanden i det hele og store ret god, selv i mere afsides Egne, og Folk bliver ofte gamle og bevarer i deres høje Alderdom Evnen til at arbejde. Jeg hørte i Sida Bygden om en 78aarig Mand, der endnu om Sommeren deltog i Høhøsten, og endog om en 90aarig, der gjorde det samme.

Lægeforholdene er meget vanskelige, og i afsides Egne har man saa at sige intet Lægetilsyn. Til Øræve f. Eks. kommer Lægen, der bor 12 Mil derfra ved Hornefjord, kun to Gange om Aaret i Vaar og Høst, til hvilken Tid man da maa gemme sine Skrøbeligheder.

I de sidste fjorten Aar er han kun én Gang bleven hentet udenfor disse Ture; det var til en Pige, der havde Difteritis. Man klarer sig selv saa længe som mulig, og i Nødsfald har Præsten lidt Medicin: Hofmansdraaber til indvortes og Gigtdraaber til udvortes Brug.

Brækker man et Ben, heler man det selv, desværre ofte kun daarligt. En Dreng paa Gaarden Fagurholsmyri laa, da jeg besøgte Egnen, med bøjet Ben og daarligt Knæ og led, men Lægen blev ikke hentet; det var for dyrt. For nylig grasserede en Influenza-Epidemi i Bygden; man klarede den selv.

Iøvrigt maa det siges, at Lægerne udfylder deres brydsomme og lidet lønnende Gerning med stor Opofrelse og Dygtighed; men de bor endnu langt fra hinanden, skønt man i de senere Aar har ansat flere nye Distriktslæger.

Handelsforhold.

Man kan, som paavist i den geografiske Oversigt, vanskelig tænke sig mere elendige Samfærdselsforhold end dem, der hersker i Skaftafeellssyslerne. At alle Forhold lider herunder, er en Selvfølge, og ikke mindst Handelen. Og dog er der en betydelig Fremgang at spore i de sidste Aartier.

I Bygden Lon i Øster Skaftafells Syssel traf jeg en 77 Aar gammel Mand, ret af den gamle Skole. Jeg underholdt mig med ham om Tilstandene i gamle Dage, sammenlignede med Nutidens. »Saa meget har alting forandret sig i min Tid, at jeg ikke kender Verden. Mange Ting er bleven bedre, men mange værre,« udtalte han, idet han nærmere forklarede dette derhen, at f. Eks. Bygningerne paa Gaardene, Kreaturerne, deres Opdræt og Behandling, Føden og Oplysningen var bleven bedre; derimod havde de økonomiske Forhold efter hans Skøn forværret sig. Næsten alle havde Gæld hos Købmanden, fordi man levede over Evne og ikke som i gamle Dage nøjedes med, hvad man havde.

»Den Gang var der ogsaa en fast Regering«, men nu syntes den gamle. at de politiske Forhold var rent elendige. Han maatte dog indrømme, at siden Monopolhandelen var ophørt, havde Forholdene bedret sig overmaade meget. I den kongelige Handels Tid fandtes paa Sydlandet kun Handelssteder paa Djupivaag i Berufjord samt paa Ørebak. Folk, som boede i Skaftafells Syslerne, havde saaledes intet Handelssted, men maatte rejse til de to Steder, der ligger fjærnt fra hinanden, mindst 55 Mil, eller 10 a 12 Dages Rejse med Pakheste.



Bønder fra Sida Bygden.

Købmandsvarerne var tilmed den Gang dyre, og de Varer, Bønderne solgte blev betalte med lave Priser efter en bestemt Takst.

Den Gang, for halvt Hundrede Aar siden, kostede en god Ridehest 25 Rigsdaler, en Pakhest det halve og en Ko 20 Rigsdaler. Nu er Prisen henved 3 Gange saa høj.

I det hele og store kan der selvfølgelig ikke være Tvivl om, at den lettere Adgang til Handelsvarer har været til stort Gavn, selv om adskillige Bønder derved har ladet sig forlede til at købe mere, end de strængt taget havde Brug for.

En betydelig Ulempe er dog den gammeldags Maade, paa hvilken Handelen længe har været drevet paa Island, nemlig som Tuskhandel.

Bonden faar ved Handelsstedet de Varer, han skal bruge, udleverede, og til Gengæld forpligter han sig til at levere sin Uld, naar Faarene om Foraaret er bleven klippede, og sine slagtede Faarekroppe om Efteraaret.

Bonden faar meget sjældent Penge for sine Varer — kun enkelte Købmænd indlader sig herpaa. Han har der-

for hidtil ikke en Gang kunnet betale sine Tjenestefolk med Kontanter, men har maattet give dem Anvisning hos Købmanden paa Varer for det tilsvarende Beløb af Lønnen. Nu er det dog ved Lov blevet fastslaaet, at Arbejdsløn skal udbetales i Penge. Kort sagt, Penge har hidtil været en saa sjælden Vare, navnlig i afsides Egne, at, om man betaler dermed, kan man opnaa langt billigere Priser end ellers.

Det hænder iøvrigt meget ofte, at Bønderne, naar Skatter o. l. skal betales, ikke har Penge, men saa betaler Købmanden Skatterne for dem, selvfølgelig mod, at de senere giver ham al deres Uld, Faarekroppe og Fisk. Alle fornuftige Fremskridtsmænd paa Island ivrer derfor ogsaa imod det gamle Tuskhandelssystem. Der er da ogsaa, som berørt, Forandring at spore til det bedre, men endnu er største Delen af Islands Landbrugere nødsagede til at realisere deres Varer mod andre Varer.

At dette gammeldags Byttesystem er skadeligt for de økonomiske Forhold og for Fremskridt paa Landbrugets Omraade, er der næppe Tvivl om; men Overgangen til kontant Handel lader sig desværre ikke ordne i en Hast; dertil er Afviklingen af den Gæld, hvori næsten alle islandske Bønder staar til Handelsmændene, en meget betydelig Vanskelighed.

Vi ser dog ikke rettere end, at man kunde gaa over til kontant Handel mod, at det gamle Mellemværende lidt efter lidt blev afviklet.

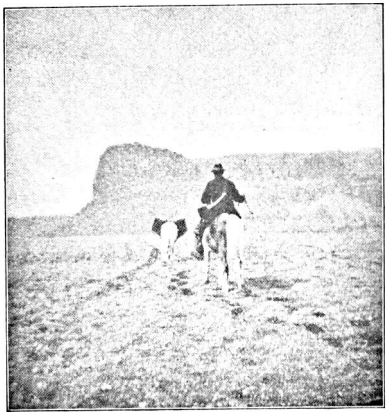
Islænderne er blevne ikke saa lidt demoraliserede ved stadig at være i de Handlendes Vold. De har dertil fattet et Nag til disse, som kun altfor ofte bevirker, at de ikke er i den Grad ordholdne og paalidelige, naar det vedrører Købmanden, som i andre Forhold. Dette gælder dog i mindre Grad om de afsides Egne i Skaftafells Syslerne.

At de Handlende har meget store Vanskeligheder at kæmpe med — navnlig den uhyre Kredit — er sikkert; at de ikke, som mange maaske tror, spinder Silke ved Handelen, er ogsaa vist.

Begge Parter vilde sikkerlig i Fremtiden være bedst tjent med, om man kunde komme ind paa kontant Handel, men atter her er der den Vanskelighed, at der altid mangler Penge paa Island. Hvis man overhovedet kunde gaa over til kontant Handel, maatte Islænderne selvfølgelig nøjes med mindre Priser for deres Uld end nu; thi Forholdet er dette, at Konkurrencen har bevirket, at Købmanden maa betale Bondens Uld med samme eller stundom endog med højere Pris, end han selv faar for den i Udlandet. Da han jo imidlertid betaler den i Varer, er det en Selvfølge, at han for at gaa uskadt ud af Forretningen maa lade sig betale gennem højere Priser paa disse.

Postforbindelsen.

Indtil for fyrretyve til halvthundrede Aar siden var Postforbindelsen i Skaftafellssyslerne kun yderst slet. Af Sparsommelighedshensyn havde man kun gaaende Post, idet det dog tillodes denne at leje Heste over de værste Elve. Han bar en Taske paa Ryggen og bragte kun Breve til Embedsmændene. Dog tog han senere Breve med til andre. Denne Postgang fandt Sted 3 à 4 Gange om Aaret til ubestemte Tider. Lidt efter lidt blev man dog overbevist om Nødvendigheden af at lade Posten ride, og fra Midten af Aarhundredet skete da den epokegørende Forandring, at han fik Hest. Samtidig gik Posten hyppigere, men dog endnu ikke til bestemte Tider;



Posten rider over Skejdaraasanden.
(I Baggrunden Lomagnup.)

det var først efter 1872, at Postforholdene blev bedre. Det var omtrent samtidig, at der paa de bedste Gaarde begyndte at komme Blade, ligesom det islandske litterære Selskabs Bøger da vandt Indpas.

Nu anløbes Kyststederne Vik og Hornefjord regelmæssigt af Dampere naar Vejret tillader det, og nu gaar den ridende Post gennem Landet hver fjortende Dag. Ofte medfører han en hel Karavane af Heste, belæssede med røde Postkasser, og lystigt lader han sit Horn skingre, naar han kommer i Nærheden af en Gaard.

Sammen med ham er en ny Tid ved at gry. Der holdes nu en Mængde Blade og Tidsskrifter, og Bøger er ikke sjældne; men indtil for knap en Menneskealder siden havde man i de mest afsides Egne intet Begreb om Verden udenfor sit eget snævre Omraade.

Mændene kom dog stundom paa deres Rejser i Berøring med andre Mennesker, men Kvinderne var i mange Egne fastgroede. Kvinderne i Øræve levede f. Eks. meget ensformigt. De kom saa at sige aldrig udenfor Bygden, dertil var Jøkelelvene for slemme. En Gang imellem, stundom med mange Aars Mellemrum, foretager de nu Rejser til Handelsstedet Høfn i Hornefjord, men mange gamle Kvinder har aldrig været saa langt som til den mest afsides liggende Gaard i selve Bygden (Kvisker).

Opdragelse og Oplysning.

Ungdommen lærer nu ikke saa lidt, i alle Tilfælde i Sammenligning med, hvad der var Tilfældet før. Kampen for Tilværelsen var altid drøj. Børnene opdroges strængt og vænnedes tidligt til Savn og Anstrængelser, men de behandledes iøvrigt godt.

En gammel Mand i Øster Skaftafellssyssel berettede herom:

»Vi lærte alle at læse af vore Forældre. ABC kendtes ikke, men til Læsningen benyttedes gamle Andagtsbøger, der var trykte paa Holar Bispesæde i det 18. Aarhundrede eller Pontoppidans Katekismus, som var oversat

paa Islandsk. Derimod lærte vi hverken at regne eller skrive. Bønderne syntes at det var unyttigt for Almuen at lære at skrive. Man ræsonnerede som saa, at den, der kunde skrive, gærne kunde skrive noget, der kunde skade ham, navnlig hvis han underskrev noget. Den aandelige Undervisning indskrænkede sig til Religion. Naar Konfirmationen var overstaaet, var dermed Opdragelsen endt.

Derimod vænnedes Børnene fra smaa til praktisk Gerning. Saa snart de kunde bruges dertil, maatte de passe Heste, vogte Faar osv. Det var ofte meget strængt Arbejde, der paalagdes dem, og ikke altid toges der Hensyn til deres Kræfter«.

Paa denne Maade opdroges et haardført Folk, der var vænnet til al Slags Arbejde i den barske Natur ved Foden af de frygtede Jøkler. De færdedes paa Fjældene over de farlige Jøkelelve, paa Havet Sommer og Vinter, til Høslæt og Fiskeri — efter gamle Methoder, der havde været brugte fra Arilds Tid.

De førte, kort sagt, et haardt og glædeløst Liv. »Men vi vidste det ikke, for vi kendte ikke andet.« Musikinstrumenter var ikke i Brug paa Egnen, Dans lige saa lidt. Ej heller drev man som andet Steds den ældgamle Brydning. Skakspil var yderst sjældent. Spillekort havdes paa enkelte Gaarde. De brugtes i Juletiden, men ellers ikke. Glæden bestod fornemlig i, at man enkelte Gange om Aaret drak sig fuld. Dertil betragtede man et Ridt til Kirke som en Fornøjelse.

Man iførte sig sine fine Klæder, og Mænd og Kvinder, stundom med deres Børn, trodsede Jøkelelvene og foretog det ofte lange Ridt til Kirke, hvor man mødte andre Mennesker og spurgte Nyt.

Det eneste, der bidrog til at højne Befolkningens aandelige Niveau, var Læsningen af Sagaerne og Religionen.

Paa nogle Gaarde havde man dog ingen anden Læsning end religiøs.

Hver Aften om Søgnedagene holdtes i Vintertiden

Husandagt. Først sang man Begyndelsen af en Salme, saa oplæstes der en kort gudelig Betragtning, derpaa bad man Fadervor, og til Slutning sang man den sidste Del af Salmen.

Derimod læste man sjældent i det nye Testamente, der mærkelig nok ikke er saa kær en Læsning for Islænderne som for andre protestantiske Folk. De holder mere af Andagtsbøger, Postiller o. l.

Ved Søndagsandagten læstes der en Prædiken over Dagens Evangelium, med Salmesang før og efter. Man benyttede særlige Bøger for hver Periode: Jul, Faste, Paaske og Pinse.

Fra Pinsen til den første Vinterdag (sædvanlig i Oktober) holdtes ingen Aftenandagt paa Søgnedagene. Da var man for travlt beskæftiget til at have Tid dertil.

Endnu holder man paa en stor Del af de islandske Bøndergaarde denne Husandagt, dog med andre Bøger. Foruden Husandagten i Vintertiden læste man paa mange Gaarde — især paa Præstegaardene — om Aftenen gamle islandske og norske Sagaer; men de var ikke hver Mands Eje som nu, og Bøgerne gik paa Omgang fra Gaard til Gaard.

Af og til kvad man Rimur i de lange Vinteraftener. Det var gamle, uhistoriske Ridderviser o. l.

En sang for, medens de andre lyttede, og stundom sang Tilhørerne Omkvædet med. Enkelte Mænd, der kunde synge disse Rimur, gik paa Omgang paa Gaardene, hvor de altid var velkomne Gæster. En Del af disse Viser havde man i trykte Bøger, andre fik man fra Haandskrifter.

Man var saaledes langt tilbage i Oplysning i aandelig Henseende; man levede, som det havde været Skik i Aarhundreder; ingen ny Luftning var i umindelige Tider kommet udefra ind over Landet. Dette gav sig, som sagt, til Kende i alle Forhold.

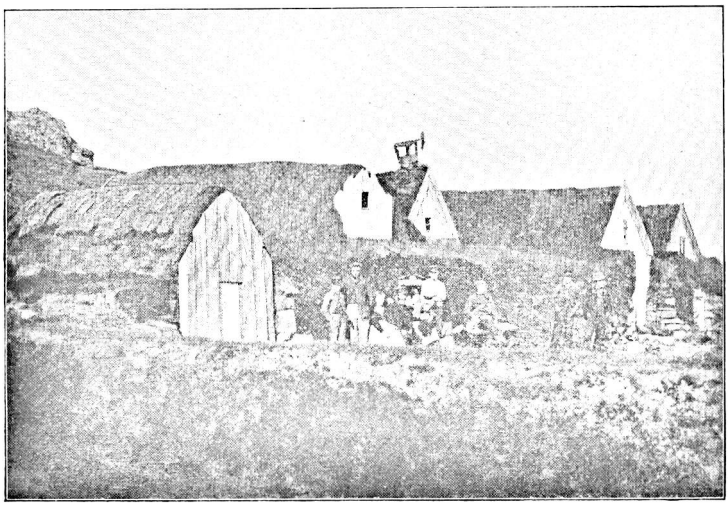
Tidsregningen.

Først for en Snes Aar siden blev Ure almindelige i Øster Skaftafellssyssel, indtil da beregnede man Tiden

paa ældgammel nordisk Vis efter Solens Stilling paa Himmelen, og i Forhold til forskellige Terrængenstande. Ofte byggede man Varder paa Steder, der fra vedkommende Gaard saas lige under Solen, naar denne stod enten i Øst, Sydøst, Syd, Sydøst, Vest osv.

Iøvrigt gik man, naar Solen ikke var oppe, ned til Stranden for at mærke sig Tiden gennem Betragtningen af Tidevandet.

Om Vinteren og efter Solnedgang beregnede man Tiden efter Stjernerne. Syvstjernen var det alminde-



Gaarden Heinabjerg ved Hornefjord.

ligste Tidsmaal, og man var ganske nøje inde i Stjernernes Stilling paa Himmelen til de forskellige Aarstider, en Kendskab, der havde sin Rod i den Tid, da man intet Kompas havde, men udelukkende sejlede efter Sol og Stjerner.

Hver Gaard havde saaledes sine egne Mærker og sine egne Midler til Klokkesletsbestemmelse, grundet paa ældgamle Erfaringer fra Tiden før Islænderne kom til Island.

NO betegnedes f. Es. ved Landnordr, ɔ: Nord over Land, medens samtidig NV betegnes ved Útnordr, ɔ:

Nord ud over Havet. Disse Betegnelser, der paa Island og navnlig paa Øst og Sydøstlandet slet ikke mere passer, bruges dog tildels den Dag i Dag her. De er aabenbart hidbragte fra Norge, hvor Nordøst for Folk, der boede ved Kysten, netop var ind over Land, medens Nordvest var ud over Havet.

De fleste Steder paa Island benyttedes for SV. og SØ. henholdsvis de fra Norge hidbragte Betegnelser Utsudr og Landsudr, hvilke imidlertid i Øster Skaflafells Syssel er bleven erstattede af Hafsudr og Hafaustr, af hvilke førstnævnte er ganske det samme som Utsudr (Syd ud over Havet), medens sidstnævnte aabenbart er lempet efter Forholdene, saaledes at det misvisende Landsudr erstattedes med Hafaustr.

Man kan forstaa, hvilken mageløs Forandring, det bragte, da man fik Ure.

Trykt Almanak havde man kun yderst sjældent, men man hjalp sig alligevel. Man kunde f. Eks. ved paa en bestemt Maade at stille Fingrene sammen beregne Dagene i Aaret.

Endvidere havde man udskaarne Stokke, der angav Tidsregningen. Man hjalp sig, indtil for knap en Menneskealder, siden paa denne primitive Maade.

Bryllup og Ægteskab.

Paa Island kendes ikke den Standsforskel som i mange andre Lande. Der ser Forældrene nærmest paa, om den Mand, der skal have deres Datter til Ægte, er dygtig, god og rettænkende. Om han er fattig gør ikke saa meget til Sagen.

Medens den unge Mand stundom henter sin Brud fra fjærnere Egne, er det dog som oftest fra nærliggende at det sker. Navnlig i afsides Egne er derfor de fleste Beboere i nærmere eller fjærnere Slægtskab. Dette er saaledes Tilfældet i Ørævebygden, hvor alle Karle og Piger paa Gaardene er Børn, Svigerbørn eller Fosterbørn af Bonden. Der findes maaske ialt kun 5 Arbejdsmænd

udenfor Familjerne, men deres Forhold er ret ejendommeligt. De er som oftest gifte, og skønt Konen og hendes Børn bor i Badstuen hos Manden, faar de dog ikke Kosten, men maa selv forskaffe sig den. I Reglen faar den ældste Søn eller Datter Gaarden, hvorfor vedkommende i alle Tilfælde bliver hjemme og gifter sig. Omstændighederne raader for, hvorledes det gaar de andre Børn, om de vedbliver at tjene som gifte eller om de faar en anden Gaard.

Brylluppperne holdes helst i Vaar og Høst, paa hvilke Tider man har Mad og Varer i Huset, efter at Produkterne er omsat hos Købmanden. Desuden har man, navnlig om Efteraaret, naar Slagtningen har fundet Sted, Huset fuldt af Sulevarer.

Om Vinteren derimod er Samfærdselsforholdene ofte til Hinder, ligesom man da ikke er saa godt forsynet med Madvarer. Om Sommeren endelig har man ikke Tid dertil for Høhøstens Skyld.

Naar Brylluppet er berammet og Udstyret er færdigt, skrider man til at indbyde Venner og Bekendte. Paa Landet fejres det som oftest med et Par Dages Gilde, og man indbyder saa mange Mennesker, som man paa nogen Maade kan overkomme. Stundom gælder Indbydelsen saa at sige alle gifte Bønder og deres voksne Børn: hele Bygden eller Hreppen, ogsaa Arbejdsfolkene, hvorved Gæsternes Antal kan stige til over Hundrede.

Gildet holdes helst i Brudgommens Hus, eller, hvis der er bedre Plads, da i Brudens Forældres.

Iøvrigt har hverken Brudgom, Brud eller deres Forældre noget videre at gøre med Beværtningen af Gæsterne; den er overdraget til andre, selvfølgelig mod, at Udgifterne deles af Forældrene.

Paa Bryllupsdagen henter Brudgommen sin tilkommende Brud i hendes Hjem, hvis de da ikke er fra samme Gaard, hvilket ofte er Tilfældet, og under Ledsagelse af Slægt, Venner og indbudne rider man nu til Kirken. Bruden er endnu ikke iført sin Højtidsdragt, det vilde være upraktisk at ride i den, hvorfor den med-

føres indpakket, for at hun kan blive paaklædt og pyntet i Præstegaarden eller den Gaard, ved hvilken Kirken ligger. Under Ridtet til Kirken hersker der en højtidelig Stemning; man støjer ikke og rider ikke haardt til, men stille og roligt, som det sømmer sig.

Efter Ankomsten til Kirkestedet bliver Bruden pyntet, medens der bydes Kaffe til alle Gæsterne.

Naar Bruden er iført sin Højtidsdragt med Slør, begiver man sig til Kirken.

Til at ledsage Brud og Brudgom er der to Forlovere (svaramenn), der som oftest er vedkommendes Forældre. Forinden Brylluppet ordner Forloverne, hvor meget Bruden skal have i Morgengave, thi denne Skik er endnu ikke helt gaaet af Brug (i alle Tilfælde ikke i Øster Skaftafells Syssel). Bruden faar dog først efter Vielsen at vide, hvor meget der er sikret hende paa denne Maade.

Det er Skik og Brug, at Brudgommen, ført af sin Forlover ved Haanden, først møder i Kirken, og det anses for passende, at han maa vente længe. Han og hans Forlover tager Plads i Koret, Sønden for Alteret.

Efter en Stunds Forløb kommer Bruden og hendes Forlover Haand i Haand ud af Huset, Klokkerne begynder nu at ringe, medens de vandrer til Kirken. De tager Plads i Langhuset, længst inde i en af Stolene paa nordre Side.

Naar Bruden er kommet til Sæde hører Klokkeringningen op.

Vielsen foretages. — Naar den er forbi, træder Forloverne atter frem og fører Brud og Brudgom til Sæde igen til Salmen er sungen til Ende. Nu fører Brudgommen sin Brud ud af Kirken ved Haanden og tilbage til Huset, hvor hun atter skal omklædes for at kunne foretage Ridtet hjem.

Forinden Omklædningen modtager Brudeparret Lykønskninger.

I ældre Tid bødes der, medens Bruden klædte sig om, Vin (nu Kaffe) til Brudgom og Gæsterne. Mange af dem var derfor begyndt at komme i Stemning, og nu, da

Vielsen var forbi, havde de ingen Forpligtelse til at lægge Baand paa sig.

Naar Bruden er parat, stiger man til Hest, og nu gaar Ridtet lystigt hjemad over Stok og Sten. Præsten er nu ogsaa i Følge.

Det er efterhaanden bleven hen paa Eftermiddagen, og man plejer at sørge for at være hjemme mellem Klokken fire og seks.

Men den stakkels Brud er endnu ikke færdig med sine Omklædninger, atter maa hun iføre sig sin Højtidsdragt for at kunne møde op i sit fulde Skrud ved Gildet, og atter er der Anledning for de ventende Gæster til at tage sig en Forfriskning. Til Bryllupsmiddagen mødes derfor med godt Humør.

I ældre Tid ansaa man Byggryns- eller Sagovælling, Steg og koldt Bord (Hankekød, Rullepølse osv.) for udmærket Bryllupsmad. I vore Dage forlanges der noget mere.

Til at forestaa Anretningen og paase, at Gæsterne faar nok af Spise og Drikke, er der udnævnt en særlig Skaffer (Fræmmistóðumaður). Denne Bestilling anses altid for meget ærefuld.

Brud og Brudgom sidder selvfølgelig sammen, men der holdes ingen Taler for dem. Derimod skænkedes i gamle Dage en Snaps Brændevin til hver Ret. Som Regel anvendte man kun to Glas ved denne Udskænkning, et til Mændene og et til Kvinderne. »Gjøre saa vel« lød det uafladelig Bordet rundt, naar Skafferen præsenterede Snapsen; man tog en Slurk, saa fyldtes der lidt mere i Glasset til den næste.

Paa Grund af de mange Gæster maa der ofte spises i flere Hold.

Efter Spisningen serveres der «Punch« — en frygtelig Ret —, Kage og Toddy, og dermed bliver man ved hele Dagen, samtidig med at der nu holdes Taler og Lykønskninger frembæres.

I gamle Dage forlystede man sig ikke med Dans efter Bordet, men nu er det begyndt at komme i Mode.

At Munterheden, efterhaanden som der fortæredes flere og flere Drikkevarer, steg, er forstaaeligt, og ofte blev man meget støjende, og stundom alt for lystig, saa man udsatte sig for, at Folk, der havde noget udestaaende med hinanden, kom i Skænderi, ja sommetider i Slagsmaal. Men saadant var forudset, og det var aftalt, at to til tre Mænd (Samtök) stedse skulde passe paa, at ingen kom i Totterne paa hinanden. En yndet Morskab var at synge, og ikke altid var det, man sang, af godlidende Art. Ligesom paa Færøerne hændte det, at Uvenner og Folk, der havde noget udestaaende med hinanden, gav sig til at synge Nidviser (Tattur) om hinanden, hvilket fremkaldte bidende Svar.

Hvis nogen, hvad der stundom hændte, uindbuden kom til Brylluppet, maatte han altid være udsat for paa denne Maade at faa drøje Skoser. Der lavedes Viser om ham, hvilke straks blev sungne. Anderledes blev Rejsende, som tilfældig befandt sig paa Egnen, behandlede.

Brud og Brudgom maatte være med i Lystigheden hele Natten; naar de forsvandt, hørte Gildet op, og Gæsterne gik til deres respektive Herberger paa Nabogaardene.

Næste Morgen fik de Kaffe og Vin, sjælden Mad, inden de rejste. Forinden tog Brud og Brudgom Afsked med hver enkelt i en Uendelighed; ved Afskeden gav Gæsterne Brudegaver, i Reglen Penge, efter deres Stilling (2, 3, indtil 10 Kroner i vore Penge).

Først naar alle havde sagt Farvel, var Brylluppet forbi.

Paa Island er ulykkelige Ægteskaber sjældne, og de forløber som oftest uden større Rivninger. Ja man har mange Eksempler paa inderlig Kærlighed mellem Ægtefolk, ligesom disse i Almindelighed nærer stor Kærlighed til deres Børn. Det betragtes som en Ulykke ikke at have saadanne. Ofte ser man derfor gifte Folk, hvis Børn enten er døde eller bleven voksne, tage fattige Folks eller Arbejdsfolks Børn til sig. Uægte Børn er ikke hyppigere paa Island end andetsteds, til Trods for, at Mænd og Kvinder omgaas hinanden saa utvungent, at de endog,

som vi har hørt, sover i samme Stue. Vanens Magt er imidlertid saa stor, at ingen tager Fortrydelse af dette Samvær. Unge Piger klæder sig uden Blussel af og gaar i Seng i samme Stue som Mændene.

Selvfølgelig har man dog ogsaa paa Island mange Tilfælde, hvor Folk lever sammen som Mand og Hustru uden at være gifte. Et islandsk Mundheld siger: »Ved Havet er alle ugifte«, det hentyder til det ubundne Liv, som stundom finder Sted, hvor Folk drager hjemme fra og ligger paa Fiskeri ved Kysten. Dette er nu udenfor Hjemmene, men ogsaa stundom indenfor disse hører man om »Frilleliv«. Ja, det var tidligere intet Særsyn, at gifte Mænd fik Børn med Tjenestepiger eller at ugifte Tjenestefolk levede sammen.

Selv om saadanne Forhold ikke billigedes af den offentlige Mening, tog dog ingen virkelig Forargelse deraf, ja den forurettede gifte Kvinde viste ofte stort Højmod overfor sin Mands Forsyndelser, hvilket efterfølgende er et Eksempel paa.

En Præst var paa Husbesøg i en Bondegaard. Hustruen førte Børnene frem for ham for at han kunde overhøre dem. Han spurgte ved samme Lejlighed, hvor mange af dem der var hendes. Hun svarede 6. Der var imidlertid 7, og Præsten spurgte da, hvis det syvende var. Konen svarede: »Det er nu egentlig mit, skønt jeg ikke er dets Moder, min Mand fik det med en Pige her paa Gaarden.«

Præsten spurgte derpaa Konen, om det var flere Aar efter Brylluppet.

»Ja — ja, flere Aar efter.«

»Tog De Dem det ikke nær?«

»Jo, det gjorde jeg; men han, den stakkel, tog sig det mere nær.«

»De har altsaa tilgivet ham?«

»Skulde der være nogen Kærlighed til, naar man ikke viste den, hvis ens Mand trænger til den.«

Barnedaab og Konfirmation.

Naar et Barn skal døbes er der altid en lille Fest i Hjemmet. Stundom døbes Børnene straks efter Fødslen,

til andre Tider venter man endogsaa et helt Aar, inden dette sker.

Barnedaaben holdes sjældent i Kirkerne, dertil er det for besværligt at føre de smaa Børn den ofte lange Vej til Hest.

Som Regel kommer derfor Præsten til vedkommende Hjem, og her foregaar Højtideligheden i den lille Stue, der i Dagens Anledning er ren og pæn.

Endog Præstens Børn bliver i Almindelighed døbte hjemme.

Efter Daaben gives Kaffe og Kager. Fattige Folk lader sig i Reglen nøje hermed, hvorimod mere formuende trakterer med anden Mad.

I gamle Dage var det Skik, at Præsten efter Daaben fik den saakaldte »Døbepægl« (Skirnorpeli), naar han red hjem. Det var en lille Flaske med Brændevin.

De Navne, som Børnene faar, er gammeldags som alt andet i Skaftafellssyslerne.



Bonde fra Hornefjorden.

Efter Kirkebøger og andre officielle Lister anføres en Række:

Mandsnavne: Arni, Ari, Arngrimur, Asmundur, Asbjørn, Bjørn, Benedikt, Bjarni, Brynjolfur, Bergur, Bergtor, Christian, Dádi, David, Einar, Eirikur, Erlindur, Ejolfur, Erasmus, Finnbogi, Fridfinnur, Fridrik. Flosi, Gissur, Gudmundur, Guttormur, Gisli, Gunnar, Gudjon, Hallur, Hjørlejfur, Halldor, Haraldur, Ingimundur, Ingibergur, Islejfur, Jon, Jonatan, Kolbein, Konrad, Ketil, Klemens, Magnus, Mensaldur, Markus, Niels, Olafur, Ofeigur, Ormur, Oddur, Páll, Rafnkill, Runolfur, Sigurdur, Steinn, Stefan, Sølvi, Steingrimur, Sigvardur, Sigurbergur, Sverri, Stigur, Snorri, Sveinn, Sigursveinn, Tomas, Teitur, Torstein, Torleifur, Torarinn, Tordur, Torvardur, Torlakur, Vigfus,

Kvindenavne: Astridur, Arnfridur, Bergljot, Dyrlejf, Elin, Gudbjørg, Gunnbjørg, Gudrun, Groa, Gudny, Gunnvor, Holmfridur, Helga, Halldora, Herdis, Halla, Hildur, Ingibjørg, Ingun, Jodis Johanna, Katrin, Kristin, Lucia, Liotun, Margrjet, Marin, Malmfridur, Oddny, Ragnhildur, Rannvejg, Ragnhejdur, Sigridur, Steinun, Sæbjørg, Snjofridur, Sesselia, Salgerdur, Torun, Tordis, Trudur, Turidur, Torlaug, Tora, Valgerdur, Vilborg, Vigdis.

Konfirmationen foregaar ganske som i Danmark, dog afholdes Afhøringen som oftest ikke i Kirken men i Præstens Hjem eller i den nærliggende Gaard forinden Bekendelsen i Kirken.

Død og Begravelse.

Indenfor Badstuens Bræddevægge foregaar de væsentligste Facer i Bøndernes ensformige Liv. Her fører Bonden sin Hustru ind til Brudesengen, der staar i Række med alle Husets andre Senge. Her føder Kvinden sine Børn medens Stuen maaske er fuld af de andre Husbeboere, og her hylles det døde Legeme i et Lagen efter at Øjnene er klemte til og Salmebogen anbragt under Hagen.

Indtil Kisten er tømret sammen af Drivved og farvet sort, ligger nu stundom Liget her i Sengen Natten over, medens de levende slumrer rundt om. Siden stilles det ind i et andet Hus. Stundom hændte det i gamle Dage, at man i afsides Egne, navnlig om Vinteren og naar det gjaldt Fattigfolk, ikke kunde skaffe Ligklæder; man svøbte da Liget ind i et Uldlagen. Det hændte endog en sjælden Gang at man, — efter hvad gamle Folk har berettet — jordede Ligene uden Kiste.

Vi har i Fortællingen om »Gisles« Død ovenfor givet Træk af Skikkene ved Begravelse og skal her kun give nogle supplerende Bemærkninger. Om Sommeren bliver Kisten som Regel transporteret paa Hesteryg; om Vinteren stundom paa Slæde.

Naar Liget ankommer i Kirkegaardsporten begynder Klokkerne at ringe, og man synger et gammelt Salmevers

medens Kisten bliver baaret ind i Kirken, hvor den anbringes paa Gulvet foran Alteret.

Som oftest var der i ældre Tid kun to Stropper i Kisten, en for hver Ende, saaledes at kun to Mand kunde bære, dette er stundom Tilfældet endnu. Der hørte da stærke Mænd til dette Arbejde. Nu er der ofte anbragt Stropper paa Siderne af Kisten, og 6 Ligbærere er det almindelige.

I ældre Tid fik Mændene ved Ankomsten til Kirken — det kunde jo navnlig om Vinteren ofte være en kold Tour — en Snaps Brændevin, medens Kvinderne trakteredes med »Messevin«. Denne Skik bevirkede, at enkelte ved Begravelsen ikke var ganske ædru; men den er nu vistnok ophørt. Nu er der iøvrigt — efter at Loven om Alkoholudskænkning er skærpet — ikke megen Lejlighed til at forskaffe sig Spiritus.

Stundom var Afstandene saa store og Elvene saa ufarbare, at Præsten ikke kunde komme til Stede for at forrette Jordpaakastelsen, navnlig ved Vintertid. I enkelte afsides liggende Bygder maatte man da begrave Ligene uden Præst. Man anbragte da en Pæl gennem Jordsmonnet ned til Kisten, hvilket kaldtes at »staursetja« (ɔ: sætte Pæl). Naar Præsten senere kom, blev Pælen taget op for at han gennem Hullet kunde forrette Jordpaakastelsen.

Et lignende Forhold omtales i Sagaerne fra Grønland.

I en meget afsides liggende Egn i Øster Skaftafells Syssel er det endog i det sidste halvhundrede Aar hændet, at Folk slet ikke er blevne begravede i indviet Jord. Dette var saaledes Tilfældet i den afsides liggende Vididal, der skærer sig ind i Landet ved Vatnajøkles Østende.

Her findes saaledes efter Sigende ved nogle gamle Hustomter, fire Grave, langt fra Bygden og menneskelige Boliger. De tilhører Folk, der levede et ensomt Liv her og døde uden at deres Efterlevende kunde eller vilde føre dem ned til Bygden. En af dem blev rimeligvis dræbt, men de andre døde nok en naturlig Død.

Naar Begravelsen paa Kirkegaarden var forbi, skyndte

de Indbudne sig tilbage til Gaarden, hvor Gravøllet (»Erve-drykkja«) skulde holdes. Al ydre Tvang, som man havde paalagt sig af Sømmelighedshensyn overfor den afdøde, var nu forbi; Sorgen var vejret bort, og man lod Hestene strække ud. Efter Ankomsten til Gaarden begyndte Gildet, ved hvilket man i Reglen, som en gammel Bonde sagde, var: »lige saa glade som ved Bryllupper«. Da jeg udtrykte min Forundring over dette Forhold svarede han mig ordret:

»Det vilde dog være underligt om en gammel Mand, træt af Dage, skulde begrædes«, og da jeg indvendte, at det dog ogsaa hændte sig, at unge Mennesker døde bort fra Børn og Forældre, som vilde savne dem, svarede han kort: »Det andet Liv er dog bedre«.

Selv om Forældrene var nok saa sørgmodige over et kært Barns Død, skjulte de det. Faderen drak med de Indbudne som spøgte og morede sig og »sang Sjælen ind i Himmerig«, og Moderen bar med sine Piger Mad frem for Gæsterne, som morede sig efter Behag. Forældrene var de eneste, som lagde Baand paa sig — og selv de glemte maaske stundom deres store Sorg et Øjeblik, for næste Dag, naar de var ene, atter at tynges af den.

Begravelsesgilderne varede i ældre Tid til den lyse Morgen; i enkelte Tilfælde endog flere Dage, men i Reglen kun én.

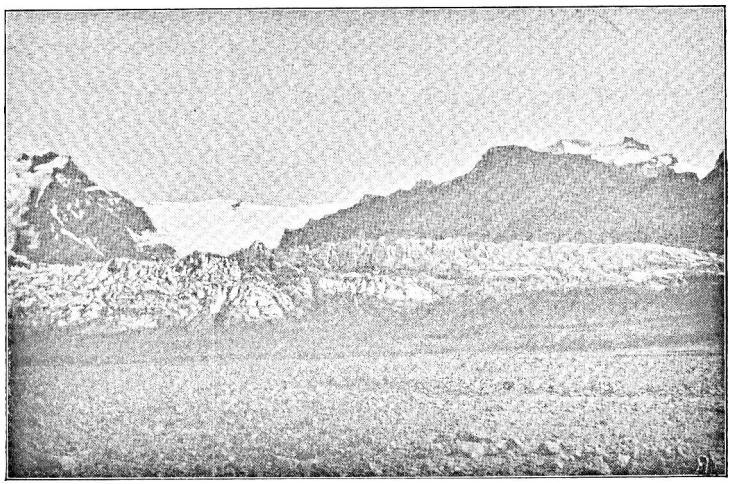
Nu er de store Gilder ved Begravelser for det meste hørte op. Det er Præsterne som har faaet Folk til at ophøre dermed.

Overtro.

Man levede i Skaftafellssyslerne for en Menneskealder siden, som vi har hørt, uden for Verden, fra hvilken der kun en sjælden Gang kom et Pust. — Som Følge af disse Forhold var Befolkningens aandelige Standpunkt kun lavt, Oplysningen ringe og Overtroen var vidt udbredt. Jøklernes Nærhed og Frygten for dem nærede i Folks Indbildningskraft Troen paa Gengangere, Aander, Jætter, Trolde, Fredløse o. L. I hver eneste

Klippe boede Huldrefolk, som færdedes rundt mellem Folk og af og til blev sete, og man vidste altid at fortælle om, hvordan Køer og Faar var bleven malkede af dem. Flere Steder paavises endvidere Vølvegrave (völfuleiði) i hvilke Vølver (Spaakoner) siges at være begravede.

I næsten alle Elvene boede Vandaander (Nikur eller Vatnándar), et Slags overnaturlige Væsener, som lignede Heste, Tyre, Sæler eller Fisk (Rokker), men aldrig Mennesker. Deres Hoved vendte stundom forkert.



En Bræ fra Ørævejöklen kommer ned paa Sanden ved Svinafell.

De kom op af Vandet og nærmede sig Folk og Børn; men naar disse var saa letsindige at sætte sig op paa dem, sprang Uhyret i Vandet, og Vedkommende druknede. Til andre Tider lagde disse Væsener sig i Vejen for Hestene, naar de skulde vade over Elvene, saa de faldt paa deres slimede Krop. — Ofte bragte de Ulykker, men stundum hjalp de ogsaa Folk.

Der er overhovedet ikke mange Dyr af dem, der kendes, som man ikke har knyttet overnaturlige Forestillinger til, Forestillinger, som aabenbart for en stor Del har sin Rod i Hedenskabets Tid.

Ravnene f. Eks. menes stundom at advare Folk, der har givet dem Føde i Vintertid, ved flagrende at lede disse bort fra et farligt Sted.

Overtroen giver sig undertiden mærkelige Udslag. Endog i Kirkerne føres den stundom ind.

I Stafafell Kirke i Lon Bygden er der f. Eks. anbragt en Klo af en Havørn i Enden af det Toug, i hvilket den ældste af de to Klokker hænger, inde i selve Kirken. Denne Klo blev i sin Tid anbragt der af en gammel Mand. Han havde engang været i Havsnød og gjorde da det Løfte, at om han blev reddet, vilde han give Kirken en Ørneklo til Klokken. Den dybere Aarsag hertil var sikkerlig den, at Folketroen mente, at en saadan kunde beskytte mod Ildsvaade: »Det Hus skulde aldrig brænde, i hvilket der var en Ørneklo«.

I Smedjen paa Gaarden Fagurholsmyri i Øræve saa jeg en lignende Klo som Haandfang til det Reb, i hvilket Blæsebælgen blev trukket. Paa Kløerne var indridset Bogstaver, som dog ikke kunde tydes. Kloen havde hængt der i Mands Minde og saaledes skærmet Huset godt.

Selv til visse Arter af Sommerfugle er der knyttet overtroiske Forestillinger. Paa Ingolfshøfden saa jeg f. Eks. en Sommerfugleart, den var meget sjælden; men naar den kommer bringer den, sagde man mig, Sygdom og Pest med sig. Endnu har jeg dog ikke hørt noget om, at saadan Farsot har hærget Øræve.

Hvad Mændene særlig skulde tage sig i Agt for, var dog Trold- eller Jættekvinderne.

De er lidt større end andre Kvinder og sædvanligvis klædte i en dobbelt Dragt af Faareskind med det laadne vendende baade ud og ind. Skindene er ganske, som de er tagne af Faarene, stundom hvide og stundom sorte. Paa Hovedet bærer de en Hætte, ligeledes af Skind. Den er bagtil gjort fast til Dragten. Sædvanligvis er Jættekvinderne grimme og bærer langt, uredt Haar. Deres Karaktertræk er uforsonligt Had, dyb Elskov og Kærlighed til Mænd.

Viser nogen dem en Tjeneste, er de taknemmelige og hører ikke op med at gjøre dem godt. »Tro som en Trold« (tröllatrygd) er endnu et islandsk Udtryk. Paa

den anden Side vedbliver de at forfølge den med deres Had, som ikke vil gøre, som de forlanger. De kan forhekse og fortrylle Folk.

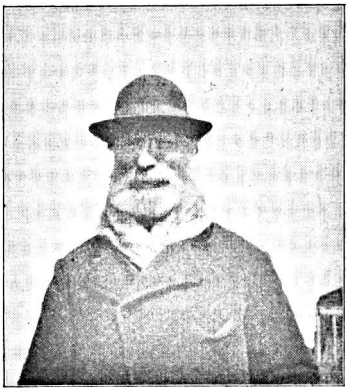
Jeg havde i Hornefjorden faaet opspurgt en gammel Bondekarl Gudmund, som mentes særlig at vide Besked med de i ældre Tid gængse Forestillinger om overnaturlige Væsener. Der blev sendt Bud efter ham, og han kom ridende uden at ane, hvad jeg havde til Hensigt. Efter at have spurgt ham ud om alskens andet, ledte jeg Samtalen hen paa det, jeg ønskede. Efter nogle Omsvøb fortalte han mig følgende for godt en Menneskealder siden passerede Historie, medens han sad og vuggede frem og tilbage og stirrede ud i Rummet med sine tilslørede gamle Øjne. En enkelt Afbrydelse skete, naar han tog sig en Pris, idet han langsomt hældte Snusen ud paa Haanden, som han derpaa nærmede til Næseborene. — Et Øjebliks Stilhed, saa fortalte han med hviskende Stemme:

»I Tiden mellem 1840 og 1850 tjente paa Gaarden Svinafell ved Foden af Ørævejøklen en Faarehyrde ved Navn Sigurd. Jeg erindrer ham meget godt og har ofte hørt om den sørgelige Skjæbne, der overgik ham.

Det var i November Maaned, da Dagene var korte. Sigurd havde været oppe i Fjældene under Jøklen for at tilse Faarene og var nu i Mørkningen paa Vejen hjem. Da mødte han en Jættekvinde, som spærrede ham Vejen, saa han hverken kunde komme frem eller ud til Siderne. Han blev meget bange, thi han havde mange Gange hørt om disse Jættekvinder, som man vidste boede i Fjældene. Han vidste, at det ikke nyttede at give sig i Kast med dem, og han stod raadvild og ilde til Mode. Da talte Jættekvinden til ham: »Du behøver ikke at være bange. Jeg har ikke noget ondt i Sinde, tværtimod nærer jeg inderlig Kærlighed til Dig og vilde ønske, at Du kunde blive min. Jeg er ene og kan ikke godt holde Ensomheden ud. Jeg lever her i Bjærget i en Hule og har nok af Mad, Kød, Kvanner (Angelica) og mange andre gode Ting. Du vil faa det godt hos mig. Opfyld nu mit Ønske, saa jeg kan blive glad for hele Livet«. Sigurd tænkte paa dem der hjemme, paa sin Slægt og sine Venner, som han nødig vilde skilles ved; thi han vidste, at hvis han fulgte med Jættekvinden, var det for stedse. Han gav hende derfor et bestemt Afslag og forsøgte at komme bort. Hun holdt ikke paa ham og lod ham gaa; men han mærkede, at hun var baade bedrøvet og vred. Hun forudsagde ham, at han i Fremtiden vilde komme til at holde af en Kvinde. »Men den Kjærlighed vil kun blive Dig til Sorg og Modgang.

Dine Børn vil dø unge og Din Kone vil sygne hen og dø, saa Du ingen Glæde vil faa af hende«. Jættekvinden forudsagde ham endelig, paa hvilken Maade han selv skulde dø, foruden en hel Del andre Ting, som skulde ske — og senere viste det sig, at Alt, hvad hun havde forudsagt, gik i Opfyldelse.«

Da Sigurd kom hjem, fortalte han straks, hvad der var passeret ham, og i Bygden var man meget optaget heraf. Man kaldte ham siden: »Den Fremsynte«, fordi han vidste Besked om meget af, hvad Fremtiden indeholdt — og Alt, hvad han forudsagde, gik i Opfyldelse.



Gamle Gudmund.

Sigurd vilde imidlertid ikke længere blive paa den Gaard, hvor han hidtil havde tjent, thi han frygtede for at gaa op i Fjældene der. Han flyttede da bort og blev senere en fattig Bonde længere Østpaa. Han giftede sig og fik Børn, men det gik, som det var forudsagt ham af Jættekvinden: de døde alle.

Han sagde altid, naar Ulykken kom over ham, at derved var jo Intet at gjøre, det maatte gaa saadan, som hun havde sagt.

Ogsaa sin egen Dødsmaade forudsagde han — og den skete ganske i Overensstemmelse hermed. Han var en Dag med en Del andre Mænd redet ud paa Isen paa Vejen ned til Søen for at fiske, og var bleven noget tilbage, da hans Hest gik gennem Isen. Kammeraterne kom ham til Hjælp og trak ham og Hesten op, men nogle Dage efter døde han som Følge af det kolde Bad. Forinden havde han fortalt en hel Del mere af, hvad Jættekvinden havde sagt ham om Fremtiden, til den Mand, som vaagede ved hans Sygeleje. Han døde lidt før 1860.

Jeg spurgte Gudmund, om han og andre nu virkelig troede den Historie. Han nikkede gentagne Gange og sagde derpaa: »Ja, ja, — det maa man jo tro — der er saadanne Væsener til; jeg har selv en Gang haft med

dem at gjøre«. — Vi sad og ventede lidt, saa kom Historien om, hvorledes han var bleven fulgt i Hælene af saadant et Væsen.

Da han havde sluttet, sagde jeg til ham, at det formodentlig havde været Isen, Blæsten og Lyden af hans egne Fodtrin, der havde frembragt den Indbildning hos ham, at han blev forfulgt af dette Væsen. Han vilde slet ikke høre Tale herom — og var siden ikke til at faa et Ord ud af.

Hans Fortælling er et Bevis for, hvor uendelig meget den strenge Natur har faaet Magt over Folkets Indbildningskraft, og hvor vedholdende dennes Inflydelse har været.

Overtroen har, kort sagt, haft et dybt Tag i Befolkningen i Skaftafellssyslerne. Den er dog, som berørt, ved at svinde. Oplysningen har til Dels vejret den bort, men endnu er der Efterdønninger at spore efter den.

Om ikke længe vil den være helt forsvunden, og da vil den, som en oplyst Bonde sagde til mig, være:

»Bare Løgn!«

Samtidig med, at Befolkningen, som vi har hørt, var meget overtroisk, var den i Besiddelse af en barnlig Tro, der dog havde sin Rod mere i gammel Sædvane end i dyb Religiøsitet.

Endnu spores saaledes fra katolsk Tid visse kirkelige Skikke.

Mændene i Øster Skaftafellssyssel plejede saaledes indtil for ikke længe siden, naar de kom indenfor Kirkedøren, at bøje sig frem efter, idet de korsede sig paa Panden. Noget lignende gjorde de, naar de passerede Korindgangen.

Naar i ældre Tid Bønderne hørte Kirkeklokkerne ringe, stod de stille og lettede paa Hovedbedækningen. Iøvrigt ringes Solen nu hverken op eller ned paa Island. Men Aftenen før de store Højtider: Jul, Nytaar, Pinse og Paaske, eller Dagen før en Kirke skal indvies, bliver der ringet, ellers kun naar der er kirkelige Handlinger.

En anden gammel Skik er, at Baadfolkene i det Øjeblik, de gaar ud paa Havet, ofte tager Huen af og beder en Bøn eller synger en Salme.

Jeg har i denne Afhandling i korte Træk forsøgt at give Læseren et Indblik i, hvorledes man paa Island levede i afsides Egne lige ned til vore Dage.

Endnu bærer Skaftafellssyslerne Vidnesbyrd fra det gamle Island, om hvor uendeligt tarveligt, snævert og simpelt alt var i fordums Dage, og det vil vare en Stund inden Forholdene væsentlig vil forandre sig, især de Egne, der har længst til Handelsstederne; thi som allerede tidligere berørt, Samfærdselsmidlerne synes ikke væsentlig at kunne forbedres her.

Jeg har valgt netop at give et Billede af Forholdene i den mest afsides Egn af Island; thi hvor Samfærdselsmidlerne ere gode, der er Særpræget svundet bort, samtidig med at Andelsmejerier, Centrifuger, Køreveje og Hængebroer har faaet Indpas.

Afhandlingen er saa at sige udelukkende grundet paa de Oplysninger, som Forfatteren selv har kunnet erholde paa sine Rejser. Ved Indsamlingen af Materialet har Hr. Ögmundur Sigurdsson Lærer i Havnefjord, ydet værdifuld Bistand, ligesom Sysselmand i, Skaftafelssyslerne Hr. Gudlaugur Gudmundsson samt flere andre Islændere har givet Forf. mange interessante Meddelelser om Sæd og Skik m. m.

Billedstoffet er for største Delen ligeledes tilvejebragt paa Forfatterens Rejser. Desuden har Generalstabens topografiske Afdeling stillet en Del Fotografier til hans Raadighed, ligesom et enkelt Billede skyldes Fru O. Lefolii, et andet afdøde Mr. F. W. Howell.

Agerdyrkningsberetning

(indtil Slutningen af Maj Maaned).

For Kornhøstens Vedkommende maa 1902 betegnes som et tilfredsstillende Aar, om man end, som altid, kunde ønske et eller andet anderledes i en eller anden Retning, og det er da særlig Kvaliteten, man paa Steder kunde have ønsket noget bedre; men den sene Høst og det vanskelige Høstvejr i Forbindelse med det forudgaaende kølige og fugtige Vejr satte en Hindring for hvad Mejning paa passende Modenhedsgrad og omhyggelig Indhøstning ellers kan udrette.

Rodfrugterne, med Undtagelse af Kartofler, vare Aarets Smertensbarn, og Skuffelserne vare store, da Høsten af dem begyndtes, ligesom det mindre Udbytte beredte mange Vanskeligheder for Vinterfodringen og fordyrede den betydeligt.

Af omstaaende Tabel I ser man strax Aarets Overvægt over dets Forgjængere, idet Foldudbyttet er betydeligt højere for alle de langstraaede Sædarters Vedkommende end Gjennemsnitsudbyttet af de foregaaende 13 Aar.

Ved at sammenligne Middeltallet af Foldudbyttet af Hovedsædarterne i omstaaende Tabel I, ser man endnu tydeligere forrige Aars Overvægt overfor dets Forgjængere med Hensyn til Høstudbyttet, idet

1889	gav	12.20	Fold	1896	gav	13.66	Fold
1890	—	13.46	—	1897	—	13.66	—
1891	—	13.48	—	1898	—	12.82	—
1892	—	15.07	—	1899	—	13.01	—
1893	—	11.96	—	1900	—	13.07	—
1894	—	12.80	—	1901	—	12.18	—
1895	—	13.42	—	1902	—	14.66	—

Dette var 1.53 Fold større end Gjennemsnitsudbyttet af de 13 foregaaende Aar. Kun Aaret 1892 har overgaaet 1902.

Tabel I.

Aaret	Hvede	Rug	2-rd. Byg	6-rd. Byg	Havre
1889.....	14.8	12.6	10.6	11.2	11.8
1890.....	13.9	11.2	13.1	13.1	16.0
1891.....	15.7	12.9	12.8	12.9	13.1
1892.....	17.5	13.4	14.1	14.5	16.6
1893.....	15.3	12.5	10.6	10.8	10.6
1894.....	14.6	10.4	12.0	11.8	15.0
1895.....	14 6	11.4	12.3	12.4	16.4
1896.....	16.8	12.6	12.1	11.9	14.2
1897.....	16.3	12.0	11.4	10.5	13.1
1898.....	14.2	10.1	11.9	11.9	16.0
1899.....	16.5	12.0	11.8	12.4	12.7
1900.....	16.1	12.1	12.9	13.1	14.5
1901.....	12 9	10.9	12.2	11.8	13.1
Gjennemsnit	15.3	11.8	12.1	12.2	14.0
1902.....	17.8	12.7	13.3	13.5	16.0

For at bedømme Afgrødernes Værdi er der i Tabel II givet en Oversigt over Sædarternes Kvalitetsvægt i 1902, sammenlignet med Kvalitetsvægten i de 13 foregaaende Aar. Det vil af Tabellen fremgaa, at alle Sædarternes Kvalitetsvægt har været tilfredsstillende og for Vaarsædens Vedkommende endog betydelig højere end Gjennemsnittet af de foregaaende 13 Aar.

I Tabel III vil ses den sædvanlige Oversigt over Gjennemsnitsudbyttet af de forskjellige Kornsorter og deres Kvalitetsvægt for Aaret 1902, sammenlignet med Gjennemsnitsud-

byttet og Kvalitetsvægten for Aarene 1889—1901, beregnet for de forskjellige Landsdele.

Tabel II.

Aaret	Hvede	Rug	2-rd. Byg	6-rd. Byg	Havre
1889	130.4	123.8	113 4	106.6	79.8
1890	126.0	119.0	111.8	104.1	80.3
1891	124.6	115.9	109.6	104.5	79.1
1892	129.1	122.3	112.7	107.5	82.5
1893	130.4	124.9	113.4	107.0	80.7
1894	127.0	118.7	110.7	103.8	78.0
1895	127.9	119.1	110.2	103.2	81.9
1896	130.0	122.8	112.8	104.6	80.7
1897	127.4	120.3	107.7	107.7	76.0
1898	127.5	119.4	112.5	104.5	84.0
1899	132.3	123.5	114.7	108.5	83.4
1900	128.9	121.1	112.0	105.4	79.9
1901	129.3	121.5	110.8	106.9	79.3
Gjennemsnit	128.5	120.9	111.7	105.7	80.4
1902	128.6	120.0	112.9	108.8	82.8

I Tabel III faar man yderligere konstateret Aarets gode Høstudbytte. Paa Landets gode Hvedejorder paa de sydlige Øer er Hvedeudbyttet 4.6 Fold større end i de foregaaende 13 Aar, og for hele Landets Vedkommende 3.3 Fold større; og om Merudbyttet af de andre Sædarter end ikke er fuldt saa stort, saa have de dog alle givet omkring et Par Fold over en Middelhøst.

Hvad Hveden angaar, saa havde det sin Vanskelighed paa Grund af den slette Hvedehøst i 1901 at faa tilstrækkelig god Saasæd. Herom skrives fra Slagelse—Korsør-Egnen, at

Tabel III. **Gjennemsnit af Foldene (Tdr. pr. Td. L**
sammenlign

	Hvede				Rug			
	1902		1889-1901		1902		1889-190	
Sjælland[1]	18.2	129.7	14.0	130.0	14.2	122.4	12.3	122
Lolland	19	128.7	13.4	130.7	14.5	121.2	11.7	122
Falster	19	130.5	14.3	129.3	12	122.0	14.0	121
Fyen	16.5	126.5	14.6	128.4	13.5	116.5	12.1	120
Langeland	17.0	127.5	»	»	14.5	123.0	11.0	»
Jylland:								
a) gode Jorder[2]	16.5	125.0	17.1	129.1	11.6	118.2	11.2	120
b) middelgode do.[3]	18	130	13.4	126.8	11.0	118.0	9.5	120
c) simple do.[4]	»	»	»	»	10	»	8.2	119
I Gjennemsnit	17.7	128.2	14.4	129.0	12.6	120.1	11.2	121

[1]) Med Samsø, Møen og Bornholm. [2]) Østkysten af Halvøen op til Ran
ders samt Viborg, Struer og Herningegnen. [4]) Hammerum Herred og Vestkys

hvor man saaede fjorgammel Hvede, havde man endnu større Udbytte; thi hvor man glædede sig over at have overvintret Saahvede, viste denne sig at være lille i Kjærnen, mindre givtig og ikke ægte Square head.

I forskjellige Egne som paa Bornholm, i Ringe—Faaborg-Egnen og paa Falster har Hveden enkelte Steder endog givet 24 à 25 Fold.

Paa Hindsholm i Nord-Fyen groede Hveden stærkt til, men da Udsæden i mange Tilfælde stammede fra udartede Sorter, foldede den ofte for lidt.

Fra Langeland klages over Lejesæd, og fra Grenaa- og Hjørring-Egnen meddeles, at der kun dyrkes Hvede enkelte Steder.

Rugen har givet 1.4 Fold over Middelhøst, men Kvali-

g Kornets Vægt (holl.) for Aaret 1902,
ied 1889—1901.

2-rd. Byg				6-rd. Byg				Havre			
1902		1889-1901		1902		1889-1901		1902		1889-1901	
13.7	114.5	13.0	111.9	14.6	109.8	12.6	107.8	17.5	84.9	14.4	83.0
15.5	112.7	12.0	113.1	14	110	12.7	109.0	18.5	85.0	14.2	80.7
15.0	112.0	14.1	110.8	»	»	»	»	19.0	87.0	16.9	81.2
16.0	110.7	13.9	110.7	15	»	11.7	107.1	17.6	83.7	12.8	78.0
16.0	112.5	11	110.5	15.5	»	11.0	109.5	19.0	»	21.5	77.5
12.7	111.7	12.4	111.7	16.0	104.0	16.0	108.7	15.9	81	13.7	76.7
11.2	111.2	10.2	112.6	10.6	106	10.5	104.5	14.2	79.7	11.2	78.4
»	»	9.1	111.1	10	»	8.5	100.8	12	»	7.8	80.0
14.3	112.1	11.9	111.5	13.6	102.4	11.8	106.7	16.7	83.5	14.0	79.4

mt Thy og Mors. [3]) Den lille jydske Halvø, Jyllands Østkyst nord for Ran-

teten var ikke saa god som ønskelig, hvilket dels ses af Kvalitetsvægten, som er 0.9 Pd. holl. under Middelhøst, og dels fremgaar af forskjellige Meddelelser. Fra Nord-Fyen skrives saaledes, at Rugen som Regel var meget svær, og at den var gaaet i Leje før Blomstringen. I Thy led den under Blomstringen paa Grund af stærk Blæst, og i Hjørring-Egnen blev den høstet i mindre tør Tilstand.

Udbyttet af Byg var saavel for 2- som 6-radets Vedkommende et Par Fold over Middelhøst, derimod var det 6-rd. Bygs Kvalitetsvægt betydelig lavere end Gjennemsnitsvægten. Fra Slagelse—Korsør-Egnen klages der over, at Bygget ikke var nogen god Maltvare, og at det havde mere eller mindre »Vandlugt«. I Nord-Fyen var det vanskeligt at faa Bygget tilstrækkelig tørt, og meget deraf blev ladebrændt. Ogsaa fra

Nord-Jylland fremkommer der Udtalelser om, at det var vanskeligt at faa Bygget tørt.

I Thy blev det 6-rd. Byg for tidlig modent og indeholdt som Følge deraf megen Smaasæd.

Ligesom de andre Sædarter, saaledes gav Havren ogsaa et betydeligt større Udbytte end Gjennemsnittet af de foregaaende 13 Aar, og om den end omtales at være af meget forskjellig Kvalitet, var den dog usædvanlig vægtig.

Bælgsæd er som sædvanlig kun dyrket i ringe Udstrækning og har dertil baade paa Falster og Fyen været stærkt angrebet af Bladlus, der paa Steder endog helt har ødelagt denne Afgrøde. Ærterne have dog i Gjennemsnit givet 10.1 Fold imod 9.6 Fold i 1901 og 9 Fold i 1900. Paa Grund af det regnfulde Vejr have de givet et stort Udbytte paa de lettere og magrere Jorder, saaledes i Askov-Egnen $11^1/_2$ Fold.

Hestebønner have kun været dyrket et Par Steder, hvor de have givet et Gjennemsnitsudbytte af 12.5 Fold. Om Boghvede er der ogsaa kun modtaget to Meddelelser. I Askov-Egnen har den givet $4^1/_2$ og i Vestjylland 6 Fold.

Enkelte Steder har der været saaet Spergel, som er afgræsset.

Kartoflerne have ikke alene givet et stort Udbytte, men ogsaa Kvaliteten har efter forskjellige Udtalelser været god. De have i Gjennemsnit givet 85.2 Tdr. pr. Td. Ld. imod 64.3 Tdr. i 1901 og 76 Tdr. i 1900. Gjennemsnitsudbyttet i de to foregaaende Aar, 1899 og 1898, var henholdsvis 67 og 58 Tdr. pr. Td. Ld. 1902 viser herefter en betydelig Overvægt.

Kun i een Korrespondance omtales Gulerødder at have givet 240 Fold.

For Runkelroernes Vedkommende har 1902 været et meget daarligt Aar. De kunde paa Grund af det kølige og fugtige Vejr ikke udvikle sig; de bleve smaa og mange Steder fulde af Rodtrevler, men til Gjengjæld faste. Gjennemsnitsudbyttet i Landets forskjellige Egne var kun 232.3 Tdr. pr. Td. Ld. imod 288.5 Tdr. pr. Td. Ld. i 1901 og 339 Tdr. i 1900. Udbyttet pr. Td. Ld. varierer imellem 160 og 325 Tdr.

Rutabaga, der ligesom Turnips kun dyrkes i lille Udstrækning i Forhold til Runkelroer, har i Gjennemsnit givet et Udbytte af 265.7 Tdr. pr. Td. Ld. imod 288.5 Tdr. i 1901 og 339 Tdr. i 1900.

Turnips har givet 283.9 Tdr. pr. Td. Ld., medens Udbyttet deraf i 1901 kun var 169 Tdr.

Ligesom de andre Rodfrugtafgrøder have Sukkerroerne ogsaa ladet meget tilbage at ønske; de have kun givet et Gjennemsnitsudbytte af 217 Centner pr. Td. Ld. imod 339.8 Centner i 1901; og medens det største Udbytte i dette Aar var 400 Centner pr. Td. Ld., naaedes i 1902 kun 280 Centner.

Cikorie opgives et enkelt Sted at have givet 200 Centner pr. Td. Ld.

Fra Nord-Fyen meddeles, at Dyrkning af Sennep er almindelig udbredt, men den blev mange Steder ikke moden. Udbyttet opgives til 1200 Pd. pr. Td. Ld. I de senere Aar har der paa Sennepen vist sig en lille Bille, som fuldstændig har ødelagt den.

Efter denne kortfattede Oversigt over Høstudbyttet i 1902, skulle vi i det efterfølgende samle de velvilligst fremsendte Besvarelser af de Spørgsmaal, vi have tilladt os at rette til d'Hrr. Korrespondenter i Landets forskjellige Egne.

Vintersæden blev, som Følge af den sildige Indhøstning, saaet sent i Efteraaret, og saavel Hvede som Rug udviklede sig i Begyndelsen kun tarveligt. Planterne vare gjennemgaaende svage og stode mange Steder stærkt spredte, men den milde Vinter og den foraarsagtige Marts Maaned hjalp Vintersæden godt frem, om den end mange Steder lader endel tilbage at ønske. Som en af Grundene hertil udtales i Korrespondancen fra Vordingborg-Egnen, at Landmændene som Regel ere utilbøjelige til at paatage sig den forholdsvis lille Udgift og Ulejlighed, der er forbundet med at skaffe Saasæd af gode Stammer, hvilket ikke alene gjælder Rugen, men samtlige Kulturplanter. I samme Egn saa Hveden en Periode i Foraaret daarlig ud, formentlig angrebet af en eller anden Sygdom, og enkelte Steder maatte den ompløjes, men som Regel staar den dog nu tilfredsstillende. Selv paa de ud-

prægede Hvedejorder paa de sydlige Øer var Hveden tarvelig og spæd fra Efteraaret, hvilket bl. a. tilskrives mangelfuld Spireevne. Mindre Stykker ere hist og her ompløjede. Medens Hveden har bedret sig godt paa Lolland og lover en normal tilfredsstillende Afgrøde, menes den gjennemgaaende kun at ville give en tarvelig Afgrøde paa Falster og kun faa Steder at ville give en god Afgrøde. Ligesom Hveden saaledes er ogsaa Rugen meget forskjellig; lidt er ompløjet, andet er fremhjulpet ved Chilisalpeter, medens atter andet staar glimrende. Tidlig Saaning, ikke senere end Midten af September, har vist sig heldigst. — Fra Fredericia-Egnen anføres som en Mærkelighed, at Rugen staar bedst paa de tarveligst behandlede Brakmarker.

Den unge Kløver tegner gjennemgaaende godt; som Regel staa Planterne sluttede, men synes noget kortere end almindeligt, Paa Fyen synes Kløveren dog at blive holdt noget tilbage i Væxten som Følge af Foraarskulden, og fra Herning-Egnen skrives, at Kløveren ikke har gjort stor Fremgang, og at man kun venter et lille Udbytte. Det viser sig der paa Egnen vanskeligere nu end tidligere og lykkes sjældnere at frembringe en god Kløverafgrøde, af hvilken Grund mange ere begyndte at forøge Mængden af Græsfrø i Frøblandingen.

Hvad Husdyrenes Foder- og Sundhedstilstand angaar, saa har den gjennemgaaende været god. Kun fra Slagelse—Kallundborg-Egnen klages der over stærk Lunge- og Halsbetændelse blandt Hestene. Paa Samsø har der været Rygmarvstyfus i en Hestebesætning, og paa en Gaard bleve Køerne angrebne af en Lamhed i Bagkroppen, som senere bredte sig over hele Kroppen og endte med Døden. Det mentes at være Meningitis. I Aalborg—Hadsund-Egnen er der forekommet endel Fødselsvanskeligheder blandt Følhopperne, og i Hjørring-Egnen nogle Kastningstilfælde blandt Køerne. Fra Fredericia-Egnen meddeles, at Stivsyge blandt Svinene ikke er saa almindelig nu som tidligere.

Med Hensyn til anvendte Foderstoffer, da synes der i Reglen at være anvendt mere Oliekager end tidligere og i nogle Egne mindre hjemmeavlet Sæd og Klid. Forbruget af Majs har ligeledes været indskrænket paa Grund af dets høje

Pris og flere Steder slette Kvalitet. Af Kager ere Solsikke-, Bomuldsfrø-, Jordnød- og Hampefrøkager de mest anvendte.

I de modtagne Korrespondancer klages der over forskjellige af de anvendte Kager. Fra Jyderup-Egnen skrives saaledes, at Bomuldsfrøkagerne vare af slet Kvalitet og fra Hjørring-Egnen, at de, der indførtes i Marts, vare sorte og haarde, saa Kvæget ikke kunde tygge dem.

I Jyderup-Egnen er der brugt endel Jordnødkager, men hvor der er fodret med en 5—6 Pd. af dem, synes man at have sporet en begyndende Bensvaghed hos Køerne. De havde, da de kom paa Græs, en vaklende Gang, som dog snart fortog sig. Man er blevet lidt bange for disse Kager, fordi der paa en Gaard, hvor der ligeledes var fodret stærkt med dem, pludselig udbrød en Epidemi, der særlig viste sig ved nævnte Bensvaghed og pludselig Død.

I forskjellige Egne er der benyttet endel Hampefrøkager, der vare billige, men som ikke synes i lige høj Grad yndede af Kreaturerne.

Fra Herning-Egnen, hvor der er benyttet en Mængde forskjellige Oliekager, klages der over, at Jordnødkager og franske Rapskager have haft et mindre Indhold end garanteret. Paa Bornholm ere Hampefrøkager kjøbte forholdsvis billigt direkte fra Rusland; derimod var Majsglutenmel, som roses meget, for dyrt. Man er paa Samsø, ligesom mange andre Steder, godt inde paa at anvende kvælstofholdigt Foder i Forbindelse med Roefoder, og der findes mange Besætninger, til hvilke man slet ikke anvender Kjærne. I Modsætning hertil er der i Syd Fyen anvendt megen hjemmeavlet Sæd, og i Fredericia-Egnen antagelig mere end sædvanlig. I Vordingborg-Egnen er der kjøbt endel russisk Byg til Svinefoder.

Kun fra Korsør—Slagelse-Egnen klages der over stærk Dødelighed blandt Smaagrisene, der vedblev, trods gjennemgribende Desinfektion, og som først standsede som Følge af Sommervarmen.

De fleste af de modtagne Meddelelser gaa ud paa, at Svinebestanden snarere tiltager end aftager, idet der rundt omkring tillægges en Mængde Grise. Kun fra Falster og

Mors meddeles, at Svinebestanden er lidt under den normale Størrelse, medens de store Slagtninger paa Lolland tyde paa en stor Svinebestand.

Rodfrugtbeholdningerne have gjennemgaaende kun vist sig tilstrækkelige, hvor man har anvendt den fornødne Sparsommelighed, medens de mange Steder ere slupne for tidligt op, baade til Skade for Mælkeudbyttet og for Udgiften til Erstatningsfoder, hvortil der paa Lolland hyppig anvendes Melasse.

Endnu inden Roerne vare blevne høstede i Efteraaret frøs mange af dem, og hvor man saa ikke senere var omhyggelig med Roekulernes Pasning ved at formindske Dækningen i den milde Vinter, raadnede Roerne henad Foraaret. Fra flere Steder klages over, at Roerne vare mindre holdbare end normalt, og at de vare stærkt trevlede, saa der hang megen Jord ved dem, men til Gjengjæld indeholdt de smaa Roer mere Tørstof end sædvanligt.

I enkelte Egne paa Fyen var Halmmængden saa knap, at man maatte kjøbe.

De fleste Steder vare Køerne komne paa Græs omkring Midten af Maj, men ikke sjældent bleve de i Begyndelsen tagne paa Stald om Natten paa Grund af Kulde. Snestormen i Slutningen af April satte Græsvæxten noget tilbage og sinkede Udbindingen. Samsø synes at danne en Undtagelse, idet Kvæget der kom paa Græs i den første Uge i Maj, og Meddelelsen gaar ud paa, at det er længe siden, man har haft saa tidligt og frodigt Græs.

Vinterarbejderne ere gaaede godt fra Haanden. Frostvejret i November frembragte vel en Standsning, men i Løbet af den senere milde Vinter indhentede man det forsømte. Man fik pløjet al den Jord, der skulde pløjes, ligesom der ogsaa blev Lejlighed til at faa de forskjellige Kjørselsarbejder udførte.

Jorden var tidlig tjenlig til Behandling i Foraaret, og Foraarsarbejderne gik til at begynde med — med Undtagelse af nordjydske Egne — rask fra Haanden, men Snestormen omkring den 20. April bragte en brat Standsning, saa de og dermed Foraarssaaningen faldt i to Afsnit med

en 10—14 Dages Standsning. Da man atter skulde tage fat paa Saaningen, var Jorden mange Steder bleven tung og vanskelig at behandle. Om der end blev omtrent en Maaneds Forskjel paa det først og sidst saaede, saa spirede alt Kornet dog jævnt og smukt, om end paa Steder noget langsomt, og Afgrøderne udviklede sig gjennemgaaende godt, indtil de i Maj Maaned i høj Grad begyndte at trænge til Regn.

Paa Bornholm synes det som Nemathoderne atter i Aar skulle angribe den Havre, der ikke er saaet i Grønjord.

Angaaende Spørgsmaalet, om der er Udvidelse af Rodfrugtdyrkningen, da gaa af 21 Besvarelser de 16 ud paa, at der finder en saadan Udvidelse Sted, medens Forholdet for de 5's Vedkommende er uforandret. Paa Øerne synes man særlig at foretrække Barres Roen, medens enkelte sætter mere Pris paa Eckendorfer, der dels er mere givtig og dels lettere at trække op. I Jylland dyrkes hovedsagelig Kaalrabi, Rutabaga og Turnips.

For Roedyrkningens Vedkommende spiller Arbejderspørgsmaalet altid en vigtig Rolle, og fra flere Steder klages der over Mangel paa tilstrækkelig Arbejdskraft for at faa Roerne passede i rette Tid.

Der synes i de fleste Egne og særlig paa Øerne at komme lidt mere Ro i Arbejderforholdene. Det viser sig vedblivende vanskeligt at faa gode Karle, medens der mellem dem findes mange løse og daarlige Elementer, som have faaet Løbepas i Byerne. Man hjælper sig mange Steder hovedsagelig med gifte Arbejdere og Akkordarbejde. I flere jydske Egne er Lønnen stigende, medens den gjennemgaaende er normal paa Øerne. Det kniber særlig, som sædvanlig, med at faa Malkepiger, og som et Kuriosum meddeles fra Hjørring-Egnen, og Landmændene kunne næsten ikke opdrive Piger til den nødvendige Gjerning. Til Malkning benyttes ikke ualmindelig Drenge og gifte Malkere, ligesom man, hvor det kan lade sig gjennemføre, lader den udføre paa Akkord.

Fra Mors klages der over, at Daglønnen stiger. Der betales nu 2 Kr. + Kost, men Arbejderforholdene ere iøvrigt gode og sunde.

Udvandringen fra Thy til Amerika har i Aar været stærkere end sædvanlig. I flere Egne paa Øerne er det nu langt lettere at faa tilstrækkelig Arbejdskraft end tidligere, men maaske kan det tilskrives, at der mange Steder benyttes indførte Arbejdere, idet, som der skrives fra Langeland, den indførte Arbejdskraft giver normale Forhold.

Gjennemgaaende have Priserne paa Slagtekvæg ikke været saa lidt bedre end det foregaaende Aar. Priserne paa gode Udsætterkøer have ligget mellem 20 og 23 Øre, medens halvfedede kun ere betalte med 15 à 18 Øre pr. Pd. lev. Vægt. For 1. Klasses Køer er der betalt fra 23 og indtil 32 Øre pr. Pd. lev. Vægt.

Kælvekøer og Kvier med Kalv ere overalt dyre, og fra Aalborg—Hadsund-Egnen skrives herom, at Efterspørgslen efter Køer og Kvier er i stadig Stigen, og at ingen Forretning er sikrere, end at have drægtige Kvier tilsalg.

I Jylland synes Handelen med gode Heste at have været ganske livlig til noget stigende Priser. I Herning-Egnen opgives Prisen paa 2-aarige Heste til 250—300 Kr., paa 3-aarige til 350—450 Kr., paa 4-aarige til 4—600 Kr. og paa 7-aarige til 4—700 Kr., medens almindelige Arbejdsheste ere betalte med 350—500 Kr. Paa Mors have Priserne været bedre end i mange Aar. Paa Øerne synes Forholdet et noget andet. Fra Slagelse—Kallundborg-Egnen meddeles vel, at Prisen er stigende, og at der for 2 à 3 Aars Heste er betalt 5 à 600 Kr. I Nordsjælland ere Heste betalte med 6—800 Kr. I Slagelse—Korsør-Egnen ere Plage næsten usælgelige, i det nordøstlige Fyen ere Hestepriserne ikke saa gode, i Middelfartegnen ere Hestene billigere end før, og i Nakskovegnen er Prisen paa dem lav. I Assens-Egnen ere de bedste Heste betalte med 600 Kr.

Af de modtagne Korrespondancer meddeles følgende Folduddbytte (Tdr. pr. Td. Ld., holl. Vægt):

Fra Horns Herred: Rug 12—13 Tdr. til 122—124 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 114—118 Pd., 6 rd. Byg 14 Tdr. til

110—116 Pd., Havre 15 Tdr. til 88—90 Pd., Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 200 Tdr., Turnips 200 Tdr.

Fra Frederiksborg-Egnen: Hvede 22 Tdr., Rug 14 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 15 Tdr. til 115 Pd., 6-rd. Byg 15 Tdr. til 108 Pd., Havre 18 Tdr. til 82—84 Pd., Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 200 Tdr., Rutabaga 200 Tdr., Turnips 250 Tdr.

Fra Jyderup-Egnen: Hvede 20 Tdr. til 129—130 Pd., Rug 16 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 112—114 Pd., Havre 12 Tdr. til 80 Pd., Ærter 12 Tdr., Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 250 Tdr.

Fra Slagelse—Korsør-Egnen: Hvede 16—18 Tdr. til 128—132 Pd., Rug 12—15 Tdr. til 120—124 Pd., 2-rd. Byg 13—17 Tdr. til 112—116 Pd., Havre 18—24 Tdr. til 85—90 Pd., Kartofler 60 Tdr., Runkelroer 2—300 Tdr.

Fra Kallundborg—Slagelse-Egnen: Hvede 16 Tdr. til 130 Pd., Rug 15 Tdr. til 123 Pd., 2-rd. Byg 15 Tdr. til 114 Pd., 6-rd. Byg 17 Tdr. til 109 Pd., Havre 19 Tdr. til 85 Pd., Ærter 8 Tdr., Kartofler 70 Tdr., Runkelroer 250 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Fra Vordingborg-Egnen: Hvede 17 Tdr. til 130 Pd., Rug 13 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 13 Tdr. til 115 Pd., 6-rd. Byg 13 Tdr. til 109 Pd., Havre 16 Tdr. til 88 Pd., Ærter 9 Tdr., Kartofler 50 Tdr., Runkelroer 225 Tdr., Sukkerroer 235 Centner.

Samsø: Hvede 17 Tdr., Rug 16 Tdr., 2-rd. Byg 14 Tdr., Havre 19 Tdr., Kartofler 80 Tdr., Runkelroer 250 Tdr.

Bornholm: Hvede 19 Tdr. til 129 Pd., Rug 14 Tdr. til 123 Pd., 2-rd. Byg 14 Tdr. til 115 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 110 Pd., Havre 20 Tdr. til 82 Pd., Kartofler 90 Tdr., Runkelroer 200 Tdr.

Falster: Hvede 18—20 Tdr. til 130—31 Pd., Rug 12 Tdr. til 122 Pd., 2-rd. Byg 14—16 Tdr. til 111—113 Pd., Havre 18—20 Tdr. til 87 Pd., Bønner 10 Tdr., Ærter 10 Tdr., Runkelroer 250 Tdr., Sukkerroer 200 Centner, Rutabaga 240 Tdr.

Midtlolland: Hvede 17 Tdr. til 130 Pd., Rug 13 Tdr. til 124 Pd., 2-rd. Byg 14 Tdr. til 112 Pd., Havre 16 Tdr.

til 85 Pd., Ærter 12 Tdr., Kartofler 80 Tdr., Runkelroer 275 Tdr., Sukkerroer 230 Centner, Rutabaga 275 Tdr.

Vestlolland: Hvede 21 Tdr. til 127—128 Pd., Rug 16 Tdr. til 118—119 Pd., 2-rd. Byg 17 Tdr. til 113—114 Pd., 6-rd. Byg 14 Tdr. til 110 Pd., Havre 23 Tdr., Ærter 12 Tdr., Kartofler 80 Tdr., Runkelroer 300 Tdr., Sukkerroer 280 Centner.

Langeland: Hvede 12—22 Tdr. til 125—130 Pd., Rug 14—15 Tdr. til 123 Pd., 2-rd. Byg 14—18 Tdr. til 111—114 Pd., 6-rd. Byg 15—16 Tdr., Havre 18—20 Tdr., Kartofler 70—90 Tdr., Runkelroer 300—350 Tdr.

Assens-Egnen: Hvede 16 Tdr., Rug 15 Tdr., 2-rd. Byg 17 Tdr., 6-rd. Byg 15 Tdr., Havre 17 Tdr., Bønner 18 Tdr., Runkelroer 230 Tdr., Sukkerroer 208 Centner, Turnips 250 Tdr.

Egnen mellem Ringe og Faaborg: Hvede 16 Tdr. til 126 Pd., Rug 12 Tdr. til 114—120 Pd., 2-rd. Byg 16 Tdr. til 108—110 Pd., Havre 18 Tdr. til 80 Pd., Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 300 Tdr.

Nordøst-Fyen: Hvede 15—20 Tdr. til 124—130 Pd., Rug 12—15 Tdr. til 118—122 Pd., 2-rd. Byg 13—17 Tdr. til 110—115 Pd., Havre 16—20 Tdr. til 80—95 Pd., Ærter 5—8 Tdr., Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 230 Tdr., Sukkerroer 150 Tdr., Sennep 1200 Pd.

Askov-Egnen: Rug 8 Tdr. til 112 Pd., 2-rd. Byg $7^1/_2$ Tdr. til 104 Pd., 6-rd. Byg 7 Tdr. til 120 Pd., Havre $13^1/_2$ Tdr. til 72 Pd., Bønner $4^1/_2$ Tdr., Ærter $11^1/_2$ Tdr., Boghvede 4 à 5 Tdr., Kartofler 130 Tdr., Runkelroer 160 Tdr., Rutabaga 280 Tdr., Turnips 340 Tdr., Gulerødder 240 Tdr., Cikorie 200 Centner.

Egnen ved Fredericia: Hvede 14 Tdr., Rug 12 Tdr., 2-rd. Byg 12 Tdr., 6-rd. Byg 13 Tdr., Havre 18 Tdr., Kartofler 70 Tdr., Runkelroer 175 Tdr., Rutabaga 200 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Aarhus-Egnen: Rug 10—12 Tdr. til 120—124 Pd., 2-rd. Byg 12—14 Tdr. til 110—112 Pd., Havre 14—16 Tdr. til 76—80 Pd., Kartofler 80 Tdr., Rutabaga 250 Tdr., Turnips 250 Tdr.

Grenaa-Egnen: Hvede 18—20 Tdr. til 124—126 Pd., Rug 10—12 Tdr. til 118—120 Pd., 2-rd. Byg 10—12 Tdr. til 110—114 Pd., 6-rd. Byg 18—20 Tdr. til 106—110 Pd., Havre 12—14 Tdr. til 80—82 Pd., Bønner 14—16 Tdr., Kartofler 90—100 Tdr., Runkelroer 180—220 Tdr., Rutabaga 3—400 Tdr., Turnips 250—300 Tdr.

Aalborg—Hadsund-Egnen: Rug 12 Tdr. til 116—120 Pd., 2-rd. Byg 12 Tdr. til 112—113 Pd., Havre 13 Tdr. til 80—83 Pd., Kartofler 90—110 Tdr.

Vendsyssel: Rug 10 Tdr., 2-rd. Byg 10 Tdr., 6-rd. Byg 10 Tdr., Havre 13 Tdr., Kartofler 60—80 Tdr., Rutabaga 250—300 Tdr., Turnips 270—300 Tdr.

Morsø: Rug 10—14 Tdr. til 116 Pd., 2-rd. Byg 12—16 Tdr. til 114 Pd., 6-rd. Byg 14—18 Tdr. til 100 Pd., Havre 12—22 Tdr. til 80—82 Pd., Kartofler 50—80 Tdr., Runkelroer 175—225 Tdr., Rutabaga 225—275 Tdr., Turnips 250—300 Tdr.

Thy: Rug 10—14 Tdr. til 116 Pd., 2-rd. Byg 12—15 Tdr. til 110 Pd., 6-rd. Byg 14—18 Tdr. til 104 Pd., Havre 15—18 Tdr. til 84 Pd., Kartofler 60—80 Tdr., Runkelroer 150—300 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Hjørring-Egnen: Hvede 18 Tdr. til 130 Pd., Rug 10 Tdr. til 117 Pd., 2-rd. Byg 12.8 Tdr. til 110 Pd., 6-rd. Byg 12 Tdr. til 106 Pd., Havre 16 Tdr. til 78 Pd., Blandsæd 18 Tdr. til 90 Pd., Kartofler 100 Tdr., Runkelroer 225 Tdr., Rutabaga 360 Tdr., Turnips 450 Tdr.

Herning-Egnen: Rug 12 Tdr., 2-rd. Byg 10 Tdr., 6-rd. Byg 10 Tdr., Havre 15 Tdr., Kartofler 80—100 Tdr., Rutabaga 250 Tdr., Turnips 300 Tdr.

Skjern-Egnen: Rug 10 Tdr., 6-rd. Byg 10 Tdr., Havre 12 Tdr., Boghvede 6 Tdr., Kartofler 80 Tdr., Rutabaga 250 Tdr., Turnips 200 Tdr.

Af de modtagne Beretninger meddeles følgende:

Horns Herred.

Rugen har gjennemgaaet forskjellige Stadier, inden den har naaet sin nuværende lovende Udvikling, navnlig synes den kolde og tørre Periode i Marts og Begyndelsen af April at have hæmmet og trykket den meget, hvorimod det Snelag, der kom sidst i April, nærmest synes at have virket som en Overgjødning med Chilisalpeter, i alt Fald staar den nu med en meget kraftig Farve og er tætsluttet og stærk.

I Almindelighed har det været Meningen at forøge Svinebesætningerne, og naar dette ikke er sket, maa det tilskrives en stor Dødelighed blandt Smaagrisene. At en stor Svinebesætning i de sidste Aar har været et lukrativt Foretagende, er givet, og Sandsynligheden taler for, at det vil vedblive at være det for det første.

Sidste Aar har været godt for Landmanden, som ikke har nogen skellig Grund til Klage, og Forholdene i Aar tegne for Øjeblikket særdeles godt.

Frederiksborg-Egnen.

Arbejderforholdene ere bedre. Efter at det i mange Aar ikke har været muligt at faa Karle, har man i Aar let kunnet faa saadanne, selv paa store Gaarde.

Jyderup-Egnen.

Lønningen til Daglejere er uforandret, medens den er stigende for faste Folk. Det er underligt at høre Tale om Arbejdsløshed og Trang til Erhverv, naar man her paa Egnen ikke har Arbejdskraft nok og maa baade tigge og betale for at faa Arbejdere.

Slagelse—Korsør-Egnen.

Den unge Kløver har overvintret godt og viser en forbausende Frodighed, men den trænger til en ordentlig Regn for ikke at standse i Væxten. Kreaturerne kom paa Græs allerede i Begyndelsen af Maj i varmt Vejr, men i Midten af Maaneden fik vi mange kolde Nætter, hvor Temperaturen var nær Frysepunktet. Hvor Køerne ikke toges paa Stald om

Natten eller havde Dækkener, led de meget af Kulden. Mælkeudbyttet sank, men da det senere i Maaneden atter blev varmt, tiltog det ganske betydeligt.

For velfodrede Udsættere og Overløbere har der været udmærket god Afsætning over Kiel med Dampskib fra Korsør, og de have meget godt kunnet bære Omkostningerne ved de 10 Dages Karantæne.

Kallundborg—Slagelse-Egnen.

Kreaturpriserne have været gode. Hestehandelen har i Foraarstiden været meget god, og Priserne ere stadig stigende, saa alt, hvad der kaldes Handelsheste, er udsolgt.

Vordingborg-Egnen.

Afsætningen af Kvæg til Slagtning har været omtrent som de nærmest foregaaende Aar, undtagen for de allertarveligste Varers Vedkommende; her har nemlig Efterspørgslen været større end Tilbudet, og Prisen paa en tuberkuløs, mager Ko har i Slutningen af Vinteren været ca. 60 Kr. for et lignende Individ, som for 1 à 2 Aar siden kun kostede 30—40 Kr.

Bornholm.

Kartoffelhøsten var god og her er solgt en hel Del til Export. Prisen, der ikke har været saa god som forrige Aar, varierede fra 3 til $3^1/_2$ Kr. pr. Td.

Her synes at være lidt Fremgang i Dyrkningen af Ærter, en Følge af Statskonsulent K. Hansens Foredrag: Kan vi selv avle vort Kvælstof. De lokale Gjødningsforsøg vise i Aar lidt Fremgang, og landøkonomisk Forening indbyder atter i Aar til at deltage i Konkurrence samt paabegynder Præmiering af hele Landbrug.

Skjøndt Mængden af Vaarsædshalm de fleste Steder har været mindre end sædvanlig, har man dog ikke hørt Tale om synderlig Halmmangel, enten det nu ligger i, at der har været anvendt stor Sparsommelighed eller at Halmen har været mere drøj. Mange Steder høstedes der for hurtigt, og Tærskning fra Marken skaffede Møllere og Kjøbmænd mindre tør Rug og Hvede.

Nord-Falster.

Der blev i Februar for første Gang afholdt et nyt etableret Hestemarked i Nykjøbing, idet man mente, at den efterhaanden lettere Forbindelse med Tyskland maatte gjøre Nykjøbing til en heldig beliggende Plads for et saadant. De samvirkende Landboforeninger tog Initiativet og flk Markedet arrangeret, og det lykkedes særdeles godt. Der var mange Heste, ret talrige Kjøbere og tilfredsstillende Handel.

De samv. Landboforeninger har fra 1. April faaet etableret en Art Planteforædlingsstation paa Lolland, idet Bestyrelsen for Abbed Høj- og Landbrugsskole har overladt Foreningerne Skolen med et Tilliggende af ca. 12 Tdr. Land paa meget favorable Vilkaar.

Skolen, der er en selvejende Institution, blev strax efter Krigen i 1864 oprettet ved Tilskud af patriotiske Mænd, blandt hvilke særlig maa nævnes afdøde Etatsraad Jørgensen til Søholt og Søllestedgaard.

Landbrugskandidat Westergaard, som i flere Aar har arbejdet med Planteforædling, er antaget som Bestyrer, og Opgaven er at frembringe yderige og solide Varieteter af Landbrugets Kulturplanter. Statens Planteavlsudvalg støtter Sagen paa forskjellig Vis, og bl. a. ved, at det der lader udføre Hvede- og Bygdyrkningsforsøg. Men Sagen har kun kunnet bringes i Gang ved, at alle Stiftets Landboforeninger have vist sig endog meget offervillige.

Midtlolland.

Forbruget af indkjøbte Foderstoffer koncentreres mere og mere om de kvælstofholdige Stoffer — en naturlig Følge af, at Roefoderet spiller en forøget Rolle i Foderrationen — medens de kvælstoffattigere Fodringsmidler, som Klid og Sæd, i tilsvarende Grad trænges tilbage i anden Linie. For afvigte Vinters Fodring var det en følelig og kostbar Ulempe, at Roefoderet gjennemgaaende slap for tidligt op og kun delvist lod sig erstatte ad anden Vej — hyppigst ved Anvendelse af Melasse eller Melassefoder i Foderblandingen.

Jorden var usædvanlig tidlig bekvem til Saaning, og i den sidste Uge af Marts Maaned saaedes her paa Egnen be-

tydelige Mængder af Sæd i udmærket bekvem Jord. Som sædvanligt synes den tidlige Saaning ogsaa i Aar at hævde sin Overlegenhed.

Vestlolland.

De forskjellige Sædarter have her paa Egnen givet et meget stort Foldudbytte, saa det endog overgik det meget gunstige Aar i 1892. Hvedemarker, der gav 24—28 Fold, vare ikke sjældne, ligesom der var Marker med toradet Byg, som gav over 20 Fold, noget, vi ellers ikke kjende her paa Egnen. Men var Kornet foldrigt, saa vare Rodfrugterne, særlig Sukkerroerne, meget daarlige, og der fandtes Marker, paa hvilke der kun avledes 200 Centner og derunder pr. Td. Ld.

Der har i de sidste Aar fundet en Udvidelse af Sukkerroedyrkningen Sted, men det er et Spørgsmaal, om Dyrkningen deraf ikke bliver for dyr i Længden, da Arbejdskraften bliver vanskeligere og vanskeligere at skaffe tilveje og Lønkravet bliver større og større, saa bliver Resultatet ikke større end i 1902, medfører Sukkerroedyrkningen absolut Tab, og det tilmed større, end Landbruget vel kan bære.

Assens-Egnen.

Vintersæden tegner de fleste Steder fortrinlig, dog findes der hist og her enkelte tynde saavel Hvede- som Rugmarker. Hist og her er noget Rug pløjet om og i dens Sted saaet 6-rd. Byg eller Roer. Allerede i Slutningen af Marts var Jorden mange Steder tjenlig til Saaning, og der saaedes da ogsaa en Del Ærter, og i den første Uge af April ikke saa lidt Byg; men Saaningen blev dog ikke almindelig før efter den 6. April.

Faaborg—Ringe-Egnen.

Begrundet paa den store Kornavl i 1902, er der ikke brugt nær saa mange indkjøbte Foderstoffer i afvigte Vinter som i tidligere Aar. For de Kjøbmænd, som handle med Foderstoffer i stor Stil, har Vinteren været slem, og de have tabt mange Penge.

Smørpriserne have vel gjennemgaaende været lidt lavere end ifjor, men de fleste Mælkeproducenter ere Medlemmer af et eller andet Andelsmejeri, som alle faa over Topnoteringen for Smørret, hvorved dettes Pris højnes med 2 à 3 Øre pr. Pd.

Der er siden 15. December 1902 leveret mange Svin paa Slagterierne. Om dette ogsaa vil blive Tilfældet i Fremtiden, er vanskeligt at sige. Grisepriserne ere høje, hvilket tyder paa god Efterspørgsel og en ikke stor Produktion. De høje Baconpriser i 1902 og den store Kornavl have været en Opfordring til at holde mange Svin, hvilket ogsaa hidtil har været Tilfældet. Baconpriserne ere jo imidlertid lavere nu, og det er saa let at aflægge nogle Grisesøer, hvorfor det er umuligt at sige, hvad Fremtiden i den Henseende vil bringe.

Grisenes Dødelighed er nærmest et lokalt Onde, hidrørende enten fra en daarlig Race eller fra Fejl i Søernes og Grisenes Behandling eller endelig fra daarlige Svinestier og for lidt Strøelse.

Nordøstlige Fyen.

Rodfrugtdyrkningen er temmelig udbredt her paa Egnen, særlig i de mindre Agerbrug. Her er i de senere Aar dyrket endel Sukkerroer, men Resultaterne have været mindre gode, og der lægges nu særlig Vægt paa Dyrkning af Foderroer.

Skjøndt Høavlen i Fjor var lille og Roemarkerne kun gave et tarveligt Udbytte, har Mælkeydelsen dog været ret god. De smaa Roer have sikkert haft stor Næringsværdi, men desværre slap de som Regel for tidligt op.

Askov-Egnen.

Kløveren, der stod særdeles godt fra Efteraaret af, overvintrede godt, men fylder dog tilsyneladende ikke saa meget i den sjælden gode Græsafgrøde, som nu staar paa Marken. Især paa de kraftigt gødede Marker har Græsset taget Têten. Mon ikke den megen Tale om, at Kløveren ikke vil trives nu som forhen, for en stor Del hænger sammen med Jordens øgede Kultur og Gjødningskraft, som begunstiger Græssets

Vækst langt mere end Kløverens og hvorved denne trænges tilbage i Vækst; mange Forhold tyde paa, at det er saaledes.

Rodfrugtarealerne tage jævnt til baade i Udstrækning og i Godhed, særlig i Godhed. Der er heller ingen Tvivl om, at der ved et intensivere Arbejde paa og bedre Gjødningskraft i disse Marker opnaas den gunstigste Balance mellem Indtægt og Udgift, ligesom Arbejdet ogsaa derved lettere overkommes.

Fredericia-Egnen.

Naar der spørges om Svinebestanden er over eller under normal Størrelse, er dette lidt vanskeligt direkte at besvare, thi hvad er det normale? Svinebestanden er taget til i flere Aar og maaske stærkere ifjor og iaar; der lægges en Mængde Grise til, men desuagtet koste de 12—16 Kr. pr. Stk., fem Uger gamle. Vedblive disse gode Priser, vil Svinebestanden vedblive at voxe.

Saavel Afsætning som Priser paa Heste tegnede ikke godt til at begynde med, og der mentes, at de forskjellige tekniske Drivkræfter vare ifærd med at gjøre endel af Hestebestanden overflødig; men der viste sig dog senere god Efterspørgsel, og der blev endog bedre Brug for mindre gode Heste, end man troede muligt. Skjøndt Priserne ere lavere end for faa Aar tilbage, ere de dog store nok til, at det er en god Forretning at opdrætte en god Hest.

Aarhus-Egnen.

Kornet blev i Foraaret ikke saaet under saa gunstige Betingelser som ønskeligt, idet Jorden var endel haard og fugtig. Om Følgen heraf er en enestaaende Mængde Ukrudt af alle Slags, skal jeg ikke kunne sige, men Faktum er, at det er længe siden, at man har set saa gjennemgaaende urene Marker som i Aar.

Grenaa-Egnen.

Den Skik, som mange følger, at sprede Gjødningen paa Vinterfuren i Februar, har i Vinter vanskelig kunnet følges, og Udkjørselen har ofte maattet udsættes til Foraaret. Flere

have da brugt at bredsaa paa Gjødningen og dække begge Dele med Skrælleplov, en Fremgangsmaade, der yndes af mange.

Rodfrugtdyrkningen er i jævn Fremgang. Den gamle Frygt for ikke at kunne overkomme det deraf flydende Arbejde, hører man nu sjældent om. Der begyndes altid med Turnips, men efterhaanden gaas over til Runkelroer, hvor Forholdene passe dertil. Guleroden taber Terræn af let forklarlige Grunde; den kræver meget mere Arbejde og har ikke saa store Fortrin, som man tidligere tillagde den. Kaalrabi giver stort Udbytte og vil nok vinde Udbredelse, naar den er fri for de forskjellige Angreb, for hvilke den er udsat.

Aalborg—Hadsund-Egnen.

Faar gaa her paa Egnen mere og mere ud af Kurs. Her er i Aar gjort Forsøg med at saa Raps paa Kjærjord. Den er gjødet med Kainit og Thomasslakke og staar lovende.

Sydøst-Vendsyssel.

Arbejdsforholdene ere nogenlunde rolige og uforandrede, dog mangler som oftest tilstrækkelig Arbejdskraft i de travle Perioder. Blot Tjenestefolkene i Byerne, som ere indvandrede fra Landet, vilde kunne forstaa, at de selv vare bedst tjente med atter at udvandre til Landet, hvor de altid kunne finde lønnende og stadigt Arbejde.

Morsø.

I de senere Aar har Udvidelsen af Roedyrkningen været stor, hvilket i Forbindelse med Afskaffelse af Brakken, Udkjørsel af al Gjødning om Foraaret, Pløjning af 2 à 3 Marker om Foraaret har foraarsaget en hel Omvæltning i Foraarsarbejdet, der nu strækker sig over 2 Maaneder, fra først i April til omkring 1. Juni, da man er færdig med Saaning af de sidste Turnips. At pløje Sæden ned er meget i Brug, og man er meget opmærksom paa Resultatet deraf.

Hjørring-Egnen.

Der er et levende Røre blandt Interessenterne i et enkelt Mejeri. Leverandørerne af fed Mælk, særlig af Jersey-Køer,

paastaa at lide et stort Tab ved Afregning efter Fjords Tabeller med Konstanten 2. Der har været nedsat en Voldgift med en af Retten udnævnt Opmand, som er kommet til det Resultat, at vedkommende Leverandør af Jersey-Mælk med ca. 5 pCt. Fedt ikke faar den fulde Værdi af sin Mælk betalt efter Fedtindhold, saaledes som Lovene lyde. Efterhaanden som Kontrolforeningerne paavise Forskjellen i Fedtindholdet i de forskjellige Besætningers Mælk, bliver dette Spørgsmaals rette Afgjørelse af stor Betydning.

Herning-Egnen.

Siden 1. Februar har man ikke set ret mange Roebatterier, uden at der har været en Mængde ubrugelige Roer i dem. Dette skyldes sikkert udelukkende mangelfuld Dækning mod den tidlige, ganske vist kortvarige, men temmelig strenge Frost, vi havde i December. Roerne har da efter Optøningen taget Varme og Ødelæggelsen har hærget Batterierne.

Beretning om agrikulturkemisk Virksomhed i 1902,

afgivet til det kgl. danske Landhusholdningsselskab
af Prof. *V. Stein.*

Der har i Aaret været undersøgt c. 8500 Prøver af forskellige Stoffer vedrørende Landbruget.

Af Foderstoffer har der foreligget til Undersøgelse og Bedømmelse 666 Prøver; dette Antal er en Del større end tidligere, hvilket vel skyldes det i det sidste Aar ret betydeligt forøgede Forbrug af Handelsfoderstoffer, navnlig Oliekager. De undersøgte Foderstoffer har været:

Bomuldsfrøkager	128	Prøver,
Bomuldsfrømel	21	—
Solsikkekager	127	—
Rapskager	100	—
Hampefrøkager	49	—
Jordnødkager	39	—
Hørfrøkager	29	—
Sesamkager	8	—
Palmekager og Kokoskager	7	—
Hvedeklid	57	—
Majsglutenfoder og -Mel	18	—
Melassefoder	14	—
Forskellige andre Foderstoffer	69	—
	666	Prøver.

Angaaende Kvaliteten af Bomuldsfrøkager maa det siges, at der har været ikke faa efter den ydre Beskaffenhed fuldt ud gode Kager, men for Hovedmassen gælder det dog, at de ikke have været forskellige fra,

hvad der i de senere Aar har været almindeligt, nemlig haarde og ret mørke Kager, ofte meget uensartede i den samme Ladning. I 15 Tilfælde har der foreligget Kager af uafskallede Frø, som have udvist et meget stort Skalindhold, saa at Træstofindholdet gennemgaaende var nogle og tyve Procent, og som Følge deraf var Indholdet af Næringsstof ringe; det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa imellem 24—31 pCt. Disse Prøver vare overvejende af ægyptiske Kager. Foruden det store Indhold af Skaller fandtes der en betydelig Mængde Bomuldshaar, som erfaringsmæssigt kunne have en skadelig Indflydelse ved Fodringen. Saadanne Kager ere altsaa en meget simpel Vare, som burde sælges til en efter Værdistofindholdet passende Pris, som ikke vil være mere end Halvdelen af den, som betales for almindeligt gode Kager, men om dette finder Sted, er vist meget tvivlsomt. I Prøverne af bedre og godt afskallede Kager, i hvilke det gennemsnitlige Indhold af Træstof har været 7.5 pCt., med Variationer fra 6—13 pCt., har det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt gennemsnitlig været c. 54 pCt., hvilket falder sammen med Indholdet Aaret forud. Middelsammensætningen for de i Aaret kemisk undersøgte 110 Prøver af saadanne Kager var:

		Aaret forud (108 Prøver)
Kvælstofholdige Stoffer	44.3 pCt.	44.8 pCt.
Fedt	10.0 —	9.6 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	23.6 —	24.3 —
Træstof	7.5 —	6.8 —
Uorganiske Stoffer	6.7 —	6.7 —
Vand	7.9 —	7.8 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	186	187

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i 54 Prøver over og i 56 under det tilsvarende Gennemsnitsindhold for Aaret; det største og mindste Indhold var c. 64 pCt. og c. 48 pCt.

En ualmindelig mørk Farve af Kagerne har i adskillige Tilfælde staaet i Forbindelse med en daarlig Opbevaringstilstand, og i saadanne har Fedtstoffet udvist en ret betydelig Surhedsgrad. Ved Undersøgelsen af 113 Prøver Kager i denne Henseende fandtes følgende Surhedsgrad, angivet som Oliesyre procentvis af Fedtet:

	under 5	pCt.	i	18	Prøver,
mellem	5—10	—	i	57	—
—	10—15	—	i	25	—
—	15—20	—	i	4	—
—	20—30	—	i	4	—
—	40—60	—	i	2	—
—	60—80	—	i	3	—

hvorefter i alt Fald de 13 Prøver have udvist en større Syreprocent, end Kager i god Kondition bør udvise.

I Beretningen i Fjor var Bomuldsfrømel Genstand for en indgaaende Omtale. Spørgsmaalet var jo nemlig kommet mere og mere frem, om man af Hensyn til Bomuldsfrøkagernes som oftest meget uheldige uensartede Beskaffenhed ikke skulde søge at komme mere over til at benytte Bomuldsfrømel, som andre Steder overvejende finde Anvendelse, naar Handelen formaaede at fremskaffe tilstrækkelig gode Kvaliteter og efter Indholdet af Værdistoffer til en passende Pris. Der blev gjort opmærksom paa, at det Bomuldsfrømel, som i 1901 havde været i Handelen, at dømme efter de Prøver, som vare komne til Undersøgelse, overvejende havde været saa vel efter Indhold som ydre Forhold af en lige saa daarlig Beskaffenhed som de simpleste skalholdige Kager. Efter som Forholdene nu have stillet sig i det sidste Aar, maa det siges, at der har været gjort anerkendelsesværdige Bestræbelser fra Handelsstandens Side for at fremskaffe en god Vare, og at det efter det foreliggende Prøvemateriale at dømme i det store og hele er lykkedes ret godt. Der har været undersøgt 21 Prøver Bomuldsfrømel, og af disse har i 13 Prøver Gennemsnitsindholdet af kvælstofholdige Stoffer og Fedt tilsammen været c. 53

pCt., med Variationer fra 50—56 pCt.; i 4 Prøver var det noget mindre, nemlig c. 49 pCt., og i 4 Prøver var det kun c. 30 pCt., hvilke altsaa repræsenterede en meget simpel Kvalitet af Mel, som har været tilvirket af Kager af uafskallede Frø. Prøverne af det bedste Mel have gennemgaaende indeholdt noget mere Fedt, end der almindeligt findes i Kager af en tilsvarende Kvalitet.

Fortrinet ved at bruge Mel i Stedet for Kager er, at man kan faa en helt ensartet Vare, hvilket Erfaringen viser er næsten umuligt for Kagers Vedkommende, idet der i samme Ladning som oftest forekommer Kager af en højst forskellig Beskaffenhed, saa at det saa at sige er ugørligt at fremskaffe Prøver, som ere et sandt Udtryk for Kagerne i en Ladning. Erfaringen fra det sidste Aar bør vistnok bestyrke til at fortsætte Bestræbelserne for at søge indført godt Bomuldsfrømel i langt større Udstrækning end hidtil.

Af Solsikkekager ere 125 Prøver blevne undersøgte saa vel kemisk som mikroskopisk, 2 kun mikroskopisk. I 1 Tilfælde fandtes Hampefrø i rigelig Mængde, og i 3 Tilfælde fandtes en større Mængde Skimmelsvamp; for de øvrige Prøver fandtes intet at indvende mod Kagernes Renhed eller Opbevaringstilstand. Surheden blev bestemt i 117 Prøver, og Syreindholdet, angivet som Oliesyre procentvis af Fedtet, var:

	under 5 pCt.	i	.....	89	Prøver,
mellem	5—10 —	i	.....	25	—
—	10—15 —	i	.....	1	—
—	15—20 —	i	.....	1	—
—	30—35 —	i	.....	1	—

Det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt laa i 58 Prøver over og i 67 Prøver under det tilsvarende Gennemsnitstal for Aaret; det største Indhold var c. 56 pCt., det mindste c. 43 pCt. Træstofindholdet har varieret fra 11—24 pCt.; i et enkelt Tilfælde, en Kage af ostindisk Solsikkefrø, gik det op til 39 pCt., og i denne Kage var Indholdet af kvælstofholdige Stoffer og Fedt kun 28 pCt.

Middelsammensætningen, beregnet af de kemisk undersøgte 125 Prøver, har været:

		Aaret forud (138 Prøver)
Kvælstofholdige Stoffer	35.5 pCt.	34.8 pCt.
Fedt	12 4 —	12.6 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	20.8 —	21.7 —
Træstof	17.1 —	17.0 —
Uorganiske Stoffer	6.3 —	6.2 —
Vand	7.9 —	7.7 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	164	164

Af de undersøgte 100 Prøver Rapskager have 68 Prøver været rene, ɔ: saadanne, i hvilke der ikke fandtes en større Mængde fremmede Frø eller disse af anden Art end, at det maatte tilskrives en naturlig, mindre Forurening med Ukrudtsfrø, og 32 Prøver indeholdt i væsentlig Grad fremmede Frø; i 21 af disse var Forureningen Frø henhørende til saakaldt indisk Raps, i 11 Tilfælde andre Frø, saasom Agersennep, Agerkaal, Dodderfrø, Hørfrø o. fl.

Der er i stor Udstrækning bleven foretaget Undersøgelse for Indhold af skarpe, sennepsagtige Stoffer, navnlig for at komme til Kundskab om Betingelserne for Dannelsen af Sennepsolie i hvert givet Tilfælde — det er da hovedsagelig Kager med indiske Frø, for hvilke dette særlig har Betydning — samt om den udviklede Sennepsolies Sammensætning. Ved tidligere Undersøgelser er det bleven belyst, at en skadelig Virkning af skarpe Rapskager ikke saa meget er at befrygte paa Grund af Mængden af den Sennepsolie, der kan dannes, som paa Grund af dennes Beskaffenhed. Der er i Aarets Løb ikke bleven paavist noget Tilfælde, hvor der efter Sennepsoliens Mængde eller Art var Grund til at formode, at Rapskagerne skulde kunne bevirke Sundhedsfare, og der vides ejheller at have været konstateret saadanne Tilfælde. — Som omtalt i Beretningen i Fjor er der med en Del Prøver af ostindisk Frø, som i det engelske Marked under forskellige Navne indgaa under Begrebet »Indian

Rapeseed«, og som Hr. Konsulent Faber velvilligst havde fremskaffet, bleven foretaget Dyrkningsforsøg til Bestemmelse af Arterne og tillige kemisk Undersøgelse med Hensyn til den Mængde af Sennepsolie, som kan dannes, og dennes Beskaffenhed. Der blev ved den botaniske Undersøgelse ikke forefundet andre Frø end de ved Laboratoriets tidligere Undersøgelser af Frø og Kager fundne. Bestemmelsen af Sennepsoliens Mængde er foretaget paa den i tidligere Beretninger beskrevne Maade, ved hvilken der tilsættes Ferment (hvid Sennep) og Procentindholdet i det af Sennepsolien dannede Thiosinamin er bleven bestemt. — Resultatet af disse Undersøgelser fremgaar af Tabellen Side 564.

Beregnet af de i Aaret undersøgte 68 Prøver rene Rapskager har Gennemsnitsindholdet været:

		Aaret forud (72 Prøver)
Kvælstofholdige Stoffer	33.5 pCt.	33.4 pCt.
Fedt	9.2 —	9.1 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	28.6 —	29.0 —
Træstof	10.8 —	10.3 —
Uorganiske Stoffer	7.7 —	7.6 —
Vand	10.2 —	10.6 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	157	157

Det største og mindste samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt har været henholdsvis 47 pCt. og 38 pCt.

I Næringsstofindholdet er der ikke nogen kendelig Forskel imellem rene Rapskager og saadanne Kager, som ere slaaede af »indisk Raps«, og den væsentligste Betingelse for, at disse kunne anvendes i Stedet for rene, er, at de ikke indeholde nogen større Mængde skarpe Stoffer, og at de sælges til en væsentlig billigere Pris.

Det er ikke nok, at en Rapskage har et tilstrækkeligt Indhold af Næringsstof og ikke udviser abnorme Forhold, som lade befrygte, at den kan være skadelig; den maa tillige være i Besiddelse af de Egenskaber, som med Hensyn til Rapskagernes gode Indflydelse i Foderblan-

Frøets Handelsbenævnelse	Indeholdt Frø af	Sennepsolie pCt.	Procent Kvælstof i Thiosinaminet
Brown Cawnpore Bombay	Brassica dichotoma (Hovedmassen), Br. ramosa, Br. rapa og ringe Mængde Br. glauca og Eruca sativa	0.31	19.69
Punjaub Rapeseed Bombay	Brassica rapa og en ringe Mængde Br. ramosa	0.46	20.94
Bold Brown Cawnpore Bombay	Br. dichotoma (Hovedmassen), Br. ramosa, Br. rapa, lidt Br. glauca og Eruca sativa	0.32	19.86
Bold Ferogepore Rapeseed Kurrachee	Br. dichotoma, lidt Br. ramosa, Br. glauca, Eruca sativa	0.40	20.14
Yellow Guzerat Rapeseed Bombay	Brassica glauca, ubetydelig Mængde Br. ramosa og Br. dichotoma	0.49	20 24
Yellow Cawnpore Rapeseed Bombay	Brassica glauca, Br. dichotoma, Br. ramosa og ringe Mængde Eruca sativa	0.39	20.22
Delhi Rapeseed	Br. dichotoma, lidt Br. ramosa, Br. glauca og Eruca sativa	0.34	19.77
Iamba Rapeseed, Kurrachee	Eruca sativa	0.52	16.55
Brown Calcutta Rapeseed, Kurrachee	Brassica rapa og en ringe Mængde Br. ramosa	0.55	21.18
Rapeseed Madras	Brassica rapa og en ringe Mængde Br. ramosa	0.45	21.38
Bold Ferogepore Rapeseed, Kurrachee	Br. dichotoma, lidt Br. ramosa, Brassica glauca og Eruca sativa	0.41	20.28

dingen maa tillægges en særlig Betydning, og i saa Henseende maa der af en god Rapskage tillige forlanges, at den skal have en naturlig lys, grønlig Farve, en frisk Lugt og en aromatisk bitter Smag. Der er Grund til at fremdrage dette, eftersom der i den sidste Del af Aaret var i Markedet Rapskager af en alt andet end tilfredsstillende Beskaffenhed, som, at dømme efter det rigelige Antal Prøver, som kom til Undersøgelse, utvivlsomt have fundet en ret stor Udbredelse. Det var tyske Kager af Fabriksmærket D. O. Disse Kager vare af et saa utiltalende, fra almindelige Rapskager saa afvigende Ydre, at det er mærkeligt, at de overhovedet kunde finde Købere. Kagerne vare mørkebrune, hvilket i Forbindelse med Lugten og Smagen tydede paa, at de vare brankede. De vare ikke helt rene; der fandtes vexlende Mængder, almindeligt dog kun en mindre Mængde, af saadanne Ukrudtsfrø, som ofte findes i sydrussisk Raps. De var fri for skarpe Stoffer, og paa Næringsstofindholdet var der ikke noget at udsætte. Det er utvivlsomt, at den mørke Farve maa skyldes en stærk Ophedning, men om denne har været betinget af en daarlig Opbevaringstilstand af Frøene, som kunne have taget Varme, muligvis under en længere Transport i fugtig Tilstand, eller der er anvendt en ualmindelig stærk Varme ved Presningen, var ikke til at afgøre. En saa stærk Ophedning, som maa have fundet Sted for at meddele Kagerne en helt abnorm mørk Farve, kan antages at have en Forringelse navnlig af Æggehvidestoffernes Fordøjelighed til Følge og eventuelt disses Omdannelse, og om der vel ikke kan udtales noget bestemt om saadanne Kagers større eller mindre Brugsværdi, kunne de alene paa Grund af deres abnorme ydre Beskaffenhed paa ingen Maade sidestilles med gode Rapskager. At de Handlende have faaet saadanne Kager i Hænde, kan kun forklares ved, at Handelen er bleven afsluttet paa Levering, uden at man har haft Lejlighed til at se Prøver af Kagerne, som paa det Tidspunkt, da Handelen afsluttedes, maaske endnu ikke vare tilvirkede. At disse Kager gav Anled-

ning til mange Reklamationer til Fabrikken fra de Handlendes Side og en Del Vanskelighed ved Detailafsætningen er en Selvfølge.

At dømme efter det ret store Antal Prøver af Hampefrøkager, som i Aaret ere komne til Undersøgelse, kan det vel antages, at disse Kager have faaet en større Udbredelse end tidligere; allerede i Fjor var der en Fremgang at mærke, og det maa vel skyldes deres i Forhold til andre Oliekagers billige Pris. En Ulempe ved disse Kager er, at de, selv om de, som det er almindeligt, ere slaaede af tørret Frø, paa Grund af deres af et ret stort Skalindhold betingede Porøsitet let skimle og, naar ikke gode Forhold under Opbevaringen ere til Stede, kunne undergaa en mere gennemgribende Fordærvelse, hvilket i Særdeleshed gælder de tykke Kager. Af de undersøgte Prøver vare 4 skimlede i en større eller mindre Grad, og i Forbindelse hermed udviste Fedtet en ret stor Surhedsgrad. Surheden, som bestemtes i alle 49 Prøver, var, angivet som Oliesyre procentvis af Fedtet:

	under 5 pCt.	i	5	Prøver,
mellem	5—10 —	i	30	—
—	10—15 —	i	10	—
—	15—20 —	i	2	—
—	20—25 —	i	1	—
—	25—30 —	i	1	—

Af de i Aaret undersøgte 49 Prøver, som befandtes at være rene — kun en enkelt Prøve fandtes i større Grad forurenet med Hørfrø og nogle Crucifererfrø — er beregnet følgende Middelsammensætning:

		Aaret forud (27 Prøver)
Kvælstofholdige Stoffer	30.9 pCt.	30.8 pCt.
Fedt	8.7 —	8.5 —
Kvælstoffri Extraktstoffer.....	14.6 —	15.5 —
Træstof	26.7 —	26.5 —
Uorganiske Stoffer	7.9 —	7.8 —
Vand	11.2 —	10.9 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	133	133

I 24 Prøver var det samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt større end det tilsvarende Gennemsnitsindhold, i 25 mindre; det største og mindste Indhold var 42 og 36 pCt.

Jordnødkager, hvoraf Forbruget i senere Aar var gaaet betydeligt ned, synes at være benyttet en Del mere i det sidste Aar; der er i alt Fald kommet et forholdsvis stort Antal Prøver (39) til Undersøgelse. Af Resultatet af Undersøgelserne skønnes, at Kagerne efter Næringsstofindholdet gennemgaaende have været af en tilfredsstillende Beskaffenhed. Ligesom det med Hensyn til Skalholdighed gælder for Bomuldsfrøkager og Solsikkekager, afhænger Jordnødkagernes større eller mindre Næringsstofmængde af, hvor godt Frøene have været befriede for Bælgen. Tidligere fandtes der i Handelen de saakaldte »uafskallede Jordnødkager«, hvortil hele Frugten, Frø og Bælg, var anvendt, men saadanne Kager, som paa Grund af deres store Træstofindhold ere fattige paa kvælstofholdige Stoffer og Fedt og af en ringe Fordøjelighed, fremkomme nu næppe mere i Handelen. Gode Jordnødkager maa regnes at indeholde mindst c. 55 pCt. kvælstofholdige Stoffer og Fedt tilsammen. Af de undersøgte 39 Prøver have kun 5 indeholdt mindre. Det beregnede Gennemsnitsindhold for Aaret var:

Kvælstofholdige Stoffer	48.6	pCt.
Fedt	8.9	—
Kvælstoffri Extraktstoffer	21.4	—
Træstof	4.5	—
Uorganiske Stoffer	6.8	—
Vand	9.8	—
	100.0	pCt.
Foderværdi-Enheder	194	

Det største samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt var 61 pCt., det mindste 48 pCt.

Hvad Opbevaringstilstanden angaar, da har der i ret faa Tilfælde været Anledning til Indvending paa Grund af Skimmel, men i en Del Tilfælde udviste Fedtet en

meget kendelig, i nogle endog meget betydelig Surhed, som tydede paa en fremskreden Harskning, og for saadanne Kager, som havde en mørk Farve og en fremtrædende syrlig Lugt, er det bleven iagttaget, at Dyrene, særlig Heste, meget nødig vilde fortære dem. Det har for Jordnødkagernes Beskaffenhed i denne Retning en stor Indflydelse, om Frøene paa de meget lange Sørejser, f. Ex. fra Indien, forsendes i Bælgene eller uden disse, i hvilken sidste Tilstand de meget let tage Varme og undergaa Gæring, og Kager, som ere slaaede af saadanne Frø, have en mere eller mindre mørk Farve og en daarlig, syrlig Lugt. Der kan ofte findes en større Mængde Haar fra Pressedugen, hvilket er uheldigt. Der anvendes i Udlandet fortrinsvis Mel af Jordnødkager, som ved Sigtning er befriet for Haar og anden mekanisk Forurening.

Af de i Aaret undersøgte 29 Prøver af Hørfrøkager er der kun i et enkelt Tilfælde fundet Kager af en meget uren Beskaffenhed, idet der indeholdtes en stor Mængde forskellige Ukrudtsfrø og en betydelig Mængde Sand (9 pCt.). Som der blev gjort opmærksom paa i Beretningen for 1901, har Hørfrøkagernes Indhold af kvælstofholdige Stoffer i de senere Aar været betydelig mindre end tidligere, begrundet i, at Møllerne nu i stor Udstrækning benytte navnlig Calcutta Hørfrø, som ere mindre kvælstofrige end østersøisk Frø, som tidligere almindeligt blev benyttet. Et lavt Indhold af kvælstofholdige Stoffer er ogsaa fundet for den overvejende Del af de i 1902 undersøgte Prøver, idet det i 19 Prøver laa under 30 pCt. (26.6—29.6) og i 10 Prøver derover (30.10—36.75).

Middelsammensætningen af alle Prøver var:

		Aaret forud (27 Prøver)
Kvælstofholdige Stoffer	29.6 pCt.	28.6 pCt.
Fedt	9.0 —	8.7 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	34.0 —	34.9 —
Træstof	9.2 —	9.7 —
Uorganiske Stoffer	6.5 —	6.8 —
Vand	11.7 —	11.3 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	150	147

Det største og mindste Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt tilsammen har været henholdsvis 45 pCt. og 35 pCt. Det var meget ønskeligt, om der fra de Handlendes Side kunde finde en Klassifikation Sted indenfor Hørfrøkagerne i den foran nævnte Retning.

I Prøverne af Sesamkager fandtes ingen fremmede Indblandinger, og de udviste alle et normalt Næringsstofindhold; i et Tilfælde udviste Fedtet en ret betydelig Surhed, og Kagen indeholdt Skimmel, for de øvrige var Kagernes Kondition tilfredsstillende. Det gennemsnitlige Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt tilsammen var c. 53 pCt., det største og mindste Indhold c. 57 og c. 48 pCt.

Af de undersøgte 57 Prøver af Hvedeklid vare 47 rene, 10 urene. Som rene Klid er som sædvanlig regnet saadanne, som ikke indeholdt mere af Ukrudtsfrø, Avner og andre af Kornets naturlige Forureninger end, hvad der tilfældigt er undgaaet den før Formalingen foretagne Rensning; som uren er regnet de Prøver, i hvilke saadanne Stoffer fandtes saa rigeligt, at det maa skyldes Tilsætning af Afrensningsstofferne. Der er ikke forekommet Tilfælde, hvor der har været indblandet Stoffer af helt fremmed Art. Gennemsnitsindholdet i de rene Klidprøver var:

		Aaret forud (29 Prøver)
Kvælstofholdige Stoffer	17.0 pCt.	16.5 pCt.
Fedt	3.8 —	3.9 —
Kvælstoffri Extraktstoffer	53.0 —	52.9 —
Træstof	8.5 —	8.5 —
Uorganiske Stoffer	5.5 —	5.5 —
Vand	12.2 —	12.7 —
	100.0 pCt.	100.0 pCt.
Foderværdi-Enheder	115	114

Sammenstilling af Gennemsnitstal, beregnede af de i 1902 undersøgte Prøver af Handelsfoderstoffer, som ved mikroskopisk Undersøgelse vare befundne rene; det fundne mindste og største Indhold af de forskellige Bestanddele er vedføjet (se Side 570).

	Kvælstof-holdige Stoffer pCt.	Fedt pCt.	Kvælstoffri Extrakt-stoffer pCt.	Træstof pCt.	Uorganiske Stoffer pCt.	Vand pCt.	Foderværdi-Enheder beregnet efter Forholdet 3 : 3 : 1
Hørfrøkager	29.6 26.6—36.8	9.0 6.6—11.6	34.0 32.9—37.2	9.2 6.2—11.1	6.5 6.1—7.4	11.7 9.3—14.3	150
Rapskager	33.5 30.1—37.2	9.2 6.5—12.8	28.6 26.1—31.4	10.8 8.9—13.7	7.7 6.1—10.1	10.2 7.8—12.2	157
Bomuldsfrøkager (afskall.) .	44.3 37.0—52.8	10.0 6.7—13.6	23.6 18.9—29.9	7.5 5.6—13.3	6.7 4.0—7.6	7.9 6.0 10.7	186
Bomuldsfrøkager (uafskall.)	23.6 19.6—26.8	5.3 4.3—6.8	34.4 31.4—36.5	19.9 18.1—22.3	5.8 2.9—8.4	11.6 9.1—14.8	119
Bomuldsfrømel (afskallet) . .	41.5 33.1—47.8	10.3 8.2—13.2	25.4 24.2—25.5	8.0 5.3—10.2	6.5 6.3—6.6	8.3 6.5—9.9	181
Solsikkekager	35.5 29.7—43.6	12.4 8.7—19.4	20.8 16.9—24.6	17.1 11.0—24.4	6.3 5.1—8.5	7.9 6.0—10.1	164
Hampefrøkager	30.9 28.1—33.4	8.7 5.9—11.3	14.6 12.7—16.6	26.7 25.0—29.2	7.9 7.1—9.1	11 2 9.0—13.7	133
Jordnødkager	48.6 45.9—51.3	8.9 5.9—10.4	21.4 19.4—24.4	4.5 3.1—6.2	6.8 5.0—8.3	9.8 7.6—12.0	194
Hvedeklid	17.0 15.3—20.1	3.8 3.3—4.7	53 0 48.9—55.9	8.5 6.5—11.1	5.5 3.4—6.9	12.2 9.7—14.6	115

Af Majsprodukter har der været forskellige (18 Prøver) til Undersøgelse, navnlig saakaldt Majsglutenfoder og Majsglutenmel, Produkter, som fremkomme ved Tilvirkning af Majsstivelse; den væsentligste Forskel imellem disse bestaar i et større eller mindre Indhold af kvælstofholdige Stoffer, hvoraf der i Glutenfoder er fundet gennemsnitlig c. 25 pCt. og i Glutenmel c. 36 pCt. I 12 Prøver Glutenfoder var det gennemsnitlige samlede Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt c. 28 pCt. (fra 25—31 pCt.) og af kvælstoffri Extraktstoffer c. 54 pCt. (fra 49—57 pCt.). Gennemsnitsantal af Foderværdi-Enheder 138 (130—143). I Glutenmel (4 Prøver) fandtes gennemsnitlig af kvælstofholdige Stoffer og Fedt tilsammen c. 41 pCt. og af kvælstofholdige Extraktstoffer c. 46 pCt. eller Antal Foderværdi-Enheder 169.

En Sort Foderstoffer, som nok kan fortjene en noget mere indgaaende Omtale er »Melassefoder«, hvorved forstaas Blandinger af Melasse med Affaldsstoffer af forskellig Art, som kunne egne sig til at opsuge Melassen for at bringe denne i en saadan Tørhedstilstand, at den kan forsendes i Sække. Ved Anskaffelsen af Melassefoderstoffer bør fortrinsvis haves for Øje Indholdet af det fra Melassen stammende Sukker, og det er dette, som i Forhold til Melassefoderets Pris maa være bestemmende for, om det kan betale sig at købe saadanne Blandinger. Melassen er et Affaldsprodukt fra Sukkerfabrikationen; det er den tykflydende, ukrystallisable Rest, som bliver tilbage, naar man har udvundet saa meget som muligt af krystallisabelt Sukker af den sukkerholdige Saft. Vandindholdet i Melassen kan variere ret betydeligt; der kan vel som Middeltal regnes 20—25 pCt., altsaa 75 – 80 pCt. Tørstof. Af dette er c. 70 pCt. organiske og c. 10 pCt. uorganiske Stoffer. Indholdet af Sukker kan ansættes til 45—50 pCt., naar hele Sukkerindholdet regnes som Rørsukker; der findes nemlig foruden dette Invertsukker og nogle andre Sukkerarter. Af de c. 20 pCt. af organiske Stoffer, som ikke er Sukker, er 8 – 10 pCt. kvælstofholdige Stoffer, men af disse er kun en ringe Mængde Pro-

teinstof, Resten er hovedsagelig Amider, Amidosyrer og andre lignende Kvælstofforbindelser, hvis Næringsværdi er højst tvivlsom. Resten af de forskellige Stoffer er af forskellig Art, tildels Huminstoffer, som ikke kunne tillægges nogen Betydning for Ernæringen; der indeholdes en Del organiske Syrer, som ere bundne til Kali og Kalk. Af Askebestanddelene er omtrent Halvdelen Kali, og det rigelige Indhold heraf i Forbindelse med de i større Mængde forekommende organiske Syrer skyldes det, at Melassen kan have en stærkt afførende Virkning. Ved begrænset Brug er Melasse et fortrinligt Bifoder. Naar Landmanden, i Stedet for at købe Melassen og selv paa en formaalstjenlig Maade anvende den i Foderblandingen, vælger at købe den i Form af et af de i Handelen gængse Melassefoderstoffer, saa maa han for at kunne bedømme, hvad han kan staa sig ved at betale for en saadan Blanding, først og fremmest vide, hvor meget fra Melasse stammende Sukker den indeholder, og dernæst, om han kan tillægge de til Melassens Opsugning anvendte Stoffer nogen Foderværdi og da hvilken. For at han skal kunne dømme derom, maa han af Sælgeren fordre fuldt paalidelig Oplysning. Paa et saadant Grundlag hviler vel en Del af Handelen med disse Stoffer, men det er langt fra almindeligt. Garantiydelse for Indhold og Beskaffenhed er nødvendig for et hvilket som helst Foderstof, men er ingensinde mere nødvendig, end naar man handler om forskellige Stoffer i Blanding, og det gælder i en særlig Grad Melassefoderstofferne, da Erfaringen tilstrækkelig har vist, at der til Opblanding med Melassen anvendes Stoffer, som have en yderst forskellig Foderværdi, og meget ofte saadanne, som nærmest maa kaldes værdiløse eller faktisk ere det. Det kan gøres gældende, at en meget stor Del af de her i Landet forhandlede Melassefoderstoffer købes, uden at man byder den fornødne Sikkerhed i den nævnte Retning, og naar dertil kommer, at der kun i en meget begrænset Grad foretages Kontrolundersøgelser af dem, saa bliver der en ret stor Usikkerhed i denne Handel. Som Forholdene

nu ere, at Melassefoderstoffer tilvirkes her i Landet, kan man dog nogenlunde holde Rede paa Varernes Beskaffenhed, men hvis det skulde stille sig saaledes, at Forandringer i de nugældende Toldbestemmelser muliggøre Indførsel af udenlandske Produkter i større Udstrækning, saa vil Usikkerheden blive betydelig større. Af de her i Handelen gaaende Melassefoderstoffer maa der skelnes imellem to Sorter, som ere ret væsentlig forskellige i Mængden og Beskaffenheden af de kvælstofholdige Stoffer, nemlig de Blandinger, hvortil der kun er anvendt Melasse og et eller andet Fyldstof, og dem, hvortil der tillige er anvendt Blod (Blodmelasse). I de sidste er Kvælstofindholdet almindeligvis en Del større og Kvælstofforbindelserne langt overvejende Proteinstof, medens i de almindelige Melassefoderstoffer de amidagtige Kvælstofforbindelser ere langt mere fremtrædende. Af de i Aaret undersøgte 14 Prøver Melassefoderstoffer have 5 været Blodmelassefoder, 9 almindeligt Melassefoder. I Prøverne af Blodmelassefoderet har Indholdet af kvælstofholdige Stoffer varieret fra c. 15—27 pCt., og Procentmængden af Proteinstof har i disse været 80—93; i Prøverne af almindeligt Melassefoder laa Indholdet af kvælstofholdige Stoffer imellem c. 9 og c. 14 pCt., og Procentmængden af Proteinstof i disse var fra 57—74 pCt. Sukkermængden har i Prøverne af Blodmelasse varieret fra 14—26 pCt., i Prøverne af almindeligt Melassefoder fra 18—32 pCt. Naar Melassefoderet indeholder en større Mængde Vand, kan dette have en uheldig Indflydelse paa dets Holdbarhed, idet der da, selv i den koldere Aarstid, kan finde Gæring Sted, hvorved en Del af Sukkeret kan gaa tabt, og saa meget mere i den varmere Aarstid. Vandindholdet bør ikke være over 20 pCt., og med Undtagelse af to Prøver, i hvilke der indeholdtes 26 og 28 pCt. Vand, var dette ogsaa Tilfældet for Prøverne. Af de ved Undersøgelserne i Aaret forefundne Stoffer, som ere benyttede til Opblanding med Melasse, er der fundet Hvedeklid og Palmekærner, Maltspirer, Byg- og Havreaffald, malet Jordnødbælg, Roefrø, Kartoffelaffald (ventelig fra Kartoffel-

stivelsetilvirkning) og Træsmuld. Da der er kommet til min Kundskab Tilfælde, hvor man har troet, at malede Jordnødbælge var det samme som Jordnødklid, skal det bemærkes, at det paa ingen Maade er Tilfældet. Ved Jordnødklid maa der forstaas den fintmalede, rødligtfarvede Frøhud, blandet med mere eller mindre af Jordnødfrøet, og dette Stof kan være værdifuldt paa Grund af et rigeligt Indhold af kvælstofholdige Stoffer og Fedt, medens Jordnødbælgen hovedsagelig bestaar af Træstof, er ufordøjelig og ikke indeholder mere Næringsstof end Kornavner. Paa samme Maade maa man ikke forvexle Risklid med malede Risskaller, som ogsaa kunne finde Anvendelse til Melassefoder. Ligesom Tørv, som jo benyttes til Opblanding med Melasse, er uden Næringsværdi, saa gælder dette ogsaa Træsmuld, og det er vel indlysende, at man ikke bør betale saadanne Stoffer til Foderbrug.

Af de i Oversigten anførte forskellige andre Foderstoffer har der været undersøgt nogle sammensatte Foderkager og forskellige blandede Foderstoffer (Hønse-, Kyllinge- og Svinefoder), Mask, Majs og nogle andre Kornsorter, Kulefoder, Hø, Halm, Roer o. fl. Der har været undersøgt nogle Prøver af Kakaokager; disse, som tilvirkes af Kakaoaffald, have efter de foretagne Undersøgelser indeholdt c. 20 pCt. kvælstofholdige Stoffer, c. 9 pCt. Fedt og c. 44 pCt. kvælstoffri Extraktstoffer.

Af Gødningsstoffer har der været undersøgt 872 Prøver, nemlig:

Ublandede Gødninger.

Fosforsyregødning.

Superfosfater	ca. 40	pCt.	Fosforsyre.....	29	Prøver,
	17—20	—	do.	177	—
	13 - 17	—	do.	27	—
	11—13	—	do.	54	—
	8—11	—	do.	25	—
	under 8	—	do.	1	—
Thomasslakkemel.....				143	—
Naturlige Fosfater				53	—
					509 Prøver.

Kvælstofgødninger.

Svovlsur Ammoniak	41 Prøver,	
Chili Salpeter	27 —	
Tørret Blod	11 —	
Kvælstofholdigt Affald	28 —	
		107 Prøver.

Kaligødninger.

37 pCt. Kalisalt	30 Prøver,	
Kainit	55 —	
Lavprocentigt Kalisalt	5 —	
		90 —

Benmel.

Fosforsyrerigt (30×1)	44 Prøver,	
Kvælstofrigt (20×4)	26 —	
Hvalbenmel	5 —	
		75 —

Fiskeguano.

Almindelig	7 Prøver,	
Sildeguano	3 —	
		10 —

Raa og opløst Peru Guano 4 —

Blandede Gødninger.

Fosforsyre og Kvælstof.

Vandopløselig Fosforsyre og Ammoniak	19 Prøver,	
Vandopl. og -uopl. do. og org. bundet Kvælstof	13 —	
		32 —

Fosforsyre, Kvælstof og Kali.

Vandopl. Fosforsyre, Ammoniak, Kali	2 Prøver,	
Vanduopl. do., org. bundet Kvælstof, Kali	3 —	
		5 —

Kvælstof og Kali.

Org. bundet Kvælstof og Kali 13 —

Andre Gødningsstoffer.

Staldgødning, Ajle, Gødningskalk, Mergel 27 —

872 Prøver.

Det garanterede Indhold af vandopløselig Fosforsyre har været opgivet i 224 Prøver Superfosfat, af hvilke der fandtes Underindhold i 33 Prøver, nemlig i 26 Prøver c. 1 pCt. Fosforsyre, i 6 Prøver 2—2$^1/_2$ pCt. og i 1 Prøve 7 pCt. I 46 Prøver blev bestemt saa vel vand- som citronsyreopløselig Fosforsyre.

Af 143 Prøver Thomasslakkemel blev der i 135 Prøver bestemt Indhold af citronsyreopløselig Fosforsyre. I 18 Prøver fandtes kun 1—2 pCt. citronsyreopløselig Fosforsyre. Alle disse Prøver stammede fra en fra Belgien indført Ladning, som var solgt paa Grundlag af 14 pCt. i Citronsyre opløselig Fosforsyre. For denne bedrageriske Handel fra den belgiske Forhandlers Side er der i sin Tid gjort Rede i Landbrugspressen. I de øvrige 117 Prøver var Indholdet af citronsyreopløselig Fosforsyre

i	7	Prøver	under.....	10 pCt.,	Minimum 6$^1/_2$ pCt.
-	9	—	mellem.....	10—11 —	
-	33	—	—	11—12 —	
-	27	—	—	12—13 —	
-	20	—	—	13—14 —	
-	14	—	—	14—15 —	
-	7	—	over.....	15 —	Maximum 15.4 pCt.

Det fremgaar heraf, at Indholdet af citronsyreopløselig Fosforsyre for det langt overvejende Antal af Prøverne har ligget under og for en Del af dem betydeligt under det Indhold, som for nogle Aar tilbage almindeligt kunde garanteres, 13—14 pCt.

I svovlsur Ammoniak fandtes fra 19$^1/_2$—20$^1/_2$ pCt. Kvælstof, hvilket er normalt i god ren Vare. I Prøverne af Chilisalpeter fandtes fra 14$^1/_2$—16 pCt. Kvælstof. I Prøverne med det laveste Kvælstofindhold fandtes en rigelig Mængde Sand, 6.6 og 7.3 pCt. I Prøverne af tørret Blod (Blodmel) fandtes fra 8.6—13.9 pCt. Kvælstof; de indeholdt fra 10 - 30 pCt. Vand. Af »kvælstofholdige Affaldsstoffer« fandtes i 17 Prøver af saakaldt »organisk Kvælstofgødning« fra 3—3$^3/_4$ pCt. Kvælstof, i 3 Prøver Hornmel fra c. 13—14$^1/_2$ pCt. Kvælstof og i 3 Prøver Kødmel fra c. 8—12 pCt. Kvælstof.

I Prøverne af 37 pCt. Kalisalt fandtes fra 35—42 pCt. rent Kali, i Prøverne af Kainit fra $10^1/_2$—$16^1/_2$ pCt. og i lavprocentigt Kalisalt fra $7^1/_2$—$8^1/_2$ pCt. Det lavprocentige Kalisalt var solgt som Kainit, hvilken Benævnelse efter Indholdet af Kali er uberettiget, da der ved Kainit maa forstaas en bestemt Kvalitet med omkring 12 pCt. Kali. Da Varen, saa vidt vides, har været solgt til den almindelige Pris for Kainit, er den betalt alt for dyrt. Efter det fundne Kaliindhold kan det omhandlede Salt have været Karnallit. Dette Salt, som indeholder flere Chlorforbindelser end Kainit, kan i alle saadanne Tilfælde, hvor dette Forhold ikke kan tillægges nogen skadelig Indflydelse, bruges i Stedet for Kainit, men Prisen for det rene Kali deri maa selvfølgelig staa i Forhold til den Pris, hvortil Kaliet købes i Kainit, og bør endda være noget billigere, da Transportomkostningerne for Kaliet i det mindre kalirige Salt bliver forholdsvis større. Det er i hvert Fald vildledende og utilladeligt at sælge som Kainit Karnallit eller et hvilket som helst andet Kalisalt, som ikke er den Kvalitet, som almindeligt forstaas ved Kainit.

I Prøverne af Benmel fandtes:

	Fosforsyre	Kvælstof
44 Prøver	26—34 pCt.	$^1/_2$—2 pCt.
26 —	17—26 —	$3^1/_2$—$5^1/_2$ —

I Hvalbenmel fandtes fra 20—24 pCt. Fosforsyre og fra 3—$4^1/_2$ pCt. Kvælstof.

I almindelig Fiskeguano fandtes fra $12^1/_4$—$16^1/_2$ pCt. Fosforsyre og fra $7^1/_2$—$9^1/_2$ pCt. Kvælstof; i Sildeguano c. 10 pCt. Fosforsyre og c. 5 pCt. Kvælstof.

I 3 Prøver raa Peru Guano fandtes $34^1/_2$ pCt. Fosforsyre og 2 pCt. Kvælstof; denne Vare var naturlig Peru Guano, men henhørende til de mest kvælstoffattige Sorter.

Der har i 1902 været udført 112 Kontrolundersøgelser i Henhold til Gødnings- og Foderstoflovens § 6 (imod 123 i 1901), hvoraf 37 af Gødningsstoffer og 75 af Foderstoffer.

Sammenstilling af Resultaterne a

Citronsyreopløselig Fosforsyre pCt.				Total Fosforsyre pCt.			
Prøver	Max.	Min.	Middel	Prøver	Max.	Min.	Middel
117	15.35	6.52	13.24	21	18.23	11.64	13.86

Prøverne af Gødningsstofferne var:

13	Prøver	Superfosfat,	som have repræsenteret	9918	Ctnr.
8	—	Thomasslakkemel,	— — —	2208	—
12	—	Kalisalt,	— — —	4904	—
3	—	Chili Salpeter,	— — —	3603	—
1	—	blandet Gødning,	— — —	100	—
37	Prøver	.....	.....	20733	Ctnr

Indsenderne have været:

Personlige Købere ..... (27 Prøver) 13 forskellige,
Indkøbsforeninger ..... (7 —) 1
Landbrugsforeninger .... (3 —) 1

Der har været 13 forskellige Sælgere:

2 ..... 7 Gange,
2 ..... 4 —
2 ..... 3 —
2 ..... 2 —
5 ..... 1 —

I 9 Tilfælde var der ikke forbeholdt noget Spillerum; i saa at sige alle de øvrige var Spillerummet det almindeligt anvendte (for Fosforsyre og Kali $^1/_2$ pCt., for Kvælstof $^1/_4$ pCt.). I 28 Tilfælde var Garantien fyldestgjort, i 9 ikke paa Grund af Underindhold, nemlig:

i 5	Prøver	Superfosfat	repr.	1568 Ctnr.
- 4	—	Thomasslakkemel	—	734 —
				2302 Ctnr.

Undersøgelsen af Thomasslakkeprøver.

Fosforsyrens Citronsyreopløselighed pCt.				Finmel pCt.			
Prøver	Max.	Min.	Middel	Prøver	Max.	Min.	Middel
13	94.5	56.0	80.5	85	95	74	82

Prøverne af Foderstoffer var:

25	Prøver	Solsikkekager	repr.	33463 Ctnr.
23	—	Bomuldsfrøkager	—	14984 —
8	—	Hvedeklid	—	10480 —
7	—	Jordnødkager	—	10456 —
6	—	Rapskager	—	6974 —
2	—	Hampefrøkager	—	2070 —
1	—	Hørfrøkager	—	200 —
1	—	Palmekager	—	680 —
1	—	Hvedestrømel	—	200 —
1	—	Maltspirer	—	100 —
				79607 Ctnr.

Indsenderne have været:

Personlige Købere	(12	Prøver)	7 forskellige,
Indkøbsforeninger	(5	—)	3 —
Landboforeninger	(16	—)	2 —
Mejerier	(42	—)	15 —

Der har været 15 forskellige Sælgere:

1	26	Gange,
1	8	—
1	7	—
2	5	—
2	4	—
2	3	—
4	2	—
2	1	—

I 64 Prøver var der garanteret Indhold af kvælstofholdige Stoffer, Fedt og kvælstoffri Extraktstoffer, i 11

kun kvælstofholdige Stoffer og Fedt. I 30 Tilfælde var der ikke forbeholdt noget Spillerum.

I	35	Tilfælde	var	forbeholdt	1 pCt.,
-	2	—	—	—	2 —
-	2	—	—	—	3 —
-	6	—	—	—	5 —

Garantien var fyldestgjort i 58 Tilfælde, i 17 ikke, nemlig i 1 Tilfælde (Rapskager repr. 550 Ctnr.) paa Grund af uren Vare, i de øvrige paa Grund af Underindhold:

8	Prøver	Bomuldsfrøkager.....	repr.	4042	Ctnr.
5	—	Solsikkekager.....	—	2589	—
3	—	Rapskager.....	—	5544	—
1	—	Jordnødkager	—	458	—
				12633	Ctnr.

Af Mejeriprodukter har der været undersøgt 2100 Prøver Mælk, hvoraf 1470 af skummet Mælk, til Bestemmelse af Fedtmængden. Denne var:

under	0_{10}	pCt.	i	460	Prøver,
imellem	0.10—0.11	—	-	293	—
—	0.11—0.12	—	-	212	—
—	0.12—0.13	—	-	181	—
—	0.13—0.14	—	-	139	—
—	0.14—0.15	—	-	99	—
—	0.15—0.16	—	-	38	—
—	0.16—0.17	—	-	18	—
—	0.17—0.20	—	-	24	—
over	0.20	—	-	6	—
				1470	Prøver.

De øvrige 630 Prøver var sød Mælk og Kærnemælk. 4152 Prøver Smør, 590 Margarine og 36 Ost, hvoraf en stor Del, hidrørende fra Statens Kontrol, undersøgtes hovedsagelig med Hensyn til Ægthed og fremmede Konserveringsstoffer. Der er i Aarets Løb ikke forekommet noget Tilfælde, hvor Ægtheden af det til England udførte Smør har været draget i Tvivl. Af Smørprøverne

er der bleven undersøgt et betydeligt Antal for Exportører af Smør til England til Bestemmelse af Smørrets Vandholdighed som Følge af den i England trufne Bestemmelse, at Smør med et større Vandindhold end 16 pCt. vil blive betragtet som forfalsket. Der blev saaledes undersøgt 1841 Prøver, hvori Vandindholdet har stillet sig saaledes:

fra	6—11	pCt.	i	54	Prøver	ɔ:	af alle	2.9 pCt.
-	11—12	—	-	117	—	—	—	6.3 —
-	12—13	—	-	335	—	—	—	18.3 —
-	13—14	—	-	596	—	—	—	32.4 —
-	14—15	—	-	492	—	—	—	26.7 —
-	15—16	—	-	167	—	—	—	9.1 —
-	16—17	—	-	65	—	—	—	3.5 —
over	17	—	-	15	—	—	—	0.8 —
				1841	Prøver.			100.0 pCt.

For Landhusholdningsselskabets Regning har der været foretaget Undersøgelse af Rugbrød med Tilsætning af Kærnemælk, Vand fra et Mejeri, kemisk og bakteriologisk, med Hensyn til Forurening, som kunde have Indflydelse paa Smørret, nogle Prøver af Ko- og Faaresmør fra Island, samt Smørfarve med Hensyn til Farvestoffets Beskaffenhed.

Beretning fra de i Henhold til Lov om Handel med Gødnings- og Foderstoffer af 26. Marts 1898 autoriserede Laboratorier.

Nedenstaaende findes Beretninger fra 4 af disse Laboratorier, nemlig Detlefsen & Meyers og H. Struers, begge i Kjøbenhavn, samt Ladelund Landboskole pr. Brørup og Qvist's Laboratorium i Aarhus.

Fra Budde & Schou, Kjøbenhavn, findes ingen Beretning, da de ingen Undersøgelser have udført i Henhold til den nævnte Lov. Beretningen fra Professor V. Stein findes i nærværende Tidsskrift, Side 558 og følg.

1. Detlefsen & Meyers Laboratorium, Kjøbenhavn.

Af Gødningsstoffer er indsendt til Undersøgelse ialt 160 Prøver, der fordele sig saaledes:

Thomasfosfat	12	Prøver,
Benmel	5	—
Superfosfat	132	—
Ammoniak Superfosfat	7	—
Fiskeguano	1	—
Kainit	3	—
	160	Prøver,

Af Superfosfaterne indeholdt 35 Prøver under 12 pCt. vandopløselig Fosforsyre og 93 Prøver mellem 12 og 20

pCt. vandopløselig Fosforsyre. Af førstnævnte indeholdt 3 Prøver, af sidstnævnte 10 Prøver noget mindre Fosforsyre end det paa Prøverne angivne Indhold efter Fradrag af $^1/_2$ pCt.

Af Thomasfosfaterne indeholdt 1 Prøve 1.39 pCt. citronsyreopløselig Fosforsyre. Denne Prøve, om hvilken vi tidligere have givet Ministeriet Meddelelse, stammede fra et i Jylland solgt Parti. To andre Prøver, der stammede fra en strandet Ladning, indeholdt 1.70 pCt. og 1.52 pCt. citronsyreopløselig Fosforsyre. For de øvrige 9 Prøvers Vedkommende var Gennemsnitsindholdet 12.45 pCt., det laveste Indhold 10.90 pCt. og det højeste 14.96 pCt. citronsyreopløselig Fosforsyre.

Af Foderstoffer har været indsendt til Undersøgelse 18 Prøver Oliekager og 30 Prøver diverse Foderstoffer. Nogen Forfalskning har ikke fundet Sted ved nogen af disse Prøver.

De Prøver, der have været indsendte for at undersøges i Henhold til Gødnings- og Foderstofloven, har Laboratoriet været nødt til at tilbagevise, da de alle paa et eller flere Punkter ikke have opfyldt Lovens Fordringer med Hensyn til ledsagende Dokumenter eller Indsendelsesmaade.

---

2. H. Struers kemiske Laboratorium, Kjøbenhavn.

Ialt blev der indsendt til Undersøgelse 136 Prøver Gødning, nemlig af:

Superfosfat	128	Prøver,
Ammoniak Superfosfat	1	—
Thomasslakkemel	4	—
Kainit	1	—
Svovlsur Ammoniak	1	—
Blodgødning	1	—
	136	Prøver.

Af Superfosfaterne indeholdt 56 Prøver fra 17 til 20 pCt. vandopløselig Fosforsyre; 62 Prøver indeholdt fra 11 til 17 pCt. og 10 Prøver fra 8 til 10 pCt.

Med Hensyn til Forholdet imellem det ved Indsendelsen opgivne og det ved Analysen fundne Indhold af vandopløselig Fosforsyre, har der, naar det forbeholdte Spillerum af $^1/_2$ pCt. tages i Betragtning, kun i et enkelt Tilfælde været noget væsentlig Mindreindhold.

I de 4 Prøver af Thomasslakkemel blev kun bestemt Mængden af citronsyreopløselig Fosforsyre, og der fandtes henholdsvis 15.04, 11.34, 11.17 og 1.66 pCt. Den sidstnævnte Prøve med det meget ringe Indhold stammede dog fra en paa Jyllands Vestkyst strandet Ladning. Hvor længe den havde henligget i Havvandet, blev ikke oplyst. — De øvrige nævnte Gødninger havde alle det opgivne Indhold.

---

3. Ladelund Landboskoles Laboratorium, pr. Brørup.

Af Handelsfoderstoffer har der foreligget til Undersøgelse og Bedømmelse 396 Prøver, nemlig:

Solsikkekager	106	Prøver,
Bomuldsfrøkager og -Mel	103	—
Hampefrøkager	41	—
Hvedeklid	33	—
Hørfrøkager	27	—
Jordnødkager	22	—
Rapskager	10	—
Melasse	7	—
Kokuskager	4	—
Palmekager	3	—
Sesamkager	2	—
Forskellige andre Foderstoffer	38	—
	396	Prøver.

Antallet af de Prøver, der er bestemt kvælstoffri Extraktstoffer i, har været for lille til, at Beregning af Gen-

nemsnitsindhold af kvælstoffri Extraktstoffer kan være berettiget.

Gennemsnitsindholdet af kvælstofholdige Stoffer og Fedt var i:

		Kvælstofholdige Stoffer:		Fedt:	
106	Prøver Solsikkekager	36.27 %	(29.66—44.19)	12.372 %	(9.24—16.84)
93	— Bomuldsfrøkager ..	44.51 -	(37.59—52.88)	9.60 -	(6.30—15.85)
41	— Hampefrøkager	31.75 -	(29.89—33.69)	9.12 -	(7.10—10.37)
33	— Hvedeklid.....	16.24 -	(13.98—18.88)	3.55 -	(2.63— 4.24)
27	— Hørfrøkager.....	31.28 -	(20.33—38.27)	8.41 -	(5.84—12.08)
22	— Jordnødkager.....	48.34 -	(39.54—51.61)	8.99 -	(6.70—11.13)
10	— Rapskager	32.02 -	(28.33—34.71)	8.75 -	(7.75— 9.70)

(De i Parentes staaende Tal er mindste og største Indhold.)

Solsikkekagerne, som ere blevne undersøgte, har alle haft normal Sammensætning, saa de kunne tages med ved Beregning af Gennemsnitstallene. 78 Prøver af disse ere blevne mikroskopisk undersøgt, der er i ingen Tilfælde paavist fremmed Indblanding, som kan henregnes til Forfalskning.

Af de 103 Prøver Bomuldsfrøkager er kun de 93 kommen med ved Udregning af Gennemsnitstallene, af disse har 62 Prøver været mikroskopisk undersøgt, der er heller ikke paavist nogen fremmed Indblanding, som kunde tyde paa Forfalskning. Af de andre 10 Prøver har de 6, som vare af uafskallede Bomuldsfrø, kun haft et Gennemsnitsindhold af 22.94 pCt. kvælstofholdige Stoffer og 5.66 pCt. Fedt, Træstofindholdet i disse har ligget omkring ved 20 pCt. Af 4 Prøver Bomuldsfrømel har Gennemsnitsindholdet været 46.46 pCt. kvælstofholdige Stoffer og 9.77 pCt. Fedt, og de vare af lige saa god Beskaffenhed som gode Bomuldsfrøkager.

Blandt de opførte 38 af forskellige andre Foderstoffer har der været Kornprøver, Fodermel, blandede Foderkager, Maltspirer, Blodfoder, Kakaoskaller, Halm o. fl.

Ved Udtagning af Prøver til Undersøgelse er der sikkert endnu en Del tilbage at ønske, idet nogle kun indsender et enkelt Brudstykke af en Kage til Under-

søgelse; at en saadan Prøve kan danne Grundlag for, hvad et Parti indeholder, kan man ikke vente, idet Indholdet af Næringsstoffer i de forskellige Kager indenfor samme Parti kan variere betydelig.

Som Exempel skal nævnes en Prøve Solsikkekager, der blev sendt os til Analysering, som bestod af to Brudstykker; vi analyserede hvert Stykke for sig, og Resultatet var: af det ene Stykke 29.66 pCt. kvælstofholdige Stoffer og 16.66 pCt. Fedt og det andet 39.58 pCt. kvælstofholdige Stoffer og 10.87 pCt. Fedt, og der er ikke nogen Garanti for, at Indholdet ikke kan variere endnu betydeligere.

Der har været undersøgt 72 Prøver Gødningsstoffer, nemlig:

Kainit	11	Prøver,
Kaligødning	5	—
Superfosfat	14	—
Chili Salpeter	11	—
Thomasslakkemel	5	—
Sammensatte Gødninger	4	—
Staldgødning og Ajle	6	—
Mergel	16	—
	72	Prøver.

Af de nævnte 11 Prøver Kainit har de 6 ikke været Kainit, som de ere solgte for, Indholdet af Kali i disse Prøver har varieret mellem 7.60 og 8.61 pCt., med et Gennemsnitsindhold af 7.92 pCt.

4. Qvist's Laboratorium, Aarhus.

	Kvælstofholdige Stoffer	Fedt	Aske	Vand	Træstof
2 Prøver Kokuskager	23.84 23.56—24.12	8.65 7.80—9.41	5.45 5.39—5.50	8.97 8.95—8.99	
18 — Hørfrøkager	30.91 25.62—38.09	6.88 5.53—10.04	6.17 5.01—6.97	11.89 9.43—14.54	8.54 6.93—10.06
20 — Bomuldsfrøkager	37.13 20.67—45.34	8.79 6.42—16.15	5.76 4.26—6.65	8.48 7.21—10.80	
6 — Solsikkekager	35.42 31.33—38.81	11.73 11.06—14.64			
2 — Sesamkager*)	38.62	15.03			
6 — Hvedeklid	15.15 14.43—15.24	3.44 3.28—3.67			
1 — Bygklid	13.06	4.39			
7 — Rapskager	32.55 32.29—32.80	9.79 9.48—10.10			
2 — Jordnødkager	47.95 46.71—49.19	8.68 7.43—9.93			

40*

2 — Sukkerroeaffald indeholdt 19.25 og 22.15 pCt. Sukker og 10.93—11.89 pCt. Vand.

2 — Hampefrøkager undersøgtes kun mikroskopisk.

*) Deraf den ene kun mikroskopisk.

			I Vand opløselig Fosforsyre	Kvælstof
3	Prøver	9 pCt. Superfosfat	$\frac{9.64}{9.57-9.79}$	
5	—	$11^1/_2$ - do.	$\frac{11.55}{11.03-11.86}$	
6	—	18 - do.	$\frac{17.83}{16.93-18.44}$	
3	—	19 - do.	$\frac{19.07}{18.63-19.58}$	
2	—	20 - do.	$\frac{20.26}{20.16-20.35}$	
1	—	svovlsurt Ammoniak	.....	19.71
1	—	Chili Salpeter	.....	15.78
2	—	Ammoniak-Superfosfat Nr. 3	$\frac{9.15}{8.04-10.27}$	$\frac{1.43}{1.32-1.54}$
2	—	Thomasmel uden ang. Indhold .. (Opløselig i Citrons.)	$\frac{12.76}{12.76-12.76}$	
2	—	do. 11 pCt.... (Opløselig i Citrons.)	$\frac{11.77}{11.74-11.80}$	
4	—	do. 14 - ... (Opløselig i Citrons.)	$\frac{12.98}{11.48-15.06}$	

51

Bevægelserne i Kvæg- og Kødhandelen i 1902.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 25. Februar 1903.

Af Veterinærkonsulent *Johannes Arup.*

Den stigende Prisbevægelse i Kvæg- og Kødomsætningen i det forløbne Aar har været Genstand for saa mange Udtydninger og forskelligartede Fortolkninger, at det har været mig en Glæde at modtage en Opfordring til at forsøge her i Selskabet at give en Fremstilling af Bevægelsen og Grunden til denne.

Det er dog ikke uden Betænkelighed, at jeg gør det, thi det er vanskelig at give et paalideligt Billede, hvor saa mange Faktorer gribe ind for at fremkalde et Resultat, tilmed paa en Tid, da man endnu ikke har Aarets statistiske Materiale tilstrækkelig sigtet til sin Raadighed; men da vi paa Grund af vor Udførsel ere stærkt interesserede i at kende Aarsagen til denne Bevægelse for deraf om mulig at drage paalidelige Slutninger, i det mindste for den nærmest kommende Tid, har jeg ment, at en nogenlunde objektiv Fremstilling, selv om denne ikke kan blive udtømmende, dog maaske kan have nogen praktisk Betydning. Jeg skal blot endnu forudskikke den Bemærkning, at jeg i det væsentligste tager Hensyn til Bevægelsen for Oxers og Oxekødets Vedkommende. At disse Varer følger en egen Prisbevægelse, der kun til en vis Grad paavirkes af Priserne paa Svin og Flæsk, tør jeg vel her anse for saa velkendt, at jeg ikke behøver at gaa nær-

mere ind derpaa, men skal blot belyse det ved følgende Tal, som ere tagne fra den officielle Berliner-Notering for Oxe- og Svinekød for Aarene 1897—1902. Den er angivet i Mark pr. 100 Kilo, og da den kun gælder for 2den Klasses Varer, vil den vise større Svingninger, end hvor jeg for at sammenligne Noteringen med andre Landes ellers benytter den højeste Notering.

Den omtalte Notering var for

	1897	1898	1899	1900	1901	1902
Oxekød II	113.1	113.3	115.9	119.1	117.3	121.4
Svinekød II	105.0	111.3	94.8	95.5	112.0	118.8
Forskel.....	8.1	2.0	21.1	23.6	5.3	2.6

og De ville heraf se, at de lave Priser paa Flæsk i 1899—1900 ikke forhindrede Oxekødet i at stige, medens det endog falder lidt under de højere Priser i 1901.

I Tyskland have Priserne paa Oxekød været stigende i de sidste 6 Aar, et Forhold, der ret vel begrundes ved de prohibitive Bestræbelser, der besværliggøre Indførselen af Kvæg og Kød; de ere jo endog fremkomne som rene Forbud mod Indførselen af visse tilberedte Kødvarer. Gennemsnitsprisen for Aaret 1902 har ogsaa været højere end det foregaaende Aars, men Stigningen har dér ikke været saa betydelig som for det engelske og vort eget Marked, og naar vi betragte den maanedlige Gennemsnitsnotering, ville vi finde, at den ikke i de første 10 Maaneder af Aaret frembyder større Spring end der er ejendommelig for Hamborgs Notering med de høje Sommerpriser, og at disse — for den højeste Noterings Vedkommende — næppe er en Krone højere pr. 100 Pd. end i Sommeren 1901. Priserne for November og December danne derimod her en Undtagelse, som jeg senere skal komme tilbage til. Man faar gennem den tyske Notering nærmest Billedet af en gennem Aarene tiltagende Mangel paa Oxekød, som hverken den forøgede Tilførsel fra Østrig-Ungarn, der er det eneste Land, der kan indføre Kvæg til Slagtning paa Indførselsstedet, og har forøget

sin Tilførsel fra 139,000 Stkr. i 1900 til 224,000 Stkr. i 1902, eller det formindskede Forbrug (som Følge af den aftagende Købeevne) har kunnet udjævne, men som dog ikke har medført synderlig større Prisstigning, end der ret vel kan begrundes ved den forøgede Værdi Affaldet, særlig Talg og Fedt, har haft.

Der har saaledes i Tyskland ikke været skellig Grund til at klage over særlig høje Kødpriser eller endog Kødnød, hvad Oxekødet angaar; men Sagen stiller sig unægtelig anderledes, naar Talen bliver om de egentlige Folkenæringsmidler Flæsk og Fedt. Gennemsnitsprisen paa Svin var efter ovenstaaende officielle Opgørelse i 1902 23.3 Mark højere pr. 100 Kilo end i 1900 og 3 Mark højere end noget Aar siden 1881. Naar man nu samtidig af Slagtehusberetningerne ser, hvorledes Svineslagtningerne ere aftagne i sidste Aar, saa vidne disse Priser om en Mangel paa Svin, som Tilførselen ikke har kunnet raade Bod paa. Svin kan nemlig kun indføres i begrænset Antal fra Rusland (70,000 Stkr. aarlig), og fersk Flæsk kun fra nogle europæiske Lande, en Indførsel, der næppe har formaaet blot at dække Tilbagegangen af saltet Flæsk fra Fristaterne. Kun for Spæk, Svinefedt, Oleo margarin og lignende Fedtstoffer har Indførselen hidtil været frit stillet, og det er ogsaa herigennem at den store Befolkning har dækket det manglende dyriske Fedt, som den hovedsagelig har faaet fra Fristaterne.

Der indførtes af Oleo margarine og Svinefedt:

	1901	1902
Ialt Millioner Pund	244	205
Heraf fra Fristaterne	236	193
Fra andre Lande.....	8	12

Man har altsaa kun været i Stand til for de fra Fristaterne manglende 43 Mill. Pd. at faa 4 Mill. Pd. til Dækning fra andre Lande. At dette Resultat er naaet ved, at Rumænien og Serbien har leveret 3 Gange saa meget Fedt (over 0.9 Mill. Pd.) som i 1901, vil vel næppe

overraske, mere derimod, at man for første Gang ser Kina i de tyske Indførselslister med 0.3 Mill. Pd. Svinefedt.

Man kan saaledes, som det ogsaa omtales i Handelshuset Pontoppidans Aarsberetning, med mindre Ret tale om en Kødnød end om Fedtnød, og denne er først og fremmest fremkaldt ved de formindskede Tilførsler fra Fristaterne, dernæst ved Mangelen paa Slagtesvin i Tyskland selv, men denne Mangel kan atter for en Del henføres til en mindre Tilførsel af Majs fra Fristaterne. Uagtet Høstudbyttet i Tyskland i 1901 heller ikke var særlig stort, indførtes der i 1902 kun 1.2 Mill. Centner amerikansk Majs mod 22.5 Mill. Ctn. i 1900, hvoraf man kun har kunnet dække ca. 13 Mill. Ctn. fra andre Lande.

I Tyskland, hvor det væsentlig er Afspærringssystemet, der har bragt Priserne op, saa at enhver yderligere Forhøjelse maa neutraliseres ved formindsket Forbrug, er Virkningen af de amerikanske Forhold derfor ikke saa fremtrædende som i England, hvor vi have et helt andet Billede for os. — Dette Land er henvist til at faa en Trediedel af sit Kødforbrug fra Udlandet, hvorfra de ugentlige Tilførsler gennemsnitlig have været:

	1900	1901	1902
Oxekød	79400 Ctnr.	86700 Ctnr.	71300 Ctnr.
Faarekød	65200 —	69400 —	70400 —
Svinekød	13400 —	15200 —	12600 —
Kvæg	9500 Stkr.	9500 Stkr.	8100 Stkr.
Faar	7400 —	7300 —	5600 —

altsaa i 1902 betydelig mindre end begge de to foregaaende Aar, og da særlig 1901. Dette uheldige Forhold er tilmed bleven forværret ved en aftagende Hjemmeslagtning. Oxebestanden, der aarlig var bleven lidt forøget siden 1897, viste ved Tællingen i Juni 1902 en Tilbagegang af 100,000 Stkr., og Faarebestanden, der i 1899 var naaet op til 31.7 Mill. Stkr., bestod da kun af 30 Mill., hvoraf de 800,000 skyldtes sidste Aars Tilbagegang.

Den større Indførsel i 1901 bødede paa Tilbagegangen i Besætningerne, men denne har bevirket, at man allerede fra Begyndelsen af Aaret 1902 har været daarlig rustet til at møde Nedgangen af Tilførslerne, og man stod, da Kødbeholdningerne vare opbrugte, over for en Mangel, som man ikke synes at have tilstrækkelig forudset. Prisen paa engelsk »Beef«, som endnu i Marts 1902 holdt sig nede paa 4/ pr. Stone (50 Øre pr. Pd.), steg i April til 4/3 d, i Maj til 4/7 d og naaede i Juni og Juli 4/10 d pr. Stone (60 Øre pr. Pd.), en Gennemsnitspris, som ikke er naaet siden den første Halvdel af Firserne. I August faldt Prisen paa denne Vare betydeligt, og den naaede i Slutningen af Aaret ned til 4/1 d, en Pris, der kun var 2—3 Øre højere end ved Aarets Begyndelse.

Men denne Notering giver alligevel ikke et klart Udtryk for hvor høje Priserne have været, thi for de billigere Kødvarer ere Priserne vedblivende forholdsvis højere — saaledes noteredes frosne Bagfjerdinger fra New Zealand, der i Januar kostede 33, i December endnu til 39 Øre pr. Pd.

Den manglende Tilførsel af fersk Oxekød (frisk slagtet og »chilled«) skyldes udelukkende Fristaterne, idet der derfra er sendt 80,000 Stkr. Hornkvæg og 0.9 Mill. Ctwt. Chilled Beef mindre end i 1901, da Tilførselen var 406,000 Kreaturer og 3.2 Mill. Ctwt. Kød. Herfor er der ikke ydet Erstatning andet Steds fra. Heller ikke for Svinekødet, som mangler derfra, er der, som det ses af Tabellen, givet tilstrækkelig Vederlag — skønt vi f. Ex. have gjort vort bedste. Dog som Næringsmiddel for den store Arbejderbefolkning spiller Flæsket jo ikke den samme Rolle i England som i Tyskland. Det er det indførte frosne Faare- og Oxekød fra Argentina, New Zealand og Australien, der træder i dettes Sted, men for de to førstnævnte Landomraaders Vedkommende har det været vanskelig blot at dække den Nedgang i Tilførslerne, som den langvarige Tørke i Australien har fremkaldt. Hvor

følelig denne har været, fremgaar af følgende Tal. Der tilførtes herfra i de sidste 3 Aar:

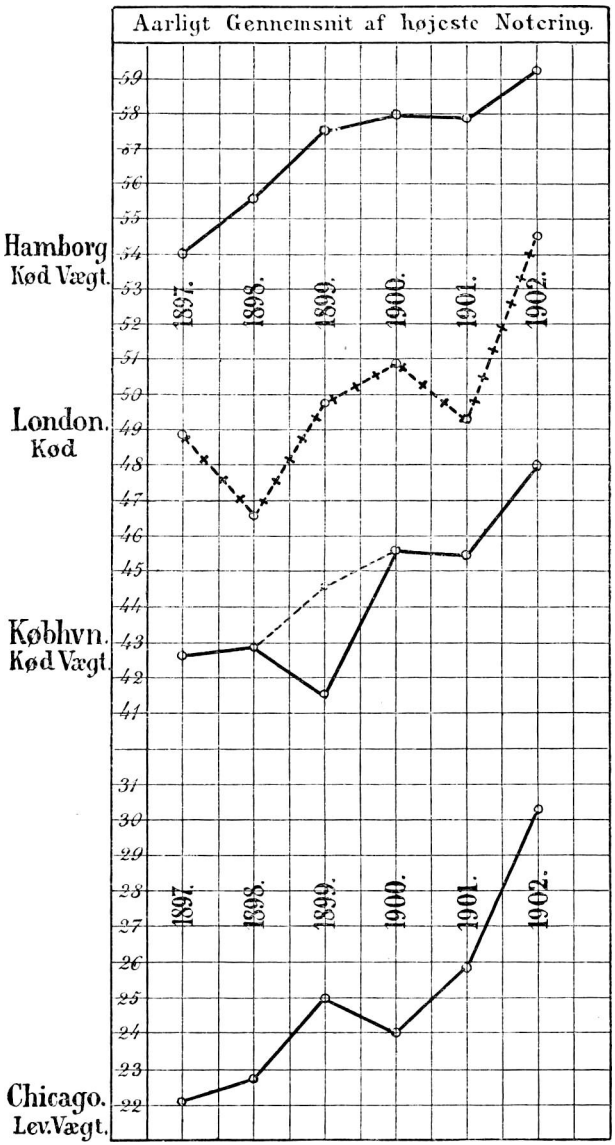
Oxekød	609,000,	243,000,	66,000 Ctnr.
Faarekød	512,000,	519,000,	279,000 —

Heller ikke de forøgede Tilførsler fra Holland og Danmark veje her stort i Vægtskaalen, skønt Tilførslen af Oxekød for vort Vedkommende har været større end noget tidligere Aar, og lige saa stor som vor Udførsel af Kød til Tyskland, ca. 25,000 Kroppe (ca. 112,000 Ctn.).

1902 har saaledes været et særdeles godt Aar for »the frozen trade« og de Forretninger, der kunne sættes i Klasse hermed, idet Kødmangelen har medført, at Forretninger, der tidligere ikke have kunnet sælge og derfor ikke have ført frossen Kød, nu have kunnet skaffe dette Indpas hos deres Kunder — dog gælder det særlig det i de senere Aar i stigende Mængde indførte frosne Lammekød fra New Zealand.

Skønt det ligger noget udenfor min egentlige Ramme, skal jeg dog her give et interessant Exempel paa, hvor let Forsendelsen af fersk Kød i vore Dage former sig efter Forholdene. Det er en almindelig Paastand fra de engelske Handlendes Side, at en væsentlig Grund til Prisstigningen har været den, at der i 1900 udstedtes et Forbud mod Indførsel af Kvæg og Faar fra Argentina paa Grund af den der herskende Mund- og Klovsyge. Hvor liden Indflydelse dette Forbud i Virkeligheden har haft paa Kødforsyningen, fremgaar klart af følgende interessante Tal. Fra Argentina indførtes nemlig i:

	1899	1900	1901	1902
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Kvæg.....	85,365	38,562	—	—
Frosne Kodkroppe.	24,504	62,266	110,216	122,219
Afkølede	—	—	6,229	23,625
Tilsammen...	109,869	100,828	116,445	145,844
Faar	382,080	178,969	—	—
Fr. Faar og Lam..	2 414,718	2,332,837	2,634,105	2,827,496
Tilsammen...	2,796,798	2,511,806	2,634,105	2,827,496


Aarligt Gennemsnit af højeste Notering.
Hamborg
Kød Vægt.
London.
Kød
Køblhvn.
Kød Vægt.
Chicago.
Lev.Vægt.
1897.
1898.
1899.
1900.
1901.
1902.

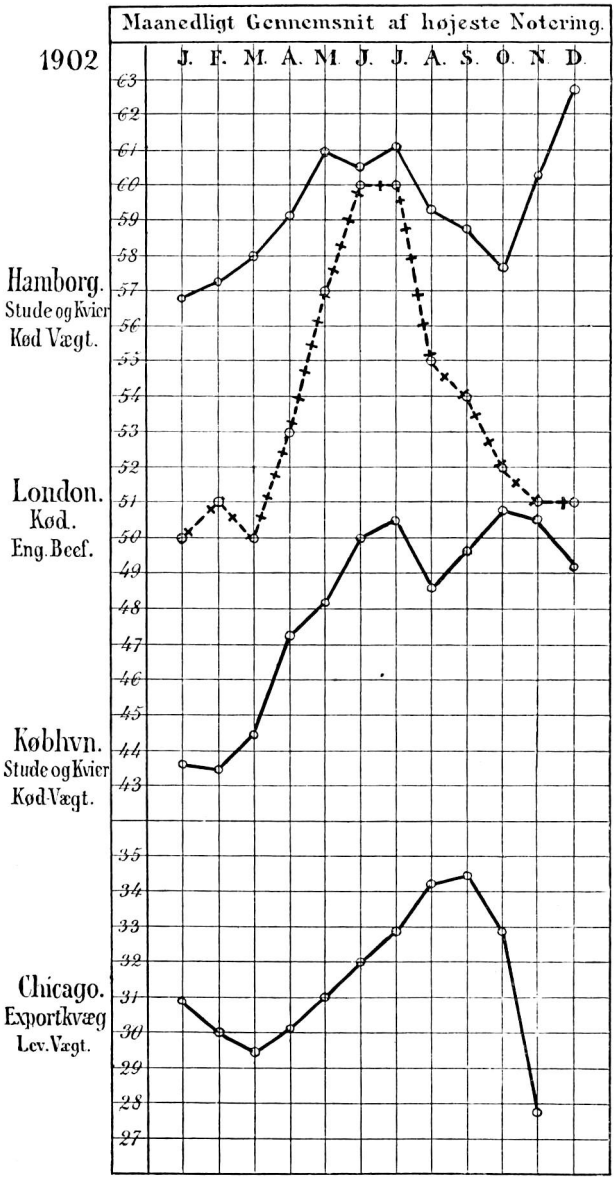
Den til England førte Kødmængde har saaledes, trods Forbudet, været stigende, og man vil endog se, at det er lykkedes at føre det argentinske Oxekød frem som afkølet (chilled) ligesom det amerikanske, hvad der, trods gentagne Forsøg, ikke tidligere var lykkedes. Man har herved opnaaet gode Priser. Naar man alligevel nu, da Forbudet fornylig er blevet hævet, sandsynligvis for en Del igen gaar over til at sende levende Dyr, er det navnlig fordi Kvaliteten af disse endnu ikke er saa god, som den burde være til Fremstillingen af chilled beef under normale Forhold, og fordi man endnu ikke er tilstrækkelig belavet paa at udvikle Forretningen hermed; men en hurtigere Stigning af Kødmængden end hidtil kan man dog ikke vente.*)

England har vel ogsaa kun faaet ubetydelige Sendinger af Majs fra Fristaterne i Aarets Løb (2 Mill. Ctwts. mod 38 Mill. i 1900), men denne Indførsel spiller her en mindre Rolle i det hele Forbrug af Kornvarer og er desuden i forholdsvis større Maalestok end i Tyskland dækket fra andre Lande.

Prisstigningen paa Kød har i England været mere følelig end andet Steds, fordi man paa Grund af særdeles rigelige Tilførsler i 1901 og deraf følgende lave Priser ikke syntes at have ventet saa store Virkninger af den slette Majshøst i Fristaterne for Kødhandelens Vedkommende, uagtet Resultatet af denne dog var bekendt forinden Aarets Slutning. Meget ansete engelske Handelsberetninger udtalte i Begyndelsen af 1902 vel Forventning om højere Priser, men støttede denne mere paa det endelige Ophør af den afrikanske Krig og deraf forventet Opsving i Omsætningen end paa Mangelen i Staterne, selv hvor denne berørtes. I Handelsberetninger over den amerikanske Fedthandel fandt man derimod Virkningen af den slette Majshøst stærkt betonet, og denne skal derfor nærmere betragtes.

---

*) Forbudet udstedtes paany i Maj Maaned, da Mund- og Klovesygen atter viste sig i Argentina.


Maanedligt Gennemsnit af højeste Notering.
1902
J. F. M. A. M. J. J. A. S. O. N. D.
63
62
61
60
59
58
57
56
55
54
53
52
51
50
49
48
47
46
45
44
43
35
34
33
32
31
30
29
28
27
Hamborg.
Stude og Kvier
Kød Vægt.
London.
Kød.
Eng. Beef.
Køblhvn.
Stude og Kvier
Kød-Vægt.
Chicago.
Exportkvæg
Lev. Vægt.

Gennemsnittet af den aarlige Majshøst i Fristaterne er ca. 2000 Millioner Bushels. Heraf anvendes i Følge en Beretning til det engelske Board of Agriculture ca. 200 Mill. Bushels til Udførsel, 19 Mill. til Whisky og 80 Mill. til Glucose og Stivelsefabrikation, saa at der altsaa bliver ca. 1700 Mill. Bushels, der væsentligst anvendes til Kreaturfedning. Opgivelsen stemmer omtrent med nedenstaaende Tal, idet der avledes i:

	1897	1898	1899	1900	1901	1902
Millioner Bushels	1903	1924	2078	2105	1523	2523

og udførtes i:

	1897	1898	1899	1900	1901	1902
Millioner Bushels	177	209	174	209	178	—

Af Udførselen i 1901 modtog Danmark ca. 6 pCt. = 11 Mill. Bushels, og se vi hen til, hvilken Betydning denne forholdsvis ringe Mængde har for vor Landøkonomi, kunne vi danne os et Billede af den Betydning, den ni Gange større Mængde har for Kødproduktionen eller maaske rettere Flæskeproduktionen i en stor Del af Europa. Man faar alligevel Vanskelighed ved at forstaa, hvad Anvendelsen af 1700 Mill. Bushels i selve Fristaterne vil sige, men vil dog have et klarere Overblik over Betydningen af, at der i 1901 avledes 500 Mill. Bushels mindre end i et normalt Aar.

Der er i dette Tilfælde ikke blot intet til Udførsel, men der mangler endog 300 Mill. Bushels til det ordinære Hjemmebrug, og det er denne Faktors Betydning, ogsaa for den egentlige Kødproduktion, man maa lære at regne med; thi de aarlige Kreaturtællinger have ikke kunnet afgive nogen Støtte for Beregningen. Man har saaledes i flere Aar hørt om Nedgang i Kreaturbestanden, uagtet Udførselen af Kvæg og Kød atter er steget i de senere Aar. Tællingen for 1900, der er bleven foretaget efter andre Principer end tidligere, viser, at man hidtil har anslaaet Kreaturbestanden altfor lavt. Man har nu talt 69 Mill. Stkr. Kvæg, 62 Mill. Faar og 65 Mill. Svin,

omtrent 50 pCt. mere end før, men paa et saa forskelligt Grundlag kan man ikke drage nogen Slutning om en Forøgelse eller Formindskelse af Bestanden. Formindskelsen kan ret vel have fundet Sted til Trods for en forøget Udførsel, da denne kan bero paa en stærkere Omsætning ved tidligere Modenhed af Kvæget. At en saadan finder Sted, fremgaar af, at Gennemsnitsvægten af det til Chicago førte Kvæg i 1896 var 1,118 lbs., hvorimod det gradvis er faldet til 978 lbs. i 1901, og for Svinene noteres en Nedgang fra 246 til 214 lbs. Der er ogsaa flere andre Forhold, som tyde paa en Formindskelse af Kreaturbestanden, eller at denne ikke holder Skridt med den tiltagende Folkemængde. Jeg skal foreløbig ikke gaa nærmere ind paa de Grunde, der tale herfor, men kun henpege paa, at Gennemsnitsprisen, ligesom i Tyskland, stadig er steget siden 1896, i hvilken Periode kun forekommer et mindre Prisfald i Aaret 1900. Selv i 1901, da Fristaterne udførte en større Mængde Kvæg og Kød til England end i de foregaaende Aar, og dette bragte Priserne til Fald dér, finde vi Bevægelsen opadgaaende, hvilket Forhold er ret oplysende. Den egentlige Forøgelse af Udførselen fandt nemlig Sted i Aarets første Halvdel, hvorimod den aftog, da den daarlige Høst viste sig i Sommerens Løb. Majshøsten blev slettere end ventet, hvorfor der i Vintermaanederne samtidig med en stærk Stigen af Prisen paa Kød i Fristaterne paany begyndtes en forøget Udførsel af det saakaldte Exportkvæg, der afgik lige fra Græsgangen uden at blive gjort fuldt færdigt til Markedet. At denne Forretning har bragt Tab, fremgaar af, at Prisen, fra 6 Doll. pr. 100 lbs. i April, naaede op til 7.25 Doll. i December, uden at en tilsvarende Prisstigning fandt Sted i England; men man skulde af med Kvæget og dække indgaaede Forpligtelser m. H. t. Fragt o. s. v. Aaret 1902 begyndte altsaa her med forholdsvis høje Priser, der faldt lidt i Aarets første Maaneder, som Følge af en rigeligere Nedslagning af Faar og Svin, men derefter fulgte en jævn stærk Stigen, og Prisen stod endnu i Begyndelsen af

November i 8.75 Dollars pr. 100 lbs. Først da faldt Priserne ret betydeligt. Svinepriserne vare højest fra Juli til September. Om end Kødmangelen saaledes naaede sit Højdepunkt i Sommermaanederne, saa se vi dog her en mere jævn Prisstigning end i England, og det er karakteristisk for dette Lands Afhængighed af den amerikanske Tilførsel, at Prisstigningen der naaede Højdepunktet et Par Maaneder tidligere end i Fristaterne.

Hvor alvorlige Forholdene have været, synes at fremgaa af de Uroligheder, Dyrtiden fremkaldte, idet der flere Steder meldtes om Befolkningens Angreb paa Slagterbutikkerne, hvis Indehavere igen kastede Ansvaret over paa Kødringen, mod hvilken der endog blev beordret Aktion for med Forsæt at have fremkaldt de høje Kødpriser. Denne førte dog ikke til noget, og blev sikkert ogsaa kun anlagt for at berolige den offentlige Mening. Ogsaa i England var det den amerikanske Kødring, men tillige Regeringens Forbud mod Indførselen fra Argentina, der maatte agere Syndebukke, og i Tyskland vare Agrarerne selvskrevne til at bære Skylden i den offentlige Bevidsthed. Disse søgte dog atter at vælte Ansvaret over paa de tyske Slagtere og Kødringen. Man indsaa dog snart, at denne ikke ad kunstig Vej kunde vedligeholde de høje Priser baade i England og i Fristaterne, og den omtalte slette Majshøst traadte mere og mere i Forgrunden som den virkelige Aarsag til denne. Men det maa ikke glemmes, at den er indtruffet under en langvarig Periode af Uaar i Australien, hvorved denne Del af Verden intet har kunnet udføre, men endog har krævet Tilførsel af Kødvarer, at Kvægpesten og Krigen i Sydafrika har ødelagt Kvægbesætningerne der, saa her ogsaa er krævet Tilskud. At der saa tilmed har hvilet et Tryk over hele Industri- og Handelsverdenen, har gjort de høje Priser dobbelt følelige for den store Arbejderbefolkning, som den beskæftiger.

Ved Slutningen af Aaret staa vi imidlertid over for helt andre Forhold. Majshøsten i Fristaterne var i 1902 større end nogensinde før. Den anslaas til 25 Milliarder

Bushels, d. v. s. 500 Mill. Bushels mere end i et normalt Aar og 1000 Mill. mere end Aaret forud, og det ligger da nær at spørge: hvad vil Virkningen blive heraf. At man ikke kan vente en Gentagelse af de abnorme høje Kødpriser i 1902 er en Selvfølge, men at de efter den gode Høst ville blive usædvanlig lave, er dog ikke sandsynligt. Prisen paa Majs er endnu herhjemme omtrent 5 Kr. pr. Ctnr. og betydeligt Prisfald synes endnu ikke at kunne ventes, da Tilførslerne ikke ere store. Grunden hertil maa søges i, at alle Beholdningerne ere tømte og skulle fyldes, og det drejer sig her ikke blot om de egentlige Kornbeholdninger, men ogsaa Beholdningerne af Majsfabrikater og fremfor alt Fedtbeholdningerne ere overalt mindre end nogensinde, og Dyrene, der skulle tilvejebringe dem, skulle for en Del skaffes tilveje igen. Fristaterne ville saaledes først selv faa Brug for en stor Del af Overskuddet, og det er et Spørgsmaal, om der i Virkeligheden efter denne ene gode Høst kan blive mere til Udførsel end i et normalt Aar. Det er dog Svinebestanden, der selvfølgelig hurtigst vil blive reproduceret, og paa Flæske- og Fedtpriserne, at Virkningen først maa vise sig, før Turen kommer til Oxen, hvis Reproduktion gaar langsommere for sig, og der er næppe Sandsynlighed for, at Kødpriserne i det hele ville gaa lavere end i 1901, saa meget mere som man vel tør vente bedre Kaar for Handel og Omsætning og dermed følgende større Købeevne hos den store Befolkning, medens saa vel Australien som Sydafrika ville behøve store Tilskud saavel fra Fristaterne som fra Argentina. Ogsaa Cuba er i de senere Aar indtraadt som stærkt konsumerende, det fik saaledes i 1901 63,000 Stkr. Kvæg fra Fristaterne.

Hvad de Markeder, der nærmest vedrøre os, angaa, da vil England med sin frie Tilførsel vel først komme til at nyde godt af en større Forsyning, men den har hidtil været sparsommere end i Fjor ved denne Tid. Tyskland er med Hensyn til Kødprisen, som jeg alt har omtalt, direkte mindre paavirket af Udførselen fra Fri-

staterne, og den nye Kødsynslov har jo yderligere sørget derfor ved at forbyde Indførselen af tilberedte Kødvarer. Virkningen har allerede vist sig ved de usædvanlig høje Kødpriser siden November Maaned, en Fremtoning, der maa vække saa meget mere Opmærksomhed, som vi have set, at der har fundet Prisfald Sted baade i England og Fristaterne, og det er usædvanligt, at Vinterpriserne naa op over Sommerens høje Priser. Her tør man sikkert regne med vedvarende høje Priser paa Oxekød, selv om det ved en forøget Svineproduktion lykkes at reducere Prisen paa Flæsk.*)

Norge og Sverrig ville, som De vide, paa Grund af delvis Misvæxt behøve større Forsyning end hidtil, men ville vel for en stor Del dække denne ved tilberedte Kødvarer fra Fristaterne.

Inden jeg slutter, skal jeg ved at anføre nogle Udtalelser fra Fagblade antyde den Retning, det nordamerikanske Landbrug synes at maatte følge i Fremtiden. Det hedder saaledes: »Man gaar mere og mere over til Kvægfedning i Stedet for Kornavl. Den sidste ødelægges ofte og er derfor risikabel. Ved at fodre Kornet op, naar man en mindre, men sikrere Indtægt.« Og andet Steds: »denne Bevægelse er af stor Betydning for Fristaterne. Farmerne have forsøgt at leve af Kornavl og have røvet fra Jorden. Der er mere Arbejde ved Kvægfedning, men denne giver ogsaa større Vinding (returns). Kvægavl er den eneste Gren af Landbruget, som den almindelige Farmer med nogenlunde Tryghed kan drive som Speciale, og jo mere han gaar i den Retning, desto mere velhavende og uafhængig er han, og desto frodigere hans Agre.«

At det er gennem Kvægavlen, at man vil søge at raade Bod paa den stærke Udnyttelse af Jorden, som Kornavlen medfører, indeholder for os intet Nyt, og da Fristaterne behøver en aarlig Forøgelse af 200,000 Stkr.

*) Efterskrift i Septbr. Kødprisen har holdt sig, medens Flæskeprisen er faldet stærkt.

Slagtekvæg for at tilfredsstille de Krav, som Befolkningens Tilvæxt stiller, saa er der yderligere Grund til at fremme Kvægproduktionen — og afskibe mindre Korn. For os ligger sikkert heri en Spore til at fremme det gode Arbejde for Planteavlen herhjemme for at frembringe det nødvendige Kreaturfoder, og den Omstændighed, at Kvægpriserne have været jævnt opadgaaende de sidste 5—6 Aar, medens Svinepriserne have været underkastede større Svingninger, turde mulig atter drage Spørgsmaalet om Kvægfedningens Rentabilitet noget mere frem. Da man nu hverken i England eller andet Steds stiller de samme Fordringer til den stærke og kostbare Bundfedning, som i Halvfjerdserne, vilde det utvivlsomt være af Interesse gennem en Række Forsøg atter at faa dette nærmere belyst.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Hofjægermester Bech, Engelsholm: Landbruget har vel halvvejs taget Konsulent Arups Henstilling op; der er herhjemme lagt lidt mere Vægt paa Fedning. Skal vi vedblivende gaa fremad med vort Mejeribrug, sker det kun ved en hyppig og rask Udsættelse af Kreaturerne, og blandt dem vil der falde mange unge, der kunne give en god Vare paa Kødmarkedet. Det er ikke alene de gamle Køer, man søger at omsætte i spiselige Varer; de unge ville vist nok ved ordentlig Fedning kunne komme mellem de første Klasser paa Hamburgermarkederne. Er den Udstilling, der skal afholdes for Fedekvæg i Hamburg i Oktober Maaned, ikke tilgængelig for udenlandske Dyr? (Arup: Nej!) Mener De, at Kødpriserne ville gaa yderligere op, eller har man nu naaet Maximum?

Konsulent Arup troede ikke, at Priserne kunde ventes at gaa yderligere op; der maa rimeligvis komme et Fald, men det er mærkeligt, saa langsomt Prisen gaar nedad. I Tyskland vil den dog vist ikke gaa ret meget ned. Tysk-

land vil efter den nye Lov navnlig komme til at mangle Affaldsvarer til Pølsefabrikationen.

Godsejer Jørgen Larsen, Gaardbogaard: Vil den nye Kødsynslov ikke komme til at virke hæmmende paa vor Udførsel?

Konsulent Arup: Det synes ikke, som om den vil komme til at berede saa mange Vanskeligheder, som man i Begyndelsen havde troet. Efter Samtale med de ledende Veterinærer i Hamburg, havde Taleren faaet det Indtryk, at man syntes at ville stille sig velvillig overfor Indførselen af Kød. For saa vidt man kunde vente Lempelser, vilde disse dog vist nærmest komme til at gaa i Retning af levende Kvæg. Tyskerne ere nemlig bange for, at Kødet vil modvirke de prohibitive Bevægelser mere end levende Kvæg. Omkostningerne ved Indførselen ville selvfølgelig stige noget, og indtil Sagen bliver ordnet, vil der jo ogsaa blive en Del Vanskeligheder at overvinde.

Præsidenten, Lensgreve Wedell-Wedellsborg bragte Konsulent Arup en Tak for Foredraget, der viste, med hvilken Interesse han varetog sin Stilling i Udlandet, man maatte ønske, det vilde blive til Gavn for det danske Landbrug.

Bekæmpelsen af Kalvedødeligheden.

Foredrag d. 11. Februar 1903 i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab af Professor *C. O. Jensen.*

Det er almindelig bekendt, at der meget hyppigt findes stor Dødelighed blandt de nyfødte Kalve, ofte endog i et saadant Omfang, at det næsten ikke er muligt paa en Gaard at faa en eneste Kalv til at leve. Denne saakaldte Kalvedødelighed har forskellige Aarsager. Det kan dreje sig om mangelfuld Udvikling af Lungerne eller tilfældige Sygdomme, dernæst om forskellige Bakteriesygdomme, udgaaende fra Navleregionen, eller endelig om den saakaldte Kalvediarrhoe. Denne sidstes Betydning er ganske overordentlig stor. Allerede for hundrede Aar siden hørtes der stadig Klager over Vanskeligheden ved Kalvetillæget, ligesom der gøres den Dag i Dag. Fra Amerika som fra hele Europa lyde Klagerne i samme Retning. Sygdommens Betydning fremgaar bl. a. deraf, at et tysk Universitet for en Række Aar siden udsatte en stor Præmie for paalidelige Midler til Sygdommens Bekæmpelse, og deraf, at Arkanauvæsenet med stor Fordel har kastet sig netop over denne Sygdom. Jeg har flere Gange tidligere udførligt omtalt Sygdommens Forløb og hele Karakter, og jeg skal ved denne Lejlighed kun kort berøre, hvad det egentlig er, det drejer sig om.

Sygdommen optræder kun i de nærmeste Dage efter Fødslen; de Diarrhoeformer, der vise sig hos større Kalve, have en anden Aarsag. Kalven fødes absolut sund og

viser sig i Reglen først syg efter ca. 24 Timers Forløb, ofte først efter 2 à 3 Dage, undtagelsesvis allerede samme Dag, den er født. Kalven bliver mat, faar lidt Feber, viser Tegn til Baglivssmerter og har jævnlig Trængninger. I Reglen indtræder der Diarrhoe, som forværres under stadig tiltagende, smertefulde Trængninger; Matheden tager til, og Døden indtræder i Reglen efter 1 eller 2—4 Dages Forløb. Af og til indtræder Døden saa hurtigt, at Dyret ikke har vist Diarrhoe, idet Tarmbeget ikke er afgaaet i sin Helhed. Ligeledes forekommer der Tilfælde, hvor Sygdommens Forløb er mildere, hvor Diarrhoeen trækker ud i Uger, ja Maaneder samtidig med, at Dyret ikke trives. Dette Sygdomsbillede kan kompliceres paa forskellig Maade; ikke sjældent træder saaledes en Lungebetændelse til; den fremkaldes derved, at der paa Grund af Dyrets Sløvhed løber Mælk eller Mundslim ned i Luftrøret; og ved de mere langsomt forløbende Tilfælde kommer der jævnligt en sekundær Indvandring af Bakterier, der kan give Anledning til Ledlidelser og rimeligvis ogsaa til Betændelse i de serøse Hulheder.

Sygdommens Dødelighed er overordentlig forskellig. Hvor den optræder paa ondartet Maade, dø næsten alle de nyfødte Kalve. Jeg skal senere nævne Eksempler fra større Gaarde paa dette Forhold. Dens Optræden er en Del forskellig. Snart optræder den som en udpræget Smitsot, der holder sig Aar efter Aar i samme Besætning, snart viser den sig pludselig i en Besætning, holder sig i nogen Tid for derpaa lige saa uventet at forsvinde, og endelig optræder den ogsaa som sporadiske Tilfælde i forøvrigt sunde Besætninger.

Inden jeg gaar over til mit egentlige Emne: Fremlæggelsen af de praktiske Resultater, jeg efter 12 Aars uafbrudt Arbejde er naaet til, maa jeg først fremkomme med nogle almindelige orienterende Bemærkninger om Beskyttelsespodninger i al Almindelighed.

Lige fra den bakteriologiske Forsknings første Tid har man været klar over, at den maatte kunne føre til praktisk anvendelige Resultater af økonomisk Betydning,

og man har stilet lige mod Maalet: Bekæmpelsen af de smitsomme Sygdomme.

Pasteur havde saaledes næppe paavist, at forskellige Sygdomme skyldtes Bakterier, før han samtidig tog fat paa at udarbejde Vakcinationsmetoder, saaledes mod Miltbrand, Rødsyge og Hønsekolera, og hertil sluttede sig ved andres Arbejder hurtigt Beskyttelsespodninger mod Kvægets Miltbrandsemfysem. Tanken om paa denne Maade at bekæmpe Smitsoterne var jo ikke ny, Menneskets Koppesygdom havde jo næsten i et Aarhundrede med Held været bekæmpet paa lignende Maade, og en Række forskellige Dyresygdomme havde man ligeledes søgt at holde nede ved Podning, saaledes Faarekopper, Kvægpest og ondartet Lungesyge. Det ny, der ved Pasteur's Arbejde kom frem, var dette, at man rendyrkede Bacillerne, der var Aarsag til de paagældende Sygdomme, og ved Kunst ændrede deres Giftighed saaledes, at de uden større Fare for Dyrene lod sig indpode paa disse, hvorved der opnaaedes en let Sygdom, der beskyttede mod den naturlige og mere ondartet forløbende Sygdom. Flere af disse Beskyttelsespodninger eller, som de mindre heldigt i Almindelighed benævnes, Vakcinationer, saaledes mod Miltbrand, Rødsyge og Miltbrandsemfysem, have i mange Lande haft en ganske enorm Betydning, idet der er podet Millioner og atter Millioner Dyr med et ofte særdeles tilfredsstillende Resultat.

Her hjemme optræder Miltbrandsemfysemet kun med ganske enkelte Tilfælde aarligt, og Miltbrand saa godt som altid kun med sporadiske Tilfælde, saaledes at der som Regel kun angribes et enkelt eller enkelte Dyr i samme Besætning; og Rødsygen har i en Aarrække væsentligst optraadt paa en mild Maade, idet de ondartede Tilfælde kun ere optraadte enkeltvis i den angrebne Besætning. Beskyttelsespodningerne have derfor ikke fundet nogen nævneværdig Anvendelse her hjemme; kun ved et Par svære Udbrud af Miltbrand og Rødsyge er der foretaget saadanne.

Den eneste Sygdom, over for hvilken vi have bragt

Beskyttelsespodning til Anvendelse, er Faarets Bradsot der jo tilmed næppe forekommer i selve Landet, men som for Islands og Færøernes Vedkommende spiller den største Rolle. De stadige Klager over de enorme Tab, Sygdommen fremkaldte, og Umuligheden af paa anden Maade at hindre disse førte til, at jeg paa Laboratoriet optog Forsøg paa at fremstille en Vakcine, og denne har nu i 5—6 Aar været udsendt gratis, saaledes at der formentlig er podet ca. 400,000 Dyr, med et dog ikke fuldt tilfredsstillende Resultat.

Foruden denne Art af Beskyttelsespodning, ved hvilken svækkede Bakterier indpodedes direkte i Organismen, fandt man snart paa andre Metoder; det viste sig saaledes, at man over for visse Sygdomme kunde opnaa et lignende Resultat ved at indpode ikke de levende Bakterier, men derimod døde Bakterier eller filtrerede Kulturer, ɔ: Vædsker, der indeholde de af Bakterierne dannede giftige Stoffer, men fra hvilke Bakterierne selv ere fjærnede. Ingen af disse sidste Metoder have imidlertid hidtil fundet nogen praktisk Anvendelse ved Beskyttelsespodninger over for Dyresygdomme.

Dette var i Korthed, hvad der forelaa angaaende Beskyttelsespodninger, da jeg i 1891 paa Opfordring af Statskonsulent Mørkeberg paabegyndte Undersøgelserne over Kalvediarrhoeen, lidet anende, at jeg derved paatog mig et Arbejde, der skulde udstrække sig over en saa lang Aarrække. Anledningen til Statskonsulentens Henvendelse til mig var følgende: Sygdommen havde siden Begyndelsen af Firserne optraadt paa en overordentlig ondartet Maade paa Ourupgaard. Den daværende Ejer, Gehejmeconferensraad Tesdorpf, havde forsøgt alt muligt for at komme Sygdommen til Livs og havde tilsidst i 1886—87 engageret Mørkeberg, der opholdt sig paa Gaarden for at studere Sygdommen og søge at bekæmpe den. Dødeligheden blandt Kalvene var paa dette Tidspunkt op imod 80 pCt. af samtlige fødte Kalve. Det lykkedes ved gennemført Isolation af Kælvekøerne, ved en overordentlig stor Omhu ved Kalvenes Behandling og

ved Anvendelsen af passende Medikamenter at bringe Dødeligheden ikke saa lidt ned, men Resultatet var ikke tilfredsstillende. Der ønskedes i den Anledning fra Ourupgaard Undersøgelser anstillede dels for at finde Aarsagen til Sygdommen, der hidtil var ukendt, dels for eventuelt at finde Midler til Sygdommens virksomme Bekæmpelse.

Fra Hr. Hofjægermester F. Tesdorpfs Side stilledes Materiale til Raadighed, og der toges straks fat paa Opgavens første Side, der ikke viste sig at frembyde særlig store Vanskeligheder.

Saaledes kunde jeg allerede i Foraaret 1892 offentliggøre Undersøgelserne over Sygdommens Aarsag.*) Det viste sig, at Sygdommen beroede paa en oval Bakterieform, der optoges med Føden, formerede sig i Tarmene og her fremkaldte en betændelsesagtig Tilstand for derpaa i de fleste Tilfælde at trænge ind i Blodbanerne og yderligere formere sig her. Det konstateredes endvidere, at Infektionsstoffet ogsaa kunde trænge ind gennem Tarmaabningen, og ligeledes at Bakterierne, kunstigt indførte under Huden, kunde fremkalde alvorlige dødelige Sygdomstilfælde. Det blev yderligere paavist, at Bakterier af ganske lignende Udseende fandtes normalt i Tarmindholdet hos sunde Kalve; og forskellige Forsøg, som jeg ved denne Lejlighed ikke skal komme ind paa, viste med Sikkerhed hen paa, at det i Virkeligheden drejede sig om samme Bakterier hos de syge og de sunde Kalve, kun med den Forskel, at de hos de syge havde antaget giftige Egenskaber.

Efter den Tid er der fra tysk, hollandsk og italiensk Side fremkommet forskellige Undersøgelser over Sygdommen, der imidlertid ikke have bragt noget væsentligt nyt frem ud over dette, at det er godtgjort, at der forekommer ganske enkelte Tilfælde, hvor Sygdommen ikke er fremkaldt af den af mig fundne Bakterie, men derimod af andre Former. Mine Undersøgelser, der i de

*) Om den infektiøse Kalvediarrhoe og dens Aarsag. Maanedsskrift for Dyrlæger. 4. Bd. S. 140.

forløbne 10 Aar stadig ere fortsatte, have ligeledes vist, at der ogsaa her i Landet forekommer enkelte Sygdomstilfælde, hvor den sædvanlige Bakterie *(Bacterium coli commune)* ikke er Aarsagen; men disse Tilfælde synes at være rene Undtagelser. Endvidere have Undersøgelserne bragt dybere Klarhed angaaende forskellige Punkter vedrørende Sygdommens Aarsag, noget jeg senere skal vende tilbage til.

Den anden Side af Opgaven, Paavisningen af Midler til at hindre Sygdommens Optræden, viste sig, som man kunde vente, at være betydelig vanskeligere. Da Sygdommen optræder saa kort Tid efter Fødslen, var det ikke muligt at tænke paa en Beskyttelsespodning, saaledes som den var bragt til Anvendelse over for de tidligere nævnte Sygdomme, idet der nemlig fra Beskyttelsespodningen hengaar et Tidsrum af adskillige Dage, inden Dyret bliver uimodtageligt mod den naturlige Smitte. Forsøg i denne Retning blev derfor ikke anstillede.

Da der imidlertid var Lejlighed dertil, foretog vi to andre Rækker Forsøg paa Ourupgaard, idet vi forsøgte at immunisere de drægtige Køer for at undersøge, hvorvidt Kalvene sammen med Moderdyret vare blevne beskyttede mod Smitstoffets Paavirkning. I dette Øjemed blev der gentagne Gange paa et Antal Køer indsprøjtet stigende Mængder af Kalvediarrhoe-Bakteriekulturer, medens der paa et tilsvarende Antal Køer blev indsprøjtet større Mængder af filtrerede Kulturer, ɔ: af Bouillon, hvori Bakterierne havde vokset en Tid, og som derefter var bleven befriet for selve Bakterierne ved Filtration gennem et Lerfilter. Køerne taalte godt disse Indpodninger, idet der kun fremkom ringe, forbigaaende Hævelse og ringe Feber; men det viste sig, at Kalvene ikke derigennem vare blevne uimodtagelige, de døde, efterhaanden som de bleve fødte, i lige saa stort Antal som Kalvene fra ikke-behandlede Køer. Det er muligt, at Resultatet vilde være blevet et andet, hvis de Mængder af Podestof, der benyttedes over for Køerne, havde været langt større; men vi turde den Gang ikke benytte saa

store Mængder af dette, og Forsøgene bleve paa Grund af det negative Resultat derfor afbrudte.

Jeg optog dernæst Forsøg paa med Medikamenter at hindre Sygdommens Fremkomst. Vi havde efterhaanden faaet i Hænde en Række forskellige antiseptiske Stoffer af forholdsvis ringe Giftighed, saaledes Kreolinet og de violette Anilinfarver (Pyoktanin), og det laa da nær at prøve paa, om man ikke ved at indgive smaa Mængder af disse Stoffer med første Maaltid kunde hindre Bakterievegetationen i Tarmen og maaske derigennem Sygdommens Fremkomst. Det viste sig imidlertid ikke at være Tilfældet; tværtimod virkede de indførte Medikamenter i høj Grad skadelige paa Kalvene, idet de næsten uden Undtagelse, selv om de ikke udsattes for Kalvediarrhoesmitten, dog døde med Tegn paa en Tarmlidelse. Der kan derfor være al mulig Grund til at advare imod Anvendelsen af saadanne Arkana, der ere bragte i Handelen som specifikke Midler mod Kalvediarrhoeen, og som indeholde antiseptiske Stoffer, saaledes som f. Eks. Tilfældet er med Vitulin, der kun bestaar af Kreolinvand og Kridt, men som sælges til en uforholdsmæssig høj Pris. Disse Midler gøre paa ingen Maade Gavn, men tværtimod Skade. Da et af de mest fremtrædende Symptomer ved Sygdommen er den iøjnefaldende Sløvhed, søgte vi derpaa at behandle Kalvene samtidig med, at de smittedes, med oplivende Midler af forskellig Art, ja endog med Kokaïn, der er et af de stærkest stimulerende Midler, vi ere i Besiddelse af. Som det paa Forhaand kunde ventes, førte heller ikke disse Forsøg til noget som helst Resultat; Sygdommens Forløb lod sig ikke paavirke heraf.

Det næste, vi tog fat paa, var Undersøgelser over, hvorvidt en Ændring af Kalvenes Diæt kunde formindske Smittefaren og medføre et mildere Forløb af Sygdommen. Erfaringerne for Menneskets Vedkommende talte for, at man maatte kunde formindske Tarmtilfældenes Mængde ved Anvendelsen af kogt Mælk i Stedet for raa. Forsøgene paa Ourupgaard belærte os imidlertid snart

om, at dette ikke var Vejen til Sygdommens Bekæmpelse, idet Sygdommen hos de Kalve, der fik kogt Mælk, antog et langt mere ondartet Forløb og langt sikrere førte til Døden end hos de Kalve, der fik raa Mælk; og Forsøg, der paa Laboratoriet optoges, og som jævnlig senere ere gentagne, have konstateret, at fuldstændig sunde Kalve, der ikke udsættes for Kalvediarrhoesmitte, heller ikke kunne taale kogt Mælk den første Dag, men at de, hvis de faa den, saa godt som alle bukke under for en heftig Tarmlidelse, der endog kan ytre sig ved blodig Diarrhoe. Fodres Kalvene den første Dag med Raamælk, taale de derimod fremtidig kogt Mælk, og som bekendt gøre vi en udstrakt Anvendelse af denne Fodringsmaade for derigennem at fjerne Faren for Tuberkulosesmitte gennem Mælken.

Der kunde dernæst være Grund til at undersøge, om man ikke med Held kunde erstatte Mælken de første Dage med f. Eks. et Afkog af Byggryn eller Havregryn, da det kunde formodes enten, at Bakterierne ikke voksede godt heri, eller at de dog maaske ikke producerede en saa stærk Gift under disse Forhold. Laboratorieforsøgene viste, at Bakterierne imidlertid trivedes lige saa godt i et saadant Afkog som i Mælk, og enkelte praktiske Forsøg godtgjorde, at vi heller ikke ved denne Diætændring kunde hindre Sygdommens Opstaaen eller i væsentlig Grad influere paa Sygdommens Forløb.

Da Sygdommen stadig optraadte paa en ondartet Maade paa Ourupgaard, søgte vi at gennemføre Isolation af de nyfødte Kalve paa en endnu bedre Maade, end Statskonsulent Mørkeberg havde gjort det; og det viste sig, at dette kunde give ret tilfredsstillende Resultater. Naar Kalvene umiddelbart efter Fødslen bragtes til et Rum, hvori der ikke tidligere havde været Kalve, levede de fleste uden at blive syge; men optraadte der blot et Sygdomstilfælde blandt saadanne Kalve, var straks Lokalet inficeret, og Sygdommen viste sig da hos de senere tilførte Individer. Man maatte derfor, for at opnaa sikre Resultater, stadig skifte Opholdssted for de ny-

fødte Kalve. Der blev dernæst, for at skaffe en endnu bedre Isolation, opført en Stald længere borte fra Kostalden, og de nyfødte Kalve bleve under Iagttagelse af stor Forsigtighed bragte derhen; denne Foranstaltning gav et endnu bedre Resultat, men hele Fremgangsmaaden, der jo ogsaa andet Steds er fulgt, er besværlig og bekostelig, saaledes at denne Løsning af Spørgsmaalet om Kalvesygdommens Bekæmpelse derfor ikke kan anses for fyldestgørende.

Forskellige Iagttagelser, der blev gjorte paa Ouruppgaard, ledte Tanken hen paa, om den særlig ondartede Maade, hvorpaa Sygdommen optraadte paa denne Gaard, ikke kunde staa i Forbindelse med det Forhold, at Kalvene fødtes, uden at Fordøjelseskirtlernes Funktion — af en eller anden Grund — endnu var traadt i Virksomhed. Man kunde godt tænke sig, at Infektionen lettedes betydeligt, naar Kalven manglede de fornødne Mængder af de forskellige Fordøjelsesfermenter i sin Mave eller Tarm. Vi foretog i den Anledning en hel Række Fodringsforsøg hos Kalve, hvor vi til Mælken blandede en ringe Mængde Kalvediarrhoebakterier og endvidere forskellige Fordøjelsesfermenter (Pepsin, Trypsin og forskellige Ekstrakter fra Mave- og Tarmslimhinde samt Galle). Forsøgene faldt imidlertid negativt ud; vi kunde ikke spore nogen Formindskelse i Kalvenes Modtagelighed for Bakteriernes skadelige Paavirkning lige saa lidt som et mindre ondartet Forløb efter gentagne Indgivelser af de forskellige Fermenter.

Som det vil ses, var Udfaldet af disse talrige Forsøg alt andet end opmuntrende.

Paa dette Tidspunkt omtrentlig fremkom Behring's og Kitasato's betydningsfulde Opdagelse af Antitoxiner i Blodet hos immune Dyr. De paaviste, som bekendt, at Dyr, der gentagne Gange vare behandlede med Stivkrampekulturer paa en saadan Maade, at de ikke vare bukkede under for Sygdommen, i deres Blod indeholdt Stoffer, der vare i Stand til at uskadeliggøre Stivkrampegiften. De paaviste endvidere, at Overførelse af en ringe

Mængde Blod fra et saadant Dyr til et andet Dyr medførte, at ogsaa dette Dyr for en Tid blev beskyttet mod Stivkrampegiftens Paavirkning. Hurtigt konstateredes ganske tilsvarende Forhold ved Menneskets Difteri. Og ved en Række andre Sygdomme som Svinets Rødsyge, Menneskets Kolera og Tyfus konstateredes det, at man ved fortsatte Indpodninger af de respektive Bakterier paa Dyr kunde bibringe Dyrenes Blod Evne til at dræbe og opløse de paagældende Bakterier, saaledes at en ringe Mængde af et saadant behandlet Dyrs Blodserum indsprøjtet paa et andet Dyr var i Stand til at gøre dette Dyr uimodtageligt for Smittepaavirkning med de paagældende Bakterier. Det var en Selvfølge, at vi øjeblikkelig optog Undersøgelse over, hvorvidt det var muligt at fremstille et Serum med lignende beskyttende Virkninger over for Kalvediarrhoeen.

Fremgangsmaaden maatte være følgende: Kalvediarrhoebakterierne indpodedes paa et større Dyr, f. Eks. en Hest, i stedse større Doser med passende Mellemrum, hvorefter Hestens Blodserum Tid efter anden prøvedes ved Indsprøjtning paa Dyr, der dernæst udsattes for Kalvediarrhoesmitte. Der blev foretaget temmelig omfattende Forsøg af denne Art, først saaledes, at vi behandlede dels nogle Kaniner, dels en Hest med Bakteriekulturer og dernæst prøvede Serumets Virkning over for Marsvin, der samtidig podedes med Kalvediarrhoebakterier. Det viste sig herved, at vi kunde fremstille et Serum med en overordentlig stærk, beskyttende Virkning. Dette Serum prøvedes derefter ligeledes paa Laboratoriet paa nyfødte Kalve, der efter Serumindsprøjtningen straks fodredes med Mælk, der var tilblandet en ringe Mængde af Bakterierne. Resultatet var ogsaa her tilfredsstillende.

Der blev dernæst i to Vintre gjort Forsøg med dette Serum paa Ourupgaard, idet en Assistent, Dyrlæge Høyberg, i denne Tid opholdt sig paa Gaarden, overværede enhver Kælvning og straks foretog den nødvendige Be-

handling af Kalvene. Resultaterne herfra vare ikke tilfredsstillende. Begge Aar syntes det, som om der var et lille Udslag til Gunst for Serumbehandlingen, idet Dødelighedsprocenten blandt de serumbehandlede Kalve var noget lavere end blandt de ikke-behandlede, men Udslaget var for lille til, at man med absolut Sikkerhed turde tilskrive det Serumbehandlingen, og Resultatet var paa ingen Maade opmuntrende.

Allerede paa dette Tidspunkt var jeg bleven opmærksom paa, at de Bakterier, vi isolerede fra de forskellige Kalvediarrhoetilfælde, ikke forholdt sig ganske ens; selv fra Ourupgaard fik vi efterhaanden Kulturer, der vare noget forskellige. Det syntes med andre Ord, som om der forefandtes forskellige Racer af denne Bakterieform. Allerede ved tidligere Undersøgelser var det konstateret, at der findes Racer af Rødsygebaciller, der i visse Retninger adskille sig fra hinanden, og det samme gælder ogsaa for Svinepestbakterierne, men der forelaa paa dette Tidspunkt ikke nogen som helst Iagttagelse, der tydede paa, at den Uimodtagelighed, man opnaar ved Indpodning med Kulturer af en saadan Bakterierace, ikke ogsaa gjaldt over for de andre Racer af samme Bakterieart. Vore Iagttagelser talte nu i høj Grad for, at de utilfredsstillende Resultater af Serumbehandlingen paa Ourupgaard netop skyldtes dette Forhold, at der fandtes forskellige Racer, der ikke lod sig paavirke ved samme Serum. For at komme dette indviklede Spørgsmaal nærmere paa Livet, fandt jeg det nødvendigt at optage omfattende Undersøgelser over Racespørgsmaalet, et Spørgsmaal, der var overordentlig indviklet, fordi man ikke vidste det mindste om, hvorvidt de Forskelligheder, der fandtes, vare at betragte som faste Raceejendommeligheder eller blot som Udtryk for en betydelig Variabilitet og Tilpasningsevne hos denne Bakterieform. De herhen hørende Arbejder, der omfattede et meget betydeligt Antal Kulturer, og under hvilke jeg tillige inddrog nærstaaende Bakterieformer, medtog ca. 2 Aar.

Brudstykker af dette Arbejde ere allerede offentliggjorte*), medens jeg har set mig nødsaget til at lægge Hovedarbejdet til Side og vente med dets Offentliggørelse til senere. Det blev herved konstateret, at der af *Bacterium coli*, som vi jo her have at gøre med, forefindes en stor Mængde Racer, der adskille sig i forskellige Retninger fra hverandre. Lettest lader sig som Skelnemærke benytte Bakteriernes forskellige Gæringsevne — saaledes som den viser sig, naar Bakterien udsaas i Bouillon, der er tilsat forskellige Sorter Sukker: Arabinose, Xylose, Rhamnose o. s. v., eller polyvalente Alkoholarter som f. Eks. Dulcit, Adonit, Glycerin o. s. v. — og den saakaldte Agglutinationsprøve, der dog først er fremkommen i de senere Aar. Ved Agglutination forstaa vi følgende Forhold: Indpodes en Bakterieart paa et Dyr, vil i Almindelighed dette Dyrs Blodserum hurtigt faa en ejendommelig Indflydelse paa den paagældende Bakterieart, naar det tilblandes i ringe Mængde til en Kultur, idet nemlig de frit svævende Bakterier da hurtigt ville klæbe sammen som store Klumper, der efterhaanden synke til Bunds, medens Vædsken bliver klar. Dette ejendommelige Forhold synes at bero paa en Ændring i Bakteriehindens Konsistens. Derimod vil dette Serum ikke udøve nogen saadan agglutinerende Indvirkning over for andre Bakteriearter, tildels heller ikke over for andre Racer af samme Art.

Ved Forsøg med Serum fra vor med Kalvediarrhoebakterier behandlede Hest viste det sig nu, at Bakterierne fra de forskellige Udbrud af Kalvediarrhoe forholdt sig forskelligt, idet Serumet agglutinerede nogle, men var fuldstændig uvirksomt over for andre. Herigennem saavel som ved Gæringsforsøgene var der vundet Midler til med nogenlunde Sikkerhed at kunne skelne de forskellige Racer fra hverandre, noget, der ved vore senere Arbejder har været af den allerstørste Betydning.

*) Biologisk Selskabs Forhandlinger 1897—98, S. 4 og 29, samt 1899—1900, S. 11.

Forholdet viste sig altsaa at være dette, at der ved de forskellige Udbrud af Sygdommen fandtes en Række Racer af Bakterien, der lod sig skelne fra hverandre, og som vare saa vidt forskellige, at den ene Form ikke lod sig paavirke af Serum fremstillet ved Hjælp af den anden. Hermed var Forklaring paa fyldestgørende Maade givet for de mindre gode Resultater, vi havde opnaaet ved Serumbehandlingen i Praksis. Senere er det konstateret, at ganske tilsvarende Forhold findes ved andre Dyresygdomme; saaledes have Wassermann og Ostertag ved overordentlig omfattende Undersøgelser hidtil konstateret ca. 60—70 forskellige Racer af »Schweineseuchebakterier« *), der forholde sig forskelligt, hvad Serumpaavirkningen angaar; og noget lignende er ogsaa konstateret for Kværkens Vedkommende.

Det blev mig snart klart, at skulde vi faa noget paalideligt Resultat ud af vore Forsøg, vilde det være nødvendigt at foretage Laboratorieforsøgene i mere omfattende Maalestok end hidtil, og jeg henvendte mig derfor til Forsøgslaboratoriets Forstander med Forslag om Udvidelse af Laboratoriet. Ved beredvillig Imødekommenhed fra hans saavel som fra Højskolens Tilsynsraads og senere fra Ministeriets og Rigsdagens Side foretoges den fornødne Udvidelse hurtigt, ligesom de fornødne Pengemidler til de aarlige Forsøg bevilgedes.

Vi tog nu fat paa at behandle nogle Heste med samme Bakterieform, men paa forskellig Maade, for at finde den Behandlingsmaade, der hurtigst gjorde Blodserumet brugbart; og vi blev staaende ved Indsprøjtninger af de levende Bakterier i selve Blodet. Da Arbejdsforholdene stadig vare ret indskrænkede, idet vi ved Siden af Kalvediarrhoeforsøgene havde andre Forsøg i Gang, havde vi hverken Plads eller Raad til at fremstille Serum

*) »Schweineseuche« er den Sygdom, der i de senere Aar er bleven bekendt her hjemme under Navne som »enzootisk Lungebetændelse hos Svin«, »Svinepneumoni«, »Svinesyge« o. s. v.

af flere forskellige Racer, og vi gjorde da et Forsøg paa af samme Hest at fremstille Serum passende til to helt forskellige Racer. Vi have haft en hel Række Uheld, idet adskillige Heste ere døde for os, dels af tilfældige Aarsager som Koliktilfælde, dels som Følge af Podningssygdomme; men desuagtet lykkedes det os ret hurtigt at fremstille et saadant Serum. Med dette blev der nu paa Laboratoriet anstillet et betydeligt Antal Forsøg paa Kalve med fuldstændig tilfredsstillende Resultat, idet en Indsprøjtning af ca. 10 Ccm. Serum medførte, at Kalven var fuldstændig uimodtagelig for de skadelige Paavirkninger af selv store Doser Kalvediarrhoebakterier; og det blev da ogsaa herved konstateret, at Serumet ikke beskyttede over for alle Kalvediarrhoebakterieracerne, men kun for nogle faa.

Vi tog dernæst fat paa Forsøg i Praksis, bl. a. paa Ourupgaard. Forholdene have imidlertid paa denne Gaard i de senere Aar været temmelig komplicerede, og Resultaterne af vor Serumbehandling have derfor ikke været tilfredsstillende; men vi have foreløbig ikke haft Tid til paa indgaaende Maade at undersøge Forholdene, saaledes som de nu ere paa denne Gaard. Ved Avertissement i »Maanedsskrift for Dyrlæger« gjorde jeg Dyrlægerne bekendt med, at et Serum, der lod sig anvende som Beskyttelsesmiddel mod Kalvediarrhoe, gratis kunde udleveres til Dyrlæger, der maatte ønske at gøre Forsøg dermed. Fra angrebne Besætninger lod vi indsende en død Kalv til Laboratoriet, herfra rendyrkedes de paagældende Bakterier, og en foreløbig Undersøgelse vedrørende Serumets Indflydelse paa disse foretoges paa Laboratoriet. I saadanne Tilfælde, hvor vi paa Forhaand kunde sige, at Serumet ingen Indvirkning havde paa Bakterien, blev der ikke udsendt Serum; viste ved Laboratorieforsøget derimod Serumet tydelig Virkning paa Bakterien, stilledes saa vidt muligt Serum til Raadighed. Dette har været Tilfældet paa en Række større Gaarde, og Resultatet har i det hele været godt, idet der af de med Serum podede Kalve ingen eller næsten ingen ere

døde, medens der er optraadt stor Dødelighed blandt de ikke-behandlede. Endvidere udleveredes Serum til forskellige Gaarde, hvorfra Kalve ikke vare indsendte, og hvor vi altsaa paa Forhaand ikke kunde udtale os om Serumets Brugbarhed. Som man kunde vente efter det forudgaaende, har Resultatet for disse Gaardes Vedkommende været usikkert.

I det hele og store har det dog ikke været et særlig omfattende Forsøgsmateriale, vi have haft til Raadighed her hjemme. Med Vilje har jeg ikke villet gøre Forsøgene mere omfattende end strengt nødvendigt, dels fordi vi kunde have ondt ved at skaffe det fornødne Serum, dels ogsaa, fordi de negative Resultater, der nødvendigvis maatte fremkomme paa en stor Del af Gaardene, jo meget let kunde blive tydede paa en fejl Maade og bringe hele Metoden i Miskredit.

Da der derfor tilbød sig en særlig gunstig Lejlighed til at faa Serumet prøvet i noget større Omfang i Halle a/S, greb jeg denne med Begærlighed. Fra »Landwirtschaftskammer« for Provins Sachsen modtog jeg et Brev, hvori det meddeltes, at »Kammeret« paa Kvægtorvet i Halle havde et større Salgsdepot for Kælvekøer, og at der blandt de nyfødte Kalve der optraadte Diarrhoe paa en saa ondartet Maade, at næppe en eneste Kalv levede, og der forespurgtes nu, om jeg kunde overlade Serum til Behandling af disse nyfødte Kalve. Under »Landwirtschaftskammer« sorterer blandt mange andre Forsøgsinstitutioner tillige et bakteriologisk Laboratorium for Undersøgelse af Husdyrsygdomme. Dette bestyres for Øjeblikket af Dr. Raebiger, der overtog Forsøgene med Serum. Han havde blandt andet faaet den Opgave, at undersøge alle de forskellige Midler, der vare fremkomne til Bekæmpelse af Kalvediarrhoeen, men det havde hidtil vist sig, at ingen af disse gav brugbare Resultater. I Løbet af 2 Aar er der nu udsendt Serum til dette Laboratorium, der væsentligst har anvendt det til det omtalte »Magerviehdepot« paa Kvægtorvet med følgende Resultater: Fra Midten af September til Udgangen af December

1901 fødtes i Depotet 98 Kalve, af hvilke 3 vare dødfødte. 47 Kalve bleve umiddelbart efter Fødselen eller i Løbet af de første Døgn solgte sammen med de respektive Køer; næsten uden Undtagelse ere disse Kalve døde, og der er fordret Erstatning for dem. 43 Kalve forbleve i Depotet; af disse bleve 24 ikke behandlede med Serum, og de døde alle, medens 19 bleve serumbehandlede med det Resultat, at kun 1 blev angreben og døde af Diarrhoe (1 døde af anden Aarsag).

Med Vilje sendtes der ikke et saa stort Kvantum Serum, at samtlige Kalve kunde blive indsprøjtede dermed; thi skulde Forsøget have nogen virkelig Værdi, gjaldt det om at kunne konstatere, at Sygdommen stadig optraadte hos de ikke-serumbehandlede Dyr. Som det fremgaar af de anførte Tal, gav Serumbehandlingen i Halle i Efteraaret 1901 et overordentlig godt Resultat. Forsøgene fortsattes i det følgende Aar og stadig med tilfredsstillende Resultat; kun en ganske kort Tid, nemlig i Maj Maaned 1902, var Resultatet nærmest slet. Dette lader sig imidlertid med Lethed forklare paa følgende Maade: Den Hest, der leverede det paagældende Serum, fik paa dette Tidspunkt en Sygdom, der sikkert i det væsentlige maatte opfattes som en alvorlig Forgiftning med Kalvediarrhoebakteriernes Toxiner, saaledes at den magrede af til et Skelet og først efter ca. $^1/_2$ Aars Forløb atter begyndte at komme lidt til Kræfter. Det Serum, der toges i Maj, da denne Tilstand allerede var begyndt, har derfor utvivlsomt ikke haft de sædvanlige beskyttende Egenskaber. Serum, der toges efter Hestens Helbredelse, viste sig atter virksomt.

Skal jeg sammenfatte Resultatet af de i Praksis hidtil gjorte Forsøg, er det altsaa dette:

Det Serum, vi i Øjeblikket raade over, og som er fremstillet ved Hjælp af to Bakterieracer, har i en Række Besætninger vist sig af fortrinlig Virkning, saaledes at dets Anvendelse med ét Slag saa godt som fuldstændig har standset Kalvediarrhoeen, men det er en Selvfølge, at vi med dette

Serum ikke ville være i Stand til at bekæmpe Sygdommens Optræden i alle Besætninger, da der, som sagt, forekommer en Mængde forskelligartede Racer. For at kunne dette, maa vi fremstille Serum ogsaa ved Hjælp af alle disse andre Racer. Spørgsmaalet bliver da, om vi skulle have mange forskellige Serumarter, fremstillede hver paa sit Dyr. Er dette Tilfældet, bliver Sagen noget kompliceret, idet vi da først paa hver enkelt Gaard maatte undersøge, hvilken Serumart, der passede; og da der undertiden paa samme Gaard forefindes flere Racer af Kalvediarrhoebakterien, kunde det endog blive vanskeligt at afgøre, hvilket eller hvilke Serumarter, der skulde bruges. Jeg tror imidlertid ikke, at det vil være nødvendigt at fremstille mange Serumarter. Ligesom det nemlig har været muligt at fremstille et »divalent« Serum ved 2 Racers Indvirkning, saaledes vil der næppe være noget i Vejen for at fremstille et »polyvalent« Serum, d. v. s. et Serum, der hidrører fra en Hest, der er behandlet med mange forskellige Racer, saaledes at dette Serum er virksomt over for mange, eventuelt alle de forekommende Racer af Kalvediarrhoebakterien. I det sidste Halvaar have vi Forsøg for i denne Retning. Vi raade saaledes nu over et Serum, der er fremstillet ved Indpodning af 11 forskellige Racer paa samme Hest; men Serumet er næppe saa virksomt endnu, at det lader sig anvende i Praksis, og vi have derfor hidtil ikke anstillet Forsøg dermed.

Det lader sig ikke i Øjeblikket sige, hvor mange Racer af Kalvediarrhoebakterien, der forekommer her i Landet, og med hvor mange Racer, man eventuelt maatte arbejde. At man imidlertid kan behandle samme Dyr med mange Racer, fremgaar af Wassermann's og Ostertag's Undersøgelser over »Schweineseuche«, idet de til Fremstilling af deres Serum mod denne Sygdom benytte ikke mindre end 40 forskellige Former, og efter Opgivelse formentlig efterhaanden ville naa op til 60—70 Former.

Det Maal, som jeg i 1891 satte mig: at finde et brugbart Middel til Bekæmpelse af Kalvediarrhoeen, betragter jeg nu som naaet. Fremgangsmaaden er kendt, og det vil formentlig være en let Sag, om end det vil kræve et omfattende Arbejde, at fremstille et Serum, der i alle Tilfælde er brugbart. Spørgsmaalet bliver nu dette: Spiller Sygdommen en saa stor økonomisk Rolle her i Landet, at Landbruget ønsker, at et saadant Serum skal fremstilles og være tilgængeligt? Jeg kan for Ourupgaards Vedkommende meddele nogle Tal fra tidligere Aar, der vise, hvilken Betydning, Sygdommen har haft for denne Gaard, der endnu stadig er hjemsøgt.

	Fødte Kalve	Døde af Diarrhoe
1885—86	211	122
1886—87 *)	189	142
1890—91	221	96
1891—92	216	38
1892—93	233	73
1893—94	168	44
1894—95	195	49
1895—96 *)	158	86
1896—97 *)	108	72

Angaaende Sygdommens Udbredelse andet Steds her i Landet kan jeg ikke fremføre stort. Jeg har i Aarenes Løb faaet Meddelelse fra en Mængde forskellige større Gaarde saavel som fra Bøndergaarde om den Ødelæggelse, Sygdommen har foraarsaget. Paa en Gaard paa Sjælland døde saaledes 60 Kalve af 80, paa en anden Gaard er der i Løbet af 3 Aar overhovedet ingen Kalve tillagte; og som Eksempel paa mindre Gaarde skal jeg

*) Tallene omfatte kun en Del af Aaret, altsaa ikke samtlige fødte Kalve.

nævne en Gaard paa Samsø med 9 Køer, hvor der i Løbet af 8 Aar kun har levet 2 Kalve. Men en nærmere Redegørelse for, hvor stor økonomisk Rolle Sygdommen spiller for det samlede Landbrug, kan jeg ikke give. Det forekommer mig derfor, at det maa være Landbruget selv, der skal afgøre, om Sagen har saa stor Betydning, at den skal tages op i det fornødne Omfang. Jeg tvivler ikke paa, at dette Svar vil blive bekræftende, og Spørgsmaalet bliver da: Hvor skal Serumet eventuelt fremstilles? Skal Staten overtage Fremstillingen eller skal det overlades til private Forretninger? I Tyskland er Forholdet jo dette, at Staten overhovedet ikke overtager Fremstillingen af saadanne Præparater. Naar en eller anden ved Laboratorieforsøg har fundet en brugbar Fremstillingsmaade, offentliggøres denne ofte kun rent overfladisk, og Vedkommende træder i Forbindelse med en større privat Forretning, der under hans Tilsyn foretager Fremstillingen. Der foreligger da ogsaa fra et tysk Firmas Side allerede Tilbud om at overtage Fremstillingen for Tysklands Vedkommende af Kalvediarrhoeserum, et Tilbud, jeg foreløbig ikke har reflekteret paa. Paa den ene Side kan det jo nok siges at være uheldigt at monopolisere Fremstillingen af saadanne Helbredelsesmidler, men paa den anden Side vil det sikkert i det mindste her hjemme i vore smaa Forhold være overordentlig uheldigt at overlade Fabrikationen af Serumpræparater til private Folk; hvis der ikke skal drives rent Svindel dermed, maa Serumet prøves af Autoriteterne, men en saadan Prøve vil i og for sig blive uforholdsmæssig kostbar, og Serumpræparaterne ville i det hele blive for dyre. Det vil desuden for den private Fabrikant være meget vanskeligt at fremstille dem af behørig Godhed, fordi et Serumpræparat som det foreliggende stadig maa afpasses efter de Fordringer, der stilles til det, idet man maa være forberedt paa, at der stadig vil fremkomme Epizootier, der skyldes hidtil ikke fundne Racer. Af samme Grund vil man i Danmark heller næppe staa sig ved at overlade Fabrikationen af Kalve-

diarrhoeserum til Udlandet og indforskrive det herfra. Bortset fra, at det selvfølgelig paa denne Maade vil blive dyrt, har man ingen Garanti for, at det netop er fremstillet af de Racer, der forekomme her hjemme, og som spille en Rolle netop her. Jeg kan i denne Sammenhæng ogsaa henvise til, at den danske Stat allerede har overtaget Fremstillingen af Difteriserum saavel som Fremstillingen af Tuberkulin og Malleïn.

Laboratoriet vil i Øjeblikket være i Stand til at levere en mindre Mængde Kalvediarrhoeserum, men skulde der fremkomme Krav om et mere universelt anvendeligt Præparat eller blot om betydeligere Mængder af vort nuværende Serum, ville vi kun være i Stand dertil ved en betydelig Udvidelse saavel af Laboratoriets Lokaler som af dets Personale.

Men hvis dette skulde blive nødvendigt, vil jeg anse det for rigtigt, at ogsaa andre Spørgsmaal blive tagne op til Overvejelse med det samme. Ikke blot Kalvediarrhoeen, men ogsaa andre vigtige Dyresygdomme lade sig utvivlsomt bekæmpe eller dog betydeligt hæmme ved Serumbehandling. I saa Henseende skal jeg først og fremmest henvise til den før nævnte »Schweineseuche«. Denne Sygdom blev for nylig fremdragen her i Selskabet i Diskussionen efter Foredraget om Forsikring af Husdyr, og det blev fremhævet, at den breder sig saa stærkt, at det vil blive nødvendigt paa den ene eller den anden Maade at bekæmpe den. I Tyskland er det samme Tilfældet; den truer her med fuldstændig at ødelægge Svineavlen og er endog stillet Side om Side i økonomisk Betydning med Mund- og Klovesygen. Her hjemme har »Kustos« i de 3 sidste Aar udbetalt i Erstatninger paa Grund af »Schweineseuche« henholdsvis 12,000, 10,000 og 18,000 Kr., og der foreligger fra Forretningsførerens Side en Udregning, der viser, at hvis Tabet for de i »Kustos« assurerede Svin gennemsnitlig er det samme som for hele Landets Svinebesætning, vil det aarlige Tab, som »Schweineseuche« fremkalder, løbe op til mindst 600,000 Kr. Der forhandles i Tyskland Serum mod denne Sygdom.

Et saadant er fremstillet af Schreiber, men de derved vundne Resultater ere ikke fuldt tilfredsstillende. Et andet skyldes Wassermann og Ostertag, og, som tidligere berørt, er dette fremstillet ved Hjælp af mere end 40 forskellige Racer. De med dette Serum vundne Resultater angives ifølge mundtlig Meddelelse at være ret tilfredsstillende. Der bliver i Øjeblikket i en af Preussens Provinser anstillet Forsøg efter stor Maalestok, idet vedkommende Provinses »Landwirtschaftskammer« gratis uddeler for 20,000 Mk. Serum til Forsøg.

En anden Sygdom, der ligeledes foraarsager Landet store Tab aarlig, er Kværken. Denne Sygdom, der skyldes en Streptokok, optræder, som bekendt, med ret stor Udbredelse; de officielt indberettede Tilfælde ere gerne fra 4000 til 6000 Tilfælde aarlig med ca. 100 Dødsfald. Det Tab, der herigennem fremkommer, kan lavt regnet anslaas til 100,000 Kr., men da det er en velkendt Ting, at langtfra alle, ja vel endog kun de færreste Tilfælde af Kværkesygdommen blive officielt indberettede, er det Tab, den direkte og indirekte foraarsager, sikkert langt større. Der er i Tyskland anstillet Forsøg paa at standse Sygdommen i Besætningerne og specielt i Hærafdelingerne ved Indsprøjtning af et Kværkeserum, og det angives med tilfredsstillende Resultater. Fremstillingen af et Kværkeserum vil ligesom Fremstillingen af Streptokoksera overhovedet støde paa visse Vanskeligheder, men dog ikke Vanskeligheder, der ikke kunne overvindes.

Alle de Tab, der foraarsages ved »Schweineseuche« og ved Kværke, ville selvfølgelig ikke kunne hindres ved en Serumbehandling, men vi have god Grund til at vente, at vi ved Serum ville kunne formindske Tabene ganske overordentlig uden uforholdsmæssig store Udgifter. Ogsaa andre Serumarter kunde eventuelt anvendes med Fordel. Jeg skal saaledes nævne Rødsygeserum, der ikke blot er i Stand til at beskytte Dyrene mod Rødsygesmitten for en kortere Tid, men tillige har vist sig i Besiddelse af en ualmindelig Evne til at helbrede de angrebne Svin, selv om de tilsyneladende ere Døden nær.

Saaledes som Rødsygen optræder i Øjeblikket, vil der ikke være nogen særlig stor Anledning til Benyttelse af Serum, men vi vide jo ikke, hvilket Øjeblik den paany blusser op i sin ondartede Form, saaledes som f. Eks. Tilfældet var i Firserne, og der vil da sikkert være al mulig Grund til at anvende Serumbehandling. Der turde ogsaa være Anledning til at undersøge, om man ikke kunde opnaa et gunstigt Resultat ved Bekæmpelse af Svinepest med Serum. De andet Steds i saa Henseende foretagne Undersøgelser have ganske vist ikke givet tilfredsstillende Resultater; den Maade, hvorpaa vi hidtil have bekæmpet Svinepest, ved Nedslagning, har vel nok bidraget til at hæmme Sygdommens Udbredelse, men den har ikke været i Stand til fuldstændig at standse Sygdommen og har kostet relativt store Beløb.

Skønt disse sidste Spørgsmaal jo ikke direkte berøre Kalvediarrhoeens Bekæmpelse, har jeg dog ment ved denne Lejlighed, hvor Spørgsmaalet om Fremstilling af et Serum til Anvendelse paa Husdyr for første Gang kommer frem her hjemme, at maatte medtage dem, da Tidspunktet formentlig nu er kommet, hvor man tør vente sig økonomisk-vigtige Resultater af Serumforskningen. Skal denne Sag tages op i det Omfang, den utvivlsomt fortjener, da vil en simpel Udvidelse af Laboratoriet hverken være formaalstjenlig eller tilstrækkelig, det vil da blive nødvendigt at oprette et særligt Institut for Serumforskning og Serumfabrikation.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Hofjægermester Tesdorpf vilde, da Foredragsholderen havde nævnt hans Navn, gøre nogle ganske korte Bemærkninger angaaende de omhandlede Forhold paa Ourupgaard, og havde han vidst, at han havde faaet Tid til at komme til dette Møde, skulde han have sørget for at have haft Tal ved Haanden for paa en tydelig Maade at vise, hvorledes For-

holdene havde stillet sig i Aarenes Løb. I enkelte Aar levede der i en Besætning paa 300 Køer kun ca. 50 Kalve, men der er nu god Fremgang i saa Henseende, og det tør forventes, at den vil være stabil. Det er trist som Opdrætter gennem mange Aar at komme i Stalden og se en hel Række døde Kalve, thi de repræsentere jo en betydelig Kapital.

Lektor Jensen udtalte, at der burde finde en betydelig Udvidelse Sted af Laboratoriet til Fremstilling af Serum. Det er jo imidlertid saaledes, at Regering og Rigsdag ere meget lydhøre over for Krav fra Landbrugets Side, og Taleren saa ikke rettere, end at hvad der forlanges, bør absolut gives. Sørger man ikke for at holde Kalvene i Live, er hele Landbrugets Produktion stoppet. Man hører jo rundt omkring fra Klager over, at Kalvene gaa til Grunde, saa at man her har Bevis for, at det er nødvendigt, at der gøres noget for at faa en Forandring bragt til Veje. Taleren har færdedes meget i udenlandske Landbrugskredse og der hørt, hvorledes de udenlandske Landmænd udtale deres Forundring over det høje Trin, hvorpaa det danske Landbrug staar, og den enorme Udvikling, som det danske Landbrug har taget. Disse Udtalelser hører man imidlertid paa med lidt Ro, naar man ved, hvor Skoen trykker; men paa den anden Side føler man sig stolt over, at Udlandet anerkender vore Videnskabsmænds Bestræbelser for at bringe det danske Landbrug fremad, og som praktisk Landmand vilde Taleren bringe disse Mænd en Tak for deres Arbejde i Landbrugets Tjeneste; særlig vilde han her takke Lektor Jensen for det Arbejde, han har udført paa det Omraade, her er Tale om, et Arbejde, som man maa haabe vil bringe gode Resultater.

Prof., Dr. med. C. J. Salomonsen: Det er ikke noget nyt at faa dygtige Arbejder fra den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole; det er sket i mange Aar, og særlig er man jo vant til at se videnskabelige Arbejder fra Lektor Jensens Side. Der var et Punkt, med Hensyn til hvilket Taleren særlig vilde støtte Lektor Jensen, og det var med Hensyn til hans Udtalelse om det fornuftige i, at Staten her hjemme overtog

Produktionen af Serum; i saa Henseende haves der jo her hjemme Erfaring fra den menneskelige Bakteriologi.

Godsejer Jørgen Larsen (Gaardbogaard): Det er godt, at det bliver bekendt for Landbrugets Mænd, hvorledes det egentlig stiller sig i den Retning, her er omtalt. Det danske Landbrug vil da sikkert, det var Taleren overbevist om, af yderste Evne fordre, at der stilles de nødvendige Midler til Raadighed for Landbohøjskolen, for at der kan arbejdes videre og det ikke alene i den Retning, som Lektor Jensen her har omtalt, men ogsaa for Bekæmpelsen af andre Sygdomme.

Præsidenten, Kammerherre K. Sehested vilde for Lektor Jensen udtale Selskabets Tak, fordi han her i et af Selskabets Møder har villet fremlægge Resultaterne af sine Undersøgelser. Der er ikke Tvivl om, at de Resultater, der allerede ere komne frem, vise hen paa, at der kan indvindes meget for det praktiske Landbrug ved, at de ad videnskabelig Vej indvundne Resultater føres ud i det praktiske Liv, og Taleren var overbevist om, at naar det oplyses, hvor stort et Omfang Kalvedødeligheden har, vil der ogsaa fra Statens Side blive bragt de Ofre, som ere nødvendige for at skaffe Hjælp i saa Henseende.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs
og Statens Planteavlsudvalgs Kontorer
ere flyttede til Vestre Boulevard Nr. 34, København B.



Thomas Riise Segelcke.

Født den 2. Maj 1831, død den 12. November 1902.

I.

Mellem Professor Segelckes mange Optegnelser findes et »Udkast til Talen, holdt d. 2. Maj 1901«. Heri hedder det: »Blandt de mange Æresbevisninger, der blev mig til Del paa min 70-aarige Fødselsdag d. 2. Maj, var der ingen, alle andre ufortalt, der glædede mig saa meget som Meddelelsen om, at »Dansk Mejeristforening« og »De samvirkende Mejeriforeninger« havde vedtaget at lade præge og overrække mig en Guldmedaille som et Tegn paa Foreningernes Anerkendelse af min Virksomhed, og det ikke blot fordi denne Udmærkelse nu en Gang hører til de sjældne, men ogsaa fordi den umiddelbart tog Sigte paa mit Livs Hovedgerning, min Virksomhed for den

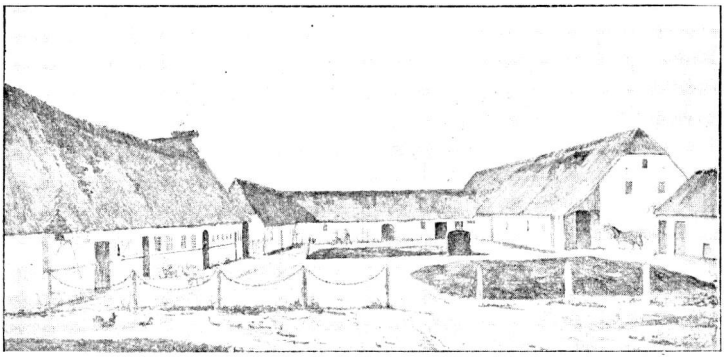
danske Mejeridrifts Fremme, og den kom fra Kredse, der bedre end alle andre var i Stand til at bedømme samme.«

I disse Linier har Segelcke selv fremhævet, hvad han ansaa for sit Livs Hovedgerning, og det vil ogsaa fra alle Sider erkendes, at han i fuld Betydning har været Banebryder for Udviklingen i vort Mejeribrug; ingen har paa langt nær havt en saa indgribende Betydning for Udviklingen af denne Side af vort Landbrug som Thomas Riise Segelcke. Det vil derfor sikkert ogsaa af alle, som har lidt Forstaaelse af, hvad dette vil sige, føles ikke alene som en Pligt, men tillige som en Trang, at være med til at hædre denne Mands Minde gennem et Eftermæle, der saa fuldt som muligt kunde svare til hans betydningsfulde Gerning. Endskønt et saadant Eftermæle ikke lader sig skabe ved Pen og Blæk, maa det dog haabes, at de følgende Linier mulig kunde som et Bidrag i denne Retning.

Thomas Riise Segelcke er født d. 2. Maj 1831 paa Hovedgaarden Kærsgaard, $1^1/_4$ Mil nordvest for Hjørring. Faderen, Proprietær Eiler Hagerup Bornemann Segelcke, født d. 13. Juni 1792, var en Præstesøn fra Vrensted ved Børglumkloster, men Slægten stammede paa Fædreneside fra Norge, idet Prof. Segelckes Farfader, Axel Rosenkrantz Segelcke, var født paa Sandviggaard i Hardanger. Moderen, Ane Kirstine Bønnelycke, var født d. 25. November 1796 og var en Datter af Tobaksfabrikant Peder Bønnelycke i Aalborg.

Segelckes Fader, som var oplært til Handelen, drev i nogle Aar i Vrensted (ved Løkken) Handel paa Norge, men opgav denne i 1821 og købte Kærsgaard, hvis Ejer i Lighed med saa mange af hans Standsfæller var bukket under i Landbrugskrisen. Der maatte i den første Tid iagttages en Økonomi, som Nutiden knap kan danne

sig en Forestilling om. Men efterhaanden lykkedes det dog at faa Gaarden forsynet med nye Bygninger; Agermarken blev mærglet og forbedret i andre Retninger, Mælkeridrift blev indført, Besætningen forøget til 60 Køer og 60 Stude samt Ungkvæg. Den Del af Jorderne, der hidtil ikke havde været under Plov, blev opdyrket; dette gjaldt ogsaa en fraliggende Hedelod, hvor der tillige opførtes en Afbyggergaard. — Fra Hjemmet i Vrensted Præstegaard havde Segelckes Fader medbragt Lyst til Læsning. Derfor fandt »Landøkonomisk Tidende«, som begyndte at udkomme i 1839, ogsaa straks Indgang paa

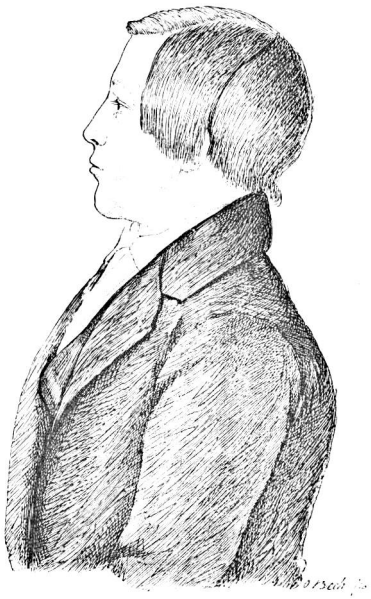


Kærsgaard.
(Tegnet af Th. R. Segelcke.)

Kærsgaard, og dens Indhold blev drøftet og sigtet, og adskilligt nyt blev prøvet, som først langt senere vandt mere almindelig Udbredelse.

Om Virksomheden i Barndomshjemmet fortæller Segelcke bl. a.: »I Lighed med min ældre og yngre Broder var jeg fra Dreng af bestemt til at blive Landmand, og min Fader søgte derfor fra vi var ganske smaa at bibringe os Interesse for og Forstand paa Landbruget. Om Vinteren, naar Kvæget skulde drives til Vands, og han, for at sikre Kvæget mod Overlast, stadig selv fulgte med hver Afdeling, vandrede vi med frem og tilbage; om Sommeren, naar min Fader skulde ud i Marken, sad

vi bag paa Kariolen, som han i Regelen benyttede; saa snart vi kunde hænge paa en Hest, ledsagede vi ham, naar f. Eks. Studene skulde tilses i Klitten. Skulde der handles — købes eller sælges Stude — var vi stadig med, og for yderligere at udvikle vore Handelsinteresser, fik vi tidlig Andel i Besætningen, først en Gaas, saa et Faar, og min ældre Broder naaede endog 4 Stude. Saa vidt drev dog kun han det; da jeg kom tidligere bort fra Hjemmet, naaede jeg kun til at eje Faar, men naar dette fik 2 Lam, var Glæden stor ved Tanken om den Tilvækst Sparebøssens Indhold vilde faa ved Salg af Uld og Lam.«



Th. R. Segelcke. 1846.

Ca. 11 Aar gl. blev Segelcke optaget i »Den kgl. videnskabelige Realskole« i Aarhus, hvilken Skole han roser som særlig fortrinlig. Han fik Plads i den nederste Klasse og blev som ny Lærling anbragt paa nederste Plads i Klassen, men allerede ved første Omflytning rykkede han op til Dux og beholdt denne Plads det meste af Skoletiden, indtil han i 1848 afsluttede som hele Skolens Dux. I Slutningen af Skoletiden oplevede han Slesvigholstenernes Besættelse af Aarhus. Drengene i Realskolen havde naturligvis i Forvejen leget Krig, og Thomas Segelcke havde i et Brev til Hjemmet meget indtrængende bedt om at faa tilsendt et Gevær. Det kom ogsaa et Par Dage før Tyskerne; men alt hvad han opnaaede var, at han gik i en forfærdelig Angst, de tre Dage Tyskerne var i Aarhus, ved Tanken om, hvad der vilde vederfares ham, hvis de opdagede, at han havde

et Gevær skjult paa Loftet. — Da Segelcke havde gennemgaaet Realskolen i Aarhus, var det hans Ønske at faa Lov til at gaa den studerende Vej og derfor nu begynde paa at forberede sig til Eksamen artium. Dette modsatte hans Fader sig imidlertid, hvorimod det blev ordnet saaledes, at han kom til at gaa den polytekniske Vej, da denne egnede sig bedst for en vordende Landmand; thi det holdt Faderen fremdeles paa maatte være Endemaalet for Uddannelsen, da Landmandslivet var det lykkeligste. I September 1848 drog Segelcke saa til København, og i Oktober underkastede han sig først Præliminæreksamen og kort derefter Adgangseksamen til »Den polytekniske Læreanstalt«. Han indmeldte sig nu som Eksaminand i de anvendte Naturvidenskaber (Kemiker) og tog fat med Liv og Lyst.

Paa den Tid spillede den polytekniske Forening en ikke ringe Rolle, og en stor Del af denne Forenings Medlemmer var begavede unge Mænd, som senere kom til at indtage fremragende Stillinger i Samfundet. Segelcke regner det derfor for et særligt Held, at han næsten straks blev optaget i Foreningen. Blandt sine tidlige Bekendtskaber herfra nævner han særlig den 6 Aar ældre Carl Johan Fogh, som studerede Geologi, og som senere i en Række Aar var Lærer i dette Fag ved Landbohøjskolen. Som en faderlig Ven tog han sig af Segelcke og bidrog sin Del til, at Segelcke forholdsvis tidligt blev regnet med blandt dem, af hvem man kunde vente sig noget; og dette virkede i høj Grad æggende paa hans Flid, saa han hørte Ekstra-Forelæsninger, ligesom han ogsaa læste adskilligt mere, end der krævedes til den polytekniske Eksamen.

Til de store Begivenheder i de Dage regner Segelcke, at han var blandt de udkaarne, der nu og da blev indbudt til Middag hos Prof. Forchhammer, noget der var meget efterstræbt ikke alene for Ærens Skyld, men ogsaa fordi disse Middage var overordentlig livlige; og de unge blev behandlet mere som Ligemænd end som studerende, saa vel af Forchammer selv som af de tilstede-

værende ældre Gæster, blandt hvilke Japetus Steenstrup sjælden savnedes. »Naar jeg — skriver Segelcke — tænker paa den Glæde, jeg og andre havde deraf (og det sker ikke sjældent), ærgrer det mig altid, at jeg ikke selv har magtet at gennemføre noget lignende.« — Ogsaa hos H. C. Ørsted opnaaede Segelcke, som Ven af Sønnen A. N. Ørsted, Adgang, men dog kun én Gang til The en famille, da Ørsted døde allerede i Marts 1851. Men Segelcke mindedes altid grant, hvor overvældet han følte sig ved at sidde ved Bord sammen med den berømte Mand, som de unge Polyteknikere saa op til som til en Afgud; og han mindedes, hvorledes Gehejmeraadinden paa sin jævne Maade søgte at hjælpe paa de unges Forlegenhed ved at tale saa til den ene og saa til den anden, alt imens hun lavede og skænkede Theen.

I Februar 1853 var Pladsen som Amanuensis i Forchammers kemiske Laboratorium bleven ledig, og Segelcke havde de bedste Udsigter til at faa denne, men dog kun under den Forudsætning, at han paa det nævnte Tidspunkt havde taget den polytekniske Eksamen. Han lod sig ogsaa af Venner og Velyndere presse til at gaa op til Eksamen, men da det ikke gik godt den første Dag, var han ikke at bevæge til at fortsætte; dog fik han alligevel Pladsen, og næste Aar (Jan. 1854) gik han op til Eksamen og fik et saa smukt Resultat, at det hidtil kun var overgaaet af nogle enkelte.

Med Pladsen som Amanuensis fulgte indirekte Forpligtelsen til at studere videre, og da Segelckes Hu just stod dertil, var denne Forpligtelse ingenlunde uvelkommen. Men da Lønnen kun var 400 Kr. aarlig, lod det sig ikke endnu gøre helt at klare sig uden Tilskud hjemme fra. Disse fortsatte Studeringer førte ganske naturlig længere bort fra det praktiske Landbrug, og førte egentlig til, at Segelcke mere og mere groede fast i Hovedstaden; og efterhaanden blev det ham klart, at det ikke laa for ham at blive Landmand. Paa den anden Side tiltalte den Tanke ham heller ikke, helt at vende Landbruget Ryggen. Derved opstod Tanken om at gaa

en Mellemvej ved til Fagstudium at vælge Kemien i dens Anvendelse paa Agerbruget. Dette Fag begyndte netop paa den Tid stærkt at tildrage sig Opmærksomhed, men der var dog ingen, der hidtil havde kaaret det til sin Specialitet. Nogen Lærerplads i Agerdyrkningskemi fandtes der ganske vist ikke, men det syntes at ligge nær, at en saadan maatte blive oprettet i Forbindelse med den vordende Landbohøjskole. Allerede ved Landmandsforsamlingen i København 1852 havde Segelcke overværet Forhandlingerne om Oprettelsen af en saadan Skole, og senere havde Spørgsmaalet stadig været fremme. Endskønt Udsigterne til en Lærerplads ved denne Skole vel var temmelig usikre, kunde dette dog ikke nedslaa Segelckes Forhaabninger om at naa frem ad denne Vej, og det havde noget tillokkende ved sig at slaa ind paa ukendte Veje og mulig være Banebryder, selv om det kun blev i det smaa.

Planen forudsatte imidlertid aldeles nødvendig et Ophold i Udlandet, og hertil vilde kræves offentlig Understøttelse, da han kunde sige sig selv, at hans Fader ikke uden Betænkeligheder saa paa, at han fortsatte Studeringerne. Just paa dette Tidspunkt fik han af Prof. B. S. Jørgensen, der allerede den Gang var Præsident i Landhusholdningsselskabet, Anmodning om at oversætte et Par Afhandlinger til »Tidsskrift for Landøkonomi«. Den ene handlede om Dyrkning af Roer, den anden om Foderets Indflydelse paa Produktionen af Mælk, Kød og Gødning. De blev begge optagne i Tidsskriftet med Angivelse af Segelcke som Oversætter, og derved havde han paa en Maade faaet Foden indenfor Døren. Nu fik han Mod til lidt efter lidt at rykke frem med sine Planer, og ved Jørgensens og Forchhammers Hjælp opnaaede han forskellige Understøttelser til den paatænkte Rejse, i alt 2400 Kr., hvilket var langt over Forventning. For at forberede sig til Rejsen, fratraadte han i Sommeren 1855 Pladsen som Amanuensis ved Laboratoriet, efter at have beklædt den i $2^1/_2$ Aar, og hele Tiden været i bedste

Forstaaelse saa vel med sine overordnede som med de studerende.

Paa Grund af Faderens Sygdom i Sommeren 1856 og paafølgende Død i Oktober s. A. kom Segelcke først til at tiltræde Udenlandsrejsen i Marts 1857. Han drog først til Berlin, for at gøre sig bekendt med denne Bys kemiske Laboratorier. Derfra gik Rejsen videre over Dresden til Tharand, hvor Segelcke havde bestemt at opholde sig nogle Maaneder ved det derværende Forst- og Landbrugsakademi for under Kemikeren Stöckhardts Vejledning at studere Agerdyrkningskemi, i Lighed med mange andre baade før og senere. Umiddelbart forud havde Nordmanden Anton Rossing (senere Lærer ved »Aas højere Landbrugsskole«) og Franskmanden Tisserand tilbragt længere Tid i Tharand; og sammen med Segelcke opholdt Svenskeren David Brunius (senere Lærer paa Alnarp) og flere andre sig der. »... Intet Under, at Stöckhardt var søgt som Lærer — skriver Segelcke — thi ikke blot var han en begejstret Forkæmper for den nye Lære om Kemiens Betydning for Landbruget, men han forenede dermed i det hele et sjældent Blik for Landbrugets Tarv og en vidunderlig Evne til i Skrift og Tale paa en letfattelig, vindende og tillidvækkende Maade at tolke den ny Lære.« Ingen har som han forstaaet den Kunst, »at elektrisere Landmændene, at indgyde dem Tro paa Landbrugskemiens Betydning og at faa dem til at kappes om ikke blot at tilegne sig dens Resultater, men at virke for dens Fremme gennem Oprettelsen af Forsøgsstationer og paa anden Maade. Hvor han kom frem, flokkedes Landmændene om ham, og hans joviale, ligefremme Væsen gjorde, at enhver følte sig opmuntret til personlig Henvendelse, til at fremkomme med de Spørgsmaal, der laa Vedkommende paa Sinde, og hans Svar var altid imødekommende og i Formen afpasset efter Spørgerens Forkundskaber og Tankegang og de Forhold, hvorunder Vedkommende virkede«.

Derimod var der mindre at lære i Stöckhardts Laboratorium; thi han deltog ikke selv i Arbejderne, og om

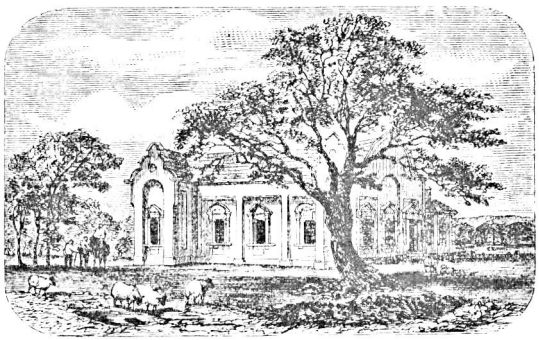
han end havde gjort dette, vilde han, efter Segelckes Mening, næppe have fyldestgjort Fordringerne til Nøjagtighed og Grundighed. Der foretoges Undersøgelser og Smaaforsøg i Mængde, men det afgørende for Stöckhardt var, at faa Bekræftelse paa, hvad han efter sit Kendskab til Landbruget ansaa for det rigtige. Stemmede Forsøgsresultaterne ikke hermed, blev de kasseret med den Begrundelse, at der enten maatte være begaaet en Fejl ved Udførelsen eller tilstødt et eller andet Uheld, som havde virket forstyrrende paa Resultatet. — Umiddelbart før Afrejsen havde Segelcke den Glæde, at Stöckhardt tilbød at skaffe ham Pladsen som Forstander for en ny Forsøgsstation, der var under Oprettelse, men han modtog dog ikke Tilbudet, hvor fristende det end kunde være.

Efter Afslutning af Opholdet i Tharand foretoges forskellige Udflugter til Forsøgsstationer, Gødningsfabriker og til de mest ansete Landbrug. Rejsen gik nu videre til Coburg, hvor en Landmandsforsamling overværedes, til München, Swejts, nedad Rhinen til Köln og Bonn, hvor Segelcke deltog i det almindelige tyske Naturforskermøde. Fra Bonn drog han ind i Holland, hvor han besøgte Amsterdam, Haarlem og Rotterdam med Udflugter ud paa Landet; men Mangelen af Kendskab til det hollandske Sprog hindrede ham i at faa det rette Udbytte af at gæste hollandske Landbrugere.

Fra Rotterdam gik Rejsen til England, hvor han først gjorde en Udflugt til Manchester for at se en meget omtalt Udstilling. Men Maalet for Englandsrejsen var dog først og fremmest Lawes og Gilbert, til hvem han havde Anbefaling fra Stöckhardt, og han følte sig »øjeblikkelig som bjærgtagen« af, hvad han dér fik at se. Rejseunderstøttelsen var imidlertid næsten opbrugt; hvad der var tilbage, kunde højst strække til endnu et Par Ugers Ophold, og at denne Tid maatte tilbringes paa Rothamstead, kunde der ikke være Tvivl om. Men just paa dette Tidspunkt kom der Brev fra en af Vennerne, at Segelcke havde vundet 1000 Kr. i Klasselotteriet. Opmuntret af dette uventede Held, besluttede han at for-

længe sit Ophold paa Rothamstead til 2 Maaneder i Stedet for 2 Uger, og senere blev det forlænget til henved 2 Aar, idet Segelcke, da Lotterigevinsten var opbrugt, skaffede sig Midler ved at bruge af den Arv, der var tilfaldet ham ved Faderens Død. Hele Udenlandsrejsen, som varede i $2^{5}/_{4}$ Aar, kostede ca. 9000 Kr., hvoraf han selv maatte tilskyde de to Tredjedele, men han tilføjer, at han aldrig har fortrudt at have anvendt saa meget paa sin Uddannelse; thi uden denne føler han sig forvisset om, at han ikke vilde have magtet den Opgave, der senere blev stillet ham.

Af ganske særlig Betydning blev i saa Henseende



Rothamstead.

Opholdet hos Lawes og Gilbert, af hvem Segelcke saa grundigt lærte Betydningen af aldrig svigtende Nøjagtighed, taalmodig Afventning af Resultaterne og Sanddruhed til det yderste i Gengivelsen af disse. Til at begynde med forekom den stadige Gentagelse af samme Arbejde vel overflødig, men lidt efter lidt fik Segelcke bedre Syn paa Sagen, og dertil bidrog rimeligvis ikke saa ganske lidt den Strid, der just paa den Tid stod mellem Liebig og Rothamstead.

I de to Aar Segelcke, med Undtagelse af de egentlige Sommermaaneder, fulgte og deltog i Forsøgsvirksomheden paa Rothamstead, blev der offentliggjort Beretninger om følgende Forsøgsrækker: 1. Dyrkning af Byg, 2. Ved-

varende Græsmarker, 3. Sammensætningen af Hvede, Hvedemel og Hvedeklid, 4. Dyrelegemets kemiske Sammensætning. Desuden foretoges omfattende Forsøg over Planternes Kvælstofkilder samt endvidere forskellige, spredte Fodringsforsøg. Der var saaledes fuldt op at se og studere, og Vejledning fattedes ikke, da Dr. Gilbert var meget meddelsom og gjorde sig en Fornøjelse af at indprænte andre sin Opfattelse af, hvad Forsøgene udviste, ligesom han ogsaa drøftede Spørgsmaalene om, hvad der talte for eller imod de forskellige Opfattelser.

Af selvstændige Arbejder udførte Segelcke en Række Bestemmelser af Fedt og Træstof i Hø fra Gødningsforsøgene paa de vedvarende Græsmarker. Disse Undersøgelser tog temmelig lang Tid, thi da der ikke forelaa brugelige Methoder, skulde saadanne først gennemarbejdes og prøves. Og det har sikkert været Segelcke en stor Glæde, at se Redegørelsen for disse nye Methoder optaget i Beretningen om Det britiske Naturforskermøde i Aberdeen 1859. Selve Fedt- og Træstofbestemmelserne blev derimod indlemmet i de fra Rothamstead udgivne Beretninger.

I Vinterhalvaarene havde Segelcke Lejlighed til at deltage i »The Chemical Society«s Møder i London, hvor han gjorde Bekendtskab med flere af de ledende engelske Kemikere, deriblandt saadanne Berømtheder som Thomas Graham. Ogsaa ved »The Royal Society«s Møder var han Deltager. — I Sommertiden foretoges større Rundrejser, til Dels sammen med Nordmanden Anton Rossing, som Segelcke giver det Vidnesbyrd, at »han ikke blot havde et ganske udmærket Greb paa at rejse, paa at spørge og skaffe Adgang til, hvad der fortjente at ses, men ogsaa paa at gøre Optegnelser; og af ham lærte jeg i Virkeligheden først begge Dele. Ligegyldigt hvor trætte vi vendte hjem om Aftenen, maatte Optegnelserne først bringes à jour, inden der var Tale om Hvile. . . . Af Introduktioner til Landmænd medbragte vi næsten ingen, men alligevel blev vi vel modtagne overalt; thi hvem kunde modstaa os, naar vi introducerede os med, at An-

ledningen til vort Besøg var, at man havde sagt os, at Vedkommende var den dygtigste Landmand paa Egnen — — og vi altid indrettede det saaledes, at man ikke behøvede at huse os Natten over«. — Den Rundrejse, her er Tale om, varede fra 12. Juli til 5. Novbr. 1858.

I Avgust 1859 forlod Segelcke England for at drage til Paris, men før end Afrejsen fra Rothamstead havde Dr. Gilbert tilbudt ham fast Plads som Medarbejder ved Forsøgene; og da han nu var bleven ret fortrolig med de engelske Forhold, rejste han egentlig i den Tanke at vende tilbage til Rothamstead; thi Udsigterne hjemme i Danmark forekom ham lidet lovende, og i Grunden syntes de ham betydeligt ringere, end da han for $2^1/_2$ Aar siden forlod sit Fædreland. Men heldigvis var dette dog ikke Tilfældet.

Opholdet i Paris varede i ca. 3 Maaneder, og Tiden benyttedes dels til at høre kemiske og landøkonomiske Forelæsninger, dels til Besøg i Laboratorierne, til Udflugter til Grignon Landbohøjskole, Stamschæferiet paa Rambouillet o. s. v. Paa Hjemvejen besøgtes forskellige tyske Kemikere, som Emil Wolff i Hohenheim, Bunzen i Heidelberg og Wöhler i Göttingen; og lidt før Julen 1859 naaede han endelig tilbage til Danmark.

Det store Spørgsmaal var nu, hvad han skulde slaa ind paa. Pladsen som Lærer i Kemi ved den nylig oprettede Veterinær- og Landbohøjskole beklædtes af Professor Barfoed, og nogen særlig Lærerplads i Agerdyrkningskemi var der ingen Udsigt til. Endnu mindre Udsigt var der til Oprettelsen af en Forsøgsstation efter tysk Mønster. Prof. B. S. Jørgensen, som Segelcke især raadførte sig med, mente med Hensyn til denne Art Forsøgsvirksomhed, at man først burde afvente, om de tyske Stationer svarede til Forventningerne. Skulde Danmark yde sit Bidrag til den Slags Fremskridt, mente Jørgensen,

at man helst maatte slaa ind paa en ny Vej, idet man søgte at belyse en enkelt Side af Landbruget, f. Eks. Mælkeribruget. Jørgensen havde allerede i 1838 ledet nogle Forsøg over Tilvirkningen af hollandsk og engelsk Ost og havde derved havt rig Lejlighed til at overtyde sig om, at der i meget høj Grad savnedes Kundskaber paa Mælkeribrugets Omraade; men paa den anden Side følte han sig ogsaa sikker paa, at her var noget at udrette, naar man gik fornuftig til Værks. Hvis Segelcke vilde slaa ind paa Mælkerifaget, vilde Prof. Jørgensen som Præsident i Landhusholdningsselskabet virke for, at Selskabet stillede Midler til hans Raadighed, indtil Staten kunde formaas til at tage Sagen i sin Haand.

Segelcke følte sig personlig tiltalt af dette Tilbud, men hans nærmeste Omgangsvenner fandt det alt for usikkert og foreholdt ham, at han udsatte sig for, at Landbruget, naar det havde draget den Nytte af ham, som foreløbig tilsigtedes, vilde søge at blive ham kvit, og saa vilde han være meget mindre skikket til at slaa ind paa ny Virksomhed, f. Eks. i Industrien. Resultatet blev dog, at Segelcke bestemte sig for at modtage Prof. Jørgensens Tilbud, som netop tiltalte ham ved sin Originalitet, og sikkert ogsaa derved, at denne Gren af Landbruget henlaa i et videnskabeligt Mørke i Udlandet.

Den 28. Marts 1860 holdt Segelcke Foredrag i Landhusholdningsselskabet (om Dyrkning af Byg); og efter paa denne Maade at have faaet Lejlighed til at fremstille sig for Selskabets Medlemmer, indgav han paa sin Fødselsdag d. 2. Maj s. A. et Andragende til Selskabet om at blive sat i Stand til at gøre sig bekendt med Mælkerifaget ved en Rejse i Indlandet og til derefter at anvende foreløbig et Par Aar paa at studere Mælkens kemiske Forhold m. m. Præsidiet, som den Gang bestod af Tillisch, Danneskjold-Samsøe og B. S. Jørgensen, sendte Andragendet til et Udvalg, bestaaende af: E. Tesdorpf, E. Hofmann (Bang), A. Valentiner, Philipsen-Højagergaard og Professor Bendz. I den Betænkning, Udvalget fremsendte, var

alle enige om, at Sagen fortjente Selskabets Understøttelse, men at man maatte være forberedt paa, at Opgavens Løsning vilde kræve lang Tid, og at den første Betingelse derfor var, at den, hvem den betroedes, lærte Mælkerivæsenet praktisk fra Grunden af, inden han foretog sig videre i Sagen. Meningerne var kun delte om, hvorvidt der — som foreslaaet af Tesdorpf — burde vælges en Kontrolkomité af praktiske Mejerimænd, hvad Valentiner fraraadede. Et Uddrag af denne Betænkning blev tilstillet Segelcke med Forespørgsel fra Præsidiet, om han kunde gaa ind paa de deri fremsatte Udtalelser og med Anmodning til ham om, i saa Fald at fremkomme med Forslag om Størrelsen af den Understøttelse, han i det hele vilde behøve til Planens fuldstændige Iværksættelse; og da han (3. Avg.) besvarede denne Forespørgsel bekræftende med Undtagelse af Hensigtsmæssigheden af en Kontrolkomité, stillede Præsidiet allerede d. 9. Avg. et Bidrag af 400 Kr. til Segelckes Raadighed samt Vederlag for direkte Udgifter efter Regning, til derfor i Løbet af Sommeren at erhverve nøjere praktisk Kendskab til Mælkens Behandling og Benyttelse. »Dermed var altsaa det første Skridt gjort« — skriver Segelcke.

Efter Anbefaling af Etatsraad Tesdorpf, som interesserede sig levende for Sagen, henvendte Segelcke sig saa til Mælkeriforpagter Behrends paa Voergaard i Vendsyssel med Anmodning om at maatte tilbringe nogle Uger i hans Mælkeri; og da Tilladelsen meget beredvillig blev givet, drog han derover, efter først at have forsynet sig med Thermometre og hvad andet han kunde have Brug for. Den 29. Avg. 1860 holdt Segelcke sit Indtog paa Voergaard og blev der i omtrent 2 Maaneder, deltagende med Liv og Lyst i de praktiske Arbejder i Mælkeriet, og samtidig foretog han en Mængde Iagttagelser og Optegnelser, f. Eks. med Hensyn til Luftens Varme- og Fugtighedsgrad i og udenfor Mælkekælderen, Mælkens Vægtfylde og Flødeafsætning, Flødens Varmegrad under Syrningen, Tiden der medgik til Udførelsen af alle Arbejder o. s. v. Nu for Tiden forstaas det let, at Segelcke

paa denne Maade meget hurtig fik Øje for Varmeforholdenes overordentlige Indflydelse og i det hele i Løbet af kort Tid fik en Forstaaelse af Sagen, som der ad den gamle slagne Vej skulde Aar til at erhverve. Paa et Punkt skortede det dog, idet der kun var meget ringe Lejlighed til at trænge ind i Maal- og Vægtforholdene. Mælken blev nemlig ikke maalt endsige vejet, hvilket var Segelcke et væsentligt Savn; men ved Hjælp af Tallet paa Mælkebøtter lykkedes det dog at føre nogen Kontrol med denne Side af Mælkeridriften, og ved et Forsøg fik han fastslaaet, at der d. 17. Oktbr. medgik $11^1/_3$ Pot Mælk til 1 Pd. Smør.

»At man i Mejeriet med Undren saa paa min Virksomhed« — skriver Segelcke — »og havde Vanskelighed ved at forstaa, hvad Interesse jeg kunde have af at lære Mejeri, følger af sig selv, men lige godt hjalp man mig det bedste, man kunde. For Hr. Behrends og Frue, der i mange Aar havde været Mejeribødker og Mejerske paa Ourupgaard, var det mer end fyldestgørende, at Tesdorpf ønskede det saa, og begge var de utrættelige i at vise mig til Rette og meddele mig deres mangeaarige Erfaringer i Mejerifaget; og Mejersken Jomfru Christensen var hurtig vunden, saa det gik alt saa fornøjeligt og let som tænkes kunde.«

Efter Afslutning af Læretiden paa Voergaard og Besøg i en Del andre Mælkerier i Vendsyssel, rejste Segelcke tilbage til København for at aflægge Regnskab til Landhusholdningsselskabet for Anvendelsen af de Midler, der var stillet til hans Raadighed og derefter afvente Udfaldet af den forestaaende Generalforsamling, hvor det skulde afgøres, om Selskabet vilde gaa ind paa Segelckes Forslag om foreløbig i 2 Aar at sætte ham i Stand til at beskæftige sig med Mælkerifaget. At Præsidiet vilde fremsætte Forslag om at gaa ind derpaa, havde han ingen Grund til at tvivle om, efter den Stilling, Professor Jørgensen indtog til Sagen; men hvorledes Generalforsamlingen vilde stille sig, var umuligt at forudse. »Den 19. Decbr. 1860 stod Slaget« — skriver Segelcke. Efter

at forskellige Sager var afgjort, derunder Valget af 2 ny Præsidenter i Stedet for Tillisch og Danneskjold-Samsøe, der begge havde ønsket at fratræde, kom man endelig til et nyt Punkt paa Virksomhedsplanen for det kommende Aar, som lød saaledes: »Ved at foranstalte kemiske Undersøgelser over Mælken og andre Mejeriproduktionen vedrørende Forhold.« Da dette Punkt kom under Forhandling, oplyste den ledende Præsident (B. S. Jørgensen), at Segelcke, efter at have uddannet sig ved flerårigt Ophold i Udlandet, til Dels paa egen Bekostning, havde indgivet Forslag angaaende Foretagelse af omfattende Forsøg over Mælkens kemiske Forhold, Mælkegæringens Natur, Mælkens Holdbarhed, saa vidt muligt i Forbindelse med Fodringsforsøg. Endvidere meddelte han, at det nedsatte Udvalg enstemmig havde tilraadet Sagens Iværksættelse ved Selskabets Omsorg og paa dets Bekostning, samt at Segelcke havde arbejdet et Par Maaneder i Mejeriet paa Voergaard og i sin Beretning herom fremhævet de Spørgsmaal, som det foreløbigt maatte anses af Vigtighed at faa klaret. Undersøgelserne vilde formodentlig medtage $1^1/_2$—2 Aar, og et Honorar af 2000 Kr. aarlig og 600 Kr. til Rejser og kemiske Forsøg ansaas for passende.

Forslaget blev, som det synes, vedtaget uden videre Forhandling, og dermed var det altsaa sikret, at Segelcke i 2 Aar uforstyrret kunde hengive sig til Studiet af Mælkerifaget, forudsat at det ikke blev til noget med Kontrolkomiteen; men i saa Henseende saa det lidt misligt ud, da Forslagsstilleren (Etatsraad Tesdorpf) nu var indtraadt i Præsidiet. Sagen blev da ogsaa endnu en Gang forelagt det i sin Tid nedsatte Udvalg, som dog nu kun bestod af tre Medlemmer: Hofmann (Bang), Valentiner og Bendz, idet Philipsen var udtraadt, og Tesdorpf var valgt til Præsident. Hofmann (Bang), til hvem Sagen først blev sendt, opfattede Udvalgets Opgave saaledes, at dette skulde foreskrive Regler for, hvad Segelcke skulde foretage sig, og opstillede derfor en Række saadanne, derunder ogsaa hvilke Gaarde Segelcke skulde besøge o. s. v.

Men baade Valentiner og Bendz nedlagde Indsigelse herimod: »Da Segelcke er en fornuftig Mand, som er paa den rigtige Vej, tror jeg det er bedst ikke at binde ham for meget ved Forskrifter« — skrev Valentiner; og Bendz tilføjede: »Den, der behandler en saa kompliceret Opgave fra et videnskabeligt Standpunkt, hvis heldige Løsning saa meget beror paa Spørgsmaalenes gensidige Stilling, maa ved sit Blik paa Sagen bedst selv føle, hvorledes Undersøgelsen skal gennemføres, hvorfor jeg vil anse det for rettest, at lade Undersøgerens Geni raade. . . .« Derved bortfaldt for stedse Spørgsmaalet om Kontrolkomité og al anden Indblanding.

Fra 1. April 1861 indtraadte Segelcke officielt i Landhusholdningsselskabets Tjeneste, og hverken han selv eller nogen anden anede den Gang, at han i en hel Snes Aar skulde virke under Selskabet; og lige saa lidt anede Segelcke den Gang, at Mælkerifaget skulde blive hans Livsopgave. Da han nu altsaa var antaget til denne Virksomhed, havde de fleste sikkert ventet, at Segelcke som særlig uddannet Kemiker havde slaaet sig ned i et kemisk Laboratorium, for at fordybe sig i Undersøgelser af Mælkens kemiske Forhold. Men han valgte tvært imod at kaste sig over den praktiske Mælkeridrift og søgte ved fortsat Deltagelse i Arbejderne i Mælkeriet at tilegne sig, paa den ene Side »fuldendt Haandfærdighed« i alle Arbejder og paa den anden Side det mest alsidige Kendskab til de vekslende Forhold, hvorunder der arbejdedes, og de Vanskeligheder man havde at kæmpe med. Den første Sommer tilbragtes næsten helt paa Gedsergaard og Ourupgaard, særlig det første Sted, hvor Buus (senere Inspektør paa Rosvang) den Gang var Forvalter. Paa Hjemrejsen i September besøgtes et Par Mælkerier i Sydsjælland, og om Efteraaret foretog Segelcke en Rejse i Slesvig, Holsten og Mecklenburg. I Løbet af Vinteren 1861—62 udarbejdedes Meddelelser vedrørende Mejeriv æsenet, som findes optaget i Tidsskriftet for 1862. I denne Afhandling drøftes meget udførligt tre Spørgsmaal: 1) Forskellige Forholds

Indflydelse paa Mælkens Fedtindhold, 2) Om Mælkekælderes Indretning og om Mælkens Holdbarhed samt 3) Sammenligning mellem Flødeafsætningen i Træbøtter og i Destinonske Fade.

Sommeren 1862 besøgtes et stort Antal Mælkerier baade paa Sjælland og i Jylland, og om Efteraaret gjorde Segelcke atter en Tur til Falster. I Begyndelsen af December holdt han Foredrag i Landhusholdningsselskabet Om kunstige Gødninger og deres Anvendelse i Landbruget, og i Løbet af de syv Fjerdingaar, der var hengaaet, siden han kom i Landhusholdningsselskabets Tjeneste, havde han skrevet flere Artikler i Tidsskriftet og i Ugeskrift for Landmænd, dels om samme Emne og dels om Oljekager og andre Foderstoffer; men skulde der peges paa bestemte Resultater af hans Virksomhed, saa skønnede han nok, at disse ikke saa let lod sig paavise. Ved Selskabets Generalforsamling d. 19. Decbr. 1862 viste det sig ogsaa, at Begejstringen for Segelckes Virksomhed ingenlunde var udelt; thi da Forslaget om at bevilge Honorar for det kommende Aar (fra 1. April 1863) blev sat under Forhandling, rejste der sig en stærk Opposition herimod. Ordførerne for Modstanden synes nærmest at have været Kammerherre Castenskjold, Frederikslund, som paa den Tid var Formand i »Sorø Amts landøkonomiske Selskab«, og Grev Bernstorff, Katterup. Præsidiet havde ikke ringe Vanskelighed med at overvinde Oppositionen, og endskønt Sagen ogsaa fandt varm Støtte hos flere Medlemmer af Selskabet, og der navnlig blev fremhævet det fortjenstlige i, at Segelcke ved sin Virksomhed havde knyttet Teori og Praksis nærmere til hinanden paa et vigtigt Omraade af Landbruget — saa var dog alt, hvad der opnaaedes, at Bevillingen blev fornyet for et Fjerdingaar (April—Juni 1863).

Ved Generalforsamlingen i Juni stod Spørgsmaalet derfor atter paa Dagsordenen, og de samme Medlemmer af Selskabet optraadte om muligt endnu skarpere herimod end i Decbr. De gjorde navnlig gældende, at Selskabet havde ofret mer end nok paa den Sag, da »Mejeri-

produkternes Mængde og Beskaffenhed beror paa saa mange Faktorer, at det for Videnskabsmanden og Teoretikeren næppe vil være muligt at opklare alt det tvivlsomme og vinde praktiske Resultater«. Naar det alligevel vedtoges at bevilge Segelcke det foreslaaede Honorar for Resten af Regnskabsaaret 1863—64, skyldtes det, næst Præsidenternes Forestillinger, meget den Omstændighed, at Jægermester Saxtorph, Vosnæsgd. (ved Aarhus), fremkom med den Udtalelse, at hvis Landhusholdningsselskabet lod Sagen falde, vilde Jyderne optage den og sætte Segelcke i Stand til at fortsætte sine Studier. Under Forhandlingen om Sagen blev bl. a. anført, at Segelcke havde været »en sagkyndig Konsulent for mange« — vistnok første Gang Ordet» Konsulent« blev benyttet i Forholdet overfor Landbruget, og der gik endnu mange Aar, før dette Navn vandt Borgerret.



Th. R. Segelcke. 1865.

Ved Generalforsamlingen i Decbr. 1863 vedtoges Bevillingen uden nogen Forhandling, og det følgende Aar faldt der kun bifaldende Udtalelser. Godsejer Holm, Lerkenfeldt, anførte saaledes Eksempler paa det direkte Gavn, flere Mælkerier havde havt af at følge Segelckes Anvisninger og udtalte sin Glæde over, at hans værdifulde Virken vilde afsløre det Hemmelighedsvæsen, hvori denne vigtige Del af Landbrugsvirksomheden har været indhyllet. De tid-

ligere Modstandere udtalte endog deres Tilslutning og erkendte, at de havde taget fejl, naar de havde mistvivlet om Nytten af Segelckes Virksomhed.

1866 bevilgedes Honoraret for første Gang paa 3 Aar, og dette gentog sig stadig for Eftertiden og stedse uden Opposition: Kun nu og da blev der af et Medlem slaaet paa, at man burde forsøge, om ikke Summen kunde blive optaget paa Finansloven. Krisen fra 1862—63 gentog sig ikke senere. — Det er let forstaaeligt, at disse evindelige Forhandlinger om Segelckes Honorar maa have været pinlige for ham, og vel ikke mindst, fordi de jo paa en slaaende Maade syntes at give hans Venner Ret, naar disse netop fremhævede det usikre ved Stillingen under Landhusholdningsselskabet. Havde han ikke allerede den Gang havt saa fast en Tro paa, at her laa hans Livsgerning, vilde han vel næppe have fundet sig i disse Ydmygelser, som det i hvert Fald til Tider maa have været for ham. Og Usikkerheden blev saa meget større derved, at Afgørelsen stedse laa i Hænderne paa de vekslende og ofte faatallige Medlemmer, som deltog i Selskabets Generalforsamlinger.

Umiddelbart efter det kritiske Møde i Landhusholdningsselskabet i Juni 1863 slog Segelcke et Slag ved Landmandsforsamlingen i Odense, idet han d. 4. Juli indledede Forhandlingen om følgende Spørgsmaal: »Hvilke Ændringer turde være at anbefale i den Fremgangsmaade, der almindeligt benyttes ved Behandlingen af Mælken og Produktionen af Smør og Ost paa de større Gaarde her i Landet, dels for at lette Arbejdet, dels for at forøge Mængden eller Godheden af Produktionen? I sit Foredrag slaar Segelcke først til Lyd for, at »der bør gives den unge Landmand, der jo ellers skal lære alt, hvad der vedrører en Gaards Drift, Lejlighed til ogsaa praktisk at lære Mælkeridriften at kende, da det er en af de allervigtigste Indtægtskilder, som ikke udelukkende bør overlades til Mejerskens Forvaltning i et og alt«. Dernæst fremhæver han Betydningen af, at der føres meget nøje

Kontrol ikke alene med, hvad der gaar ud af Mælkekælderen af Smør og Ost, men ogsaa over, hvor megen Mælk der daglig bringes ind i denne, hvilket man lettest og bedst bestemmer ved at veje Mælken. Endvidere bør der føres Kontrol med Varmen i og udenfor Mælkekælderen, med Fugtighedsforholdene, Antallet af Maal Mælk, der holdes o. s. v.; derved vilde kastes Lys over mange Forhold, som hidtil har været uforklarlige. I Forbindelse hermed maa føres Regnskab, hvortil Segelcke allerede den Gang havde udarbejdet nogle Skemaer, som ogsaa var i Brug paa flere Gaarde. Han omtalte ligeledes Mælkekælderen og Mælkekarrene, Flødens Syrning og Vigtigheden af at iagttage den heldigste Temperatur ved Kærningen.

Under Deltagelsen i det praktiske Arbejde i Mælkerierne blev Segelcke hurtig klar over, at der maatte gaas lempeligt frem, hvis der skulde opnaas nogen varig Bedring af Forholdene; thi man arbejdede i høj Grad paa Slump og uden virkelig Forstaaelse. Men naar han f. Eks. prøvede paa at forklare, hvilken betydelig Støtte Termometret kunde være, baade ved Flødens Syrning og ved Kærning og Ostelavning, saa kunde en ældre, erfaren Mejerske godt give ham Ret, naar Talen var om de unge, men hun følte ikke Trang til det for sit eget Vedkommende, ». . . men det generede mig selvfølgelig ikke« — skriver Segelcke — »at det kun var af rent og skært Hensyn til de unge, at de indførte Brugen af Termometret; deres Iver efter at erkyndige sig om, hvad det viste, antydede noksom, at de ogsaa selv rettede sig derefter«.

Det næste Maal, Segelcke stilede efter, var at finde Grunden til, at Mælkeriprodukterne i det ene Mælkeri var bedre end i det andet. Spurgte han Mejerskerne, saa hed det sig, at det laa i Køernes Antal, i Græsset, i Mælkerilokalerne, kort sagt i alt andet end dette, at man bar sig forskelligt ad. Segelcke skønnede derimod snart, at det rimeligvis væsentlig laa i det sidste (Fremgangsmaaden), men hvad var det væsentlige, og hvad var af

underordnet Betydning? En af de mest grundmurede Støttepiller for de overleverede Læresætninger var Troen paa Nødvendigheden af de 100 Køer, for at kunne producere fint Smør. Denne Tro bandt Hænderne paa den overvejende Del af Smørproducenterne og betog dem alt Haab. Ved en Rejse i Holland, som er omtalt i Meddelelser vedrørende Mejeriv æsenet II (1864), erfarede Segelcke, at Hollænderne ansaa 30—40 Køer som det heldigste for Smørmælkerier, hvilket allerede gav den gamle Sætning om de 100 Køer sit første Grundskud, men endnu stod den dog. Saa besøgte Segelcke en Gang Landinspektør Blangstrup i Nykøbing (Falster), som i Samtalens Løb skæmtende kom med den Ytring, at naar Segelcke vilde blive til The, skulde han faa Smør, som kunde stikke Ourupgaards. Og efter at Segelcke havde erklæret det for ekstrafint, rykkede Landinspektøren ud med, at han fik det fra en Husmand med 3 Køer. Ved nærmere Undersøgelse viste det sig imidlertid, at vedkommende Husmandskone var en forhenværende — Herregaardsmejerske! Enhver anden vilde vel ikke tillagt dette videre Betydning, men for Segelcke var det en Oplysning af allerstørste Værd; thi her havde han jo et slaaende Bevis for, at Teorien om de 100 Køer nødvendigvis maatte være falsk.

Denne Opdagelse førte i Foraaret 1865 til Udgivelsen af Vejledning i Smørtilberedning for mindre Jordbrugere af Th. Segelcke, der i 6000 Ekspl. spredtes over Landet i mindre end et Aar. Denne fortrinlige lille Bog gjorde sikkert stor Nytte i mange mindre Mælkerier, thi den udmærkede sig ved at være overordentlig letfattelig og gav overalt bestemte og tydelige Anvisninger paa, hvorledes man skulde bære sig ad, for at lave fint Smør. Fra nu af gik det løs paa at bringe alle, store og smaa, til at lave Smør af fineste Beskaffenhed og derefter paa Regulering af Fremgangsmaaden, saa Produkterne fra Dag til Dag, fra Maaned til Maaned, blev ens; og dette udvidedes atter til, at de blev ens Sommer og Vinter. Overførelsen af Fremgangsmaaden fra de bedste Mælkerier

til de mindre gode, Fastholdelsen af de gode Resultater o. s. v. krævede Optegnelser; og da der ikke fandtes de fornødne Hjælpemidler hertil, udgav Segelcke sammen med Proprietær Johannes Friis, Lillerup, Mejeridagbøger, som i sin Tid vandt en Del Udbredelse i de større Mælkerier. Først gennem saadanne daglige Optegnelser blev det muligt at overføre de anvendte Fremgangsmaader fra det ene Mælkeri til det andet, ligesom det ogsaa kun ved Hjælp af Optegnelser var muligt at fastholde de vundne Fremskridt.

Hvad der i høj Grad bidrog til, at de af Segelcke foreslaaede Forbedringer forholdsvis hurtig vandt Indgang, var først og fremmest dette, at der slet ikke var Tale om nogen Omvæltning i den hele Drift, lige saa lidt som der krævedes ny og kostbare Indretninger. De Ændringer, han anbefalede, krævede tvært imod ikke nævneværdige Udgifter; det hele drejede sig om nogle Kroner til Termometre og Maaleglas, en Decimalvægt og Bog til Optegnelser. Enhver, der havde Sans for Fremskridt, kunde derfor ogsaa uden Vanskelighed komme over Udgifterne. Dernæst var det sikkert af stor Betydning, at Segelcke saa udelukkende samlede hele Interessen ikke alene om Smør-Produktionen, men om den ene Ting: at lave fint Smør. Han var meget tidlig klar over, at der var intet for os at udrette med Osten, i alt Fald ikke i en nær Fremtid. Segelcke bestemmer selv Maalet saaledes: Først godt Smør og saa meget Smør. Men han mener, at det egentlig var den omvendte Vej, der havde Stemningen for sig: man vilde først og fremmest have meget Smør. Hvis Segelcke havde bøjet sig for denne Stemning, vilde det hele uden Tvivl være forsumpet; thi ikke alene fattedes den Gang Vilkaarene for virkelige Studier og Forsøg over Smør-Mængden, men hvad kunde det nytte, at Smørudbyttet øgedes, naar Kvaliteten ikke duede! Det gode Ry for vort Smør og den derpaa grundede Afsætning maatte først erhverves.

Gennem de mange Foredrag, Segelcke holdt ved Smørudstillinger, især i Halvfjerdserne, og hvor der var god

Lejlighed til at faa den jævne Befolkning, baade Kvinder og Mænd, i Tale, gik hans Bestræbelser ogsaa ganske særlig ud paa at vække Interessen for at lave fint Smør. Og Segelcke havde fortrinligt Greb paa at tale til saadanne Tilhørere. Hans noget omstændelige Foredrag og Tilbøjeligheden til, eller snarere Omhuen for, at faa alle de smaa Ting med, passede netop godt for danske Bønder. Og hans Tale gik ikke alene ud paa at vise Folk Fordelene ved at gøre Fremgang, men han forstod ogsaa at kalde paa Samfundsfølelsen, saa hans Foredrag ofte fik en vækkende Karakter. Saaledes ved en Smørudstilling i 1874, hvor han, efter at have udtalt sin Glæde over, at de gode Smørpriser ogsaa var kommet de mindre Producenter tilgode, dernæst udtaler: »... men det gælder desværre ikke alle; thi der er endnu mange, som vedbliver at lave daarligt Smør og derved ikke blot skader sig selv, ved at faa mindre Pris for deres Varer, men ogsaa andre, som gør sig Flid for at frembringe gode Varer, idet det nedsætter Landets Produktion paa Udlandets Markeder; det vilde gøre Køberne mere beredvillige, hvis alt var godt, og der ikke kom en Mængde slet Smør i Handelen. Der burde ligefrem være Mulkt for at lave slet Smør, men forhaabentlig vil det snart gaa op for Folk, at man faar en saa lav Pris for slet Smør, at det ikke kan betale sig at vedblive at lave saadant.«



Th. R. Segelcke c. 1870.

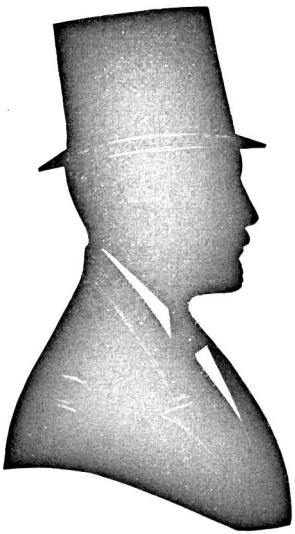
Ved et Landboforeningsmøde samme Aar kommer han i sit Foredrag ind paa Betydningen af den gensidige Paavirkning, men man mærker straks paa hele Tonen, at han denne Gang har udelukkende mandlige Tilhørere: »Naar en Mand laver godt Smør, bringer han

let de andre Gaardmænd i samme By til ogsaa at lave godt Smør, og den, der kan paavirke andre ved sit Eksempel, skylder dem derfor ligefrem at lave godt Smør.« Segelcke vil »ingenlunde kaste hele Skylden for det daarlige Smør paa Konerne og Døtrene, det er tvært imod snarere Mændenes Skyld. Mændene skal sørge for at skaffe gode Køer og god Mælk; de kommer mere omkring og skal derfor skaffe Oplysning om de Priser, der betales andre Steder. Mændene kan ogsaa bedre forhøre sig om, hvorledes man bærer sig ad andre Steder, de skal anskaffe de Redskaber og Hjælpemidler, der med Fordel benyttes andet Steds, og de skal købe gode Skrifter om Mejeridriften og læse dem højt for Konerne. Manden skal ogsaa opfordre Konen til at tage ud og lære den rette Fremgangsmaade i et godt Mejeri«. — Ved en anden Lejlighed kan han komme ind paa at omtale Forholdene i Kostalden: »Hvorledes ser det til at begynde med ud i Kostalden? Som oftest mørkt og det i dobbelt Forstand; vi trænger til mere Lys, saa at vi kan se, hvorledes det har sig dér med Renligheden; der findes næppe en Gaard, hvor der ikke i denne Henseende er meget at forbedre. . . . Vi maa have mere Lys i Kostalden, ogsaa for at se, hvad Køerne duer til, thi i Mørket ser de lige gode ud alle sammen. Ved Vejning af Mælken bør vi søge Kundskab om, hvad enhver Ko yder os. . . . Kunde man erholde statistiske Oplysninger om, hvad hver enkelt Ko i Landet malker Aaret rundt, vilde Haarene vistnok rejse sig paa manges Hoveder. En Mængde Køer vilde vise sig at være som Rotter i et Ostekammer; de æder en Mængde Foder uden at yde et tilsvarende Udbytte.«

Eller han — som i 1878 — taler om, at Maalet flytter sig: »For en Del Aar siden kunde det være nok for en Gaardmandskone at stræbe efter at blive den dygtigste i Sognet, senere var Maalet at være den første i Amtet, saa i hele Landet, og nu endelig gælder det for enhver saa vidt mulig at stræbe frem som den dygtigste ogsaa i Udlandet paa det store Marked, hvor man ikke

spørger om, hvor og af hvem Smørret er lavet, men om hvad det duer til.«

Segelcke kom i sine Foredrag jævnlig ind paa det uheldige i, at der fandtes saa faa Landmænd, som selv kunde overtage Ledelsen af og Tilsynet med Mælkeridriften. Ved en Smørudstilling i 1877 udtaler han bl. a.: ». . . enhver Landmand bør i det mindste bringe det saa vidt, at han selv har tilvirket en Drittel Smør, hvilket for indsigtsfulde og praktisk uddannede Mænd er hurtig lært. Har Landmanden nemlig selv Forstand paa Mælkeridriften, kan han hente mangen nyttig Erfaring eller Oplysning hjem, med Udbytte læse de forskellige Meddelelser om Mælkeridriften og ved Besøg hos Naboer og Venner gøre fornuftige Iagttagelser og stille Spørgsmaal. Mangler han denne Indsigt, forekommer Driften ham ens overalt, og han vil først blive opmærksom paa de mange Forskelligheder, naar han har faaet Evne til at se. Landmændene maa derfor først og fremmest søge at erhverve praktisk Forstand paa Mælkeridrift, og det hvad enten de er unge eller gamle, formuende eller i knappe Kaar, og ikke mindst i sidste Tilfælde, thi det er dobbelt slemt at lave slet Smør, naar man ikke har Raad dertil.«



Th. R. Segelcke. 1879.

Virkningen af Segelckes baade vækkende og æggende Tale om dette Emne udeblev heller ikke, thi i Aarenes Løb meldte der sig over et Tusinde unge Mænd som Mælkerilærlinger under hans Ledelse; og han havde et udmærket Greb paa under disse Forhold at hjælpe unge Mennesker til Rette. Segelcke havde nemlig blandt mange andre gode Egenskaber ogsaa den at kunne

give sig Tid til at høre paa, hvad hver enkelt havde paa Sinde, og han kunde hjælpe én til at finde Rede i de uklare Tanker. Han vandt derfor ogsaa hurtig og i en sjælden Grad sine Lærlingers Tillid. Før Pladsen skulde tiltrædes, mødte man hos ham, for at modtage sine 3 Optegnelsesbøger, hvoraf den ene var paa over 200 Sider og af temmelig stort Format. Endvidere fik man sine »Instrukser«, der baade var meget udførlige og meget nøjagtige; og man fik tillige adskillige gode Raad med Hensyn til, hvorledes man skulde begaa sig i de forskellige Omgivelser, man vilde komme til at færdes i, saa vel i den egentlige Læretid som under Besøgene i andre Mælkerier. Segelcke kunde ved en saadan Lejlighed give en levende og træffende Karakteristik af flere af de Personligheder, man vilde faa med at gøre i Læretiden. Formaalet hermed var dog ingenlunde at vække de unge Menneskers kritiske Sans, men havde den rent praktiske Bestemmelse at spare Lærlingen for at bringe sig selv i vanskelige Stillinger, hvor han kom frem, da dette let kunde forringe Udbyttet af Læretiden.

Segelcke ejede stor Evne til at hjælpe sine Lærlinger til virkelig Forstaaelse af, hvad de havde med at gøre, og dette hængte aabenbart sammen med, at han ogsaa forstod at vække deres Begejstring for Sagen. Men han var ingen Ven af Talemaader; ubestemte og svævende Udtryk kunde han anholde uden Skaansel. Særlig var han paa Jagt efter Ordet »Passende«. Naar man skulde give Vejledning ved et eller andet Arbejde i Mælkeriet, maatte man aldrig tale om, hvad der var passende. Det var jo netop dette, at den, der skulde vejledes, var uvidende om. Derfor skulde man bruge Termometer, Maal og Vægt, thi det kunde enhver forstaa, som var i Besiddelse af almindelig Menneskeforstand. Det var ikke saa underligt, at Segelcke havde et godt Øje til det »passende«, da dette paa den Tid, han begyndte sin Virksomhed i Mælkerierne, saa at sige dannede Grundlaget for alle de vigtigste Arbejder i Mælkeriet: man syrnede Fløden med en »passende« Mængde Kærnemælk og kær-

nede den ved en »passende« Varmegrad; man satte en »passende« Mængde Løbe til Ostemælken, naar den var opvarmet til en »passende« Varmegrad o. s. v. Men hvad der i alle disse Tilfælde var passende, slumpede man sig til. — For den yngre Slægt synes det rimeligvis ubetydelige Smaating at lære Folk at bruge Termometer, Maal og Vægt og paa Grundlag heraf føre et Mælkeriregnskab; men for en Menneskealder siden udgjorde Indøvelsen af disse Smaating i Virkeligheden et grundlæggende Arbejde i vort Mælkeribrug; thi det er herpaa, hele den senere Udvikling er bygget. Nu ser det hele saa simpelt ud, at man skulde synes, enhver kunde have gjort det Stykke Arbejde, men der var kun én, der meldte sig, og det var — Thomas Riise Segelcke.



Th. R. Segelcke. 1876.

Det var ganske naturligt, at det i den første Tid næsten udelukkende var Herregaardsmælkerier, der fik Gavn af Segelckes Raad og Vejledning. De mindre Mælkerier — paa Bøndergaardene — kom i Reglen kun

paa anden Haand under hans Paavirkning, nemlig gennem Mejeriassistenterne. Men de fleste af disse stod i jævnlig Forbindelse med Segelcke og hentede ikke sjældent Raad hos ham. Det var Landboforeningerne, der ansatte og lønnede disse Assistenter, men det var som oftest Segelcke, der havde sørget for deres Uddannelse og givet Stødet til, at Sagen var kommet i Gang, ligesom det ogsaa gerne var ham, der udpegede de unge Mænd, som kom til at beklæde Pladserne. — I Regelen opholdt Mejeriassistenten sig en Uge paa hvert Sted, første Gang han blev tilkaldt, og det faldt saa at sige af sig selv, at Formiddagen blev brugt til at forklare de forskellige Arbejder, lige fra Anvendelsen af Termometer og Maaleglas til Smørrets Ældning og de forskellige Mejeriredskabers Rengøring. Denne Side af Undervisningen gik i Almindelighed let fra Haanden. Vanskeligere var det, naar Assistenten om Eftermiddagen skulde til at indøve Husmoderen eller en voksen Datter i at føre Mælkeriregnskabet. Det var vistnok de færreste Steder, det lykkedes at faa dette Arbejde til at gaa, som det skulde, og Regnskabsføringen var stadig den svage Side i de mindre Mælkerier. — Den første Mejeriassistent blev antaget af »Maribo Amts økonomiske Selskab« og begyndte sin Virksomhed i April 1869.

Da Andelsmælkerierne vandt Udbredelse, ophørte lidt efter lidt den Virksomhed, Mejeriassistenterne havde udøvet. — I Slutningen af Firserne ansattes Statskonsulenter, som vel ikke stod under Professor Segelckes Ledelse, men som sikkert ofte søgte Raad og Vejledning hos ham, saa Konsulentvirksomheden ogsaa har været under hans Paavirkning og draget Nytte af den rige Erfaring, han sad inde med.

1874 blev Segelcke ansat som Docent i Mælkerilære og Landbrugsbogholderi ved den kgl. Landbohøjskole. Det ligger imidlertid i Sagens Natur, at denne Virksomhed ikke i særlig Grad kunde drage den offentlige Opmærksomhed hen paa sig. At Segelcke anvendte meget stor Flid paa denne Lærergerning, er der ikke delte Meninger om, ligesom han ogsaa i Ordets strængeste

Forstand fulgte med i den overordentlig hurtige Udvikling i Mælkeribruget, som betegner den sidste Fjerdedel af det nittende Hundredaar. Alle syntes at være enige om, at Segelcke paa Lærestolen gjorde udmærket Rede for sine Fag, men Tilbøjeligheden til Bredde i Fremstillingen, som passede særlig godt, naar han holdt Foredrag for danske Bønder, lagde vistnok ikke sjældent lovlig stærkt Beslag paa Tilhørernes knapt tilmaalte Tid.

Fra 1880 ophørte Segelcke at være Landhusholdningsselskabets Konsulent, men blev fra nu af Ministeriets Konsulent i Sager, som vedrørte Mælkeribruget, og denne Stilling indtog han sammen med Lærerpladsen ved Landbohøjskolen lige til sin Død.

Segelcke er med Rette bleven betegnet som det danske Mælkeribrugs Fader, og han anerkendtes som saadan ikke alene her i Landet, men ogsaa næsten overalt uden for Danmark, hvor denne Side af Landbruget ikke er ligefrem vanskøttet. Han havde ogsaa den Glæde at se sin Virksomhed paaskønnet i en saadan Grad, som kun de færreste Banebrydere oplever, idet han dels optoges som Æresmedlem af en Række Foreninger og Selskaber, baade danske og udenlandske, dels blev hædret med danske og fremmede Ordener i et Omfang, som kun bliver Mænd i de højeste Stillinger til Del. En særlig Glæde var det ham vistnok, at han i Decbr. 1900 valgtes til Præsident i Landhusholdningsselskabet, det Selskab, som han i saa mange Aar havde staaet i Forhold til, og som trods Genvordighederne i det kritiske Aar 1862—63 stadig havde ejet hans varme Interesse.

A. Svendsen.

Segelcke var en stor Arbejdskraft og han var et Pligtmenneske samtidig med at han var en fornøjelig Selskabsmand, en god og kærlig Broder, Slægtning og Ven og en hjælpsom Mand.

Hans Arbejdsdag var lang, først langt ud paa Natten slukkedes Lyset i hans Studereværelse ved Sortedamssøen, thi han havde ingen Ro paa sig før end Arbejdet var endt. Sit Fag fulgte han med største Omhu og Uddrag af hvad han læste og erfarede blev indført i Notebøger og gav Anledning til yderligere Undersøgelser. Han var til enhver Tid i Stand til at give Svar paa Spørgsmaal, til at lede den Søgende paa Sporet og vise ham, hvilken Vej han skulde gaa. Utallige var de Besøg, han modtog af Udlændinge og af Landsmænd og altid havde han god Tid til at give sig af med dem. Ingen forlod ham tomhændet, og hvad han ved sine Samtaler fik at vide, gik ind i Notebøgerne.

Segelcke betragtede sit Fag som meget udstrakt og derved forøgedes hans Arbejde meget. Han fulgte hele Landbrugets Udvikling og han kendte det grundigt. Betegnende for hans Opfattelse er hans Ytring: at Landbrugets Udvikling hviler paa et bedre Husdyrbrug. Man ser, at han har havt stort Syn paa Sagerne, og det er uden Tvivl Grunden til hans store Resultater.

Han havde et mærkelig klart Blik paa, hvordan Uddannelsen af Mejeriets Folk skulde ledes, og han anvendte megen Tid herpaa. Saaledes kan anføres, at han holdt paa, at alle hans Lærlinger skulde til Fru Hanne Nielsen paa Havarthigaard, thi det var en lille Bedrift, hvor der var meget at lære og som særlig egnede sig for de mindre Ejendommes Hustruer og Døtre. Han tillagde et saadant Besøg en stor Betydning ogsaa fordi Fru Nielsen var en Personlighed, som kunde paavirke sine Omgivelser.

En Ejendommelighed ved Segelcke var, at han ikke nærede nogen Frygt for at belære Udlændinge. Dette blev jævnlig fremført som en betænkelig Side af hans Virksomhed; hans Svar var, at man ikke kunde hindre Udlændinge i at komme til Danmark og at de ikke gjorde os Skade, naar de kom tilbage til deres eget Land. Det er de dygtige Danske, som udvandrer, der gør os mest Skade, sagde han altid. En anden Betragtning var, at

han og saa mange andre Danske har lært saa meget i Udlandet, at det vilde være utaknemligt at lukke Dørene for Fremmede.

Fra alle Verdens Lande kom Folk til ham. Dog, hans kæreste Gæster var Finlænderne. Den Adresse, de sendte ham til hans Jubilæum, var ham en særlig Glæde.

Transportforholdenes Ordning laa Segelcke meget paa Hjerte, og talrige var de Møder og Diskussioner desangaaende, han deltog i. Altid var han kampberedt og store Fordringer stillede han ud fra den Grundbetragtning, at naar de danske Landmænd anstrængte sig for at lave godt Smør, maatte der af det Offentlige drages Omsorg for dets gode Forsendelse, thi den Opgave kunde Enkeltmand ikke magte.

Segelcke var stærkt optaget af mange Hverv og hans store Grundighed medførte, at hvert enkelt tog mere Tid og Tanker for ham end for de fleste andre.

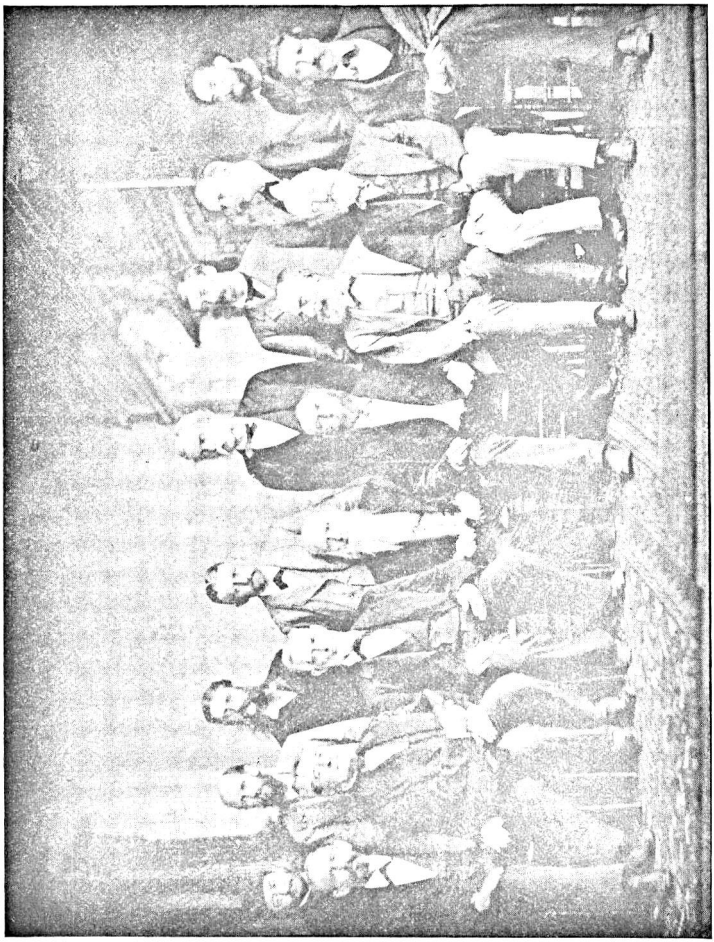
I mange Aar havde han en Mængde Patentansøgninger til Erklæring. De tog ham megen Tid og ofte maatte han forkorte sin Sommerferie for at faa dem ekspederede. Naar man har kendt Segelcke, kan man forstaa, at netop Patentsager gav ham meget at bestille; thi i Virkeligheden er der ingen Grænse for, hvor meget Arbejde der kan lægges i dem, særlig naar man samtidig har saa megen Interesse, at man vil undersøge Opfindelsernes praktiske Værdi og ikke alene deres Originalitet.

Ved den polytekniske Læreanstalt var han Censor i Kemi, og ved Landboskolernes Eksaminer var han en stadig og interesseret Censor. Hvert Aar rejste han til samtlige Mejeriskoler for at være til Stede ved Aarsprøverne.

I Mejeriudstillinger deltog Segelcke saa vel i Danmark som i Udlandet, bl. a. var han Dommer ved saadanne Udstillinger i England, Frankrig, Norge, Sverig og Nord-Amerika.

Som omtalt fulgte han Landbrugets Udvikling og han var en fast Deltager i alle Delegeretmøder og andre større Sammenkomster og Landmandsforsamlinger.

Samtidig med at Segelcke var paa Færde og arbejdede i saa mange Retninger samlede han — til Brug for sin Lærergerning ved Landbohøjskolen — en fortrin-



Professor Segelcke i Juryen ved Verdensudstillingen i Philadelphia 1876.

lig Mejerisamling, som er af den største Interesse og Betydning.

Smørforfalskninger var Genstand for Segelckes særlige Opmærksomhed og Forfølgelse, og det var med sand

Lidenskab, at han kastede sig over Lovgivning angaaende Margarine. Ham skyldes det i første Række, at det danske Smørs Ægthed staar som en fastslaaet Kendsgerning overfor Udlandet, ligesom at Forfalskninger ikke finder Sted her i Landet. Segelcke er Opfinder af den særlige Emballage til Margarine og af Farvebestemmelserne, hvilke begge har vist sig fortrinlige.

Altid paa sin Post til Forsvar for, hvad der kunde være til Gavn for Landbruget, udviste Segelcke ofte en forbausende Evne til at se, naar der var et eller andet galt under Opsejling, og stor var hans Glæde, naar han fandt Vej gennem Mørket. Han gik stille med hvad han tænkte, og spurgte sig for, skrev rundt efter Oplysninger og forfulgte stadig sit Maal, og han naaede det.

I sit Hjem var Segelcke en lykkelig Mand. Han boede sammen med sin Søster og Broderbørn, som han omfattede med den største Kærlighed.

Han havde mange nærmere og fjærnere Venner og følte sig kun undtagelsesvis frastødt af sine Medmennesker. Der var en Periode i Firserne, hvor han vist følte sig noget tilsidesat og hvor han var lidt bitter overfor det Nye, som kom frem. Det var ligesom han havde lidt svært ved at følge med. Men man maa erindre, at han allerede da havde gjort sin Hovedgerning og at der var saa stærk Gæring i Landbruget, at det er forstaaeligt, om han stod som Kritikeren. Og af Betydning har det sikkert været, at han, den erfarne og forsigtige Mand, ikke gav udelt Tilslutning til alt det nye, som kom frem. Dertil havde han set og oplevet for meget.

Segelcke arbejdede ikke hurtigt og han var meget kritisk overfor sit eget Arbejde. Sirlig var han med sin Person og sin Paaklædning og sirligt var det Arbejde, han afleverede. Af den Grund er det let forstaaeligt, at hans literære Produktion ikke blev af stort Omfang og at han aldrig naaede at faa sin Livsgernings Historie skrevet. Thi Segelckes og Mejeribrugets Udvikling falder sammen.

Segelcke havde vanskeligt ved at tale i Forsamlinger

og det faldt ham noget svært at skrive. Der var altid saa meget som skulde tages i Betragtning og undersøges. Saa meget mere maa man beundre hans utrolige Udholdenhed og hans vedvarende Selvkritik og ungdommelige Begejstring for sin Gerning.

Segelcke har udrettet et Arbejde som kun faa. Han brugte sikkert flere Timer end mangen anden til et Arbejde af tilsyneladende samme Omfang, og naar man véd, hvor meget han i Virkeligheden har udrettet, kan



man gøre sig en Forestilling om, hvor meget han arbejdede. Intet er mere urigtigt, end en gængs Paastand om, at han var blevet gammel. Han døde i sin fulde Manddomskraft, trods sine $71^1/_2$ Aar, og han døde som en lykkelig Mand, omgivet af kærlige Slægtninge, anerkendt af alle, hvis Dom han satte Pris paa, berømt i Udlandet som i sit Fødeland. Han havde den Lykke at opleve at se det danske Landbrug blomstre paa Grundlag af et udviklet Husdyrbrug, saaledes som han før nogen anden havde indset at det maatte være.

Ingen har i Nutiden haft den Betydning for vort økonomiske Liv som Thomas Riise Segelcke, han byggede Broen mellem Videnskab og Praksis og paa Grundlag af indgaaende systematiske Studier og Undersøgelser fandt den Vej, man skulde følge, for at holde vor Nation oppe.

R. S.

Landbolove.

Af Justitsraad *H. Wulff*.

(De i dette Tidsskrift tidligere meddelte Uddrag af saadanne Love og ministerielle Bekendtgørelser, der kunne have Interesse for Landbruget, fortsættes herved for Aaret 1902.)

Love i 1902.

1. Forandring af Valgsted.

Ved Lov af 3. Februar 1902 er Valgstedet for Svendborg Amts 5. Folkethingsvalgkreds forandret fra Sønder Broby til Højrup i Hillerslev Sogn.

2. Aandssvageanstalterne.

Ved Lov af 21. Februar 1902 ordnes Statens Forhold til Aandssvageanstalterne Gl. Bakkehus, Ebberødgaard og Breining. Staten yder et Laan paa 120,000 Kroner til Erhvervelse af Filialerne »Karens Minde« ved Valby og »Lillemosegaard« ved Lyngby samt garanterer et Laan paa 1 Mill. Kr. i Anstalterne. Saavel Gl. Bakkehus og Ebberødgaard som Breining ere selvejende Anstalter, der styres under Ministeriets Kontrol. I Henseende til Beskatningsforhold betragtes de som Sindssygeanstalter, tilhørende Staten. Aandssvage fra Jylland har fortrinsvis Adgang til Anstalten i Breining, fra Øerne fortrinsvis til Bakkehus og Ebberødgaard. Det aarlige Bidrag til Anstalterne for uformuende Aandssvage fast-

sættes af Ministeriet, dog ikke ud over 600 Kr. for hver, og saaledes at Betalingen for de allerede optagne forbliver uforandret. Indtil Halvdelen af den samlede Betaling for uformuende Aandssvage, beregnet efter det til enhver Tid normerede Pladsantal, kan tilstaaes Anstalterne som Statsbidrag til Dækning af den halve Udgift for hver enkelt Aandssvag. Loven af 1. Marts 1895 om Ordning af Aandssvageanstalterne som en selvejende Institution, ophæves.

3. Forhøjelse af Prioritetslaan.

Ved Lov af 21. Marts 1902 bestemmes, at den for Kreditforeningslaan i mindre Ejendomme paa Landet hidtil normerede Grænse af 6000 Kr. Taxationsværdi forandres til, at hvis saadanne Ejendomme ved Forbedringer faar en højere Taxationsværdi end 6000 Kr., kan der ydes Laan indtil 3000 Kr., naar det iøvrigt er den samme Ejendom, som atter pantsættes, og med Hensyn til jordløse Huse kan der fremtidig ydes Laan af indtil Halvdelen af Taxationsværdien.

4. Umyndiges Midler.

Ifølge Lov af 4. April 1902 kan Indenrigsministeren indrømme Kreditforeningen af Grundejere i København og Omegn den Begunstigelse, at Umyndiges og offentlige Stiftelsers Midler kan anbringes i de af Foreningen udstedte Gældsforskrivninger.

5. Kreditforenings-Indskud.

Ved Lov af 4. April 1902 nedsættes det hidtidige Indskud ved Laan i Kreditforeningen af Købstadgrundejere i Nørrejylland og i Kreditforeningen af Grundejere paa Landet i Jylland for fremtidige Seriers eller Afdelingers Vedkommende fra 5 til $2^1/_2$ pCt. af Laanets Beløb.

6. Husdyrloven.

Loven af 23. Maj 1902 (Nr. 85) handler om Foranstaltninger til Husdyravlens og Husdyrbrugets Fremme.

Af denne omfangsrige Lov gengives nedenfor Hovedbestemmelserne med Bibeholdelse af den i Loven fastslaaede Inddeling.

Præmiering ved Skuer.

Landboforeningernes Dyrskuer kan faa et Statstilskud lig med det Beløb, Foreningerne selv anvender til Præmiering af Avlsdyr samt yderligere 10 pCt. for de Landboforeninger, der afholde det aarlige Skue i Forening.

Fællesforeningernes Dyrskuer kan faa et Statstilskud af det dobbelte af, hvad vedkommende Fællesforening selv udreder til Præmiering ved disse Skuer.

Fjerkræ- og Biavlsskuer, der omfatter hele Landet eller dog større Dele deraf (henholdsvis mindst 1000 og 600 bidragydende Medlemmer), kan faa et Tilskud lig med det Beløb, som vedkommende Forening selv anvender til Præmiering ved disse Skuer.

Statsskuer for Hingste i og over 4 Aars Alderen kan faa et Tilskud af 75,000 Kr. og Statsskuer for Tyre over 3 Aars Alderen et lignende Beløb.

Avlsforeninger.

Hesteavlsforeninger kan faa Tilskud af indtil Halvdelen af den for Hingsten givne Købesum, dog ikke over 4000 Kr., der fordeles paa 5 Aar med $^1/_{10}$ af Købesummen aarlig. Kvægavlsforeninger kan faa 150 Kr. for hver Foreningerne tilhørende Tyr, og der kan endvidere til saadanne, der have særlige Betingelser for Udvikling af gode Kvægstammer, fordeles indtil 20,000 Kr. med fra 50 Kr. til 100 Kr. til hver Forening. Svineavlsforeninger kan faa 50 Kr. for hver Foreningerne tilhørende Orne.

Andre Foranstaltninger vedrørende Husdyravl og Husdyrbrug.

Kontrolforeninger kan faa indtil 250 Kr. til hver Forening, dog ikke ud over ialt 120,000 Kr. Til Afholdelse af Konkurrencer mellem hele Kvæghold kan ydes indtil 25,000 Kr., til Svineavlscentre indtil 45,000 Kr. Til Foranstaltninger til Fremme af Faareavl indtil 5000 Kr. Til Udgivelse af Stambøger indtil 20,000 Kr. Til Ansættelse af Foreningskonsulenter indtil $^3/_5$ af den Lønning, Foreningen yder, dog ikke over 30,000 Kr., og til andre Foranstaltninger indtil 40,000 Kr.

Endvidere afholder Statskassen Udgifterne til Dagpenge og Befordringsgodtgørelse for Formændene for Hingste- og Tyreskuekommissionerne, Dommerne ved Statsskuer og de Tilsynshavende ved Landboforeningernes Dyrskuer, samt til Udgivelsen af Statsdyrskuekommissionens Beretning.

Tilskud til Præmiering ved Skuer.

Ved Præmiering tages særligt Hensyn til Racepræg og Stamtavler. Det Dyr, der er præmieret ved et Skue, kan ikke samme Aar præmieres ved et andet Skue, dog Fællesskuer og Skuer ved Landmandsforsamlinger undtagne.

For at faa Tilskud kræves som Regel, at en Forening skal have mindst 150 Medlemmer med et aarligt Bidrag af mindst 300 Kr. Tilskudet i Kroner maa ikke overstige det firdobbelte af Tallet paa bidragydende Medlemmer.

Beløbene kan anvendes til Præmier og Holdepenge for: Hingste i 2 og 3 Aars Alderen, Hopper, Familiegrupper af Heste, Tyre fra 1—3 Aar, Køer og Kvier (enkeltvis, kun fra mindre Kvæghold), Samlinger af Kvæg paa mindst 3 Stykker, Familiegrupper af Kvæg, Svin, Faar, Geder, Fjerkræ og Biavl. Tyre under 2 Aar og Hopper under 4 Aar kan der kun tildeles Holdepenge.

De Foreninger, der ønske Statstilskud, maa inden Udgangen af Marts Maaned afgive Indberetning med fornødne Oplysninger til Landbrugsministeriet, og der maa angives det Beløb, der i det paagældende Aar skal anvendes til Præmier. Præmier maa kun gives til Dyr, der ville blive tilstede her i Landet som Avlsdyr mindst 1 Aar efter Præmieuddelingens Dato, ellers skal Præmien tilbagebetales. Reglerne for Præmieuddelingen bestemmes af Foreningerne. Der føres Protokol over alle præmiebelønnede Dyr med et udfyldt af Ministeriet foreskrevet Skema over Afstamning og Egenskaber. Udskrift af Protokollen og Præmieregnskab indsendes til Ministeriet inden Udgangen af Oktober Maaned, og Tilbagebetaling af ikke benyttet eller urettelig benyttet Statsbidrag finder derefter Sted. Alle Andragender om Statstilskud maa indgives inden Marts Maaneds Udgang.

Derefter følger en Række detaillerede Bestemmelser med Hensyn til Dyrskuerne og Præmieringerne. Hingste- og Tyrekommissionernes Formænd danne, i Forening med de ledende Statskonsulenter i Husdyravl og under Forsæde af en af Landbrugsministeren dertil udnævnt Mand, en Statsdyrskuekommission, der fører Tilsyn med Foreningernes Dyrskuer, og hvert Aar holder et Møde og udgiver en Beretning.

Tilskud til Avlsforeninger.

Tilskudene fordeles af Landbrugsministeren til de af Provinsens Fællesforening anbefalede Avlsforeninger, og disse ere med Hensyn til Statsbidragets Anvendelse underkastede Ministerens Tilsyn. Hvis en Forening standser sin Virksomhed, kan Statstilskudet helt eller delvis for det paagældende Finansaar fordres tilbagebetalt og for en saadan eventuel Tilbagebetaling hefter Bestyrelsens Medlemmer solidarisk. For Hesteavlsforeninger skulle Vedtægterne være godkendte af Ministeren. Der gives en Række nærmere Regler for Tilskudet til Hesteavlsforeninger. Til lejede Hingste kan der kun ydes Tilskud i 5 Aar og ikke over 400 Kr. aarlig. Paa Forlangende

skal Hesteavlsforeninger, der faa Statstilskud, lade Hingsten bedække indtil 10 Hopper, der blive anviste af Statskonsulenten eller en Fællesforenings Konsulent, mod sædvanlige Bedækningspenge.

Ogsaa de Kvægavlsforeninger, der ønske Statstilskud, skulle have deres Vedtægter godkendte af Ministeren. Tilskudet er 150 Kr. for hver Tyr, dog kan Statsbidraget til samtlige under en provinsiel Fællesforening hørende Kvægavlsforeninger i Forhold til disses Tyreantal fordeles fra 130 Kr. til 170 Kr. Sælges en Tyr, beholdes Statstilskudet, naar der inden 2 Maaneder anskaffes en anden Tyr, som opfylder de stillede Betingelser. Det samme gælder med Hensyn til Svineavlsforeningers Orner.

Tilskud til andre Foranstaltninger.

Som Regel skal en Kontrolforening for at faa Tilskud have mindst 8 Medlemmer med mindst 200 Køer, men Ministeren kan dispensere herfra. De Foreninger, hvis Kreaturantal og Medlemsantal svarer til flere Foreninger, og som lønne flere Kontrolassistenter, kan faa Tilskud som til flere Foreninger. Kvægavlsforeninger eller Sammenslutninger med mindst 150 Køer kan, naar de optage Kontrolering og Undersøgelse af Køernes Ydelse og Fodring, faa Tilskud som Kontrolforeninger. Vedtægterne for Kontrolforeninger skulle godkendes af Ministeren.

Konkurrencer mellem hele Kvæghold iværksættes af Provinsernes Fællesforeninger og ere toaarige. Bedømmelsen foretages af et Udvalg paa 3 Medlemmer, hvoraf Ministeren vælger det ene og de paagældende Foreninger de to andre. Udgifterne til Konkurrencen udredes af Staten med $^2/_3$ og af de paagældende Foreninger og konkurrerende Medlemmer med $^1/_3$.

Anerkendelse som Svineavlscenter meddeles for 1 Aar ad Gangen af dertil af Ministeriet nedsatte Bedømmelsesudvalg efter Indstilling af Landboforeningerne. Det nævnte Bedømmelsesudvalg bestaar af 3 Medlemmer,

hvoraf Formanden vælges af Ministeren, et Medlem af den paagældende Provins' Fællesforening og et Medlem af Repræsentationer for Svineslaglerierne. Valgene gælde for 3 Aar. De af Fællesforeningerne og Svineslagterierne valgte Medlemmer skulle bo i Distriktet. For Anvendelsen af Statstilskudet er Centret undergivet et af Ministeriet fastsat Tilsyn.

Statstilskudet til Foreningskonsulenter betinges af Anbefaling fra den paagældende Provins' Fællesforening og kan ogsaa ydes til Konsulenter for Fjerkræavlsforeninger. Konsulenterne have at afgive aarlig Beretning og at deltage i de af Ministeriet foranstaltede Konsulentmøder.

Paa Anbefaling af den paagældende Fællesforening kan Landbrugsministeren give Tilladelse til og bestemme Vilkaarene for, at Foreninger, der virke til Avlens Fremme, afholde frivillig, offentlig Auktion over Avlsdyr uden Auktionsdirektørens Mellemkomst og uden at betale Retsafgift.

Hvor ingen Fællesforening findes, kan Ministeren overdrage de Fællesforeningerne tillagte Begunstigelser og Forretninger til en af ham valgt Landboforening i den paagældende Provins.

7. Statstilskud til Landbrugskursus.

Ved Lov af 23. Maj 1902 (Nr. 86) bevilges der 24,000 Kr. aarlig til forskellige Landbrugskursus, der fordeles saaledes:

4000 Kr. aarlig til Understøttelse til trængende Elever, der have gennemgaaet et 5—6 Maaneders Landbrugskursus paa en godkendt Landbrugsskole, og som derefter ønske Uddannelse i Husmandsbruget og Landbrugets Bierhverv hos praktiske Landbrugere. Understøttelsen uddeles af Landbrugsministeren og gives kun til godkendte Læresteder. Den maa ikke overstige 20 Kr. om Maaneden og ikke vare mere end 6 Maaneder. Den udbetales til vedkommende Husbonde, der derfor yder Kost

og Logis og fornøden Vejledning i det eller de Fag, hvori Uddannelse søges, men han er paa den anden Side berettiget til at forlange, at Lærlingen skal deltage i alt hos ham forefaldende Arbejde.

15,000 Kr. til Understøttelse af ubemidlede Deltagere — Mænd eller Kvinder — i Landbrugskursus og Kursus i Landbrugets Bierhverv af Varighed fra 8 Dage til 1 Maaned. De Skoler, der afholde saadanne Kursus, skulle være godkendte af Landbrugsministeriet.

Fordelingen af den samlede Understøttelse mellem Fællesforeningerne foretages af Ministeriet efter Indstilling af de samvirkende danske Landboforeninger, medens den specielle Fordeling foretages af Fællesforeningerne og Bornholms landøkonomiske Forening efter Regler, der fastsættes af Landbrugsministeren.

5000 Kr. til Understøttelse af ubemidlede Deltagere — Mænd eller Kvinder — i vandrende Landbrugskursus og Husholdningskursus. Beløbet kan anvendes til Deltagere i Kursus, der enten afholdes paa Foranstaltning af de landøkonomiske Fællesforeninger og Bornholms landøkonomiske Forening eller dog anbefales af de nævnte Institutioner. Fordelingen af Understøttelsen sker paa samme Maade som for de 15,000 Kr. ovenfor. Dog kan Ministeren, baade for de 15,000 Kr.s og de 5000 Kr.s Vedkommende, ogsaa uddele Understøttelserne gennem andre end de nævnte landøkonomiske Foreninger.

8. Fæste-, Leje- og Tjenestehuse.

Loven herom er af 23. Maj 1902 (Nr. 87) og bestemmer bl. a. følgende:

For Fæste- og Lejehuse. Intet Hus paa Landet, som anvendes til Husmandsbrug, paa over 2 Skpr. Land — Byggepladsen iberegnet — og som i Tiden mellem 1. Januar 1850 og 1. Januar 1903 altid har været bortfæstet, maa nedlægges, med mindre det ligger paa Hovedgaardsjord, frigjort eller fri Jord, eller et andet Hus med

tilsvarende Jordstykke udlægges til Husmandsbrug i Stedet. I sidste Tilfælde maa Ejeren udstede en Deklaration om at opretholde Huset til Husmandsbrug, og Bedømmelsen af Husets Anvendelse i det nævnte Øjemed afgøres af Amtet med Appel til Landbrugsministeriet. Udstykkes en bortfæstet Huslod, maa det tilbageværende Areal ikke være mindre end $1^1/_2$ Td. Land boniteret Maal og ikke under 4 Tdr. Ld. g. M., dog kan Ministeren dispensere fra disse Bestemmelser. Overtrædelse af dem straffes under en offentlig Politisag med Bøder til Statskassen.

Alle Tilbygninger, Grundforbedringer osv., der have forøget Husenes Værdi og ere udførte af Brugeren efter Anmeldelse til Ejeren, kan ved Fraflytningen fordres erstattede af Ejeren ved en Synsforretning, hvis ikke mindelig Overenskomst er opnaaet. Ogsaa Overlevering af et Hus skal ske ved en Overleveringsforretning, eventuelt en Synsforretning, foretagen af 2 Mænd, hvoraf hver Part vælger en. Der vælges eventuelt en Opmand af Amtmanden, naar Synsmændene ikke kunne enes derom.

Erstatningsretten bortfalder dog for større Forbedringers Vedkommende efter 30 og for mindre efter 10 Aars Forløb. Synsforretninger skal paaankes inden 14 Dage, og der kan da finde et Oversyn Sted; hvis en af Parterne ikke vil gaa med hertil, afgøres Sagen af en af Amtmanden beskikket Mand i Forbindelse med den Klagendes Synsmand.

Der gives derefter nærmere Regler for disse Synsforretninger baade med Hensyn til Overlevering og Fratrædelse af Husene. Undlader Ejeren at overlevere Huset ved en Synsforretning, og Brugeren i 6 Maaneder upaatalt har havt Besiddelsen af Ejendommen, kan Brugeren ved Fratrædelsen fordre Erstatning for de Istandsættelser og Forbedringer, han paastaar at have udført, med mindre Ejeren kan bevise Urigtigheden heraf.

I Tilfælde af Brugerens Død kan Arvingerne beholde Huset til 1. April det følgende Aar, med mindre en kontraktmæssig vedtagen Slutningstermin indtræder forinden. Arvingerne have samme Erstatningsret som den afdøde

Bruger. Synsmændene faa 2 Kr. for en halv Dag og 3 Kr. for en hel, samt, udover 1 Mil fra deres Bopæl, 1 Kr. pr. løbende Mil frem og tilbage. Omkostninger ved Synsforretning bæres lige af begge Parter. Skulde der blive Tvivl om hvilke Huse, der falde ind under Loven, afgøres saadanne Spørgsmaal af Amtet under Appel til Landbrugsministeriet. Med Hensyn til bestaaende Brugsforhold er Ejeren pligtig til inden 6 Maaneder efter Lovens Ikrafttræden at lade foretage den foran omskrevne Synsforretning for Overlevering, og Brugeren kan ikke fordre Erstatning for de Forbedringer, der forud ere foretagne.

Hvad Tjenestehuse angaar, gælder det, at der skal oprettes skriftlig Kontrakt om, at Brugsretten ophører med Tjenestetiden. Ophører Tjenestetiden i Utide, tilstaas der Tyendet en Frist af 4 Uger til at ryddeliggøre Huset, naar ikke Ophøret skyldes Utroskab eller Forbrydelse. Samme Frist gives Arvinger efter Tyendet. Er der ingen Kontrakt oprettet, kan Huse paa Landet kun udlejes til Husmænd eller Inderster med Fraflytning til en 1. Maj.

Arbejderhuse ved industrielle Anlæg paa Landet kunne overlades de beskæftigede ugifte Arbejdere til Afbenyttelse, saaledes at Fraflytning skal finde Sted samtidig med Arbejdets Ophør.

9. Folkehøjskoler og Landbrugsskoler.

Ved Lov af 23. Maj 1902 (Nr. 88) er der givet Regler for Statstilskud til Folkehøjskoler og Landbrugsskoler, og Hovedreglen er her, at der af Statskassen kan ydes Understøttelse til Folkehøjskoler samt til den Undervisning i Landbrug og Havebrug, der meddeles i særlig dertil bestemte Fagskoler.

For at faa Understøttelse, skal en Skole være godkendt paa Finansloven efter Undersøgelse af Kultusministeriet, den skal have bestaaet i mindst 2 Aar og have haft mindst 10 betalende Aarselever aarlig. Skolerne

kan faa et fast aarligt Tilskud af 500 Kr. til hver og et yderligere Beløb, beregnet i Forhold til Skolernes Udgift i det forløbne Finansaar, dog ikke over 3000 Kr. til en enkelt Skole, og den hele Statsbevilling maa ikke overstige 140,000 Kr. Yderligere kan Staten bidrage indtil 10,000 Kr. aarligt til den for Folkehøj- og Landbrugsskoler fælles Understøttelseskasse.

Til Oprettelse af 2 nye Landbrugsskoler, 1 paa Øerne og 1 i Jylland, hvis Undervisning særlig er beregnet paa Husmandsbrugets og Landbrugets Bierhverv, er Ministeren bemyndiget til, indtil Udgangen af Finansaaret 1906—07, af Statskassen at tilstaa et Laan paa ikke over 60,000 Kr. til hver Skole paa Betingelse af, at der mindst til hver Skole ad anden Vej tilvejebringes 15,000 Kr. Statskassens Laan bliver paa 1. Prioritet og forrentes og afdrages med $2^1/_4$ pCt. halvaarlig, hvoraf $1^3/_4$ pCt. betragtes som Rente. Eventuelt kan der tilstaaes Afdragsfrihed i de første 5 Aar.

Til trængende Elever ved godkendte Skoler kan der tilskydes af Statskassen et aarligt Beløb, svarende til 20 Kr. maanedlig, for indtil Halvdelen af disse Skolers Aarselever, dog ikke over ialt 250,000 Kr. Til Tilsynet med disse Skoler er der bevilget 8000 Kr. aarlig.

10. Ændring i Alderdomsunderstøttelsen.

Der er ved Lov af 23. Maj 1902 (Nr. 91) foretaget følgende Ændringer i Loven af 9. April 1891 (Nr. 69) om Alderdomsunderstøttelse:

Den, der søger Alderdomsunderstøttelse, skal i de sidste 10 Aar, før Begæringen fremsættes, have haft fast Ophold her i Landet og i samme Tidsrum ikke have modtaget Fattighjælp eller er funden skyldig i Løsgængeri eller Betleri eller vitterlig har ført et Levned, der i det almindelige Omdømme vækker Forargelse (bevislig Drikfældighed, Erhverv ved Utugt eller lignende). Det nævnte Tidsrum kan dog under særlige Omstændigheder forkortes. Hjælp til Sygebehandling, herunder

Medicin og Hospitalsbehandling, Bandager og lignende regnes ikke som Fattighjælp.

Den ændrede Paragraf lød i sine Hovedtræk saaledes: Ansøgeren skal i de sidste 10 Aar, før Begæring fremsættes, have haft fast Bopæl her i Landet og i den Tid ikke modtaget Fattighjælp eller funden skyldig i Løsgængeri eller Betleri.

Til samme Lovs § 4 føjes følgende nye Stykke: »Indtægter saavel som Brug af det til Bolig fornødne Husrum, som Andrageren maatte have gennem privat Understøttelse indenfor en Værdi af tilsammen 100 Kr. aarlig, lades ude af Betragtning ved Bedømmelsen af Paagældendes Trang. Den kommunale Myndighed er derhos berettiget til, naar Forholdene tale derfor, at lade ude af Betragtning ved Bedømmelsen af Trangen, Indtægter, som Andrageren maatte have gennem Livrente, Legat, Pension eller lignende, ligesom ogsaa Brug af Bolig, forsaavidt Værdien heraf samt af den private Understøttelse, der maatte haves, tilsammen ikke overstiger 100 Kr. aarlig.«

Til nævnte Lovs § 5, sidste Stykke, føjes følgende Punktum: »Forsaavidt der derved paaføres Kommunen Udgift, bliver denne at refundere efter Reglerne i §§ 7 og 9.«

Der indsættes en ny § 8 saalydende: »Den Alderdomsunderstøttelse, en Person har oppebaaret, kan af vedkommende Kommune fordres erstattet, saavel af ham selv i levende Live som i hans Dødsbo, naar det oplyses, at Paagældende i den af ham fremsatte Begæring om Alderdomsunderstøttelse har meddelt væsentlig urigtige Oplysninger om sine Indtægter eller sin Formue.«

Endelig affattes § 9, første Stykke, saaledes: »Af Kommunernes Udgifter ved Alderdomsunderstøttelsen tilskyder Statskassen Halvdelen.«

11. Skolebespisning.

Ved Lov af 23. Maj 1902 (Nr. 92) bestemmes, at hvor kvindelig Husgerning er indført som Skolefag, kan

den lavede Mad, uden at betragtes som Fattighjælp, tildeles fattige Elever efter Kommunalbestyrelsens Skøn.

Ligeledes kan der ydes et Bidrag lig med det, der privat tilvejebringes, til Foreninger, som i Maanederne December—Marts give vederlagsfri Bespisning til Skolebørn fra uformuende Hjem i Kommunen. For højere Bidrag kræves for Landkommunerne Amtsraadets Samtykke.

12. Folkeskolen.

Ved Lov af 23. Maj 1902 (Nr. 95) fastsættes Tjenestealderen for Lærere og Lærerinder m. v., hvor en Biskole forandres til en Skole med faste Lærere.

13. Portotaxter.

Ved Lov af 23. Maj 1902 (Nr. 98) er Portotaxten forandret og delvis forhøjet, saa at den almindelige Brevporto indenfor Postdistriktet er forhøjet fra 4 til 5 Øre og udenfor Distriktet fra 8 til 10 Øre. Ogsaa for Penge- og Pakkeforsendelser ere Taxterne forandrede og som Regel forhøjede.

Hertil er der ved Anordning fra Indenrigsministeriet af 19. Septbr. 1902 knyttet overordentlig udførlige Bestemmelser om Posternes Benyttelse.

Ministerielle Bekendtgørelser m. v. i 1902.

1) Ved Bekendtgørelse af 4. Januar 1902 fra Indenrigsministeriet normeres Antallet af Sognekredse i hver Landsthingskreds saaledes:

Der er ialt 1082 Sogneraadskredse mod 1080 i 1901. Fordelingen er følgende: i 2. Landsthingskreds 146 Sognekredse (1901: 147), i 3. 125 (1901: 123), i 4. (Bornholm)

15, i 5. 65, i 6. 146, i 7. 118, i 8. 121, i 9. 156 (1901: 155), i 10. 101 og i 11. 89.

2.	Landsthingskreds	omfatter	Københavns Amt (Frederiksberg undtagen), Frederiksborg Amt (Frederiksværk undtagen) og Holbæk Amt;
3.	—	—	Sorø og Præstø Amter;
4.	—	—	Bornholms Amt;
5.	—	—	Maribo Amt;
6.	—	—	Odense og Svendborg Amter (Marstal undtagen);
7.	—	—	Hjørring og Aalborg Amter;
8.	—	—	Thisted Amt, af Viborg Amt Sallinglands fire Herreder og Fjends Herred og af RingkøbingAmt: Skodborg,Vandfuld, Hjerm, Ginding og Ulfborg Herreder;
9.	—	—	Resten af Viborg Amt, Randers Amt og Aarhus Amtsraadskreds;
10.	—	—	Skanderborg Amtsraadskr., Vejle Amt og af Ribe Amt: Hjarup, Vamdrup, Skanderup og Seest Kommuner;
11.	—	—	Resten af Ringkøbing og Ribe Amter.

2) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 11. Januar 1902 gives Regler for Attester til Brug ved danske Undersaatters Indgaaelse af Ægteskab i Tyskland, Brunsvig undtaget.

3) Ved Bekendtgørelse af 24. Januar 1902 gives nærmere Regler for, naar Ret til Lønning og til Pension indtræder og bortfalder for Lærere og Lærerinder i Folkeskolen.

4) Ved Bekendtgørelser af 21. Februar og 15. Marts 1902 fra Kultusministeriet fastsættes henholdsvis Betalingen for uformuende Aandssvage (600 Kr. aarligt) og Reglerne for Ansøgningerne og disses Indsendelse med Hensyn til Statsbidrag.

5) Ved Bekendtgørelse af 1. Marts 1902 indskærpes Overholdelsen af Lovgivningens Forskrifter angaaende Brandpolitiet paa Landet under Hensyn til de i de senere Aar overhaandtagende Ildebrande, navnlig ved Børns Adgang til brandfarlige Genstande. For Overtrædelser vil der finde et skærpet Straffeansvar Sted.

6) Ved Bekendtgørelse fra Landbrugsministeriet af 6. Marts 1902 gives der Tillæg til Bekendtgørelse af 15. Juli 1901 angaaende Udførsel af Hornkvæg, Faar og Svin i slagtet Tilstand, navnlig med Hensyn til de autoriserede Dyrlægers Attester.

7) Ved Bekendtgørelse fra Indenrigsministeriet af 12. Marts 1902 er der fra 1. April s. A. meddelt Forsikringsforeningen »Landkommunernes Ulykkesforsikring« Anerkendelse i Henseende til Overtagelse af det Arbejdsgivere paahvilende Ansvar.

8) Ved Bekendtgørelse fra Indenrigsministeriet af 12. April 1902 fastsættes Betaling til Kvarterværter for Indkvartering af det Personale, der i nævnte Aar udsendes af Generalstaben til topografiske Arbejder. For et møbleret Værelse til en Officer beregnes 66 Øre pr. Dag, Brænde og Lys 33 Øre og Bespisning 2 Kr. For Meniges Kvarter beregnes 25 Øre, for Staldrum og Strøelse til 1 Hest 10 Øre pr. Dag. Brændsel til Madkogning er beregnet til 16 Øre og et Maaltid varm Mad til Underklasserne til 45 Øre uden Brød.

9) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 22. Maj 1902 er der truffet Bestemmelse om Uddannelse og Etablering af Sygeplejersker udenfor København.

Paa Finansloven for Aaret 1902—03 er der bevilget 10,000 Kr. til Uddannelse og Etablering af saadanne Sygeplejersker.

Tilskud kan kun ydes saadanne Foreninger, som selv antage Personer til Uddannelse som Sygeplejersker. Tilskudets Størrelse kan ikke overskride 400 Kr. for hver Sygeplejerske, med mindre Uddannelsen finder Sted under »Det røde Kors« i København, da det saa kan stige til 600 Kr. Betingelserne for Tilskudet ere dog, at der ad anden Vej i Købstæderne tilvejebringes $1^1/_2$ Gange Statens Bidrag og i Landkommunerne mindst lige saa meget som Staten yder. Beløb, der ere tilsagte for flere Aar, kunne sammenlægges for at opfylde denne Betingelse.

Der kan endvidere gives et Statsbidrag af indtil 500 Kr. til Udgifter ved Hospital og Sygepleje for de Plejersker, der under Uddannelsen maatte blive syge.

10) Ved Bekendtgørelse fra Kultusministeriet af 28. Juni 1902 bestemmes med Hensyn til, hvorvidt Virksomheden som Pogelærerinder eller som Biskolelærere kan medtages ved Tjenestealderberegningen ved Overgang til et fast Embede.

Betingelsen er, at Overgangen fra Ansættelse i det midlertidige Embede til Ansættelse i det faste skal have fundet Sted umiddelbart i Forbindelse med, at Embedet skifter Karakter, samt at Tjenestetiden i det tidligere midlertidige Embede har haft en sammenhængende Varighed af mindst 4 Aar.

11) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 31. Juli 1902 udvides Instruxen for Jordemødre til at omfatte Anmeldelsespligt for Fødsler i Byerne.

12) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 18. August 1902 bestemmes, at efter at Reservefonden for Overformynderiets udenbys Afdeling har naaet den angaaende Forvaltningen af Umyndiges Midler normerede Størrelse, nedsættes den Afgift, der ifølge Bestemmelserne

skal indeholdes af hver Rigsdaler i hver Rentetermin, fra 1. Oktober 1902 til det Halve.

13) Ved Bekendtgørelse af 8. Novbr. 1902 fra Justitsministeriet indskærpes Skifteforvalternes Pligt til at føre Tilsyn med Umyndiggjortes Værger; disse bør særlig aflægge behørig dokumenteret Regnskab til Skifteforvalteren over deres Bestyrelse. Værgemaalsregnskaberne aflægges inden 1. Februar for det forløbne Kalenderaar. Ligeledes skulle Skifteforvalterne paase, at den Indbetaling i Overformynderiet, der skal finde Sted, ogsaa fuldbyrdes og det med selve de Aktiver, den Umyndige ejer, uden Ombytning, samt at Værgerne stadig indbetale i Overformynderiet de Beløb, de af den Umyndiges have til Raadighed over 200 Kr. Der gives derefter Regler for Værgebeskikkelsen og for den Protokol over Værgemaal, Skifteforvalteren er pligtig at føre.

14) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 1. November 1902 forbydes det at benytte Personer under 16 Aar til selvstændig at passe følgende Arter ved mekanisk Kraft drevne Arbejdsmaskiner:

Kontinuerligt gaaende Presser og Standsemaskiner, hvor Arbejdsstykket føres til eller fra med Haanden i Blik- og Jernvarefabriker samt Skotøjsfabriker.

Roterende Korkknive i Korkskærerier og Proppefabriker.

De forskellige Arter af roterende Save samt Baand- og Bloksave i Træbearbejdningsvirksomheder.

Maskiner med roterende Knive — de forskellige Arter af Høvle-, Afrette- og Fræsemaskiner — i Træbearbejdningsvirksomheder.

Kalandere til Glitning af Papir uden Selvfødning eller uden Sikkerhedslineal eller -valse i Papirfabriker og Bogtrykkerier.

Papirdelemaskiner i Papirfabriker og Bogbinderier.

Digelpresser, som ikke ere forsynede med Sikring for Haanden, i Bogtrykkerier.

Wulfer og Kartemaskiner i Textilfabriker, forsaavidt de ikke ere selvfødende.
Æskefyldemaskiner i Tændstikfabriker samt dertil hørende Aftagningsmaskiner.
Kødhakkemaskiner (Vuggeknive) i Pølse- og Farsefabriker.
Hakkelsemaskiner.

15) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 20. Decbr. 1902 gives Regler for Anmeldelse og Prøve af Automobiler, Registrering og Mærkning af Automobilvogne og for Kørebeviser for Automobilførere.

16) Ved Bekendtgørelser fra Indenrigsministeriet af 2. og 31. Januar, 1. Marts, 1. April, 1. Maj, 2. Juni, 2. Juli, 2. August, 1. og 30. September samt 1. November er der meddelt offentlig Anerkendelse af en stor Række Sygekasser omkring i Landet.

17) Ved Bekendtgørelse af 6. Decbr. 1902 fra Justitsministeriet bestemmes med Hensyn til Statens Sindssygeanstalter, at Udskrivning af Patienter, der ikke ere helbredede, kan finde Sted, naar vedkommende Forsørger nægter sit Samtykke til Patientens Overførelse til en af de Sindssygeanstalter, der af Justitsministeriet ere godkendte til saadanne Patienters Overflytning.

18) Ved Bekendtgørelser fra Justitsministeriet af 13. Januar, 28. Februar og 24. Juni er der vedtaget Bygningsreglementer for Taarnby Kommune i Københavns Amt, for Sundby og Nathanaels Sogne i Københavns Amt og for Herning i Ringkøbing Amt.

19) Ved Kundgørelser af 19. April, 3. Maj, 16. Maj og 25. September er der stadfæstet Tillæg til Statuter for Kreditforeninger for mindre Ejendomme paa Landet i Jylland, for Grundejere i Jylland og for mindre Ejendomme paa Landet i Østifterne.

20) Ved Bekendtgørelse fra Kultusministeriet af 16. April 1902 indlemmes Sundby og Nathanaels Sogne paa Amager, Brønshøj Sogn og »Valby Distriktet« i gejstlig Henseende i Staden København.

Ved Bekendtgørelse af 27. September 1902 fra Justitsministeriet henlægges nogle Distrikter fra Kronborg østre Birks Jurisdiktion til Frederiksborg Birks Jurisdiktion, nemlig Nøddebo Sogn og en Del af Esbønderup Sogn.

Ved Bekendtgørelse fra Kultusministeriet af 5. Decbr. 1902 adskilles i kirkelig Henseende Bogense Købstad fra Skovby Sogn, saa at de nu danne to selvstændige Sognekald for sig.

21) Ved Bekendtgørelser fra Justitsministeriet af 10. Februar, 24. September og 1. December 1902 om Hundeafgift bestemmes, at de for Købstæderne gældende Bestemmelser om Hundeafgiften fremtidig skulle være anvendelige henholdsvis paa Dragør Kommune, Vinderup Stationsby og Kristrup By i Randers Amt.

22) Ved Bekendtgørelse fra Justitsministeriet af 5. Juli 1902 er der vedtaget Ændringer i Vedtægten for den almindelige Brandforsikring for Landbygninger og i Tarifen for samme.

23) Der er i Aarets Løb stadfæstet Sundhedsvedtægter for følgende Landkommuner: Rørby og Nidløse i Holbæk Amt, Aalestrup Stationsby og Roslev Stationsby i Viborg Amt, Hylleholt Kommune i Præstø Amt, Nørre Lyndelse Kommune i Odense Amt, Anholt Kommune, Vordingborg Landsogn og Alminde, Dalby, Eltang—Sønder Vilstrup, Starup—Nebel, Sønder Bjært, Sønder Stenderup, Taps, Vejstrup, Viuf, Vonsild, Ødis og Harte—Bramdrup i Vejle Amt.

24) Der er i Aarets Løb sket Forandring i Fortegnelsen over Landeveje og Landevejsgader i Holbæk og Ringkøbing Amter.

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Assistent i Kontrolfyring.

I Tidsskriftets 3. Hefte, Side 206, blev det meddelt, at Landbrugsministeriet ved 3. Behandlig af Finanslovforslaget for Aaret 1903—04 havde stillet et Forslag om at yde et Tilskud af 1000 Kr. til Lønningen af en Assistent i Kontrolfyring. Forslaget blev tiltraadt af Rigsdagen, og fra den 1. Oktober i Aar er Landbrugskandidat F. M. Skov bleven ansat som Assistent i Kontrolfyring i Mejerierne under Maskinkonsulenten.

Efter at have forhandlet Spørgsmaalet om en Instruks for Assistenten med De samvirkende danske Mejeriforeninger og Landhusholdningsselskabet, har Ministeriet tilstillet Hr. Assistent Skov følgende Instruks:

Med Hensyn til Udførelsen af det Dem af Landbrugsministeriet overdragne Hverv som Assistent i Kontrolfyring under Statskonsulenten i Maskinbrug, meddeles Dem herved følgende Instruks:

1. Deres Virksomhed skal bestaa i:
   a. At assistere alle danske Mejerier i Sager vedrørende Kontrolfyring, dels ved mundtlig eller skriftlig Besvarelse af de indgaaede Forespørgsler herom, dels ved personlig Vejledning i de Mejerier, der gennem

Maskinkonsulenten rekvirerer Deres Assistance. Den af Dem ydede personlige Vejledning bør i Hovedsagen finde Sted efter Tur, men dog til Dels gruppevis for at hindre for stort Tidsspilde ved Rejserne. Dispositionerne i saa Henseende træffes af Maskinkonsulenten. Hvad selve Arbejdets Udførelse angaar, maa De som Regel i mindst 3 Dage lede Fyringen og Varmens Udnyttelse paa vedkommende Mejeri, idet De samtidig foretager de Observationer, der angives Dem af Maskinkonsulenten. Ere Nyanskaffelser nødvendige, maa De fremsætte Forslag om disse til Maskinkonsulenten, der træffer den endelige Afgørelse. Efter Anlægets Forandring maa De som Regel atter foretage en Kontrolfyring for at give Vejledning angaaende de foretagne Ændringer og for at overbevise Dem selv og Mejeriet om, at Forholdene nu ere i Orden.

b. Under Deres Ophold paa et Mejeri for at vejlede i Kontrolfyring skal der gives de omkringliggende Mejerier Lejlighed til at lade deres Funktionærer være til Stede, for at De kan yde disse Vejledning med Hensyn til Arbejdet.

c. For saa vidt Arbejdet for Kontrolfyringen ikke lægger Beslag paa hele Deres Tid, skal De bistaa Maskinkonsulenten i dennes øvrige Virksomhed.

2. For Deres Virksomhed erholder De et Vederlag af 1800 Kr., der udbetales Dem maanedsvis forud af »De samvirkende danske Mejeriforeningers Forretningsudvalg«.

De ved Deres Rejser til Mejerierne medgaaede Udgifter (II. Kl. Jernbane, I. Kl. Dampskib) samt Dagpenge à 3 Kr. daglig afholdes af Forretningsudvalget. Ved Beregningen af Dagpenge opføres en Fraværelse fra Hjemmet af over 6 Timer og indtil 24 Timer for een Dag, og 6 Timer og derunder for en halv Dag. Mejeriet yder Dem uden Betaling Kost og Logis under Deres Ophold.

Udgiften til Porto, Telegrammer, Budpenge og deslige vedrørende Deres Virksomhed godtgøres Dem, efter Regning, af Forretningsudvalget.

3. Inden den 15. Februar hvert Aar maa De gennem Maskinkonsulenten indsende til Ministeriet en Beretning om Deres Virksomhed i det forløbne Kalenderaar. De er pligtig at deltage i det aarlige Konsulentmøde.
4. Stillingen kan saa vel fra Ministeriets som fra Deres Side opsiges med et halvt Aars Varsel.

Da De samvirkende danske Mejeriforeninger tilskyde 800 Kr. til Assistentens Honorar og udrede saa vel Dag- og Rejsepenge til ham som de af hans Virksomhed flydende Udgifter til Porto, Telegrammer o. s. v., er der givet dem Ret til af de under Organisationen værende Mejerier at opkræve indtil 6 Kr. for hver Dag, Assistenten har opholdt sig paa vedkommende Mejeri, og indtil 12 Kr. af de Mejerier, der staa udenfor Organisationen.

Tilsætning af Konserveringsstoffer til Næringsmidler.

I § 7 i Lov af 27. Marts 1903 om Undersøgelse af Levnedsmidler m. m. hedder det bl. a., at »Justitsministeren kan ved Anordning forbyde Tilsætning til Næringsmidler, der ere bestemte til Falholdelse, af Stoffer, derunder Konserveringsstoffer, der, selv om de ikke i det enkelte Tilfælde kunne medføre skadelige Virkninger, dog gennem fortsat Nydelse af vedkommende Fødemiddel kunne medføre saadanne«.

Landbrugsministeriet har, foranlediget af en Forespørgsel fra Justitsministeriet, under 29. Juli d. A. forespurgt Landhusholdningsselskabet, om dette mener, at der er Grund til at ønske, at Justitsministeriet nu gør Brug af den i § 7 givne Beføjelse med Hensyn til Landbrugets Produkter, og hvilke Bestemmelser der i bekræftende Fald maa anses for hensigtsmæssige.

Da dette Spørgsmaal jo er af betydelig Vigtighed for Landbruget, har Selskabet anset det for nødvendigt at

nedsætte et Udvalg til dets Behandling. Udvalget, der har paabegyndt sit Arbejde, bestaar af følgende Herrer: Professor V. Stein som Formand, Direktør F. Møller, Statskonsulent Nissen-Dall, Folketingsmand Rosleff som Repræsentant for de samvirkende danske Andels-Slagterier og Landbrugsministeriets Tilsynsførende med Landbrugets Udførselsforhold R. Schou.

Lov angaaende Oprettelsen af Fagforeninger for Landmænd.

Medens vort Landbrugs Foreningsvæsen har udviklet sig frit, bygget paa det private Initiativ og uden det Offentliges Formynderskab, griber i Frankrig, Tyskland og Østerrig Staten ofte ind i Foreningslivet paa en Maade, som man sikkert herhjemme vilde have sig frabedt. I Tidsskrift for Landøkonomi, 1902, S. 554, blev der anført et Eksempel herpaa, paa hvorledes man i Elsasz-Lothringen har lovgivet vedrørende Hold af Avlstyre. En østerrigsk Lov af 27. April 1903 frembyder et andet karakteristisk Eksempel paa Statsmagtens Indgriben i Landbrugets Foreningsliv.

Lovens § 1 bestemmer, at der i hver Jurisdiktion skal oprettes en Fagforening (Berufsgenossenschaft) af Landmænd og i enhver Provins en Forening for dennes Omraade. Disse Foreninger føre Navn henholdsvis af Distrikts- og Provinsforeninger for Landmænd. I Følge § 2 skal Fagforeningernes Opgave være »at fremme Landmændenes moralske og materielle Forhold ved Pleje af Almenaanden, ved gensidig Belæring og Understøttelse, Opretholdelse og Fremme af Standsbevidstheden, ved Forsvar af Medlemmernes faglige Interesser og Fremme af deres økonomiske«. Enhver Ejer eller Bruger af en Landejendom eller et Skovbrug skal være Medlem af den Forening, der omfatter det Distrikt, i hvilket Ejendommen ligger. Fritagne for at indmelde sig ere Ejere

eller Lejere af egentlige Lystejendomme, Villaer o. l. (§ 3). Provinsforeningen omfatter samtlige Medlemmer af de Distriktsforeninger, der findes i Provinsen (§ 5). Omkostningerne ved Foreningernes Oprettelse og baade de ved hvert Aars Slutning beregnede Udgifter for det kommende Aar og de for det forløbne Aar endnu resterende Udgifter dækkes ved Bidrag fra Foreningerne. Disse Bidrag opkræves som et Tillæg til de til Staten ydede Grundskatter. Tillægets Størrelse bestemmes af hver Provins for de i den værende Distriktsforeningers Vedkommende (§ 12). Fagforeningerne staa, hvad deres Virksomhed angaar, under den administrative Øvrighed og i sidste Instans under Landbrugsministeren (§ 22).

— Det er vel ret tvivlsomt, om Love som denne i Virkeligheden gøre synderlig Gavn. Thi ét er at faa en Forenings Kadre fyldte ved at gøre Indmeldelsen tvungen for alle Landmænd, et andet er at skabe en gavnlig Virksomhed. Det har utvivlsomt været et stort Gode for Foreningsvæsenets Fremgang i vort Land, at det har været overladt til Befolkningens Selvhjælp, at denne selv har maattet finde Vej og Midler og selv har maattet varetage sine Interesser, saaledes som den mente det bedst.

H. Hertel.

Til

D'Hrr. Medlemmer af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Selskabets ordentlige Generalforsamling afholdes Torsdagen den 17de December 1903, Kl. 7 Eftermiddag paa Prinsens Palæ.

Dagsorden med Bilag medfølger.

I Bestyrelsesmødet, som afholdes samme Dag Kl. $12^1/_2$ i Selskabets Lokale, Vestre Boulevard 34, Stuen, opgøres Resultatet af den af Selskabets Medlemmer foretagne Stemmeafgivning paa:

1) 1 Præsident, idet Kammerherre Sehested afgaar efter Tur.
2) 6 Medlemmer af Bestyrelsesraadet, idet Hofjægermester Joh. Friis er afgaaet ved Døden og D'Hrr. Professor, Dr. phil. E. Rostrup, Professor, Dr. med. B. Bang, Inspektør J. P. Leegaard, Proprietær H. C. la Cour og Gaardfæster F. Laub afgaa efter Tur.
3) 1 Revisor i Stedet for Hofjægermester Joh. Friis, der er afgaaet ved Døden.
4) 1 Medlem af Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse«, idet Forstander A. la Cour afgaar efter Tur.

Genvalg kan ifølge Lovene finde Sted ved disse Valg.

Stemmeafgivningen foregaar skriftlig, idet vedlagte Stemmeseddel udfyldes, underskrives og i medfølgende

Konvolut indsendes til Selskabets Sekretariat eller afleveres til Bestyrelsen før Begyndelsen af dennes Møde den 17de December, Kl. $12^1/_2$, i hvilket Stemmesedlerne aabnes og Stemmeoptællingen finder Sted.

Ifølge Landboforeningernes Stemmeafgivning ere følgende valgte som Amtsrepræsentanter i Bestyrelsesraadet:

for Viborg Amt: Baron L. Petersdorff til Sødal,
for Randers Amt: Godsejer G. de Lichtenberg til Hessel,
for Aarhus Amt: Gaardejer A. Nielsen, Svejstrup Østergaard,
for Svendborg Amt: Forpagter G. Willumsen, Anhof,
for Kjøbenhavns Amt: Lærer Chr. Christensen, Tune, og
for Bornholms Amt: Proprietær O. H. Jespersen, Splitsgaard.

Dagsorden

for

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

Torsdagen den 17. December 1903, Kl. 7.

(Generalforsamlingen afholdes i Selskabets Modesal paa Prinsens Palæ.)

1. Udfaldet af de foretagne Valg.
2. Bestyrelsesraadets Valg af Medlemmer til Belønningsudvalget, Redskabs- og Maskinudvalget og til Bestyrelsen for Korn- og Foderstofkontrollen.
3. Optagne ny Medlemmer.
4. Fremlæggelse af forrige Aars Regnskab.

A. Beretninger.

5. Sekretærens Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed.
6. Beretning om »Fond til Landmænds Uddannelse«.
7. Beretning fra Professor V. Stein om agrikulturkemisk Virksomhed.
8. Beretning fra Konsulent Nissen Dall. (Bilag.)
9. Beretning om Statens Planteavlsudvalgs Virksomhed. (Bilag.)
10. Beretning om Prøver med Landbrugsredskaber og -Maskiner. (Bilag.)
11. Beretning fra Justitsraad L. Friis om Afsætning af danske Husdyr i Rusland. (Bilag.)

B. Meddelelser fra Præsidiet.

12. Hs. Majestæt Kongens Regeringsjubilæum.
13. Cand. polyt. Ellbrechts Uddannelse til Selskabets Konsulent i Mejeribrug.
14. Delegeretmødet vedrørende den 19. danske Landmandsforsamling.
15. Fundatsen for Forpagter Bokelmanns Legat.

C. Forslag fra Præsidiet.

16. Virksomhedsplan for Aaret 1904—1905. (Bilag.)
17. Budget for Aaret 1904—1905. (Bilag.)

Meddelelser

fra

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Hans Majestæt Kongens Regeringsjubilæum. Som Svar paa den Adresse, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab tilstillede Hs. Majestæt i Anledning af Regeringsjubilæet, har Selskabet fra Kabinetssekretariatet under 22. f. M. modtaget følgende Skrivelse:

»Hans Majestæt Kongen har allernaadigst paalagt mig at bringe Det kgl. danske Landhusholdningsselskab Sin hjerteligste Hilsen med Tak for den i Anledning af 40 Aarsdagen for Allerhøjstsammes Tronebestigelse fremsendte Lykønskningsadresse.

Det har været Hans Majestæt, som gennem de tilbagelagte 40 Aar har været Selskabets Protektor og stedse med varm Interesse har fulgt dets Virksomhed, en Glæde at modtage denne Henvendelse og en særlig Tilfredsstillelse, at Landhusholdningsselskabet, der staar som Repræsentant for Landbrugskredse i Landets forskellige Egne, har fremhævet Landets stærke Fremgang i Velstand og Kultur i det forløbne Tidsrum.«

Udførselen af dansk Kød til Sverig. Gennem Landbrugsministeriet har Det kgl. danske Landhusholdningsselskab modtaget følgende Beretning fra Det kgl. Generalkonsulat i Stockholm, dateret 9. September 1903:

»Da det svenske Marked, særligt i Landets midterste og nordlige Dele, stadig lider under utilstrækkelig Kødtilførsel — noget, hvorom de atter i Aar endog særlig høje Priser paa prima Oxe- og Lammekød tydeligt vidne

— har Generalkonsulatet ikke villet undlade at fremsende hoslagte Udtog af en Beretning for 1902 til Stockholms Sundhedskollegium fra Stadsveterinæren. Som det vil ses af de i Beretningen meddelte Tal, staar Indførselen fra Danmark af Kød nemlig langt tilbage for Indførselen fra Finland og Tyskland.

Det er vel Generalkonsulatet bekendt, at man i danske sagkyndige Kredse betvivler Udsigterne til at vinde et Marked i Mellem- og Nordsverig for danske Slagteriprodukter. For saa vidt denne Tvivl støttes paa, at danske Kreaturopkøbere anskaffe levende Kvæg fra Syd- og Mellemsverig, ses dog ikke heri nogen afgørende Hindring for at gøre det slagtede Kød til Genstand for Eksport fra Danmark til Sverig, saa længe der i Sverig savnes tidsmæssige Slagtehuse. Saadanne Slagtehuse ville i de nærmeste Aar blive oprettede i Malmø og Gøteborg; men om det stockholmske Slagtehus er endnu ingen endelig Bestemmelse truffen, og det vil vistnok i heldigste Tilfælde vare 2—3 Aar, inden det kan træde i Virksomhed.

Ganske afset fra det Spørgsmaal, om Sverigs Kvægbestand med Tiden kan ventes saa væsentligt forøget, at der kan tilvejebringes en regelmæssig og tilstrækkelig Kødforsyning i de store Byer, synes der altsaa for Tiden at være Opfordring for danske Eksportslagterier til at skænke det mellemsvenske og nordsvenske Marked nogen Opmærksomhed.«

Af den i Generalkonsulatets Skrivelse omtalte Beretning fra Stockholms Stadsveterinær fremgaar det, at Indførselen til Stockholm var af:

Flæsk:

Fra	Norge	9 Kg.
-	Finland	1871 -
-	Danmark	388908 -
-	Tyskland	1113413 -
-	Belgien	60 -
-	England	324072 -
	Ialt...	1828333 Kg.

Konserves: Kød af Kreaturer:

Fra	Norge	726 Kg.
-	Danmark	14795 -
-	Tyskland	74596 -
-	England	38190 -
	Ialt...	128307 Kg.

Pølser:

Fra	Norge	14 Kg.
-	Finland	14 -
-	Danmark	727 -
-	Tyskland	3792 -
-	England	8 -
	Ialt...	4555 Kg.

Kød:

Fra	Norge	39 Kg.
-	Finland	102771 -
-	Danmark	46229 -
-	Tyskland	88229 -
-	Belgien	31 -
-	England	40185 -
-	Rusland	41206 -
	Ialt...	318690 Kg.

Under 17. November har Landhusholdningsselskabet fra Ministeriet modtaget en Skrivelse, i hvilken det bl. a. hedder:

»Ifølge derom fra Det kongelige Generalkonsulat i Stockholm gennem Udenrigsministeriet modtaget Indberetning vil der for Tiden i Stockholm kunne opnaas for prima Oksekød i større Partier (Bagkroppe) 75 Øre pr. Kilogram dér leveret incl. Told, maaske endog lidt mere. Tolden er vedblivende 7 Øre pr. Kilogram og Jernbanefragten Malmø—Stockholm udgør for Tiden: Indtil 2500 Kg. 296 Øre pr. 100 Kg., fra 2500 til 5000 Kg. 265 Øre pr. 100 Kg. og over 5000 Kg. 226 Øre pr. 100 Kg.«

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1902—1903.

(Fra 1. Oktober 1902 til 30. September 1903.)

Af Cand. math. *V. Willaume-Jantzen,*
Afdelingschef ved Meteorologisk Institut.

Som det vil erindres, endte Landbrugsaaret 1901—2 med en kold Periode, idet de 2 sidste Trediedele af September 1902 indeholdt mange Dage med en Middeltemperatur, der laa 3—5° under Normalen, medens flere Nætter bragte en Nattefrost paa 2—4° paa de koldeste Stationer. Denne Kulde holdt Stand i de første 9 Dage af Oktober 1902: paa 7 af disse Dage laa Temperaturen 3—5° lavere end normalt, og i flere Nætter viste Minimumsthermometret indtil — 7° i Indlandet. Det var vedholdende Vinde fra østlige Retninger, der frembragte denne Kuldeperiode; da Vinden d. 10. drejede om og senere holdt sig fra sydlige og vestlige Retninger, svingede Temperaturen i Resten af Maaneden 1—2° paa begge Sider af Normalen, men laa hyppigst over denne, saa at hele Oktober kun blev $^3/_4{}^0$ for kold. Sammen med Kulden fulgte Tørke: fra d. 1.—9. Oktober faldt der kun enkelte Gange lidt Regn; dog fik Lolland-Falster og Bornholm gode Regnbyger først i Maaneden; d. 10. faldt der lidt Regn over Størstedelen af Landet, men den egentlige Regnperiode indtraf d. 13.—21., medens Slutningen af Maaneden af og til fik mindre Byger. Den samlede Nedbør naaede kun Normalen i Vendsyssel; forøvrigt fik Jylland og Lol-

land-Falster 10—25, Resten af Landet 30—40 Procent for lidt. Torden optraadte hist og her paa 7 Dage.

November 1902 blev temmelig kold og ualmindelig tør, paavirket af meget høj Barometerstand og overvejende østlige til sydlige Vinde. Middeltemperaturen for hele Maaneden blev 1° lavere end normalt; i den første Halvdel indtraf der dog en Del temmelig milde Dage, medens den sidste Halvdel helt igjennem var kold; d. 18.—23. og d. 29.—30. blev endog 3—6° for kolde med en Nattefrost, der i Indlandet naaede 6—10°. Nedbøren var meget lille: Jylland fik gjennemsnitlig 18 Millimeter eller 28 Procent af Normalen, Øerne endog kun 3 Millimeter eller 5 Procent af Normalen; Bornholm maa dog undtages herfra, idet denne Ø fik 8 Millimeter eller 13 Procent af Normalen. Sammenholdes disse Nedbørssummer med Resultaterne af regnfattige Novembre fra de sidste 41 Aar, viser det sig (se hosstaaende Tabel), at November 1902 er enestaaende i Retning af lille Nedbør;

November	Jylland	Øerne	Danmark	Bornholm
1871	30 Mill.	22 Mill.	25 Mill.	45 Mill.
1885	34 -	25 -	29 -	33 -
1889	37 -	24 -	29 -	14 -
1892	31 -	16 -	22 -	8 -
1896	26 -	24 -	25 -	31 -
1897	38 -	23 -	29 -	23 -
1902	18 -	3 -	9 -	8 -

Bornholm fik dog i November 1892 ikke mere Nedbør end i den her beskrevne November. For Kjøbenhavns Vedkommende kan Sammenligningen føres tilbage til 1820, og selv i denne 82-aarige Observationsrække

træffer vi intet Exempel paa saa ringe Nedbør, som den her omtalte: i November 1902 fik Kjøbenhavn nemlig 5 Millimeter, medens de laveste Tal siden 1820 falde saaledes: 6 Mill. i 1821, 9 Mill. i 1830, 6 Mill. i 1855 og 7 Mill. i 1892. Nedbørsdagenes Antal var meget lille, især for Øernes Vedkommende, hvor der over større Strækninger kun faldt smaa Regnbyger eller lidt Sne d. 1., d. 9. og d. 24. Jylland fik derimod enkelte smaa Regnbyger i Maanedens første Uge og større Byger d. 8.—12. og d. 23.—24., de sidstnævnte Dage blandet med Sne. Taage var stærkt udbredt d. 8.—15. og d. 21.—25.

December 1902 begyndte som November endte: de 13 første Dage vare med vedholdende østlige til nordlige Vinde meget kolde, d. 1.—7. endog 5—7° under Normalen, medens det om Natten frøs indtil 8—13° i det Indre af Landet. Resten af Maaneden var derimod mild, omkring Juledagene var det endog meget mildt med sydlige til vestlige Vinde. Hele Maaneden blev dog 1° for kold. Et stærkt Barometerfald d. 25. fremkaldte en voldsom Storm Natten mellem 1. og 2. Juledag, der i al sin Heftighed blæste ca. 6 Timer fra Sydvest—Nordvest, og som forvoldte megen Skade baade tillands og tilvands. Nedbøren var omtrent normal undtagen i Nordøstjylland og paa Fyen, der gjennemsnitlig fik c. 20 Procent for lidt. Den faldt mest som Regn, dog hyppig blandet med lidt Sne, næsten udelukkende d. 15.—20. og d. 25.—30., medens der i Maanedens 2 første Uger kun af og til faldt nogle Smaabyger. Torden optraadte 4 Gange, mest i Vestjylland. Taage var ret hyppig i Midten af Maaneden.

Januar 1903 fik omtrent den normale Middeltemperatur, nemlig $^1/_2{}^0$ over den sædvanlige; men de enkelte Dages Temperatur afveg betydeligt fra de 40-aarige Middeltal: d. 1.—2. og d. 12.—23. vare saaledes kolde, idet Vinden i denne Tid blæste fra østlige Ret-

ninger, medens de milde Perioder, der udgjorde Resten af Maaneden, hidrørte fra sydvestlige Vinde, der forøvrigt ofte og navnlig d. 27.—31. blæste med stormende Kuling. De koldeste Dage blev d. 12.—13. med en 6° for lav Middeltemperatur og d. 17.—22., der vare 3—4° for kolde; Frosten naaede i denne Tid 15—18° paa de koldeste Stationer. Paa den anden Side blev d. 5.—10. og d. 26.—31. saa meget som 3—6° varmere end normalt med Maximumstemperaturer paa indtil 7—9°. En temmelig brat og stor Temperaturforandring foregik fra d. 10.—12., nemlig et Fald paa c. 12°, idet Vinden slog om fra sydlige til nordlige Retninger. Nedbøren var omtrent normal over den største Del af Landet; dog fik det nordlige og mellemste Jylland, Kjøbenhavns Amt og Bornholm c. 30 Procent for meget, hvorimod Samsø fik c. 40 Procent for lidt. Den faldt som Regn, af og til blandet med Sne, og næsten udelukkende d. 2.—10. og i Maanedens 9 sidste Dage, altsaa netop i de milde Perioder, da diset og taaget Vejr forøvrigt var meget almindeligt. Torden blev hørt 1 Gang.

Februar 1903 udmærkede sig ved ualmindelig vedholdende Vinde fra vestlige Retninger, saa at der fra Sydvest, Vest og Nordvest tilsammen blæste 81 Procent af alle Vinde, medens Nordøst, Øst og Sydøst tilsammen kun optraadte med 2 Procent, et Forhold, hvortil der ikke findes Magen i 30 Aar, ikke alene for Februar Maaneds Vedkommende, men tillige naar alle Aarets Maaneder tages i Betragtning. Som sædvanligt i Danmark, naar Vestenvindene have Overtaget om Vinteren, var Vejret stormende: i Maanedens første Halvdel blæste det op til stormende Kuling paa 7 Dage, og fra d. 19. og til Maanedens Slutning afløste den ene Storm uafbrudt den anden. Samtidig var Luften meget mild: naar undtages d. 15.—16. med en 2—3° for lav Middeltemperatur og d. 13.—14. med normal Middeltemperatur vare de allerfleste Dage mellem 3° og 7° var-

mere end normalt, saa at hele Februar blev 3° for varm og staar saaledes som Nr. 2 blandt de sidste 43 Aars varme Maaneder af samme Navn; i 1869 fik Februar nemlig en Middeltemperatur paa 3.3° (i Aar 3.1°) som et Gjennemsnit af Observationer i Tarm og i Kjøbenhavn; næst efter kommer Februar i 1863 og 1882 med henholdsvis 3.0° og 2.9°. I Forhold til den høje Middeltemperatur indeholdt Maaneden dog ikke faa Frostdage, nemlig gjennemsnitlig 10, medens 21 er det normale Antal. De laveste Temperaturer naaede ÷ 10° til ÷ 15° i Indlandet; som oftest var Frosten dog ringe. Nedbøren var omtrent normal paa Samsø, men forøvrigt stor: Fyen, den sydlige Halvdel af Sjælland samt Lolland-Falster fik gjennemsnitlig 65, Resten af Landet 40 Procent mere end normalt. Den faldt som Regn, af og til blandet med Sne, især d. 1.—3., d. 7.—8., d. 12.—14. og fra d. 17. til Maanedens Udgang; af og til, især d. 21., faldt der større Byger. Taage forekom især først i Maaneden. Torden optraadte paa 5 Dage.

Marts 1903 fik, ligesom den foregaaende Maaned, meget abnorme Vindforhold, nemlig saa hyppige Vinde fra sydlige Retninger, at der ikke findes Magen dertil i de sidste 30 Aar. Vinden blæste med stormende Kuling ret ofte i Maanedens sidste Halvdel. Følgen af disse Vindforhold blev en ualmindelig høj Middeltemperatur, nemlig 4.7° eller $3^1/_2$° over Normalen; siden 1861 har Marts kun i 1882 haft en ubetydelig højere Middeltemperatur, 4.8°, medens den nærmest efterfølgende Marts faldt i 1894 med 4.2°. Hver Dag fik mindst den normale Temperatur; d. 11.—15. blev dog ikke meget varmere end normalt med en Nattefrost paa indtil 3—5° paa de koldeste Stationer, en meget svag Frost for en Marts Maaned, medens Minimumsthermometrene paa flere af de mest udprægede Kyststationer ikke viste under Frysepunktet. Af særlig varme Dage, det vil sige Dage, der ere mindst 3° for varme, indtraf

der ikke mindre end 15, og navnlig staa de 10 Dage: d. 20.—29. med en 6° for høj Middeltemperatur som noget enestaaende; i alt Fald findes der i Kjøbenhavns Observationsrække paa 120 Aar ikke noget tilsvarende, hverken i Retning af høj Temperatur eller hvad Periodens Længde angaar. Frostdagenes Antal blev naturligvis lille, nemlig kun 7, medens det normale Antal er 20; de faldt saa godt som alle i Maanedens første Halvdel. Nedbøren var rigelig i Jylland, der gjennemsnitlig fik 35 Procent for meget; paa Fyen faldt der 10, paa de andre Øer 35 Procent for lidt Nedbør. Den faldt næsten udelukkende som Regn og især d. 2.—7., d. 16.—20. og efter d. 23., oftest som mindre Byger. Taage forekom sjældent, Torden paa 8 Dage.

April 1903 fik i Modsætning til de 2 foregaaende Maaneder omtrent lige mange Vinde fra alle Verdenshjørner undtagen fra Syd; denne Omstændighed i Forbindelse med et gjennemgaaende meget lavt Lufttryk gjorde Maaneden meget regnfuld og temmelig kold. Middeltemperaturen laa godt 1° under Normalen, og kun faa Dage vare varmere end sædvanligt; derimod fik d. 17.—23. Middeltemperaturer, der vare 3—5° for lave, og en Nattefrost paa 4—9° i Indlandet; kun et Par Kyststationer gik fri for Frost. Nedbøren var stor; naar Samsø undtages, der kun fik 11 Procent for meget, laa Amternes Nedbør mellem 40 (Thisted og Randers Amter) og 150—165 Procent (Frederiksborg og Kjøbenhavns Amter) over Normalen. Den faldt som Regn og Sne især d. 3.—7., d. 11.—20. og paa enkelte Dage i den sidste Uge af Maaneden. Den østlige Del af Landet blev d. 19.—20. hjemsøgt af en heftig Snestorm fra Nord og Nordvest; den faldne Snemængde var dog kun særlig stor i det nordøstlige Sjælland og paa Bornholm, nemlig 20—40 Millimeter. Et Snedække, der blev dannet under denne Storm, laa kun faa Dage som sammen-

hængende. Taage optraadte allersidst i Maaneden. Torden blev hørt paa 7 Dage.

Maj 1903 fik med variable Vinde en Middeltemperatur, der laa $1^1/_4{}^0$ over Normalen. Det 2. Tidøgn var temmelig køligt med Frost paa indtil 1^0 en enkelt Nat i det Indre af Landet; Resten af Maaneden var mild, og navnlig fik den sidste Uge en $5^1/_2{}^0$ for høj Middeltemperatur, det vil sige, at den blev lige saa varm som en temmelig varm Sommerdag midt i Juli. Nedbøren var kun rigelig i det vestlige og sydlige Jylland; der fik 25—30 Procent for meget; Resten af Landet fik mindre Nedbør end normalt: Nordøstjylland og Nordfyen c. 10, den øvrige Del af Øerne mellem 30 og 75 Procent for lidt. Den faldt spredt i de 2 første Tidøgn samt for Jyllands Vedkommende d. 28.—29.; kun d. 2. gav et betydeligt Nedslag, dog kun i Vestjylland, der fik 20—40 Millimeter Regn. Taage optraadte især først i Maaneden. Torden blev hørt paa 24 Dage; Uvejrene vare stærkt udbredte d. 4.—5. og d. 28.—30.

Juni 1903 begyndte, som Maj endte, med meget høj Temperatur; men den usædvanlige Varme holdt sig kun d. 1., der blev 8^0 varmere end normalt; forøvrigt indeholdt Juni med sine fremherskende Vinde fra nordlige Retninger kun meget faa særlig varme Dage, der faldt sidst i 1. Tidøgn og i Slutningen af Maaneden. Derimod blev d. 12.—23. temmelig kolde, nemlig gjennemsnitlig 2^0 under Normalen, af og til med kolde Nætter, hvor den laveste Temperatur naaede $1—3^0$ paa de koldeste Stationer. Hele Maaneden fik normal Middeltemperatur. Nedbøren overgik Normalen med c. 65 Procent i Hjørring Amt, medens Aarhus Amt og Sjælland, med Undtagelse af Præstø Amt, omtrent fik det normale Nedslag. Resten af Landet fik 20—40, Bornholm endog c. 60 Procent for lidt Nedbør. Den faldt næsten kun i Maanedens

mellemste Tidøgn, saa at den tørre Periode, der var begyndt med sidste Tidøgn af Maj, strakte sig over c. 3 Uger. Torden blev hørt paa 15 Dage; Uvejrene d. 1.—2. og d. 29. strakte sig over store Strækninger af Landet.

Juli 1903 fik med overvejende vestlige Vinde en meget ensartet Temperatur fra den ene Dag til den anden: paa 3 Dage, d. 13.—15., laa Middeltemperaturen saa meget som 3—4° under Normalen, og ikke en eneste Dag kan kaldes særlig varm (mindst 3° over Normalen), idet de varmeste Dage, d. 24.—27., fik Middeltemperaturer, der kun vare 2—2½° for høje. Hele Maaneden blev ½° for kold. I den ovennævnte kolde Periode sank Minimumsthermometrene paa de koldeste Stationer til 1—3° i det Indre af Jylland, ja enkelte lavtliggende Stationer havde endog indtil 1 Grads Frost Natten til d. 16., et meget sjældent Fænomen midt om Sommeren. Nedbøren var meget ulige fordelt over Landet: Bornholm og Præstø Amt fik 50 Procent for lidt, medens Frederiksborg og Kjøbenhavns Amter, Lolland-Falster samt Aalborg og Randers Amter omtrent fik det normale Nedslag. Den øvrige Del af Landet fik derimod gjennemsnitlig 40 Procent mere end normalt. Den største Nedbørsmængde faldt i det sydlige Midtjylland, hvor de 3 Stationer: Egtved, Askov og Vamdrup fik 169—180 Millimeter, medens Hammershus Fyr og Sandvig paa Bornholm fik mindst, nemlig kun 17—18 Millimeter. Selv paa nær ved hinanden liggende Stationer var Nedslaget hist og her meget forskelligt. Som Dage, da der faldt Regn over store Strækninger af Landet, kan nævnes d. 5.—7., d. 14.—17., d. 19.—20., d. 22.—23. og paa Maanedens 5 sidste Dage. Paa flere af disse Dage faldt der en stor Nedbørsmængde, saaledes d. 17. især paa Fyen og i Vestsjælland, der gjennemsnitlig fik c. 60 Millimeter; d. 29. faldt der i Jylland gjennemsnitlig c. 20 Millimeter Regn. Tordenvejr optraadte paa 19 Dage,

navnlig næsten hver Dag fra d. 19; Uvejret var stærkt udbredt i Jylland d. 27.

August 1903 fik abnorme Vejrforhold. Barometret holdt sig gjennemgaaende saa lavt, at man maa søge tilbage til 1844 for at træffe paa et i væsentlig Grad lavere Middellufttryk. Vinden holdt sig ualmindelig vedholdende fra vestlige Retninger og blæste med en gjennemsnitlig Styrke, hvortil der ikke findes Magen i de sidste 30 Aar. Temperaturen var meget ensartet gjennem saa godt som hele Maaneden; kun d. 14.—15. fik højere Middeltemperatur end normalt, men kun henholdsvis 1^0 og $^1/_4{}^0$ over Normalen; paa alle de øvrige 29 Dage laa Middeltemperaturen under Normalen, medens dog kun 3 Dage, der faldt i de 2 første Uger, laa saa meget som 3^0 derunder. Hele Maaneden blev $1^3/_4{}^0$ for kold med en Middeltemperatur paa 14.1^0 som Gjennemsnit af Observationer i Tarm og ved Landbohøjskolen; siden 1861 har August dog 3 Gange haft en endnu lavere Middeltemperatur, nemlig i 1864 med 13.2^0, i 1885 med 13.8^0 og i 1902 (den koldeste August i hele den 43-aarige Række) med 12.9^0. Det var, ligesom i forrige Aar: 1902, Dagvarmen, der manglede; thi medens den gjennemsnitlige Maximumstemperatur ved Landbohøjskolen for 40 Aar er 21.0^0, blev den i Aar kun 18.1^0; i 1902 var den endog kun 17.0^0. Nætterne bleve dog ogsaa af og til kolde; de laveste Temperaturer vare $3—5^0$; kun i Dalen ved Birkebæk frøs det én Nat. Nedbøren var stor: naar undtages Thisted og Aalborg Amter, der kun fik omtrent den normale Nedbør, blev denne overgaaet i den øvrige Del af Landet saaledes, at den sydlige Halvdel af Jylland, Samsø, Sydøstsjælland og Bornholm fik c. 25, Resten af Landet c. 65 Procent mere end normalt. Naar hele Landet tages under Et, bliver den samlede Nedbørsmængde 104 Millimeter eller c. 50 Procent for meget; siden 1861 har August 7 Gange faaet endnu mere Nedbør, nemlig 127 Mill. i 1877, 129 i 1879, 117 i 1881,

111 i 1889, 157 i 1891, 105 i 1897 og 109 Mill. i 1902. Som Nedbørsdage maa nævnes d. 1.—6., d. 10.—18., d. 20.—21. og fra d. 23. til Maanedens Udgang; som Gjennemsnit for et stort Antal Stationer blev Nedbørsdagenes Antal 20, medens det normale Antal er 15. Flere Gange var Nedbøren særlig stor, især d. 10., d. 20., d. 23. og flere Dage i Maanedens sidste Uge. Som et Særkjende for denne Maaneds forholdsvis kolde og raa Vejrlig kan anføres, at der endog faldt Sne, hvad der kun er hændet en Gang før (i 1873) i de sidste 30 Aars August Maaneder. Torden optraadte paa 22 Dage; Uvejrene vare især d. 10., d. 15., d. 20. og d. 25. stærkt udbredte over Landet.

September 1903 blev $^1/_2{}^0$ for kold og indeholdt kun faa Dage med stor Temperatur-Afvigelse fra Normalen; saaledes blev kun et Par Dage først og sidst i Maaneden c. 3^0 for varme, medens den koldeste Periode, d. 7.—16., kun indeholdt 4 Dage med en $3—5^0$ for lav Middeltemperatur. Nætterne vare af og til kolde; de laveste Stande paa Minimumsthermometrene vare lige ved 0^0 paa de koldeste Stationer. Vinden var meget variabel, dog mest østlig og sydlig; d. 9.—10. rasede en heftig Storm over Landet fra vestlige Retninger, fremkaldt ved et Barometerfald paa 20—25 Millimeter i Løbet af 24 Timer. Forøvrigt var Barometerstanden gjennemgaaende meget høj. Nedbøren var omtrent normal i Nordøstjylland, paa Langeland, i Nordøstsjælland og paa Bornholm, medens den øvrige Del af Landet gjennemsnitlig fik c. 30 Procent for lidt Nedbør. Den faldt næsten udelukkende d. 5.—12. og d. 15.—17., medens der fra d. 18. saa godt som ingen Nedbør faldt; men denne Tid var til Gjengjæld hjemsøgt af en ret vedholdende og stærk Taage. Torden blev hørt paa 14 Dage, især i Maanedens første Halvdel; Uvejret var stærkt udbredt d. 5.

Af efterstaaende Tabeller giver Tabel 1 hver Maaneds Varmeafvigelse fra en 40-aarig Normal i Landbrugsaaret 1902—03, dels for de 5 Grupper, hvori Landet sædvanligvis deles i klimatisk Henseende, dels for hele Landet (som Middel af de 5 Grupper) og dels for Bornholm, der ofte har Varmeforhold, som i væsentlig Grad afvige fra dem, der gjælde for de andre Dele af Landet. Som Tabellen viser, fik hele Landbrugsaaret saa godt som normal Middeltemperatur, medens der i de enkelte Maaneder fandt betydelige Varmeafvigelser Sted, saaledes som det er omtalt ovenfor. Her skal blot nævnes, at Oktober—December bleve omkring 1^0 for kolde, det samme var Tilfældet med April, medens de egentlige Sommermaaneder: Juni—August veg mere og mere bort fra Normalen i negativ Retning, eftersom Tiden skred frem, saa at August blev $1^3/_4{}^0$ koldere end normalt. Hele Sommeren blev $^3/_4{}^0$ for kold og staar ganske vist af denne Grund i Rækken blandt de kolde Somre i de sidste 43 Aar; men der er dog i denne Aarrække indtruffen mange Somre med endnu lavere Middeltemperatur; vi skal blot nævne forrige Sommer: 1902, der blev koldest i hele den nævnte Aarrække med en Middeltemperatur paa 13.9^0 (i Aar 14.9^0), 1864 med 14.0^0 og 1888 med 14.1^0. Mest karakteristisk for Sommeren var vel nok — hvad Varmeforholdene angaa — den meget ensartede Temperatur i Juli og August, saa at Temperaturen i Kjøbenhavn i disse 2 Maaneder ikke en eneste Gang steg til 25^0 C., Kjendetegnet paa en »Sommerdag«. Blandt de varme Maaneder i Løbet af Landbrugsaaret maa særlig nævnes Februar og Marts, der blev 3—$3^1/_2{}^0$ varmere end normalt; tilsammen fik de en Middeltemperatur paa 3.9^0, og dette er siden 1861 kun indtruffen en Gang tidligere, nemlig i 1882; de næst efter følgende Tal ligge en hel Grad lavere. En Mærkelighed indtraf efter disse varme Maaneder, idet nemlig April, der blev $1^1/_4{}^0$ koldere end normalt, knap nok fik samme Middeltemperatur som Marts, et Forhold, hvorpaa der intet Exempel findes i de sidste 42 Aar, idet

Tabel 1. **Varmens Afvigelse fra Normalen.** (Celsius.)

	1902 Oktober	November	December	1903 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Vestjylland	— 0.5	— 0.9	— 1.1	+ 0.3	+ 3.2	+ 3.4	— 0.8	+ 1.6	+ 0.3	— 0.1	— 1.2	0.0	+ 0.4
Østjylland	— 0.5	— 0.6	— 0.8	+ 0.7	+ 3.0	+ 3.4	— 1.4	+ 1.0	— 0.3	— 0.5	— 1.9	—0.3	+ 0.2
Fyen	— 1.0	— 1.1	— 1.1	+ 0.3	+ 2.9	+ 3.3	— 1.4	+ 1.1	+ 0.2	— 0.6	— 1.9	—0.4	0.0
Sjælland...	— 0.9	— 1.3	— 1.2	+ 0.6	+ 2.9	+ 3.5	— 1.4	+ 1.4	+ 0.2	— 0.4	— 1.6	—0.5	+ 0.1
Lolland-Falster.... ..	— 0.8	— 1.3	— 1.2	+ 0.7	+ 3.1	+ 3.6	— 1.4	+ 1.2	+ 0.1	— 0.8	— 2.0	—0.9	0.0
Danmark	— 0.7	— 1.0	— 1.1	+ 0.5	+ 3.0	+ 3.4	— 1.3	+ 1.3	+ 0.1	— 0.5	— 1.7	—0.4	+ 0.1
Bornholm	— 1.0	— 1.1	— 0.8	+ 0.3	+ 2.1	+ 3.7	— 0.8	+ 1.4	+ 0.3	+ 0.3	— 1.6	—1.2	+ 0.1

April hvert Aar har været varmere end Marts; nærmest efter kommer 1871, da April kun var 1^0 varmere end Marts, medens Forskjellen mellem de 2 Maaneders Middeltemperatur dog blev 1.8^0 saavel i 1882 som i 1884 (normalt er 4.5^0).

Tabel 2 indeholder Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skymængden for hele Landet som et Middel af 20—30 Stationer, saavel i det her beskrevne Landbrugsaar som Normaltallene; disse ere paa ny udregnede og gjælde nu for 25—30 Aar. Vi skal til Tabellen blot bemærke, at Frostdagenes Antal var lille, hvad der navnlig skyldes de milde Maaneder Februar og Marts, og at Skymængden var stor i Foraars- og Sommermaanederne.

Tabel 2.

	Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtighedsgrad i pCt.		Skymængde (0—10)	
	1902—3	Normal	1902—3	Normal	1902—3	Normal	1902—3	Normal	1902—3	Normal
Oktober	2	3	14	16	6	7	86	86	6.7	6.4
November	13	10	7	14	9	9	88	89	6.2	7.0
December	23	18	13	15	11	11	89	91	7.2	7.4
Januar	19	23	16	12	12	13	90	91	7.3	7.1
Februar	10	21	15	11	8	11	88	90	6.9	7.0
Marts	7	20	13	12	5	11	85	87	6.8	6.1
April	9	8	16	10	4	7	81	80	6.3	5.5
Maj	»	1	10	11	7	4	78	75	5.8	4.9
Juni	»	»	9	10	3	3	74	74	5.3	4.8
Juli	»	»	13	14	2	3	79	78	6.3	5.4
August	»	»	20	15	2	3	83	80	6.5	5.3
September	»	»	13	14	10	5	87	84	5.0	5.3
Alle 12 Maaneder	83	104	159	154	79	87	84	84	6.4	6.0

Tabel 3 viser Nedslagets Størrelse i hele Millimeter for hvert Amt o. s. v. Navnlig Februar, April og August vare meget rige paa Nedbør, medens November var ualmindelig tør. Hele Landbrugsaaret fik knap nok det sædvanlige Nedslag. Som det vil erindres, var Juni, Juli og September i forrige Landbrugsaar, altsaa i 1902, temmelig fattige paa Nedbør, medens August samme Aar gav rigelig Nedbør; da nu Oktober i det her beskrevne Landbrugsaar var temmelig tør, November usædvanlig tør, bliver den samlede Sum af Nedbør i Juni—November 1902 temmelig ringe, hvorfor en og anden Læser vil kunne finde Interesse i at studere hosstaaende Tabel over Nedbøren i de nævnte 6 Maaneder i de Aar siden 1861, hvis Nedbørssum i Juni—November kommer nær ved 1902.

Nedbør i Juni—November for Danmark ÷ Bornholm.

	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	Sum
1868	16	31	59	75	75	43	299
1876	45	33	38	97	34	38	285
1884	25	74	33	48	86	34	300
1886	36	57	33	47	58	46	277
1899	12	44	27	84	60	44	271
1901	92	34	43	24	35	65	293
1902	32	53	109	36	55	9	294
Normal	47	66	70	75	71	60	389

Bornholm stiller sig endnu ugunstigere end det øvrige Danmark, idet den samlede Nedbørssum i Juni—November 1902 kun var 189 Millimeter, hvilket er mindst siden 1868; 1886 kommer nærmest med 198 Mill.; Normalen er 359

Tabel 3. **Nedbør.** (Millimeter.)

	1902 Oktbr.	Novbr.	Decbr.	1903 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	Septbr.	Alle 12 Maaneder
Hjørring Amt	65	18	33	59	49	46	58	34	74	105	136	84	761
Thisted —	67	23	48	63	50	43	45	52	30	89	73	69	652
Ringkjøbing —	67	24	42	46	55	45	60	51	33	89	91	49	652
Ribe —	70	24	46	40	62	52	69	51	44	98	110	61	727
Viborg Amt	65	20	46	55	55	42	57	47	25	96	91	50	649
Aalborg —	61	17	34	54	51	44	48	50	36	67	75	67	604
Randers —	60	6	37	43	44	38	43	35	29	74	84	53	546
Aarhus —	61	11	43	42	55	44	48	38	46	92	108	55	643
Vejle —	62	15	47	42	61	48	57	49	43	102	118	57	701
Samsø	44	3	29	24	35	24	31	28	25	73	82	34	432
Odense Amt	44	3	38	37	56	29	48	35	33	98	109	56	586
Svendborg —	48	4	41	42	70	31	47	27	32	109	132	67	650
Langeland	46	2	30	39	53	22	43	24	32	91	122	64	568
Holbæk Amt	40	4	40	35	45	22	48	20	46	84	106	54	544
Sorø —	39	4	37	37	61	26	54	20	40	92	98	55	563
Frederiksborg —	49	5	42	38	39	15	68	15	51	81	99	62	564
Kjøbenhavns —	43	5	45	44	45	20	77	9	54	66	94	60	562
Præstø —	55	3	39	45	56	20	43	16	27	36	79	49	468
Maribo Amt	55	2	41	44	60	23	48	27	27	58	116	51	552
Vestjylland	67	22	42	52	54	47	58	47	45	95	103	66	698
Østjylland	62	14	41	47	53	43	51	44	36	86	95	56	628
Fyen	46	3	35	36	54	27	42	29	31	93	111	55	562
Sjælland	45	4	41	40	49	21	58	16	44	72	95	56	541
Lolland-Falster...	55	2	41	44	60	23	48	27	27	58	116	51	552
Danmark 1902—1903 ...	55	9	40	44	54	32	51	33	37	81	104	57	597
Danmark Normal (25Aar)	71	60	46	42	36	33	29	39	47	66	70	75	614
Danmark Afvigelse i pCt.	—23	—85	—13	+ 5	+50	— 3	+76	— 15	—21	+23	+49	—24	—3
Bornholm	47	8	43	42	41	18	62	16	18	29	74	70	468

Millimeter. Som bekjendt blev Høsttiden i Aar meget regnfuld: en Opgjørelse af den samlede Nedbør, der blev maalt fra d. 28. Juli til d. 18. September 1903, tilligemed flere herhen hørende klimatologiske Data findes fremstillet i hosstaaende Tabel; Tallene ere Resultater af c. 50 Stationers Maalinger. I Landbrugsaaret indtraf der

	Maalt d. 28. Juli til d. 18. Septbr. 1903 (53 Dage)	Afvigelse fra Normalen	Nedbørsdage		Antal Dage med mindst 10 Mill.
			Antal	Procent af alle 53 Dage	
Nord-Jylland..	230 Mill.	+ 84 pCt.	27	51	9
Vest- — ..	194 -	+ 31 -	32	60	6
Ost- — ..	182 -	+ 37 -	30	57	6
Fyen	211 -	+ 72 -	35	66	7
Vest-Sjælland .	173 -	+ 52 -	32	60	5
Ost- — .	151 -	+ 31 -	32	60	5
Lolland-Falster	166 -	+ 46 -	34	64	5
Danmark	187 Mill.	+ 50 pCt.	32	60	6
Bornholm	141 Mill.	+ 34 pCt.	25	47	4

flere tørre Perioder, tildels af betydelig Længde: d. 19. Septbr.—9. Oktbr., hele November og de 2 første Uger af December, den sidste Trediedel af Maj og den første Trediedel af Juni; i den sidstnævnte Periode, der varede 20 Dage, blev der i Jylland gjennemsnitlig kun maalt 6 Millimeter, paa Fyen og Sjælland 4, paa Lolland-Falster ikke engang 1 Millimeter, medens Bornholm fik 8 Millimeter Regn. Forøvrigt var hele Vinterhalvaaret fattig paa Sne, saa at der egentlig talt kun laa et Snedække paa Markerne et Par Dage efter den haarde Snestorm d. 19.—20. April, og det endda kun over den østlige Del af Landet.

Vindhyppigheden for de enkelte Maaneder og for alle 12 Maaneder ses af Tabel 4, hvor Normalen nu er opgjort efter Observationer i 28 Aar.

Tabel 4. **Vindhyppighed for hele Landet.** (Procent.)

	N.	NØ.	Ø.	SØ.	S.	SV.	V.	NV.	Stille
Oktober 1902.....	6	8	14	13	9	18	16	11	5
November —	3	7	20	24	15	14	8	6	3
December —	5	12	22	11	10	14	16	9	1
Januar 1903.....	3	9	8	16	11	25	22	4	2
Februar —	8	1	»	1	8	30	34	17	1
Marts —	»	»	3	23	23	29	19	2	1
April —	13	15	11	11	5	11	15	15	4
Maj —	7	11	16	11	5	15	17	11	7
Juni —	13	15	13	8	7	7	11	19	7
Juli —	7	3	4	12	10	14	23	21	6
August —	1	1	3	6	8	21	37	22	1
September —	4	9	19	14	11	14	12	6	11
Alle 12 Maaneder....	6	8	11	12	10	18	19	12	4
Normal (28 Aar).....	6	9	11	11	10	17	19	13	4

Danmarks Smørexport 1902—1903.

Af Professor *B. Bøggild.*

Atter i Aar viser det sig i stærk forøget Grad, at Smørret er det danske Landbrugs og dermed hele Landets betydeligste Exportvare. Enhver velunderrettet Fagmand har vel i Aarets Løb været saa temmelig sikker paa, at Danmarks Overskudsudførsel af Smør i Aar vilde blive betydelig større end nogensinde tidligere, men hvor meget —, derom har der jo kunnet være delte Meninger, og fra Folk, der maaske ikke kjende meget til Sagen, men dog synes at være bekymrede for den danske Smørproduktions og Smørhandels Fremtid, er det endog ret højlydt blevet fremhævet, at vi kunne være udsatte for, at Konkurrencen fra andre smørproducerende Lande vil standse vor hidtil hurtige Stigning i Smørexporten til England.

Det er derfor af stor Interesse tidligst mulig at faa paalidelige og nøjagtige statistiske Oplysninger om, hvorledes det i Aarets Løb er gaaet saavel med Indførselen som med Udførselen af Smør, saaledes at man kan faa Vished for. om og hvor godt det fremdeles gaar fremad, eller om der i de paalidelige Tal er Tegn til Stilstand eller Tilbagegang. Ved velvillig Imødekommenhed fra statistisk Bureaus Side er det nødvendige Materiale tilvejebragt i en noget fyldigere Skikkelse end den, hvori det offentliggjøres af Bureauet selv, og fremhæves maa det, at de Tal, der nu skulle meddeles, gjælde Tids-

rummet fra Begyndelsen af Oktober til Slutningen af September, idet Materialet kun kan fremskaffes kvartalsvis. — For at lette Sammenligningen og give et Overblik over Udviklingen ere i de efterfølgende Tabeller de nyeste Tal sammenstillede med de tilsvarende Tal for de nærmest foregaaende Aar.

Smørindførselen er gaaet ned; men da Smørudførselen samtidig er tiltaget, er Landets Overskudsudførsel stegen saa meget desto mere. — Af hosstaaende Tabel fremgaar det, at Smørindførselen i Aar har været mindre end de to foregaaende Aar og endog $6^1/_2$ Mill. Pd. mindre end sidste Aar. Indførselen sker hovedsagelig fra Sverrig og Rusland, og fra begge disse Lande ses Tilførselen at have været betydelig mindre.

Smørindførselen til Danmark i Pund.

Fra	$^1/_{10}$ 1899— $^{30}/_9$ 1900	$^1/_{10}$ 1900— $^{30}/_9$ 1901	$^1/_{10}$ 1901— $^{30}/_9$ 1902	$^1/_{10}$ 1902— $^{30}/_9$ 1903
Sverrig	16,521,018	15,694,978	19,239,688	16,252,113
Rusland (Finland) ..	22,318,692	29,693,541	28,618,892	25,206,975
Tyskland	1,113,357	566,899	844,164	827,044
Amerika	44,750	449,399	43,067	155,959
England	280,773	215,308	447,581	237,936
Andre Lande	33,242	23,312	23,709	86,136
Ialt...	40,311,832	46,643,437	49,217,101	42,766,163

Den pludselige Tilvæxt i Indførselen af svensk Smør sidste Aar synes at have været rent forbigaaende. Af det svenske Smør indføres 13.2 Mill. Pd. direkte til Kjøbenhavn, $2^1/_2$ Mill. Pd. indføres i gjennemgaaende Vognladninger over Helsingør til Kjøbenhavn og $^1/_2$ Mill. Pd. transiteres over Frederikshavn, og uden Tvivl gaar det næsten altsammen videre til England. Tilførselen over

Helsingør er tiltaget med 1 Mill. Pd., medens Tilførselen direkte til Kjøbenhavn er aftaget med 4 Mill. Pd.

Smørret fra Rusland indføres paa en Ubetydelighed nær altsammen direkte til Kjøbenbavn, og erindres maa det, at heri indgaar det finske Smør, saaledes at det som russisk opførte hidrører baade fra Finland, Østersøprovinserne, det egentlige Rusland og Sibirien. Nedgangen skyldes temmelig sikkert alene Finland og Sibirien, hvilket sidste Sted der siges i nogle Egne i Vinter og Foraaret at være død Køer i stort Antal af Sult formedelst Misvæxt og Ejerens Armod. Af nedenstaaende Tabel ses, at Nedgangen i Tilførselen fra Rusland skyldes alene April Kvartal. Den var kun lidet kjendelig i hele Vinterhalvaaret, og i Juli Kvartal var der endog Stigning.

Indførselen af Smør fra Rusland til Danmark
i Millioner Pund.

	Oktober Kvartal	Januar Kvartal	April Kvartal	Juli Kvartal	Hele Aaret
1897—1898	2.3	2.1	5.4	5.0	14.8
1898—1899	2.3	1.6	5.0	6.3	15.7
1899—1900	2.4	2.1	6.6	11.3	22.4
1900—1901	5.0	4.1	8.2	12.3	29.6
1901—1902	5.7	3.2	10.3	9.4	28.6
1902—1903	5.3	3.4	5.6	10.9	25.2

Indførselen fra Tyskland sker dels fra Hertugdømmerne til Esbjerg, hvilket Kvantum maa antages for største Delen at være godt Smør, der sendes videre til England; en lille Mængde indføres til Ribe og til Faaborg, medens omtrent Halvdelen indføres til Kjøbenhavn fra Hamborg, Lybæk, Stettin og andre tyske Havne, og dette er vistnok for største Delen ganske billigt og helt simpelt Smør. — Tilførselen fra Amerika sker alene til Kjøbenhavn og omfatter rimeligvis alene gammelt og

meget billigt Smør, hvorimod Tilførselen fra England foregaar baade til Kjøbenhavn, Esbjerg, Odense, Aarhus o. s. v. og vistnok hovedsagelig er billigt sibirisk Smør, der har været i Kølerum i England, og returneret dansk Smør, som den engelske Modtager ikke har kunnet anbringe til tilfredsstillende Pris. — Af Smørret fra andre Lande angives Størstedelen at komme fra Holland og Frankrig og at blive indført til Kjøbenhavn, hvorimod en lille Del ifølge Toldvæsenets Lister indføres i ganske smaa Partier, særlig i Sommerhalvaaret, fra Østrig til Toldstederne paa Øerne, netop i de Egne, hvor der er mange fremmede Rocarbejdere, saaledes at det ligger nær at antage, at det er Smør, som de saakaldte »Polakker« faa tilsendt fra deres Paarørende i Galizien *).

Smørudførselen her fra Danmark ses af omstaaende Tabel i det sidst forløbne Aar at være stegen med c. $6^1/_2$ Mill. Pd.; og da Indførselen, som foran angivet, samtidig er bleven $6^1/_2$ Mill. Pd. mindre, er Overskudsudførselen af Smør her fra Landet ialt tiltaget med c. 13 Mill. Pd. Dette belyses tydeligst af den efterfølgende Tabel over Overskudsudførselen og dennes Fordeling i Kvartalerne, sammenstillet med de tilsvarende Tal fra de foregaaende 10 Aar. — Stigningen i Overskudsudførselen ses at have været betydelig i Januar og særlig i April Kvartal, og her har vi for første Gang en Overskudsudførsel i et Kvartal af over 40 Mill. Pd., og i de første 6 Maaneder af 1903 har Overskudsudførselen endog været næsten 84 Millioner Pund.

For Bedømmelsen af disse Tal og den herfor til Grund liggende stærkere Stigning i Smørproduktionen end i Forbruget og i Befolkningens Tilvæxt maa det selvfølgelig erindres, at Margarineforbruget bidrager til at

*) Denne Formodning har jeg faaet bekræftet ved Forespørgsel til 3 af de paagældende Egne, hvorfra der velvillig er svaret mig, at Smørret kommer i smaa Pakker til Rocarbejderne, og fra et Sted siges udtrykkelig, at Smørret dertil kommer fra Zalno i Galizien.

Smørudførselen fra Danmark i Pund.

Til	1/10 1899—30/9 1900	1/10 1900—30/9 1901	1/10 1901—30/9 1902	1/10 1902—30/9 1903
England	144,611,129	157,796,922	168,273,916	173,613,135
Tyskland	3,860,510	6,613,658	6,497,036	7,604,874
Sverrig	398,720	624,062	343,446	354,882
Norge	19,080	153,933	95,867	152,004
Holland	2,401	5,000	4,205	6,160
Belgien	50,528	30,028	57,116	62,277
Spanien	31,640	—	—	—
Frankrig	2,873	673	1,100	1,116
Amerika	24,338	14,472	12,280	2,271
Ostasien	133,016	93,590	86,200	84,500
Andre Lande	158,489	199,474	139,711	61,760
Ialt	149,292,724	165,531,812	175,510,907	181,942,979

Danmarks Overskudsudførsel af Smør

i Millioner Pund.

	Oktober Kvartal	Januar Kvartal	April Kvartal	Juli Kvartal	Hele Aaret
1892—1893	15.6	18.1	19.5	18.6	71.8
1893—1894	16.1	21.2	22.0	23.5	82.8
1894—1895	13.5	23.3	23.2	20.0	80.0
1895—1896	20.8	20.5	27.6	21.3	90.2
1896—1897	19.3	23.8	29.0	20.3	92.4
1897—1898	23.2	25.8	30.0	30.0	109.0
1898—1899	25.8	27.7	31.5	25.1	110.1
1899—1900	25.3	30.8	30.8	22.1	109.0
1900—1901	27.0	29.2	34.0	28.7	118.9
1901—1902	30.1	35.2	32.7	28.3	126.3
1902—1903	28.7	40.8	43.0	26.7	139.2

frigjøre dansk Smør til Export. Hvor meget Margarineforbruget er tiltaget i Landbrugsaaret 1902—1903 kan imidlertid ikke oplyses; men det er bekjendt, at Forbruget af Margarine i Finansaaret 1901—02 var 44.02 Mill. Pd. og i Finansaaret 1902—03 derimod 45.27 Mill. Pd., altsaa en Stigning i Forbruget af $1^1/_4$ Mill. Pd.

Tabellen over hele Smørudførselen her fra Danmark viser, at der har været en Stigning i Exporten til England af 5.3 Mill. Pd. og i Exporten til Tyskland af 1.1 Mill. Pd., medens Exporten til alle de øvrige Lande er af forholdsvis underordnet Betydning. — Exporten til Tyskland foregaar næsten alene fra Kjøbenhavn, og det samme er Tilfældet med Exporten til alle de andre Lande med Undtagelse af Exporten til England, der senere skal udførligere omtales. Men først skal det søges belyst, hvor stor en Del af det exporterede Smør, der er dansk Produkt, og hvor meget der er indført Smør, som atter udføres. De statistiske Tal i saa Henseende ere sammenstillede i hosstaaende Tabel med de tilsvarende Tal for de nærmest foregaaende 6 Aar.

Udførselen af dansk og fremmed Smør

i Millioner Pund.

	Dansk Smør	Fremmed Smør			Ialt
		Told-berigtiget	Transi-teret	Til-sammen	
1896—1897	103.0	20.3	4.8	25.1	128.1
1897—1898	118.8	20.1	4.1	24.2	143.0
1898—1899	123.8	16.1	4.5	20.6	144.4
1899—1900	121.6	22.0	5.7	27.7	149.3
1900—1901	128.8	28.3	8.4	36.7	165.5
1901—1902	139.5	28.9	7.1	36.0	175.5
1902—1903	145.9	32.1	3.9	36.0	181.9

Denne Tabel viser, at Udførselen i Aar har omfattet lige saa meget fremmed Smør som sidste Aar. Der er kun den Forskjel, at der er mindre transiteret og en tilsvarende større Mængde toldberigtiget, medens samtidig Mængden af exporteret dansk Smør følgelig netop er tiltaget lige saa meget som den samlede Export. Men besynderligt er det rigtignok at sammenholde denne Tabel med den første Tabel over Smørindførselen; thi man kommer saa til det Resultat, at Forbruget af fremmed Smør her i Landet i hele Aaret $^{1}/_{10}$ 1902—$^{30}/_{9}$ 1903 kun har været 6.8 Mill. Pd., hvilket jo er meget mindre end, hvad det ifølge de foreliggende Oplysninger har været i mange Aar.

Exporten af disse 36 Millioner Pund fremmed Smør foregaar hovedsagelig til England og Tyskland fra Kjøbenhavn, idet der herfra udføres c. 35 Mill. Pd., medens der iøvrigt kun udføres c. $^{1}/_{2}$ Mill. Pd. svensk Smør over Frederikshavn og c. $^{1}/_{2}$ Mill. Pd. Smør fra Hertugdømmerne over Esbjerg.

Udførselen af Smør i Daaser

i Millioner Pund.

Til	1898-99	1899-1900	1900-1901	1901-1902	1902-1903
England	1.101	1.557	1.437	1.365	1.373
Tyskland	2.235	1.941	2.432	2.845	2.340
Andre Lande . .	0.238	0.221	0.117	0.215	0.146
Ialt . . .	3.574	3.719	3.986	4.425	3.859

Smør i hermetisk Pakning ses af hosstaaende Tabel kun at have udgjort 3.859 Mill. Pd., hvilket jo kun er c. 2 pCt. af hele Smørexporten her fra Danmark. Exporten er, ligesom tidligere Aar, mest gaaet til England, Hamborg og Lübeck, hvorhos den lille Mængde Smør, der er udført til Østasien og Frankrig, har været Smør i hermetisk Pakning. — Iøvrigt maa det erindres, at hvad

der i de i Bladene offentliggjorte ugentlige Udførselslister anføres som Smør i Kasser, kun for en Del er Smør i hermetisk Pakning, men for største Delen er Smør, afvejet i et og to Punds Stykker, i Paphylstre eller blot i Pergament, som særlig fra Pakkerierne i Esbjerg og Haslev exporteres i Trækasser af forskjellig Størrelse.

Vil man dernæst søge belyst, fra hvilke danske Havne Smørexporten til England er foregaaet, ses i hosstaaende Tabel alle Tal i saa Henseende at være sammenstillede med de tilsvarende Tal fra de 4 nærmest foregaaende Aar. Strax maa man lægge Mærke til, at Smørmængden fra Kjøbenhavn er aftaget, medens den er tiltaget fra Esbjerg, Odense, Aarhus, Frederikshavn og Nakskov. — Exporten fra Kjøbenhavn har i det sidste Aar været 7 Mill. Pd. mindre end Aaret før, og tages der Hensyn til Exporten af fremmed Smør, hvoraf der udføres c. 30 Mill. Pd. fra Kjøbenhavn til England, men

Danmarks Udførsel af Smør til England

i Millioner Pund.

Fra	1898-99	1899-1900	1900-1901	1901-1902	1902-1903
Kjøbenhavn....	65.251	66.110	75.884	79.957	72.796
Esbjerg.....	37.910	42.825	45.673	51.188	58.375
Odense	11.762	10.240	11.075	12 206	13.151
Aarhus	8.359	8.419	8.765	9.936	14.083
Randers	5.056	3.988	3.665	3.384	3.041
Aalborg.....	3.539	3.599	4.314	2 799	2.790
Svendborg	3.089	2.897	2.670	2.391	2.073
Frederikshavn..	2.340	2.664	3.002	2.955	3.582
Horsens	1.322	0.469	»	»	»
Nykjøbing F. ..	1.133	1.221	0.665	0.972	0.306
Nakskov.....	1.093	2.097	2.084	2.487	3.416
Nyborg	»	0 082	»	»	»
Ialt...	140.894	144.611	157.797	168.275	173.613

kun c. $^1/_2$ Mill. Pd. fra Esbjerg, viser det sig, at Exporten af dansk Smør til England sidste Aar har været c. 15 Mill. Pd. større fra Esbjerg end fra Kjøbenhavn.

Iøvrigt maa det bemærkes, at Exporten hele Aaret er foregaaet uforstyrret, uden Ishindringer eller lignende Vanskeligheder, fra de samme 10 danske Havne som de nærmest foregaaende Aar. Og der er saaledes kun Grund til at antage, at den ret stærke Stigning i Smørmængden særlig fra Esbjerg og Aarhus, men ogsaa fra Odense og Nakskov er et naturligt Udtryk for disse Havnes tiltagende Betydning for Exporten af dansk Smør. — Ialt stiller det sig saaledes, at der til England foruden 30.8 Mill. Pd. fremmed Smør er exporteret 142.8 Mill. Pd. dansk Smør, og heraf er 57.8 Mill. Pd. exporteret over Esbjerg, 43.1 Mill. Pd. over Kjøbenhavn og endelig 41.9 Mill. Pd. fra de øvrige nævnte otte Havne tilsammen.

Smørprisen har i det nu forløbne Aar atter været noget nedadgaaende. — I hosstaaende Tabel over »Grosserersocietetets Topnotering« er de maanedlige Gjennemsnitsnoteringer sammenstillede med de tilsvarende Tal fra de foregaaende 5 Aar. — Gjennemsnittet for hele Aaret er kun 92.3 imod 95.1 i 1901—1902, og disse Tal vise altsaa en Nedgang af 2.8; men saa stor har Nedgangen i den gjennemsnitlige Salgspris paa godt dansk Smør dog ikke været, idet Overpriserne atter i Aar ere stegne gjennemsnitlig mindst $^1/_2$—1 Øre, og nu har Forholdet udviklet sig til, at alle danske Mælkerier faa over Top, mange faa 2—3 Øre og nogle endog over 3 Øre over den Pris, som Grossererne notere som den højeste, de betale.

Noteringen begyndte i Novbr. 1902 med at være 101, hvorefter den i 2 Uger var 99 og atter i Maanedens Slutning 101. I første Halvdel af December var den 102, men ved Juletid var den kun 95, og midt i Januar gik den ned i 92. I Slutningen af Maaneden steg den atter til 94. Efter en kortvarig Nedgang midt i Februar steg den atter indtil den midt i Marts blev 102, hvorefter den

faldt, indtil den i sidste Uge i Maj blev 81, og dette Tal blev Aarets laveste Notering. Denne lave Notering blev kun staaende 2 Uger, og derefter steg den med en enkelt Afbrydelse lidt efter lidt, indtil den i de to sidste Uger i Oktober blev 102. — Ialt blev Noteringen forandret 26 Gange i Aarets Løb, og den højeste Notering blev 102, som naaedes 2 Uger i December, 2 Uger i Marts og 2 Uger i Oktober.

Grosserersocietetets Topnotering.

Gjennemsnitspris i Øre pr. Pd.

	1897-98	1898-99	1899-1900	1900-1901	1901-1902	1902-1903
November ..	97.3	99.0	101.0	104.6	103.0	100.0
December...	96.8	104.0	104.0	106.8	100.0	99.3
Januar	92.5	96.0	98.0	105.4	94.0	93.6
Februar	94.0	95.0	94.0	99.3	99.0	93.5
Marts	92.0	95.6	89 6	96.0	96.0	100.0
April	84.8	87.5	88.0	91.8	95.0	91.5
Maj	77.5	81.3	87.2	88.0	90.0	84.2
Juni.....	76.0	81.4	92.0	88.0	90.0	84.3
Juli	74.3	87.5	92.0	88.5	90.0	84.8
August	80.0	100.2	100.8	95.2	88.3	86.5
September ..	91.6	110.5	99.0	102.3	96.5	91.0
Oktober	99.5	110.3	100.8	107.2	101.0	100.8
Gjennemsnit for heleAaret	88.1	95.65	95.5	98.0	95.1	92.3

Hvad de stigende Overpriser angaa, er der blandt Producenterne almindelig Utilfredshed med dem; men Smørhandlerne sige, at de kunne ikke undgaas, fordi Producenterne alle forlange dem. — At Producenterne ganske naturlig forlange Overpriser over den Notering, der vitterlig noteres for lavt, er ganske sandt, og det vil de uden Tvivl ogsaa vedblive at gjøre, saa længe Grossererne end ikke ville notere de ganske almindelig betalte

Priser, men øjensynlig forsætlig stadig notere lavere. — Som et Tegn til Bedring kan det dog bemærkes, at det nu endelig synes at være gaaet ind i den almindelige Bevidsthed, at det er de talrige Aarskontrakter med fast aftalte Overpriser, der er den væsentligste Aarsag til Noteringens fortsatte Dalen under de virkelig betalte Salgspriser. Og de ledende Mælkeriforeningsformænd søge ved Materiale fra Smørprisstatistikken at belære Folk om, at de Mælkerier, der binde sig ved en fast Aarskontrakt til at nøjes med en i Forhold til Noteringen fastslaaet Overpris, som Regel vil komme til at nøjes med en lav Gjennemsnitspris inden Aaret er omme.

Det kan jo være vanskeligt eller umuligt at sige med Bestemthed, men det er næppe meget galt at antage, at for Flertallet af Mælkerierne har Nedgangen i Salgsprisen pr. Pd. Smør i Sammenligning med det nærmest foregaaende Aar gjennemsnitlig været 2 Øre, og denne Nedgang er jo i og for sig beklagelig nok; men man maa da samtidig have Lov at glæde sig over, at Produktionen uden Tvivl har været flere Øre billigere pr. Pd. — Køerne blive Aar for Aar bedre Malkedyr. Mælkemængden stiger, og Mejeridriftsstatistikken viser, at Mælkeforbruget til et Pund Smør er aftagende, og samtidig er i de senere Aar ogsaa Driftsudgifterne pr. Pd. Smør paa selve Mælkerierne noget nedadgaaende. — Mange Mælkerier have i det nu forløbne Aar haft c. 10 pCt. mere Mælk, og det er derfor ingenlunde overraskende, at hele Landets Overskudsudførsel, som foran omtalt, er gaaet op fra 126.3 til 139.2 Mill. Pd., hvilket er en Stigning paa lidt over 10 pCt.

Til Slutning skal det endelig omtales, at »Danske Mejeriers Smørmærkeforening«, der i Sommeren 1901 begyndte at lade sine Medlemmer benytte et fælles Varemærke, det af Foreningens Formand indregistrerede Lurmærke, i Løbet af to Aar er naaet saa vidt, at meget

nær alle Landets Mælkerier, der tilvirke Smør til Export, have sluttet sig til Foreningen og nu benytte Lurmærket. Og ved de samvirkende jydske Mejeriforeningers Delegeretmøde i Aarhus den 30te September vedtog man følgende Resolution: »Delegeretmødet udtaler Ønsket om, at Lovgivningsmagten paabyder Mærkning med Lurmærket af alt dansk Exportsmør«.

Agerdyrkningsberetning

(indtil Slutningen af Oktober Maaned).

Det er at antage, at Aaret 1903 vil blive indskrevet i alle danske Landmænds Hukommelse med en saadan Skrift, at det ikke saa snart glemmes igen. Thi selv om det maa siges, at »Enden blev god« forholdsvis, saa saa det dog en lang Tid meget truende ud, og Trængslerne, der maatte gennemgaas, vare mange og store. Landmænd der mente, at de vidste hvad en vaad Høst var, have maattet erkende, at det, de hidtil havde kaldt en vaad Høst, ikke tilnærmelsesvis har kunnet maale sig med Høsten iaar. Aaret har i det hele været usædvanlig rigt paa Nedbør. Foraaret var vaadt og koldt med heftig Snestorm i April Maaned den 19de—20de. Denne Sne synes dog at være faldet tættest og have generet mest i Nord- og Østsjælland og paa Bornholm. Efter Midten af Maj blev Vejret mildt og smukt og holdt sig med enkelte Afbrydelser godt til henimod Høst, men saa begyndte Regnen og det for Alvor og vanskeliggjorde i aller højeste Grad Sædens Bjergning. Noget smukt Vejr fik vi jo i September, men plagedes saa til Gengæld af Taage og meget stærk Dug, der først forsvandt langt op ad Dagen og indskrænkede den Tid, hvori der kunde køres ind, til et Minimum. Naar undtages en Del af Maj og Juni Maaneder har Temperaturen gennemgaaende været ret lav, hvad der maa siges i høj Grad at være kommen Kornhøsten tilgode, idet den lave Temperatur i Forbindelse med en Del Blæst bevirkede, at Kornet spirede forholdsvis lidt i Hobene.

Avlen af Agerhø synes, efter de fleste Indberetninger at dømme, at have været god; navnlig det tidligt høstede Agerhø har været ypperligt baade hvad Kvalitet og Kvantitet angaar. Af Enghø har der været meget, og hvad der er høstet tidligt, er bjerget og bjerget godt. Det sent høstede har voldet store Vanskeligheder, er blevet meget udvasket af Regnen og er derfor bjerget i mindre god Tilstand, ja paa enkelte Steder har man helt maattet opgive at bjerge det. Gennemgaaende kan man dog sige, at der iaar er betydelige Beholdninger af Hø til Stede til Vinterens Forbrug.

Hvad Udbyttet af de enkelte Sædarter angaar, saa tegnede det jo rigtig godt fra Foraaret af, men selvfølgelig bevirkede den megen Regn og Storm, at Udbyttet langt fra kom til at svare til Forventningerne, dog lyde de fleste Indberetninger paa Middelhøst og over Middelhøst. — Rugen er de fleste Steder bleven høstet godt og kommen i Hus, før Regnen rigtig tog fat. Den synes at være godt kærnesat, paa sine Steder endog udmærket. Fra Bornholm meldes saaledes om indtil 22 Fold.

Hveden stod fra Vinteren noget trykket, og, navnlig hvor den er bleven saaet sent, manglede den i Foraaret Kraft og kunde ikke ret komme i Vækst, hvorfor den paa sine Steder blev noget mishandlet af Ukrudtet. Hvor den var svær, blev den slaaet ned af Regnen, saa den kan ikke antages at ville give mere end Middelhøst. Fra enkelte Steder meldes dog om ret høje Fold og god Kvalitetsvægt.

Hvad Bygget angaar, melde de fleste Indberetninger om Middelhøst, men Kvaliteten er mørk og ringe og Straaet meget udvasket, saaledes at Halmens Foderværdi er meget betydelig forringet. Hvor Bygget benyttes til Udlægsmark, har det været meget vanskeligt at bjerge, idet Kløveren voksede sig stor og mægtig og var i det vaade, kolde Vejr meget vanskelig at faa vejret. Kærnen er gennemgaaende meget mørk, og smukt, lyst Maltbyg vil vist være en Sjældenhed iaar. 6-rd. Byg, der er høstet tidligt, danner en Undtagelse, dog have vi ingen Meddelelser om særlig gode Resultater.

Havren har ogsaa givet Middelhøst, men kunde have givet store Fold, hvis ikke Storm og Regn ogsaa her havde

virket nedbrydende. En Del Havre (navnlig i Jylland) har maattet høstes uden at have naaet den rette Modenhedsgrad, og hvor den har været moden, ere store Mængder gaaede tabt ved Storm, og meget er spiret i Hobene paa Marken.

Bælgsæd meldes at have givet Middelhøst, men en Del er spildt, da Regnen har aabnet Bælgene; dog har disse Afgrøder været tilfredsstillende, hvor man har benyttet yderige og tidligt modne Ærtesorter.

Der er jo ingenting saa galt, at det ikke er godt for noget, og en god Indflydelse har det vaade og kolde Vejr haft i Sommer, og det er paa Larve- og Insektangreb. Disse synes, efter alle Indberetninger at dømme, at have været meget smaa — fra nogle enkelte Steder meldes dog om Nematoder paa Havre og om Smelderlarve- og Fritflueangreb. En enkelt Hvedemark har maattet omploejes paa Grund af Kornblomsterfluens Larver, men alt i alt synes Insektangreb ikke at have været af nogen Betydning.

Af Plantesygdomme optræder nogen Rust og nogen Brand, den sidste dog sjældnere, da Bejtsningen synes at blive almindelig. Kaalbroksvampen har paa sine Steder været noget generende paa Kaalroer og Turnips, og desværre synes det som om det anbefalede Ødelæggelsesmiddel, Kalk, ikke har den forønskede Virkning.

Sædens Indbjergning har været umaadelig vanskelig, ja saa vanskelig, at man maaske ikke i et Par Menneskealdre har haft vanskeligere Høst. Meget Korn paa Marken, tjenligt til at høstes, og saa Regn, Regn og atter Regn! Man maa yde de danske Landmænd al Respekt for at de, tiltrods for at Forholdene vare saa vanskelige, som de vare, dog fik Sæden bjerget saa godt som de fik. En vaad Høst, en lang Høst, en dyr Høst. Maskinerne kunde kun i de færreste Tilfælde anvendes og Arbejdet maatte stadig afbrydes. Om end Blæsten, der ofte steg til Storm, gjorde megen Skade ved at blæse en Del Korn af, saa gjorde den dog ogsaa sin Nytte ved sine tørrende Egenskaber. Af de specielle Høstmethoder har det vist sig, at de bornholmske Stakke iaar har staaet deres Prøve, overalt, hvor de have været benyttede, udtales der den største Anerkendelse af deres Bevaringsevne for Kornet.

Dette blev ikke gennemvaadt, og den Del, der blev vaadt, tørrede meget hurtigt igen. Høsten endte de fleste Steder i Oktober, men endnu i Slutningen af samme Maaned var der paa enkelte Steder Korn ude — dette maa dog vel nu opgives som uerholdeligt.

Gennemgaaende synes der, hvor Roerne have været saaet rettidigt og hvor Frøet har været godt, at herske Tilfredshed med Afgrøden, der vel kan ansættes som Middel — somme Steder over, som f. Eks. paa Slagelse-Egnen, hvorfra der meldes om Afgrøder paa 4—500 Tdr. pr. Td. Land. I Vest- og Nordjylland synes Udsigterne mindre gode. Omsaaning har sine Steder fundet Sted, og Mangel paa Varme i August og September har hæmmet den endelige Udvikling en Del. Fra Assens-Egnen angives Udbyttet af Sukkerroer til c. 300 Centner pr. Td. Land, af andre Roer til Middelhøst. Fra Frederiksborg-Egnen klages over, at Runkelroerne ere mindre gode og at Gulerødderne ere totalt mislykkede paa Grund af Snegleangreb. Optagningen og Hjemkørslen er meget vanskelig, da Jorden er saa vaad, at den hverken kan bære Folk eller Befordring.

Kartoffelavlen synes at være ret stor, men fra alle Sider klages over, at der er mange syge, og at de allerede efter ganske kort Nedkuling ere tilbøjelige til at raadne. Fra Midtfyen meddeles, at det synes som om Sorten Magnum bonum har staaet sig bedst. I Egnen om Jyderup have Kartoflerne bløde Pletter, hvoraf der ved Tryk udsprøjtes en hvid, flødelignende Vædske, og de ere tillige befængte med smaa, hvide Maddiker, noget lig Ostemaddiker.

Sommergræsningen har i Forsommeren været rigelig, i Midtsommeren mindre rigelig og i Eftersommeren særdeles rigelig. Kun fra enkelte Steder meldes, at man har maattet tage Køerne ind paa Grund af Græsmangel i Midtsommeren. Efteraarsgræsningen har dog ikke kunnet udnyttes fuldt ud, da Vejrligets Barskhed tvang Køerne paa Stald, og Græssets Næringsværdi har gennemgaaende været ringere end ønskeligt, saaledes at man har været nødt til at bruge Tilskud af Kraftfoder for at holde Mælkeydelsen oppe og Huldet paa Kreaturerne.

Mælkeudbyttet har været jævnt godt, men Prisen paa Mælken noget lavere end ønskeligt. Mælkemængden har ved den gennemgaaende ret rigelige Græsmængde kunnet holdes oppe, noget Tilskud af Kraftfoder har hist og her været anvendt, ligesom der i den tørreste Tid med Held har været givet Tilskud af friskslaaet Enggræs, hvor dette havdes, naar Køerne stod paa en Mark med mindre god Mellemgræsning.

Udsigterne for Vinterfodring ere ganske gode. Høet er til Stede i rigelig Mængde og navnlig for Agerhøets Vedkommende af god Kvalitet. Roer er der ogsaa rigeligt af. Halmen er rigelig, men ganske vist noget udvasket. Da en stor Del af det indhøstede Korn kun kan komme ind under Kategorien »Foderkorn«, er det sandsynligt, at Indkøbet af Foderstoffer vil aftage noget. Muligt dog, da Roer og Halm er saa vandet, at Forbruget af Oliekager vil holde sig, især hvis Prisen falder, men for Majs, der noteres meget højt, vil der sandsynligvis ikke være videre Anvendelse.

Priserne paa Kreaturer have været meget høje og synes at holde sig. Fede Kvier 30 Øre pr. Pd. og gode Lødekøer 300 Kr. Fra Vendsyssel skrives, at Efterspørgselen efter Kælvekøer er meget stor, og at Priserne aldrig have været saa høje. Det samme er Tilfældet i Hadsund-Egnen, hvad der muligvis kan ligge i, at Kalvedødeligheden er meget stor.

Fra Assens-Egnen meddeles Priser paa Tyre fra 20—28 Øre, Køer fra 18—24 Øre, Kvier fra 20—25 Øre pr. Pd.

Da de forhaandenværende Beholdninger af Foder og Foderkorn ere store, er det jo ret naturligt, at Kreaturpriserne ere høje, idet mange ere tilbøjelige til iaar at omsætte deres Kornavl i dyriske Produkter, fremfor at sælge den til en, muligvis paa Grund af Kvaliteten, ringere Pris.

Hestepriserne have ikke forandret sig væsentligt. Handelen er ret slæbende, men dog maaske lidt bedre end ifjor. Gode Heste betales som altid ret godt.

Svinepriserne have i Sommer holdt sig omkring 30 Øre. Der har været en ret livlig Produktion og allevegne fra meddeles, at Bestanden endnu er uforandret eller langsomt stigende. (Fortsættes.)

Arbejderforholdene ere uforandrede. Der er ingenlunde for megen Arbejdskraft og Lønningerne ere meget høje. Maaske dog at Mangelen paa Kvinder til Malkning er følelig st. De fleste store Gaarde vilde være ilde stillede, dersom de ikke kunde faa Polakker til Hjælp.

Tørveskæringen har været meget vanskelig iaar og en Del af den sent opgravede Tørv er ikke bleven bjerget, da det ikke har været let at færdes paa Moserne paa Grund af den megen Væde. Ret betydelige Værdier er herved gaaet tabt, da Lægningen af Tørven jo er ret kostbar, og man, hvor man ellers skar rigeligt af dette Brændselsmateriale, nu er henvist til at købe andet Brændsel, maaske endda ret dyrt.

Om de mindre og mere specielle Kulturer kan det meddeles, at Grønærter til Konservering, der paa enkelte Egne dyrkes i ret stor Udstrækning, have givet et særdeles godt Resultat. Der haves Beretning om c. 10000 Pd. à $7^1/_2$ Øre Brutto pr. Td. Land, og en af vore største Konservesfabrikker angiver som sit Udbytte af 70 Tdr. Ld. 7500 Pd. pr. Td. Ld.

Af vore Korrespondenters Udtalelser hidsætte vi følgende:

Slagelse—Korsør-Egnen.

Græsset lukrerede af den megen Væde, saa der blev ikke alene en stor Høhøst, men ogsaa en saa frodig Græsning til Køerne, at disse mange Steder ikke kunde overkomme den, forinden det barske og regnfulde Vejr tvang dem paa Stald. Høet blev indhøstet i meget god Stand, ligesom ogsaa Sommerens Mælkeudbytte var over Forventning.

Vestlolland.

Kornet, særlig det sidst bjergede, har lidt betydeligt baade paa Straa og Kærne af det vedholdende Regnvejr, som ogsaa har forsinket Tærskningen ganske betydeligt, saa knapt den halve Tid kunde anvendes. Kornudbyttet viser sig mærkeligt nok paa flere Steder med endnu større Fold end ifjor, skøndt man i Mands Minde ikke har kendt saa store Fold

paa mange Gaarde, dog er der jo ogsaa de Gaarde, der maa notere et mindre Udbytte end ifjor.

Samsø.

I Efteraaret har der hersket stærk Dødelighed mellem Kalvene, saaledes at de først i 6—8 Ugers Alderen ere blevne syge og døde i Løbet af faa Dage. Dyrlægen erklærer det for almindelig Kalvedødelighed, der først kommer til Udbrud i den Alder.

Jyderup.

Ved Optagning hos os synes Kartoflerne (Magnum bonum) fuldkommen sunde, men der er uden paa den iøvrigt smukke blanke Skal nogle smaa hvide Knopper af Størrelse som et lille Knappenaalshoved, og naar Kartoflerne saa kules hen, mene vi, at der udvikler sig Raaddenskab herfra, thi da de vare kulede ned og havde ligget nogle Dage, lod jeg se til dem, og da var $^1/_3$ mere eller mindre raadne, og det viste sig ved bløde Pletter, hvor ud af der ved Tryk sprøjtede en hvid Vædske, lignende tyk Fløde; tillige paastod Folkene, at der viste sig paa Overfladen af Kartoflerne smaa hvide Maddiker som Ostemaddiker. Det vilde være godt, om andre, der havde gjort lignende Erfaringer, meddelte disse.

Odder.

Arbejderforholdene have ligesom de foregaaende Aar været meget upaalidelige, og paa større Gaarde vilde det ligefrem være umuligt at faa Arbejdet gjort, hvis man ikke kunde faa Polakker.

Nord-Falster.

Ogsaa i denne Kreds arbejdes der ivrigt for Planteavlens Fremme, Præmiering af rene Markbrug, Planteavlsudstilling osv. Nylig blev afholdt en ganske interessant lille Udstilling i Maribo af de samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger. Der var ikke udstillet meget herfra Stiftet, men det var lykkedes at skaffe fortræffeligt oplysende og belærende Materiale tilveje fra forskellige Sider, hvilket blev ret grundigt studeret af de besøgende.

Hjørring.

Saaningen af Rugen — her den aldeles dominerende Sort Vintersæd — er overalt sket ualmindelig sent i for vaad Jord, og hos flere har man aldeles ikke kunnet saa. Al Vintersæd staar derfor svag og tynd. Af Pløjning er der meget lidt udført og Gødningskørsel har aldeles ikke kunnet ske. En meget stor Del Roer sidder i Jorden, der meget ofte er saa vaad, at den ikke kan bære Folk, end sige Hest og Vogn, og det er end ikke sjældent, at der staar blankt Vand mellem Rækkerne.

Frederiksborg-Egnen.

Roerne gennemgaaende mislykkede paa Grund af Frøets slette Spireevne. Kaalrabi og Turnips særdeles gode. Gulerødderne ere i de senere Aar aldeles mislykkede paa Grund af Snegleangreb.

Egnen Vest for Aarhus.

Om Folkeholdet kan siges, at Lønningerne ere adskilligt højere end ifjor, medens Tyendets Kvalifikationer staar i absolut Modsætning hertil. Paa de smaa saavel som paa de store Gaarde er Folkeholdet i mange Tilfælde saa vanskeligt og besværligt, at der hører en Engletaalmodighed til for at finde sig i de Tilstande, man er nødsaget til at underkaste sig. Vor Lovgivning lader her adskilligt tilbage at ønske: en ny Tyendelov, Indførelse af Pryglestraf for Overfald paa sagesløse Personer, en Indskrænkning af de utallige Smugkroer, der florere rundt om, vilde sikkert hæmme adskilligt paa de nuværende løse og utaalelige Forhold.

Egnen mellem Aalborg og Hadsund.

Ungkreaturer — naar de ere gode — ere efterspurgte, og det er vist en absolut Kendsgerning, at der er for faa Kreaturer til Stede i Landbruget; der bør lægges til, særlig Hundyr, efter større Maalestok, det maa absolut give en god Nettofortjeneste.

Assens-Egnen.

I Oktober, hvor Roerne, under heldige Vejrforhold, endnu kunne vokse en Del, har Vejret ogsaa lige til de sidste Dage været yderst slet, hvilket har reduceret Forventningerne om en stor Roeavl, og Jorden er nu saa opblødt, at det næsten er umuligt at køre paa den.

Hobro-Egnen.

At erstatte det købte kvælstofholdige Foder med selvavlet var jo meget ønskeligt, men Hestebønnerne kræve gennemgaaende en bedre Jord end Gennemsnittet af denne Egns Jorder, og den modnes ogsaa tilmed meget sent; af tidligere Erfaring her fra Gaarden, hvor jeg en Del Aar dyrkede Bønner, og endog et enkelt Aar avlede over 3000 Pd. pr. Td. Land, blev jeg ked af denne Frugt, da Indhøstningen sjældent kunde tilendebringes før i Oktober, og Bønnerne var da gerne ude af Stand til at kunne males, med mindre de bleve blandede med lige saa meget eller lidt mere Majs.

Thy.

Konjunkturerne ere jo ret gode og i det hele synes det jo som om Tiderne maa kaldes bedre. Landbruget har igen vundet Tillid saavel ind- som udadtil, hvilket viser sig ved de ikke faa Ejendomshandeler med opadgaaende Priser.

Midtlolland.

Roeafgrøderne tegnede fortrinligt fra Foraaret. Spiringsbetingelserne vare nemlig saa gunstige som muligt og foranledigede, at Plantebestanden gennemgaaende blev særdeles god. Manglende Varme i Juli og August bevirkede imidlertid, at Rodudviklingen ikke holdt Skridt med Roernes i høj Grad lovende Bladudvikling. Resultatet af det hele synes at blive en jævn Middelhøst, og hermed bør man vel, i Betragtning af Sommerens forholdsvis ugunstige Karakter, være jævnt tilfreds.

Frederikssunds-Egnen.

Der er snarere Udsigt til en Tiltagen end til Aftagen af Bestanden af Slagterisvin, og med de nuværende gode Priser,

der have Udsigt til at holde sig, om end ikke stige, vil Landmændene sikkert gøre klogt i at lægge Vind paa en god og stor Svinebestand.

Fredericia-Egnen.

Stemningen blandt Folk er ret fortrøstningsfuld; en god Avl er bragt nogenlunde godt i Hus; der ventes et stort Udbytte kvantitativt, og det gælder da om at faa dette anbragt til en god Indtægt, og som Priserne nu ere, i Forbindelse med den ofte dyrtkøbte Erfaring, vil Landboerne være i Stand til at disponere bedre end blot for faa Aar siden.

Vordingborg-Egnen.

Af Plantesygdomme have vi ikke lidt i nogen nævneværdig Grad, derimod synes der at vise sig en Fare i Kornblomstfluen, og det vilde sikkert være meget ønskeligt, om man fik rigtig Rede paa dens Levevis, inden den faar gjort alt for megen Ulykke.

Bornholm.

Hestehandelen har i Løbet af Foraaret og Sommeren været ret livlig. Her er solgt mange Heste fra Øen til Priser fra 400—700 Kr. Kreaturhandelen har været ualmindelig livlig, og man kan snart sige her er udsolgt. Man har ladet sig friste til at sælge sine Udsætterkøer som Lødekøer til høje Priser i det Haab, at kunne købe igen, men det synes at være ret umuligt.

Egnen mellem Slagelse og Kallundborg.

De saakaldte bornholmske Stakke have absolut været en fortrinlig Høstmaade, og det har vist sig, at saadanne Stakke, selv om de ikke vare dækkede forsvarligt med Rivning, holdt sig udmærket godt, idet Blæsten meget hurtigt har kunnet tørre disse.

Askov-Egnen.

Analyseresultaterne fra den her i Egnen afholdte Rodfrugtudstilling udviser noget mindre Tørstofindhold i Rodfrugterne iaar end de foregaaende Aar.

Skjern-Egnen.

Arbejderforholdene ere ikke forandrede, det skulde da være i Retning af højere Løn. Mange Gaardmænd manglede Karle til 1ste November; der forlangtes ikke ualmindeligt 400 Kr. i Løn, men det lader til, at Karlene maa slaa af paa deres Fordringer, og Lønnens Størrelse bliver nok som sidste Aar fra 200—300 Kr.

Nordøst-Fyen.

I det hele har det for Landmændene været en meget besværlig og kostbar Sommer. Meget er blevet ødelagt, Efteraarsarbejderne ere langt tilbage, Arbejdet er bleven daarligt udført. Paa flere Gaarde er kun en ringe Del af Vintersæden bleven saaet. Store Arealer staa under Vand, og saafremt der ikke forestaar en lang tør Periode uden Frost, vil Efteraarsarbejderne langtfra blive tilendebragte.

Midt-Fyen.

Som bekendt er der om Efteraaret meget vigtige Arbejder at udføre som Forberedelse til kommende Aars Afgrøde, hertil hører, foruden Vintersædens Saaning, tillige Gødningskørsel, Pløjning og Vandafledning. For disse Arbejders gode og rettidige Udførelse ere Udsigterne iaar ikke de bedste. Dels ere Arbejderne ikke fremmede ret godt efter Aarstiden og dels lægger Vejret og Jordens opblødte Tilstand store Vanskeligheder i Vejen derfor. Saafremt Vejret nu vil blive nogenlunde tørt og saafremt Vinteren ikke vil komme for tidligt, ville de energiske Landmænd, som ikke have spildt Tiden med Damptærskning, endnu kunne naa at faa disse Arbejder udførte rettidigt, men der vil være et stort Antal Bedrifter, hvor disse Arbejder ikke ville kunne tilendebringes indenfor en rimelig Tid og hvor en Del af dem derfor maa opsættes til Foraaret, hvad der i de fleste Tilfælde vil foranledige en betydelig Mindreavl i 1904. Thi Afgrødernes Størrelse i det kommende Aar beror for en stor Del paa Efteraarsarbejdernes rettidige og gode Udførelse og paa, at alle Vandløb og Drænledninger ere i Orden før Vinteren kommer.